ARBETSSTATISTIK. A:9.

UTGIFVEN AF K. KOMMERSKOLLEGII AFDELNING FÖR ARBETSSTATISTIK

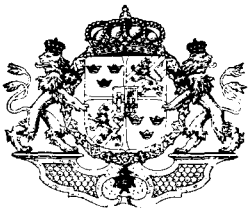

REDOGÖRELSE

FÖR

LOCKOUTERNA

OCH

STORSTREJKEN

I SVERIGE ÅR 1909

I.

A. ALLMÄN REDOGÖRELSE: KONFLIKTENS FORUTSÄTTNINGAR, UPPKOMST OCH FÖRLOPP, MYNDIGHETERS ÅTGÄRDER, EKONOMISKA PÅFÖLJDER M. M.

B. BILAGOR: SPECIELLA UTREDNINGAR OCH REDOGÖRELSER

STOCKHOLM
K. L. BECKMANS BOKTRYCKERI
1910.

INLEDNING TILL

Arbetsstatistik. A / utgifven af K. Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik. – Stockholm, 1899-1912
Täckningsår: [1]-10

I serien Arbetsstatistik A ingår:

1 Undersökning af bagerierna i Sverige. 1899
2 Undersökning af tobaksindustrien i Sverige. 1899
3 Undersökning af den mekaniska verkstadsindustrien i Sverige:
   1. Större, egentliga mekaniska verkstäder. 1901
4 2. Mindre, egentliga mekaniska verkstäder samt vissa specialverkstäder m. m. 1904
5 Kollektivaftal angående arbets- och löneförhållanden i Sverige:
   1. Redogörelse för kollektivaftalens utbredning och hufvudsakliga innehåll. 1910
   2. Förteckning å gällande kollektivaftal. Kollektivaftal inom olika näringsgrenar. 1908
   3. Arbetstidens längd och arbetarlönens storlek inom olika näringsgrenar enligt gällande kollektivavtal (1907/08)
6 Promemoria angående arbetslösheten i Sverige hösten 1908 samt kommunala åtgärder i anledning af arbetslöshet. 1908
7 Undersökning af tryckerier och därmed förenad handtering i Sverige. 1909
8 Utländska jordbruksarbetare i Sverige år 1907. 1909
9 Redogörelse för lockouterna och storstrejken i Sverige år 1909:
   1. A. Allmän redogörelse. B. Bilagor. 1910
   2. Handlingar och aktstycken till belysande af konfliktens förlopp, parters och myndigheters åtgärder m. m. 1910
   3. A. Statistisk redogörelse. B. Tabeller och bilagor
10 Arbetstidens längd inom industri och handtverk i Sverige. 1911

Redogörelse för lockouterna och storstrejken i Sverige år 1909. I. A. Allmän redogörelse: konfliktens förutsättningar, uppkomst och förlopp, myndigheters åtgärder, ekonomiska påföljder m.m. B. Bilagor: speciella utredningar och redogörelser. – (Arbetsstatistik. A ; 9.1)
Digitaliserad av Statistiska centralbyrån 2009

urn:nbn:se:scb-arbA091-1910

ARBETSSTATISTIK. A:9.

UTGIFVEN AF K. KOMMERSKOLLEGII AFDELNING FÖR ARBETSSTATISTIK

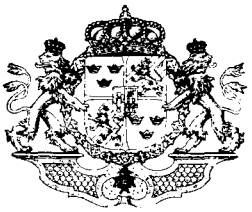

REDOGÖRELSE

FÖR

LOCKOUTERNA

OCH

STORSTREJKEN

I SVERIGE ÅR 1909

I.

A. ALLMÄN REDOGÖRELSE: KONFLIKTENS FORUTSÄTTNINGAR, UPPKOMST OCH FÖRLOPP, MYNDIGHETERS ÅTGÄRDER, EKONOMISKA PÅFÖLJDER M. M.

B. BILAGOR: SPECIELLA UTREDNINGAR OCH REDOGÖRELSER

STOCKHOLM
K. L. BECKMANS BOKTRYCKERI
1910.

INNEHÅLL.

A. Allmän redogörelse: Konfliktens förutsättningar, uppkomst och förlopp, myndigheters åtgärder, ekonomiska påföljder m. m.

Första Afdelningen.

Konfliktens allmänna förutsättningar. Sid.

1. Arbetarnes organisationer 7*
2. Arbetsgifvarnes organisationer 12*
3. Organisationernas tidigare politik och mellanhafvanden. . . . 19*
4. Storstrejkstanken inom den svenska arbetarerörelsen 28*

Andra Afdelningen.

Konfliktens uppkomst.

5. De ursprungliga konflikterna 36*

Tredje Afdelningen.

Loçkouterna.

6. Lockouterna. Den första medlingen. 65*

Fjärde Afdelningen.

Storstrejken.

7. Storstrejksbeslutet och dess närmaste förutsättningar. 75*
8. Storstrejkens allmänna karaktär 85*
9. Storstrejkens organisation och centrala ledning 99*
10. Strejkutskotten och deras verksamhet. 109*
11. Storstrejkens omfattning. 120*
12. Storstrejkens afslutning under förlikningsmannens medverkan 129*

Femte Afdelningen.

De fortsatta konflikterna.

13. Den andra medlingen 141*
14. Den tredje medlingen. 148*
15. Aftalsbrott och deras påföljder. 153*
16. Lockouternas fortgång och successiva afveckling. 158*

Sjätte Afdelningen.

Myndigheters åtgärder och därmed sammanhängande förhållanden.

17. Allmän redogörelse. Sid.
Regeringen 167*
Lokala myndigheter 168*
Postverket 169*
Järnvägarne 170*
Telegrafverket 181*
Vissa andra myndigheter 181*
18. Åtgärder för ordningens upprätthållande.
Förstärkande af polispersonalen 183*
Fridlysning 198*
Förbud mot folksamlingar och demonstrationer] 201*
19. Rusdrycksförbudet 204*
20. Brott och förseelser i samband med konflikten 225*

Sjunde Afdelningen.

Konfliktens inverkan på vissa ekonomiska förhållanden m. m.

21. Summariska öfversikter.
Sveriges in- och utförsel 237*
Inbetalning af skatt 242*
Bankväsendet 245*
Vissa sparbankers verksamhet 246*
Postsparbanken 249*
Lifförsäkringsverksamhet 250*
Sjukkasserörelsen 252*
Kooperativa konsumtionsföreningar 253*
Pantlånerörelsen 258*
Inbetalning af hyresmedel 260*
Vräkningar 262*
Arbetslöshet 263*
Fattigvård och välgörenhet 264*
Befolkningsrörelsen. Utvandringen 266*

B. Bilagor: Specialutredningar m. m.

Första Afdelningen.

Bil. 1. Sammandrag af de officiella arbetslöshetsräkningarna under storstrejken 1909 2
Bil. 2. Strejkutskotten och antalet deltagare i storstrejken 3
Bil. 3. Landsorganisationens afdelningar och medlemmar under veckan den $^{18}/_{8}$—$^{25}/_{8}$ 1909 11
Bil. 4. Vissa strejkutskotts inkomster, utgifter och utlämnade understöd 12
Bil. 5. Antalet fackförbundsmedlemmar, som i anledning af konflikten understöddes af Landsorganisationen 14

Sid.

Bil. 6. Antalet genom konflikten arbetslösa hos Sv. Arbetsgifvareföreningens delägare 16

Bil. 7. Arbetsnedläggelser vid arbeten af offentlig karaktär eller för offentliga ändamål 17

Bil. 8. Öfversikt öfver fridlysningar. 32

Bil. 9. Antalet anmälda, åtalade och straffällda brott och förseelser i samband med konflikten. 38

Bil. 10. Brott och förseelser i samband med konflikten. 40

Bil. 11. Fylleriförseelsernas antal. 43

Bil. 12. Handel med alkoholhaltiga drycker år 1909 49

Bil. 13. Bruttoinkomsten å vissa restauranter och hotell 52

Bil. 14. Storstrejken och lifsmedelsprisen under år 1909 54

Bil. 15. Influtna kronoutskylder i % af debiterade. 56

Bil. 16. Sparbankernas insättningar och uttagningar 57

Bil. 17. Postsparbankens verksamhet under åren 1908—1909 58

Bil. 18. Pantlånerörelsen 60

Bil. 19. Verkställda vräkningar 61

Andra Afdelningen.

Specialredogörelser från organisationer och myndigheter m. fl.

Bil. 20. Svenska Arbetsgifvareföreningen 64

Bil. 21. Centrala Arbetsgifvareförbundet 90

Bil. 22. Svenska Landtarbetsgifvareföreningarne 92

Bil. 23. Stockholms Kaféidkareförening 97

Bil. 24. Stockholms stads arbeten 98

Bil. 25. Boktryckareföreningen och storstrejken 111

Bil. 26. Redogörelser från några tidningar 114

Bil. 27. Redogörelse för storstrejken 116

Bil. 28. Jättelockouten och storstrejken (Landsorganisationen). 124

Bil. 29. Stockholms stads arbetare 149

Bil. 30. Spårvägsmännen och storstrejken. 153

Bil. 31. Järnvägsmannaförbundets ställning till storstrejken 160

Bil. 32. Typografkåren under storstrejken. 164

Bil. 33. Svenska Arbetareförbundets ställning till 1909 års arbetsstrider 170

Bil. 34. Armén under storstrejken 173

Bil. 35. Flottan under storstrejken. 176

Bil. 36. Postverket och poströrelsen under storstrejken. 181

Sid.

Bil. 37. Telegrafverket 190
Bil. 38. Statens järnvägar 202
Bil. 39. Trafik och trafikinkomster vid Sveriges järnvägar 212
Bil. 40. Afsändt vagnslastgods 214
Bil. 41. De enskilda järnvägarna och storstrejken 219
Bil. 42. Arbetsinställelsernas inflytande på utvandringen 226

Bil. = Bilagorna i del I.
Handl. = Del II.

Kartor och *diagram* äro utförda å Generalstabens litografiska anstalt.
Flertalet i texten återgifna *fotografier* hafva ställts till förfogande af tidningen Idun.

FÖRORD.

Den af Kungl. Maj:t anbefallda särskilda utredningen rörande den stora arbetskonflikten under år 1909 och därmed sammanhängande spörsmål har numera fortskridit därhän, att vissa resultat af densamma härmed kunna offentliggöras.

Föreliggande *del I* omfattar *dels* en allmän redogörelse för den stora arbetsstridens förutsättningar, uppkomst och förlopp samt för myndigheters åtgärder m. m., *dels ock* bilagor till närmare belysande af den föregående framställningen, innehållande statistiska specialutredningar samt särskilda redogörelser från ett antal organisationer, myndigheter m. fl.

I den samtidigt publicerade *del II* har sammanförts ett urval af myndigheters kungörelser och tillkännagifvanden, organisationers cirkulär och meddelanden af olika slag, vidare skrifvelser och protokoll rörande den offentliga medlingen i tvisterna samt i öfrigt dokument och handlingar ägnade att omedelbart belysa de i striden ingripande parternas och myndigheternas uppfattningar, motiver och handlingssätt.

En närmare statistisk framställning af arbetsinställelsens gestaltning inom olika yrkesgrenar samt af de direkt berörda arbetsgifvarnes och arbetarnes inbördes förhållanden m. m. är afsedd att utgöra hufvudinnehållet i *del III*, hvilken torde utkomma under loppet af instundande höst.

Till texten i del I hafva fogats ett antal kartor och diagram samt åtskilliga andra illustrationer, hvilka åsyfta att närmare åskådliggöra viktigare moment i framställningen eller olika sidor af de föreliggande spörsmålen.

Med hänsyn till den i del II meddelade rikhaltiga samlingen af aktstycken samt de speciella redogörelser från parter och andra berörda, hvilka återfinnas bland bilagorna i del I, har det ansetts obehöfligt att mera detaljeradt skildra stämningar och förhållanden under striden, i synnerhet som denna sida af densamma tidigare blifvit ingående belyst i tidningarne och äfven sedermera behandlats i pressen, broschyrer o. s. v. I den nu föreliggande textframställningen har i stället hufvudvikten lagts vid *dels* en undersökning rörande stridens förhistoria, orsaker, inre karaktär och yttre organisation, *dels ock* dess inverkan på vissa statens organ och andra samhälleliga förhållanden, i hvilka hänseenden hittills endast knapphändiga upplysningar stått till buds.

De i sistberörda afseende verkställda statistiska utredningarne hafva af utrymmesskäl i allmänhet icke kunnat publiceras i mera detaljerad form, utan äro deras resultat i allmänhet sammanfattade i någon eller några öfversiktstabeller. En sådan begränsning har särskildt ansetts nödvändig i sådana fall, då undersökningarne företrädesvis afsett konstaterandet af de normala förhållandena *före* arbetsstriden; endast mot bakgrunden af sålunda erhållna normalsiffror hafva sedan vissa af stridens verkningar kunnat belysas.

Ej heller har det kunnat ifrågakomma att här närmare redogöra för planläggningen och förloppet af de sålunda verkställda olika statistiska undersökningarne eller för därvid använda formulär och metoder o. s. v. Korta anvisningar härom meddelas emellertid å vederbörliga ställen, där så befunnits af behofvet särskildt påkalladt.

Det torde vidare böra påpekas, att en del mera omfattande statistiska undersökningar, hvilkas resultat ingå i redogörelserna från vissa ämbetsverk och organisationer, verkställts vid storstrejksutredningen inom Kommerskollegium. I fråga om andra dylika undersökningar hafva vederbörande intresserade parter medverkat vid primärmaterialets införskaffande. Ämbetsverk, organisationer och enskilda hafva nästan undantagslöst och med största beredvillighet efterkommit till dem riktade framställningar om meddelande af redogörelser, statistiskt material eller andra upplysningar.

Landssekreteraren m. m. G. W. A. Roos, som enligt särskildt förordnande af Kungl. Maj:t deltagit i utredningen, har i hufvudsak ledt undersökningarne rörande myndigheternas åtgärder för den allmänna ordningens vidmakthållande samt rörande rusdrycksförbudet äfvensom utarbetat textframställningen i dessa delar.

Vid utredningen, hvars ledning i sin helhet varit anförtrodd åt undertecknad, har därjämte närmast deltagit amanuensen fil. lic. Efr. Sandberg. Värdefull medverkan har vidare lämnats af andra tjänstemän å Kungl. Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik m. fl.

Stockholm i maj 1910.

Gunnar Huss.

FÖRSTA AFDELNINGEN.

Konfliktens allmänna förutsättningar.

1. Arbetarnes organisationer.

Den moderna organisationsrörelsen bland arbetsgifvare och arbetare är i Sverige af ganska sent datum. Början gjordes här af arbetarne, hvilka under direkt påverkan af den tyska och danska socialdemokratien först omkring år 1880 började i mera afsevärd omfattning bilda lokala fackföreningar, först i Skåne och efter hand i större industrisamhällen annorstädes i landet.

Förutsättningen för denna rörelse var densamma som för alla andra former af organisationsväsende, nämligen insikten och erfarenheten om, att ett flertal individers gemensamma intressen endast genom organiserad sammanhållning och samverkan kunna fullt effektivt tillvaratagas. I den mån det blifvit klart för arbetarne, att de, en hvar för sig, gent emot arbetsgifvaren icke äga något väsentligt inflytande, men att de däremot enigt sammanslutna utgöra en verklig makt, i samma mån har helt naturligt deras intresse för sammanslutningstanken väckts och tilltagit.

Behofvet af sådan samverkan mellan arbetstagarne inbördes har naturligtvis starkare framträdt med utvecklingen af storindustrien, inom hvilken den personliga förbindelsen med arbetsgifvaren allt mera upphört. Arbetarne äga där ingen utsikt att i sin tur blifva självständiga yrkesidkare och känna sig därmed hänvisade till uteslutande egen och hvarandras hjälp för att förbättra och trygga sin ställning såsom ständigt arbetstagande.

Sammanhållningen ter sig då för arbetarne som ett nödvändigt villkor för framgång i kampen för bättre arbetsvillkor. Den, som icke står solidarisk med sina kamrater, försvagar organisationens styrka, indirekt genom sin frånvaro i ledet och måhända direkt genom att under strid med arbetsgifvaren bjuda honom sin arbetskraft som ersättning för de kämpandes.

Fackföreningsrörelsens uppkomst.

I Sverige var det den socialistiska lärans första pioniärer i landet, som vid sidan af sin politiska agitation fäste arbetarnes uppmärksamhet på den fackliga organisationens betydelse. Den intima förbindelse mellan socialdemokratien och fackföreningsrörelsen, som därmed uppkom och hvilken i realiteten ännu orubbad består, har åtminstone till en början otvifvelaktigt befordrat bådas yttre utveckling, men samtidigt äfven med nödvändighet medfört de ökade risker och den fara för inre slitningar, som alltid måste medfölja en förening af flera olikartade sträfvanden. Det ligger i sakens natur, att socialdemokratiens principiella strid mot hela den nuvarande ekonomiska samhällsorganisationen i vissa fall måste kollidera med fackföreningsrörelsens praktiska sträfvan att till arbetarnes bästa, så långt möjligt är, utnyttja just de bestående samhällsförhållandena. Den socialistiska åskådningens principiella fientlighet mot arbetsgifvaren såsom kapitalismens organ har äfven uppenbarligen hos arbetarne försvagat känslan af arbetstagarnes och arbetsgifvarnes intressegemenskap och därmed bidragit till skärpandet af motsatsen dem emellan.

Fackföreningsrörelsen i vårt land har till en början utvecklat sig tämligen långsamt, intill dess den hunnit anpassa sina från utlandet hämtade former efter de svenska förhållandena och en stamtrupp af anhängare värfvats, genom hvilken dess åskådning efter hand kunde spridas från verkstad till verkstad, från ort till ort. Fackföreningarnes politik gent emot arbetsgifvarne måste vara ganska försiktig, så länge de stodo isolerade och det sålunda endast kräfdes en tillfällig samverkan mellan deras arbetsgifvare på platsen för att på en gång taga arbete och inkomster från dem alla eller deras flertal. En sådan nödig samverkan mellan arbetsgifvarne underlättades däraf, att de särskilda fackföreningarne — just för att vinna full intressegemenskap och därmed solidaritet — i regel omfattade endast arbetare inom en bransch eller i några få angränsande yrken. När därför, mot arbetsgifvarnes tillfälliga lokala koncentrering, arbetarne kände starkare behof af sammanslutning i större skala, så skedde denna icke lokalt utan yrkesvis. De olika fackens föreningar å olika orter sammanslöto sig till interlokala organisationer eller *fackförbund*, det första af dem, Typografförbundet, år 1886. Det visade sig ock genast, att sådana interlokala sammanslutningar för de särskilda facken gåfvo ökad styrka åt rörelsen, hvars utbredning och konsolidering däraf påtagligen befordrats.

Sveriges Landsorganisation.

Då emellertid flertalet af fackförbunden voro strängt specialiserade — efter arbetarnes yrkesspecialitet, ej industrivis efter arbetsställenas allmänna produktionsart — så måste det inträffa, att hos samma arbetsgifvare förekommo arbetare, tillhörande flera olika fackförbund. En eventuell förhandling, uppgörelse eller strid mellan arbetsgifvaren och en fackgrupp måste sålunda ske, utan att de öfriga fackgrupperna hade något att därom pröfva eller besluta, oaktadt naturligtvis alla förändrade arbetsförhållanden vid arbetsstället måste ofta direkt eller indirekt på det närmaste påverka äfven deras ställning. Af denna anledning, äfvensom för att i allmänhet kunna på ett enhetligt sätt — icke minst genom inbördes ekonomiskt understöd — gent emot arbetsgifvarne tillvarataga gemensamma intressen, blef det snart nödvändigt att finna en form för de olika fackförbundens samverkan. Efter åtskilliga förberedelser bildades därför år 1898 *Sveriges Landsorganisation* genom sammanslutning af flertalet då befintliga fackförbund med tillhopa 27,900 medlemmar (den 1 april 1899).

Den i Landsorganisationen sammanslutna fackliga arbetarerörelsens utveckling åskådliggöres af följande siffror:

Tidpunkt.	Landsorganisationens antal afdelningar.	antal medlemmar.	inkomster, kr.[1])
Den $^{31}/_{12}$ 1900	793	44,145	573,753.43
» $^{31}/_{12}$ 1901	814	40,341	532,869.32
» $^{31}/_{12}$ 1902	808	40,438	657,000.51
» $^{31}/_{12}$ 1903	863	47,389	744,178.65
» $^{31}/_{12}$ 1904	1,171[2])	81,990[2])	1,352,266.15[2])
» $^{31}/_{12}$ 1905	1,288	86,714	3,834,895.14
» $^{31}/_{12}$ 1906	1,690	136,413	1,994,497.73
» $^{31}/_{12}$ 1907	2,144	186,026	2,731,733.56
» $^{31}/_{12}$ 1908	2,172	162,391	4,703,199.17

Vid 1909 års ingång omfattade *Landsorganisationen* alltså 2,172 fackföreningar med sammanlagdt 162,391 medlemmar, fördelade på 27 olika fackförbund. Nästan alla hithörande

[1]) Summa inkomster under det förflutna året för de till Landsorganisationen anslutna förbunden, d. v. s. ordinarie kontingent jämte extra uttaxeringar, bidrag m. m.

[2]) Ökningen i 1904 års siffror är väsentligen beroende på Svenska Järn- och Metallarbetareförbundets under året skedda anslutning.

arbetare tillhörde de industriella yrkena eller landttransportväsendet, med undantag af Svenska Landtarbetareförbundets c:a 7,000 inom jord- och skogsbruket sysselsatta medlemmar. De största förbunden voro Svenska Grof- och Fabriksarbetareförbundet med 40,055 medlemmar, Svenska Järn- och Metallarbetareförbundet med 33,874 medlemmar, Svenska Träarbetareförbundet med 12,071 medlemmar, och Svenska Sågverksindustriarbetareförbundet med 10,998 medlemmar. (Jfr. härom Bil. 3.)

I viss samverkan med Landsorganisationen, ehuru ännu utom densamma, stodo ett antal andra förbund, viktigast bland dem *Svenska Järnvägsmannaförbundet* med 25,638 medlemmar (d. $^{1}/_{10}$ 1908) och *Svenska Typografförbundet* med 5,784 medlemmar (d. $^{31}/_{12}$ 1908). Inalles torde den socialdemokratiskt färgade delen af den svenska fackföreningsrörelsen hafva vid 1909 års ingång räknat omkring 200,000 medlemmar.

Svenska Arbetareförbundet.

Den nära förening mellan socialism och fackföreningsrörelse, som var utmärkande för utvecklingen i Sverige och som vid Landsorganisationens bildande på kongressen i Stockholm aug. 1898 tog sig uttryck i stadgebestämmelsen om att fackföreningarne inom tre års förlopp skulle ansluta sig till det socialdemokratiska arbetarepartiet, kunde icke undgå att i viss mån splittra rörelsen. Åtskilliga arbetare, som intresserade sig för fackföreningsväsendet, men icke gillade socialismen, funno sig däraf föranlåtna att verka för bildandet af fackorganisationer utan politisk partifärg. Åtskilliga försök i sådan riktning hafva gjorts, men i allmänhet med föga framgång; endast *Svenska Arbetareförbundet*, som konstituerades vid en kongress i Stockholm år 1899, har erhållit någon väsentlig betydelse och omfattning. Förbundet hade vid 1909 års ingång c:a 11,000 medlemmar, tillhörande olika yrken och fördelade på lokalafdelningar i landets skilda delar.

Därjämte förekomma ett antal lokala fristående fackliga sammanslutningar med ett medlemsantal, som torde kunna uppskattas till högst 3 à 4,000. Den af socialdemokratien oberoende fackföreningsrörelsen räknade sålunda inemot 15,000 anslutna arbetare.

Hela antalet fackligt organiserade arbetare i Sverige torde sålunda hafva vid 1909 års ingång uppgått till omkring 215,000, hvilket motsvarar närmare 50 % af arbetsstyrkan inom de af organisationsrörelsen starkare berörda yrkesgrenarne (således ej jord- och skogsbruket m. fl.). De svenska fackorganisationerna

voro otvifvelaktigt vid nämnda tidpunkt med hänsyn till såväl omfattning som allmän styrka de relativt främsta i Europa.

Fackföreningsrörelsens centraliserande.

Den ofvan skildrade utvecklingen från partikularism till centralisation har naturligtvis försiggått i samband därmed, att de lägre enheterna — resp. fackföreningen och fackförbundet — nödgats afstå en del af sin bestämmanderätt till förmån för de högre enheterna, resp. fackförbundet och Landsorganisationen. De nyss anförda talen gifva ock ett imponerande intryck af den utveckling arbetarnes fackorganisationer ernått, företrädesvis inom ramen af och med stöd af sin sammanslutning i Landsorganisationen. Denna uppträder till det yttre som vår fackliga arbetarerörelses egentliga målsman, och dess olika myndigheter: Kongressen[1]), Representantskapet[2]) och Landssekretariatet[3]), utöfva sålunda rörelsens samlade makt och dela ansvaret för dess ledning.

Hittills har det emellertid icke lyckats centralisationssträfvandena att fullt vinna öfverhand. De lokala fackföreningarna förbehöllo sig, vid sin sammanslutning till förbund, en ganska hög grad af självstyrelse, och förbunden voro ingalunda sinnade att lägga allt för stor del af sin makt i Landsorganisationens händer. Ej blott i inre frågor utan äfven gent emot utomstående — arbetsgifvarne och deras organisationer — kunna de lägre organisationsformerna sålunda föra en af Landsorganisationens ledning ganska oberoende politik. Gällande stadgar tillerkänna fackföreningen gent emot fackförbundet och fackförbundet gent emot Landsorganisationen sådana befogenheter vid behandlingen af arbetstvister, att de icke mot sin vilja kunna tvingas till de eftergifter, som den högre organisationens ledning möjligen kunde finna nödiga eller lämpliga. Men denna är däremot, enligt samma stadgar, skyldig att under vissa förutsättningar solidariskt svara för den risk, som en underordnad organisation genom sin obetänksamhet eller tredska kan framkalla. Med användande af sina formella rättigheter kan en fackförening eller ett fackförbund sålunda, mot den högsta ledningens önskan, vidtaga åtgärder, som kunna bringa hela arbetarerörelsen i fara, och ändock kräfva dennas stöd och hjälp därvid. De erfarenheter i sådan riktning, som gjordes särskildt under åren 1907 och 1908, och hvilka framkallade inre slitningar samt i hög grad

[1]) Kongressen utgöres af ombud för fackförbunden, valda i visst förhållande till förbundens medlemsantal.

[2]) Representantskapet består af, förutom Landssekretariatets ledamöter, en representant för hvarje fackförbund, utsedd af dess styrelse; representant är vanligen förtroendemannen, förbundets främste tjänsteman (»verkställande direktör»).

[3]) Landssekretariatet utgöres af ordförande, kassör och sekreterare — helt aflönade tjänstemän — samt 4 andra ledamöter, samtliga valda af kongressen.

försvårade politiken mot arbetsgifvarnes organisationer, föranledde ock ett lifligt intresse inom arbetarerörelsen för afhjälpande af dylika, med rörelsens demokratiska principer och program i öfrigt föga harmonierande missförhållanden. Dithörande spörsmål utgjorde ock de viktigaste öfverläggningsämnena vid Landsorganisationens senaste (till den 16—22 augusti ursprungligen bestämda, men i anledning af den då pågående stora arbetsstriden uppskjutna) kongress den 22—30 november 1909.[1])

2. Arbetsgifvarnes organisationer.

Såsom upphofvet till de svenska arbetsgifvarnes organisationsrörelse i modern mening har med skäl betecknats den omfattande arbetsinställelse, som under dagarna 15—17 maj 1902 anordnades af Sveriges socialdemokratiska arbetareparti i syfte att utöfva påtryckning på statsmakterna i och för den sväfvande rösträttsfrågans lösning i önskad riktning. Ehuru denna s. k. storstrejk sålunda hade ett rent politiskt syfte, blef dess sociala betydelse vida större än dess politiska. Inför denna försöksmobilisering af inemot 100,000 arbetare bragtes nämligen hos svenska industriidkare omsider till mognad den uppfattning af dittillsvarande företagareorganisationers ringa kampduglighet, som vuxit fram ur erfarenheten om utgången af under det föregående decenniet genomkämpade arbetstrider. Beträffande 490 arbetsinställelser under åren 1895—1902, hvilkas resultat är kändt, hade arbetarne fullständigt genomdrifvit sina villkor i 243 fall, arbetsgifvarne i 63, under det 184 konflikter bilagts genom ömsesidiga eftergifter.[2]) Och år 1898 hade, som nämnts, den fackliga arbetarerörelsen erhållit större enhetlighet och styrka genom flertalet fackförbunds sammanslutning i Landsorganisationen.

För att med framgång kunna upptaga striden med denna väldisciplinerade arbetarehär måste de gamla, mera om kamrat- och diskussionsklubbar erinrande näringsidkareföreningarne fullständigt omläggas och nya, på fastare grundval byggda företagare-

---

[1]) En närmare framställning härom lämnade Landssekretariatet i sin motion i ämnet till kongressen, ss. 59—73 i »Motioner till Landsorganisationens femte ordinarie kongress i Stockholm». Jfr. i öfrigt ss. 7—58 samt »Protokoll förda vid Landsorganisationens i Sverge femte ordinarie kongress i Sthlm», ss. 72—116.

[2]) Arbetsstatistik E: I s. 333. De angifna siffrorna torde dock på grund af källornas natur vara något för fördelaktiga för arbetarne.

Arbetsgifvareorganisationer.

1. Centrala Arbetsgifvareförbundet.
2. Sveriges Verkstadsförening.
3. Sv. Landtarb.-gifv.-föreningne.
4. Sv. Järnvägares Arbetsgifv.-fören.
5. Sveriges Redareförening.
6. Allm. Sv. Boktryckareföreningen.
7. Sv. Skräd.-idk.-förens Centralorg.

Arbetareorganisationer.

(Ej anslutna till Landsorganisationen.)

1. Svenska Järnvägsmannaförbundet.
2. Svenska Arbetareförbundet.
3. Svenska Typografförbundet.

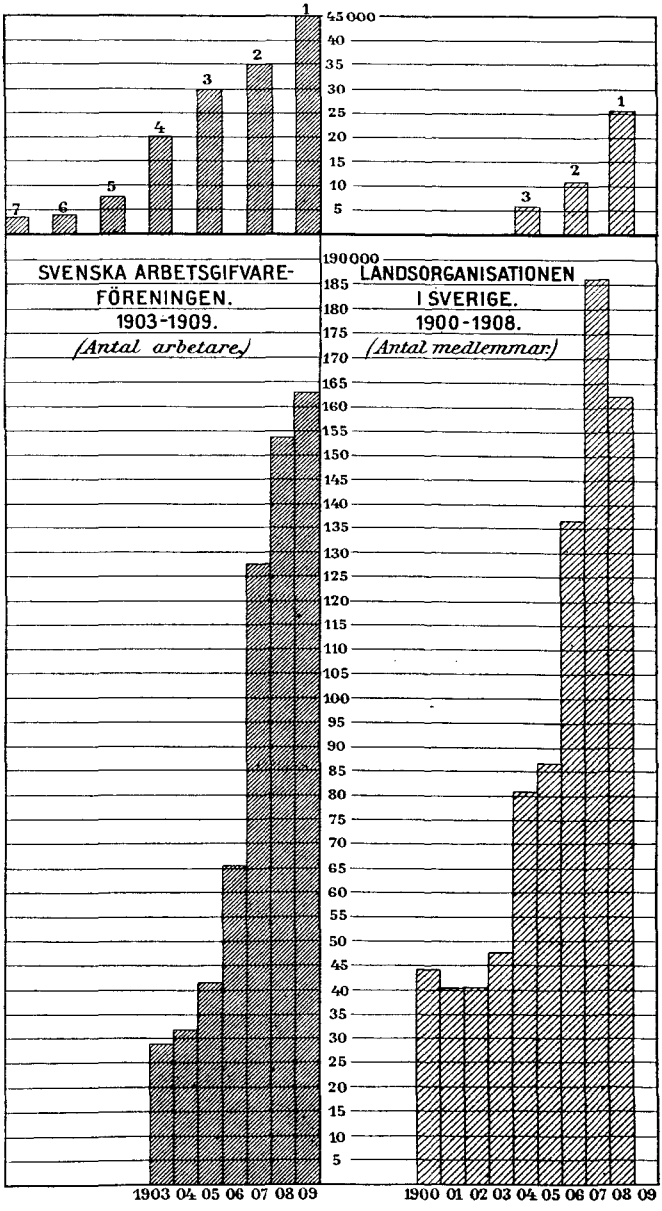

organisationer tillskapas. Ur de gamla yrkesföreningarna, hvilka afsågo att tillvarataga yrkets intresse i alla riktningar, utvecklades sålunda å ena sidan syndikatbildningar af olika slag, afsedda att inom en näringsgren bättre afväga produktion efter konsumtion och bereda medlemmarne högsta möjliga företagarevinst, å den andra sidan arbetsgifvareföreningar i egentlig mening, bildade i syfte att motväga arbetarnes organisationer och att verka för arbetsförhållandenas reglering i företagarnes intresse. Dessa nya organisationer grundades ej såsom de gamla enbart på kollegialitetskänslan och yrkesintresset, utan denna ideella grundval kompletterades här med en mycket reell. I regel måste medlemmarne nämligen vid inträdet aflämna en på afsevärdt penningbelopp lydande, stundom i växelform uppställd garantiförbindelse, hvilken föreningen helt eller delvis ägde uppsäga till betalning, i händelse reversaflämnaren ej ställde sig dess beslut till efterrättelse eller på annat sätt visade sig osolidarisk. Detta ekonomiska bindemedel visade sig vara en god ersättning för den arbetareorganisationerna sammanhållande kamrat- och klasssolidariteten.[1])

Ehuru syndikat och arbetsgifvareföreningar arbeta i den intimaste växelverkan — stundom står inom en näringsgren organisationen för varuprisens bestämmande i fullständig personalunion med föreningen för arbetsprisens reglerande — bortses i det följande från det förra slaget af organisationer och behandlas endast de senare i deras verksamhet för arbetsförhållandenas ordnande i företagarnas intresse gent emot arbetarne.

Svenska Arbetsgifvareföreningen.

Svenska Arbetsgifvareföreningen. Af de moderna svenska arbetsgifvareorganisationer, som leda sin upprinnelse från »organisationsåret» 1902, är den största och mest betydelsefulla Svenska Arbetsgifvareföreningen, från början afsedd till en sammanslutning af den större industrien.

Enligt de vid föreningens konstituerande sammanträde den 17 september 1902 antagna stadgarne är dess ändamål att »befrämja samverkan mellan arbetsgifvare, befordra bildandet af yrkes- och ortsförbund, bistå dessa och enskilda arbetsgifvare vid biläggandet af uppkomna tvister mellan arbetsgifvare och arbetare samt lämna arbetsgifvare ersättning för skada genom strejk eller lockout».

---

[1]) Det mest bekanta exemplet på detta systems tillämpning i praktiken hänför sig till 1903 års konflikt inom den mekaniska verkstadsindustrien, då en firma för brott mot Verkstadsföreningens lockoutbeslut ålades utgifva och jämväl erlade ett vite af 83,500 kronor.

Föreningens angelägenheter handhafvas af dels å föreningsstämman valda *fullmäktige*, dels en af dessa utsedd *styrelse*. Då enskild person eller bolag vinner inträde i föreningen, bestämmes efter antalet sysselsatta arbetare det ansvarighetsbelopp, efter hvilket han eller det skall bidraga till föreningens utgifter, och efter hvilket röstetalet vid föreningsstämman afmätes. Flertalet föreningen tillhörande arbetsgifvare äro efter boningsplats eller yrkesspecialitet fördelade på yrkes- eller ortsförbund, som utgöra Svenska Arbetsgifvareföreningens egentliga *medlemmar*, med rätt att vid föreningens sammanträden föra talan och utöfva rösträtt, under det de enskilda förbundsmedlemmarna betraktas som föreningens *delägare*, med skyldighet att erlägga afgifter och med rätt till ersättning vid skada genom strejk eller lockout. Af ortsförbund — lokala samorganisationer af näringsidkare inom olika branscher — har aldrig funnits mer än en enda, nämligen *Allmänna Arbetsgifvareföreningen i Malmö:* en ursprungligen självständig skånsk företagareorganisation, som i sin helhet anslutit sig till Svenska Arbetsgifvareföreningen. Af *yrkesförbund* — sammanslutningar af industriidkare inom samma eller besläktade näringsgrenar — förefunnos vid midten af år 1909 tillsammans 27[1]), af hvilka de största voro Järnbruksförbundet med 86 arbetsgifvare, 29,647 arbetare och c:a 3 mill. ansvarighetsbelopp, Textilindustriförbundet med 128 arbetsgifvare, 22,700 arbetare och c:a 2,3 mill. ansvarighetsbelopp, Sågverksförbundet med 64 arbetsgifvare, 17,539 arbetare och c:a 1,8 mill. ansvarighetsbelopp samt Pappersmasseförbundet med 53 arbetsgifvare, 9,518 arbetare och c:a 1,4 mill. ansvarighetsbelopp. (Jfr. härom vidare Bil. 6.) Arbetsgifvare kunna äfven vinna inträde i föreningen utan förmedling af förbunden, och dessa företagare, som på en gång äro medlemmar och delägare, bilda tillsammans den s. k. *Allmänna gruppen*, inom hvilken återfinnas några af våra allra största arbetsföretag.

Efterföljande uppgifter återspegla tydligt föreningens snabba tillväxt.

---

[1]) Sveriges Kvarnyrkesförbund, Bryggeriarbetsgifvareförbundet, Svenska Cigarrfabrikantföreningen, Sveriges Textilindustriförbund, Svenska Grossisternas Herrkonfektionsförbund, Svenska Detaljisternas Herrkonfektionsförbund, Svenska Garfveriidkareföreningen, Svenska Sko- och Nätlingsfabrikantföreningen, Örebro Skofabrikantförening, Sågverksförbundet, Sveriges Träindustriförbund, Pappersmasseförbundet, Sveriges Pappersbruksförbund, Sveriges Bokbinderiidkares Arbetsgifvareförbund Järnbruksförbundet, Järn- och Metallindustriförbundet, Västra Sveriges Storstensindustriidkareförbund, Västra Sveriges Gatstensindustriidkareförbund, Svenska Byggnadsämnesindustriförbundet, Sveriges Buteljglasbruksförbund, Sveriges Fönsterglasbruksförbund, Sveriges Småglasbruksförbund, Sveriges Kakelfabrikantförening, Svenska Väg- och Vattenbyggarnes Arbetsgifvareförbund, Stockholms Handelsarbetsgifvareförbund, Norrlands Stufvareförbund samt Södra Sveriges Stufvareförbund.

	Svenska Arbetsgifvareföreningens		
	antal arbetsgifvare.	antal arbetare.	ansvarighetsbelopp, kr.
Vid slutet af år 1903	101	28,924	2,153,200
» » » » 1904	134	31,937	2,855,700
» » » » 1905	236	41,443	3,773,050
» » » » 1906	453	65,420	6,063,000
» » » » 1907	997	127,126	10,682,100
» » » » 1908	1,258	153,722	13,643,250
» midten » » 1909	1,423	163,080	17,537,850

Svenska Arbetsgifvareföreningen var vid sitt första framträdande en ren försvarsorganisation med strejkförsäkringen som bärande princip. Och under de första åren gick föreningens verksamhet förnämligast ut på att förskaffa sina delägare likformiga och billiga arbetspris. I den mån organisationen tillväxte i medlemsantal och kapitalkraft, började emellertid en ny fas framträda i dess inverkan på arbetsmarknaden, i det nämligen föreningen allt mera målmedvetet ägnade sig åt ett positivt arbete för att tillvarataga arbetsgifvareintressena vid arbetsförhållandenas reglering genom kollektiva aftal.

Denna förändring betecknas genom föreningens beslut den 4 maj och 6 sept. 1905, då i stadgarna infördes följande såsom »§ 23» sedermera så ryktbara bestämmelse:

»Vill delägare i föreningen eller yrkesförbund ingå kollektivt aftal med fackförening, fackförbund eller annan arbetareorganisation, skall förslag därtill underställas föreningens styrelse, och må ej dylikt aftal upprättas utan styrelsens godkännande. I kollektivt aftal, som upprättas mellan delägare eller medlem i föreningen och fackförening eller fackförbund, skall intagas bestämmelse, att arbetsgifvaren har rätt att fritt antaga och afskeda arbetare, att leda och fördela arbetet och att begagna arbetare från hvilken förening som helst eller arbetare, stående utanför förening.»

Härigenom tillförsäkrades föreningen effektiv kontroll öfver medlemmarnes (resp. delägarnes) aftalspolitik i dess helhet, samtidigt med att denna på förhand regleras med afseende å frågorna om arbetsgifvares rätt att ensam leda arbetet och att bestämma om arbetarestyrkans sammansättning. Såväl inåt som utåt fingo dessa bestämmelser afgörande betydelse för föreningens utveckling och arbetsförhållandenas gestaltning.

Sveriges Verkstadsförening.

Sveriges Verkstadsförening. Från Svenska Arbetsgifvareföreningens verksamhetsområde, som omfattar nästan hela storindustrien, äro emellertid så godt som fullständigt undantagna den mekaniska verkstadsindustrien och denna närstående

branscher, såsom järn- och stålvaru-, varfs- och båtbyggeri-, vagnfabriks- samt elektromekanisk industri. Orsaken härtill är, att inom nämnda näringsgrenar verkar en med Svenska Arbetsgifvareföreningen jämnårig modern arbetsgifvareförening, nämligen Sveriges Verkstadsförening, hvilken tillkom den 7 juni 1902 såsom en omdaning af en sedan 1896 i södra och västra Sverige förefintlig sammanslutning mellan arbetsgifvare inom mekanisk verkstadsindustri och därmed likartad verksamhet.

Enligt föreningens stadgar fördelades de till föreningen anslutna verkstäderna efter deras läge i olika landsdelar i fyra kretsar, nämligen Södra kretsen, omfattande Malmöhus, Kristianstads och Blekinge län, Västra kretsen, omfattande Göteborgs och Bohus län, Hallands, Älfsborgs och Skaraborgs län, Östra kretsen, omfattande Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Gottlands och Örebro län, Stockholms och norra kretsen, omfattande hufvudstaden samt öfriga, ej annan krets tillhörande provinser. Den sistnämnda kretsens båda hufvuddelar kommo dock snart att utgöra egna kretsar, Stockholmskretsen och Norra kretsen, hvarigenom distriktens antal blef fem. Hvarje krets har en af kretsmedlemmarna vald *kretsstyrelse* på fem personer, med främsta uppgift att söka utreda och bilägga inom dess verksamhetsområde uppkomna tvister mellan arbetsgifvare och arbetare. Lyckas ej dess arbete härutinnan, öfverlämnas frågan till den af två medlemmar från hvarje krets bestående *öfverstyrelsen.* Kan ej heller denna åstadkomma en fredlig uppgörelse, äger den förklara lockout antingen inom en krets eller hos föreningens samtliga medlemmar. I motsats till Svenska Arbetsgifvareföreningen har Verkstadsföreningen icke anordnat någon strejkförsäkring, utan stadgarna föreskrifva endast, att det vid strejk, blockad och lockout ankommer på öfverstyrelsen att besluta, huruvida och till hvilket belopp ersättning ur föreningens kassa skall tilldelas föreningsmedlem för skada genom arbetsinställelse. Genom det sätt, hvarpå föreningens inkomster från medlemmarne ordnades, erhöll den redan från början en stark ekonomisk bas, hvilken i förening med dess genomförda centralisation möjliggjort ett kraftigt och målmedvetet uppträdande gent emot arbetarnes organisationer.

Föreningen vann hastigt stor anslutning bland den mekaniska verkstadsindustriens utöfvare. Vid Verkstadsföreningens tillkomst beräknades dess medlemmar sysselsätta 12,000 arbetare, år 1908 35,000. Dessa siffror angifva dock antalet faktiskt sysselsatta personer och icke antalet stadgeenligt beräknade »årsarbetare», — d. v. s. medeltal arbetare i åldern 18—60 år — hvilket tydligen måste understiga dessa siffror. Enligt årsberättelserna omfattade också föreningen:

Den	$^{31}/_{12}$	1905	93	medlemmar	med	16,877	»årsarbetare»
»	»	1906	111	»	»	20,064	»
»	»	1907	140	»	»	23,212	»
»	»	1908	162	»	»	25,488	»

Gifvet var, att en förening med denna omfattning och styrka skulle utöfva ett starkt inflytande på arbetsförhållandena inom sitt verksamhetsområde, hvilket ock visade sig vid tvenne stora konflikter, åren 1903 och 1905. Efter den senare striden ordnades arbetsförhållandena inom industrien genom 1905 års ännu gällande (år 1908 förnyade) *riksaftal*, enligt hvilket dels lönefrågorna i princip bestämdes och dels en förhandlingsordning antogs för att i görligaste mån förebygga, att uppkommande tvistefrågor skulle föranleda öppen konflikt. Någon sådan har ej heller sedan inträffat i anledning af Verkstadsföreningens egna meningsskiljaktigheter med arbetarne.

Centrala Arbetsgifvareförbundet.

Centrala Arbetsgifvareförbundet. I juli 1902 blef en tidigare rikssammanslutning af handtverksföreningar å olika orter i landet uppdelad på tvenne afdelningar, af hvilka den ena skulle i allmänhet verka för »yrkenas förkofran», den andra tillvarataga handtverkeriernas arbetsgifvareintressen. Denna senare utbildades i september 1903 till en självständig organisation, Centrala Arbetsgifvareförbundet, som genom stadgeförändringar åren 1905 och 1909 efter hand erhöll fastare former och större effektivitet.

I bredd med förbundets ökade inre styrka har ock dess yttre omfattning tillväxt. Från att till en början nästan uteslutande vara en sammanslutning af några byggmästareföreningar vidgades förbundet efter hand genom anslutning från snart sagdt alla byggnadsyrken samt vissa af dessas leverantörer. Vid årsmötet i februari 1909 voro anslutna 16 städers lokala arbetsgifvareföreningar, omfattande byggnadsindustriidkare och handtverksmän inom olika branscher, samt 34 yrkesförbund, omfattande näringsidkare inom samma yrke antingen å viss ort eller inom hela riket (5 riksförbund). Under de senaste åren har utvecklingen alltmer gått i den riktningen, att yrkesförbunden intressera sig för vissa gemensamma ekonomiska intressen, med öfverlämnande åt lokalföreningarne att bevaka de egentliga arbetsgifvareintressena gent emot arbetarne.

Det på lokalföreningarna byggda riksförbundet är indeladt i fyra distrikt: det mellersta, det äldsta och största, med styrelse i Stockholm, det södra med styrelsen förlagd till Malmö, det västra med centralpunkt i Göteborg (bägge till-

komna 1906) samt det norra, för hvilket Sundsvall utsetts till hufvudort, ehuru distriktsstyrelse där ännu icke är tillsatt.

Centrala Arbetsgifvareförbundet omfattade år 1904 omkring 400 arbetsgifvare, vid årsmötet i februari 1908 1,561 och i februari 1909 c:a 2,000, hvilka senare beräknades sysselsätta 40,000 à 45,000 arbetare.

Öfriga arbetsgifvareföreningar.

Bland öfriga arbetsgifvareföreningar i egentlig mening äro följande mest betydande: Svenska Järnvägarnes Arbetsgifvareförening, fördelad på 3 distrikt och (1910) omfattande 100 enskilda järnvägar med omkring 20,000 arbetare, Svenska Landtarbetsgifvareföreningarnes sammanslutning af (1910) 9 länsföreningar, tillsammans omfattande 1,780 landtbrukare (med 215,000 har jord) och med 30,000 arbetare, Allmänna Svenska Boktryckareföreningen med (1908/09) 319 arbetsgifvare och 3,979 arbetare, Sveriges Bageriidkareförening (1910) med omkring 300 arbetsgifvare och omkring 1,500 à 1,600 arbetare, Svenska Skrädderiidkareföreningarnes Centralorganisation (1910) med 40 lokalföreningar, 460 arbetsgifvare och omkring 3,300 arbetare, äfvensom Sveriges Redareförening, fördelad på 4 kretsar och omfattande (08) 167 rederier med 394 fartyg samt 7,061 mans besättning.

Dessa senare sammanslutningar äro på grund af resp. yrkens särskilda natur i allmänhet icke i samma grad som de förutnämnda föreningarna anordnade såsom stridsorganisationer.

3. Organisationernas tidigare politik och mellanhafvanden.[1])

Arbetareorganisationernas allmänna politik. Som ofvan visats, var det arbetarne, som först till fullo insågo sammanhållningens betydelse för arbetsförhållandenas reglerande och som tidigast skapade effektiva organisationer. Genom dessa erhöllo de i stort sedt och under åtskilliga år det faktiska öfvertaget öfver arbetsgifvarne. Så länge dessa ej voro sammanslutna, kunde arbetarne angripa dem isolerade. Den ensamme arbetsgifvaren riskerade att utan hvarje ekonomisk ersättning se sin affär bragt ur verksamhet för längre tid, hvarunder konkurrenterna

[1]) Efterföljande framställning rörande organisationernas politik och mellanhafvanden gör naturligtvis icke anspråk på att vara fullständig, utan afser endast att i korthet beröra några hufvudpunkter af utvecklingen, som närmast föranledt den stora arbetskonflikten år 1909. Något allmänt värdesättande af parternas politik i dessa hänseenden eller i hela dess sammanhang kan naturligtvis ej byggas på denna redogörelse.

inom och utom landet hade utmärkt tillfälle att eröfra hans kundkrets. För de hos honom anställda arbetarne, hvilka lätt kunde huru länge som helst underhållas af sina förbundskamrater öfver hela landet, innebar däremot en sådan strid föga risk. Äfven om konflikten slutade med deras nederlag, kunde de få understöd, till dess de erhållit nya platser; i sådant fall förlorade ju arbetsgifvaren äfven såsom segrare sin gamla upplärda och inöfvade arbetarestam, hvilket alltid måste vara förenadt med förlust och olägenheter.

Förenings- och aftalsrätten.

Det var under denna tid arbetarne efter hand lyckades tilltvinga sig erkännande för sin af arbetsgifvarne ofta bestridda föreningsrätt samt såsom konsekvens däraf godkännandet af den kollektiva formen för öfverenskommelse om arbets- och löneförhållandena. Medan arbetsgifvarne tidigare icke känt till någon annan part vid sådana öfverenskommelser än de enskilda arbetarne hvar för sig, så funno de sig nu ställda mot sammanslutningar, som fordrade att betraktas såsom rätt målsman för sina medlemmar, och hvilka äfven i regel kunde genomdrifva denna sin fordran.

Hastigare än i något annat land synes varit fallet, har det kollektiva aftalet också vunnit terräng i Sverige. Vid 1908 års ingång voro här kända 1,971 sådana aftal i gällande kraft, hvilka berörde c:a 9,600 arbetsgifvare och c:a 256,000 arbetare, d. v. s. omkring hälften af hela den inom landets industri, handel och samfärdsel sysselsatta arbetsstyrkan, och vid samma års slut voro motsvarande siffror resp. 2,416 aftal, c:a 11,000 arbetsgifvare och c:a 325,000 arbetare. [1])

Förbättrade arbetsvillkor.

Samtidigt med att arbetarne erhöllo den kollektiva aftalsformen allt mera erkänd, vunno de ock ökadt inflytande på aftalens innehåll. Detta sitt inflytande använde de *dels* för vinnande af vissa reella förbättringar i fråga om lön, arbetstid o. d., *dels* för att åt sina organisationer tillförsäkra mera principiella medgifvanden och förmåner, såsom rätt att bevaka aftalens tillämpning, företrädesrätt till arbete för organisationens medlemmar o. s. v. Under ständiga friktioner mot arbetsgifvarne samt längre fram mot deras föreningar lyckades arbetarnes organisationer att i stort sedt oafbrutet tillvinna sig och sina medlemmar ökade fördelar och ökadt allmänt inflytande på arbetsvillkoren. Särskildt gynnsamma för deras sträfvanden voro ock de ekonomiska konjunkturerna, hvilka från midten af 1890-talet befunno sig i nästan ständigt stigande. Om den storartade industriella utvecklingen i landet vittnar bäst, att under tiden

[1]) Arbetsstatistik A:5 och F:1.

från 1897 till 1907 tillverkningsvärdet för industri, handtverk och bergverk ökades från 750 mill. kr. till 1,450 mill. kr. samt arbetareantalet från 290,000 till 390,000. Affärsläget var förmånligt och uppmuntrade till utvidgningar af gamla eller startandet af nya företag, arbetskraften blef starkt efterfrågad och betingade ökadt pris, som arbetsgifvarne ock utan svårighet kunde betala.

Inflytandet på arbetets ledning m. m.

Som nyss nämndes åtnöjde sig emellertid arbetarnes organisationer ej med att tillförsäkra sig reellt förbättrade arbetsvillkor, utan sträfvade äfven efter ökad medbestämmanderätt i fråga om arbetsförhållandenas mera principiella sidor. Äfven härutinnan kröntes deras sträfvanden med en framgång, som ofta torde hafva varit befogad. Men inom några yrken och i vissa afseenden erhöllo de rent af det öfvervägande inflytandet i förhållande till såväl arbetsgifvarne som de utom organisationen stående arbetarne. Denna öfvermakt tog sig vanligen uttryck i resp. fackföreningars tillfälliga ingrepp i arbetets anordnande eller i fordringar med afseende å arbetsbefäls afskedande o. s. v., men framför allt i kraf på att afgöra, huruvida arbetarne behöfde »arbeta kamrat» med den ene eller andre. I icke få fall lyckades man ock i aftal få införda bestämmelser, som tillförsäkrade arbetarnes organisationer viss kontroll i dessa hänseenden. Särskildt inom olika grenar af transportverksamhet samt vid en del handtverkerier blef det vanligt, att arbetsgifvarne förbundo sig att i sitt arbete använda endast medlemmar af den aftalsslutande arbetareorganisationen. Sådana arbetsgifvarnes medgifvanden uppvägdes stundom af, att motsvarande fördelar bereddes dem, men voro vanligen helt enkelt aftvingade med styrkans rätt. Då vederbörande arbetsgifvare sedermera kommo att tillhöra någon stark arbetsgifvareorganisation (t. ex. stufverierna Sv. Arbetsgifvareföreningen), som ville och kunde med tillräcklig energi häfda de principiella arbetsgifvaresynpunkterna, måste dessa arbetarnes tidigare framgångar med nödvändighet innebära en fara för allvarsamma konflikter.

Arbetsgifvareorganisationernas allmänna politik. I det föregående har redan erinrats, hurusom Sveriges Verkstadsförening var den första af de tre större arbetsgifvareorganisationerna, som ernådde tillräcklig styrka för att kunna som fullt jämbördig part möta arbetarnes organisationer. Mot dessas angrepp på de enskilde arbetsgifvarne sattes här hela den samlade före-

ningens styrka, särskildt utvecklad vid de allmänna lockouterna åren 1903 och 1905.[1])

Riksaftalen. Ingendera parten lyckades här fullt besegra den andra, utan som resultat af striderna framgick ett riksaftal, bestående af tvenne formellt skilda öfverenskommelser, i hvilka parterna på jämbördighetens grund *dels* bestämde regler för behandling af tvister mellan arbetsgifvare och arbetare och *dels* ordnade de allmänna dragen af arbetsförhållandena för sina medlemmar.

Arbetarnes organisationer hade, som nämnts, ursprungligen mot arbetsgifvarnes önskan frampressat lokala kollektiva aftal vid uppgörelser med särskilda arbetsgifvare. För arbetsgifvarnes organisationer däremot blef det ett önskemål, för bevarande af medlemmarnes intressegemenskap och solidaritet, att samtidigt på en gång och efter enhetliga principer ordna arbetsvillkoren hos samtliga sina medlemmar inom yrket. Riksaftalet blef sålunda den för de stora arbetsgifvareorganisationerna eftersträfvansvärda aftalstypen, hvilken Verkstadsföreningen ernådde redan 1905 (tidigare funnos riksaftal för tryckerierna och cigarrfabrikerna).[2])

Samma år skedde den omläggning af Svenska Arbetsgifvareföreningens inre organisation, som förändrade densamma från strejkförsäkringsanstalt af uteslutande defensiv karaktär till en aktiv arbetsgifvareorganisation med uppgift att direkt ingripa för arbetsförhållandenas reglerande efter vissa antagna principer. För sådant syfte var naturligtvis det kollektiva aftalet ett synnerligen godt medel, bättre ju större omfattning man kunde gifva detsamma, sålunda helst riksaftal. Arbetsgifvareföreningens sträfvanden hafva ock under de senaste åren konsekvent inriktats på verkstadsaftalens och ortsaftalens successiva ersättande med yrkesaftal af större omfattning.

För den tredje stora arbetsgifvareorganisationen, Centrala Arbetsgifvareförbundet — som företrädesvis omfattar mängden af olika till byggnadsverksamheten knutna handtverk och småindustriella yrken, hvilkas affärsintressen voro af nästan uteslutande lokal art — visade sig svårigheterna att åstadkomma ett riksaftal helt naturligt större. Trots mångåriga sträfvanden kunde förbundet först den 21 maj 1909 erhålla ett sådant för samtliga medlemmar gällande aftal med de olika inom byggnadsyrkena verkande fackförbunden.

---

[1]) Redan 1896 anordnade Svenska Cigarrfabrikantföreningen, i anledning af en lokal tvist, lockout vid 14 fabriker med c:a 1,000 arbetare på olika orter. Den afslutades med vissa öfverenskommelser, som efter hand utvecklades till riksaftal.

[2]) Jfr. härom Meddelanden från Kungl. Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik 1910, s. 275 ff.

Vid tiden omedelbart före 1909 års stora arbetskonflikt hade man sålunda inom 15 olika yrkesbranscher nått fram till riksaftal, hvilka tillsammans omfattade c:a 3,200 arbetsgifvare med c:a 138,000 arbetare, d. v. s. en mycket väsentlig del af landets näringslif.[1])

Kollektivaftalen och arbetsfreden.

De kollektiva aftalen hade i Sverige liksom annorstädes tidigast vunnit insteg inom vissa handtverksartade yrken, för hvilka den orubbade arbetsfreden var af särskild vikt. Man ansåg sig genom träffandet af sådan öfverenskommelse på viss tid just hafva ernått garanti för, att båda parterna skulle beflita sig om att under denna tid trygga arbetets lugna fortgång. Då denna uppfattning var allmänt gängse bland såväl arbetsgifvare som arbetare, ansågs det öfverflödigt att i själfva öfverenskommelsens bestämmelser införa stadgande härom. När någon gång inträffade, att icke desto mindre arbetsnedläggelse anordnades, så ansågs denna strida mot aftalets klara förutsättningar och sålunda innebära aftalsbrott. En stadgad rättsuppfattning i sådan riktning var på god väg att utveckla sig, men blef genom 1902 års s. k. storstrejk i viss mån rubbad. Arbetarne sökte visserligen ursäkta denna genom att framhålla densamma såsom framtvingad af allmänna samhällsomständigheter och ingalunda riktad mot arbetsgifvarne. Häremot invände emellertid dessa, att arbetsnedläggelsen vore så mycket mera orimlig, som dess ursprung och syfte ej sammanhängde med arbetsförhållandena, samt att det vore en ringa tröst, att den ej gällde arbetsgifvarne, då dess verkningar i alla händelser gingo ut öfver dem. Från denna tidpunkt kan man ock datera det misstroende mot kollektivaftalens förmåga att genom sin blotta befintlighet garantera arbetets lugna fortgång, som efterhand föranledde införandet i en del aftal af uttryckligt förbud mot arbetsinställelse under aftalstiden. Om man också stundom från arbetaresidan samtidigt ville reservera sin handlingsfrihet för det fall, att politisk storstrejk skulle ånyo anordnas, så var man dock å ömse sidor allt fortfarande i hufvudsak ense om, att under ett aftals giltighetstid dess parter ej få tillgripa arbetsinställelse mot hvarandra.

Realstrider under aftalstiden.

Emellertid hade man vid många tillfällen gjort den erfarenheten, att tvister lätt kunna uppstå mellan aftalsparter om synnerligen viktiga reella spörsmål, rörande hvilka ingen bestämmelse träffats i aftalet. I de riksaftal, som ingingos 1904

[1]) Jfr. härom Meddelanden från Kungl. Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik 1910, s. 275 ff.

för cigarrfabrikerna och 1905 för mekaniska verkstäderna, förutsattes ock, att meningsskiljaktigheter af denna art, som icke kunnat genom fredliga förhandlingar lösas, kunde föranleda öppen strid under aftalets giltighetstid (ehuru denna utväg aldrig behöft anlitas, förnämligast tack vare gällande förhandlingsordningar). När Svenska Arbetsgifvareföreningen från och med 1905 började öfva aktivt inflytande på sina medlemmars aftalspolitik, så accepterade den samma ståndpunkt (i många fall utvidgad att gälla jämväl för tvist om tolkning af aftalsbestämmelser). I enlighet härmed infördes efter hand i en mängd af föreningens aftal följande bestämmelse:

»Uppstår rörande tolkningen eller tillämpningen af gällande aftal eller af annan anledning tvist emellan arbetsgifvare och arbetare, må sådan tvist under inga omständigheter föranleda till något som helst störande ingrepp i arbetets gång, utan skall därom förhandlas, först emellan parterna själfva och därefter, om enighet ej uppnås, mellan arbetsgifvares organisation och vederbörande fackförbunds styrelse.»

Inom andra yrkesgrenar, särskildt sådana, där afbrott i arbetet måste medföra särskilda olägenheter, vidhöll man däremot i allmänhet ett uttryckligt stadgadt eller åtminstone underförstådt förbud mot arbetsinställelser.

Sympatistrider under aftalstiden.

Från och med 1906 framträder inom Svenska Arbetsgifvareföreningen en sträfvan att möjliggöra arbetsinställelse under aftals giltighetstid, äfven om ingen tvist mellan parterna förelåg. Man ansåg sig nämligen icke hafva med den dittills följda aftalspolitiken erhållit tillräcklig frihet att vid behof mobilisera alla sina krafter mot arbetareorganisationerna. Så länge dessa icke kunde på en gång träffas öfver hela linjen genom lockout, utan sådan endast fick anordnas, i den mån de olika aftalens utlöpningstider sammanföllo eller eljes direkta tvister förelågo, så länge fanns alltid möjlighet för Landsorganisationen att från de i arbete varande grupperna uppbringa understödsmedel för de stridande. Ett medel att förhindra denna eventualitet erbjöd den s. k. sympatilockouten (resp. -strejken), för hvars införande i organisationernas själfskapade aftalsrätt Sv. Arbetsgifvareföreningen därför började systematiskt arbeta. Till en början mötte det nya initiativet starkt motstånd bland såväl arbetsgifvare som arbetare på grund af den osäkerhet det måste medföra i aftalsförhållandena, då en tvist på ett arbetsställe kunde draga med sig öppen strid inom helt andra yrkesgrenar, ja öfver hela linjen. Men från och med år 1908 gick utvecklingen raskare, sedan Landsorganisationens Representantskap godtagit den nya principen[1]) och sedan i aftalen för

[1]) Jfr. härom tidningen Träarbetaren 1908, n:r 1.

till Järnbruksförbundet anslutna grufvor och järnverk följande paragraf blifvit införd:

»Som brott mot gällande aftal må icke anses vare sig af arbetsgifvaren företagen lockout, som i föreskrifven ordning beslutats af vederbörande arbetsgifvareorganisation, eller af arbetarne företagen strejk eller blockad, som sker efter medgifvande af vederbörande fackförbunds styrelse. Sådan lockout, strejk eller blockad får dock ej ske för att framkalla ändring i eller tillägg till gällande aftal eller förbindas med yrkande om sådan ändring eller tillägg.»

Ehuru de båda andra stora arbetsgifvareföreningarna, Sveriges Verkstadsförening och Centrala Arbetsgifvareförbundet, länge ställde sig afvisande mot tanken på sympatistrid under aftals giltighetstid, så funno de sig likväl — under intryck af den vanskliga situationen på arbetsmarknaden år 1908 och för att möjliggöra ett fullt enhetligt uppträdande från de ledande arbetsgifvareorganisationernas sida — nu böra ansluta sig till Svenska Arbetsgifvareföreningens politik i detta hänseende. I de riksaftal, som de båda förstnämnda organisationerna under åren 1908 och 1909 afslöto med vederbörande fackförbund, infördes därför ock bestämmelser om, att sympatistrid får anordnas af resp. hufvudorganisationer. Härmed hade arbetsgifvareföreningarne sålunda skapat en aftalsenlig form för allmän strid vid hvilken tidpunkt som helst.

Arbetets ledning. Arbetets frihet.

Som ofvan nämnts, hade arbetarne genom sina organisationer på somliga områden tillförsäkrat sig viss rätt att jämte arbetsgifvaren bestämma rörande arbetets ledning och arbetspersonalens sammansättning. Särskildt var detta fallet beträffande vissa handtverksyrken äfvensom inom de grenar af transportväsendet, som tillhörde Svenska Transportarbetareförbundets verksamhetsområde. Men äfven inom många andra yrkesgrenar började arbetarne framställa kraf på viss kontroll öfver arbetsgifvarnes sätt att handhafva sin befälsrätt, så att tvister härom blefvo vanliga och ofta föranledde öppna konflikter.

Det var i anledning af dessa arbetareorganisationernas tendenser, som Svenska Arbetsgifvareföreningen i sina stadgar år 1905 intog det ofvan återgifna stadgandet, »§ 23», enligt hvilket i hvarje kollektivaftal, som ingås af någon föreningens medlem eller delägare, skall intagas bestämmelse om arbetsgifvarens rätt att »leda och fördela arbetet» samt att »fritt antaga och afskeda arbetare». Från arbetsgifvarnes synpunkt tedde sig detta såsom ett naturligt och nödvändigt häfdande af *dels* arbetsgifvarnes ställning såsom företagets ledare och *dels* »den

oförytterliga människorätten att fritt arbeta för att försörja sig och de sina». [1]) Arbetarne betraktade däremot aftalsbestämmelser i angifvet syfte såsom ett medgifvande åt arbetsgifvaren att »opåtaldt få proklamera lockout i miniatyr, hvarigenom många goda, ja kanske de bästa förmågorna inom resp. fackföreningar blifva så att säga lönmördade till oersättlig skada för organisationen i dess helhet». [2]) Arbetarne ansågo nämligen, att dylika bestämmelser användes icke blott, såsom arbetsgifvarne gjorde gällande, för det nödiga afskiljandet af odugliga och slarfviga arbetare, utan äfven för att göra sig af med sådana personer, som endast genom intresse och arbete för sin organisation gjort sig misshagliga. Och inom vissa yrken med tillfällig och växlande arbetstillgång skulle stadgandena lägga hinder i vägen för arbetarnes naturliga sträfvan att förskaffa sig mera tryggad ställning och jämn inkomst.

Vid sträfvandet att få »§ 23» godkänd i kollektivaftalen mötte Svenska Arbetsgifvareföreningen därför ett starkt motstånd bland arbetarne, och under åren 1905 och 1906 uppkommo af denna anledning åtskilliga konflikter. Då mot slutet af sistnämnda år många dylika tvister förelågo mellan å ena sidan Svenska Arbetsgifvareföreningen och å andra sidan fackförbund, tillhörande Landsorganisationen, så kom det till en uppgörelse i denna punkt mellan de båda hufvudorganisationerna. Man öfverenskom nämligen om att till den omtvistade bestämmelsen rörande arbetets ledning och arbetets frihet skulle fogas följande tillägg:

»Föreningsrätten skall å ömse sidor lämnas okränkt. Anse arbetarne, att afskedande ägt rum under omständigheter, som kunna tolkas såsom angrepp på föreningsrätten, äga de att, innan andra åtgärder vidtagas, genom sin organisation påkalla undersökning för vinnande af rättelse.»

Denna kompromiss hade Landsorganisationens representanter dock biträdt först under trycket af en från Arbetsgifvareföreningen hotande lockout, det första tillfälle då de båda hufvudorganisationerna stodo redo till strid i större omfattning.

Liksom frågan om § 23 väsentligen uppkommit i anledning af förhållandena inom transport- och grofarbetareyrkena, så mötte den träffade öfverenskommelsens tillämpning de största svårigheterna just inom samma arbetsområden. Särskildt för Transportarbetareförbundet, hvars fackafdelningar i stor utsträckning tidigare erhållit monopol på arbete för sina medlemmar och äfven väsentligt inflytande på arbetets ledning, innebar uppgö-

[1]) Industria 1905, h. 4, s. 52.
[2]) Motioner till Landsorganisationens femte ordinarie kongress, s. 140.

relsen en mycket allvarsam motgång. Förbundet sökte ock under den följande tiden förhindra bestämmelsens praktiska tillämpning inom stufveriyrket och framkallade därmed år 1908 en allvarlig konflikt med Svenska Arbetsgifvareföreningen. Dels för att framtvinga ett definitivt afgörande af den nu berörda tvistefrågan, dels ock af andra anledningar beslöt Arbetsgifvareföreningen nämligen att anordna en allmän lockout, därest ej till viss dag uppgörelse träffats i enlighet med dess yrkanden. Under ledning af en särskild, af Kungl. Maj:t förordnad förlikningskommission och under trycket af såväl regeringens som den allmänna meningens tydliga önskan att förhindra en allmän och under det dåvarande svåra ekonomiska läget ödesdiger arbetsinställelse, åvägabragtes emellertid den 18 juli en uppgörelse, genom hvilken tvisten om tillämpningen inom stufveriyrket af § 23 afgjordes i väsentlig öfverensstämmelse med arbetsgifvarnes önskan.[1])

Vid detta tillfälle var det icke endast Arbetsgifvareföreningen, som hotade Landsorganisationen med hela sin makt, hvilken numera genom bestämmelserna om sympatistrids tillåtlighet kunde i sin helhet komma till användning. Åfven Centrala Arbetsgifvareförbundet och Sveriges Verkstadsförening stodo denna gång redo till deltagande i konflikten. De tre stora arbetsgifvareorganisationerna hade nämligen trädt i intim samverkan med hvarandra för att i de omtvistade principfrågorna gemensamt häfda arbetsgifvareintressena.

Lönefrågan.

Såsom i det föregående framhållits, hade arbetarne med afseende å arbetsvillkoren i allmänhet rönt mycket stor framgång i sina sträfvanden att vinna rent ekonomiska förbättringar i sina arbetsvillkor. Till en början hade arbetsgifvarne sällan styrka nog att allvarligt motsätta sig anspråken; när de sedan genom sina organisationer vunnit mer stridbarhet, måste denna främst utnyttjas i och för de principiella kraf, som nyss närmare angifvits. De ekonomiska konjunkturerna voro ock sådana, att man utan svårighet kunde bevilja löneförbättringar, hvilka till följd af lefnadskostnadernas oaflåtliga stegring kunde vara motiverade. Under sådana förhållanden utbildade sig bland arbetarne i ledet den bestämda uppfattningen, att man vid nya aftals ingående väl kunde diskutera, med hvilka belopp löneförbättringar skulle göras, men ingalunda *om* sådana borde ske.

[1]) Vid Landsorganisationens kongress i nov. 1909 voro dock motioner väckta af såväl Transportarbetareförbundets som Grof- och Fabriksarbetareförbundets styrelser m. fl. med framställning om, att Landsorganisationen icke skulle vidare acceptera § 23 utan eventuellt anordna strid för dess aflägsnande ur aftalen. Kongressens majoritet afvisade dock dithörande förslag såsom omöjliga att utföra och endast ledande till onödiga principkonflikter.

Emellertid började mot slutet af år 1907 tydliga tecken till en ekonomisk nedgångsperiod göra sig märkbara. Oaktadt prisfall å varumarknaden blef produktionen mera svårsåld, företagarevinsten krympte ihop och hotade i många fall att bytas i direkta förluster. Nu blef det för arbetsgifvarne ett lifsintresse att spara in, där så kunde ske, eller åtminstone att icke låta utgifterna ytterligare stegras. Under år 1908, då depressionen kulminerade, enades också arbetsgifvareorganisationerna principiellt om att under förhanden varande förhållanden icke medgifva förhöjningar i lönevillkoren. Då de samtidigt vidhöllo sin sträfvan efter riksaftal, hvarmed måste följa en viss utjämning af öfverlöner, så skärptes än mer motsättningen mot arbetarnes anspråk. Ty då arbetsgifvarne på sin höjd ville medge en reglering af arbetspriserna med status quo såsom grundprincip, så måste däraf följa, att löneförbättringar på vissa orter eller för vissa specialiteter skulle motsvaras af sänkningar beträffande andra orter eller specialiteter. Från arbetarnes synpunkt åter kunde sänkning aldrig ifrågakomma, hvarför en utjämning sålunda alltid tänktes utgå från gällande topp-priser.

Klart är, att dessa skiljaktiga ståndpunkter måste leda till mycket allvarliga meningsskiljaktigheter mellan arbetsgifvare och arbetare. Under år 1908 inträffade det upprepade gånger, att tvisterna hotade framkalla omfattande arbetsinställelser. Vanligen var det någon arbetarnes lokalafdelning, som genom aggressiv lönepolitik först framkallade slitningar, hvilka resp. förbundsstyrelser ej alltid ville eller kunde afstyra. Om ock Landsorganisationens ledning klart insåg risken af att under de rådande konjunkturerna och principiella motsättningarne mot arbetsgifvarne ytterligare irritera dem genom en positiv lönepolitik, så kunde ledningen dock, i anseende till den stadgeenligt härskande decentralisationen, föga uträtta på tvistefrågornas tidigare stadium, då fredlig utjämning lättare kunnat åstadkommas.

4. Storstrejktanken inom den svenska arbetarerörelsen.

Ehuru en arbetsinställelse i och för sig är en åtgärd, som direkt berör endast vederbörande arbetsgifvare och arbetare, måste den dock i allmänhet blifva af större betydelse äfven utanför de närmast träffade kretsarne, i samma mån den äger

större omfattning. Om en väsentlig del af ett lands näringslif bringas till temporär overksamhet, så kan det ej undvikas, att konflikten allvarligt påverkar alla öfriga samhällsförhållanden. Dessa kunna i själfva verket icke, eljes än genom direkt våldsamt angrepp, beröras på ett i realiteten mera kännbart sätt än genom en allmän arbetsinställelse. Medvetandet härom har ock föranledt, att vid skilda tidpunkter och i olika länder, när vissa viktigare samhällsförhållanden förefallit olidliga för mera betydande grupper inom ett folk, man försökt genom så långt som möjligt drifven arbetsnedläggelse tydligt och kännbart demonstrera sin uppfattning[1]).

Om också ett fullständigt upphörande af alla arbetsfunktioner aldrig kan ifrågakomma, så måste dock en dylik arbetsnedläggelse, för att göra tillbörlig effekt, erhålla extraordinär omfattning. Oundgänglig förutsättning härför är emellertid antingen en i viss riktning utpräglad missnöjeskänsla hos vida kretsar af arbetstagare eller ock en stark organisation som ledande kraft; i regel kräfves samverkan af båda dessa faktorer, i det att organisationen påverkar och inriktar missnöjet samt anordnar formen för dess demonstrativa utbrott.

Politisk storstrejk.

Den för en allmännare arbetsinställelse nödiga enhälligheten i uppfattning och behof måste naturligtvis framkallas af orsaker af *allmän* natur, således i regel politiska förhållanden eller situationer. Storstrejker med politiskt syfte hafva ock i alla tider förekommit, vanligen såsom reaktion från någon nationalitet, landsdel eller samhällsklass, som funnit sina lifsintressen hotade.

Klart är, att i nutiden storstrejkens idé skall mest intressera de politiska doktriner och partier, som principiellt anse en viss samhällsklass så orättmätigt vanlottad och förtryckt, att endast en fullständig omhvälfning af samhällsförhållandena kan medföra verklig förbättring och rättvisa. Anarkiserande grupper hafva alltid hyst föreställningar om, att de på den allmänna arbetsnedläggelsens väg skola kunna omstörta det bestående samhället och därmed bereda rum för ett kommande efter deras sinne. Äfven vissa socialdemokratiska åskådningar hafva fäst förhoppningar vid dylika »katastrofer» för genomförandet af sina samhällsreformatoriska planer. Andra dylika riktningar betrakta den allmänna strejken såsom ett under vissa konjunkturer och för vissa direkta måls vinnande lämpligt anfalls- eller försvarsmedel af extraordinär. styrka. I samma mån

[1] I »Meddelanden från Kungl. Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik», 1909, s. 681 ff. återfinnes en redogörelse för tidigare mera anmärkningsvärda storstrejker.

som de industriella arbetarne organiserats i starka facksammanslutningar, men samtidigt ock genom socialismens åskådning bibringats öfvertygelsen om sin oförtjänt förtryckta ställning samt om möjligheten att genom kraftåtgärder vinna förbättring däri, i samma mån hafva helt naturligt förutsättningarne ökats för ett effektivt realiserande af den allmänna arbetsnedläggelsens idé. Då det emellertid ligger i sakens natur, att en dylik kraftansträngning alltid måste vara förenad med synnerligen stora svårigheter och umbäranden för arbetarne, samt att sannolikheterna för ett fullständigt misslyckande och därmed risken för reaktion och repressalier i allmänhet äro mycket större än möjligheten af gynnsamt resultat, så har den nutida parlamentariskt och ekonomiskt skolade socialdemokratien i allmänhet undvikit att i praktiken pröfva den allmänna arbetsnedläggelsen. Dithörande frågor upptaga emellertid vanligen framträdande plats på programmen vid de socialdemokratiska partiens kongresser i olika länder och hafva gett upphof till en ganska omfattande litteratur [1]).

I *Sverige* blef storstrejkstanken mera aktuell inom arbetarerörelsen vid den 2:dra svenska socialdemokratiska partikongressen (i Norrköping 1891), där från flere håll fråga väcktes om »den allmänna strejken». Redan nu framträda olika synpunkter rörande storstrejkens mål, i det att somliga förordade densamma såsom såväl ekonomiskt som politiskt påtryckningsmedel, andra uteslutande ville nyttja den för den allmänna rösträttens vinnande, och åter andra tänkte sig en allmän strejk utan några särskilda reformkraf — alltså samma tanke, som ligger till grund för den anarkistiska revolutionära »generalstrejken». Kongressen fattade i frågan följande resolution:

»En om icke allmän, så dock kraftigt organiserad storstrejk, riktad mot någon af samhällsorganisationens sårbaraste punkter, kan under lämpliga konjunkturer användas som ett af arbetarepartiets propaganda- och maktmedel för att genomdrifva sådana politiska och ekonomiska fordringar, som mognat i folkets medvetande. — Dock förklarar kongressen på det bestämdaste, att den ej anser det politiskt klokt och ej heller möjligt att fastställa en bestämd tid, när storstrejken skall tillgripas, utan må tidpunkten för densamma dikteras af därför lämpliga politiska och ekonomiska situationer, som möjliggöra ett framgångsrikt begagnande af detta arbetareklassens hjälpmedel.»

Resolutionen utvisar sålunda, att man tänkte sig storstrejken såsom ett medel för nåendet af både politiska och ekono-

[1]) En systematisk öfversikt öfver »storstrejkens» olika typer och former har senast lämnats af d:r Elsbeth Georgi: Theorie und Praxis des Generalstreiks in der modernen Arbeiterbewegung, Jena 1908, där äfven meddelas en utförlig litteraturförteckning.

miska syften. Att det var frågans politiska sida, som företrädesvis intresserade det socialdemokratiska partiet, var dock ögonskenligt och framträdde äfven vid den behandling, kongressen ägnade *rösträttsfrågan*. Man beslöt nämligen ålägga ledningen att förbereda en storstrejk till valen 1893, för den händelse ställningen då skulle medge igångsättandet af en sådan. Samma beslut förnyades vid Göteborgskongressen 1894, hvarvid dock det tillägget gjordes, att om den allmänna strejken ej kunde sättas i gång 1896, partistyrelsen hade att aflysa den för tillfället, i afvaktan på ett lämpligt ögonblick. Partikongresserna i Stockholm 1897 och Malmö 1900 uttalade sig likaledes för, att Sveriges arbetare borde göra sig förtrogna med tanken att genom en allmän arbetsnedläggelse utöfva påtryckning för den allmänna rösträttens eröfrande. Fullt aktuellt blef spörsmålet, då efter försvarsreformens genomförande år 1901 striden om rösträttsfrågans lösning än skarpare trädde i förgrunden. Vid en konferens i Malmö aug. 1901 beslöt man påfordra den allmänna rösträttens omedelbara införande samt att för detta ändamål använda politisk storstrejk såsom yttersta påtryckningsmedel. Vidare beslöts att genom insamling till en storstrejksfond förbereda det ekonomiska kraftprofvet, samtidigt som agitationen för själfva idéen skulle ytterligare skärpas. Vid den omedelbart därefter sammanträdande Skandinaviska arbetarekongressen i Köpenhamn tillförsäkrades ock effektivt stöd från Danmarks och Norges arbetareorganisationer.

Under hösten 1901 verkställdes omröstning öfver storstrejksfrågan och insamling till fonden. I april 1902 sammanträdde i Stockholm en extra partikongress, som efter att ha tagit del af omröstningens och insamlingens resultat beslöt att detta år skrida till handling. Sedan stämningen förberedts genom upprepade demonstrationer de närmaste veckorna, skulle, så snart riksdagens kamrar börjat behandla rösträttsfrågan, arbetet i största möjliga utsträckning nedläggas, framför allt i städer och större industricentra, samt i öfrigt på alla platser, där en sådan arbetsinställelse kunde anses verka som en påtryckningsåtgärd. **Storstrejken år 1902.**

Denna s. k. *politiska storstrejk*[1]), hvilken varade tre dagar, fr. o. m. torsdagen den 15 maj t. o. m. lördagen den 17, omfattade inemot 100,000 arbetare, anställda hos c:a 2,400 arbetsgifvare.

---

[1]) En detaljerad redogörelse för storstrejken 1902 återfinnes i publikationen Arbetsstatistik E:1, utgifven af Kungl. Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik, s. 343 ff.

Rösträttsfrågan blef emellertid blott uppskjuten, ej löst, och när tiden för dess framförande ånyo närmade sig, dök storstrejkstanken åter upp. Under år 1904 verkställdes inom landets arbetareorganisationer, äfven de till socialdemokratiska partiet ej anslutna, omröstning öfver sex af partistyrelsen uppställda punkter härom. De röstandes majoritet förklarade sig för storstrejken som ett under gifna förutsättningar lämpligt påtryckningsmedel för politiska syften och uttalade sig för strejkfondens förstärkande genom erläggande af en dagsinkomst per man. Däremot visade sig flertalet ovilliga att gå ut i en storstrejk på *obestämd* tid som påtryckning för rösträttsfrågans lösning år 1905. Vidare ansåg man omöjligt att deltaga i storstrejk utan understöd och utan skydd mot eventuella repressalier, liksom det ej heller ansågs lämpligt, att de fackliga organisationerna iklädde sig garantier härför. Den år 1905 samlade partikongressen antog också en resolution i frågan i öfverensstämmelse med den vid omröstningen uttalade opinionen.

Den politiska storstrejken och fackföreningsrörelsen.

Den politiska storstrejken blef härmed åter afförd från dagordningen. Anledningarne härtill äro flere, men icke minst torde den omständigheten hafva inverkat, att man på ledande håll inom fackorganisationerna synes hafva ställt sig tämligen afvisande. Det bör nämligen observeras, att ehuru anordnandet af politisk storstrejk formellt vidkom allenast det socialdemokratiska partiet, frågan härom i realiteten likväl på det närmaste berörde äfven den fackliga arbetarerörelsen. Såväl vid förberedelserna till och utförandet af 1902 års storstrejk som ock vid de senare vidtagna åtgärderna i liknande syfte tillkom en väsentlig andel de fackliga organisationerna, hvilka också enligt Landsorganisationens stadgar voro förpliktade verka för det socialdemokratiska partiets intressen. Detta tillvägagångssätt kunde naturligtvis motiveras under hänvisning till, att den allmänna rösträttens ernående var ett gemensamt intresse för samtliga arbetare, oafsedt om de tillhörde det socialdemokratiska partiet eller ej. Då emellertid de fackliga organisationerna vid olika arbetsställen under strejken 1902 hvar i sin stad beslöto inställa arbetet — ofta i strid mot gällande aftal — ansågo sig många arbetsgifvare böra ställa dem till ansvar därför. Äfven om direkta repressalier från arbetsgifvarnes sida endast i jämförelsevis ringa utsträckning förekommo, så fingo fackorganisationerna i alla händelser åtskilliga olägenheter af sitt deltagande, såväl omedelbart efter konflikten som sedermera vid förhandlingar med arbetsgifvarne o. s. v. Det var därför klart, att man på ledande fackföreningshåll skulle vara föga böjd för

att engagera fackorganisationerna i stora politiska strider, som för desamma icke kunde medföra någon omedelbar fördel, men väl direkta svårigheter.

Denna ståndpunkt var så mycket naturligare, som fack- föreningsrörelsen, såsom i det föregående skildrats, såg sig ställd mot allt starkare arbetsgifvareorganisationer, hvilka ägde både vilja och förmåga att beifra eventuella felgrepp. Och samtidigt därmed växte äfven de fackliga striderna i antal, seghet och framför allt i omfattning, så att de började till sina dimensioner påminna om »storstrejker». **Den fackliga storstrejken.**

Tanken på »den allmänna strejken» såsom fackligt kampmedel, hvilken tog sig uttryck i den ofvan återgifna resolutionen från 1891 års partikongress, hade visserligen för någon tid undanskymts af agitationen för den politiska storstrejken, liksom ock intet behof yppats af dess realiserande, så länge fackorganisationerna genom smärre spridda strider i allmänhet kunde vinna sina syften. Men när arbetareorganisationernas i stort sedt oafbrutna segerlopp började betänkligt hotas genom motstånd från jämnstarka arbetsgifvareorganisationer, inträdde en situation, som erbjöd gynnsam jordmån för storstrejkstankens förnyade uppväxt. Vid de lokala angreppsstrider, inom särskilda fack, som arbetarne efter vanan företogo, funno de sig ställda mot arbetsgifvarnes inom hela yrket i landet samlade makt eller till och med gent emot en sammanslutning af flere arbetsgifvareorganisationer, hvarigenom striden kunde bredas ut öfver ett helt yrke eller flere sådana. Redan 1903 utkämpades en hela landet omfattande strid inom den mekaniska verkstadsindustrien (c:a 12,500 strejkande eller lockoutade arbetare hos 76 arbetsgifvare) mellan Sveriges Verkstadsförening och Svenska Järn- och Metallarbetareförbundet m. fl., en strid som år 1905 förnyades (c:a 14,000 strejkande eller lockoutade arbetare hos 97 arbetsgifvare) och erhöll ökad skärpa till följd däraf, att äfven nyssnämnda fackförbund år 1904 anslutit sig till Landsorganisationen.

Redan tidigare hade genom Landsorganisationens stiftande år 1898 den yttre organisativa förutsättningen skapats för en strid öfver hela linien. Storstrejken tedde sig då endast såsom en af organisationens utveckling möjliggjord utvidgning af de mindre arbetsinställelser, som dittills utgjort de olika fackförbundens yttersta resurs. Efter verkstadskonflikten 1905, då arbetarerörelsen i stort sedt stått solidarisk vid försvaret mot lockouten, men då striden icke dess mindre slutat på ett för arbetarne icke i allo gynnsamt sätt, gjorde sig på många håll den

tanken gällande, att arbetarnes solidaritet vid dylika tillfällen borde taga sig starkare uttryck än enbart genom ekonomiskt understöd.

Frågan om allmän arbetsnedläggelse såsom fackligt stridsmedel kom också till behandling vid Landsorganisationens kongress år 1906. Från Landssekretariatets sida uttalades med anledning häraf, att ett allmänt nedläggande af arbetet skulle medföra, att allt ekonomiskt understöd till deltagarne måste indragas, hvarför en dylik åtgärd ej borde tillgripas, förr än den ursprungliga konflikten nått en sådan omfattning, att regelbunden understödsmöjlighet ej längre kunde åstadkommas, utan allt hängde på ett snabbt afgörande. I öfverensstämmelse härmed fattade kongressen följande resolution:

»Kongressen känner sig öfvertygad om, att sådana situationer kunna inträffa, då en storstrejk kan vara lämplig att tillgripa såsom svar på ett angrepp från arbetsgifvarnes sida, men finner kongressen sig förhindrad att närmare angifva de fall och under hvilka omständigheter en dylik åtgärd bör kunna tillgripas samt förklarar på grund häraf, att afgörandet därom i hvarje särskildt fall bör hvila på hufvudledningen i förening med vederbörande organisationer och de arbetare, saken vidrör.»

Storstrejkstanken under senaste tiden.

Det dröjde emellertid ej länge, innan utvecklingen tog en riktning, som ånyo gaf storstrejkstanken vind i seglen. Redan på senhösten 1906 utbröto konflikter, hvarvid för första gången en omfattande lockout hotade från Svenska Arbetsgifvareföreningen. Kommo så de än mer vidtutseende tvisterna på våren och sommaren 1908, då de tre största arbetsgifvareorganisationerna syntes ämna samtidigt börja lockouter.

Vid den i slutet af maj nämnda år samlade socialdemokratiska partikongressen gaf frågan om storstrejksfondens placering upphof till en debatt, hvarvid tydligen framgick, att en arbetsnedläggelse i det syfte, som man vid denna fonds bildande närmast afsett — rösträttens eröfrande — visserligen ej vore aktuell, men att man likväl fortfarande häfdade nödvändigheten af att hafva medlen disponibla för en kommande strid. Det begärda anslaget ur fonden till vissa i förbindelse med arbetarerörelsen stående företag, folkets-hus-byggnader, beviljades också endast med villkor af omedelbar återbetalning vid en eventuell storstrejk.

Den omedelbart därefter följande kritiska tiden före uppgörelsen sommaren 1908 torde ytterligare bidragit till att göra arbetareklassen förtrogen med tanken på den allmänna arbetsnedläggelsen som något förestående. Inställandet i sista stunden af den redan då såsom oundviklig ansedda kraftmätningen måste under dessa omständigheter på sina håll hafva känts såsom en missräkning, särskildt där man ansåg sig ha skäl att

vara mindre till freds med det reella utbytet af förlikningen. Denna stämning utnyttjades ifrigt af den ungsocialistiska fraktionen, hvilken nu öppet brutit med socialdemokratien och under den följande vintern satte i gång »flykten från de röda fanorna». Under denna inre oro inom arbetarerörelsen, som äfven tog sig uttryck i skärpta meningsskiljaktigheter rörande den lämpligaste taktiken i striden mot de bestående förhållandena och särskildt arbetsgifvarne, så framstod det efter hand för många, ej blott ytterlighetsmän utan ock många andra, såsom oundvikligt att till sist i verkligheten pröfva en jättekonflikts möjligheter och svårigheter.

Vid de tillfällen, då storstrejksfrågan var föremål för allvarligt öfvervägande, hade ledningen sökt undvika att taga bestämd position till densamma. Otvifvelaktigt voro de auktoritativa männen inom såväl fackföreningsrörelsen som partiet personligen föga böjda för den sortens politik, som alltid måste inverka störande på den lugna säkra frammarschen och särskildt på aftalsrättens utveckling. Men å andra sidan ville man ej genom ett bestämdt afståndstagande stöta sig med ytterlighetsmännen inom vare sig partiet eller fackföreningarna. Sannolikt ansågs det ock opportunt att hålla vid lif storstrejkshotet såsom yttersta påtryckningsmedel på arbetsgifvarne och allmänheten. Agitationen fick därför tämligen fritt spelrum och gjorde efter hand massorna förtrogna med tanken på storstrejkens möjlighet och lämplighet. När så det psykologiska ögonblicket kom, fann ledningen sig stå inför en lössläppt oreflekterad stämning, som den icke längre kunde bemästra.

ANDRA AFDELNINGEN.

Konfliktens uppkomst.

5. De ursprungliga konflikterna.

De direkta konfliktanledningar, som gåfvo upphof till de stora arbetsstriderna under sommaren 1909, voro i många fall af ganska obetydliga yttre dimensioner, i det de direkt berörde endast ett eller annat arbetsställe. Några af dessa tvister voro af tämligen gammalt datum, andra åter hade helt nyligen blifvit aktuella. Med ledning af de utförliga redogörelser från vederbörande stridande parter, som bland bilagorna (20 och 28) återgifvas, äfvensom öfriga till buds stående upplysningar (från statens respektive förlikningsmän o. s. v.), lämnas här nedan särskilda öfversiktliga framställningar för de olika konflikternas uppkomst, innebörd och utveckling, hvarvid desamma ordnats efter viss tidsföljd.

Göteborgs porslinsfabrik. Försök att bilda fackförening hade en längre tid pågått vid ifrågavarande fabrik. Just som detta lyckats, afskedades fyra vid fabriken anställda arbetare. Enligt disponentens meddelande förelåg på grund af de tryckta tiderna och den därigenom minskade omsättningen behof att minska arbetsstyrkan. Fackföreningen ansåg emellertid, att afskedandena utgjorde angrepp på föreningsrätten och fordrade de afskedades återintagande i arbetet. Anspråken på arbetaresidan minskades emellertid snart därhän, att man begärde att fackföreningen skulle underrättas om skälen för afskedandena. Om fackföreningen godkände dessa skäl, skulle bolaget sedan »obetingadt och skriftligt erkänna föreningsrätten». Då bolaget afslog denna fordran, inställdes arbetet den 7 februari 1908, och omfattade arbetsinställelsen c:a 200 arbetare.

Förlikningsmannen inbjöd genast parterna till förhandling och konfererade upprepade gånger enskildt både med bolagets disponent och arbetarnes förtroendeman. Arbetarne voro ytterst angelägna om förhandlingar, men disponenten afböjde orubbligt hvarje underhandling med fackföreningen och förbundets förtroendeman.

Bolaget tillhörde ingen arbetsgifvareförening vid strejkens utbrott och lär, enligt uppgift från arbetarehåll, vid två föregående tillfällen afböjt bildande af fackförening vid fabriken.

Fackföreningens försök att genom blockad hindra fabriken att erhålla arbetskraft misslyckades. Arbetet låg aldrig riktigt nere, och efter någon tids förlopp hade fullständig uppsättning af nya arbetare anskaffats.

Bolaget hade emellertid sedermera ingått i Svenska Arbetsgifvareföreningen. Med anledning häraf fordrade Landssekretariatet, att äfven denna konflikt skulle upptagas till behandling i samband med den stora uppgörelse Svenska Arbetsgifvareföreningen påyrkat i sitt ultimatum den 14 juli 1909.

Vid de förhandlingar, som sedermera med anledning af nyssnämnda ultimatum i slutet af juli månad fördes inför statens förlikningsmän, förelades parterna följande medlingsförslag:

»Arbetsgifvarne erkänna arbetarnes föreningsrätt, och arbetarne upphäfva mot fabrikens tillverkningar riktad bojkott.» Svenska Arbetsgifvareföreningen godkände detta förslag med tillägg, att äfven blockaden skulle upphäfvas.

Förlikningsmannens mening hade jämväl varit, att hvarje stridsåtgärd skulle inhiberas. Anledningen till att han icke i förslaget omnämnt blockaden var den, att densamma saknade all effektivitet.

Arbetarne förkastade medlingsförslaget och uppställde som villkor för återtagande af sina stridsåtgärder följande af förtroendemannen dock endast muntligt formulerade yrkanden:

1:o. Erkännande af föreningsrätten;

2:o. Strejkande arbetare, som inom den 15 augusti 1909 anmäla sig vilja inträda i arbete, erhålla anställning senast den 15 mars 1910.

I sina den 25 september och 9 november afgifna medlingsförslag hemställde förlikningsmännen ånyo om biläggande af denna tvist på samma villkor som i föregående förslag med det af arbetsgifvarne gjorda förtydligandet. Som emellertid någon uppgörelse mellan de stridande parterna ej kunde åstadkommas, kvarstår konflikten såsom principiellt olöst.

Pitpropsbranschen i Göteborg. Pitpropsarbetarnes fackförening i Göteborg uppsade redan i februari 1908 det inom branschen bestående aftalet, hvarefter förhandlingar angående nytt aftal vidtogo. På de olika arbetsplatserna betalades enligt det gamla aftalet rätt olika löner för samma arbete, hvilket i viss mån berodde på arbetsgifvarnes olika förmåga att motstå arbetarnes anspråk. Nu gingo arbetsgifvarnes sträfvanden ut på att utjämna förhållandena, dock med erkännande af den principen, att hänsyn skulle tagas till den större eller mindre svårigheten att utföra samma arbete på olika platser. Förhandlingarna drogo ut på tiden, men under hösten 1908 hade dock parternas underhandlingsombud kommit öfverens om en uppgörelse, hvilken likväl förkastades af fackföreningen. Förhandlingarna fortsattes sedermera, likväl utan att uppgörelse kunde träffas. Och då arbetsgifvarne befarade, att om icke ett enligt deras mening rimligt aftal blifvit träffadt, före vårskeppningen, svårigheten att komma öfverens skulle blifva ännu större, uppställde de till sist som ultimatum krafvet, att fackföreningen före den 15 februari 1909 skulle hafva som förhandlingsbasis godkänt af arbetsgifvarne föreslagna dels timpenning och dels grundpriser för ackordsarbete. I annat fall skulle lockout inträda sagda dag.

Arbetsgifvarnes förslag innebar en reglering af vid de olika arbetsplatserna bestående lönevillkor. Otvifvelaktigt innebar detsamma en reducering af arbetarnes inkomster vid vissa propsgårdar, men dessa sades af arbetsgifvarne vara sådana, där enligt deras förmenande orimliga priser förut betalts. Arbetarne ansågo emellertid förslaget innebära väsentliga lönenedsättningar och vägrade därför att godkänna detsamma, hvarför lock-

outen trädde i kraft å utsatt dag, omfattande 12 arbetsgifvare och c:a 500 arbetare.

Förlikningsmannen i distriktet sökte därefter upprepade gånger att sammanföra parterna till förhandlingar, men lyckades icke att få till stånd något sammanträde förrän den 13 därpå följande april. Knappt hade sammanträdet dock öppnats, förrän fackföreningens ombud sade sig hafva missuppfattat förhandlingsvillkoren, hvarför förhandlingarna åter måste afbrytas. Efter denna tid intogo arbetsgifvarne i pitpropsgårdarna allt flere arbetare, hvilka så småningom invandes i arbetet. Följden häraf blef, att då fackföreningen i början af juni förklarade sig villig att helt antaga arbetsgifvarnes förhandlingsgrund, afvisades äfven detta erbjudande.

Efter att hafva konfererat med parterna framlade emellertid förlikningsmannen den 17 juni ett medlingsförslag af följande innehåll:

1:o. Arbetsgifvarne upphäfva lockouten och intaga på arbetsplatserna, med tillämpning af nu gällande villkor, så många bland de nu utestängda arbetarne, som det, utan afskedande af dem, som arbetat under konflikten, finnes användning för.

2:o. Fackföreningen upphäfver förklarad blockad.

3:o. Trakasserier eller repressalier få icke förekomma och alltså, å ena sidan, arbetarne icke hindras att tillhöra fackföreningen och, å andra sidan, organiserade arbetare icke utöfva påtryckning å oorganiserade i syfte att tvinga dem in i fackföreningen eller att afgå från deras nu innehafda anställning.

Förslaget ledde emellertid icke till något resultat. Landssekretariatet uppställde nämligen det kraf, att äfven denna konflikt skulle upptagas till behandling i samband med den stora uppgörelse Svenska Arbetsgifvareföreningen påyrkat i sitt ultimatum af den 14 juli 1909. Under sådana förhållanden öfverlämnade fackföreningen förhandlingarna till förbundsstyrelsen och Landssekretariatet.

Vid de förhandlingar, som sedermera med anledning af sistnämnda ultimatum i slutet af juli månad fördes inför fyra af statens förlikningsmän, framlades för parterna ånyo samma förslag till godkännande. Förslaget antogs af Svenska Arbetsgifvareföreningen, dock med ett så lydande tillägg:

»Arbetsgifvarnes skyldighet att, i den mån tillgång finnes, återtaga förutvarande arbetare, bör begränsas till dem, som omedelbart anmäla sig, och icke gälla för längre tid än till utgången af september 1909.»

Svenska Transportarbetareförbundet och Landssekretariatet däremot förkastade förslaget och föreslogo »som möjlig lösning af denna konflikt» följande:

1:o. Att förhandlingar om upprättandet af kollektivt arbets- och löneaftal omedelbart upptagas mellan parterna, och att under den tid dessa förhandlingar pågå skola tillämpas de löne- och andra arbetsvillkor, som enligt senast gällande aftal varit stipulerade.

2:o. Att dessa förhandlingar skola föras utan på förhand uppställda villkor och vara slutförda senast den 1 nästkommande september månad.

3:o. De frågor, hvarom parterna till ofvan angifna dag icke kunnat enas, hänskjutas till förhandling och afgörande mellan styrelsen för Svenska Arbetsgifvareföreningen och Landssekretariatet.

4:o. Af de genom lockouten utestängda arbetarne intagas i arbete omedelbart 300 man, därefter i mån af behof och senast ett år därefter de öfriga.

5:o. Arbetsgifvarne upphäfva lockouten, och fackföreningen upphäfver blockaden.

6:o. Trakasserier eller repressalier af något slag får med anledning af konflikten icke från någondera sidan förekomma.

Sedan ifrågavarande tvist jämväl varit upptagen i förlikningsmännens medlingsförslag af den 25 september, hvilket emellertid ej lände till något resultat, framlade förlikningsmannen i IV. distriktet ånyo ett medlingsförslag den 30 i samma månad af samma innehåll som de förut afgifna dock med det tillägget, att företrädesrätten för fackföreningsmedlemmarne vid intagande af arbetare vid pitpropshamnarna begränsades till den 1 november. Detta förslag blef af båda parterna antaget.

Mora skiljeställe. Redan år 1908 hade de arbetare, som voro sysselsatta vid flottningsarbete i Dalälfvarnes bifloder, påyrkat införande af kollektivaftal, hvilken begäran emellertid afslagits af arbetsgifvaren, Dalälfvarnes Flottningsförening. Vid början af år 1909 framställdes samma begäran af arbetarne till Flottningsföreningen, som emellertid icke ansåg sig kunna ingå i underhandling därom, enär arbetena då redan voro utlämnade på entreprenad. Entreprenörerna hade enligt kontrakt förbundit sig att icke öfverskrida den af Flottningsföreningen för respektive socknar eller flottningsområden bestämda högsta timpenningen, entreprenörerna dock obetaget att utlämna någon del af arbetet på ackord. Det skäl, hvarpå Flottningsföreningen grundade sitt afslag, var förnämligast den öfvertygelsen, att arbetet i fråga icke lämpade sig för kollektivaftal. Arbetet i bifloderna är nämligen af synnerligen kortvarig beskaffenhet; det räcker en à två, högst tre veckor, växlande för olika år och vattendrag. På grund af detta arbetes natur och vikten af, att den kortvariga högvattenstiden ej försummas, är det, enligt Flottningsföreningens åsikt, så godt som nödvändigt att anlita ortsbefolkningen för arbetets utförande; i de fall, då arbetet — såsom vanligen sker — upplåtes på entreprenad, ansåg Flottningsföreningen det vara entreprenörens sak att skaffa arbetare och uppgöra om aftalsvillkor. I alla händelser ansåg Flottningsföreningen det vara till intet gagn att upprätta kollektivaftal, men väl till skada därigenom, att arbetare från andra håll skulle begagna sig af kollektivaftalet samt sitt medlemskap i fackföreningen till att från arbetet utträngа ortsbefolkningen. Flottningsföreningen ville emellertid förbehålla arbetet åt ortsbefolkningen, emedan den dels genom bofasthet på platsen kunde passa på den rätta tiden för arbetet, dels ock genom vana vid arbetet vore skickligare i dess utförande än arbetare från andra håll.

Å sin sida hafva arbetarne framhållit, att flera af ortsbefolkningen vore organiserade samt att i öfrigt något afgörande skäl ej förelåg, hvarför ej kollektiva aftal kunde upprättas med dessa flottningsarbetare liksom vid hufvudflottlederna (där dylika aftal redan funnes). Förhållandena vore visserligen i åtskilliga afseenden olikartade med dem på andra platser, men arbetarne vore ock villiga att taga hänsyn härtill, blott underhandlingar komme till stånd.

Emellertid blef den kontraherade timpenningen delgifven arbetarne, och dessa reste till arbetsplatserna med full visshet om betalningens storlek samt utförde en del mindre viktiga förarbeten. Men vid den egentliga flottningens början de första dagarna af juni nedlade de arbetet, sedan kort förut förslag till kollektivaftal inlämnats med väsentligen förhöjd timlön och förkortad arbetstid. Arbetet nedlades således ungefär samtidigt vid ett flertal af Österdalälfvens biflöden, såsom Ore älf med bivatten, Emåns vattendrag och Sörälfven med bifloder, och torde arbetsinställelsen på dessa platser hafva omfattat omkring 700 arbetare.

Under juni månad gjordes försök till öfverenskommelse, likväl utan resultat, hvarför Sv. Sågverksindustriarbetareförbundet vid månadens slut utvidgade striden till Mora—Norets skiljebom i Mora, där Flottningsföreningen jämväl var arbetsgifvare. Fackföreningen på denna plats inlämnade den 29 juni ett förslag till nytt aftal med löneförhöjning m. m. och, då jakande svar icke följde, nedlades arbetet följande dag af hela styrkan, 147 man, hvaraf hälften organiserade. Emellertid var enligt arbetsgifvarens uppgift aftal på platsen gällande, hvarför arbetsnedläggelsen för genomdrifvande af ändrade lönevillkor af honom betraktas såsom aftalsbrott. På arbetaresidan har häremot anförts, att arbetsgifvaren — åtminstone för ifrågavarande arbetes vidkommande — icke underskrifvit och således ej godkänt åsyftade mellan hufvudorganisationerna träffade aftal.

Emellertid blef arbetarnes begäran om högre lön senare återtagen och förklarades från fackföreningens sida, att arbetsnedläggelsen vore uteslutande sympatistrejk för framtvingande af underhandling om kollektivaftal äfven för bivattendragen.

Striden kom i detta dess skede att beröra Svenska Arbetsgifvareföreningen, till hvilken Flottningsföreningen såsom arbetsgifvare vid Mora skiljeställe är ansluten. Däremot är icke Flottningsföreningen delägare i Sv. Arbetsgifvareföreningen för de i flottningsarbetet vid bifloderna sysselsatta arbetarne, hvadan sistnämnda förening icke var part i konflikterna rörande kollektivaftal för dessa arbetare. Medan Arbetsgifvareföreningen måste yrka på sympatistrejkens häfvande, ansåg den sig därför icke böra befatta sig med konflikten vid bifloderna.

Då statens förlikningsman i medlingsförslaget af den 24 juli hemställde om förhandling i frågan om kollektivaftal att upptagas snarast möjligt, svarade Sågverksförbundet — till hvilket under Sv. Arbetsgifvareföreningen hörande yrkesförbund Flottningsföreningen var ansluten — att förlikningsmannens hemställan icke föranledde »annat yttrande för Sågverksförbundets del än att förbundet måste påyrka, att arbetet vid Mora skiljeställe oförtöfvadt återupptages, oafsedt huru förlikningsmännens hemställan varder af vederbörande parter besvarad».

Då förhandling genom Sv. Arbetsgifvareföreningen i den ursprungliga tvistefrågan sålunda var utesluten, sökte förlikningsmannen i distriktet under hand få från Flottningsföreningen medgifvande till sådana förhandlingar, som af arbetarne begärts. Detta anbud fann emellertid Flottningsföreningen skäl att fortfarande afböja.

Emellertid igångsattes arbetet i flottlederna under loppet af juni månad med till största delen nyanskaffadt folk. Den 20 juni voro sålunda i arbete vid Söralfvens vattendrag 235 man och vid Ore älfs och Emåns c:a 150, som dock långt ifrån voro tillräckliga för flottningens bedrifvande i full utsträckning. Några svårare oroligheter synas icke hafva förekommit; likväl förordnades 9 extra polismän för Orsaområdet och 6 för Särnaområdet till skydd för de arbetsvilliga, enär de strejkande upprepade gånger försökte att genom hot och stenkastning hindra dessa. Äfven vid Mora skiljeställe anskaffades nytt folk, och var därstädes half styrka i arbete den 6 sept. 1909. Arbetet bedrefs därför endast med dagskift vid Mora—Norets skiljebom, men inrättades tillfälliga skiljningsanordningar på andra ställen och voro vid dessa c:a 75 man i arbete omkring midten af september månad. Denna tvistefråga kunde ej heller egentligen sägas vara aktuell vid tiden för medlingsförsöken i september och november månader, och inskränkte sig förlikningsmannen i sina då afgifna medlingsförslag till att hemställa om samma ordning för häfvande af strejk och blockad samt för arbetets återupptagande, som föreslogs beträffande öfriga tvistefrågor.

Engroskonfektionen. Sedan Svenska Skrädderiarbetareförbundet till våren 1909 uppsagt gällande aftal i Stockholm och Landskrona och arbetsgifvarnes organisation, Svenska Grossisternas Herrkonfektionsförbund, uppsagt aftalen i Vingåker och Örkelljunga, pågingo någon tid förhandlingar om nya aftal mellan nämnda förbund utan att dock leda till resultat. Den 29 mars 1909 upptogos ytterligare förhandlingar i närvaro af representant för Svenska Arbetsgifvareföreningen, och öfverenskom man att söka åstadkomma ett riksaftal. Enighet om bestämmelser därutinnan kunde emellertid ej vinnas. I anledning häraf meddelade Herrkonfektionsförbundet i skrifvelse till arbetaresidan den 15 maj 1909, att om ej arbetarne till den 22 nästföljande maj godkänt och undertecknat ett riksaftal, som kunde gillas af parterna å arbetsgifvaresidan, och samtidigt häfde en i Örkelljunga igångsatt strejk, lockout hos alla Herrkonfektionsförbundets medlemmar komme att inträda den 24 maj.

Då någon enighet ej kunde vinnas till sistnämnda dag, trädde lockouten i kraft, omfattande samtliga till ifrågavarande förbund hörande arbetsgifvare eller 11 med ett arbetareantal af sammanlagdt 975. Såsom nyss nämnts, rådde dock redan förut hos en arbetsgifvare med ett 80-tal arbetare strejk till följd af utaf arbetsgifvaren företagen lönereducering.

Enligt särskildt förordnande erbjöd förlikningsmannen i 1:sta distriktet att medla mellan parterna, och sammanträdde dessa inför honom den 3, 4, 5, 7 och 14 juni, utan att någon enighet nåddes. Den 13 juli sammankallade förlikningsmannen parterna på nytt och framlade ett medlingsförslag, som emellertid förkastades å båda sidor. Då sedermera fråga blef att söka förebygga den utvidgade lockout, som enligt Svenska Arbetsgifvareföreningens beslut skulle träda i kraft den 26 juli, framlade förlikningsmannen ånyo medlingsförslag, som i anledning af de erinringar parterna framställt vid det tidigare förslaget innefattade vissa modifikationer af detta. Men äfven detta nya förslag afslogs af båda parterna.

För att klargöra innebörden af parternas olika ståndpunkter och medlingsförslagen, är nödigt att i korthet redogöra för förutvarande förhållanden å detta arbetsområde.

Att börja med är att erinra, att det mesta arbetet inom denna bransch är hemarbete, utfördt på ackord. Det verkstadsarbete, som förekommer, utföres mot veckolön, timlön eller ackord. I många fall är den till Herrkonfektionsförbundet anslutna firman själf egentligen handlande och lämnar allt arbete åt en mellanhand, som håller verkstad och har arbetare i sin kondition. Emellan de särskilda arbetsgifvarne och deras arbetare samt Skrädderiarbetareförbundet voro upprättade lokalaftal. Emellan dessa rådde emellertid stora divergenser. Arbetstiden varierade vid verkstadsarbete från c:a 55 till 60 timmar pr. vecka. För hemarbetet funnos å vissa ställen ända till 5 tariffer (där således samma plagg kunde sys i 5 olika prislägen), å några ställen 3 tariffer samt på en hel del platser blott en tariff. Detta sista var fallet bl. a. i Örkelljunga och Stockholm. I Stockholm funnos därjämte vissa särskilda ackordspris för s. k. »dussinarbete».

Grunden för ett plaggs hänförande till den ena eller andra tariffen var föremål för olika bestämmelser i snart sagdt hvartenda aftal. I allmänhet ägde emellertid arbetarne eller deras organisationer medbestämmanderätt eller åtminstone kontrollrätt därutinnan.

I somliga aftal funnos blott ackordspriser, i andra därjämte tidlöner, oftast veckolöner, men i några fall timlöner. Löne- och prisbeloppen voro betydligt varierande och detta äfven mellan platser med fullt jämförliga lefnadskostnader.

Detta har naturligen i åtskilliga fall haft sin grund i en framgångsrik lönepolitik från arbetareorganisationen mot de särskilda arbetsgifvarne, mellan hvilka ej synes hafva rådt någon större solidaritet. Men därjämte har från arbetsgifvaresidan påståtts, att de höga ackordsprisen för en del plagg å vissa orter haft sin grund däri, att flertalet firmor inom branschen hafva sin specialitet, vissa plagg, som de hufvudsakligen sy, och att de visserligen noga beräknat tariffsatserna för dessa, men däremot i fråga om andra i arbetarnes tarifförslag upptagna plagg godkänt förslagen utan egentlig kritik, just enär dessa plagg ej hos dem syddes. Häraf skulle emellertid arbetaresidan sedan hafva användt sig för att å orter, där dylika plagg syddes, genomdrifva lika höga tariffsatser.

Arbetsgifvarne ville ha 3 aflöningsgrupper: grupp I Stockholm; grupp II andra städer med minst 4,000 invånare; grupp III det öfriga landet. Afgörande för valet mellan grupperna skulle vara arbetsplatsen, hvarmed förstodes den plats, där arbetet utfördes. Om således en firma i Stockholm utförde arbete på verkstad där, hörde detta till grupp I, men om firman lämnade ut hemarbete till arbetare, bosatt å landet, skulle detta betalas enligt grupp III.

Arbetarne ville äfven hafva 3 aflöningsgrupper, men så att vissa arbetsgifvarefirmor hänfördes till hvarje särskild grupp; och skulle således allt arbete till en och samma firma, hvar det än utfördes, betalas lika.

Arbetsgifvarne föreslogo, att i grupp II ackordsprisen skulle vara $7^1/_2$ % högre än i grupp III, och i grupp I ytterligare $7^1/_2$ % högre, således 15 % mellan högsta och lägsta grupp. Arbetarne åter yrkade på 10 % skillnad mellan grupperna eller 20 % mellan högsta och lägsta grupp.

Beträffande aflöningsformen rådde betydande divergenser. Arbetsgifvarne ville hafva bort veckolönerna, så att man skulle få timlön och ackordslön, medan arbetarne ville därjämte bibehålla veckolöner. Hvad angick timlönerna, voro dessa af arbetsgifvarne satta till låga belopp och lägre än förut, under påpekande att man ville skapa minimilöner i stället för, såsom arbetsgifvarne uppgåfvo förut afsetts, normallöner. För manlig arbetare i Stockholm, som fyllt 21 år och arbetat i facket minst 3 år, skulle minimilönen vara 35 öre; för kvinna i Stockholm, som fyllt 18 år och arbetat minst 3 år i facket, 20 öre. Under de 3 första åren i facket skulle arbetare anses som lärling och lönen bestämmas efter öfverenskommelse.

Arbetarne åter ville ha en pröfvotid blott på 2 månader, under hvilken lönen skulle utgå efter öfverenskommelse, samt därefter lönen olika bestämd för skilda kategorier af yrkesarbetare, allt efter det mer eller mindre kräfvande arbetet, och inom hvarje kategori växande efter vissa kortare perioder på 3 à 6 månader, intill dess vid en utbildningstid inom hvarje kategori af 9—18 månader minimilönen för fullt utlärda ernåtts. Själfva lönebeloppen voro nästan genomgående afsevärdt högre, än hvad arbetsgifvaresidan föreslagit.

I afseende å ackordslönerna föreslogo arbetsgifvarne öfverallt 3 tariffer samt yrkade därjämte, att arbetsgifvaren ensam skulle bestämma, i hvilken tariff ett plagg skulle sys. De förutvarande bestämmelserna, som gjort tariffindelningen beroende än af tygets beskaffenhet, än däraf, huruvida arbetet var afsedt för försäljning i parti en gros, i mindre parti eller i minut, kunde ej godkännas; det enda afgörande var den större eller mindre omsorg, med hvilken arbetet önskades utfördt, och härom kunde endast arbetsgifvaren bestämma. Tariff 3 medgafs vara afsedd som den normala.

För grupp III lade arbetsgifvarne till grund den lägsta gällande listan, firman Widengrens i Vingåker, men vidtogo, enligt egen uppgift, däri vissa höjningar, som skulle för firman medföra en merkostnad i arbetslöner af c:a 35,000 kr. för år. På prisen för grupp III lades sedan resp. 7 1/2 och 15 % för prisen i grupp II och grupp I. Samma skillnad gjordes mellan prisen å s. k. extra arbeten i de olika grupperna.

Arbetarne förklarade arbetsgifvarnes förslag vara absolut oantagligt. Indelningen i 3 tariffer medförde i hvarje fall, där förut blott en tariff funnits, i och för sig nedsättning för arbetarne. Men än betänkligare vore, att arbetsgifvaren skulle, i motsats till hvad förut gällt, ensam bestämma, efter hvilken tariff arbetet skulle utföras och betalas. Då arbetsgifvaren ensam äfven hade att granska och godkänna arbetet, blefve följden lätt den, att han betalade arbetet efter tariff 3, men kräfde ett utförande, lika omsorgsfullt, som förut kräfts i högre tariffer. Hvad själfva ackordsprisen anginge, vore ju möjligt, att de föreslagna prisen i grupp III innefattade någon, om än oväsentlig höjning af Vingåkersprisen, men vid Örkelljunga-fabriken komme arbetarne att få vidkännas betydande nedsättningar, och likaså komme, med en skillnad mellan grupperna af blott 7 1/2 %, betydande nedsättningar att följa för arbetare hos flertalet firmor, som enligt arbetsgifvarnes förslag skulle höra till grupp II, och för hela grupp I.

Arbetarne yrkade, att afgörande för tariffindelningen skulle vara beskaffenheten af tyg och tillbehör (prima, ordinärt och sekunda) samt föreslogo delvis i grupp III samt öfver hela grupperna II och I väsentligt högre priser, än arbetsgifvarne ville medge. Likaså förklarade arbetarne, att motsidans förslag beträffande extra arbeten i grupp II och I medförde afsevärda försämringar.

Arbetsgifvarne yrkade, att vid verkstadsarbete arbetstiden skulle utgöra 60 timmar per vecka, medan arbetarne föreslogo 57 timmar.

Enligt arbetsgifvarne borde aftalet gälla till den 1 maj 1914, enligt arbetarne till den 1 maj 1911.

Äfven i åtskilliga andra hänseenden rådde tvist mellan parterna. Arbetarne yrkade, att, i öfverensstämmelse med hvad som genomförts inom beställningsskrädderiet, arbetsgifvarne skulle utlofva att bibehålla befintliga verkstäder och inom viss tid skaffa sådana för alla dem, som därtill ville anmäla sig. Arbetsgifvarne motsatte sig hvarje bestämmelse i ämnet, under påpekande, att de ville förbehålla arbetsgifvaren full frihet att bestämma, i hvilken mån han ville basera sin affär på verkstads- eller hemarbete. Tvist rådde om öfvertidsersättningens belopp i åtskilliga fall. Arbetarne yrkade öfvertidsersättning äfven för hemarbete, medan arbetsgifvarne bestredo detta under hänvisning till att det ej kunde kontrolleras, å hvilka tider dylikt arbete utfördes. Arbetsgifvarne hemställde, att där s. k. hemarbete förrättades af arbetare, ställd å verkstad, denne skulle betala för sin verkstadsplats, men motsatte sig arbetarne detta. Tvist rådde ock rörande prisen för gosskläder, måtten och sättet för måttagning å dylika, definitionen å förman m. m.

Uppgörandet af medlingsförslag mötte stora svårigheter på grund af de stora divergenserna mellan parterna, deras stridiga uppgifter om innebörden och tillförlitligheten af förut gällande tariffers bestämmelser samt de omfattande principiella och andra förändringar, som ifrågasatts, bl. a. därutinnan, att en del arbeten, som nu skulle betraktas som extra arbeten, förut åtminstone på vissa håll ingått i ackordspriset för resp. plagg, i följd hvaraf de gamla och nya tariffprisen ej voro utan vidare jämförbara.

De af förlikningsmannen afgifna medlingsförslagen voro af följande innehåll.

Det första. Arbetstiden föreslogs till 57 timmar, där den förut varit så kort eller kortare, men eljest till 60 timmar.

I afseende å indelningen af orterna i aflöningsgrupperna föreslog förlikningsmannen, att aflöningarna skulle bestämmas i förhållande till lefnadskostnaderna å den ort, där arbetet utfördes, och icke med hänsyn till arbetsgifvarens affärsort. Härutinnan likasom i själfva gruppindelningen anslöt sig förlikningsmannen till arbetsgifvaresidan, men föreslog dock, att visst område af den närmaste landsbygden kring stad, hörande till grupperna I och II, skulle, just med hänseende till likheten i lefnadskostnader, likställas med vederbörande stad.

I afseende å tariffindelningen upptog förlikningsmannen förslaget om 3 tariffer, men hemställde att — i öfverensstämmelse med hvad i praktiken för hvarje fall måste antagas blifva förhållandet — frågan om plaggets hänförande till den ena eller andra tariffen skulle bero af öfverenskommelse mellan arbetsgifvaren och den enskilde arbetaren. Arbetarnes organisation skulle däremot icke äga där direkt ingripa.

Hvad angick tidlönerna, ansåg förlikningsmannen, att blott timlöner kunde förekomma, och voro dessa att anse såsom verkliga minimilöner. En nedsättning i dessa syntes icke motiverad. Vid uppgörande af förslag till timlöner utgick förlikningsmannen från Landskrona-aftalet, som syntes vara bäst genomfördt och rätt afvägdt, tog de där förekommande timlöner för kvinnliga arbetare, reducerade dessa med 7—8 % för grupp III och ökade dem i lika mån för grupp I. För manliga arbetare ökades samtliga dessa belopp med $^1/_2$.

Ett år ansågs nog som lärotid; därefter borde sättas fix lön, som sedan borde höjas något efter ännu ett år och ännu något efter 3:dje året, dock ej före en lefnadsålder af 21 år för man och 18 år för kvinna. Först då dessa fordringar fyllts, utgick lönen med ofvannämnda å Landskrona-aftalet grundade belopp.

Timlönen blef då i Stockholm för manlig arbetare efter 3 år i yrket och fyllda 21 år 38 öre samt för kvinna efter 3 år i yrket och fyllda 18 år 25 öre.

Hvad angick ackordsprisen sökte förlikningsmannen så långt möjligt bibehålla status quo. För att emellertid i grupp II och ännu mer i grupp I uppehålla status quo var ej möjligt att öka blott med $7^1/_2$, resp. 15 %, på sina håll ej ens med 10, resp. 20 % utan sattes prisen i dessa grupper så, att de så vidt möjligt stämde med de för grupp I i Stockholm och för grupp II i Landskrona förut gällande, dock att en viss proportion mellan grupperna hölls och beloppen utjämnades. För extra arbeten bibehölls i allmänhet arbetsgifvaresidans förslag rörande grupp III, men höjdes något för grupperna II och I för att ej orsaka allt för våldsamma nedsättningar.

Aftalet skulle gälla till den 1 maj 1912.

I verkstadsfrågan anslöt sig förslaget till arbetsgifvaresidans ståndpunkt; öfvertidsersättningens belopp blef i enlighet med arbetarnes fordran, men skulle vid hemarbete ersättning för natt- eller söndagsarbete kunna påkallas blott där vid dylikt arbetes utlämnande detsamma beordrats utfördt å natt eller söndag. Ersättning för verkstadsplats ansågs ej böra ifrågakomma. Rörande definitionen på förman framställdes ett medlande förslag.

Det andra (framlagdt i samband med förlikningsmännens hemställan den 24 juli). Uti detta vidtogs beträffande prislistorna vissa jämkningar, hvilka alla åsyftade att än mer bibehålla status quo. Beträffande

prisen för gosskläder föreslogs en enklare, från Landskrona-aftalet delvis hämtad beräkningsgrund. I afseende å timlönerna vidtogs den ändringen, att den lefnadsålder manlig arbetare skulle uppnått för att erhålla full minimilön sattes till 20 i stället för föreslagna 21 år. Bestämmelserna om gruppindelningen ändrades så tillvida, att till grupp I hänfördes äfven Göteborg och Malmö samt att en viss reduktion vidtogs i storleken af de kringliggande landsbygdsområden, som skulle likställas med städer i grupperna II och I. Och då slutligen arbetsgifvarne förklarade sig under intet förhållande kunna godtaga bestämmelsen om öfverenskommelse mellan arbetsgifvaren och den enskilde arbetaren som grund för tariffindelningen, föreslogs i stället följande stadgande: »Grunden för prisindelningen i de olika tarifferna är de större eller mindre kraf, som ett arbete ställer på arbetaren, beroende af den grad af omsorg, hvarmed arbetet skall utföras. Med noggrant iakttagande häraf skall vid arbetets utlämnande vid detsamma fogas anteckning därom, efter hvilken tariff arbetet kräfves utfördt.»

Som redan förut nämnts, ledde intetdera af dessa förslag till uppgörelse mellan parterna. Konflikten är principiellt olöst.

Detaljkonfektionen. De inom herrkonfektionen för detaljförsäljning i Stockholm gällande aftal uppsades strax på nyåret 1909 af arbetarne med begäran om löneförhöjning. Med anledning häraf upptogos förhandlingar mellan vederbörande organisationer, Detaljisternas Herrkonfektionsförbund, samt Svenska Skrädderiarbetareförbundet.

Förhandlingarna leddes af förlikningsmannen i 5:te distriktet, först såsom af parterna tillkallad ordförande, sedan såsom särskild af Kungl. Maj:t förordnad förlikningsman. Härvid sökte man att i stället för de många olika aftal, hvilka ingåtts med de olika detaljistfirmorna i Stockholm, få ett enda aftal och sålunda vinna likformighet i förut gällande olika villkor. Någon öfverenskommelse mellan parterna kunde emellertid icke ernås. Arbetsgifvarne sökte åstadkomma en reglering och utjämning af förut förekommande lönevillkor, visserligen i vissa fall med någon reducering af förut utgående aflöning, men i stort sedt grundad på status quo. De fordrade jämväl godkännande af 3 jämsides med hvarandra löpande lönetariffer, i likhet med hvad som redan existerade hos en del arbetsgifvare. Afgörande för till hvilken tariff ett arbete skulle hänföras, skulle vara den större eller mindre omsorg, med hvilken detsamma önskades utfördt. Hos de arbetsgifvare, hvilka förut tillämpade endast 2 dylika tariffer, skulle en dylik anordning naturligtvis medföra en viss fördel för arbetsgifvaren, i det denne därigenom skulle få en tredje tariff, enligt hvilken det sämsta arbetet skulle kunna utföras. Arbetarne å sin sida däremot önskade i vissa fall en förhöjning af förut utgående löner samt fordrade dessutom endast 2 tariffer, och skulle hvarje arbetsgifvare på förhand bestämma, hvilkendera af dessa han för sin del ville följa. Slutligen fordrade de fria verkstäder.

Förlikningsmannen framlade den 22 juni ett medlingsförslag, hvilket afsåg att så vidt möjligt bibehålla förut gällande priser, så att någon reducering i arbetarnes inkomster icke skulle ifrågakomma. Såsom grund för detsamma användes beträffande själfva prislistan för ackordsarbeten högsta förut gällande prislistor hos de största arbetsgifvarne på orten.

Hvad angår lönetariffernas antal hade förlikningsmannen biträdt arbetsgifvarnes kraf och sålunda föreslagit 3. Af de arbetare, hvilkas arbetsgifvare tillhöra förutnämnda Herrkonfektionsförbund och sålunda skulle komma att lyda under aftalet, hade ungefär $^7/_8$ arbetat efter de arbetspriser, som legat till grund för medlingsförslaget samt $^1/_8$ efter högre pris-

listor. Beträffande ändringsarbeten föreslog förlikningsmannen en reducering af 25 % i förut utgående arbetspriser. I brist på öfverenskommelse angående arbetspris för dylika arbeten hade beställningsskräddarnes ackordslista tillämpats, men ansåg förlikningsmannen denna lista vara för hög för lagerarbeten.

Beträffande veckolöner föreslogos dessa något lägre än förut gällande, men voro desamma uttryckligen afsedda att vara minimilöner.

Verkstadsfrågan löste förlikningsmannen på så sätt, att densamma helt och hållet ströks ur aftalet. Denna åtgärd motiverades af förlikningsmannen på följande sätt. Dels vore ur arbetsgifvaresynpunkt ett tvång att hålla verkstad för alla arbetare förenadt med för stora kostnader, dels vore det ock från arbetarnes egen synpunkt synnerligen olämpligt, att all verksamhet förlades till verkstaden. Vid hemarbete kunde nämligen arbetaren i ett sådant arbete som ifrågavarande bereda sig hjälp af hemmavarande och sålunda äfven erhålla större inkomster. Visserligen vore denna åsikt ej modern, men trodde förlikningsmannen i allt fall, att arbetaren själf gillade densamma. Arbetaredelegerade ville visserligen hafva öfvertidsersättning jämväl vid hemarbete, men med hänsyn till omöjligheten att därvid utöfva någon kontroll från arbetsgifvarens sida ville förlikningsmannen ej godkänna ett sådant yrkande.

Medlingsförslaget godkändes af arbetsgifvarne, men förkastades af arbetarne. Med anledning häraf beslöt arbetsgifvareorganisationen, att lockout skulle inträda vid samtliga till Detaljisternas Herrkonfektionsförbund anslutna arbetsplatser från och med den 5 juli förenämnda år, därest ej öfverenskommelse dessförinnan vunnits. Då sådan ej ernåddes, trädde lockouten i kraft, omfattande 21 arbetsgifvare med sammanlagdt c:a 1,000 arbetare. Samma förslag upptogs jämväl i förlikningsmännens hemställan af den 24 juli, men blef äfven nu förkastadt af arbetarne. Konflikten är principiellt olöst.

Cellulosaindustrien har haft en stark och snabb utveckling och ännu vid den tid, då senast gällande kollektivaftal inom branschen afslötos, voro marknadsförhållandena sådana, att fabrikerna öfver allt gingo för fullt och nybyggnader eller ändrade anordningar planerades för ytterligare ökning af produktionen.

Vid flertalet af ifrågavarande fabriker rådde för den personal, som sysslade med själfva fabrikationen, antingen rent tonlön-system eller ock ett blandadt sådant, d. v. s. med aflöningen uppdelad i en fix daglön och en mindre tonlön.

Då nya aftal skulle under år 1908 och 1909 uppgöras, var emellertid läget ett annat än förut. Landet befann sig i en ekonomisk lågkonjunktur, och hvad särskildt cellulosamarknaden angår voro förhållandena där synnerligen ogynnsamma.

Därjämte hade det visat sig, att vid flertalet fabriker tillverkningskvantiteten ökats, i vissa fall afsevärdt, utöfver hvad vid uppgörandet af senast gällande aftal beräknats. Arbetsgifvarne gjorde nu gällande, att detta berott antingen på en för låg kalkyl rörande fabrikens produktionsförmåga eller på ändrade maskinella eller andra arbetsanordningar, hvaremot den lefvande arbetskraften haft föga inverkan på produktionsökningen. Den inkomstökning, som produktionsökningen medfört för tonlönsarbetarne, särskildt vid fabriker med rent tonlönssystem, vore därför till det mesta oberättigad.

Under åberopande af allt detta häfdades från arbetsgifvarsidan i allmänhet den uppfattning, att, om personalen, utan ökning i sin arbetstid, kunde vid denna uppgörelse få aflöningen bestämd enligt sådana grunder, att åt densamma tillförsäkrades i hufvudsak samma årsinkomst, som vid senaste aftalsuppgörelser under då rådande högkonjunktur beräknats, arbetarnes kraf därmed borde anses, så långt möjligt och rimligt, tillgodosedda. Samma princip borde, enligt arbetsgifvarne, följas vid fabriker, som undergått ombyggnad för att nå en högre produktion.

Emellertid påyrkades äfven i vissa fall verkliga nedsättningar. Till dels gällde detta arbetare, för hvilka parterna vid förda underhandlingar enats om en förkortning af arbetstiden (från 12 till 8 timmar vid »ständig eld»), och till dels gällde det fabriker, där de hittills gällande rena tonlönerna från början tillmätts efter felaktiga grunder med påföljd,. att aflöningarna stigit till allt för höga belopp mot vid jämförliga fabriker, därigenom omöjliggörande konkurrens med dessa. Vid den nu stundande uppgörelsen borde för öfrigt en dylik utjämning vidtagas äfven *som ett första steg mot ett riksaftal.*

Från arbetaresidan gjordes däremot gällande, att förutvarande aflöningsgrunder borde bibehållas. En rubbning af dessa nedåt vore i hvarje fall en nedsättning. Där produktionsökning inträdt, vore densamma en frukt ej blott af ändrade arbetsanordningar utan äfven af ett intensivare arbete från personalens sida. Samma resonnement gällde fabriker, hvilka nu ombyggts för vinnande af ökad produktion; det utökade maskineriet måste, då personalen bibehölls, i stort sedt, vid samma antal som tillförne, för denna personal medföra ökadt arbete.

Förutom beträffande nu angifna lönefrågor rådde mellan parterna tvist om uppsägningstiden för bostad, som upplåts af arbetsgifvaren. Arbetsgifvarne åberopade att, då vid fabrikerna i regel ej funnes af arbetsgifvaren uppförda bostäder för mer än en del af arbetarne och svårighet ofta mötte att i grannskapet erhålla annan bostad, arbetsgifvaren ej kunde upplåta bostaden för längre tid än arbetarnes anställning varade, och att således någon uppsägningstid i fråga om bostaden ej kunde medgifvas. Arbetarne åter yrkade på en månads uppsägningstid under åberopande däraf, att det till Svenska Arbetsgifvareföreningen anslutna Trävaruförbundet medgifvit dylik uppsägningstid i sitt aftal med arbetarne. Likaså voro parterna af olika mening om de blifvande aftalens giltighetstid.

Beträffande aftalens innehåll i öfrigt angående allmänna bestämmelser, arbetstid o. d. rådde i stort sedt enighet mellan parterna.

Redan under våren 1908 hade emellan arbetsgifvare och arbetare vid Skutskärs sulfit- och sulfatfabriker påbörjats underhandlingar rörande nytt aftal i stället för det den 1 maj 1908 utlöpande, hvilket uppsagts af arbetarne.

Arbetarne begärde i vissa fall höjda aflöningar, medan bolaget, under åberopande af den ökade tillverkningen och ifrågasatt nedsättning i arbetstid för vissa grupper, yrkade på 10 % nedsättning i förut utgående tonlöner (vid dessa fabriker rådde rent tonlönsystem).

Fortsatta underhandlingar under sommaren och hösten samma år ledde icke till resultat. Från den 1 november 1908 började arbetsgifvaren emellertid tillämpa en nedsättning af tonlönerna med 10 %, och fortgick arbetet en tid framåt på dessa lönevillkor.

Vid förhandling i januari 1909 erbjödo sig arbetarne att gå med på en nedsättning af de gamla tonlönerna med 5 %, men ville arbetsgifvaren ej ingå härpå.

Sedan af förekomna anledningar driften vid sulfitfabriken inskränkts till hälften med dubbel tonlön för kvarvarande arbetare, samt vid sulfatfabriken tonlönerna höjts, så att de blott med 5 % understego de gamla, erbjöd arbetsgifvaren den 15 maj 1909 ett treårigt aftal med nedsättning af tonlönerna vid sulfitfabriken med 10 % och vid sulfatfabriken med 5 %.

Arbetarne höllo nu emellertid på de gamla tonlönerna utan någon som helst nedsättning.

Med anledning af den fruktan arbetarne uttalat, att deras inkomster skulle nedgå genom den reduktion af tonlönen, som arbetsgifvaren med hänsyn till den ökade tillverkningen påyrkade, framlade arbetsgifvaren nu ett nytt förslag, det s. k. Sandbergska förslaget. Enligt detta skulle den gamla rena tonlönen utgå oförändrad t. o. m. en tillverkning af 48 ton per dygn vid sulfatfabriken och t. o. m. 57 ton per dygn vid sulfitfabriken. Men vid nämnda gräns skulle daginkomsten uppdelas i en fix daglön och en mindre tonlön för öfverskjutande produktion. I följd häraf komme vid produktion öfver 48, resp. 57 ton, arbetarens inkomst att stiga, ehuru icke i samma proportion som enligt det gamla systemet. Till stöd för sin beräkning att arbetarne ej skulle behöfva vidkännas någon minskning i sina inkomster från år 1907 åberopade arbetsgifvaren, att tillverkningen per dygn utgjort vid sulfatfabriken år 1906 48,8 ton, år 1907 49,3 ton och år 1908 50,3 ton samt vid sulfitfabriken år 1906 60,4 ton, år 1907 59,1 ton och år 1908 63,5 ton.

Arbetarne vägrade ingå på detta förslag och nedlade arbetet den 1 juni 1909. Arbetsinställelsen omfattade 420 arbetare.

Den 9 juni ägde nya förhandlingar rum, men ehuru därvid nåddes enighet om några andra dittills tvistiga punkter, kvarstod divergensen i tonlönfrågan. Arbetsgifvaren höll fast vid det Sandbergska förslaget, medan arbetarne i sista hand bjödo 2 % nedsättning af de gamla tonlönerna vid sulfatfabriken och 5 % nedsättning vid sulfitfabriken.

Den 28 juni 1909 beslöt Pappersmasseförbundet, med godkännande från Svenska Arbetsgifvareföreningen, att, därest uppgörelse ej skedde före den 5 juli 1909 på villkor, som kunde af Svenska Arbetsgifvareföreningen godkännas, lockout komme att inträda från och med nämnda dag vid alla till Pappersmasseförbundet anslutna sulfit- och sulfatfabriker för Landsorganisationens medlemmar, dock med undantag för träsliperierna.

Den 20 juni erbjöd sig förlikningsmannen i 1:sta distriktet att medla i konflikten. Sedan detta erbjudande antagits, höllos sammanträden med delegerade för parterna inför förlikningsmannen den 2 juli. Dessa förhandlingar ledde dock ej till resultat, utan inträdde lockouten på utsatt dag, och omfattade denna 52 arbetsgifvare och c:a 8,250 arbetare.

Den 12 juli sammanträdde inför förlikningsmannen representanter för Svenska Arbetsgifvareföreningen, Pappersmasseförbundet samt Grof- och Fabriksarbetareförbundet och Sågverksindustriarbetareförbundet. Därvid beslöts att till behandling upptaga jämväl följande aftalsfrågor, i hvilka sedan längre tid underhandlingar pågått, nämligen för *Thurbo, Oskarsström, Frånö, Edsvalla, Hissmofors, Hjärpen, Göta, Bengtsfors, Kramfors* och *Utansjö*. Däremot hänvisades aftalsfrågorna för Klarafors, Nyhamn, Matfors, Stugsund, Sälboda, Ortviken och Öhrviken till fortsatta underhandlingar förbunden emellan.

Förhandlingarna fortsattes den 15 juli och följande dagar t. o. m. den 23 juli parallellt med förhandlingarna i de andra aftalsfrågor, som afsågos i Svenska Arbetsgifvareföreningens skrifvelse af den 14 juli ang. utvidgad lockout från och med den 26 i samma månad.

Den 24 juli framlades af förlikningsmannen medlingsförslag i de behandlade aftalsfrågorna. Förslaget var af följande innehåll.

I afseende å den tvistiga frågan om uppsägningstid för bostäder, som upplåtits af arbetsgifvaren, hade under förhandlingarna upplysts, att hyran i allmänhet betalades per månad.

Vid sådant förhållande föreslog förlikningsmannen, att, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad hyreslagen för sådant fall stadgade, uppsägningstiden skulle blifva 14 dagar. Som aftalens utlöpningstid föreslogs den 31 december 1912.

Beträffande de principiella ståndpunkterna i aflöningsfrågan anslöt sig förslaget till den från arbetsgifvaresidan häfdade. Förlikningsmannen motiverade denna sin ståndpunkt därmed, att, enär produktionen ökats, i trots att vid flertalet fabriker arbetareantalet i hufvudsak bibehållits oförändradt och med samma arbetstid som tillförne, vore det sannolikt, att denna produktionsökning till det väsentliga berodde af maskinella eller andra arbetsanordningar eller ock af tidigare felkalkyl. Om vid sådant förhållande arbetarne vid dåvarande konjunkturer fortfarande erhölle samma årsinkomst, som år 1906 eller 1907 under då rådande högkonjunktur beräknats, borde man därmed vara tillfreds och icke tala om någon lönenedsättning i egentlig bemärkelse. Att märka är att de angifna inkomstbeloppen för åren 1906 och 1907 syntes, särskildt vid jämförelse med lefnadskostnaderna å resp. arbetsplatser, vara tillfredsställande.

Hvad angick de fabriker, där verklig nedsättning äskades, redogöres nedan för förslagets motiv och innebörd.

De olika specialförslagen voro af följande innehåll.

Skutskär. Då med bibehållande af den gamla tonlönen t. o. m. 48, resp. 57 ton och en mindre tonlön för öfverskjutande produktion i enlighet med det Sandbergska förslaget full garanti syntes föreligga för, att arbetarnes inkomst ej i något fall skulle blifva mindre än år 1907, hemställde förlikningsmannen om godkännande af det Sandbergska förslaget.

Thurbo och *Oskarsström.* Vid förhandlingarna hade preliminärt enighet vunnits, hvarför förlikningsmannen hemställde om vidblifvande af denna uppgörelse.

Frånö. Preliminärt hade enighet vunnits om lönesatserna, förutom för en timmerman. Såsom nedan angifves, återtog dock Sågverksindustriarbetareförbundet sedermera sitt sålunda gifna godkännande.

Vid detta liksom flertalet andra hithörande aftal tillsågs att, där hyra ej förut utgått, men nu skulle utgå, aflöningarna blefve så satta, att årsinkomsten öfverstege den förut åtnjutna, eller åtminstone den vid senaste aftalets ingående beräknade, med hyrans belopp.

Vid Frånö befanns att detta resultat i det hela nåddes redan vid en tillverkning af 10,000 ton. Då arbetsgifvaren beräknade att kunna drifva upp tillverkningen till 12,000 à 14,000 ton, något som arbetaresidan ej ville vitsorda men ej heller bestämdt bestrida, torde resultatet bli än fördelaktigare för arbetarne.

Edsvalla. Vid denna fabrik, som är relativt nyanlagd, och tillverkar en särskildt hög kvalité, utgår timlön. Denna hade i arbetsgifvarnes förslag höjts med så mycket, att för de arbetaregrupper, som skulle betala hyra, ökningen i de flesta fall motsvarade eller i åtskilliga fall t. o. m. öfversteg den beräknade hyran. I följd häraf vanns också preliminärt enighet om flertalet aflöningsposter. Det af förlikningsmannen beträffande kvarstående tvistiga poster framställda förslag afsåg att, i den mån så ej skett, men kunde anses skäligt, framskapa en höjning, som kunde motsvara hyran.

Enligt hvad svaren å förslaget utvisa, fann äfven i detta fall arbetaresidan sedermera skäl frånfalla, hvad som preliminärt godkänts.

Hissmofors. Här hade arbetsgifvaren beträffande ett mindre antal arbetare (29 st.) föreslagit några mindre nedsättningar i tonlönen, representerande för dem alla tillhopa c:a 3,000 kr. för år. I öfrigt hade bibehållits status quo. Hyra hade här redan tidigare utgått, så att hänsyn därtill ej behöfde tagas.

Som skäl för de föreslagna nedsättningarna anfördes, att ifrågavarande arbetare ändock, i jämförelse med motsvarande arbetare vid andra närbelägna fabriker, hade en mycket fördelaktig ställning. I några fall vanns vid förhandlingarna enighet. Hvad beträffar öfriga tvistiga poster upptog förlikningsmannen vissa af de föreslagna nedsättningarna helt eller delvis, men stannade i andra fall vid status quo och föreslog i några fall höjningar.

Hjärpen. Arbetsgifvarens förslag innebar för de flesta arbetarne en höjning af deras förutvarande arbetsinkomst, motsvarande hyran, för en hel del jämväl åtskilligt däröfver. Under förhandlingarna utverkades erbjudande i enahanda syfte beträffande ännu några kategorier. Af de grupper, hvilka icke erhållit någon eller blott obetydlig förhöjning, voro några sådana, som enligt arbetsgifvarens uppgift — i åtskilliga fall vitsordad af arbetareombuden — icke hyrde egen bostad; för de öfriga hemställde förlikningsmannen i sitt förslag om sådan förhöjning i aflöningen, att hyran därigenom kunde anses täckt.

Göta. Vid denna fabrik, där rena tonlöner utgingo, hade dessa enligt arbetsgifvaresidan tillmätts på felaktigt sätt, hvilket föranledt att aflöningarna stigit väsentligt utöfver hvad vid jämförliga fabriker var gällande.

Arbetsgifvaren föreslog till en början nedsättning i tonlönerna med 13—18 %; detta förslag modifierades emellertid sedermera på sådant sätt, att tonlönerna skulle sänkas under återstoden af 1909 och under år 1910 med c:a 8—10 % och under år 1911 med ytterligare några procent för att år 1912 utgå i enlighet med arbetsgifvarens ofvannämnda erbjudande.

Förlikningsmannen föreslog en reduktion i tonlönerna med 9 à 10 %, men lika för hela aftalstiden.

Bengtsfors. Arbetsgifvaren hade här föreslagit nedsättning nästan öfver hela linjen i tonlönerna under åberopande, dels att konjunkturerna nödvändiggjorde detta, dels ock att tillverkningen beräknades blifva åtskilligt ökad under instundande aftalsperiod. Arbetstiden var bibehållen oförändrad.

Då emellertid enligt förlikningsmannens förmenande fog för de ifrågasatta nedsättningarna ej syntes förefinnas, hemställde denne till Pappersmasseförbundet att undersöka, i hvad mån arbetsgifvarens ståndpunkt var berättigad. Efter verkställande af dylik undersökning föreslog Pappersmasseförbundet att, jämte det för en del af personalen arbetstiden under vissa villkor förkortades, lönerna öfver hela linjen bibehölles vid status quo. Hyra betalades här redan förut.

Detta förslag upptogs af förlikningsmannen.

Kramfors. Vid senaste aftalsuppgörelsen beräknades produktionen till 12,000 ton, men steg till 14,000 ton. Verket hade emellertid undergått total ombyggnad och var beräknadt för en produktion af minst 25,000 ton. Hyra hade här betalats redan förut.

Enligt arbetsgifvarens förslag skulle inkomsten blifva densamma som eller något högre än aflöningen enligt de gamla grunderna vid en produktion af 12,000 ton. För en del befattningshafvare inträdde emellertid någon om än obetydlig minskning.

Förlikningsmannen ansåg emellertid, att aflöningen allestädes skulle blifva minst lika den gamla vid en produktion af 12,000 ton.

Då det därjämte kunde tänkas, att man ej genast efter igångsättande af det ombyggda verket kom upp till den beräknade produktionen, hemställdes att, såsom ersättning för en möjlig differens i tillverkningen under en kortare öfvergångstid skulle till arbetarne utbetalas vissa fixa ersättningsbelopp.

Utansjö. Vid denna fabrik, som nu efter ombyggnad beräknats (enl. båda parterna) kunna producera 18,000 ton, hade de gamla tonlönerna satts med beräkning af 10,000 tons produktion, men hade denna stigit till 16,000 ton. I anledning häraf hade lönerna stigit till mycket betydande belopp och vida högre än vid andra fabriker.

Arbetsgifvaren hade nu föreslagit ändrade aflöningsgrunder, som i flertalet fall skulle medföra en faktisk nedsättning af aflöningarna och betonades det, att fabriken måste nedläggas, därest arbetarne ej ville godkänna lönereduceringen.

Vid undersökning visade sig att, såvidt med tillgängligt utredningsmaterial kunde bedömas, de gamla lönerna öfverstigit hvad som utgått vid alla andra fabriker, äfven Skutskär, och att i många fall de nya lönerna skulle ge en inkomst, större än den motsvarande arbetare åtnjöt vid flertalet andra fabriker. Å andra sidan komme för en del arbetare förut åtnjuten inkomst att ökas.

Förlikningsmannen ansåg sig böra utgå från att för hvarje arbetare, för hvilken inkomsten reducerades, inkomsten dock i regel borde blifva minst lika stor som motsvarande arbetare högst åtnjutit vid öfriga fabriker, Skutskär inberäknadt. I enlighet härmed skulle för åtskilliga arbetarekategorier höjningar inträda i arbetsgifvarens förslag.

Då härjämte äfven vid denna fabrik kunde tänkas, att tillverkningen ej genast stege till det beräknade, föreslogs en fix skadeersättning härför på samma sätt som vid Kramfors.

Det af förlikningsmannen afgifna förslaget blef af arbetsgifvarne godkändt öfver hela linjen. Arbetarne däremot förkastade detsamma utom hvad angick Thurbo och Oskarsström — således äfven beträffande Frånö och Edsvalla, där dock enighet preliminärt vunnits.

I enlighet med Svenska Arbetsgifvareföreningens beslut den 14 juli 1909 om utvidgning af inom olika yrkesförbund pågående lockouter blefvo från och med den 26 i samma månad träsliperierna, med ett arbetareantal af c:a 800, indragna i arbetsinställelsen inom pappersmasseindustrien från och med sistnämnda dag. Konflikten är principiellt olöst.

Mockfjärds kraftstationsanläggning. Vid Västerdalälfvens Kraftaktiebolags kraftstationsanläggning i Mockfjärds kapellförsamling, Kopparbergs län, hade arbetet förut bedrifvits utan kollektivaftal. Redan år 1907 hade dock arbetarne gjort framställning härom, men några förhandlingar mellan parterna kommo icke till stånd förrän våren 1908. Härvid träffades öfverenskommelse i en del aftalsfrågor; bl. a. godkändes då en gruppering af arbetarne i löneafseende, hvilken sedermera legat till grund för förhandlingarna. Däremot strandade underhandlingarna på en del andra punkter och blefvo åter upptagna först den 24 februari 1909.

Sistnämnda dag ägde sammanträde rum mellan delegerade för Svenska Arbetsgifvareföreningen, det därtill anslutna Svenska Väg- och Vattenbyggarnes Arbetsgifvareförbund och nämnda bolag å ena sidan samt representanter för Svenska Grof- och Fabriksarbetareförbundet och vederbörande

fackförening å den andra. Arbetarnes ombud framlade därvid följande fordringar med afseende å timlönen:

1. Yrkesutbildade stenhuggare, gråstensmurare, ortdrifvare och maskinarbetare ..... 50 öre.

2. Verkstadsarbetare, snickare, smeder, sågare, stenhuggare, bergspräng are, elektriska montörer, maskinskötare, vana iläggare och rörarbetare ..... 43 öre.

3. Cement- och betonarbetare, jordarbetare, kranförare, hjälparbetare och öfriga icke yrkesutbildade arbetare ..... 35 öre.

Häremot bjödo arbetsgifvarne resp. 38, 34 och 30 öre. Ej heller ifråga om bestämmelser rörande sjukvård och olycksfallsersättning nåddes enighet; dock strandade underhandlingarna egentligen på timlönefrågan.

Någon vidare förhandling kom sedan ej till stånd, innan fackföreningen i Mockfjärd vid sammanträde den 28 mars beslöt att uppställa fordran å minimilön af resp. 50, 45 och 38 öre samt, om ej detta beviljades, nedlägga arbetet från och med den 1 april. Arbetarnes kraf voro sålunda nu höjda, och, då bolaget icke ville göra några eftergifter, utbröt strejk å bestämd dag, omfattande samtliga 344 arbetare, hvaraf 275 organiserade. De strejkande tillhörde följande specialiteter: berg- och stenarbetare, träarbetare, smeder och jordschaktare.

Underhandlingar ägde därefter rum vid upprepade tillfällen, hvari äfven statens förlikningsman i mellersta distriktet deltog. Som skillnaden mellan villkoren å ömse sidor fortfarande var stor, ansåg sig emellertid förlikningsmannen icke böra framlägga något medlingsförslag förrän den 6 juli, då han enligt meddelanden från bägge parter hade anledning förmoda, att ett dylikt hade goda utsikter. Arbetsgifvarne hade då senast bjudit resp. 38, 34 och 30 öre, medan arbetarne fordrat resp. 47, 42 och 35 öre. Förlikningsmannen föreslog resp. 40, 35 och 32 öre, hvilka priser accepterades af arbetsgifvarne, medan arbetarne ej ville gå lägre än till resp. 40, 37 och 35 öre, hvarjämte de fordrade att »iläggare i tunnel» skulle uppflyttas från den mellersta timlönegruppen till den högsta.

Emellertid hade Svenska Väg- och Vattenbyggarnes Arbetsgifvareförbund redan i juni månad fattat beslut om lockout vid samtliga till förbundet hörande företag. Svenska Arbetsgifvareföreningens styrelse hade den 26 juni gifvit sitt samtycke till denna lockout, som därest icke arbetarne godkände ett af föreningen gilladt aftalsförslag till den 9 juli, skulle utbryta den 12 juli. Såsom följd af medlingsförslagets afvisande från arbetarne trädde ock lockouten å utsatt dag i kraft och beräknades omfatta ett par tusen arbetare.

Då det gemensamma medlingsförslaget framlades den 24 juli, ansåg sig förlikningsmannen i mellersta distriktet, med hänsyn till andra inom samma bransch träffade aftal, böra något förändra sitt sist afgifna förslag till arbetarnes förmån, hvarigenom timlönerna fingo följande storlek: 40, 36 och 33 öre. Detta förslag blef icke godkändt å någondera sidan. Arbetsgifvarne funno nu skäl att frånfalla sitt tillstyrkande af det föregående medlingsförslaget, hvilket accepterats under förutsättning att detsamma *omedelbart* godkändes af arbetarne, och återföllo på sitt första anbud. Arbetarne afslogo, *dels* emedan förslaget icke klargjort till hvilken grupp de s. k. iläggarne skulle räknas, och *dels* emedan de erbjudna timlönerna icke kunde »anses på långt när motsvara de betalningsvillkor, som på andra platser inom samma arbetsbransch äro gällande».

Denna arbetsnedläggelse blef en af de långvarigaste af dem, som sammanhängde med den stora arbetskonflikten. Ännu i oktober månad låg arbetet helt nere, i midten af november voro 90 man i arbete och 330

arbetslösa. Först i slutet af december kan arbetsinställelsen betraktas som afslutad, då arbete på förutvarande villkor kunnat beredas åt 225 af de gamla arbetarne, medan 44 afrest till annan ort samt 75 funnos kvar på platsen arbetslösa.

Varberg—Ätrans järnvägsbyggnad. Inom väg- och vattenbyggnadsbranschen förelåg jämväl samtidigt med förenämnda konflikt en aftalsstrid vid Varberg—Ätrans järnvägsbyggnad. Då enighet icke kunde uppnås mellan parterna, blef denna strid en af orsakerna till lockouten inom ifrågavarande industri den 12 juli. (Öppen konflikt hade icke här förelegat före denna dag.) Antalet vid denna arbetsplats i lockouten indragna arbetare uppgick till c:a 400. Striden gällde dels löneförmånerna, beträffande hvilka arbetsgifvare och arbetare intogo i hufvudsak samma ståndpunkt som vid Mockfjärds kraftstationsanläggning, dels ock vissa andra frågor af principiell betydelse.

Arbetsgifvarne fordrade 57 timmars arbetstid pr. vecka, under det arbetarne ville hafva den nedsatt till 52 timmar. Vidare framförde arbetarne kraf på garanterad timlön vid allt ackordsarbete samt att själfva få utse förmän för arbetslagen. Slutligen fordrade arbetarne att öfverenskommelse om ackord skulle ske *med laget* genom dess förman. Förlikningsmannen framlade för parterna ett medlingsförslag den 24 juli. Timlönerna föreslogos här, liksom i medlingsförslaget af samma dag för Mockfjärdskonflikten och med samma gruppering af arbetarne, till resp. 40, 36 och 33 öre. Arbetstiden bestämdes till 57 timmar, och timlönen skulle garanteras, endast då fasta ackord ej funnos vare sig genom skriftlig eller muntlig öfverenskommelse upprättade, hvarjämte förlikningsmannen icke godkände arbetarnes fordran att få tillsätta förmän.

Angående öfverenskommelse om ackord biträdde förlikningsmannen däremot arbetarnes kraf att själfva — ehuru endast genom sin förman — få deltaga i sådan öfverenskommelse. Förslaget blef emellertid af båda parterna förkastadt.

Nu nämnda förslag blef jämväl oförändradt af förlikningsmännen upptaget uti medlingsförslagen af den 25 september och 9 november, vid det senaste tillfället dock med en mindre ändring i bestämmelserna angående löneförmånerna. Äfven denna konflikt förblef olöst.

Sågverken. För åstadkommande af ett nytt kollektivaftal vid Korsnäs sågverksbolags sågverk och brädgårdar i Bomhus och Kastet hade i början af år 1909 mellan vederbörande hufvudorganisationer långvariga förhandlingar förts, utan att parterna härigenom kunnat komma till enighet. Med anledning häraf beslöt Sågverksförbundet i midten af april för att framtvinga uppgörelse att igångsätta en lockout, som successivt skulle komma att omfatta förbundets alla arbetsplatser. Genom ingripande af vederbörande förlikningsman kommo emellertid nya förhandlingar till stånd mellan parternas hufvudorganisationer, hvarvid öfverenskommelse i de föreliggande tvistefrågorna uppnåddes. Emellertid ville fackföreningarna på resp. orter icke godkänna den sålunda träffade öfverenskommelsen utan vägrade underskrifva aftalet. Dessa fordrade nya förhandlingar med bolaget för att därvid söka genomföra vissa ändringar i öfverenskommelsen. Då bolaget emellertid vägrade att ingå i förhandlingar, nedlade arbetarne vid Kastet (c:a 200) arbetet den 7 och 8 juli. Arbetarne vid Bomhus fortforo visserligen med arbetet, men vägrade fortfarande underskrifva aftalet.

Med anledning af förenämnda stridigheter vid Korsnäs sågverksaktiebolag bestämde Svenska Arbetsgifvareföreningen i sitt beslut af den 14 juli

om utvidgad lockout, att lockout äfven skulle inträda vid samtliga till Sågverksförbundet anslutna arbetsplatser från och med den 26 i samma månad, därest enighet icke dessförinnan uppnåtts i samtliga i samma beslut angifna tvister.

Arbetarne vid Kastet godkände härefter ofvan angifna af Sågverksförförbundet framställda förslag till aftal och återupptogo arbetet den 19 i meranämnda juli månad. Vid Bomhus däremot förblef läget detsamma vid lockoutens ikraftträdande. Denna omfattade 62 arbetsgifvare och 14,240 arbetare.

Efter lockoutbeslutet men före lockoutens ikraftträdande nedlades arbetet till följd af separata lönetvister vid följande till Sågverksförbundet anslutna arbetsplatser:

Mariebergs sågverk (Västernorrlands län). På grund af ändrad driftanordning hade arbetsgifvaren vidtagit en reducering af sommarsågningsackordet med 10 %. Arbetarne kunde icke godkänna detta utan nedlade arbetet den 19 juli. Förlikningsmannen i distriktet framlade den 22 juli ett medlingsförslag, gående ut på 3 % reducering i samma ackord. Förslaget godkändes icke vare sig af arbetsgifvare eller arbetare. Konflikten principiellt olöst. — *Säfvenäs sågverk* (Västerbottens län). Gällande aftal hade af arbetsgifvaren uppsagts till den 1 maj. Förhandlingar vidtogo därför för upprättande af ett nytt aftal. Då enighet icke kunde ernås, lockoutades arbetarne af arbetsgifvaren från och med den 19 nästföljande juli. Vid inför förlikningsmannen i VI distriktet förda förhandlingar den 23 samma månad uppnåddes enighet, och skulle arbetet återupptagas den 26, försåvidt ej den af Svenska Arbetsgifvareföreningen beslutade lockouten lade hinder i vägen därför. — Vid *Johannedals sågverk* (Västernorrlands län) nedlade lastare i torkhuset och timmerrullare arbetet den 22 juli på grund däraf, att de icke ansågo sig erhålla aflöning i enlighet med träffad provisorisk öfverenskommelse. Vid förhandlingar inför statens förlikningsman i distriktet enades man om en kompromiss mellan parternas fordringar, och arbetet skulle jämväl här upptagas den 26 i samma månad, därest ej nyssnämnda lockout omöjliggjorde detta. — Vid *Kubikenborgs sågverk* (Västernorrlands län) hade förhandlingar pågått om nytt löne- och arbetsaftal. Då enighet ej kunde ernås, lockoutades arbetarne af arbetsgifvaren från och med den 22 juli. Vid förhandlingar mellan vederbörande hufvudorganisationer inför statens förlikningsman i distriktet uppnåddes öfverenskommelse mellan parterna, gående ut på en kompromiss mellan parternas fordringar. Arbetet återupptogs den 25 nästföljande september.

Munkfors järnverk. Vid Munkfors bruk i Värmland var tvisteorsaken i korthet, att ett 10-tal organiserade arbetare, tillhörande Sv. Järn- och Metallarbetareförbundet, på grund af meningsskiljaktighet rörande aftalets tolkning vägrat efterkomma förvaltningens order att gå i öfvertidsarbete.

Den 1 april 1909 trädde vid Munkfors järnverk i kraft »öfverenskommelse mellan Järnbruksförbundet och vederbörande fackförbund angående arbets- och lönevillkor för arbetare i järnverkens olika afdelningar». Enligt detta kollektivaftal är söndagshvilan för här ifrågavarande arbetare reglerad på sätt som följer:

§ 3.

Mom. 1. — — —.

Mom. 2. För skiftgående arbetare beräknas den ordinarie arbetstiden sålunda:

a) för arbetare, sysselsatta i valsverk och smedjor samt i de öfriga verk, som icke här nedan under b) och c) omnämnas, räknas såsom ordinarie arbetstid hela veckan med 38 timmars stilleståud för sön- och helgdagshvila; dock skall uppeldning af ugnar vara verkställd före den ordinarie arbetstidens början.

Då vid stark köld isning uppstår, är personalen skyldig att utan extra aflöning börja arbetet kl. 8 söndags- eller helgdagseftermiddag eller ock fortsätta arbetet motsvarande tid dag före sön- eller helgdag.

Äro arbetare vid här ifrågavarande verk indelade i tre skiftlag, må tiden för söndagsstilleståndet begränsas till 12 timmar.

§ 4.

Mom. 1. När så erfordras, är arbetaren skyldig att mot den ersättning, hvarom i mom. 3 här nedan förmäles, å öfvertid medverka vid reparationer och annat arbete, som ej utan olägenhet kan uppskjutas.

I den sålunda stadgade skyldigheten att arbeta å öfvertid inbegripes:

a) för arbetare, hvarom i § 3 mom. 2 a) förmäles, skyldighet att vid synnerlig brådska antingen börja arbetet klockan 8 söndags- eller helgdagseftermiddag eller ock fortsätta arbetet motsvarande tid dag före sön- eller helgdag.

I öfverensstämmelse med stadgandet i ofvanstående § 4 påfordrade förvaltningen vid ett tillfälle — den 5 april — öfvertidsarbete mot stadgad ersättning mellan kl. 4 och 6 måndag morgon i tvenne valsverk. Ordern har motiverats med den synnerliga brådska som rådde, och arbetarne fogade sig ock därefter. Då emellertid samma order af samma anledning utgafs för måndagsmorgonen den 26 april, vägrade de organiserade arbetarne att efterkomma tillsägelsen. Anledningen var, såsom vederbörande förlikningsmans afgifna redogörelse utvisar, att arbetarne hade en mot förvaltningens tolkning stridande uppfattning af ofvan anförda stadganden.

Arbetsvägran stödde sig på ett beslut af fackföreningen å platsen, att »arbetarne ej behöfva följa bruksledningens bestämmelser om arbetets påbörjande kl. 4 måndagsmorgonen, utan att de i detta afseende skola ställa sig aftalet till efterrättelse». Arbetsledningen fann detta tillvägagångssätt strida mot följande bestämmelse i aftalet:

§ 17.

Uppstår rörande tolkningen eller tillämpningen af gällande aftal eller af annan anledning tvist mellan parterna, må sådan tvist under inga omständigheter föranleda till omedelbar arbetsinställelse från någondera sidan, utan skall därom förhandlas först mellan parterna själfva och därefter, om enighet ej uppnås, mellan arbetsgifvarens organisation och vederbörande fackförbunds styrelse.

Arbetsledningens beskyllning mot arbetarne för aftalsbrott grundade sig följaktligen därpå, att dessa tillgripit omedelbar arbetsnedläggelse i en tvist om aftalets tolkning. Arbetarne hafva häremot gjort gällande, *dels*

att arbetarnes vägran att gå i öfvertidsarbete ej vore att betrakta som *strejk*, utan som vägran att åtlyda en enligt deras förmenande aftalsstridig order, och *dels* att arbetarne stödt sig på ett muntligt löfte af förvaltaren på platsen om valfrihet att få börja kl. 8 på kvällen eller kl. 4 morgonen därpå. Å sin sida hafva arbetsgifvarne mot dessa invändningar anfört, att arbetarne under alla omständigheter bort åtlyda förvaltningens tillsägelser, hvarvid det stått dem fritt att på förhandlingens väg söka åstadkomma rättelse, samt att ett muntligt löfte af förvaltaren ej kunde åberopas gentemot aftalets bestämmelser.

I själfva tolkningsfrågan hyste arbetarne den uppfattningen, att förvaltningen icke inom i aftalet stadgade tider ägde rätt att *när som helst* påfordra öfvertidsarbete, utan borde söndagsarbetet påbörjas redan kl. 8 e. m. och därefter fortgå i ett skift till kl. 6 måndags morgon, då den ordinarie arbetstiden vidtager. Arbetsgifvaresidan har bestridt denna tolkning under anförande af, att aftalet icke innehåller något förhinder mot arbetets påbörjande *under tiden mellan* kl. 8 söndag e. m. och kl. 6 måndag morgon — hvarigenom ju öfvertidsarbetet förkortas — hvarförutom aftalet gifver arbetsgifvaren rätt att »när så erfordras» påfordra öfvertid vid arbete, »som ej utan olägenhet kan uppskjutas».

Emellertid lät förvaltningen från arbetet skilja de 10 organiserade arbetare, som vägrat gå i arbetet. Förhandlingar inleddes nu af arbetarne och fördes först mellan fackföreningen på platsen och förvaltningen, sedermera mellan Sv. Järn- och Metallarbetareförbundets styrelse och Järnbruksförbundet, till hvilket arbetsgifvaren är ansluten.

Förhandlingarna rörde sig dels om de afskedade arbetarnes återtagande, dels om själfva tolkningsfrågan och sättet för dess afgörande.

Förvaltningen var till en början villig att medgifva de afskedade arbetarnes återtagande, om garanti lämnades mot upprepandet af sådan arbetsvägran, som förekommit. Sedermera ändrade arbetsgifvaren detta sitt erbjudande därhän, att de afskedade i mån af arbetstillgång skulle beredas sysselsättning vid bruket, men icke insättas på förut innehafda platser. Häremot satte arbetarne kraf på de afskedades återtagande i förutvarande anställningar, och skulle förvaltningens order åtlydas, åtminstone till dess själfva aftalsfrågan afgjorts genom skiljedom.

För arbetarnes ståndpunkt i tolkningsfrågan har förut redogjorts. Under förhandlingarna gjorde de ytterligare gällande, att förvaltningens tillämpning af aftalet i förevarande fall var oriktig. Den utgifna ordern åsyftade, menade de, att i bägge ifrågavarande varmvalsverk införa *permanent* öfvertidsarbete, något som arbetsgifvaren likväl bestridt. [1])

Arbetsgifvarens ståndpunkt var, att arbetarne skulle medgifva förvaltningens rätt att påfordra öfvertidsarbete å de tider, som begärts. Skiljedom i en enligt dess förmenande ostridig rättsfråga ville arbetsgifvaren ej underkasta sig, så mycket mindre som arbetarne från början öfvergifvit den i aftalet stadgade förhandlingsvägen.

Förhandlingarna, som fördes under maj och juni månader, strandade på dessa meningsskiljaktigheter, och den 12 juli utbröt vid Munkfors strejk, omfattande 450 af verkets c:a 1,100 arbetare.

Den 22 juli inleddes förhandlingar mellan Sv. Arbetsgifvareföreningen och Sv. Järn- och Metallarbetareförbundet inför statens förlikningsman i

---

[1]) Beträffande ett varmvalsverk erkände äfven arbetarne nödvändigheten af att öfvertidsarbetet gjordes till permanent. I fråga om det andra verket förmenade de arbetsgifvarens syfte vara att göra öfvertidsarbetet permanent, hvilket denne bestridt.

mellersta distriktet. Denne framlade därvid det medlingsförslaget, att tolkningsfrågan, därest icke enighet nåtts genom förhandling till den 15 augusti, skulle hänskjutas till skiljenämnd enligt lagen af den 28 oktober 1887. De 10 arbetarne, hvilka enligt förlikningsmannens mening »otvetydigt gjort sig skyldiga till aftalsbrott» och hvilkas afskedande förklarades befogadt, borde i mån af arbetstillgång på därom framställd begäran före årets utgång beredas sysselsättning före andra å förut innehafda platser eller annorstädes vid järnverket.

På förut anförda skäl ansågo sig arbetsgifvarne icke böra bifalla förlikningsmannens förslag om skiljenämnd. Förslaget om arbetarnes återtagande förkastades äfven, såsom gående utöfver arbetsgifvaresidans sist gjorda erbjudande, och förklarade sig Järnbruksförbundets styrelse härefter anse frågan om de 10 arbetarnes återtagande vara definitivt förfallen.

Arbetaresidan åter biföll i hufvudsak förlikningsmannens hemställan med förslag om ändring beträffande skiljenämndens sammansättning samt under protest mot uttalandet om arbetarnes aftalsbrott.

Vid sammanträde den 14 juli mellan Sv. Arbetsgifvareföreningens fullmäktige hade bland annat fattats det beslutet, att om icke tvisten vid Munkfors' bruk på för föreningen antagliga villkor lösts före den 26 juli 1909, skulle lockout från och med den 2 augusti inträda hos Järnbruksförbundet. Då uppgörelse icke träffades inom föreskrifven tid, gick detta beslut i verkställighet, och beräknades c:a 19,700 järnbruksarbetare drabbas af denna lockout. Den 13 november blef densamma upphäfd.

Konflikternas innebörd.

Såsom af ofvanstående redogörelse framgår, voro de båda tidigast utbrutna konflikterna, vid porslinsfabriken samt inom pitpropsbranschen i Göteborg, under sommaren 1909 knappast längre aktuella, enär det under de rådande arbetsförhållandena icke mött större svårigheter för resp. arbetsgifvare att med ny arbetskraft till väsentlig del ersätta den gamla personalen. Det var därför icke från arbetsgifvaresidan utan från arbetarne, som kraf framställdes på dessa tvisters lösande i samband med de af Sv. Arbetsgifvareföreningen med hvarandra kombinerade öfriga stridsfrågorna.

Bland dessa erbjöd den vid Mora skiljeställe en säregen karaktär därutinnan, att arbetarne där anordnat sympatistrejk för att öfva påtryckning på vederbörande arbetsgifvares behandling af en tvist med andra arbetare. Arbetsgifvaren tillhörde nämligen för detta arbetsställe Sv. Arbetsgifvareföreningen och hade följaktligen där icke motsatt sig arbetarnes önskan om kollektivaftal. Men för sina spridda arbetsplatser utefter Dalälfvarnes bifloder tillhörde arbetsgifvaren icke Arbetsgifvareföreningen och ville där ej heller gå med på kollektivaftal. Sv. Sågverksindustriarbetareförbundet hade medlemmar såväl vid Mora skiljeställe som utefter bifloderna, och för att för de

Tab. A. Öfversikt öfver de

Yrkesgren.	Organisation.		Ort.	Tvistefråga.		Ursprunglig arbets-		
	Arbetsgifvarne.	Arbetarne.		Beskaffenhet.	Framställare.	Ort.	Beskaffenhet.	Tidpunkt.
Porslinstillverkning	»Allmänna gruppen». (Sv. A.[3])	De Förenade Förbunden. (Landsorg.)	Göteborg.	Arbetares afskedande (Föreningsrätten).	A.	Göteborg.	Strejk.	1908[7] [2]
Pitpropsrörelse	»Allmänna gruppen». (Sv. A.)	Transportarbetareförbundet. (Landsorg.)	Göteborg.	Lönereducering.	A.—g.	Göteborg.	Lockout.	[15]/[2]
Flottningsarbete	Sågverksförbundet. (Sv. A.)	Sv. Sågverksindustriarbetareförbundet. (Landsorg.)	Österdalälfvens biflöder och Mora skiljeställe.	Kollektivt aftal.	A.	Kopparbergs län.	Strejk.	[3]/[6]
Skrädderi	Sv. Grossisternas Herrkonfektionsförbund. (Sv. A.)	Sv. Skrädderiarbetareförbundet. (Landsorg.)	Arbetsplatser å olika orter, tillhörande nämnda arbetsgifvareförbund.	Lönefrågor.	A. / A.—g.	Olika orter.	Lockout.[4]	[24]/[5]
Skrädderi	Sv. Detaljisternas Herrkonfektionsförbund. (Sv. A.)	Sv. Skrädderiarbetareförbundet. (Landsorg.)	Arbetsplatser i Stockholm, tillhörande nämnda arbetsgifvareförbund.	Lönefrågor.	A.	Stockholm.	Lockout.	[5]/[7]
Pappersmassetillverkning.	Pappersmasseförbundet. (Sv. A.)	Sv. Grof- och Fabriksarbetareförbundet samt Sv. Sågverksindustriarbetareförbundet. (Landsorg.)	Arbetsplatser å olika orter, tillhörande nämnda arbetsgifvareförbund.	Lönefrågor.	A.—g.	Skutskär.	Strejk.	[1]/[6]
Väg- o. vattenbyggnadsarbete.	Sv. Väg- och Vattenbyggarnes Arbetsgifvareförbund. (Sv. A.)	Sv. Grof- och Fabriksarbetareförbundet. (Landsorg.)	Arbetsplatser å olika orter, tillhörande nämnda arbetsgifvareförbund.	Lönefrågor, kollektivt aftal.	A.	Mockfjärd.	Strejk.	[1]/[4]
Sågverksindustrien.	Sågverksförbundet. (Sv. A.)	Sv. Sågverksindustriarbetareförbundet. (Landsorg.)	Arbetsplatser å olika orter, tillhörande nämnda arbetsgifvareförbund.	Lönefrågor.	A.—g.	Kastet.	Strejk.	[7]/[7]
Textilindustri	Sveriges Textilindustriförbund. (Sv. A.)	Sv. Textilarbetareförbundet. (Landsorg.)	Arbetsplatser å olika orter, tillhörande nämnda arbetsgifvareförbund.	—	—	Hela landet.	—	—
Järnförädling	Järnbruksförbundet. (Sv. A.)	Sv. Järn- och Metallarbetareförbundet. (Landsorg.)	Arbetsplatser å olika orter, tillhörande nämnda arbetsgifvareförbund.	Tolkning af aftal.	A.	Munkfors.	Strejk.	[12]/[7]

[1]) Af dessa lockouter är endast Järnbruksförbundets formellt upphäfd, hvilket skedde den 13 nov. — [2]) Enligt strejk rådde förut i Örkelljunga (87 arbetare) sedan 20 mars.

ursprungliga tvisterna. Lockouterna.

inställelse.		Första förhandling mellan organisationerna.		Första offentliga medling.	Sv. Arbetsgifvareföreningens lockouter.[1]			Efter storstrejken på grund af konflikterna arbetslösa d.[2]				
Antal.		Förbunden.	Centralorganisationerna.		Tidpunkt.	Antal.		4 sept.	18 sept.	2 okt.	9 okt.	16 okt.
Arbetsgifvare.	Arbetare.					Arbetsgifvare.	Arbetare.					
1	c:a 200	—	—	1909 $^{24}/_{7}$	—	—	—	—	—	—	—	—
12	c:a 500	—	—	$^{13}/_{4}$	—	—	—	—	—	—	—	—
1	c:a 900	—	—	$^{24}/_{7}$	—	—	—	—	—	—	—	—
11	975	$^{23}/_{2}$	$^{29}/_{3}$	$^{3}/_{6}$	$^{24}/_{5}$	11	975	880	794	414	323	262
21	1,036	$^{16}/_{3}$	$^{24}/_{5}$	$^{22}/_{6}$	$^{5}/_{7}$	21	1,036	1,015	731	444	301	268
1	420	$^{2}/_{7}$	$^{12}/_{7}$	$^{2}/_{7}$	$^{5}/_{7}$ $^{26}/_{7}$	52 14	8,250 800	6,715	5,257	3,092	797	468
1	344	—	$^{24}/_{2}$	—	$^{12}/_{7}$	9	1,950	1,425	1,685	1,624	1,424	999
1	200	$^{16}/_{3}$	$^{27}/_{4}$	$^{27}/_{4}$	$^{26}/_{7}$	62	14,240	13,789	11,442	6,710	2,069	1,387
—	—	—	—	—	$^{26}/_{7}$	120 (105)	22,455 (19,228)	12,542	9,569	4,840	1,292	930
1	550	maj	$^{22}/_{7}$	$^{22}/_{7}$	$^{2}/_{8}$	85	19,700	19,423	18,020	15,927	14,057	12,208

Svenska Arbetsgifvareföreningens räkningar. — [3] Sv. A. = medlem af Sv. Arbetsgifvareföreningen. — [4] Lokal löne-

sistnämnda platserna framtvinga aftal anordnade detsamma först strejk vid bifloderna och sedan såsom ytterligare påtryckning sympatistrejk vid Mora skiljeställe. Den sistnämnda åtgärden berörde Sv. Arbetsgifvareföreningen, som fordrade konfliktens upphörande, men samtidigt icke ville inblanda sig i den ursprungliga tvisten. Arbetarne åter ville icke släppa den för arbetsgifvaren mera besvärliga striden vid Mora skiljeställe, förrän denne gifvit efter i aftalsfrågan vid bifloderna. Någon mera betydande reell innebörd hade emellertid icke denna tvist för de berörda organisationerna.

Så var däremot förhållandet med konflikterna inom lagerskrädderiet. Hos några arbetsgifvare inom engros-konfektionen hade arbetarne uppsagt de dittills gällande aftalen, hvarefter motsvarande åtgärd vidtogs af de öfriga arbetsgifvarne inom Svenska Grossisternas Herrkonfektionsförbund. I öfverensstämmelse med dess centralorganisations, Sv. Arbetsgifvareföreningen, allmänna politik ville arbetsgifvarne begagna tillfället till att på en gång ordna arbetsförhållandena på alla arbetsställen genom ett riksaftal, hvarom ock förhandlingar började. Härvid mötte dock särskilda svårigheter på grund af *dels* de förut rådande stora skiljaktigheterna vid olika arbetsställen *och dels* de principiella differenserna i arbetsgifvarnes och arbetarnes önskningar för framtiden. Detta motsatsförhållande framträdde i fråga om snart sagdt alla aftalsbestämmelser, men mest beträffande lönevillkoren. Härtill kom slutligen, att vid de förhandlingar, som föregingo lockouten inom yrket, tvistefrågorna knappast synas hafva erhållit tillräcklig belysning.

I de fall då tidlöner skulle förekomma, ville arbetsgifvarne ha timlöner, arbetarne veckolön. För ackordsprisen föreslogo arbetsgifvarne 3 olika tariffer med rätt för resp. arbetsledning att bestämma i hvarje fall, efter hvilken tariff ett plagg skulle sys; arbetarne förklarade, att de vid sådant förhållande måste ha viss medbestämmanderätt, enär arbetsgifvarne eljes nästan alltid komme att äfven för godt arbete betala efter lägsta tariff, för sin del påyrkade arbetarne endast en tariff. Beträffande själfva löne- och ackordsprisen var man endast enig om, att arbetsplatserna borde delas i tre olika aflöningsgrupper, men under det att arbetsgifvarne önskade en geografisk indelning efter den plats, där själfva arbetet utfördes, så ansågo arbetarne, att de olika firmorna skulle allt efter hufvudaffärens förläggning, firmans affärsnivå och arbetets däraf betingade bättre eller sämre beskaffenhet inordnas under de olika aflöningsgrupperna. Vid bestämmandet slutligen af själfva beloppen ville arbetsgifvarne för lägsta gruppen taga

till utgångspunkt den förut gällande lägsta prislistan, dock med vissa förhöjningar, hvaremot arbetarne påpekade, att därmed lönenedsättningar skulle inträda för åtskilliga arbetare, hvilket de icke kunde medgifva. De båda högre prisgrupperna skulle bestämmas med vissa procents tillägg till den lägsta gruppen, hvarvid dock arbetarne önskade väsentligt större förhöjning, än arbetsgifvarne ville medgifva.

Beräkningen af, huruvida parternas olika ståndpunkter i aflöningsfrågan skulle i realiteten innebära löneförhöjningar eller lönesänkningar för arbetarne, i jämförelse med hvad förut varit fallet, försvårades däraf, att en del arbete, som förut inräknats i hufvudlönen för ett plagg, numera skulle särskildt betalas o. s. v. I allmänhet kunde ej heller parterna enas om innebörden af förutvarande tariffer eller om tillförlitligheten af de inkomstsiffror, som från olika sidor lämnades till belysning af dessa tariffers innebörd och tillämpning.

Förhållandena gestaltade sig i stort sedt enahanda inom detaljkonfektionen i Stockholm, där arbetarne önskade nya aftal med förhöjda aflöningar, och arbetsgifvarne i anledning däraf kräfde enhetligt ordnande af arbetsförhållandena genom endast ett aftal. Äfven här varierade de förutvarande arbetsvillkoren hos olika firmor, liksom ock svårigheter uppstodo beträffande de blifvande tariffernas antal, grunderna för deras tillämpning samt särskildt prislägena, enär arbetsgifvarne icke ville medgifva förhöjningar, men väl sådan reglering af priserna, att sänkningar i vissa fall måste inträda.

Äfven inom cellulosaindustrien sammanhängde konflikterna med sträfvandena efter ett riksaftal. Förhandlingar om upprättande af ett sådant hade länge pågått mellan det till Sv. Arbetsgifvareföreningen hörande Trämasseförbundet samt Sv. Grof- och Fabriksarbetareförbundet, hvarunder enighet om de allmänna arbetsvillkoren i stort sedt ernåtts, utan att man dock kunde komma fram till slutligt afgörande. När under åren 1908 och 1909 de vid särskilda fabriker gällande aftalen utlöpte och skulle ersättas med nya, uppstodo därför mindre svårigheter beträffande dessas allmänna bestämmelser än ifråga om lönevillkoren.

Arbetarne inom industrien aflönades helt eller till hufvudsaklig del enligt ton-lön-system, d. v. s. med vissa belopp efter tillverkad mängd (i ton). Beloppen hade vid förra aftalens ingående bestämts med hänsyn till då konstaterad eller beräknad produktionsmängd. Under de år aftalen gällt hade emellertid af skilda anledningar, väsentligen dock till följd af förbättrade anordningar och metoder, denna ursprungliga produktionsmängd

mer eller mindre betydligt öfverskridits och därmed arbetarnes inkomst automatiskt ökats med olika, delvis ganska stora belopp.

Arbetsgifvarne gjorde nu i allmänhet gällande, att då dessa lönestegringar ej stått i samband med någon ökning i arbetsintensiteten, de nya tonlönerna skulle kalkyleras så, att arbetarne fingo de vid föregående aftals slutande beräknade inkomsterna; industriens affärsläge vore nämligen så dåligt, att dess omkostnader måste minskas för bevarande af konkurrensförmågan mot utlandet; det allmänna läget på arbetsmarknaden motiverade ej heller några höjningar utöfver ursprungliga löner. Vidare påyrkades från arbetsgifvarehåll, att äfven de olika arbetsställenas aflöningsförhållanden normaliserades *dels* för utjämnande af den inbördes konkurrensen *och dels* såsom förberedelse till riksaftalet.

Häremot häfdade arbetarne, att den ökade produktionen visserligen närmast berodde på förbättrade och utvidgade maskinella anordningar, men att dessa ock ställde högre anspråk på arbetsintensiteten, enär arbetsstyrkorna ej ökats. Hvarje sänkning af lönerna vore för öfrigt obillig, då någon motsvarande nedgång i lefnadskostnaderna ej kunnat förmärkas.

Äfven om man å båda sidor var enig om önskvärdheten af någon utjämning af lönerna vid olika arbetsställen, så voro meningarna dock vidt skilda beträffande sättet. Arbetarne ville icke godkänna lönenedsättningar för några arbetaregrupper och påyrkade därför en reglering efter gällande topp-priser. Arbetsgifvarne ansågo, att regleringen måste utgå från det normala löneläget, äfven om därigenom faktiskt sänkning i vissa fall inträdde; denna motsvarades ju af höjning för andra arbetsplatser eller arbetaregrupper.

Förutom dessa allvarliga meningsskiljaktigheter ifråga om aflöningen förekommo andra dylika om uppsägningstiden för bostad, som upplåtes af arbetsgifvaren (arbetsgifvarne ville ej medgifva någon uppsägningstid, arbetarne fordrade 1 månad), om arbetstiden samt om de blifvande aftalens giltighetstid m. m.

Den första aktuella tvisten inom cellulosaindustrien uppstod vid Stora Kopparbergs Bergslags sulfit- och sulfatfabriker i Skutskär, där arbetarne redan till 1 maj 1908 uppsade aftalet samt inlämnade förslag till nytt aftal med förkortad arbetstid och vissa förhöjda aflöningspriser. Arbetsgifvaren fordrade då i stället nedsättning i ton-lönerna. Efter långvariga fruktlösa förhandlingar strejkade arbetarne den 1 juni 1909. Under tiden hade aftalsförhandlingar påbörjats vid ett flertal andra fabriker, hvarvid man på arbetsgifvaresidan ansåg sig böra, i afvaktan

på ett verkligt riksaftal, redan nu sörja för en viss enhetlig utjämning af de dittillsvarande aflöningsförhållandena. När så öppen strid på ett ställe utbrutit, ansåg man sig böra än närmare kombinera de uppkomna tvisterna vid en del andra arbetsställen, nämligen Thurbo, Oskarsström, Frånö, Edsvalla, Hissmofors, Hjärpen, Göta, Bengtsfors, Kramfors och Utansjö.

Inom väg- och vattenbyggnadsbranschen gällde tvisterna väsentligen aflöningsfrågor. Såväl vid Mockfjärds kraftstationsanläggning som Varberg—Ätrans järnvägsbyggnad strandade påbörjade aftalsförhandlingar egentligen på arbetsgifvarnes och arbetarnes vidt skilda ståndpunkter med afseende å timlönens belopp.

Konflikten inom sågverksindustrien framkallades af de lokala fackföreningarnas i Bomhus och Kastet (vid Korsnäs sågverksbolags sågverk och brädgårdar) vägran att godkänna de aftalsuppgörelser, som ingåtts mellan vederbörande yrkesförbund. I anledning häraf utbröt jämväl öppen konflikt vid sistnämnda arbetsställe. Uppgörelsen försvårades genom sedermera tillstötande lokala lönekonflikter vid åtskilliga andra arbetsplatser, i hvilka konflikter vederbörande arbetsgifvare- och arbetareorganisationer voro parter.

Vid Munkfors järnverk hade ett mindre antal arbetare med sin fackförenings gillande vägrat åtlyda en arbetsledningens order om visst arbete på öfvertid, hvilken order enligt deras uppfattning var aftalsstridig. Då emellertid aftalet förbjöd arbetsinställelse, förrän tvist blifvit föremål för underhandlingar, ansåg arbetsgifvaren, att arbetarnes arbetsvägran innebar brott mot aftalet. De ifrågavarande arbetarne afskedades för sin ohörsamhet mot förmans befallning; fackföreningen fordrade deras återtagande å sina gamla platser. Fackförbundet understödde arbetarnes anspråk, som emellertid afvisades af arbetsgifvaren, hvarför öppen konflikt uppkom.

Konflikternas karaktär och parter.

Af de ofvanstående redogörelserna (jämför tablån å ss. 58* —59*) framgår, att det ifråga om 6 af de ursprungliga konflikterna — nämligen vid porslinsfabriken i Göteborg, Mora skiljeställe, cellulosaindustrien, Skutskär, Mockfjärds kraftstationsanläggning, sågverksindustrien och Munkfors järnverk — var arbetarne, som först bragte tvistefrågorna till öppet utbrott genom strejker. Inom pitpropsbranschen i Göteborg, samt inom herrkonfektionen såväl en gros som i detalj sålunda i 3 fall, började de öppna konflikterna åter genom lockout från arbetsgifvarne.[1])

[1]) Vid Varberg—Ätrans järnvägsbyggnad började arbetsinställelsen först vid den allmänna lockout, som arbetsgifvareorganisationen anordnade i anledning af Mockfjärds-striden.

De af striden berörda organisationerna voro på arbetsgifvaresidan Sv. Arbetsgifvareföreningen samt dess yrkesförbund Sågverksförbundet, Pappersmasseförbundet, Sv. Väg- och Vattenbyggarnes Arbetsgifvareförbund, Järnbruksförbundet samt Sv. Grossisternas Herrkonfektionsförbund och Detaljisternas Herrkonfektionsförbund. På arbetaresidan voro i striden inblandade, direkt eller genom sina lokalafdelningar, följande till Landsorganisationen anslutna fackförbund, nämligen Sv. Sågverksindustriarbetareförbundet, Sv. Grof- och Fabriksarbetareförbundet, Sv. Skrädderiarbetareförbundet, Sv. Järn- och Metallarbetareförbundet, Sv. Transportarbetareförbundet samt De Förenade Förbunden.

Medling af statens förlikningsmän.

I samtliga tvister hade vederbörande statens förlikningsmän, sin plikt likmätigt, vid ett eller flera tillfällen erbjudit sin medling, hvilken också af parterna antagits med undantag dock af arbetsgifvaren ifråga om strejken vid Göteborgs porslinsfabrik. Beträffande konflikten vid Mora skiljeställe (och flottningsarbetena i öfrigt vid Österdalälfven) hade några förhandlingar inför förlikningsmannen icke hunnit förekomma.

I de fall då tvistefrågorna haft en vidsträcktare betydelse och berört arbetsplatser inom olika förlikningsmannadistrikt, ehuru dock ej alltid öppen konflikt utbrutit, hade särskild förlikningsman förordnats af Kungl. Maj:t, nämligen statens förlikningsman i 1:sta distriktet för medling i konflikterna inom Svenska Grossisternas Herrkonfektionsförbund och Pappersmasseförbundet samt statens förlikningsman i 5:te distriktet för medling i konflikterna inom Svenska Detaljisternas Herrkonfektionsförbund och Svenska Väg- och Vattenbyggarnes Arbetsgifvareförbund.

TREDJE AFDELNINGEN.

Lockouterna.

6. Lockouterna. Den första medlingen.

Den 24 juli 1909.

Då de på våren 1909 pågående förhandlingarna om ett riksaftal inom en-gros-konfektionen icke ledde till resultat, anordnade vederbörande arbetsgifvareförbund lockout hos sina medlemmar: 12 med sammanlagdt c:a 1,050 arbetare (däri inberäknadt 1 arbetsställe med 80 arbetare, där strejk förut påbörjats). Den 5 juli vidtogs inom detaljkonfektionen samma åtgärd i likartadt syfte, nämligen för åvägabringandet af ett gemensamt aftal inom branschen i Stockholm; lockouten omfattade 21 arbetsgifvare med c:a 1,040 arbetare. Samma dag, den 5 juli, började inom cellulosaindustrien den af Skutskärskonflikten (420 arbetare) närmast föranledda arbetsafstängningen hos 52 andra arbetsgifvare med c:a 8,250 arbetare. Och den 12 juli inträdde, i anledning af strejken vid Mockfjärd (344 arbetare) och aftalstvisten vid Varberg—Åtrans järnvägsbyggnad, lockout hos Väg- och Vattenbyggarnes Arbetsgifvareförbunds öfriga 8 medlemmar (jämte Varberg—Åtran), som sysselsatte c:a 1,950 arbetare. De särskilda lockouterna.

Sistnämnda dag strejkade äfven 550 arbetare vid Munkfors järnbruk. Då tidigare därjämte inträffat en del andra lokala öppna konflikter, nämligen dels lockouten inom pitpropsbranschen i Göteborg, berörande 12 arbetsgifvare med omkring 500 arbetare samt strejkerna vid vissa flottningsställen i Dalarne (hvaraf dock en del flottningsställen ej tillhörde Svenska Arbetsgifvareföreningen) samt vid Kastet, tillsammans c:a 1,100 arbetare, så omfattade konflikterna vid midten af juli tillhopa 110 arbetsgifvare med sammanlagdt omkr. 15,200 arbetare.[1])

[1]) Konflikten vid Göteborgs porslinsfabrik har här ej medräknats, enär arbetsgifvarne redan före ifrågavarande tidpunkt erhållit någorlunda tillräcklig arbetskraft, hvarför striden ej längre var fullt aktuell.

Däraf voro 6 arbetsgifvare med 2,500 arbetare berörda af ursprungliga strejker, hvaremot återstående 104 arbetsgifvare med 12,700 arbetare deltogo i de olika lockouterna.

Om också i enlighet med Svenska Arbetsgifvareföreningens stadgar dess resp. yrkesförbund inhämtat föreningens medgifvande att anordna lockout, liksom ock representant för föreningen deltagit i föregående förhandlingar, så synas emellertid de till nyssberörda tidpunkt började lockouterna icke hafva anordnats efter någon bestämd anfallsplan, utan endast varit vidtagna med hänsyn till de i hvarje fall föreliggande särskilda omständigheterna.

Sedan emellertid striderna under förra hälften af juli antagit den omfattning, som ofvan skildrats, sammanträdde Svenska Arbetsgifvareföreningens Fullmäktige den 14 juli för att taga kännedom om och besluta i anledning af den inträdda situationen.

Lockoutförklaringen den 14 juli.

I en samma dag aflåten skrifvelse till Landsorganisationen meddelades följande af fullmäktige fattade beslut:

1) Därest icke de inom Svenska Väg- och Vattenbyggarnes Arbetsgifvareförbund, Pappersmasseförbundet, Svenska Grossisternas Herrkonfektionsförbund och Svenska Detaljisternas Herrkonfektionsförbund pågående lockouterna äfvensom strejkerna vid Mora skiljeställe och Munkfors bruk samt konflikten hos Korsnäs Sågverks A.-B. blifvit på villkor, som kunna af Svenska Arbetsgifvareföreningen godkännas, bilagda före den 26 juli 1909, skola de pågående lockouterna utvidgas gentemot till Landsorganisationen anslutna arbetare.

2) Utvidgningen skall ske successivt så, att lockout kommer att inträda

a) från och med måndagen den 26 juli 1909 jämväl hos de till Pappersmasseförbundet anslutna träsliperierna, hvilka undantagits vid förbundets pågående lockout, samt hos Sveriges Textilindustriförbund och Sågverksförbundet;

b) från och med måndagen den 2 augusti 1909 jämväl hos Järnbruksförbundet.

3) Därest äfven sistnämnda utsträckning af lockouten skulle visa sig resultatlös, skall lockouten ytterligare utvidgas på sätt och i den ordning, styrelsen äger bestämma.

4) Med iakttagande af bestämmelsen i § 22 af Svenska Arbetsgifvareföreningens stadgar äger styrelsen meddela de närmare föreskrifter angående lockoutens omfattning, som kunna finnas erforderliga.

5) Skulle före den 26 juli 1909 ytterligare någon öppen konflikt uppstå hos arbetsgifvare, tillhörande Svenska Arbetsgifvareföreningen, förbehåller sig föreningen rätt att göra äfven sådan konflikts biläggande till villkor för inhiberande af lockoutens utvidgning.

I det vi delgifva Eder detta beslut, tillåta vi oss ytterligare meddela att, därest den utsträckta lockouten kommer till stånd, vi förbehålla oss fria händer i fråga om villkoren för stridens biläggande.»

Landsorganisationen indrages i striden.

Med afseende å denna skrifvelse bör till en början observeras, att densamma ställdes till Landsorganisationen såsom den centrala myndigheten på arbetaresidan, under hvilken alla de

af striden redan berörda eller nu hotade fackförbunden sorterade. Härmed inträder ett nytt skede i striden. Trots sin naturliga ledande ställning hade nämligen Landsorganisationen dittills icke haft att taga annan befattning med de olika konflikterna än att utbetala understöd, när de självständigt handlande förbunden stadgeenligt i mån af stridernas omfattning blefvo därtill berättigade. Vid de tidigare förda förhandlingarna, enbart mellan parterna eller under vederbörande förlikningsmäns ledning, hade väl Svenska Arbetsgifvareföreningen men ej Landsorganisationen varit representerad. Otvifvelaktigt bidrog denna omständighet till, att Svenska Arbetsgifvareföreningen i högre grad än Landssekretariatet förut kunnat göra sina synpunkter gällande och äfven i fortsättningen ägde större förutsättningar att kontrollera och vid behof modifiera sina specialorganisationers hållning och politik, liksom den äfven hade större befogenhet därtill. Landsorganisationen och dess representanter tvingades att i sista stunden taga ställning till en strid, där redan båda sidornas ståndpunkter voro fixerade. De grundväsentliga bristerna i fackföreningsrörelsens inre byggnad framträdde nu i sin klarhet, när Landsorganisationen å ena sidan pressades af en motståndare, mot hvilken den ej ägde tillräckliga ekonomiska hjälpmedel, å andra sidan måste skydda sina egna, hvilka själfva till väsentlig del på egen hand framkallat faran, hvilka ej behöfde lyda hufvudorganisationens order, men hvilka ändå hade rätt till allt det skydd, densamma intill det sista kunde prestera.

Arbetsgifvareföreningens ståndpunkt.

I lockoutproklamationen den 14 juli lämnar Svenska Arbetsgifvareföreningen följande motivering för sitt ultimatum:

»Som bekant pågå för närvarande inom ett flertal näringsgrenar allvarliga och omfattande arbetsnedläggelser, hvilka trots upprepade förhandlingar under ledning af vederbörande förlikningsmän visat sig omöjliga att bilägga i godo. Anledningen till den sålunda inträdda situationen är i stort sedt den, att arbetarne trots de tryckta konjunkturer, under hvilka industrien arbetar, framställa och vidhålla kraf på ökade löner och andra förmåner, hvilkas beviljande under nuvarande konjunkturer är en ekonomisk omöjlighet. Till dessa mera omfattande tvister hafva under sista tiden kommit flera lokala konflikter, delvis i förening med aftalsbrott å arbetarnes sida.

I anledning häraf och då vi icke längre kunna finna oss i det nuvarande tillståndet, hvilket verkar i högsta grad oroande, skadligt och förvirrande på det industriella arbetsfältet, hafva våra fullmäktige vid sammanträde denna dag enhälligt fattat följande beslut — — — —.»

I sin bland bilagorna i det följande återgifna särskilda redogörelse af den 2 aug. (s. 70) har Svenska Arbetsgifvareföreningen ytterligare sammanfattat sina synpunkter på följande sätt:

»I år gäller det däremot för Svenska Arbetsgifvareföreningen att utkämpa striden på flere olika linjer. Den rör arbetarnes anspråk att inom vissa industrier trots den rådande depressionen höja redan förut högt uppskrufvade löner och deras sträfvan att motsätta sig en nödvändig utjämning af lönerna på de speciella arbetsplatser, där en sådan utjämning måste blifva liktydig med en sänkning. Den rör arbetarnes vägran att följa ingånget aftal och iakttaga stadgad förhandlingsordning. Den rör arbetarnes tredska mot att underskrifva och efterlefva aftal, som blifvit af deras hufvudorganisation godkända. Den rör arbetsgifvarnes rätt att leda och fördela arbetet och att själfva utan arbetarnes inblandning utse arbetsförmän.

Det kan med skäl ifrågasättas, om icke dessa stridsanledningar tillsammans äro af lika djupgående och grundläggande betydelse för den svenska industrien och dess förhållande till arbetarne som fjolårets enhetliga stridsorsak.»

Om ock samtliga de anförda skälen må hafva i sin mån bidragit till, att arbetsgifvarne ansett sig böra med alla sina maktmedel söka framtvinga en gynnsam lösning af tvistefrågorna, så torde otvifvelaktigt lönefrågorna denna gång för dem hafva spelat hufvudrollen. Och såsom särskildt betydelsefulla torde då hafva framstått lönetvisterna inom de båda konfektionsbranscherna samt cellulosaindustrien. Ty i dessa fall gällde det ej endast ett öfvervägande af, hvad arbetarne skäligen borde hafva och arbetsgifvarne lämpligen kunde betala för visst arbete — ehuru redan detta förenklade spörsmål under den förevarande för industrien svåra konjunkturen kunde blifva tillräckligt svårt att lösa till båda parternas belåtenhet. Den djupaste meningsskiljaktigheten var nämligen af principiell art och berörde i själfva verket grunderna för uppgörandet af sådana riksaftal, som Svenska Arbetsgifvareföreningen för sin del lifligt åstundade för alla sina områden.

Arbetarne häfdade den bestämda uppfattningen, att om ock under särskildt svåra förhållanden man vid en löneuppgörelse kan acceptera status quo — i stället för den successiva ökning af arbetarnes aflöning, som alltid vore behöflig och välförtjänt — så kunde däremot aldrig en sänkning tolereras, vare sig i stort sedt eller ens för speciella grupper af arbetare. Hvarje vid ett riksaftals upprättande oundgänglig reglering i aflöningsförhållandena å olika arbetsställen borde sålunda ske genom att de lägst betalda lyftas upp, utan att de högst aflönade behöfde vidkännas sänkning.

Arbetsgifvarne utgingo däremot från den förutsättningen, att äfven arbetarnes aflöningar, liksom alla andra produktionsutgifter, måste afpassas efter de allmänna ekonomiska förutsättningar, under hvilka ett yrke arbetade, och att sålunda lönenedsättningar kunde i visst fall vara lika motiverade som i

andra fall förhöjningar. Om vidare en reglering öfver hela linjen skulle baseras på status-quo-principen, så innebure detta, att löneförhållandena i genomsnitt tagna blefve oförändrade, att sålunda ökningar i ett afseende eller å ett håll motvägdes af minskningar annorstädes. Med afseende å särskildt cellulosaindustrien, där på åtskilliga platser förändringar i produktionen efter hand väsentligen förbättrat arbetarnes inkomst utöfver hvad man vid förut gällande aftals ingående gemensamt kalkylerat, så häfdade arbetsgifvarne vidare, att man vid den nya aftalsuppgörelsen skulle såsom status quo godkänna den tidigare öfverenskomna utgångspunkten, men ej det förändrade läge, som oberoende af arbetarnes prestationer kunnat åvägabringas genom förbättrade maskinella anordningar och förändrade arbetsmetoder.

De nu berörda skiljaktiga uppfattningarna kommo denna gång att skarpt bryta sig mot hvarandra på grund af särskilda förhållanden inom de ifrågavarande industrierna, hvarom i det föregående meddelats närmare upplysningar. Och att tvistefrågorna af Svenska Arbetsgifvareföreningen såväl som af arbetarne tillmättes afgörande betydelse, berodde gifvetvis ej blott på deras principiella innebörd utan äfven därpå, att det här gällde hela yrkesgrenar, af hvilka särskildt cellulosaindustrien ägde stor omfattning samt berörde för båda sidorna mycket afsevärda medlemsgrupper och ekonomiska intressen.

Lockouternas utvidgning.

Enligt Svenska Arbetsgifvareföreningens ultimatum skulle, därest allmän uppgörelse ej skett före den 26 juli, från denna dag till de föregående lockouterna komma nya sådana inom *dels* Pappersmasseförbundets dittills utom striden stående träsliperier, till ett antal af 14 med ungefär 800 arbetare samt dels hela Textilindustriförbundet och Sågverksförbundet med i allt c:a 190 arbetsgifvare och c:a 40,000 arbetare. Då emellertid icke alla arbetsgifvare hade organiserade arbetare till afsevärdt antal, så ökades antalet af striden omedelbart berörda från och med den 26 juli med 196 arbetsgifvare och 37,500 arbetare. Och därefter skulle den 2 augusti ytterligare tillkomma hela Järnbruksförbundet, inom hvilket ock 19,700 arbetare hos 85 arbetsgifvare blefvo utestängda. Från sistnämnda tidpunkt kunde striden i sin helhet sålunda beräknas omfatta 391 arbetsgifvare med omkring 72,400 arbetare.

Samtliga arbetsgifvare voro medlemmar utaf något af Svenska Arbetsgifvareföreningens yrkesförbund. Af arbetarne torde knappast mer än c:a 30,000[1]) hafva tillhört fackförbund

[1]) Jfr. härom Bil. 5, af hvilken dock endast vissa summariska resultat kunna dragas.

inom Landsorganisationen, nämligen hufvudsakligen Järn- och Metallarbetare-, Sågverksindustriarbetare-, Grof- och Fabriksarbetare-, Skrädderiarbetare- och Gjutareförbunden samt i mindre utsträckning dessutom åtskilliga andra förbund. Bland de hos ifrågavarande arbetsgifvare anställde arbetarne tillhörde vidare 1 à 2,000 Svenska Arbetareförbundet, under det att de återstående c:a 40,000 voro oorganiserade.

Ehuru Svenska Arbetsgifvareföreningen endast låg i strid med Landsorganisationen och dess förbund och sålunda lockoutbestämmelserna gällde endast dithörande arbetare, så kom arbetsinställelsen nästan öfver allt att blifva fullständig. Äfven vid åtskilliga järnbruk, där flertalet arbetare voro oorganiserade, samt vid textilfabrikerna, som i allmänhet till jämförelsevis ringa del använde organiserad arbetskraft, nedlade flerstädes hela personalen arbetet vid lockoutbeslutets tillämpning mot de organiserade. När sålunda arbetsgifvarne nu gingo anfallsvis tillväga, så väcktes klass- och kamratsolidariteten bland arbetarne, oafsedt om de tillhörde och understöddes af organisationerna eller ej.

Äfven efter lockoutproklamationen den 14 juli fortsattes med största ifvèr de inför statens resp. förlikningsmän påbörjade förhandlingarna i Stockholm. Dessa försvårades emellertid betydligt af tvistefrågornas vidlyftiga och invecklade beskaffenhet samt af det outredda skick, i hvilket de befunno sig före förlikningsmännens mellankomst; särskildt gälla dessa omdömen konflikterna inom cellulosaindustrien och de båda konfektionsbranscherna. I en mängd viktiga punkter stodo parterna mot hvarandra med fullkomligt oförenliga uppgifter om, huru löne- och inkomstförhållandena i verkligheten tidigare ställt sig eller för framtiden torde gestalta sig vid användandet af olika ifrågakommande tariffer och beräkningssätt.

Sedan emellertid Svenska Arbetsgifvareföreningen samlat ihop de olika tvisterna »till en bukett»,[1]) som öfverlämnats till Landsorganisationen, inträdde numera en representant äfven från denna sidas hufvudorganisation vid förhandlingarna. Då likväl parterna redan intagit sina ståndpunkter och utredningsarbetet snarare irriterades än underlättades genom den hotande stora lockouten, var det tydligt, att man nu icke hade att vänta någon slutlig uppgörelse genom parternas egna närmanden till hvarandra. Likaså var det tydligt, att med hvarje ny utvidgning af striden man å ömse sidor blef mera motvillig mot en omedelbar uppgörelse, hvilken då kunde tydas som framtvungen af fruktan inför stridens hot.

[1]) Yttrande af Landsorganisationens ordförande, återgifvet i tidskriften »Tiden» 1909, h. 8, s. 40.

Förlikningsmännens medlingsförslag d. 24 juli.

Förlikningsmännen sökte emellertid, så långt förhållandena och tiden medgåfvo, undersöka tvistefrågorna och såväl vid allmänna som enskilda sammanträden med parterna taga kännedom om deras ställning och synpunkter. Efter rådplägningar sins emellan framlade de fyra förlikningsmännen därefter den 24 juli med en gemensam till Svenska Arbetsgifvareföreningen, resp. Landsorganisationen, ställd skrifvelse särskildt affattade medlingsförslag för de olika föreliggande tvisterna. (Handl. s. 4 ff.) Svar å förslagen begärdes till påföljande dags middag (söndag) för att, om uppgörelse kunde vinnas, lockoutens påbjudna utvidgning den 26 skulle hinna förekommas.

Beträffande innebörden af förlikningsmännens medlingsförslag hänvisas till den detaljerade framställning om de olika konflikterna, som ofvan lämnats i kap. 5. I stort sedt torde förlikningsmännen närmare hafva anslutit sig till arbetsgifvarnes än till arbetarnes ståndpunkt i flertalet tvistepunkter. Särskildt i aflöningsfrågorna inneburo förslagen i allmänhet ett accepterande af arbetsgifvarnes uppfattning därom, att konjunkturerna ej motiverade förhöjningar utöfver de aflöningsförmåner, som bestämts under högkonjukturen åren 1906 och 1907. Gifvetvis måste förlikningsmännen, för att kunna hoppas på någon framgång vid sitt ingripande, taga hänsyn till den faktiska öfvervikt, som Svenska Arbetsgifvareföreningen måste äga under de gifna förhållandena, och hvilken densamma uppenbarligen ämnade begagna för att bestämdt häfda sina intressen.

Situationens allvar hade inom hela landet framkallat en liflig önskan om fredlig uppgörelse, hvilket ock tog sig uttryck i flertalet tidningars behandling af frågan. Särskildt i Stockholm samt på de orter, där striden redan pågick i större omfattning, rådde stark spänning inom alla samhällsklasser.

Parterna afvisa medlingsförslagen.

I afvaktan på de väntade medlingsförslagen hade Landssekretariatet sammankallat Landsorganisationens Representantskap för att med detta rådföra sig vid det betydelsefulla afgörandet.

Å båda sidor öfverlämnades de särskilda medlingsförslagen åt resp. yrkesförbund för närmare granskning och yttrandes afgifvande, och voro förbundsstyrelserna för ändamålet sammankallade. Å båda sidor torde emellertid det egentliga afgörandet skett inom den centrala organisationens ledning. Detta framgår med full tydlighet af Svenska Arbetsgifvareföreningens svar, som med bifogande af yrkesförbundens yttranden anger föreningens ståndpunkt till hvarje tvist. I öfverensstämmelse med den mera begränsade befogenhet, som stadgeenligt tillkom den centrala organisationen å arbetaresidan, inskränkte

sig däremot Landssekretariatet till att hänvisa till de särskilda fackförbundens bifogade svar samt konstaterade, att vissa af de framlagda förslagen icke kunde i oförändrad form godkännas, utan att »vederbörande arbetareorganisationer» önskade en del ändringar däri.

Hvad angår själfva svarens reella innebörd, så kan denna summariskt sammanfattas på följande sätt:

Konflikt.	*Arbetsgifvarnes svar.*	*Arbetarnes svar.*
1) Göteborgs porslinsfabrik	Godkännande.	Afslag i hufvudsak.
2) Pitpropsbranschen i Göteborg	Godkännande i hufvudsak.	» » »
3) Mora skiljeställe	» » »	Godkännande.
4) En-gros-konfektionen	Afslag	Afslag i hufvudsak.
5) Detaljkonfektionen	Godkännande.	Afslag.
6) Cellulosaindustrien.	»	Afslag i hufvudsak.
7) Mockfjärds kraftstationsanläggning	Afslag.	Afslag.
8) Varberg—Åtrans järnvägsbyggnad	Afslag.	Afslag.
9) Sågverken	Godkännande i hufvudsak.	Afslag i hufvudsak.
10) Munkfors järnverk	Afslag.	Godkännande.

Af denna öfversikt framgår, att förlikningsmännens medlingsförslag den 24 juli endast beträffande en obetydlig konflikt blef af båda parterna i hufvudsak antaget. I de öfriga tvisterna motvägdes den enes ja af den andres nej, där de ej båda stannat vid afslag. Arbetsgifvarne hade fullständigt eller i hufvudsak antagit förslagen i fråga om 6 af de 10 olika tvisteområdena, arbetarne endast 2, ehuruväl deras afböjande med afseende å några af de öfriga måhända icke voro alldeles definitiva utan afsedda att framkalla smärre jämkningar.

Sv. Arbetsgifvareföreningens ställning till medlingen den 24 juli.

Då som nämndt arbetsgifvarnes synpunkter, under de föreliggande förhållandena, i allmänhet måst mera beaktas vid medlingen än arbetarnes, var det naturligt, att de förra skulle ställa sig jämförelsevis mera välvilliga gent emot uppgörelseförslagen. Om de icke desto mindre afslogo några af dem, så berodde detta (frånsedt Munkforskonflikten) väsentligen på lönebestämmelserna. De föreliggande fallen, en-gros-konfektionen samt Mockfjärds kraftstationsanläggning och Varberg—Åtrans järnvägsbyggnad, voro visserligen med hänsyn till de direkt berörda arbetsgifvarnes och arbetarnes antal jämförelsevis obetydliga, de båda senare arbetsföretagen ock af endast öfvergående beskaffenhet. Men arbetsgifvarne ansågo tydligen konstateradt, att lönerna på ifrågavarande arbetsområden under den

närmast föregående tiden oskäligt uppdrifvits, samt ville då bestämdt vidhålla och från Landsorganisationen få åtminstone indirekt erkännande af, att i sådant fall en för arbetarne oförmånlig reglering af arbetslönerna vore fullt befogad.

Svenska Arbetsgifvareföreningen kände sig tydligen ock hafva makt att häfda denna sin ståndpunkt. Lockouterna hade nu planlagts på det för föreningen förmånligaste sättet, nämligen inom just sådana industrier, som till följd af marknadsläget lättast kunde inställa produktionen. För pappersmasseindustrien uppgifves, att öfverproduktionen medfört rent af förlustbringande prisförhållanden, sågverken och järnbruken hade likaledes sämre priser än på många år förekommit, för textilindustrien synas marknadsförhållandena varit något mera växlande men dock i allmänhet föga gynnsamma. Slutligen besvärades såväl en-gros- som detaljkonfektionen af en öfverproduktion, som i alla händelser nödvändiggjorde någon tids stark begränsning af tillverkningen. Inom samtliga dessa näringsgrenar kunde arbetsgifvarne sålunda i stort sedt utan svårare olägenhet uthärda någon tids arbetsinställelse. Att äfven textilindustrien, som dock ej direkt berördes af någon speciell konflikt, redan från början togs med i striden, berodde synbarligen delvis äfven på den omständigheten, att mellan resp. organisationer länge pågått fruktlösa förhandlingar om riksaftal, hvarför tillfället nu syntes gynnsamt att i samband med konflikten i öfrigt öfva påtryckning på den i sig själf föga motståndskraftiga arbetareorganisationen inom yrket.

Det allmänna läget var sålunda af den beskaffenhet, att arbetsgifvarnes intressen i mindre grad än eljes skulle komma att skadas genom en tids arbetsinställelse. Då af samma orsak arbetarnes organisationer — förut försvagade af en serie strider — voro mindre motståndskraftiga än vanligt, hade Svenska Arbetsgifvareföreningen otvifvelaktigt all anledning hoppas på framgång i en eventuell stor kraftmätning. Åfven om dess ledning icke önskade en sådan strid för dess egen skull, utan ville använda lockoutvapnet för att häfda sin ståndpunkt i de föreliggande tvistefrågorna, så torde man på sina håll ej heller hafva varit främmande för den tanken, att tillfället nu borde begagnas till att för arbetarne praktiskt demonstrera Svenska Arbetsgifvareföreningens inneboende makt, som den visserligen vid flere tillfällen hotat med, men dittills icke fullt utnyttjat.

Som nämndt var Svenska Arbetsgifvareföreningen besluten att i de frågor, där den ej ansett sig vara tillräckligt tillgodosedd i förlikningsmännens förslag, vidhålla sin ståndpunkt, ehuruväl de eventuella konsekvenserna af ett afslag redan ganska

klart antydts i arbetarepressen. Vid parternas sammanträde den 25 juli inför förlikningsmännen, då de resp. sidornas svar afgåfvos, visade det sig emellertid, att arbetarne ställt sig än mera afvisande, hvadan hvarje ytterligare försök till sammanjämkning tydligen var utsiktlöst. För motiven till arbetarnes sålunda intagna ståndpunkt redogöres i det följande.

FJÄRDE AFDELNINGEN.

Storstrejken.

7. Storstrejksbeslutet och dess närmaste förutsättningar.

Återblick.

Det har redan i det föregående betonats, att arbetsgifvarne tidigare genom medgifvanden brukat köpa sig arbetsro för att utnyttja de inkomstbringande affärskonjunkturerna; deras organisationer hade då ej heller styrka att hålla dem skadeslösa och tryggade under en eventuell konflikt. Nu däremot var läget inom många industrier sådant, att en minskning i produktionen i alla händelser måste inträda för att bringa tillgång och efterfrågan i rimligt förhållande till hvarandra och därmed åter pressa upp priserna till normalt läge. Samtidigt härmed hade arbetsgifvareföreningarne erhållit god organisation och stark ekonomi, så att de erbjödo sina medlemmar verksamt skydd. Den sålunda inträdda förändringen i situationen kunde emellertid ej uppskattas inom arbetarnes djupa leder, utan deras lokala föreningar fortsatte med uppgångstidens aggressiva lönepolitik. Åfven förbundens ledning, som ej fullt insåg risken häraf, understödde i många fall fackföreningarnes vidtgående kraf. När så konflikter uppkommo, hvilka hotade föranleda allmänna lockouter, och då Landsorganisationens styrelse enligt gällande stadgebestämmelser sålunda fick befogenhet och skyldighet att ingripa, så blef det dess ingalunda lätta uppgift att söka utjämna meningsskiljaktigheterna. Men detta kunde nu endast ske genom att arbetarne i allt väsentligt afstodo från sina anspråk. Arbetarnes högsta ledning såg sig därför gång efter annan nödsakad att tvinga de underordnade organisationerna till eftergifter, hvilkas nödvändighet i det helas intresse dessa ej insågo, men hvilka för dem själfva voro mycket ovälkomna.

Arbetarne voro af gammalt vana att ropa på strid, när ej deras fordringar beviljades. Deras socialistiska åskådning sade dem, att de alltid hade rätt till förbättrad ställning gent emot sina arbetsgifvare, hvilkas vinster ju rätteligen borde tillkomma dem; deras fackliga erfarenhet från de gångna åren sade dem också, att arbetarne nästan alltid fått eller kunnat tilltvinga sig ökade förmåner. Hvarför då numera tveka att taga ut sin rätt? I denna sin tankegång stärktes de äfven af den socialistiska arbetarepressen, som naturligtvis sällan kunde bedöma och kontrollera, i hvad mån arbetarnes fordringar gent emot arbetsgifvarne voro sakligt rimliga och lämpliga, och hvilken — i likhet för öfrigt med arbetsgifvarnes organ — vanligen endast togo till uppgift att försvara sina kommittenters ståndpunkt såsom själffallet riktig samt att uppmuntra dem till enig ståndaktighet. För hvarje gång en arbetaregrupp — lokal förening eller äfven helt förbund — fann sig af sin egen högsta ledning pressad till eftergift, skapades sålunda inom de egna leden en grupp missnöjda, hvilka funno sig och sina intressen tillbakasatta, och för hvilka Landsorganisationen förlorade i värde såsom sammanhållande och skyddande kraft. Det uppkom härigenom misstro och spänning mellan arbetarnes massor och den centrala ledningen, som ansågs visa onödiga hänsyn och icke med tillräcklig energi tillvaratagа arbetarnes bästa.[1])

Denna stämning utnyttjades ock af de politiskt missnöjda inom det socialdemokratiska partiet samt af de anarkiserande elementen utanför detsamma. Det var i allmänhet samma personer och grupper inom arbetarerörelsen, som påyrkade agressiv politik och kraftåtgärder inom å ena sidan dess fackliga, å andra sidan dess politiska verksamhet. Och då äfven den ansvariga ledningen på båda dessa områden i stort sedt utgjordes af samma kretsar, hvilka i öfverensstämmelse med rörelsens historiska förutsättningar och gällande stadgar nära samarbetade, så kom det politiska missnöjet såsom en särskild eggelse till den af fackliga skäl framkallade misstämningen. Från vissa håll blef ledningen i tal och skrift systematiskt framställd såsom ett betänksamhetens och försiktighetens kotteri, hvilket försummade de djupa ledens intressen och framtidens mål för omtanken om egen politisk karriär.

Det var under trycket af denna situation, som Landsorganisationens ledning, Landssekretariatet med stöd af Representantskapet, sökte att genom en inåt och utåt försiktig politik, så långt det var möjligt med den rådande decentralisationen,

[1]) Härom finnas många belysande uttalanden i motionerna till och protokollen från Landsorganisationens senaste kongresser o. s. v.

lotsa den fackliga arbetarerörelsen genom depressionstidens alla svårigheter. Och då ledningen klart insåg, att dessa till väsentlig del just framkallats af brister i rörelsens inre byggnad, var det därjämte dess hufvudsyfte att söka afhjälpa desamma. Till den i augusti 1909 beramade kongressen motiverade sekretariatet utförligt, hurusom arbetsgifvareorganisationernas nyvunna styrka och starka centralisation hade ställt fackföreningsrörelsen inför eventualiteter, som den med sin nuvarande författning icke var vuxen. Sekretariatet begärde därför kongressens principiella anslutning till genomgripande förändringar att genomföras, så snart anslutning från vederbörande beslutande partier kunnat erhållas[1]) (tidigast dock från och med år 1913).

Landsorganisationens ställning till medlingen d. 24 juli.

Men dessa sekretariatets planer korsades af de under våren och sommaren 1909 uppkomna tvisterna med Svenska Arbetsgifvareföreningen. Dess lockoutförklaring af den 14 juli ställde Landsorganisationen ånyo inför valet mellan allmän strid eller eftergifter. Vid Representantskapets sammanträde den 19—20 juli gjorde man sitt val — det blef strid. Ehuru intet meddelats, om hvad vid sammanträdet förekom, torde beslutets motiver tämligen klart framgå af kända förhållanden samt af auktoritativa uttalanden i ämnet.[2])

Till en början må det konstateras, att man på arbetaresidan ansåg arbetsgifvarnes nominella fordringar — om de ock i regel framkommit såsom svar på arbetarnes kraf samt under förhandlingarna inför förlikningsmännen visade sig kunna modifieras — innebära väsentliga löneförsämringar för vissa arbetaregrupper. Dessa sina fordringar ville arbetsgifvarne genomföra medelst lockout. Landsorganisationens stadgar angifva emellertid såsom dess uppgift bl. a. att lämna understöd »vid de tillfällen då arbetsköparne genom lockout söka hindra — — — arbetarnes försök att förbättra sina aflöningsförhållanden — — — samt vid lönenedsättningar.» När det nu en gång kommit till strid och de olika arbetareorganisationerna samt arbetarepressen bestämdt häfdade dennas karaktär af försvar mot lönenedpressningar, så var Landsorganisationen stadgeenligt nödsakad att taga sig an arbetarnes sak och efter gällande bestämmelser understödja dem. De af Svenska Arbetsgifvareföreningen hotade fackföreningarna och förbunden hade sålunda full rätt till hjälp;

[1]) Vid den i nov. 1909 hållna kongressen blef förslaget dock ej antaget. I stället beslöts en utredning af frågan i hela dess vidd. Detta resultat synes ha berott på misstämningen efter den stora arbetskonflikten.

[2]) Jfr. härom Bil. 28, Handl. s. 92 ff. m. fl. samt uttalanden af Landsorganisationens ordförande vid kongressen 1909 och under remissdebatten i andra kammaren vid 1910 års riksdag o. s. v.

att i detta fall tvinga dem till eftergifter hade varit att svika åtagen förpliktelse. Men naturligtvis måste äfven denna möjlighet diskuteras, då afgörandet tydligen kunde gälla hela rörelsens framtida utveckling.

Och då måste först den frågan framställas, huruvida något kunnat vinnas med eftergifter. Det har till svar härå från arbetaresidan framhållits, att Svenska Arbetsgifvareföreningen systematiskt sökte provocera strid för att med den ekonomiska depressionens hjälp tillfoga Landsorganisationen ett afgörande nederlag; enligt denna uppfattning skulle med eftergifter denna gång endast vunnits ett tillfälligt lugn, snart efterföljdt af nya än svårare konfliktanledningar. Man skulle sålunda ej ernå någon väsentlig och bestående ersättning för sin uppoffring, men väl lämna ett öppet erkännande af sin underlägsenhet. Och just på denna punkt ligger otvifvelaktigt till stor del förklaringen till den ståndpunkt arbetarne intogo. För dem — liksom för arbetsgifvarne — gällde det nämligen nu, så tillspetsadt som läget efter hand blifvit, hvarken mer eller mindre än *organisationens prestige*, såväl utåt som inåt. Ingendera parten ansåg sig böra utan strid lämna sina positioner.

Mindre måhända inverkade här för Landsorganisationens ledning tanken på effekten utåt af ett återtåg, hvilket väl alltid kunnat anordnas under någorlunda hedersamma yttre former. Men farligare och ömtåligare var spörsmålet, huru en sådan åtgärd skulle hafva verkat inom de egna leden. Med all sannolikhet hade flertalet äldre, af högre yrkesutbildade arbetare bestående förbund äfven denna gång lydt ledningens paroll, om återtåg anbefallts, allra helst som de i allmänhet icke hade några direkta intressen i striden. Men äfven denna gång var det just några de »olärda» arbetarnes stora yrkesförbund, som stodo i breschen. Och huruvida dessa skulle kunna förmå sina skaror till att acceptera några eftergifter, syntes högst osannolikt [1]). Med all säkerhet skulle de hittills med svårighet återhållna ytterlighetselementen å alla orter och inom alla organisationer än mer uppretas mot den dittills varande »höger»-ledningen och göra allt för att förhindra dess omorganisationsplan för rörelsen.

Hvad som ännu vid 1908 års stora uppgörelse kunde med största svårighet göras, nämligen att betvinga de djupa ledens stridslust och vinna allmän åtlydnad åt en uppgörelses tyngande villkor, det syntes denna gång icke möjligt.

Äfven om sålunda Representantskapet vid sina öfverläggningar den 19—20 juli vid lugnt öfvervägande måhända kun-

[1]) Jfr. här ofvan redogörelsen för konflikten vid Bomhus.

nat ena sig om, *att* situationens elakartade beskaffenhet väsentligen var förorsakad af brister i Landsorganisationens inre organisation samt af vissa dess underordnades delvis okloka politik mot arbetsgifvarne; *att* den föreliggande tidpunkten var den sämsta tänkbara för en stor strid; *att* en sådan skulle kunna undvikas genom att i realfrågor göra vissa eftergifter, som i sig själfva visserligen syntes afsevärda, men i alla händelser ej på något sätt motsvarade riskerna af en stor strid; *samt att* man under kommande goda konjunkturer och med reformerad inre organisation skulle, kanske med ränta, kunna få ersättning för hvad nu förlorades vid en fredlig uppgörelse —

så låg tyngdpunkten vid afgörandet knappast på det lugna öfvervägandet af hvad försiktighet och klokhet nu fordrade.

Nu gällde det nämligen fackföreningsrörelsens a och o, den inre sammanhållningen, solidariteten gent emot fienden-arbetsgifvaren. Representantskapet såg sig nödsakadt att vid sitt beslut mer än någonsin taga hänsyn till de djupa ledens psykologi — hvarje klokskap för massans räkning, som denna ej förstod eller ville efterfölja, var ej blott onyttig utan farlig såsom splittrande dess trygga homogenitet. Arbetarne hade fått den uppfattningen, att Svenska Arbetsgifvareföreningens »§ 23» [1]) medförde olidliga arbetsförhållanden och att föreningens hela politik afsåge arbetarnes och deras organisationers fullständiga undertryckande. Framför den hotande successiva upprifningen af organisationerna borde man föredraga en strid, som visserligen medförde bördor, men ock kunde gifva seger — man hade ju segrat förr! En dylik — af de senaste årens missräkningar och af en obehärskad agitation — framkallad stämning synes fullständigt hafva behärskat arbetarne, ej blott inom den socialistiskt färgade delen af arbetarerörelsen utan äfven utanför densamma (t. ex. Svenska Arbetareförbundet). »Det gick icke att hålla igen längre». [2])

Representantskapets beslut blef sålunda — under förutsättning att vid de inför förlikningsmännen pågående förhandlingarna arbetsgifvarne skulle i hufvudsak vidhålla sina villkor — att icke falla undan för lockouthotet utan upptaga strid. Men huru — i hvilken omfattning och under hvilka former — skulle arbetsstriden föras?

Arbetsgifvarne såsom den anfallande parten hade kunnat anordna striden på det sätt, som bäst passade deras resurser och syften.

[1]) Uttalanden sådana som »hellre dö än taga § 23» voro mycket vanliga under tiden för stridens utbrott — äfven bland yrkesskickliga arbetaregrupper, som af naturliga skäl hafva föga att riskera af dess tillämpning.

[2]) Yttrande af Landsorganisationens ordförande vid remissdebatten under 1910 års riksdag.

Enligt arbetarnes uppfattning var det ock arbetsgifvarnes mening att genom en tids lockout inom dittills berörda grenar efter hand tömma arbetarnes kassor och därefter genom lockout äfven inom återstående yrkesgrupper slå ett afgörande och för arbetarnes organisationsväsen förintande slag. Då denna stridsplan syntes ägnad att tillförsäkra arbetsgifvarne en afgörande seger, ville arbetarne söka ge konflikten en annan och för sig förmånligare läggning. Det låg då närmast till hands att omedelbart utvidga arbetsinställelsen till äfven andra grenar, hvilka till följd af gynnsammare marknadsläge skulle hårdare drabbas af densamma och ej heller hinna förbereda sig på dess utbrott. En sådan åtgärd måste synas så mycket rimligare, då Svenska Arbetsgifvareföreningen i sin lockoutproklamation själf ställt i utsikt en sådan utvidgning, som ju lätt kunde anordnas enligt de af föreningen i aftalen införda bestämmelserna om sympatistrider.

Vid Representantskapets behandling af konflikten måste gifvetvis särskild uppmärksamhet ägnas frågan om Landsorganisationens skyldighet och förmåga att lämna ekonomiskt understöd. Sådan skyldighet förefanns, som nämnts, enligt Landsorganisationens stadgar obetingadt vid alla lockouter samt så snart det gällde att förhindra lönesänkningar. I detta fall förelågo lockouter, och man hade på arbetaresidan skarpt framhäft, att lönesänkningar i stor skala ifrågasattes; Landsorganisationen hade således dubbel anledning att vid sidan af de berörda fackförbunden vidkännas sin stadgeenliga anpart af stridens bördor. Af de c:a 72,000 arbetare, som f. o. m. den 2 augusti voro arbetslösa, torde dock, som nämnts, föga mer än 30,000 hafva tillhört Landsorganisationen. Redan underhållet af denna styrka förklarades emellertid alltför betungande i ledningens egen redogörelse (Handl. s. 94 ff.) till sina medlemmar, där det bl. a. heter: »Genom det omfång de nu förklarade lockouterna komma att få, skulle Landsorganisationen endast med yttersta ansträngningar nödtorftigt kunna understödja de utestängda massorna, och med den stämning, som visat sig f. n. förefinnas bland de organiserade arbetarne mot långa och uttömmande strider med höga uttaxeringar, kunde Representantskapet vid detta tillfälle ej rekommendera samma stridssätt, som hittills användts inom våra organisationer». Det tillägges därjämte: »Härvid hade Representantskapet äfven att särskildt beakta Arbetsgifvareföreningens delgifvande, att denna efter den 2 augusti än ytterligare skulle utvidga lockouterna, om ej för dem antagliga uppgörelser ernåddes genom de redan iscensatta.»

Representantskapet konstaterar sålunda, att redan understödjandet af de f. o. m. 2 augusti arbetslösa icke skulle kunnat ordnas genom Landsorganisationens egna samlade medel, utan måst byggas på uttaxeringar, men att sådana icke syntes tillrådliga med hänsyn till arbetarnes motvilja däremot. Den föregående tidens stora arbetskonflikter — däribland de tidigare på sommaren påbörjade — hade sålunda ej blott tömt Landsorganisationens fonder, hvarom äfven tillgängliga uppgifter bära vittne, utan äfven genom långvariga och dryga uttaxeringar allt för hårdt tagit i anspråk arbetarnes tillgångar och offervillighet. Landsorganisationen hade med andra ord drifvit en politik, för hvilken dess krafter icke voro afpassade — detta beroende, såsom i det föregående visats, på brister i Landsorganisationens inre författning och ekonomiska byggnad. Ehuru endast en af dess motståndare, om ock den farligaste, nu upptagit strid inom hälften af sitt område, blef Landsorganisationen, under det dåvarande läget, ur stånd fullgöra sina förpliktelser; än omöjligare ansågs detta blifva, om Svenska Arbetsgifvareföreningen, såsom den ställt i utsikt, anordnade lockout vid alla sina arbetsställen med 163,000 arbetare, af hvilka c:a 100,000 torde hafva tillhört Landsorganisationen och följaktligen haft rätt till dess understöd.

Storstrejksbeslutet.

För arbetarnes ledning synes då den tanken framstått såsom tilltalande att för stridens förande söka en form, som befriade Landsorganisationen från skyldigheten att betala medlemmarne stadgeenligt understöd; ty därtill fanns nu ingen möjlighet med den omfattning och långvarighet, som striden kunde förväntas erhålla.

Det bör i detta sammanhang påpekas, att Landsorganisationen enligt sina stadgar endast fungerar såsom återförsäkringsanstalt för vissa större risker, som fackförbunden iklädt sig gent emot sina medlemmar. I enlighet med den fackliga arbetarerörelsens allmänna decentralisation hafva medlemmarne för sin del endast resp. fackförbund att hålla sig till. I själfva verket är det endast mindre delen af rörelsens inkomster och utgifter, som förvaltas af Landsorganisationen. Det kunde ju därför tänkas, att de af lockouterna berörda fackförbunden skulle kunnat själfva föra striden. Men äfven deras resurser voro, af samma skäl och samtidigt med Landsorganisationens, hårdt anlitade. Förmåga att själf bära en lång strids börda ägde i själfva verket endast Järn- och Metallarbetareförbundet, som genom god administration samt fredlig och ekonomiskt klok politik samlat betydande fonder och tack vare ett system

af ömsesidighetstraktater med motsvarande organisationer i ett flertal andra länder kunde påräkna regelbundet understöd utifrån.

Vare sig man sökte föra en försvarsstrid på de linjer, som den anfallande fienden bestående, eller man själf tog initiativ till stridens vidgande öfver dennes hela verksamhetsområde, syntes sålunda *nederlaget vara oundvikligt.* Och bland nederlagets följder fruktade man säkerligen mindre för de reella förlusterna i de aktuella tvisterna, än för den redan förut hotande demoralisationen och splittringen inom arbetarnes egna led. Denna var otvifvelaktigt det värsta hindret för såväl en fredlig uppgörelses nödvändiga eftergifter som för en arbetsstrid af vanlig typ.

I denna prekära situation — framkallad af en stark motståndares begagnande af konjunkturerna samt af fackföreningsrörelsens inre brister och därmed sammanhängande yttre felgrepp — *beslöt man sig för en utomordentlig åtgärd* — storstrejken.

Storstrejkstanken, i Sverige nästan lika gammal som arbetarerörelsen samt år 1902 förverkligad i betydande omfattning och med viss framgång, hade nu åter vunnit ny anslutning bland arbetaremassorna. (Jfr kap. 4.) Redan år 1908 hade man ej blott inom de djupa leden utan äfven i ansvarsmedvetna och erfarna ledarekretsar på allvar diskuterat lämpligheten af att mot arbetsgifvarnes systematiskt ordnade lockouter sätta storstrejkens impulsiva massverkan. Den gången afvisades tanken af den högsta ledningen, som då ännu kunde framtvinga lydnad för nödiga eftergifter. Nu syntes detta ej längre möjligt, utan nu accepterade Landssekretariatet och Representantskapet storstrejken såsom en sista nödfallsutväg.

Dennas vådor stodo utan tvifvel tydliga för dem, men å andra sidan lärer ock möjligheten af framgång icke synts dem vara utesluten. Att de organiserade arbetarne skulle mangrant efterkomma signalen till den stora striden, därom fanns intet tvifvel. De hade alltid varit lättare att bringa till strid än att återhålla därifrån, de litade obetingadt på sin enade styrkas obetvinglighet, hvarom i tal och skrift ständigt ordats för dem. Den senaste tidens motgångar hade skapat den psykologiska grundstämning af på en gång missnöje och styrkekänsla, som kommer arbetaren att längta efter ett tillfälle att »slå till». Det var just genom att söka hejda och behärska denna skarornas böjelse, som ledningen riskerat sin popularitet. Helt visst skulle den omedelbara kontakten med massorna återknytas i det ögonblick ledningen släppte lös deras stridsinstinkter och själf ställde sig

i spetsen för den afgörande striden. Endast genom en hård och pröfvande strid kunde förresten massorna lära sig rätt inse dess allvar; så länge ej en bitter erfarenhet härom förvärfvats som motvikt mot ytterlighetselementens ständiga agitation, skulle storstrejksfebern alltid ligga hindrande i vägen för en lugn utveckling och kraftsamling.

Dessa skäl af inre arbetarepolitisk art torde nog hafva spelat en betydande roll vid storstrejksfrågans afgörande. Emellertid har man från Landsorganisationens sida företrädesvis framhållit synpunkter af yttre politisk art. Storstrejken var en »försvarskamp för vunnen medbestämmanderätt om arbetsvillkoren», en »motåtgärd mot arbetsgifvarnes lockoutraseri»[1]), en »nödvärnsåtgärd»[2]), vidtagen i syfte »att göra striden kort». Med detta sista uttryck menades naturligtvis icke, att man ville påskynda sitt eget nederlag, utan att man hade hopp om god verkan af den vidtagna åtgärden. Näppeligen trodde man sig dock kunna tvinga Svenska Arbetsgifvareföreningen till eftergifter. Ty i sådant fall hade detta väl lika lätt kunnat ske genom att begränsa striden till dess område allenast och där slå så hårda slag som möjligt. Men genom att på en gång låta arbetsinställelsens vedermödor och förluster drabba så godt som allt yrkeslif i landet, ville man så starkt som möjligt illustrera de af arbetsgifvareorganisationerna inaugurerade masstridernas fördärfliga följder och därigenom för framtiden omöjliggöra dem.

Men framför allt var det arbetareledningens förhoppning, att en samfälld storartad utveckling af arbetarerörelsens hela makt skulle *dels* så starkt imponera på den allmänna meningen och statsmyndigheterna *och dels* så hårdt träffa de utomståendes intressen och allmänna samhälleliga funktioner, att af detta skäl ett snart ingripande skulle framkallas från det allmännas sida.[3])

Kunde alltså arbetsnedläggelsen göras så omfattande och effektiv samt vidhållas så länge, att den allvarsamt skadade

---

[1]) Handl. s. 92 ff.

[2]) Yttrande af Landsorganisationens ordförande under remissdebatten vid 1910 års riksdag.

[3]) »Hvad vi kräft och kräfva af regeringen är, — — — att den skulle hafva ingripit så, att enighet kunnat åstadkommas mellan parterna och striden kunnat afbrytas, när man tydligt märkte, att samhället träffades af de stridande parternas kamp.» Yttrande af Landsorganisationens ordf. under remissdebatten vid 1910 års riksdag.

Jämför härmed följande uttalande i tidskriften »Tiden» at det socialdemokratiska partiets ordförande: »Arbetarnes uppgift blef således dubbel. Gent emot den anfallande arbetsgifvaremakten måste de verka direkt genom att söka lamslå hela den industriella produktionen. Gent emot öfriga samhällsgrupper borde de uppträda så, att dessa bragtes till att ingripa i striden för att få en antaglig uppgörelse till stånd!»

allmänhetens och det allmännas intressen, så skulle, menade man, en hastig uppgörelse framtvingas af sig själf och därmed arbetarnes sak räddas ur den prekära situationen. Denna förväntan stärktes af erfarenheterna från det föregående årets stora konflikt, då den afgörande kraftmätningen i sista stund förekoms genom regeringens af allmänna opinionen kraftigt understödda ingripande till förmån för fredlig uppgörelse. Genom den allmänna samfällda arbetsnedläggelsen ville man »framtvinga en antaglig uppgörelse och åvägabringa ett hastigare slut på jättestriden».

Landsorganisationens Representantskap fattade alltså vid sitt möte den 19—20 juli följande beslut: (Handl. s. 94 f).

1) Att de nu pågående förhandlingarna med Svenska Arbetsgifvareföreningen skola fortsättas i syfte att få en för arbetarne tillfredsställande uppgörelse till stånd.

2) Att i händelse ingen antaglig uppgörelse kan åvägabringas och arbetsgifvarna fullfölja sitt beslut af den 14 juli 1909 genom att den 26 juli och 2 augusti detta år utvidga lockouterna i enlighet med af Svenska Arbetsgifvareföreningen fattadt beslut, Landssekretariatet skall utarbeta en proklamation, uti hvilken vädjan göres till Landsorganisationens medlemmar att öfver hela landet nedlägga arbetet fr. o. m. den 4 augusti 1909 för att därigenom framtvinga en antaglig uppgörelse och åvägabringa ett hastigare slut på jättestriden.

3) Att arbetet ej må nedläggas, då det står i förbindelse med vården af sjuka människor eller skötseln af lefvande djur, ej heller vid belysnings-, vatten- och renhållningsverk.

4) Att allt understöd upphör från och med här nämnda utvidgning af striden.

5) Att Landssekretariatet gifves i uppdrag att pålägga de i arbetet eventuellt kvarvarande medlemmarne ett så stort uttaxeringsbelopp, som kan anses lämpligt för hopbringande af medel till understöd för sviterna af denna strid.

Vid de fortsatta förhandlingarna och vid förlikningsmännens medling ernåddes ej en sådan uppgörelse, som Landssekretariatet ansåg för arbetarne antaglig. Då fortsatt och utvidgad strid sålunda förestod, offentliggjorde Landssekretariatet storstrejksbeslutet dels i en den 24 juli daterad proklamation »till Landsorganisationens medlemmar» (Handl. s. 92 ff.), hvarur ofvan anförda redogörelse för Representantskapets beslut hämtats, och dels i en den 26 juli aflåten skrifvelse till Svenska Arbetsgifvareföreningen (Handl. s. 28.)

8. Storstrejkens allmänna karaktär.

Provisorisk centralisering af fackföreningsrörelsen.

Storstrejksbeslutet innebar ett suspenderande af Landsorganisationens och den fackliga arbetarerörelsens konstitutionella ordning. Enligt denna hade Landsorganisationen icke befattning med några andra än förbunden, dessa åter med fackföreningarne samt slutligen dessa med de enskilda medlemmarne. I sitt beslut om storstrejken riktade emellertid Representantskapet sin »vädjan» direkt till »Landsorganisationens medlemmar», och Landssekretariatet förständigade »hvarje organisation i landet» att upptaga storstrejksproklamationen till behandling »på extra möte» — för fattande af »enhetliga beslut om arbetsinställelsen» (Handl. s. 92 ff.). I fortsättningen var det också endast Landsorganisationen, som genom sitt Representantskap och Landssekretariatet sammanhöll och enväldigt ledde den af en mängd lokala sammanslutningar bestående strejkhären. Förbunden hade sålunda genom sina ombuds i Representantskapet beslut (säkerligen efter samråd med de olika förbundsstyrelserna) ställts utanför striden och fråntagits allt omedelbart inflytande på dess ledning.

Samtidigt suspenderades ock de gällande bestämmelserna om afgifter till och understöd från Landsorganisationen. De jämförelsevis få medlemmar, som enligt gifna order skulle kvarstå i sitt arbete, ålades en extraordinärt hög uttaxering af 4 kr. för helt och 2 kr. för halft betalande medlem pr vecka. Å andra sidan upphörde fullständigt allt understöd, sålunda ej blott för medlemmarne i de enligt eget beslut i storstrejken deltagande fackföreningarne utan äfven för de lockoutade, hvilka dittills uppburit stadgeenligt understöd.

Med ett slag anordnades sålunda en fullständigt förändrad organisation och maktfördelning inom fackföreningsrörelsen med långt större centralisation och befogenhet för ledningen, än denna förut eller senare kunnat ifrågasätta. Helt visst skulle ledningen kunnat bespara rörelsen den föreliggande situationen, om den tidigare kunnat erhålla någon del af sin nu etablerade myndighet och kunnat få denna respekterad öfverallt.

Storstrejkens prägel af »klasskamp».

Nu däremot, under trycket af det utomordentliga läget, stod behofvet af utomordentliga åtgärder klart för alla. Och i själfva verket var det just ledningens mening att gifva striden en helt annan karaktär än vanligt. Det var visserligen en den fackliga organisationens kamp för direkt fackliga syften, men den nära

föreningen med socialdemokratien måste med nödvändighet gifva densamma äfven politisk färg och politisk betydelse. Man kunde ej heller ordna arbetsinställelsen på vanligt sätt och gifva de strejkande sedvanlig ekonomisk garanti; för att icke desto mindre rycka dem med måste deras entusiasm tändas och vidmakthållas genom det nyas och storvulnas fascinerande makt. Det var i själfva verket »klasskampen», som föresväfvade arbetareskarorna och med sina visserligen endast dunkelt kända, men dess mer lockande förhoppningar kom dem att gladt gå till mötes striden och dess vedermödor.

Vid storstrejkens planläggande räknade ledningen just på en sådan optimismens reaktion mot det tidigare härskande missnöjet och missmodet inom de djupa leden. Och den vände sig icke blott till Landsorganisationens medlemmar utan till »hela arbetareklassen» såsom motsatt »den samlade arbetsgifvarekåren», »kapitalisterna» (Handl. s. 98 ff.). Ty huru långt drifvet organisationsväsendet än var, så kunde en arbetsinställelse af endast de organiserade arbetarne ej blifva af den imponerande massverkan, som det här gällde att åstadkomma. Det var därjämte af yttersta vikt för de organiserade arbetarnes efterföljande af order, att äfven deras icke organiserade kamrater förenade sig med dem. Dels kunde ju många arbetsföretag fullfölja sin verksamhet med endast sina ej organiserade arbetare — hvilket ju skulle hafva försvagat strejkens effektivitet — och dels hade de enskilda arbetarnes risk för framtiden ökats. Trots sin obestridliga stridslust måste en hel del äldre och mera betänksamma arbetare — efter erfarenheterna från den närmast föregående tidens strider, då många arbetare förlorat sina platser, och i medvetande af mängden af arbetslösa konkurrenter om sysselsättning — med bekymmer gå ut i strid, om icke samtidigt äfven alla andra gjorde det. Denna tankegång ligger till grund för Landssekretariatets till »Sveriges oorganiserade arbetare» ställda upprop den 2 augusti (Handl. s. 98 ff.): »Utgången af den förestående stora jättekampen kan ej vara omtvistad, under förutsättning af att hela arbetareklassen håller obrottsligt enigt samman i den stora kraftmätningen. Det är på splittringen bland arbetaremassorna, som arbetsgifvarne och kapitalisterna bygga sin seger, utan denna splittring skall segern vara arbetarnas».

Om alla på en gång lämnade arbetet, så löpte alla samma risk, men om en del stannade kvar, så voro de framför andra skyddade och de öppna platsernas antal reduceradt. Parollen blef därför: strejk i samlad trupp, ingen återgång annat än i samlad trupp; en för alla och alla för en. De undantag, som

gjordes från denna solidaritetens hårda lag, voro föranledda af särskilda hänsyn.

I Landssekretariatets storstrejksproklamation af den 24 juli framträdde denna stridens djupare, socialistiskt-politiska prägel endast föga och indirekt. Proklamationen var i sin helhet lugnt och kallt affattad med en ingående redogörelse för stridsläget, sådant det tedde sig för ledningen och borde af allmänheten uppfattas. Men när dess innehåll omhändertogs och kommenterades af den socialdemokratiska pressen, så sörjde denna för, att arbetarnes djupa led fingo den stora »klasskamps»-blicken på striden. Under de dagar, som förflöto mellan proklamationens utfärdande och storstrejkens utbrott, utvecklade arbetarepartiets press och organisationer den mest intensiva verksamhet för att bland skarorna ingjuta stridslust och segertro. I detta förestående arbetarnes »heliga krig» finge ingen undandraga sig — ingen »förråda sin egen klass». Det var också med full rätt, som den socialdemokratiska partistyrelsen längre fram i ett cirkulär (Handl. s. 117 ff.) den 27 okt. »Till Sveriges arbetande folk» kunde förklara, att »under hela den jättekamp, som — — — har den svenska socialdemokratien trofast stått vid den fackliga arbetareorganisationens sida, kämpat och lidit med denna och uppbjudit alla sina krafter för arbetareklassens stora gemensamma sak».

»De korslagda armarnas politik.»

Storstrejksproklamationen afslutades med ett uttryckligt och allvarligt betonande af att striden måste föras under lojala och korrekta yttre former. »Vi mana alla och en hvar till lugn besinning under striden. Inga öfvergrepp få förekomma. Målmedvetet och besinningsfullt böra alla på den angifna dagen lämna sina sysselsättningar, och en arbetsinställelse af denna art skall med sin inneboende kraft verka så mäktigt, att intet annat moment må få tillkomma, som förvanskar styrkan däri.» Och dessa maningar upprepas än en gång i proklamationens slutord, utvisande att ledningen var fast besluten att vidhålla denna ståndpunkt, men ock medveten om svårigheterna att öfverallt vinna gehör för densamma. Det måste naturligtvis ligga i sakens natur, att bland de på en gång lediga arbetaremassorna alltid skulle finnas vissa obetänksamma eller rent af brottsliga element, genom hvilka laglighetens råmärken kunde öfverskridas. Och vore väl den första stenen slungad, det första skottet fallet, så funnes ingen säkerhet mer, huru händelserna kunde gestalta sig. Striden finge ej genom några olagligheter eller excesser kompromitteras, ty i samma stund vore den utomstående allmänhetens ställning gifven och blefve äfven den lugnare majoriteten bland arbetarne själfva betänksam mot fortsatt

samverkan med föröfvare af brottsliga tilltag eller andra öfvergrepp. Den svenska arbetarerörelsen hade för öfrigt principiellt afvisat tanken på våldsåtgärder, och för hvarje klart tänkande måste ju ock dessas fördärflighet för den egna saken vara uppenbar. Denna tankegång kom äfven till enigt uttryck i pressen och den öfriga agitationen samt gaf sin prägel åt stridens hela förlopp.

Myndigheternas ordningsåtgärder.

Otvifvelaktigt hade denna arbetareledningens sträfvan att vidmakthålla lugn och ordning bland de djupa leden ett starkt och godt stöd af regeringens och myndigheternas åtgärder i samma syfte. Så snart man kunde förutse arbetsinställelsens ovanliga proportioner, tog nämligen civilministern å regeringens vägnar initiativet till mycket omfattande anordningar för att under alla omständigheter skydda den personliga säkerheten och den allmänna ordningen i landet. Länsstyrelserna anmodades att genom sina lokala organ med särskild uppmärksamhet öfvervaka densamma och erhöllo de anvisningar, som kunde erfordras för ett enhetligt och målmedvetet uppträdande. Därjämte ställdes till deras förfogande trupper till det antal, de funno behöfligt för att bereda den civila polismakten nödigt stöd. Särskildt anlitades militär i stor utsträckning för att skydda viktiga punkter vid allmänna trafikleder, företrädesvis vissa järnvägsstationer o. d., äfvensom i en del större städer. Vid militärens användande tillämpades den principen, att densamma skulle alltid finnas till hands men aldrig onödigtvis synas samt endast ingripa i nödfall och till den civila maktens hjälp, men då med sådan styrka, att något motstånd ej kunde ifrågakomma. Medvetandet om och känslan af militärens företräfflighet och resurser gaf utan tvifvel lugn och säkerhet åt den civila polismaktens åtgärder och uppträdande samt verkade gifvetvis äfven dämpande på de oroselement, som kunde förefinnas. Åfven om truppernas förläggning vid några särskildt ömtåliga arbetsplatser af vederbörande arbetare uppfattades såsom direkta bevakningsåtgärder gent emot dem och därigenom framkallade misstämningar, så var i stort sedt befolkningens och äfven de strejkande arbetarnes hållning gent emot de militära åtgärderna synnerligen välvillig och korrekt. Endast i något undantagsfall behöfde därför trupperna användas utan att dock nödgas göra bruk af sina vapen mot arbetarne.

Arbetarnes ordningsåtgärder.

Före storstrejkens utbrott hade t. f. civilministern till Landsorganisationens ordförande uttalat sina förväntningar om, att arbetarne själfva skulle uppehålla ordning inom sina egna led och för detta ändamål utse särskilda ordningsmän, i likhet med hvad förut skett vid sådana tillfällen, då arbetarne upp-

1

2

3

4

1. På Skeppsbron i Stockholm.
2. På Norrbro i Stockholm.
3. Metande arbetare i Stockholm.
4. Arbetare i Smedjebacken använda tiden till grundgräfning för »Folkets Hus».

trädt i större skaror, äfvensom att arbetarnes alla åtgärder i dessa afseenden skulle vidtagas i samförstånd med vederbörande polismyndigheter. Landsorganisationens ordförande hade därvid förklarat, att arbetareledningen för sin del vore villig till ett sådant samarbete i ordningens och lugnets intresse. I anslutning härtill bestämde också Landssekretariatet, i cirkulär den 2 augusti (Handl. s. 97 ff.), att på de särskilda orterna skulle utses »ett tillräckligt antal ordningsmän bland härför fullt tillförlitliga personer», samt att man skulle »rådgöra med vederbörande polismyndigheter om utöfvandet af dylik ordningsmannabefattning». Sådana ordningsmän kommo därför nästan öfverallt i tjänstgöring och synas i allmänhet hafva med ansvarskänsla och korrekthet fyllt sin uppgift, liksom ock arbetarne bemödat sig om att efterkomma deras anvisningar och därigenom undanrödja anledningar till polismaktens ingripanden. Såväl från myndigheter som från allmänheten har därför med fog konstaterats, att färre förseelser mot allmän ordning inträffade under storstrejken än eljes, samt att arbetarnes personliga uppträdande och medborgerliga disciplin i stort sedt voro höjda öfver allt beröm.

Rusdrycksförbudet.

Detta förhållande måste emellertid till väsentlig del tillskrifvas det under konflikten gällande rusdrycksförbudet. Genom telegram den 28 juli anmodade t. f. civilministern samtliga länsstyrelser tillse, »att under strejkdagarne, eller då eljes finnes nödigt, lokaler, där spritdrycker erhållas, stängas i den omfattning, som är af behofvet påkallad». Såsom i annat sammanhang närmare skildras, funno vederbörande myndigheter ock nödigt efterkomma denna maning i synnerligen stor utsträckning, så att i den alldeles öfvervägande delen af landet åtkomsten af åtminstone starkare spritdrycker var mycket försvårad eller alldeles förhindrad. En sådan omfattande tillämpning af gällande författningar på ifrågavarande område — hvarigenom allvarliga olägenheter och förluster tillfogades yrkesidkare inom olika grenar af rusdryckshandteringen samt betydande förändringar i en mängd medborgares lefnadssätt på en gång framtvungos — kunde naturligtvis ej tillgripas, med mindre än en allmän öfvertygelse förefanns rörande åtgärdernas nytta och nödvändighet under föreliggande omständigheter. Myndigheternas åtgöranden i detta afseende möttes emellertid omedelbart med stor sympati från alla håll, icke minst pressen, där redan samtidigt med civilministerns order uttalanden i samma riktning började framkomma.

Allmänt har också vitsordats, att rusdrycksförbudet i synnerligen hög grad bidragit att skapa en lugn folkstämning, för-

1

2

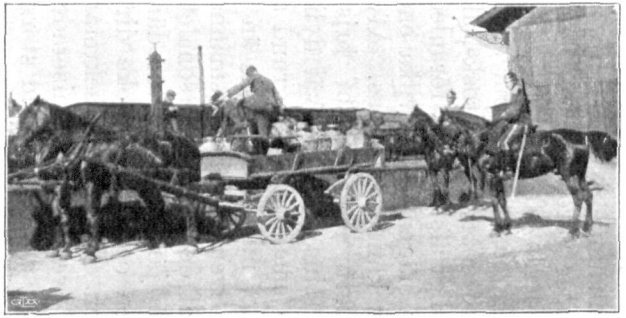

1. Principalen och kontoristen på åkarekärran.
2. Mjölktransport under militärbevakning.

3

4

3. Första spårvagnen. (Stockholm den 9 augusti.)
4. Frivilliga skyddskåren. (Stockholm utanför Hôtel Continental.)

minskat anledningarne till förseelser mot god ordning och korrekt uppträdande samt därigenom förekommit en mängd eljes oundvikliga konflikter med ordningsmakten, hvilka konflikter under de gifna förhållandena lätt kunnat blifva af betänklig karaktär och medföra svåra konsekvenser.

Viktigare kommunala arbeten.

Under den inom flertalet yrkesgrenar allmänna arbetshvila, som präglade åtminstone de första veckorna af storstrejken, fortgingo emellertid de allra flesta arbeten af större samhällelig betydelse. I storstrejksproklamationen den 24 juli hade Landssekretariatet härom förordnat, »att arbetet ej må nedläggas, då det står i förbindelse med vården af sjuka människor eller skötsel af lefvande djur, ej heller vid belysnings-, vatten- och renhållningsverk». Dessa strejkledningens fridlysningar af vissa arbetsområden blefvo i allmänhet respekterade af resp. arbetare, om ock mångenstädes hördes högljudt knot däröfver och i en del fall ordern öfverträddes, så att Landssekretariatet nödgades upprepa densamma (Handl. s. 106 f.). Den allmänna hälso- och sjukvården samt stadssamhällenas renhållnings-, vattenlednings- och belysningsverksamhet kunde sålunda med vissa undantag (bl. a. Stockholm) obehindradt fortgå.

Vissa kommunikationer.

Då däremot något undantag från strejken icke af arbetareledningen gjordes med afseende å arbetare vid kommunikationsverk af olika slag, så inträffade här större rubbningar i de normala förhållandena. Transportarbetareförbundet och Spårvägsmannaförbundet, till hvilka en del hithörande arbetaregrupper voro anslutna, hörde nämligen till Landsorganisationen, och deras afdelningar och medlemmar hörsammade i allmänhet ledningens paroll om arbetsnedläggelse. Då sålunda mångenstädes spårvägs-, drosk-, åkeri- samt ångslupsrörelse nästan fullständigt afstannade, föranleddes särskildt i större samhällen häraf stora olägenheter, hvilka endast småningom och med stora svårigheter kunde afhjälpas. Äfven en del större ångfartyg i reguliär kustfart nödgades af brist på arbetsvilligt manskap upphöra med sina turer; såväl dylika som andra kommunikationsmedel voro emellertid, på grund af det öfriga arbetets allmänna afstannande, mindre anlitade än vanligt.

Järnvägarne.

Svenska Järnvägsmannaförbundet, som omfattade en betydande del af den lägre personalen vid såväl statsbanorna som de enskilda järnvägarna, var däremot icke anslutet till Landsorganisationen och således icke direkt inbegripet i storstrejksproklamationen eller i Landssekretariatets den 2 augusti utfärdade vädjan »till Sveriges oorganiserade arbetare». Oaktadt järnvägsmännen, liksom alla öfriga vid storstrejkens början i arbetet kvarstående, blefvo föremål för synnerligen ifriga påtryckningar från de

lokala strejkutskotten liksom från de enskilda kamraterna bland de strejkande, så nedlade dessa icke arbetet, hvarför några svårigheter här ej uppstodo att tillgodose de i alla händelser starkt minskade trafikbehofven. En af de viktigaste fördelarne häraf var, att postgången kunde utan några som helst rubbningar vidmakthållas. Äfven om utan järnvägarnas förmedling postverket genom energiska åtgärder hade kunnat ombesörja regelbunden postgång för bref och värdepost o. d., så hade äfven denna i alla händelser blifvit försenad, hvarjämte tidningsdistributionen väl nästan omöjliggjorts.

Tidningarne.

Äfven Svenska Typografförbundet hade, såsom stående utom Landsorganisationen, ingen direkt anledning att inblanda sig i striden, så mycket hellre som detsamma — genom traditionell fredlig politik gent emot arbetsgifvarne, genom aftal med dessa samt på grund af yrkets speciella ställning och förpliktelser emot det allmänna — icke gärna kunde ens för egna intressen tillgripa strejkens vapen. Då icke desto mindre nästan samtliga landets typografer under storstrejkens andra vecka nedlade arbetet, så blefvo därmed omedelbart tidningarne förstummade. Endast genom smärre hektograferade meddelanden o. d. kunde de till en början inom sina utgifningsorter distribuera en del nyheter om strejkläget m. m. Men efter några dagar hade flertalet större tidningar lyckats, företrädesvis bland egna redaktionsmedlemmar, rekrytera en nödtorftig provisorisk typografpersonal, med hvars tillhjälp tidningarna snart började utkomma i nästan ordinära format och med vanliga upplagor. Då samtidigt postverket och järnvägarne kunde som vanligt öfverallt distribuera tidningarne liksom öfriga försändelser samt telegraf och telefon ostördt fungerade, så bibehölls sålunda, i trots af den mera materiella cirkulationens afmattning, det andliga bandet mellan landets olika trakter orubbadt, en omständighet, som otvifvelaktigt i högsta grad bidrog till att gifva konflikten ett lugnt förlopp och uppehålla den allmänna stämningen, såväl hos de stridande parterna som bland samhällets öfriga medlemmar.

Ty därmed bevarades offentlighetens ljus öfver konflikten och hvad därmed stod i samband. I det virrvarr af kringflygande underrättelser eller kringsmygande rykten, som alltid uppstå vid inträffade tilldragelser af utomordentlig omfattning och betydelse, kunde endast oförtrutet arbetande tidningar med hvarandra kompletterande och kontrollerande olika synpunkter gifva allmänheten den ledning åt omdömet och den upplysning om de faktiska förhållandena, som under kritiska tider äro särskildt af nöden. Den något febermättade orosstämning, som under storstrejkens första skede kunde förspörjas här och hvar,

1

Stockholms Dagblad.

EXTRABLAD

Den 10 Augusti 1909. N:o 1

KÖRTRAFIKEN PÅ STOCKHOLMS GATOR.

HVARFÖR AUTOMOBILNUMREN BORTTÄGITS.

Myndigheterna ha nu vidtagit åtgärder för att åter få körtrafiken i Stockholm i gång. Förordningen om automobiltrafik har suspenderats, så att automobiler t.v. få köra utan nummer. Möjligheterna för strejkledningen att inregistrera chaufförerna som "blockadbrytare" ha härigenom i det närraste försvunnit. Redan i går aftom sågos åtskilliga automobiler i trafik utan igenkänningsmärken.

Stockholms droskägare hafva sammankallats till ett möte i dag på förmiddagen för att erhålla ett meddelande från öfverståthållarsämbetet. Det kan tagas för gifvet, att de därvid komma att åläggas vidtaga åtgärder för att drosktrafiken åter må komma i gång.

SPÅRVÄGSSTREJKERNA I STOCKHOLM.

Norra spårvagarnes strejkkommitté har till personalen utsändt ett meddelande med anledning af tillkännagifvandet från bolagets styrelse att ny personal erhåller anställning. Strejkkommittén framkommer bland annat med det löjliga påståendet, att "konflikt ännu ej föreligger mellan bolaget och den gamla personalens fackförening (!) Till sist uppmanas de strejkande att ej samla sig i större grupper kring vagnhallar och annorstädes och därigenom ge anledning till störande uppträden

I dag, tisdag, hålla de strejkande nytt möte.

Vid [illegible] spårvagarne ha kontrollörna förklarat sig vilja motse handelsernas utveckling på Norr och vagrat att dessförinnan biträda med trafikens upptagande.

2

Tisdag 10 Aug. 09 EXTRABLAD Kl. 12:45 f.m.

DAGENS NYHETER

SPÅRVÄGSTRAFIKEN PÅ SÖDER ÅTERUPPTAGES I DAG.

Enligt meddelande från södra spårvägsbolaget kommer (om möjligt) spårvägstrafiken på Söder att upptagas i dag med 3 vagnar, som skulle föras af kontrollörer och gå på Hornstullslinjen.

Det är ännu ej beslutadt hur bolaget skall förfara gentemot den gamla personalen. Ajourneradt styrelsesammanträde fortsatter i dag

SPÅRVÄGSPERSONALENS STÄLLNING PÅ NORR

Till bolagets ultimatum afgöres i e.m. på möte i Folkets hus, som tager sin början kl. 4 e.m

YTTERLIGARE NÅGRA ÅNGARE INSTÄLLA TRAFIKEN.

Ångfartygen Lilly och Heperia ha inställt sina ordinarie turer på Södra Sverige. Den förstnämnde skulle ha afgått i dag och den sistnämnde på torsdagen.

KASSÖR E. SANDQVIST OMKOMMEN UNDER CYKELÖFNING.

Kassören vid Sydsvenska kreditaktiebolaget Ernst Sandqvist omkom på ti dage förmiddag vid 11-tiden genom olyckshändelse under velocipedfärd på vägen mellan Koppartalten och Finnstugan i Haga. I skyndsamt rekvirerad ambulansvagn fördes S. till Sabbatsbergs sjukhus, där dödsfallet konstaterades.

De närmare omständigheterna vid den sorgliga tilldragelsen ha ännu ej kunnat utrönas. Sannolikt är emellertid att S. i den branta backen bortom Finnstugan fallit af cykeln och slagit sig till döds.

KÖRTRAFIKEN Å GATORNA.

Vid 10-tiden i dag infann sig den första droskautomobilen å stationen vid Jakobs kyrka. Den följdes snart af flera, hvilka omedelbart anlitades för trafik. Äfven en annan taxameterdroska synes nu på f.m. i trafik.

Såsom i ett föregående extrablad meddelas synas icke få arbetsåkden å gatorna.

TIMES OM DEN SVENSKA DSTORSTREJKEN.

London, tisdag: Times innehåller i dag en artikel om storstrejken i Sverige. Handelserna i Sverige, heter det, bekrafta den allmänna åsikten, att det är utomordentligt svårt att etablera en strejk, som i verkligheten är en storstrejk. Och en storstrejk, som ej är allmän kan endast verka ödeläggande för de strejkande. Regeringen har handladt klokt och lyckligt, då den inskränkt sig till att upprätthålla ordningen och skydda de arbetare, som äro villiga att arbeta.

1—2. Stockholms Dagblads och Dagens Nyheters extrablad vid typografstrejkens början.

3. Stockholms Dagblads hus med affischeringen om återgången till arbetet.

4. Reproduktion af extrablad vid typografstrejkens början. (Från Dagens Nyheter.)

3

4

Stockholms dagliga tidningar

den 16 eller 17 augusti 1909.

(Fotografien ställd till disposition af Bokindustrimuseum i Stockholm.)

äfven hos åtskilliga myndigheter, och som vid tidningarnes upphörande på sina håll starkt framträdde, gaf också snart vika för lugn och resignation inför den likväl för många synnerligen bekymmersamma situationen.

»Svaret.» Vid typografstrejkens anordnande hade mellan Landssekretariatet och Svenska Typografförbundets styrelse öfverenskommits, att ej blott de »borgerliga» tidningarne, utan äfven den speciella arbetarepressen skulle tvingas upphöra och endast Landssekretariatets för tillfället afsedda officiella meddelande[1]) — publikationen »Svaret» — medgifvas utkomma. Oaktadt den öfriga pressen snart lyckades med egna krafter komma i verksamhet igen, så var arbetareledningen bunden vid sina träffade dispositioner med afseende å arbetarepartiets olika organ, hvilka till följd häraf icke kunde utkomma under hela den återstående delen af storstrejkens fortgång. I stället utvecklades ytterligare »Svarets» karaktär af en verklig tidning, som utom Landssekretariatets cirkulär och meddelanden äfven innehöll en redaktionell afdelning, i hvilken arbetareledningens motiver, taktik och åtgärder förklarades för de egna medlemmarne och försvarades gent emot utomståendes angrepp. »Svaret», som utgick i en daglig upplaga af omkring 150,000 exemplar, spriddes öfver allt i landet bland de strejkande arbetarne, föredrogs regelbundet vid deras möten o. s. v. och utgjorde i stort sedt de djupa ledens enda källa för inhämtande af uppgifter och upplysning rörande striden och dess olika spörsmål. Arbetarnes ledning hade därmed ett utomordentligt kraftigt medel att hos skarorna ingjuta den enhetliga uppfattning, den solidariska ståndaktighet och den segertro, som gifva förklaringen till arbetarnes öfver hela landet i stort sedt imponerande sammanhållning och åtlydnad af ledningens order. Hade däremot hela mängden af arbetareorgan haft tillfälle, att hvart och ett inför sin lokala publik göra gällande sina speciella synpunkter om striden, dess medel och utsikter, så hade det otvifvelaktigt erbjudit mycket större svårigheter för ledningen att öfverallt göra gällande sin uppfattning och under hela tiden sammanhålla massorna kring densamma.

Strejkledningens kommunikation med de strejkande. Tack vare postens orubbade funktionerande kunde Landssekretariatet vidare genom bref växling och cirkulär uppehålla direkt förbindelse med hvart och ett af strejkcentra i landet och därigenom i de speciella fallen ingripa ordnande, ledande och manande, hvilken verksamhet ock af förhållandena påkallades i mycket stor utsträckning och väsentligen bidrog att aflägsna missförstånd och bevara såväl endräkten inom arbe-

[1]) »Landets enda offentliga tidning», Handl. s. 104.

tarnes egna led på orten som samarbetet med öfriga och med ledningen. Slutligen må endast erinras därom, att genom postverket möjliggjordes hela det system af rapporter från lokala strejkutskott och af remissor till dem, genom hvilket understödsmedlen åt de strejkande distribuerades öfver hela landet.

Förutan dessa olika bindemedel, som tack vare post- och järnvägar (samt telegraf och telefon) kunde användas vid »strejkhärens» sammanhållande och manövrerande efter centralmyndighetens önskan, hade storstrejken hvarken kunnat i längden föras efter uppgjord plan eller sedermera upplösas med bibehållen ordning. Det säger sig självt, att om de olika strejkcentra isolerats från hvarandra och från ledningen samt sålunda öfverlämnats åt sig själfva, så hade striden antagit olika kynne efter lokala förhållanden och afslutats tidigare, men sannolikt ock dessförinnan på många håll medfört för alla parter beklagliga komplikationer.

Storstrejkens kritiska period.

Genom sin sträfvan att söka fullständigt förlama de lokala kommunikationerna, tvinga pressen till tystnad samt öfverhufvud förhindra nästan allt kroppsarbete, åsyftade strejkledningen uppenbarligen att på starkaste sätt demonstrera de enade arbetarnes betydelse samt låta ana deras makt. Som genom ett trollslag skulle hela förvärfslifvets maskineri afstanna och mängden af dess »lefvande kuggar» på en gång frigöras därifrån; hundratusenden af arbetare skulle myllra fram, visserligen med »korslagda armar», men ändock låtande förstå, att de med samma sina armar *kunde* taga, hvad dem rätteligen borde tillkomma, nämligen ej blott bättre ställning för tillfället utan makten för framtiden.

Under inflytandet af en sådan tryckande stämning hoppades man kunna försätta de utom striden stående samhällsgrupperna för att genom deras och statsmyndigheternas tvungna mellankomst afpressa den egentliga motståndaren, Svenska Arbetsgifvareföreningen, billiga fredsvillkor.

Till en början syntes ock allt gå efter beräkning. I mycket stor omfattning, med disciplin och ordning skedde arbetsnedläggelsen; de större industricentra fingo en helt förändrad prägel med stillastående fabriker och verkstäder. Särskildt kör- och spårvägstrafikens inställande gåfvo åt gatulifvet en helt ny fysionomi. »Gatufriden» stördes endast undantagsvis af något fordon för alldeles nödvändiga transporter af sjuka o. d., hvarvid strejkledningens »frikort» eller Röda korsets flagg anlitades som legitimation och skydd mot misstanke för strejkbryteri. Och tidningarna, som till en början syntes vanmäktiga inför typografernas arbetsvägran, kunde icke fylla sina normala funktioner till allmänandans stöd och uppmuntran.

Men i detta konfliktens psykologiska ögonblick inträdde hos befolkningens stora flertal, som icke hade annan andel i striden än dess olägenheter, den naturliga reaktionen mot det läge, hvari arbetsgifvarnes och arbetarnes inbördes tvister bragt hela samhället. I känslan af att, ehuru »saklös tredje man», likväl beröfvas en hel del af ett ordnadt kultursamhälles förmåner samt inför risken att genom undergifvenhet mot arbetarnes improviserade herravälde uppmuntra dem till likartade stridskupper för framtiden, enades den stora allmänheten om att söka bestämdt tillbakavisa det gjorda försöket att med själftagen rätt, oberoende af samhällets lagliga myndigheter, befalla öfver dess funktioner. I Stockholm — hvars starka inverkan på händelsernas utveckling i hela landet tydligt framträder — var det, förutom dödgräfvarnes strejk, särskildt några det lokala strejkutskottets påbud, som genom sina öfverdrifter bokstafligen framtvang en reaktion[1]).

Under regeringens ledning och ofta på dess direkta uppfordran vidtogo de lokala myndigheterna tillbuds stående åtgärder för att så långt möjligt var åter sätta lif i de afstannade kommunikationsanstalterna samt i allmänhet lämna stöd åt den samhälleliga självhjälpsverksamheten. Tidningarna, som själfva gåfvo ett godt föredöme i fråga om att genom energi och företagsamhet öfvervinna svårigheterna, stimulerade allmänhetens tillförsikt och handlingslust. Frivilliga krafter, stundom organiserade såsom »borgerliga skyddskårer», ställde sig till förfogande öfverallt, där större behof af arbetskraft gjorde sig gällande, och visade sig i stort sedt kunna nödtorftigt fylla de närmaste krafven. Det produktiva samhällsmaskineriet kom åter i gång, till en början endast delvis och trögt, men snart med bättre fart och mera krafter, som började tillströmma från den förut så homogena strejkhären.

Storstrejken hade passerat sin kulmen, dess tvångsmakt öfver sinnena var förbi, de strejkande och deras ledning funno försöket att imponera på samhället förfeladt; det gällde nu ej längre att genom öfverrumpling vinna en hastig seger utan att genom uthållighet och disciplin afvända ett hotande nederlag — storstrejken förlorade sin prägel såsom en af entusiasm fylld klasskamp, blef en vanlig arbetsstrid af ovanliga dimensioner.

---

[1]) Se härom Stockholms strejkutskotts (storstrejkkommittés) cirkulär och meddelanden bland Handl. s. 131 ff., hvaribland mest bekant är utskottets meddelande den 8 augusti:

»Härmed meddelas, att de firmor och personer, som fr. o. m. måndagen den 9 aug. fortfara med körning och transport, då det ej står i förbindelse med de af Landsorganisationen gjorda undantagen samt utan att frikort därför erhållits, komma att stämplas som blockadbrytare.»

9. Storstrejkens organisation och centrala ledning.

Förbundsstyrelsernas ställning.

Behofvet af enhetlig stark ledning föranledde, som nämnts, att förbundsstyrelsernas befogenhet gent emot resp. förbundsafdelningar och medlemmar till viss del upphäfdes. Deras nästan enda officiella uppgift med afseende å storstrejken var i själfva verket att medverka till storstrejksbeslutets formella fattande inom afdelningarne, hvilka samtidigt kommo under de lokala strejkutskottens och Landssekretariatets styre.

Storstrejksproklamationen var daterad den 24 juli, sålunda samma dag Landssekretariatet mottog förlikningsmännens medlingsförslag och dagen före dess besvarande af detsamma. I en cirkulärskrifvelse, likaledes daterad den 24 juli, gaf Landssekretariatet resp. förbundsstyrelser en formell notifikation om storstrejksbeslutet. Landssekretariatet meddelade därvid, att proklamationen skulle den 26 tillställas dem i tillräckligt antal exemplar för att genom deras försorg omedelbart distribueras »till afdelningar, sektioner och verkstadsklubbar på sätt förbundsstyrelserna funno lämpligt». Landssekretariatet framhöll vidare önskvärdheten af, att förbundsstyrelserna i särskildt cirkulär ville samtidigt »meddela detaljerna för arbetsinställelsen, som för hvarje förbund eller dess olika grupper eventuellt kan vara behöfliga, och hvarom förbundsstyrelserna själfva må besluta». För effektiviteten af den »beslutade åtgärden» vore äfven af vikt att erhålla »ett tillstyrkande i lugna och lämpliga ordalag från förbundsstyrelserna» — någon afvikande mening ifrågasattes icke såsom möjlig. Slutligen vädjade Landssekretariatet till styrelserna om att »enhälligt och gemensamt, lugnt och behärskadt samarbeta i denna för vår rörelse så utomordentligt viktiga situation».

Förbund inom Landsorganisationen.

Styrelserna för de inom Landsorganisationen stående förbunden sammanträdde nu och synas i allmänhet hafva utan större meningsskiljaktigheter beslutat tillstyrka sina medlemmar att deltaga i storstrejken. Härvid måste styrelserna emellertid särskildt öfverväga förbundens, afdelningarnas och medlemmarnas aftalsenliga ställning till vederbörande arbetsgifvare samt däraf härflytande rätt att inställa arbetet. Allt efter den aftalspolitik, som förbunden under de senare åren fört, måste naturligtvis förhållandena härutinnan ställa sig olika. I alla händelser torde knappast något förbund hafva haft full frihet, enligt sina samtliga gällande aftal, att föranstalta om omedelbar arbetsnedläggelse. För de allra flesta förbunden var det sålunda icke möjligt att helt tillstyrka storstrejken utan att därmed själfva begå eller tillstyrka aftalsbrott.

Den ömtåligaste ställningen i detta afseende hade sådana förbund, hvilkas medlemmar helt och hållet eller till någon del voro anställda vid sådana företag af offentlig karaktär, att arbetsinställelsen måste eller kunde medföra allvarsamma olägenheter för det behöriga utförandet af allmänna samhällsfunktioner och där såsom regel ock uttryckligt förbud mot arbetsinställelse intagits i aftalen. I sådant läge befann sig t. ex. Spårvägsmannaförbundet, hvars å annat ställe aftryckta cirkulär (Handl. s. 192 ff.) gifva en god uppfattning om den prekära situation, i hvilken förbundsstyrelserna funno sig försatta. Detta förbunds styrelse förklarade i sitt första cirkulär i frågan (Handl. s. 192), att den »ansåg sig böra erinra om medlemmarnes ytterst svåra ställning på grund af de i nuvarande aftal och bestämmelser befintliga stadgandena om, att strejk, blockad eller lockout ej under aftalstiden få ifrågakomma, och för sin del beslutat att ej tillstyrka afdelningarna att i strid mot gällande aftal göra aftalsbrott». Dess paroll blef därför, »att hvarje afdelning själf får afgöra, huruvida den ville deltaga i arbetsnedläggelsen eller ej», vidare »att ej tillråda afdelningarna att göra aftalsbrott», men därjämte ock, »att all trafik inställes, så snart den visar sig gifva anledning till oroligheter».

Svenska Grof- och Fabriksarbetareförbundet, till hvilket hörde bl. a. en del kommunala arbetare samt järnvägsbyggnadsarbetare (äfven vid statens järnvägsbyggnader), gjorde i sitt cirkulär (Handl. s. 125) en åtskillnad mellan de olika förekommande slagen af aftalsförhållande. I de fall, då i aftalen förefunnes förbud mot arbetsinställelse, »må föreningarna själfva afgöra, i hvad mån den där bör tillgripas». Eljes ansågs det tydligen själffallet, att man skulle gå med i strejken. En sådan uppfattning genomgår ock Svenska Järn- och Metallarbetareförbundets cirkulär (Handl. s. 119 ff). Med hänsyn till att de i vissa aftal förekommande bestämmelserna om sympatistrider föreskrifva, att resp. hufvudorganisationers samtycke därtill erfordras, hafva förbundsstyrelserna i allmänhet uttryckligen meddelat, att de godkänt de strejker, som af medlemmarne företogos i anledning af Landsorganisationens proklamation.

Förbundsstyrelsernas cirkulär innehålla i öfrigt vissa meddelanden om upphörandet af understödsbetalningen, om den af Landssekretariatet den 31 juli påbjudna uttaxeringen för medlem, som kvarstannar i arbetet — för hvilken uttaxering förbunden gjordes ansvariga — om formen för fattande af beslut om storstrejken och meddelande därom till arbetsgifvarne o. s. v. I öfrigt skulle förbundsstyrelserna ej befatta sig med storstrejkens anordnande eller ledning.

Såsom Landssekretariatet i sin cirkulärskrifvelse den 24 juli till förbundsstyrelserna förutsatt, visade sig ett »lugnt och behärskadt samarbete» dock vara erforderligt, särskildt med afseende å »detaljerna för arbetsinställelsen». Förbundsstyrelserna hade sålunda närmast att mottaga sina afdelningars och medlemmars förfrågningar, bekymmer och klagomål i anledning af striden och dess konsekvenser samt att söka utjämna inre tvister och i allmänhet inom sitt förbunds verksamhetsområde verka för arbetsinställelsens effektivitet och genomförande efter fastställd plan. Under storstrejkens senare skede, då sammanhållningen påfrestades och konflikten mer och mer återtog karaktären af en stor och långvarig facklig strid, så trädde förbundsstyrelserna åter mera i förgrunden såsom deltagande i ledningen samt uppmuntrande och stödjande sina medlemmar. Då dessas ekonomiska resurser blefvo uttömda och det direkta understödet från Landsorganisationen ofta ej räckte till för det nödvändigaste, sökte förbundsstyrelserna ock, olika efter sina olika resurser, bispringa med extra understödsmedel, hvilka då, liksom vid vanliga konflikter, utdelades genom afdelningarna.

Fackförbund utom Landsorganisationen.

De utom Landsorganisationen stående arbetareförbund, som icke berördes af lockouterna, hade gifvetvis inga som helst fackliga skäl att inblanda sig i striden. Men, som förut visats, gafs åt storstrejken från början prägeln af ett arbetareklassens »heliga krig», där allas gemensamma intressen af alla måste försvaras. Svenska Typografförbundet hade, som ofvan framhållits, all anledning att ställa sig utom striden; dess styrelse förklarade ock i cirkulär den 28 juli (Handl. s. 179) sin mening vara, »att Svenska Typografförbundet bör hålla det aftal, som ingåtts med Allmänna Svenska Boktryckareföreningen», och i hvilket arbetsinställelse var förbjuden. Men den 7 augusti erhöllo afdelningarna genom telegram order om att nedlägga arbetet den 9 (måndag) på aftonen; samtidigt utsändes ett cirkulär (Handl. s. 179), hvari styrelsen såsom motiv för åtgärden anförde, att »situationen nu tillspetsats, så att vi funnit nödigt utgifva paroll om att förbundets medlemmar må nedlägga arbetet utöfver hela linjen måndag kväll», att det »gäller arbetarerörelsens vara eller icke vara» äfvensom att hela kåren vore enig om att häfda »arbetareklassens medbestämmanderätt i samhället». Jämväl till Allmänna Svenska Boktryckareföreningen afsändes den 7 augusti meddelande om arbetsinställelsen, hvarvid förbundsstyrelsen beklagade, att arbetsgifvarne ej velat bifalla en förut gjord hemställan om det gällande kollektivaftalets suspension, samt betonade, att åtgärden vidtagits endast »af önskan att därigenom bidraga till att bringa ett snart slut

på det olidliga tillstånd, hvari samhället för närvarande befinner sig». Af den särskilda redogörelse, Typografförbundets ombudsman (Bil. 33) lämnat, framgår ock, att åtminstone förbundsstyrelsen endast med stor tvekan beslutat sig för att anbefalla strejk och därtill väsentligen föranledts af den påtryckning, för hvilken densamma utsattes från Landsorganisationens ledning såväl som från hela arbetarehären i gemen. Åtskilliga omständigheter gifva ock tydligt vid handen, att särskildt den starka agitationen bland och af Stockholmstypograferna drifvit förbundsstyrelsen att till sist öfvergifva sin vanliga försiktiga och fredliga politik.

Som ofvan nämnts, synes inom Svenska Järnvägsmannaförbundet ej blott ledningen utan äfven medlemmarnas öfvervägande flertal hafva afvisat tanken på en strejk, hvilken därför ej heller kom till stånd. (Bil. 31, 38 och 41.)

Svenska Arbetareförbundet.

Svenska Arbetareförbundet, som allt från sin uppkomst stått i ett visst motsatsförhållande till den öfriga, socialdemokratiskt färgade fackföreningsrörelsen, kom under konflikterna i en egendomlig belägenhet. Några förbundets afdelningar hade medlemmar på platser, där de ursprungliga striderna inom pappersmasse- och sågverksindustrierna uppstodo. Förbundet kom därigenom att i viss mån drabbas af lockouterna och befann sig sålunda i strid med Svenska Arbetsgifvareföreningen. Dess styrelse förklarade sig ock bestämdt ogilla, att från arbetsgifvarne påyrkades lönenedsättningar. När så storstrejken proklamerades såsom en arbetareklassens samfällda nödvärnskamp, ryckte dess stämning äfven med de djupa leden inom detta förbund. Det »måste sålunda fatta sin ställning till striderna så, att förbundet ur principiell synpunkt försvarade arbetareintresset» (Bil. 33). I själfva verket synes ställningen ha varit sådan, att förbundets här och hvar i landet spridda medlemmar skulle hafva — oafsedt egna eller ledningens åtgöranden och mening — nästan med nödvändighet dragits med i storstrejkens folkvåg, när den vältrade fram. I cirkulär den 28 juli förklarade förbundsstyrelsen sig därför tro det »vara riktigt att våra medlemmar på platser, där de berördes af storstrejken, icke böra arbeta». Redan den 10 augusti meddelar styrelsen emellertid, att den inledt förhandlingar med Sv. Arbetsgifvareföreningen samt afvaktade rätta ögonblicket för arbetets återupptagande. Ifrågavarande förhandlingar resulterade i, att Sv. Arbetareförbundets medlemmar medgåfvos rätt att återgå till arbetet utan att afge sådana personliga förbindelser om att ej understödja strejkande kamrater, hvilka af Sv. Arbetsgifvareföreningen affordrades öfriga arbetare. Vid sammanträde med förbundets förtroenderåd fattades därefter

den 17 augusti beslut om, »att vårt förbunds medlemmar böra återgå till arbetet måndagen den 23 dennes» (Bil. 33 samt Handl. s. 129).

Såsom anledning till denna förändrade hållning angifves, att Landsorganisationen, genom uppmaningar till och försvar för aftalsbrotten och genom andra med de samhälleliga rättsbegreppen oförenliga åtgärder, gjort den ursprungligen såsom protest mot storlockouten och lönenedpressningarna rättmätiga striden till en mot samhället fientlig partistrid, hvilken rubbade kollektivaftalens rättsgrunder och äfventyrade arbetarnes framtida intressen; därtill borde Sv. Arbetareförbundets medlemmar ej medverka. Förbundets ledning insåg ock, att arbetsinställelsen icke längre kunde leda till arbetarnes seger, samt att därför en snar afveckling af densamma vore för framtiden tryggast och för medlemmarnas ekonomi nödvändig.

Den centrala ledningen.

Landssekretariatet i förening med Representantskapet framträdde såsom den centrala och omedelbara ledaren af storstrejken, såväl utåt gent emot motståndarne, allmänheten och myndigheterna som äfven inåt i förhållande till de strejkandes skaror. Dessa sammansmälte, oberoende af yrken och yrkesförbund, å hvarje ort till en enhet, som mottog sina order direkt från Landssekretariatet. För att använda den af arbetarne i stor utsträckning adopterade militära terminologien, hade sålunda de olika vapenslagen ingått i lokala truppförband, som alla sammanhöllos och dirigerades af högste befälhafvaren i Stockholm, med biträde af sin generalstab samt det stora krigsrådet. Landsorganisationens ordförande uppbar närmast bördan af ledningens makt och ansvar, därvid biträdd af Landssekretariatets tjänstemän och öfriga ledamöter, hvarjämte Representantskapet tillkallades vid viktigare principiella afgöranden, särskildt under storstejkens senare skede.

Vid sammanträdet den 19—20 juli, då storstrejksbeslutet fattades, bestämde Representantskapet äfven hufvuddragen af storstrejkens planläggning och utförande. I öfverensstämmelse med dessa, i proklamationen den 24 juli angifna grundlinjer vidtog Landssekretariatet de närmare dispositionerna för striden. I ett cirkulär den 2 augusti (Handl. s. 97 f.) med motto: »lugn och ordning skall vidmakthållas», utfärdade Landssekretariatet detaljerade »regler och bestämmelser att iakttaga under den allmänna arbetsinställelsen».

Ehuru tillämpandet af dessa bestämmelser och utförandet af dithörande åtgärder hvilade på de lokala strejksammanslutningarnes ledning, storstrejksutskotten, så måste den centrala ledningen likväl oaflåtligt öfvervaka och dirigera det hela. Detta skedde genom en serie af cirkulär, som dels i maskinskrift

mångfaldigades och distribuerades till utskotten och dels publicerades genom »Svaret».

I dessa cirkulär och meddelanden lämnade Landssekretariatet successiva redogörelser för strejkens utveckling och läge vid olika tidpunkter, vederläggningar af uttalanden och angrepp från andra håll, anvisningar rörande efter hand uppkommande spörsmål samt slutligen allehanda uppmuntringar till de strejkande skarorna och maningar att hålla ut i striden.

Det var i synnerhet de påbjudna undantagen från strejken — för belysnings-, vatten- och renhållningsverk m. m. — som de djupa leden icke ville respektera och hvilka Landssekretariatet både i de allmänna cirkulären och genom speciella ålägganden till vissa utskott nödgades motivera och försvara. Öfverhufvud mötte det ganska stora svårigheter för den centrala ledningen att vinna gehör och skaffa åtlydnad för de af moderation och humanitet motiverade bestämmelser, som beslutats för striden och hvilka icke alltid gillades af de djupa leden och vissa deras målsmän. Belysande härför är, att i Stockholm en stark agitation omedelbart vidtog för att förmå arbetarne vid de nyssnämnda kommunala verken till deltagande i arbetsinställelsen, hvilken agitation endast mycket lamt bekämpades i arbetarepressen; där strejkade också, som nämnts, både belysningsverkens arbetare och dödgräfvarne.

Särskilda bekymmer synas också hafva förorsakats ledningen med afseende å frågan om arbetsinställelsens vidmakthållande inom vissa yrkesgrenar, som berörde produktionen och distributionen af viktigare lifsmedel. Ganska snart efter storstrejkens början kom man flerstädes under fund med, att den försvårade tillgången på bl. a. mjölk och bröd medförde de svåraste olägenheterna för just de strejkande, hvarför ock från deras sida framställningar gjordes om, att vissa dithörande arbetaregrupper borde återupptaga arbetet. Särskildt oklokt föreföll det många, att de kooperativa bagerierna, hvilkas delägare till väsentlig del tillhörde de strejkande, förhindrades tillgodose dessas behof af bröd; den med arbetarerörelsen nära lierade kooperationen beröfvades därigenom på detta område ett godt tillfälle att vinna kunder och visa sin användbarhet för befrämjandet af arbetarnes intressen. Såväl med afseende å denna fråga som beträffande distributionen af mjölk synes Landssekretariatet emellertid hafva undvikit att intaga någon bestämd position utan öfverlåtit afgörandet åt vederbörande fackförbunds styrelser (hvilka sålunda i dylika fall hade inflytande på stridens ledning) eller till de lokala strejkutskotten. Häraf blef också följden, att sådana tvistefrågor vid olika

tillfällen och på skilda orter löstes på olika sätt. Af allt att döma delade Landssekretariatet den meningen i dylika spörsmål, att man borde göra de för arbetarnes egen proviantering nödiga undantagen; men härvid stod hindrande i vägen omsorgen om att vidmakthålla solidariteten i striden. På många håll var nämligen ställningen sådan, att om några arbetare återupptagit arbetet och därmed tillförsäkrat sig inkomst för tillfället och trygghet för framtida efterräkningar, så skulle äfven de öfriga strejkande på platsen, åtminstone inom samma yrke, hafva följt exemplet. Arbetarne togo vidare i allmänhet den hänsyn till sina arbetsgifvares affärsintressen, att de icke ville tillåta dessas konkurrenter att draga fördel af striden för sina affärer. Denna principiella hållning intog ock Bageriarbetareförbundets styrelse, som före strejkens utbrott gaf order till sina afdelningar om, att »de kooperativa företagen jämnställas med privata arbetsgifvare». På en del orter förmådde dock strejkutskotten arbetarne att frångå denna bestämmelse, så att vissa kooperativa företag kunde leverera bröd till de strejkande; i några fall förhyrdes och drefvos bagerierna af strejkutskotten för gemensam räkning.

Då redan under lockouterna de oorganiserade arbetarne flerstädes i stor mängd gingo med sina organiserade kamrater, sökte Landssekretariatet närmare fästa dem vid sig, dels med tanke på den förestående allmänna striden och dels äfven för framtiden. I detta syfte utfärdades den 2 augusti ett upprop »till Sveriges oorganiserade arbetare», hvars motto var »In i fackföreningarne!» Häri tillförsäkrades alla arbetare, som senast den 15 augusti ingått som medlemmar i till Landsorganisationen ansluten organisation, samma ekonomiska och moraliska stöd »från Landssekretariatets sida», som Landsorganisationens medlemmar kunde påräkna »i de blifvande sviterna efter den stora kraftmätningen».

Anskaffande af penningmedel.

Såsom i det föregående redan påpekats, hade storstrejken delvis framkallats af bristen på penningetillgångar för en vanlig arbetsinställelses understödsbetalning; de olika arbetaregruppernas beslut om deltagande i storstrejken fattades ock under förutsättning, att intet understöd skulle utgå under striden. Däremot skulle alla de, som kunde komma att lida af dess sviter — genom produktionens minskade behof af arbetskraft, genom arbetsgifvares repressalier o. s. v. — hållas skadelösa genom ekonomisk hjälp. För att då stärka de ganska knappa tillgångarne samt för att låta äfven de i arbete kvarvarande till det yttersta följa solidaritetens bud, pålades dem genom cirkulär den 31 juli (Handl. s. 96) en extra ordinarie uttaxering af resp. 4

och 2 kr. i veckan per helt och halft betalande medlem, hvilken förbundsstyrelserna anmodades uppbära och redovisa till Landssekretariatet. Samma dag utfärdades ett cirkulär (Handl. s. 97) »till samtliga fast anställda funktionärer i arbetarerörelsens olika grenar» med förklaring, att dessa för samma ändamål »må afstå» hela sin aflöning. I cirkulär den 4 augusti (Handl. s. 101) riktades vidare ett upprop »till Sveriges rättänkande medborgare» med maningen: »Gif ekonomiskt stöd åt de kämpande arbetarne!»

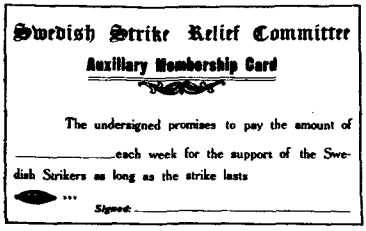
Swedish Strike Relief Committee
Auxiliary Membership Card
The undersigned promises to pay the amount of
_____ each week for the support of the Swedish Strikers as long as the strike lasts
Signed _____

Kort för insamling af understöd i Förenta staterna.

Sweden's Historic STRIKE
Chas. E. Tholin of Sweden
Representative of the
SWEDISH LANDSORGANIZATION
Will Speak on the
Labor Situation of Sweden
FIRST MEETING: Thursday Eve., Oct. 7 FEDERATION HALL
SECOND MEETING: Tuesday Eve., Oct. 12 WOODMAN HALL
Under Auspices of
THE SWEDISH STRIKE RELIEF COMMITTEE
Admission Free

Affisch om möte rörande storstrejken. (St. Paul, Minnesota. U. S. A.)

Slutligen vidtogos äfven omfattande åtgärder för att bland utländska arbetareorganisationer vinna intresse och understöd. För detta ändamål fördes förhandlingar med den fackliga arbetarerörelsens internationella sekretariat i Berlin, genom hvars förmedling redogörelse för striden och framställningar om bidrag för dess förande riktades till de till sekretariatet anslutna fackorganisationerna i olika länder. Dessa förhandlingar fördes dels skriftligen, men dels ock genom särskild representant, som samtidigt genom föredrag samt tidnings- och tidskriftsartiklar sökte påverka stämningen bland allmänheten och särskildt arbetarne. Äfven till England och Amerika sändes ombud i samma syften; i det förra landet tyckes föga anslutning ha vunnits, men däremot bland det senare landets svenska arbetarebefolkning. Tack vare kraftigt stöd af den speciella arbetarepressen kunde också i vissa länder högst betydande belopp hopsamlas och öfverlämnas till Landssekretariatet.

Det starkaste intresset väckte storstrejken inom de öfriga nordiska ländernas arbetareorganisationer, med hvilka direkta och närmare förbindelser sedan länge förefunnos. Då därjämte resp. arbetsgifvareorganisationer under de senaste åren inledt ett direkt samarbete med hvarandra, så uppfattades den i Sverige pågående konflikten ej blott såsom ett i och för sig motiveradt och för andra lärorikt försök, utan ock som en arbetarnes i de nordiska länderna gemensamma strid mot gemensamma fiender. Jämförelsevis mycket stora belopp kommo till följd häraf såsom understöd från grannländernas arbetare och organisationer[1]).

Af den redogörelse[2]) för konfliktens ekonomiska sidor, som Landssekretariatet lämnade till kongressen den 22—30 november 1909, meddelas bland annat en detaljerad öfversikt öfver den frivilliga penningeinsamlingens resultat till 31 oktober. Inom landet hade erhållits sammanlagdt 188,000 kr., hvaraf en väsentlig del utgjordes af dels funktionärernas inom arbetarerörelsen aflöningar och dels bidrag från Svenska Järnvägsmannaförbundet, dess afdelningar och medlemmar m. fl. utom striden stående sammanslutningar (däremot har ej medräknats uttaxeringarne af arbetande medlemmar). Bland de nordiska länderna kom Danmark högst med 433,000 kr., därnäst Norge med 348,000 kr. och Finland med 39,000 kr. Från Tyskland hade öfverlämnats ej mindre än 1,030,000 kr., från Förenta Staterna 107,000 kr., från Österrike—Ungern 50,000 kr., från England 36,000 kr. och Schweiz 20,000 kr. Belopp af 7,000—5,000 kr. hade ingått från Nederländerna, Frankrike och Belgien, smärre summor från ett flertal andra länder, bland dem Rhodesia och Panama. Det framgår af den detaljerade förteckningen på bidragsgifvare, hvilken ur många synpunkter erbjuder intresse, att de smärre spridda beloppen till väsentlig del härflutit från svenska utvandrare. Hufvudparten af medlen utgjordes emellertid af de belopp, som lämnats af vederbörande länders hufvudorganisationer eller vissa deras fackförbund.

En fullständig öfverblick öfver Landsorganisationens och dess fackförbunds inkomster eller annorledes anskaffade tillgångar under och i anledning af konflikten kan för närvarande

---

[1]) Under konfliktens senare skede afhölls i Stockholm den 2—3 okt. ett möte mellan representanter för Sveriges, Norges, Danmarks och Finlands landsorganisationer, hvarvid lämnades de främmande ombuden närmare upplysningar om stridens uppkomst, förlopp och läge. Därvid tillförsäkrades ock de svenska arbetarne fortfarande understöd från grannländerna.

[2]) Tryckt såsom bilaga i »Protokoll förda vid Landsorganisationens i Sverge femte ordinarie kongress».

icke erhållas. Närmare redogörelse härför torde emellertid inflyta i Landssekretariatets under årets lopp utkommande berättelse för Landsorganisationens verksamhet år 1909.

Understöd till behöfvande arbetare.

Vid storstrejkens beslutande hade man, som förut påpekats, aldrig tänkt sig möjligheten af, att den skulle blifva långvarig. Medlemmarne borde därför kunna underhålla sig själfva; Landsorganisationens disponibla medel skulle endast användas till att skydda de medlemmar, förutvarande och nyvunna, som kommo att förlora sitt arbete genom konflikten eller eljes blifva lidande af dess påföljder. Men striden drog ut på tiden; redan tidigt började somliga medlemmars resurser taga slut, och så inkommo från dem till utskotten och från utskotten till Landssekretariatet framställningar om understöd[1]). Då på många håll allvarsam fara syntes föreligga för, att vissa af de strejkande skulle, om understöd ej bereddes dem, återgå till arbetet och att sammanhållningen därigenom skulle brytas, nödgades Landssekretariatet vidtaga understödsåtgärder. I cirkulär den 15 augusti (Handl. s. 104 f.) tillkännagafs därför, att principen om stridens förande utan understöd måste vidhållas, men att de mest behöfvande, d. v. s. sådana arbetare, som af olika anledningar »blifvit urståndsatta att nu skydda sig eller förskaffa sig det oundgängligaste för lifvets uppehälle» skulle erhålla ekonomisk hjälp. Strejkutskotten anmodades nu företaga undersökningar om understödsbehofven samt till Landssekretariatet afgifva rapport om »det lägsta belopp, som för afhjälpande af denna nöd kan för vidkommande plats vara erforderlig». Oaktadt denna försiktiga formulering inkommo för de följande veckorna framställningar om ständigt ökade belopp, af hvilka Landssekretariatet endast kunde bevilja viss del. Med afseende härå hänvisas i öfrigt till den efterföljande redogörelsen för strejkutskottens verksamhet. Understödsfrågan och därmed sammanhängande rapporter, kontroll och expedition bidrog helt naturligt att väsentligen öka mängden af ärenden, som kräfde centralledningens afgörande, hvarförutom denna öfverhopades med diverse framställningar[2]) från såväl arbetare som andra rörande en del under striden uppkomna förhållanden, särskildt naturligtvis beträffande arbeten af olika slag, som syntes vederbörande böra utföras, resp. nedläggas o. s. v.

[1]) Jfr. härom »Protokoll förda vid Landsorganisationens i Sverge femte ordinarie kongress», s. 40: »Redan den 8 aug. begärdes understöd från flera håll» (yttrande af Landsorganisationens kassör); vidare a. a., s. 29 o. s. v.

[2]) Det må i förbigående omnämnas, att Landsorganisationens ordförande, hvilken närmast representerade ledningen och striden, fick — liksom äfven Sv. Arbetsgifvareföreningens direktör — oupphörligen emottaga anonyma smädelser, skriftliga eller pr telefon.

Enligt från Landssekretariatet erhållna uppgifter utgingo under tiden augusti—december 1909 ej mindre än 5,224 olika försändelser, hvaraf ett stort antal cirkulär o. d. Under samma tid inkommo 6,509 skrifvelser och 545 telegram eller tillhopa 7,054 skriftliga meddelanden af olika slag, de flesta eller 5,423 härrörande från strejkutskotten. Härtill kom emellertid, att ledningen stod i liflig telefonförbindelse med ett stort antal af strejkutskotten o. s. v. Expedition.

Ehuru förbundsstyrelserna endast i mindre grad togo befattning med storstrejken, synas de likväl hafva stått i liflig förbindelse med lokalorganisationerna.

10. Strejkutskotten och deras verksamhet.

Sedan genom proklamationen den 24 juli arbetarne öfver hela landet uppmanats att deltaga i storstrejken, gällde det att i en hast organisera ett system för att sammanhålla och leda de lokala arbetsnedläggelserna. Såsom förut betonats, hade man, för vinnande af nödig enhetlighet och centralisation, ansett sig böra fråntaga förbundsstyrelserna delaktighet i den allmänna ledningen; vid sådant förhållande kunde ej heller förbundens afdelningar direkt dirigeras från centrum, utan blef det nödvändigt att för hvarje ort skapa en lokal sammanslutning, stående i omedelbar kontakt med strejkledningen. Då man vidare räknade på anslutning från ej blott den socialdemokratiskt färgade fackföreningsrörelsen utan från landets alla arbetarekretsar, blef det angeläget söka en form, som möjliggjorde, att man å resp. platser kunde organisera sig på så breda linjer som möjligt. För att ordna dessa spörsmål och samtidigt lämna närmare föreskrifter rörande arbetsinställelsens hufvuddrag, angifva nödiga begränsningar i dess omfattning o. s. v., utfärdades som nämnts ett cirkulär den 2 augusti med följande »regler och bestämmelser att iakttaga under den allmänna arbetsinställelsen»:

1) Arbetskraft skall ställas till förfogande för transport af sjuka, och läkare skola på vanligt sätt betjänas för sina sjukbesök.

2) Om lifsmedel tryta vid sjukhus, skall på begäran transport af sådana äga rum.

3) Transport af aflidna och hvad därmed står i samband skall oförhindradt fullgöras; dock må organiserade arbetare ej anse sig skyldiga att vid begrafningskörning tillhandagå i större utsträckning än med körsel af likvagn jämte en vagn för anhöriga.

4) Hvarje körsven skall vara försedd med ett från vederbörande organisation utfärdadt frikort.

5) Vården af lefvande djur skall utan afbrott fullföljas.

6) Kommunstyrelserna anmodas att omedelbart för hvarje ort sammankalla styrelserna för befintliga fackföreningar till gemensamt möte, där ett strejkutskott tillsättes med uppdrag att leda och ordna förhållandena på platsen i enlighet med af Landssekretariatet, förbundsstyrelser eller afdelningar fattade beslut. Strejkutskottens närmaste uppgift skall vara:

att lämna råd och upplysningar angående arbetsinställelsen och till däri deltagande;

att anordna och leda eventuellt behöfliga möten under arbetsinställelsen.

att utfärda de kort, som angifvas i punkt 4 af dessa bestämmelser;

att noggrant öfvervaka, att ordning är rådande på platsen; samt

att under konflikten uppehålla förbindelse med Landssekretariatet och delgifva de tillkännagifvanden, sekretariatet kan komma att utfärda.

Omedelbart som strejkutskott är utsedt, skall namn och adress på korresponderande insändas till Landssekretariatet.

7) I och för ordningens upprätthållande skola strejkutskotten omedelbart gå i författning om utseendet af tillräckligt antal ordningsmän bland härför fullt tillförlitliga personer. Utskotten böra hvar på sin ort rådgöra med vederbörande polismyndigheter om utöfvandet af dylik ordningsmannabefattning, och må ordningsmännen förses med skriftlig fullmakt samt bära synligt tecken på, att de ha uppdrag att tjänstgöra som sådana. Ordningsmännen skola noggrant handla i öfverensstämmelse med polismyndigheternas föreskrifter.

8) På platser, där kommunstyrelse eventuellt ej finnes, må fackföreningsstyrelserna själfva vidtaga åtgärder för sammankomst, som ofvan sägs, och i öfrigt fullgöra hvad här är föreskrifvet.

Val af strejkutskott.

Då den fackliga arbetarerörelsen dittills icke anordnat några sammanslutningar af samtliga de organiserade arbetarne på hvarje ort, fann Landssekretariatet nu nödigt att åt det socialdemokratiska partiets lokala enheter, arbetarekommunerna, uppdraga vidtagandet af de första åtgärderna för strejken. Kommunstyrelserna anmodades nämligen »att omedelbart för hvarje ort sammankalla styrelserna för befintliga fackföreningar till gemensamt möte, där ett strejkutskott tillsättes med uppdrag att leda och ordna förhållandena på platsen i enlighet med af Landssekretariatet, förbundsstyrelsen eller afdelningen fattade beslut». Med dessa sista ord åsyftades tydligen att betona, att afgörandet af speciella fackfrågor borde ske i samråd med vederbörande fackorganisations myndighet i hvarje fall.

De sålunda gifna föreskrifterna synas i allmänhet hafva blifvit efterföljda, om man ock på åtskilliga ställen (där någon arbetarekommun ej fanns eller af andra skäl) gick annorlunda till väga. På en del mindre platser sammankallades alla arbetare till gemensamt möte för val af strejkutskott. Där endast en fackförening fanns, konstituerades dess styrelse såsom utskott o. s. v. Det torde böra påpekas, att på åtskilliga orter äfven

afdelningar och medlemmar af Svenska Arbetareförbundet fingo deltaga vid dessa förberedande åtgärder och blifva representerade i utskotten; sådan samverkan hade förut endast i några undantagsfall förekommit. Tillgängliga uppgifter (Jfr Bil. 2) angående antalet under storstrejken fungerande strejkutskott hafva sammanförts i *tab. B.*

Tab. B. Antalet strejkutskott.

	Städer och köpingar.	Landsbygd.	Tillsammans.		Städer och köpingar.	Landsbygd.	Tillsammans.
Stockholms stad	2	—	2	Göteborgs o. Bohus län	4	39	43
» län ...	4	26	30	Älfsborgs »	4	12	16
Uppsala » ...	2	7	9	Skaraborgs »	5	2	7
Södermanlands » ...	4	14	18	Värmlands »	4	41	45
Östergötlands » ...	5	12	17	Örebro »	6	23	29
Jönköpings » ...	4	12	16	Västmanlands »	5	18	23
Kronobergs » ...	2	25	27	Kopparbergs »	4	41	45
Kalmar » ...	6	15	21	Gäfleborgs »	4	25	29
Gottlands » ...	1	6	7	Västernorrlands »	4	13	17
Blekinge » ...	4	15	19	Jämtlands »	1	9	10
Kristianstads » ...	5	30	35	Västerbottens »	2	7	9
Malmöhus » ...	9	39	48	Norrbottens »	2	14	16
Hallands » ...	3	13	16	Summa	96	458	554

Tabellen utvisar, att strejkutskott förekommo i ej mindre än 96 af landets samtliga 133 städer och köpingar. Vidare funnos 458 utskott på landsbygden, stundom flera i samma kommun. Bland länen hade Malmöhus län största antalet eller tillsammans 48, hvarefter följde Värmlands och Kopparbergs län med hvartdera 45 samt Göteborgs och Bohus län med 43; minsta antalet återfinnes i Gottlands och Skaraborgs (7), Uppsala och Västerbottens (9) samt Jämtlands län (10). Med afseende å Stockholms stad må påpekas, att förutom det egentliga utskottet äfven ett litet lokalt utskott fanns för arbetare i »Kräftriket».

I nådiga cirkulärskrifvelsen den 11 okt. 1909 anmodades Kungl. Maj:ts Befallningshafvande att å särskildt utarbetade formulär införskaffa detaljerade uppgifter rörande strejkutskotten och deras verksamhet. Dels på denna väg och dels efter direkta framställningar hafva mer eller mindre fullständigt besvarande formulär inkommit från 253 utskott, hvaraf 80 i städer och köpingar, 173 på landsbygden. Med ledning af dessa och öfriga tillgängliga uppgifter meddelas i det följande vissa upplysningar rörande utskotten och deras verksamhet.

Frikort

för ....

anstäld hos

att gälla vid

Utfärd. d. 09 kl.

Frikort

För ....

Anstäld hos ....

att gälla vid ....

Utfärdat d. 1909 kl.

Storstrejkskomitén

Ordf.

FRIKORT

UTFÄRDAT AV

LANDSSEKRETARIATET

Herm. Lindqvist

Ordf.

Utgivet från Carlshamns Stor- strejkutskott

gen. Gust Sjöö

Detta frikort får inte användas mer än för dagen d. 30 Aug 1909.

Utfärdas för tre utav Moddervärkets arbetare

Karlshamn d. 30 aug

Storstrejkutskottet

O. Sjöö

V. ordf.

Ordningsman

Stämpel.

Sträjkutskottet.

Legitimationskort

från

Storsträjkskomitén

för

Herr ....

under utövande av befattning som

Ordningsman

Storsträjkskomitén:

....

Ordförande.

Fullmakt

för innehavaren härav ....

att på arbetarnas vägnar utöva ordningsmannabefattning

i .... under den tid den allmänna arbets- inställelsen varar.

Stockholm den 4 augusti 1909.

För **Landssekretariatet:**

Herm. Lindqvist

Ordf.

Fullmakten utfärdad av** .... **strejkutskott

***gen.** ....*

Frikort, märken och legitimationskort för ordningsmän.

Medlemskort
i
Storsträjksföreningen
i Malmberget
för medlemmen
.....
som erlagt stadgad inträdesafgift.
Malmberget den 1909
Styrelsen.
g:m *Karl E. Engman*
Ordf.

STRÄJKKORT.
Innehavare:
.....
är deltagare i storsträjken 1909.
Malmbergets Sträjkutskott.

N:o .....
.....
är berättigad att mot uppvisande av denna Rekvisitionssedel hos Avesta Koop. Handelsförening erhålla matvaror för ett sammanlagt belopp av
Kronor ***öre,***
vilket härmed intygas.
Avesta den ..... *1909.*
Understödskommittén
.....
Ordf. *Kassör.*

Från Limhamns Handels- & Bageri-Aktiebolag äger
.....
rätt att bekomma varor till ett belopp av Kr. .....
Limhamn den *1909*
Strejkutskottet.
g:m .....

Innehavaren av denna kupong är berättigad att, mot densammas avlämnande, i affär tillhörande kooperativa föreningarna ***Thule*** *eller* ***Solid*** *utfå varor till ett värde av* ***En*** *krona.*
Stockholms storstrejkskommitté.
Gust. A. Jacobson

REKVISITIONSSEDEL.

Från STORSTRÄJKSKOMITEN rekvireras av .....
.....kg. bröd från ALFA.
.....kr. varor från Gävle arb. kons.-förening.
Gävle den / 1909.
Utlämnad den / 1909 STORSTRÄJKSKOMITEN.
af..... gm.....

KREDITSEDEL,

..... fackförening förbinder sig
härmed att för vår medlem nr. ..... till
Storsträjkskomiten vid anfordran utbetala KRONOR .....
Gävle den / 1909
För.....
.....
ORDF.

Legitimationskort för storstrejksdeltagare, blanketter för rekvisition hos kooperativa affärer.

Utskottens sammansättning och verksamhet.

De redovisade 253 utskotten hade ett sammanlagdt medlemsantal af 2,142 personer, hvaraf 11 voro kvinnor; 901 medlemmar eller i medeltal 11 belöpte sig på (de 80) utskotten i städer och köpingar (Stockholm 25), 1,266 eller i medeltal 7 på (de 173) utskotten å landsbygden. Vid valet af utskottsledamöter har alltid, så långt möjligt varit, hänsyn tagits till, att olika yrkesorganisationer skulle blifva däri representerade. Likaså synes man mångenstädes hafva sörjt för intimt fortsatt samarbete med arbetarekommunen genom att i utskotten insätta någon eller alla dess styrelseledamöter. Arbetarekommunens ordförande torde ofta hafva varit jämväl utskottets ordförande.

Utskotten å de större orterna hafva i allmänhet arbetat på afdelningar, såsom expeditions-, organisations-, ekonomi-, nöjes-, understöds- och föredragsutskott m. fl. Samarbetande med dessa funnos å ett flertal mer betydande industriorter särskilda af fackföreningarna tillsatta kommittéer, såsom nödhjälps-, lifsmedels-, bespisnings-, ordnings-, undersöknings-, affischerings- och tidningskommittéer m. fl. Å ett par platser i Skåne funnos särskilda bagerikommittéer.

Tidningskommittéerna hade till uppgift att sprida tidningen »Svaret», hvilket ock skedde i synnerligt stor omfattning.

Utskotten sammanträdde i allmänhet hvarje dag, åtminstone på de större platserna. För de 253 utskotten rapporteras sammanlagdt 8,043 sammanträden, hvaraf 3,357 eller i medeltal 40 belöpte sig på utskotten i städer och köpingar, 4,506 eller i medeltal 26 på utskotten å landsbygden. I dessa siffror äro i allmänhet ej inräknade de speciella kommitté- eller sektionssammanträdena; att antalet per utskott likväl blir så högt, beror delvis på, att ej sällan flere sammanträden höllos samma dag men framför allt därpå, att utskotten äfven efter storstrejkens afslutning mångenstädes fortsatte att leda den återstående striden samt i alla händelser hade en del efterarbeten att afsluta.

Från 233 utskott meddelas, att allmänna möten anordnats till ett sammanlagdt antal af 3,243, naturligtvis med mycket vexlande antal besökare allt efter ortens storlek o. d.; endast 4 utskott förklara, att sådana möten ej förekommit. Uppgifter om att äfven för familjemedlemmar afsedda sammankomster ägt rum hafva lämnats af åtskilliga utskott.

Vid dessa allmänna möten och sammankomster hafva hållits allmänbildande föreläsningar och diskussioner af facklig och politisk art, rörande kooperationen, nykterhets- och fredsrörelsen m. m.; därjämte hafva föredrag hållits om det proportionella valsättet samt praktiska öfningar företagits i tillämpningen af detsamma. Å en ort gåfvo två intresserade vetenskapsmän en kurs i kemi och fysik, hvilken pågick dagligen under tre veckor.

Företrädesvis bedrefs emellertid agitation för striden och arbetarerörelsen, och förmäles bl. a., att vid mötena förekom tillsättande af strejkbrytarevakter och utdelande af varningar.

Dessutom höllos konserter samt i enstaka fall spelmanstäflingar, teaterföreställningar, gymnastikuppvisningar, äfvensom, mycket allmänt, idrottstäflingar, lekar och friluftslif.

Man sörjde emellertid äfven för den materiella förplägnaden vid dessa möten, hufvudsakligen genom kaffefester o. d. I en stad i Blekinge län arrangerades t. ex. fester hvarje lördag och söndag, hvarvid de strejkande med familjer bjödos på kaffe med dopp. För omväxlings skull serverades å en ort vid ett tillfälle sillsexa.

Å de orter, där »Folkets Hus» och »Folkets Park» funnos, hafva dessa ställts till strejkutskottens disposition.

Från 258 utskott föreligga svar på frågan, om demonstrationståg anordnats, nämligen jakande svar från 120 utskott (46 i städer och köpingar, 74 å landsbygden), nekande svar från 138 utskott (resp. 34 och 104). Att icke demonstrationståg förekommit nästan allestädes berodde otvifvelaktigt till väsentlig del på, att vederbörande offentliga myndigheter på många håll icke ansågo sig böra under förhanden varande förhållanden lämna sitt medgifvande därtill. (Härom närmare i annat sammanhang.)

I Landsorganisationens cirkulär (den 2 aug.) hade utskotten anmodats gå »i författning om utseendet af tillräckligt antal ordningsmän bland härför fullt tillförlitliga personer». Af de 249 utskott, som lämnat upplysningar härom, hafva sammanlagdt 176 meddelat, att sådana ordningsmän blifvit utsedda, 73 utskott däremot, att så ej skett. Från 170 utskott föreligga äfven uppgifter om antalet, hvilket utgjorde för 58 utskott i städer och köpingar 2,597, för 112 utskott å landsbygden 997 eller tillsammans 3,594 ordningsmän. Att direkt samarbete med vederbörande myndigheter i ordningens intresse ägt rum, meddelas från 59 utskott; 182 andra förklara, att så ej varit förhållandet. I alla händelser synes emellertid polismaktens arbete för ordningens upprätthållande hafva väsentligt underlättats genom arbetarnes ordningsmän, hvilka ock i ganska stor utsträckning utrustades med polismans skydd och befogenhet. Ett utskott (i Jönköpings län) meddelar t. o. m., att »polis och fjärdingsman voro representerade i strejkutskottet». Enligt uppgift från ett annat utskott (i Östergötlands län) hade »polismakten förbundit sig att icke ingripa, om några oroligheter inträffade, förrän arbetarnes ordningsmän så fordrade». I allmänhet synas polismyndigheterna hafva förutsatt, att arbetarnes ordningsmän skulle närmast ansvara för ordningen bland de strejkande. Utskotten hafva ock enligt egen uppfattning väl fyllt denna uppgift och rapportera, att »det aldrig varit så lugnt som under storstrejken». I stort sedt hafva myndigheterna ock vitsordat ordningsmännens nytta, om ock i undantagsfall andra uttalanden göras, såsom att de ej gjorde annat än hindrade folk att arbeta o. s. v. (Jfr. härom närmare i annat sammanhang.)

Ordningsmännen voro försedda med särskilda, af Landsorganisationens ordförande vanligen utfärdade och genom strejkutskotten utlämnade legimitationskort, hvarjämte de under sin tjänstgöring buro ett särskildt märke såsom igenkänningstecken.

Enligt cirkuläret den 2 augusti skulle vidare inga andra körtransporter få förekomma än de i cirkuläret omnämnda och af utskotten i öfverensstämmelse därmed godkända; till bevis härå skulle hvarje körsven vara försedd med ett frikort. Dylika kort utfärdades ock af Landsorganisationens ordförande och distribuerades till utskotten att af dem efter pröfning i hvarje fall utlämnas. Af de 239 utskott, som lämnat upplysning om användandet af frikorten, hafva endast 62 förklarat, att sådana brukades; 59 utskott uppgifva antalet kort till 1,210 (hvaraf 625 i Stockholm). Vid utdelandet af frikorten gynnades kooperativa affärer o. d. arbetarne närstående företag, hvaremot enskilda affärer ej erhöllo sådana annat än i undantagsfall för leveranser till sjukhus o. d. Frikorten synas endast under stridens tidigare skede hafva kommit till egentlig användning.

Frågan om arbetare i större utsträckning definitivt afflyttat från orten har i allmänhet endast besvarats för mindre platser, där det varit lättare för utskotten att erhålla kännedom om individernas förhållanden. Af 188 utskott lämna 58 nekande svar härå; öfriga 130 ange antalet afflyttade vanligen till 2 à 10 %, stundom upp till 20 à 35 %; dessa senare tal afse tydligen platser med öfvervägande tillfälligt arbete, såsom byggnadsverksamhet, sjötransport o. d.

Af rapporterande 178 utskott hafva 65 förnekat, att arbetarne tillbragt strejktiden hos anförvanter på landsbygden; från 113 andra utskott uppgifves emellertid, att så varit förhållandet, och att i regel 10 à 20 % af arbetarne på detta sätt skaffat sig, lättnad i sin ekonomi. Endast 22 utskott meddela, att de strejkande fått annat afsevärdt understöd från anförvanter på landsbygden. Från 100 utskott uppgifves vidare, att arbetarne hos sina anhöriga sysslat med skördearbete o. d.; från 109 utskott rapporteras, att sådant arbete utförts för andra personers räkning. Från olika håll föreligga ock uppgifter om att tillgången på tillfälliga skördearbetare under konflikten blef synnerligen riklig på grund af tillströmningen af de strejkande. Att dessa i stor utsträckning sysselsatt sig med bärplockning, uppgifva 148 af de 233 utskott, som meddelat upplysningar härom. Den särskildt rikliga tillgången å skogsbär under sommaren 1909 gjorde detta slag af sysselsättning ganska lönande, på samma gång som därmed tiden fördrefs under uppfriskande vistelse i skog och mark. På några orter organiserades gemensamma bärplockningsfärder eller hopsamlades bär från de enskilda, så att hela vagnslaster kunde sändas till Landssekretariatet eller till utskotten annorstädes (i Stockholm o. s. v.).

Då enligt Landssekretariatets cirkulär den 15 augusti understöd skulle börja utbetalas åt de mest behöfvande, fingo utskotten sig ålagd den ingalunda lätta uppgiften att undersöka, i hvad mån understödsbehof förelåg. I allmänhet handhades denna angelägenhet, liksom ock medlens fördelning, af en särskild kommitté, som på mindre orter själf inhämtade upplysningar, men vanligen anlitade resp. fackföreningars medverkan därvid. På fråga hafva 223 utskott meddelat ungefärlig uppgift om det relativa antalet strejkande, som mottogo understöd, och variera deras uppgifter mellan 3 och 100 %; de lägsta procenttalen återfinnas vanligen för utskott på landsbygden, i synnerhet i Malmöhus län samt vid vissa brukssamhällen i Västmanlands län, Kopparbergs och Gäfleborgs län. Beträffande understödsbeloppen per arbetare under hela konflikten äro likaledes upplysningarne mycket vexlande, nämligen från 50 öre och till 145 kronor; vanligast förekommande äro belopp om 10 till 30 kr. I dessa summor torde i allmänhet vara inräknadt värdet af födoämnen, som af utskottet inköpts eller inkommit såsom gåfva, och hvilka in natura utdelats till de strejkande. Af 231 härom rapporterande utskott meddela 95, att understöd utdelats i varor till sammanlagdt värde af 326,421 kr. Häraf synes endast en jämförelsevis ringa del ha inkommit in natura, utan det allra mesta inköpts.

Åtskilliga utskott, särskildt i Skåne, vidtogo allehanda åtgärder att för gemensam räkning inköpa eller rent af tillverka vissa slag af födoämnen, särskildt bröd. Äfvenså anordnades utspisning för i synnerhet barnen, i hvilket afseende framför allt utskottet i Eskilstuna utöfvade en mycket omfattande verksamhet. Under tiden 13 aug.—29 sept. serverades där sammanlagdt 21,102 matportioner, af hvilka 19,196 till barn, återstoden till ungkarlar; högsta antal personer, som på en dag erhöllo mat, var 666 barn och 136 ungkarlar eller sammanlagdt 802; själfva hushållsarbetet utfördes här af frivilliga krafter ur några kvinnliga klubbar.

Beträffande samarbete i olika former med kooperativa företag hafva uppgifter meddelats af 193 utskott, af hvilka 51 konstatera, att sådan samverkan ägt rum. I regel torde denna ha bestått däri, att utskotten för gemensam räkning hos kooperativa affärer inköpt varor, hvartill ock uppmaning lämnades i Landssekretariatets cirkulär den 15 augusti. På åtskilliga håll, särskildt en del större orter, där man ville ha garantier för att understödet verkligen användes för lifsförnödenheters anskaffande, utlämnades ej beloppen kontant utan i anvisningar på visst belopp, som

berättigade innehafvaren att i viss kooperativ affär uttaga varor till motsvarande värde.

Strejkutskottens ekonomi.

Från 249 utskott hafva korrekta uppgifter[1]) erhållits rörande deras ekonomi, och hafva de viktigaste data härom i Bil. 4 sammanförts länsvis för stad och landsbygd. Häraf framgå följande slutsiffror för samtliga ifrågavarande utskott.

	Antal utskott.	*Inkomster.* Samtliga.	Däraf från Landsorganisationen.	*Utgifter.* Samtliga.	Däraf utlämnade understöd.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
I städer och köpingar	81	1,030,094	878,089	1,020,276	961,632
På landsbygden	168	267,768	193,110	264,066	260,062
Tillsammans	**249**	**1,297,862**	**1,071,199**	**1,284,342**	**1,221,694**

Då Landssekretariatet offentliggjort uppgifter[2]) om alla till strejkutskotten t. o. m. 31 oktober utbetalta understödsbelopp, fördelade på hvarje utskott, kan en approximativ beräkning med någorlunda tillförlitlighet göras beträffande dessas samtliga inkomster. Den för de ofvan behandlade utskotten funna proportionen mellan deras från Landsorganisationen erhållna medel samt de öfriga inkomsterna har därvid förutsatts i stort sedt gälla äfven öfriga utskott å ett läns landsbygd, resp. städer. Vid sådant förhållande skulle utskottens samtliga inkomster hafva till den 31 oktober utgjort 1,541,920 kr., hvaraf 1,267,760 förskrifvit sig från Landsorganisationen. På landsbygdens utskott komma 439,038 kr., hvaraf 340,871 från Landsorganisationen, på utskotten i städer och köpingar resp. 1,102,882 och 926,889 kr.[3]) Det jämförelsevis mindre beloppet för landsbygdens utskott utgjordes sålunda till omkring 22 % af frivilliga bidrag o. d. inkomster, hvilka på städernas utskott uppgingo till endast omkring 16 %. Af åtskilliga andra omständigheter framgår äfven, att utskotten på landsbygden i allmänhet hade lättare att skaffa medel, samtidigt med att de mindre togos i anspråk af medlemmarne. Dessa synas i allmänhet hafva haft större ekonomiska resurser än stadsarbetarne, beroende på tryggare ekonomi, framförallt genom tillgången på fria eller egna bostäder med trädgårdsafkastning o. d., samt på den närmare kontakten med och det kraftigare stödet af anhöriga och vänner i den egna landsorten.

---

[1]) Erforderliga kompletteringar hafva i en del fall gjorts med ledning af utskottens till Landssekretariatet ingifna redogörelser och revisionsberättelser, hvilka i den mån de inkommit benäget ställts till förfogande.

[2]) Såsom bilaga till »Protokoll förda vid Landsorganisationens i Sverge femte ordinarie kongress».

[3]) Stockholm ensamt uppvisar den proportionsvis mycket betydande inkomstsumman af 271,608 kr., hvaraf ej mindre än 268,000 kr. från Landsorganisationen.

En väsentlig del af de frivilliga bidragen till utskotten lämnades ur fackföreningars kassor. I allmänhet användes emellertid dessa endast till att utfylla understödet åt de egna medlemmarne, i hvilka fall summan ej kommit till synes i utskottens räkenskaper. Åtskilliga fackförbund kunde ock lämna afsevärda understödsbelopp till sina fackföreningar. Härigenom förklaras i viss mån den motståndskraft och uthållighet arbetarne visade under konflikten. Just på de orter, där organisationerna voro gamla och ekonomiskt väl situerade, såsom i Skåne, Eskilstuna o. s. v., hade vid storstrejkens slut arbetarne ännu ekonomiska resurser kvar och påyrkade därför ifrigt att få ytterligare förlänga arbetsinställelsen. En fullständig öfverblick öfver deras ekonomiska förutsättningar kan därför ej vinnas, förrän närmare redogörelse offentliggjorts rörande såväl fackförbundens som Landsorganisationens andel däri.

Sammanfattning.

Med ledning af de ofvan meddelade uppgifterna från ett antal utskott torde man kunna beräkna, att samtliga 554 utskott bestått af c:a 4,500 medlemmar samt hållit omkring 7,000 sammanträden; (därtill kom arbete i kommittéer och med löpande expedition o. d.; mångenstädes måste medlemmarne använda hela sin tid för dessa uppgifter.) Många tusen möten höllos af fackföreningar eller hela strejkstyrkan å platsen, vid hvilka förekommo föredrag öfver striden eller öfver allmänna ämnen m. m., hvarjämte fester och demonstrationståg anordnades; antalet af ordningsmän torde kunna beräknas till åtminstone c:a 8,000.

Speciell redogörelse för Malmö.

En kort och klar öfversikt öfver ett strejkutskotts verksamhet lämnar följande redogörelse från Poliskammaren i *Malmö:*

På initiativ af Arbetarekommunen i Malmö sammanträdde den 3 sistlidne augusti samtliga i Malmö varande fackföreningars styrelser för att välja strejkutskott i enlighet med Landssekretariatets cirkulär n:r 102. På detta möte bestämdes, att Arbetarekommunens af *sju* manliga medlemmar bestående styrelse, förstärkt med ytterligare *åtta* ledamöter eller tillhopa *femton* manliga ledamöter, skulle utgöra storstrejksutskott i Malmö, samt att kommunens ordförande skulle vara ordförande äfven i utskottet. Sedan detta beslutats, företogs vid samma möte val af de åtta ledamöter, som jämte arbetarekommunens styrelse skulle bilda storstrejksutskottet. Utskottet upplöstes den 21 innevarande oktober, sedan Arbetarekommunen godkänt dess verksamhet. Hvarje dag storstrejken pågick, höll utskottet sammanträde. Dess expeditionstid var kl. 8—9 f. m. och kl. 6—½9 e. m. alla dagar. Utskottet fördelade arbetet inom sig sålunda, att en brödkommitté ombesörjde bakning och försäljning af bröd från kooperativa bageriet Solidar här i staden, hvilket under storstrejken öfvertogs af utskottet; en lifsmedelskommitté ombesörjde inköp och utdelning af lifsmedel bland de strejkande; en tidningskommitté omhänderhade försäljning af Landssekretariatets meddelanden »Svaret»; en kassör omhänderhade ekonomien, en sekreterare förde protokollen, och de öfriga medlemmarne utförde andra löpande ärenden, såsom räkning af de strejkande m. m. För sådana, som

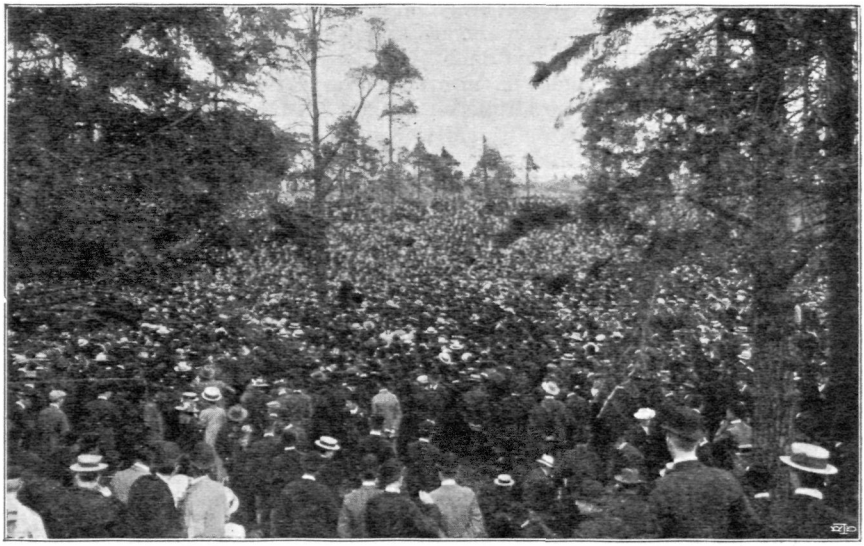

1

2

3

1. Strejkmöte vid Lill-Jans i Stockholm.
2. Ordningsmän.
3. På Folkets Hus gård i Stockholm.

fingo tillåtelse att arbeta under strejken, utfärdade utskottet 40 stycken s. k. frikort. Med samtliga fackföreningars styrelser afhöll utskottet tre gemensamma sammanträden för dryftande af gemensamma angelägenheter, såsom strejkbidragens utbetalande m. m. För hvarje i strejken deltagande utfärdade utskottet ett »storstrejkskort», mot hvars uppvisande personen, hvilken kortet var afsedt att gälla, ägde tillträde till Folkets Park, dit ingen annan erhöll tillträde på dagen före kl. 2 e. m. Omkring 14,000 sådana kort utfärdades. Hvarje dag mellan kl. 11 f. m. och kl. 1 e. m. afhölls i nämnda park gemensamt möte med alla i strejken deltagande, därvid utskottet genom någon af sina medlemmar lämnade muntliga tillkännagifvanden om ställningen på strejkfältet. Dessa möten bevistades hvarje dag i medeltal af 10,000 strejkande. Till de strejkandes nytta och nöje anordnades hvarje dag på samma plats föredrag, musik, sång, uppträdande af folkdansföreningar, lekstugor m. fl. förströelser.

Utskottet hade i kontanta inkomster 117,910: 44 kronor och i utgifter 117,009: 53 kronor. Af inkomsterna voro 3,013: 95 frivilliga bidrag. Dessutom fick utskottet till ett värde af 600 kronor mottaga skänkta varor bestående af sill, potatis, kött, bröd, grönsaker m. m.

Utskottet inköpte dylika och andra matvaror för 14,685: 09 kronor, hvilka jämte de skänkta varorna och kontant 60,186: 92 kronor utdelades i understöd till samtliga i strejken indragna arbetare.

Vid understödens utbetalande tillgick så, att hvarje fackförening hos utskottet rekvirerade den summa den ansåg sig behöfva utdela bland de mest behöfvande af sina medlemmar. Till den summa fackföreningarne erhöll på så sätt tillsköts af föreningens egna medel för utdelning, så att denna utgjorde för hvarje man pr vecka under storstrejken högst 12 kronor, lägst 4 kronor och i medeltal 7 kronor.

Det kontanta understödet utdelades vanligen icke i penningar utan i anvisningar på kooperativa föreningen Seger härstädes, där de sedan inlöstes af utskottet.

För en närmare kännedom om strejkutskottens verksamhet samt om konfliktens lokala gestaltning hänvisas i öfrigt till *del II*, s. 131 ff., s. 156 ff. o. s. v. äfvensom till de af trycket utgifna speciella redogörelserna från Eskilstuna, Gäfle (och Stockholm — under tryckning), hvilka lämna en intressant inblick i förhållandena å olika orter.

---

11. Storstrejkens omfattning.

I det föregående har visats, att vid lockouternas utvidgande f. o. m. 2 augusti omkring 72,000 arbetare hos inemot 400 arbetsgifvare voro utan arbete. Ehuru endast omkring 30,000 af dessa arbetare synas hafva tillhört fackförbund inom Landsorganisationen, hade likväl å nästan samtliga arbetsplatser allt arbete inställts, antingen därför att den återstående

styrkan ej kunde med fördel uppehålla driften eller ock på grund af att de oorganiserade arbetarne ställde sig solidariska med de lockoutade.

När så Landssekretariatet i storstrejksproklamationen vädjade till alla Sveriges arbetare, så visade det sig, huru rätt ledningen beräknat stämningen bland arbetarnes djupa led, och huru medryckande solidaritetens, storstrejkens, klasskampens idé verkade i det då föreliggande ögonblicket. Det kan utan tvekan konstateras, att storstrejksbeslutet stod i full samklang med de djupa ledens impulsiva önskningar, och att en sådan enhällighet inom en stor folkgrupp endast sällan förekommit. Å andra sidan måste ock betonas, att just inom de mest erfarna och upplysta arbetarekretsarne otvifvelaktigt rådde förstämning och bekymmer öfver det äfventyr, i hvilket nu hela den mödosamt uppbyggda fackföreningsrörelsen på en gång riskerades. Men sedan beslutet var fattadt, samverkade alla till dess realiserande i största möjliga utsträckning.

Omedelbart efter storstrejksproklamationens offentliggörande hade fackföreningarne öfverallt enligt gifven föreskrift sammanträdt och, såsom det vill synas, i regel fullkomligt enhälligt beslutat deltaga i arbetsinställelsen. Underrättelse härom lämnades, likaledes enligt gifna anvisningar, till flertalet arbetsgifvare, ofta med påpekande af att arbetsinställelsen endast borde betraktas såsom en demonstration mot Svenska Arbetsgifvareföreningen. Och på onsdagen den 4 augusti — å de orter, där lockouterna pågingo, delvis under de båda närmast föregående dagarne — stod helt plötsligt nästan allt industriellt produktionsarbete och en stor del af samfärdseln stilla i hela landet.

De olika strejkräkningarna.

Det ligger i sakens natur, att fullt uttömmande och korrekta uppgifter rörande storstrejkens verkliga omfattning icke kunna erhållas, utan att endast ungefärligt riktiga upplysningar därom äro öfverkomliga. Synnerligen stor omsorg ägnades ock såväl från myndigheternas som från de stridanda parternas sida åt angelägenheten att noga observera konfliktens storlek och utveckling.

Det i och för sig bästa materialet för undersökningar härom införskaffades i enlighet med nådiga cirkulärskrifvelsen den 11 oktober 1909, då Kungl. Maj:ts Befallningshafvande i länen anbefalldes att å särskildt utarbetade, detaljerade formulär låta inhämta uppgifter från hvarje af konflikten berörd arbetsgifvare. Det sålunda insamlade primärmaterialet öfverlämnades till Kommerskollegii storstrejksutredning och är, vid denna redogörelses publicerande, föremål för ingående bearbetning. Detta material har emellertid ej kunnat blifva fullt uttömmande; en del arbetsgifvare, särskildt med mindre antal arbetare och inom yrkesgrupper, som icke till

lokalmyndigheterna regelbundet pläga inlämna årliga redogörelser, hafva icke blifvit medtagna. Åtskilliga hafva ock vägrat afgifva uppgifter eller lämnat oanvändbara sådana.

Lättare var det otvifvelaktigt att under konfliktens fortgång erhålla ungefärliga muntliga uppgifter. I anledning af särskilda telegram från civilministern (Handl. s. 227 ff.) anordnade ock länsstyrelserna först dagliga och mera summariska, sedan med vissa mellantider återkommande noggranna räkningar af antalet under konflikten arbetslösa, hvarvid vederbörande myndigheter — magistrater, kronofogdar, länsmän m. fl. — i regel vände sig till arbetsgifvarne för inhämtande af upplysningar. Det sålunda erhållna materialet blef af länsstyrelserna, i den mån så kunde ske, kompletteradt och kontrolleradt genom telefonförfrågningar o. s. v.; de uträknade slutsiffrorna inrapporterades till Civildepartementet och offentliggjordes genom dess försorg i Post- och Inrikes Tidningar. En granskning af länsstyrelsernas primärmaterial, som för vissa län är synnerligen detaljeradt, ger vid handen, att de af dem anordnade räkningarne i stort sedt verkställts med noggrannhet, med undantag dock för den första, då man ännu ej hunnit ordna rapportsystemet och en hel del siffror uppenbarligen approximerades. I Bil. 1, där räkningarnes resultat sammanförts, hafva ock på grund af vederbörande länsstyrelsers egna korrektioner vidtagits vissa förändringar i de ursprungligen offentliggjorda talen för räkningen den 9 augusti. De senare räkningarnes resultat torde däremot i stort sedt ge en tillfredsställande bild af arbetsinställelsens omfattning.

»För åstadkommandet af en fullt tillförlitlig öfversikt öfver det antal arbetare, som deltaga i den allmänna arbetsinställelsen», anmodade Landssekretariatet i särskildt cirkulär den 6 augusti strejkutskotten att på de sätt dessa funno lämpligt införskaffa och till Landssekretariatet insända uppgifter afseende måndagen den 9 augusti och med fördelning efter organiserade och ej organiserade, män och kvinnor. Dessa räkningar synas emellertid ej hafva kunnat utföras allestädes; i alla händelser var det icke möjligt att däraf erhålla någon allmän öfversikt. När emellertid understöd började utbetalas och strejkutskotten, för att erhålla sådant, måste noga taga reda på och inrapportera de behöfvandes antal, så fingo utskotten ett direkt praktiskt intresse af att göra noggranna räkningar. När därför Landssekretariatet i ett cirkulär den 21 augusti anbefallde ny räkning på måndag den 23, så inkommo denna gång uppgifter från nästan alla utskott. Det sålunda erhållna materialet, som af Landssekretariatet ställts till förfogande, synes i stort sedt vara mycket godt, åtminstone för smärre orter. För storstäderna däremot hafva verkligen kontrollerade uppgifter i allmänhet ej kunnat lämnas af utskotten, utan synas dessa i allmänhet, med afseende å antalet organiserade arbetare hafva godtagit fackföreningarnes rapporter, upptagande i regel hela föreningens nominella medlemsantal. Fackföreningarne hade ock direkt anledning att kunna prestera höga siffror, enär deras anspråk på understöd ju däraf bättre motiverades; då därjämte de i arbete kvarstående skulle inbetala höga uttaxeringsbelopp, för hvilka organisationerna ansvarade, var det klart, att uppgifterna om sådana icke blefvo för höga.

Hvad särskildt Stockholm beträffar, så är det uppenbarligen oriktigt, att, såsom strejkutskottets redogörelse visar, antalet i striden deltagande skulle hafva ökats från den 16 och till den 23 augusti och sedan bibehållit sig på sin höjdpunkt ännu den 30 augusti. Erinras må slutligen, att det för strejkutskotten icke varit möjligt att afskilja det vid tiden för storstrejken ganska stora antalet arbetslösa, tillfälligt eller permanent, och hvilka, särskildt sedan understöd börjat utdelas, hade anledning att göra sig påminda.[1])

[1]) Härom åtskilliga uttalanden från strejkutskott.

Emellertid torde de till Landsorganisationen inkomna uppgifterna i stort sedt vara ganska goda och bilda en värdefull komplettering till de officiella räkningarnes resultat. Ehuru strejkutskottens siffror skulle gälla måndagen den 23 augusti [2]), synas de emellertid i regel afse förhållandena under den närmast föregående veckan, således tiden omkring den 20. Vid jämförelse med resultaten af de officiella räkningarne den 18 och 26 augusti kan man sålunda angifva arbetsinställelsens ungefärliga omfattning vid tiden omkring den 20 augusti med de i tab. C angifna siffrorna.

Tab. C. De arbetsledigas ungefärliga antal

vid tiden omkring den 20 augusti.

Län.	Arbetslediga arbetare. Hela antalet.	Pr 1,000 inv.	Län.	Arbetslediga arbetare. Hela antalet.	Pr 1,000 inv.
Stockholms stad.....	40,000	112	Göteborgs o. Bohus län	27,000	73
» län	10.000	47	Älfsborgs »	11,500	40
Uppsala »	5,000	40	Skaraborgs »	2,600	11
Södermanlands »	9,500	55	Värmlands »	10,500	41
Östergötlands »	17,000	59	Örebro »	8,300	41
Jönköpings »	3,500	17	Västmanlands »	10,000	66
Kronobergs »	3,300	21	Kopparbergs »	14,300	62
Kalmar »	4,500	20	Gäfleborgs »	18,000	72
Gottlands »	600	11	Västernorrlands »	14,000	57
Blekinge »	5,500	37	Jämtlands »	1,600	14
Kristianstads »	6,000	27	Västerbottens »	1,600	10
Malmöhus »	37,500	84	Norrbottens »	8,000	51
Hallands »	5,300	36	Hela riket	**275,100**	51

Vid tiden omkring den 20 augusti, då visserligen en mindre del af arbetarne redan återgått till arbetet, men dock hufvudstyrkan stod orubbad och konflikten hade sitt fasta läge öfverallt i landet, omfattade densamma sålunda c:a 275,000 arbetare, hvilket motsvarar c:a 5 % af folkmängden.

Såsom antagas kunde, hade storstrejken sin såväl absolut som relativt starkaste anslutning i Stockholms stad, Malmöhus län samt Göteborgs och Bohus län (företrädesvis Göteborgs stad). I öfrigt framträda de speciella industrilänen i mellersta och norra Sverige med höga siffror, beroende väsentligen på arbetsinställelser vid grufvor, järnbruk, sågverk och pappersmassefabriker. Jämförelsevis ringa är däremot de arbetslediga arbetarnes antal i Gottlands, Jämtlands och Västerbottens län samt de småländska länen. Med afseende å den lokala fördel-

[2]) Vid senare anordnade räkningar inkommo ej uppgifter från ett stort antal utskott.

ningen i öfrigt hänvisas till *Bil. 2*, där strejkutskottens uppgifter om arbetareantalet återgifvas, äfvensom till den bifogade kartan.

Beträffande *Bil. 2* må dock påpekas, att dess slutsiffror om arbetarnes fördelning på städer och landsbygd gifvetvis lämna för höga resultat för de förra, enär stadssamhällenas arbetareorganisationer, denna gång särskildt strejkutskotten, med sin verksamhet i regel omfatta äfven arbetare vid arbetsställena å närmast kringliggande landsbygd. Vid sådant förhållande torde man kunna antaga, att c:a 185,000 arbetare belöpt sig på städer och köpingar och c:a 90,000 tillhört landsbygden. På grundval af uppgifterna i *Bil. 2* samt öfriga tillgängliga uppgifter kan vidare antalet ursprungligen organiserade arbetare (således ej de under konflikten i organisationerna nyintagna) anslås till omkring 160,000, hvadan alltså ej mindre än omkring 115,000 ej organiserade arbetare vid tiden omkring den 20 augusti deltogo i striden; en väsentlig del af dessa voro emellertid anställda vid de arbetsställen, som drabbades af lockouterna. Beträffande i öfrigt den omfattning, i hvilken storstrejken träffade vissa organisationer, hänvisas till de bland bilagorna återgifna tabellerna och speciella redogörelserna härom.

Som nämnts, hade emellertid ett icke ringa antal arbetare vid nu angifna tidpunkt redan dragit sig ur striden. I själfva verket torde arbetsinställelsens höjdpunkt, med afseende å antalet arbetslediga arbetare, hafva fallit omkring den 10 augusti, då typografernas anslutning förstärkte skarorna och ryckte dittills tveksamma med sig, samt innan ännu ekonomiska bekymmer jämte den vaknande insikten om stridens långvarighet förmått en del att söka i tid rädda sina platser. Vid denna tidpunkt torde antalet deltagare i arbetsinställelsen sannolikt hafva utgjort omkring 290,000. Söker man slutligen beräkna sammanlagda antalet arbetare, som under någon del af striden deltogo i densamma, lärer summan knappast komma att väsentligt understiga 300,000.

Ännu den 26 augusti stodo omkring 260,000 arbetare kvar i konflikten; ehuru återgången i arbete under de därpå följande dagarne blef något starkare, så utgjorde de arbetslediga likväl den 2 september omkr. 240,000. När nu på grund af konfliktens långvarighet och det ringa understödet upplösningen bland de strejkande påskyndades, mellankom den under medverkan af statens förlikningsman den 1 sept. träffade och den 3 sept. offentliggjorda uppgörelsen, enligt hvilken storstrejken upphäfdes, så att endast arbetsinställelserna hos Svenska Arbetsgifvareföreningens delägare från och med den 6 sept. stodo kvar. För

STORSTREJKENS OMFATTNING OCH FÖRDELNING Å OLIKA ORTER I SVERIGE ÅR 1909.

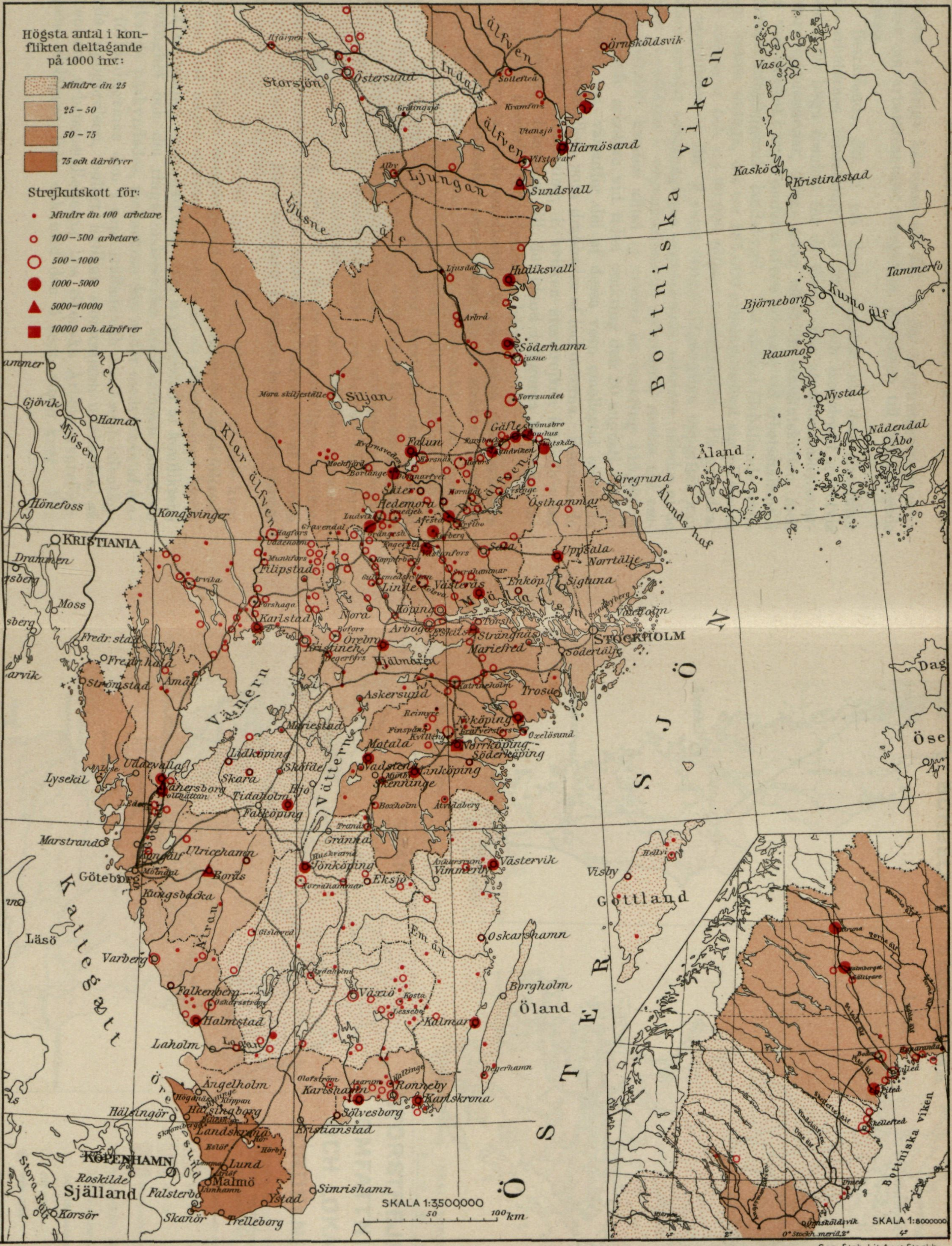

Gen. Stab. Lit. Anst. Stockh.

Obs! Strejkutskotten i Stockholms, Kristianstads, Malmöhus samt Göteborgs och Bohus län äro af utrymmesskäl. inlagda å efterföljande specialkartor.

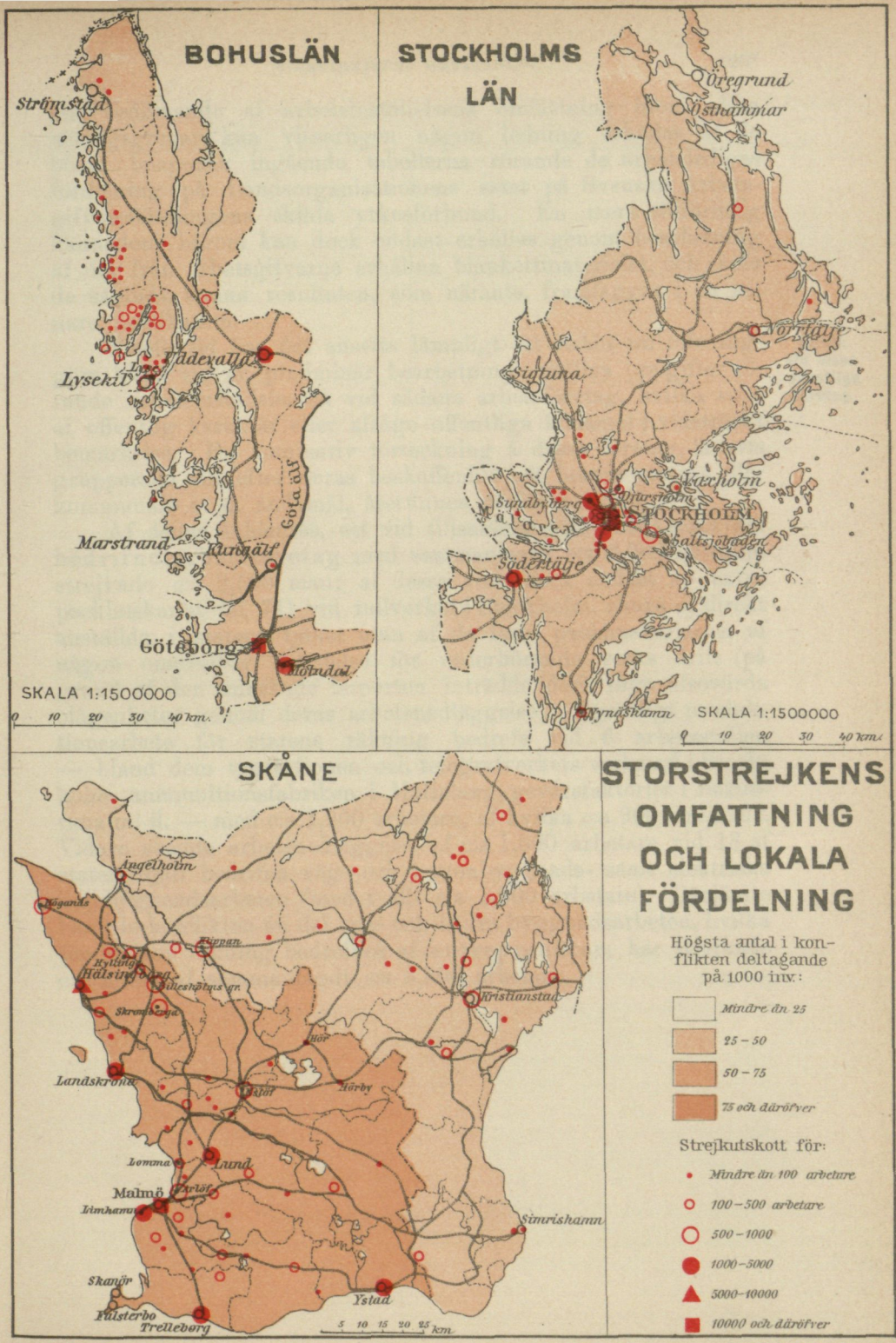

Gen. Stab. Lit. Anst. Stockh.

ett bedömande af arbetsinställelsens omfattning inom olika näringsgrenar kan visserligen någon ledning erhållas af de bland bilagorna ingående tabellerna rörande de arbetsledigas fördelning på Landsorganisationens samt på Svenska Arbetsgifvareföreningens skilda yrkesförbund. En mera tillförlitlig kännedom härom kan dock endast erhållas genom bearbetning af det från arbetsgifvarne erhållna blankettmaterialet, och skola de sålunda vunna resultaten, som nämnts, framläggas i en senare publikation.

Strejk vid vissa offentliga företag.

Emellertid har det ansetts lämpligt att redan nu offentliggöra vissa vid en preliminär bearbetning erhållna uppgifter rörande arbetsinställelserna vid sådana arbetsföretag, hvilka voro af offentlig karaktär eller afsågo offentliga ändamål i vidsträckt bemärkelse. En nominativ förteckning å dessa företag, länsvis grupperade allt efter deras beskaffenhet att beröra statens eller kommunala o. d. ändamål, återfinnes därför i *Bil. 7.*

Af denna inhämtas, att vid tillsammans 25 af staten själf bedrifna arbetsföretag med sammanlagdt c:a 3,000 arbetare strejkade c:a 2,500 man; af dessa voro dock endast 55 extra packhuskarlar (af 71) vid tullverket i Stockholm, ehuru ej direkt anställda i statens tjänst utan af de fasta packhuskarlarne, af någon omedelbar betydelse för vederbörande verks drift (på grund af den minskade importen inträdde dock inga afsevärda olägenheter genom deras arbetsnedläggelse). Egentligt produktionsarbete för statens räkning bedrefs vid 6 arbetsställen — bland dem tygstationen och telegrafverkets verkstad i Stockholm, ammunitionsfabriken i Marieberg, gevärsfaktoriet i Eskilstuna m. fl. — med c:a 1,200 arbetare, af hvilka c:a 900 strejkade. Vidare skedde arbetsnedläggelse af c:a 1,600 arbetare vid 18 af staten själf bedrifna väg- och vattenbyggnads- samt elektriska linjebyggnadsarbeten (med i allt c:a 1,800 arbetare). Därjämte berörde konflikten en del hus- och andra byggnadsarbeten, hvilka för statens räkning bedrefvos af entreprenörer; här strejkade c:a 3,400 af sammanlagdt c:a 3,500 arbetare.

Tab. D. Kommunala och andra arbetsföretag af allmännare betydelse.

Företag.	Antal arbetsställen.	Antal arbetare. Före storstrejken.	Antal arbetare. Strejkande.
Husbyggnadsarbete	36	1,900[1])	1,579
Väg- och vattenbyggnadsarbete			
a) utföres af kommuner	49	8,084	5,807
b) » för » af entreprenörer	8	279	266
c) enskilda	35	1,800[1])	1,670
Gasverk	2	871	462
Elektricitetsverk o. kraftstationer			
a) kommunala	5	559	407
b) enskilda	8	667	548
Vattenledningsverk[2])	9	438	292
Åkerirörelse	202	2,382	2,020
Spårvägsdrift			
a) kommunal	2	741	557
b) enskild	3	1,284	1,167
Express- och stadsbud (städer)	4	35	27
Telefon (verkstadsarbete)	1	639	—
Sjötransport (rederier)	24	867	397
Andra företag	30	960[1])	687
Tillsammans	418	21,506[1])	15,886

Tab. D innehåller en sammanställning rörande arbetsinställelserna vid kommunala och andra arbetsföretag af allmännare betydelse, bland hvilka medräknats olika kommunikationsföretag m. fl., såsom af tabellen närmare framgår. Alldeles oberörd af strejken synes den kommunala renhållningen ha varit, och vid endast jämförelsevis få gas-, elektricitets- och vattenledningsverk nedlades arbetet. I Göteborg och Hälsingborg (och i Uppsala) strejkade personalen vid de kommunala spårvägarne, liksom vid de af enskilda bolag drifna spårvägarne i Stockholm (2) och Kiruna. I Hälsingborg, Landskrona, Ystad och Borås deltogo stadsbuden i arbetsinställelsen. Under tabellens rubrik »andra företag» ingå bl. a. Göteborgssystemens i vissa städer servitörer, dödgräfvarne i Stockholm m. fl. I öfrigt utgjordes hufvudparten af de strejkande af transportarbetare vid åkerier, på ångfartyg och ångslupar o. s. v., samt framför allt af byggnadsarbetare, anställda dels i en mängd kommuners egen tjänst och dels hos deras entreprenörer. Tillhopa mer än 400 arbetsgifvare af här ifrågavarande olika slag berördes af arbetsinställelsen, omfattande c:a 16,000 af deras samtliga c:a 21,500 arbetare.

Sammanlagdt omkr. 22,000 arbetare vid arbetsföretag af offentlig karaktär eller för offentliga ändamål (i vidsträcktaste betydelse) deltogo sålunda i storstrejken.

Med afseende å särskildt vissa kommunikationsverk i Stockholm och Göteborg torde några närmare upplysningar här böra meddelas.

[1]) Häri ingå vissa approximerade tal.

[2]) För 4 orter hafva belysningsverken här medräknats, enär resp. uppgifter e kunnat åtskiljas.

Vid båda spårvägsbolagen i Stockholm upphörde arbetet den 4 aug. på morgonen i enlighet med personalernas vid gemensamt möte under föregående natt fattadt beslut. Förut gjord hemställan om utverkande af Öfverståthållareämbetets tillstånd till trafikens inställande hade lämnats utan afseende. **Spårvägarne.**

Efter påtryckning från vederbörande myndigheter upptogs den 9 aug. trafiken å norra bolaget å Ringlinjen med 12 vagnar, förda af kontrollörer. Under de följande dagarne utsträcktes trafiken till de periferiska linjerna. Den 15 aug. upptogs ånyo linjen till den pågående utställningen å Djurgården, och den 17 voro alla linjerna öppnade, ehuru med minskadt antal vagnar.

Den 8 sept. var trafiken åter upptagen i ordinarie utsträckning äfven med afseende å körtid och vagntäthet. Det var blott arbetaretågen, som ännu ej blifvit insatta i trafik. Den 14 och 15 sept. började emellertid äfven dessa.

Vid södra bolaget satte man i gång den 11 aug. Den 13 kunde man redan utdraga trafiken ända till Enskede. Vid detta bolag hade äfven kontrollörerna gjort gemensam sak med de strejkande.

Trafikens upptagande skedde så godt som uteslutande med hjälp af frivilliga och sedermera nyantagen personal. Den 30 aug. hade sålunda af den gamla trafikpersonalen vid norra bolaget blott ett fåtal återgått. De strejkande hade efter föregående ultimatum förklarats afskedade den 18 aug.

Efter storstrejkens slut anmälde personalerna den 4 sept. till bolagen, att de vore beredda återgå till arbetet. Svaren blefvo emellertid, att underhandlingar med organisationerna icke komme att föras; då samtidigt ett växande antal åter inställde sig till tjänstgöring, beslöts att man allmänt skulle anmäla sig en och en.

Under förlikningsmannen Cederborgs medverkan ordnades förhållandena sedan vid södra spårvägarne; äfven vid de norra ernåddes, ehuru först i november, öfverenskommelse, som dock ledde till fortsatta slitningar och sedermera annulerats. Den nu anställda personalen är till hufvudsaklig del nyantagen under och efter konflikten.[1])

Spårvägspersonalen i Göteborg hade beslutat att fortsätta trafiken, så länge detta läte sig göra utan fara för oordningar. Sedan emellertid en del demonstrationer förekommit, nedlades arbetet den 6. Följande dag anmälde sig emellertid 105 man af personalen som arbetsvilliga, och trafiken skulle därför åter börja den 8, då emellertid blott 25 man inställde sig.

Sedan linjen till Kviberg öppnats den 13 aug. och den till Mölndal den 16, betraktades trafiken som återupptagen i sin helhet, om ock med reduceradt antal vagnar.

De strejkande, som ej återgått inom en utsatt frist, hade den 11 aug. förklarats afskedade, och försök till underhandlingar, som gjordes efter klyfningen, misslyckades. Först fram på vintern återtogos några af de afskedade.

I Hälsingborg nedlade personalen äfven arbetet och höll ut under hela strejken; trafiken upptogs emellertid med annan arbetskraft, så att man den 28 aug. åter var i full gång. Först i början af 1910 åvägabragtes en öfverenskommelse.

I storstrejken deltogo dessutom spårvägsmännen i Kiruna. Här återfick emellertid hela personalen utom några, som emigrerade sina platser.

---

[1]) Jämför härom vidare en af norra spårvägsbolaget utarbetad publikation: »Stockholms Nya Spårvägsaktiebolag och storstrejken år 1909. — En återblick.» — Stockholm, 1910, äfvensom Handl. s. 192 ff. samt en i bil. 30 återgifven redogörelse från Spårvägsmannaförbundet.

I Uppsala inträffade i spårvägens drift ett par dagars afbrott, som delvis hade karaktär af strejk.

I Malmö önskade linje- och verkstadspersonalen nedlägga arbetet, men då trafikpersonalen beslöt att fortsätta, stannade äfven de öfriga kvar. I Norrköping och Jönköping beslöto arbetarne likaledes att ej nedlägga arbetet.

Öfrig trafik i Stockholm.

I Stockholm nedlade droskkuskarne arbetet den 4 aug. med undantag för de droskor, som erhållit frikort. Efter suspendering af förordningen om automobilmärken sattes en del automobiler i gång den 9 aug. Följande dag ålades droskägarne att i brist på kuskar själfva köra ut med en droska; samtidigt förbjödos de körande att använda frikort.

Antalet i trafik insatta droskor ökades, enligt uppgift från polisens ordonnansafdelning, under de följande dagarna sålunda:

Den	11	aug.	87 droskor	Den	20	aug.	230 droskor
»	15	»	140 »	»	31	»	300 »
»	16	»	162 »	»	6	sept.	333 »
»	18	»	200 »				(hela antalet).

Körtrafiken å Norrbro hade under tiden 13—20 aug. ökats med 91 %.

Äfven åkeriarbetarne deltogo i arbetsnedläggelsen.

Vid ångslupstrafiken nedlades arbetet af de oexaminerade maskinskötarne den 4 aug. Trafiken upptogs delvis genom anställande af examinerade maskinister, hvilka sedermera bibehållits med personliga kontrakt. Den 12 aug. voro 10 färjor och slupar i gång, den 16 var antalet 19.

På en del ångbåtar nedlade sjömän och eldare arbetet den 5 aug. på morgonen. På grund häraf måste flertalet mälarbåtar inställa sina turer. Några höllos i gång med bemanning af styrmän och maskinister. Skärgårdsbåtarna åter fortsatte i allmänhet med oorganiseradt folk. Östersjö- och utlandstrafiken upprätthölls med inmönstrade besättningar.

Enligt uppgift från polisens ordonnansafdelning utgjorde antalet anmälda resande i Stockholm:

	År 1908.	År 1909.		År 1908.	År 1909.
under juli	22,281	20,082	under oktober ...	12,423	11,425
» augusti ...	14,644	12,431	» november	10,159	10,605
» september	12,467	16,009	» december	8,894	9,754

Häraf synes framgå, att resandefrekvensen i hufvudstaden, mindre än man kunnat vänta, påverkades af storstrejken och därunder rådande förhållanden. Af detaljerade uppgifter per vecka framgår ock, att sådan påverkan egentligen endast framträder för tiden omkring den 20 augusti, men att trafiken därefter återtog normala proportioner.

Landtarbetet.

Det till Landsorganisationen hörande Landtarbetareförbundet, som endast hade en jämförelsevis ringa anslutning och därför nödgades föra en försiktig politik, undvek till en början att taga position till storstrejksproklamationen. Då emellertid den utbrutna striden vid särskildt en del bruk påverkade därvarande landtarbetare och i öfrigt starka påtryckningar gjordes för att förmå äfven landtarbetarne till deltagande, så beordrade förbundsstyrelsen sina afdelningar och medlemmar att den 16 augusti börja arbetsinställelse. Så skedde dock endast vid ett 20-tal

större landtegendomar, flertalet tillhörande bruk i Värmlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs och Gäfleborgs län, där c:a 1,100 landtbrukare nedlade arbetet. Ehuru på dessa arbetsplatser endast få stannade kvar vid arbetet, kunde den pågående sädesskörden i allmänhet utan olägenhet bedrifvas med tillfälliga arbetskrafter, delvis från de högre samhällsklasserna. Vid storstrejkens slut återgingo de flesta till sina platser igen; vid vissa bruk, där industriarbetarne fortfarande voro lockoutade, samt på några platser, där arbetsgifvarne beifrade aftalsbrott från arbetarnes sida, fortgingo dock konflikter, i några fall öfver hela vintern. (Jfr. härom vidare *bil.* 22.)

Arbetsinställelserna inom boktryckareyrket hafva i annat sammanhang redan blifvit i korthet berörda. För närmare upplysningar härom hänvisas till resp. organisationers redogörelser i *bil.* 25 och 32.

12. Storstrejkens afslutning under förlikningsmannens medverkan.

Underrättelsen, att båda sidorna i vissa punkter förkastat förlikningsmännens medlingsförslag af den 24 juli, innebar tillika, att de från båda sidor proklamerade besluten om ytterligare utvidgningar af arbetsstriden skulle gå i verkställighet. Förlikningsmännen ansågo sig emellertid böra göra ännu ett yttersta försök att förebygga detta och riktade till de ledande å ömse sidor en förfrågan, huruvida man icke kunde omedelbart försöka nya underhandlingar och, i afbidan å resultatet däraf, undanskjuta åtgärderna för stridens utveckling. Äfven andra tänkbara utvägar ifrågasattes. Men från båda sidor blef svaret, såsom man kunnat befara, att i sakens dåvarande läge, och till dess de proklamerade besluten trädt i verkställighet, icke någon som helst åtgärd från utomståendes sida kunde tänkas lända till något praktiskt gagn. Och vid de konferenser, som enskilda medlemmar af regeringen hade med parternas ledande män, blef svaret detsamma.

Från det allmännas sida hade man således tills vidare ej annat val än att ställa sig afvaktande. Emellertid uppdrog regeringen den 2 augusti åt förlikningsmannen *A. Cederborg* att med särskild uppmärksamhet följa den pågående stridens utveckling; och höllos under den följande tiden af honom upprepade underhandskonferenser med ledningen å ömse sidor.

Redan under storstrejkens första skede komplicerades sakläget väsentligt genom de aftalsstridiga arbetsnedläggelser, som

vidtogos af vissa arbetaregrupper, och hvilka kunde väntas väsentligt försvåra en uppgörelse. Åt farhågorna härutinnan gafs uttryck i ett regeringens uttalande af den 7 augusti. (Handl. s. 214.)

Framställningar om medling.

Den 19 augusti ingaf förlikningsmannen Cederborg till civilministern en skrifvelse, däri han af skäl, som han anhöll att få inför civilministern muntligen utveckla, förklarade sig anse tiden vara inne för ett nytt medlingsförsök. Enligt förlikningsmannens mening vore dock önskvärdt, att detta medlingsförsök anförtroddes åt en af förlikningsmännen och andra vederbörande biträdd nämnd.

Den 27 augusti föredrogos inför regeringen såväl denna skrifvelse som vissa enskildes framställningar om ett ingripande i striden från regeringens sida. Regeringen fann emellertid hinder ännu föreligga för ett dylikt ingripande, detta, enligt hvad senare uttalanden gifva vid handen, af den orsak, att genom aftalsbrotten och hvad därmed sammanhörde striden riktats mot själfva samhället, och att någon medling från samhällets sida då ej borde ifrågakomma, förrän detta angrepp i grund tillbakaslagits.

Regeringens ställning till medlingsförslagen.

Den 28 augusti inkommo till regeringen nya framställningar om medling. Dessa föredrogos den 30 augusti, därvid civilministern i ett omedelbart därefter offentliggjordt anförande utvecklade de skäl, på grund af hvilka han ansåg ett ingripande ännu ej böra äga rum. Hans uttalande i denna del lydde sålunda:

»Då den stora striden på arbetsfältet genom storstrejken utvidgades till områden, där arbetsnedläggelsen innefattade en allvarlig fara för ett samhälles lifsfunktioner, då strejk proklamerades i uppenbar strid mot i bindande form ingångna aftal, därigenom våldförande sig på en bland de viktigaste principer, tilliten till tro och heder, på hvilka vår samhällsordning är fotad, då man öppet sökte förleda statens tjänstemän att svika sin plikt, då hade striden upphört att vara enbart en kraftmätning mellan arbetsgifvare och arbetare, den hade vändt sin udd direkt mot samhället.

Att staten inför sådana företeelser och inför det hot, som man sålunda riktat mot samhällsordningen, skulle själf göra eller främja några som helst eftergifter, bör ej kunna ifrågasättas af någon, som verkligen nitälskar för ordnade samhällsförhållanden. De, som öppnat denna strid, måste lära sig inse, att öfver hvarje klass står samhället, att samhällets makt och dess intressen äro och måste vara större än de särskilda klassernas.

Samhället kan visserligen i stort sedt sägas hafva med framgång afslagit de angrepp, som riktats mot detsamma. Jag är dock öfvertygad om att i stridens nuvarande skede ett ingripande från Eders Kungl. Maj:ts sida skulle af den ansvariga ledningen framställas och för den stora mängden bland arbetare framstå såsom en seger för dem i deras kamp mot samhället, ett uppgifvande af samhällets makt, dess rätt och dess intressen. Jag hämtar ytterligare stöd för denna min uppfattning i den omständigheten, att ännu den 28 augusti från Landssekretariatet proklamerats fort-

satt enig kamp med oförändrade stridslinjer. Därför tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t icke heller nu måtte finna anledning till särskildt ingripande i den pågående striden.»

Regeringen anslöt sig till den af civilministern sålunda häfdade uppfattningen. [1])

[1]) De synpunkter, som voro för regeringen ledande, utvecklades närmare af civilministern vid remissdebatten i 2:dra kammaren den 25 januari 1910 i ett anförande, hvari han bl. a. yttrade: — — — — — — — — — — — — — — — — —
»Herrarne veta alla, huru förhållandena här i landet de senaste åren utvecklat sig, huruledes den ena striden efter den andra blossat upp, den ena strejken efter den andra, lockout, blockad, bojkott och så vidare oafbrutet, och huruledes så småningom allt mer och mer å båda sidor den tanken börjat vakna, att ingen annan möjlighet funnes än att gå till en afgörande kamp. Dit hade man redan kommit på våren 1908, man stod då färdig att gripa till vapen och till en afgörande strid, men det lyckades den gången afvärja striden, det lyckades ehuru med stora svårigheter. Men redan omedelbart sedan detta fredsslut var inganget, framträdde från båda sidor det största missnöje med, att man gifvit med sig, och föresatser sådana som dessa började framträda: nästa gång skola vi icke gifva med oss, nästa gång skall det gälla! —;
och så kommo vi till våren 1909. Då stodo båda parterna bestämdt afgjorda: nu skall det afgöras, nu skola vi vädja till vapen. Statens förlikningsmän inledde ett omsorgsfullt och energiskt arbete för att förebygga striden, och regeringen gjorde hvad den kunde för att komma underfund med, huru man skulle komma till en uppgörelse, men möttes af denna förklaring från båda sidor: vi vilja icke veta af något ingripande, någon medling från regeringens sida, vi visa bestämdt tillbaka detta, vi vilja gripa till vapen! Jag hade gjort allt hvad jag kunde för att förebygga striden, men i själfva verket var det icke utan, att äfven jag inom mig trodde, att det icke fanns någon annan möjlighet. Och så bröt den stora striden ut. Hvarför regeringen sedan under själfva storstrejken icke gjorde någonting för att återupptaga medlingen, ja, det är så allbekant och jag har haft tillfälle att offentligen uttala det förut, och en sådan mängd af Sveriges tidningar ha inpräglat och inskärpt detta, att jag icke behöfver redogöra därför. Det var med få ord helt enkelt därför, att regeringen ansåg det absolut nödvändigt, såvida icke de största vådor för framtiden skulle skapas, att storstrejken fölle på sin egen obehörighet och på intet annat. —
Regeringen uppdrog åt förlikningsmännen, allmänt aktade, skickliga och kunniga män, att återigen försöka, om de kunde göra någonting. Regeringen vidtog ej någon annan åtgärd än denna, emedan regeringen kommit till den bestämda öfvertygelsen att, om den stora striden skulle medföra *något* godt resultat, måste man ovillkorligen låta parterna löpa linan ut. Det fick icke denna gång hända, att den ena eller andra parten ansåge sig af regeringen pressad och tvingad att uppgifva principer, som den ansett för sig oeftergifliga. Det måste vidare ske, att parterna å båda sidor genom egna erfarenheter lärde sig inse, att de gripit till ett vapen, som var farligt både för dem själfva och samhället, farligt för båda sidor; de måste inse, att de dragit ett tveeggadt svärd ur skidan. Endast därigenom kunde man hysa hopp om, att denna strid icke skulle upprepas eller att parterna åtminstone icke skulle gripa till samma vapen i brådkastet. Det var denna tanke, som dikterade regeringens åtgöranden, och som regeringen tillämpade konsekvent. Huru väl förstår jag icke de varmhjärtade kvinnor och män, som allt emellanåt sökte påverka regeringen! De sågo olyckan, sågo allt det elände, som denna strid förde med sig, grepos af bekymmer och ropade: Ni måste göra slut på detta! Ja, mina herrar, när man har den plats, som jag har, och när man betänker det ansvar, som åligger en regering, då får man lära sig, att det finnes tillfällen, då man måste slå döförat till äfven för sådana böner, tillfällen då man måste säga: om man går dem tillmötes, så vinner man kanske en lättnad för ögonblicket, men skapar en framtid, som innebär de största vådor.

Jag har med nöje begagnat detta tillfälle att inför kammaren redogöra för den uppfattning, som i själfva verket legat till grund för den politik, som regeringen förde under storstrejken, den politik, som så hånfullt betecknats endast som de korslagda armarnas politik. Jag tror, att den, som ser längre än blott för ögonblicket, skall erkänna, att vi handlat klokt och på det sätt, som för samhället i dess helhet var nyttigast.»

Härmed var sålunda indirekt uttaladt, att hindret för regeringens ingripande var stridens fortsättande å de områden, där aftalsbrott begåtts eller eljest det allmännas intressen trädts för nära. Vid denna tid var det ock, trots arbetareledningens offentliga uttalanden i motsatt riktning, uppenbart, att man å denna sida icke kunde längre uppehålla en »kamp med oförändrade stridslinjer». Hvad som kräfdes, var sålunda en lämplig inskränkning af striden eller, som det sedan kom att heta, en »rationell klyfning» af densamma.

Den "rationella klyfningen".

Förlikningsmannen hänvände sig därför under den 30 och 31 augusti till arbetaresidan med en hemställan, huruvida man ej skulle vara villig afblåsa den del af striden, som berörde andra än Svenska Arbetsgifvareföreningen; och framlade förlikningsmannen i sådant hänseende ett förslag till uppgörelse, som efter vissa däri företagna jämkningar kom att lyda sålunda:

»1:o) Landssekretariatet förklarar sig redo att å Landsorganisationens vägnar besluta och i öfrigt tillråda upptagande snarast möjligt af arbetet å alla områden med undantag för Svenska Arbetsgifvareföreningens medlemmar.

2:o) Svenska Typografförbundet förklarar sig likaledes redo att besluta upptagande snarast möjligt af arbetet.

3:o) Emot dessa förklaringar tillkännagifva Sveriges Verkstadsförening, Allmänna Svenska Boktryckareföreningen och Centralstyrelsen för Sveriges Skräddaremästareföreningar, att de å sin sida äro villiga att låta arbetet hos sina medlemmar snarast möjligt upptagas i den omfattning, som ske kan.

4:o) De anspråk eller yrkanden, hvartill den ena eller andra organisationen eller särskilda dess medlemmar i anledning af storstrejken eller därmed sammanhörande förhållanden funnit eller finna skäl, skola, i den mån desamma ej anhängiggöras vid domstol eller, enligt gifven föreskrift eller vederbörande parters åsämjande, öfverlämnas till bindande skiljedom, blifva föremål för förhandling direkt mellan vederbörande hufvudorganisationer så fort ske kan efter arbetets återupptagande.

5:o) Under förutsättning af vederbörandes bifall till punkterna 1—4 här ofvan träffas och offentliggöras omedelbart beslut i enlighet med samma punkter, och bestämmes såsom den dag, då arbetet, i den mån ske kan, skall senast upptagas måndagen den 6 september 1909.»

Arbetaresidan skulle sålunda i första hand afblåsa striden utom i hvad Svenska Arbetsgifvareföreningen angick. Emot arbetaresidans utfästelse härutinnan och såsom villkor för dess ikraftträdande skulle de i punkten 3 angifna arbetsgifvareorganisationer afgifva utfästelsen enligt punkten 3 och, gemensamt med arbetaresidan, utfästelsen enligt punkten 4. Ursprungligen var ifrågasatt, att handlingen skulle undertecknas jämväl af Centrala Arbetsgifvareförbundet och Sveriges Bageriidkareförening, men kom detta ej att ske af skäl, som nedan angifves. Afsikten var sålunda att för uppgörelsen vinna dels de båda med Svenska Arbetsgifvareföreningen sidoordnade hufvudorganisatio-

nerna och dels några mera betydande af de arbetsgifvareorganisationer, som ansågo sig vara föremål för aftalsbrott. Att ej flera arbetsgifvareorganisationer medtogos, berodde på brådskan och därpå, att vissa af dem ej hade säte i Stockholm; man beräknade likväl, hvad ock utgången i stort sedt bekräftade, att om de angifna arbetsgifvareorganisationerna slöto sig till öfverenskommelsen, de öfriga skulle utan vidare svårigheter förmås låta arbetet upptagas på enahanda villkor.

I handlingen nämnes däremot icke något om statsinstitutioner, kommuner och spårvägar. Enligt hvad förlikningsmannen betonar och äfven bekräftas af handlingens lydelse, voro dessa arbetsgifvare ej inbegripna under punkterna 3 och 4. Arbetaresidan skulle afblåsa striden mot dem utan några på förhand gifna motutfästelser. Dessa arbetsgifvare hade indragits i striden utan någon som helst från deras sida gifven anledning och utan att ens tillhöra någon arbetsgifvareorganisation, hvarjämte arbetsnedläggelsen där innefattade alldeles oförtydbara och särskildt svåra aftalsbrott. Arbetsnedläggelsen hos dem utgjorde ock just det moment af striden, som ansetts särskildt rikta sin udd mot samhället. På denna punkt skulle således, i enlighet med regeringsuttalandet af den 30 augusti, kräfvas ovillkorlig kapitulation. Emellertid kommo under förlikningsmannens samtal med arbetaresidan dessa förhållanden ej på tal; och detta vållade sedan en kontrovers eller ett missförstånd, som hotade att stjälpa hela saken.

Vid de öfverläggningar, som ägde rum den 30 och 31 augusti, framställdes från arbetaresidan till förlikningsmannen den fråga, huruvida, i händelse den ifrågasatta afvecklingen af striden komme till stånd, man hade att vänta någon medling från regeringens sida. Å denna fråga gaf förlikningsmannen följande svar:

»Enligt min uppfattning ligger i regeringens uttalande af den 30 augusti, om än i indirekt form, en förklaring, att, därest striden inskränkes på där antydt sätt, regeringen är villig ingripa för medling i den kvarstående striden. Min bestämda öfvertygelse är därför, att, om striden afvecklas i den omfattning, som af mig förordats, kommer verkställigheten af detta beslut att föranleda ett medlingsbudskap från regeringen. Härom är jag ock villig att hos regeringen göra direkt hemställan, så snart den föreslagna inskränkningen af striden blifvit af vederbörande parter godkänd.»

Efter detta uttalande förklarade sig först Landssekretariatet och sedan Typografförbundet villiga godtaga det framlagda förslaget. Godkännande lämnades därpå äfven från Verkstadsföreningen och Boktryckareföreningen. Centrala Arbetsgifvareförbundet åter var väl villigt låta arbetet upptagas, men ansåg sig ej kunna underteckna det framlagda förslaget, utan afgaf

en särskild skriftlig förklaring i ämnet. Och Sveriges Bageriidkareförening befanns, efter åtskilliga förhandlingar, intaga en särställning så till vida, att denna organisation icke ville upptaga arbetet, innan dess mellanhafvande med bageriarbetarna uppgjorts.

Då sålunda i bagerifacket ett återupptagande af arbetet hindrades af den förorättade parten, kunde förhållandena inom nämnda fack icke vidare utgöra hinder för ett ingripande från det allmännas sida, hvarför förlikningsmannen fann sig kunna i öfverenskommelsen frånse detta fack. De parter, som preliminärt uttalat sig för denna, funno ej heller hvad sålunda från Bageriidkareföreningens och Centrala Arbetsgifvareförbundets sida förekommit, innefatta anledning för dem att ändra sin ståndpunkt. Förslaget blef sålunda af dessa parter definitivt godkändt; och ingaf därpå förlikningsmannen det undertecknade aktstycket, dagtecknadt den 1 september, jämte Centrala Arbetsgifvareförbundets separatförklaring till regeringen. Samtidigt gjorde förlikningsmannen under hänvisning till sin skrifvelse af den 19 augusti ny framställning om medling från regeringens sida.

Innan ännu regeringen i ämnet beslutat, yppades emellertid rörande innebörden af den slutna öfverenskommelsen en meningsskiljaktighet, som syntes hota hela öfverenskommelsens bestånd. Vid ett besök å Landssekretariatet den 4 september fann nämligen förlikningsmannen, att man där gjorde gällande den uppfattningen, att icke blott de arbetsgifvareorganisationer, som undertecknat öfverenskommelsen, utan *alla* arbetsgifvare — statsinstitutioner, kommuner och spårvägar inbegripna — borde anses bundna af punkt 4 i öfverenskommelsen.

I anledning häraf aflät förlikningsmannen samma den 4 september till ordföranden i Landssekretariatet en så lydande skrifvelse:

Till ordföranden i Landssekretariatet,
Riksdagsmannen Herman Lindqvist.

Den af Landssekretariatet, Svenska Typografförbundets styrelse och vissa arbetsgifvareorganisationer undertecknade, af mig formulerade handlingen af den 1 september 1909 innebär enligt min uppfattning, att Landssekretariatet skall för egna medlemmar besluta och i öfrigt tillråda upptagande af arbetet hos hvarje arbetsgifvare, som icke tillhör Svenska Arbetsgifvareföreningen utan andra förutsättningar eller villkor, än att de i punkt 3 uppräknade arbetsgifvareorganisationerna äro bundna vid de i samma punkt och punkt 4 af handlingen afgifna förklaranden.

Häraf följer sålunda å ena sidan, att kommuner, spårvägsbolag eller andra till sistnämnda arbetsgifvareorganisationer ej hörande arbetsgifvare, hvilka ju ej undertecknat handlingen, icke gent emot strejkande arbetare

hafva några af de i handlingen ifrågasatta skyldigheter och å andra sidan, att Landssekretariatet icke blott är förpliktadt att låta arbetet upptagas hos dylika arbetsgifvare — hvarom kungörande nu redan skett — utan äfven är förhindradt att i anledning af de påföljder af aftalsbrott, som i ena eller andra hänseendet kunna drabba förutvarande personal hos nämnda arbetsgifvare, vidtaga eller medgifva åtgärder, som hindra arbetets ostörda gång.

Mitt uttalande därom, att enligt min öfvertygelse stridens inskränkning, på sätt i handlingen antydes, skulle föranleda ingripande från regeringens sida i den återstående striden, var afgifvet med utgående från denna tolkning af handlingen.

På grund af det samtal, jag tidigare i dag haft med Eder, har jag fått anledning antaga, att Ni i afseende å tolkningen af nu ifrågavarande handling hyser en uppfattning, som skiljer sig från den af mig ofvan angifna.

Jag tillåter mig därför anhålla att före kl. 6 e. m. denna dag erhålla skriftligt besked, huruvida Ni hyser en annan uppfattning i frågan än den såsom riktig af mig angifna, och huruvida Ni ämnar handla i enlighet med denna Eder åsikt.

Stockholm den 4 september 1909.

Med högaktning,
Allan Cederborg.

På aftonen och natten ägde därpå ett långvarigt sammanträde rum mellan förlikningsmannen och Landssekretariatet, hvarvid emellertid hvar och en vidhöll sin uppfattning. Och den 5 september ingick till förlikningsmannen denna skrifvelse:

Landssekretariatet. Stockholm den 5 september 1909.

Till Statens Förlikningsman,
Stadsnotarien Herr Allan Cederborg, Stockholm.

Refererande till vår under gårdagen förda långa och uttömmande öfverläggning med Eder angående innebörden i den öfverenskommelse, som af oss undertecknades den 1 dennes, få vi härmed på Eder begäran meddela, att vi ej under några omständigheter kunna gilla den af Eder gjorda uttolkningen, om hvars innebörd Ni före öfverenskommelsens undertecknande ej lämnat oss ringaste meddelande.

Vår bestämda uppfattning är sålunda den, att för alla Landsorganisationens medlemmar, med undantag af dem, som arbeta hos Svenska Arbetsgifvareföreningens medlemmar, skulle arbetet, i den omfattning som ske kan, upptagas på de betingelser, som angifvas i punkt 4 af ifrågavarande öfverenskommelse.

Högaktningsfullt
För Landssekretariatet,
Herman Lindqvist.

Samma den 5 september underrättade förlikningsmannen regeringen om den uppkomna tvisten genom en så lydande skrifvelse:

Till Herr Statsrådet och Chefen för K. Civildepartementet.

Vid ett mitt besök hos Landsorganisationens ordförande, hr Herman Lindqvist, på lördagens förmiddag visade sig under samtalet, att man å

Landssekretariatets sida i visst hänseende tolkat skrifvelsen af den 1 sept. annorlunda, än af mig vid dess formulering varit afsedt och äfven af mig inför andra parter och utomstående på fråga gjorts gällande.

I anledning häraf växlades mellan oss bilagda skrifvelser; och har jag ansett mig skyldig att genom dessa skrifvelsers öfverlämnande bringa saken till Herr Statsrådets kännedom.

Jag ber därvid få vitsorda riktigheten af den uppgift, som lämnats i hr Lindqvists skrifvelse, att de förhållanden, som beröras i de båda växlade skrifvelserna, icke varit på tal oss emellan. För min del hade jag icke någon tanke på, att skrifvelsen af den 1 september i antydda delar kunde med hänsyn till dess lydelse och syfte samt det sammanhang, hvari den framkom, gifvas annan tolkning än den af mig angifna. Enligt hvad vid mina senare öfverläggningar med Landssekretariatet framgått, har man där allmänt varit lika viss på, att innebörden var den i hr Lindqvists bifogade svarsskrifvelse angifna.

Efter upptäckten af ifrågakomna meningsskiljaktighet har jag därom underrättat representanterna för samtliga de öfriga organisationer, hvilka undertecknat handlingen ifråga, med undantag för Centralstyrelsen för Sveriges Skräddaremästareföreningar, hvilkas representanter ej kunnat efter svarsskrifvelsens ingående af mig träffas. Af samtalet med representanterna för vederbörande arbetsgifvareorganisationer framgick, att de för sin del ansågo ofvan berörda meningsskiljaktighet icke böra innefatta hinder för arbetets återupptagande å de af dem företrädda områden, därest vederbörande arbetareorganisationer vidblifva sitt beslut i sådant hänseende.

Stockholm den 5 september 1909.

Allan Cederborg.

På sätt i skrifvelsen omförmäldes, hade öfriga i uppgörelsen deltagande parter funnit den yppade tvisten icke åtminstone för det dåvarande föranleda något återkallande från deras sida af afgifna förklaringar. Och vid den i uppgörelsen bestämda tiden för arbetets återupptagande skedde detta ock väsentligen i den omfattning, som vid uppgörelsen afsetts.

Den 12 september kom inskridandet från regeringens sida, på sätt nedanstående utdrag ur statsrådsprotokollet för nämnda dag gifver vid handen:

Utdrag ur protokollet öfver civilärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms Slott den 12 september 1909.

Departementschefen, statsrådet grefve Hamilton, anförde:

»Sedan jag den 30 sistlidne augusti inför Eders Kungl. Maj:t föredrog frågan om ingripande från Eders Kungl. Maj:ts sida i de pågående striderna på arbetsfältet, hafva omständigheter inträffat, som bragt saken i förändradt läge. Landssekretariatet har nämligen, såsom för Eders Kungl. Maj:t torde vara väl bekant, efter framställning från förlikningsmannen, stadsnotarien Allan Cederborg, för egna medlemmar beslutit och i öfrigt tillrådt upptagande af arbetet på alla områden med undantag för Svenska Arbetsgifvareföreningens medlemmar; och jämväl Svenska Typografförbundet har för sin del beslutit upptagande af arbetet.

Visserligen har den handling, som legat till grund för beslutet, från Landssekretariatets sida uttolkats på ett sätt, som kunnat äfventyra arbetets upptagande i den uppfattning, som afsetts. Enligt upplysningar, som jag från alla delar af riket inhämtat, och hvilkas resultat i dag föreligger, har dock beslutet om arbetets upptagande i stort sedt gått i verkställighet. Särskildt på de verksamhetsfält, som framför allt äro af betydelse för samhället i dess helhet, likasom inom arbetsområden, där aftalsbrott förekommit, kan driften nu åter sägas vara normal. Striden har sålunda förts tillbaka att afse hufvudsakligen Svenska Arbetsgifvareföreningen å ena samt Landsorganisationen å andra sidan.

I de arbetstvister, hvilka föranledt Svenska Arbetsgifvareföreningen att påbjuda lockout inom vissa föreningen tillhörande fackförbund, har medlingen hittills ålegat olika förlikningsmän. Då emellertid dessa tvister numera icke torde kunna lösas annat än i ett sammanhang, har jag ansett en särskild förlikningsman böra erhålla uppdrag att handlägga samtliga dessa tvister äfvensom de öfriga tvister mellan Svenska Arbetsgifvareföreningen och Landsorganisationen, hvilka dessa båda organisationer finna böra inbegripas i samma uppgörelse. De statens förlikningsmän, hvilka förut deltagit uti medlingen i förstberörda tvister, torde därjämte böra förordnas att vid den nu afsedda medlingen biträda.

Vid företagande af denna medling synes det mig emellertid vara af väsentlig vikt, att ej blott de föreliggande tvisterna lösas, utan ock att något åtgöres för att om möjligt åvägabringa en sådan öfverenskommelse mellan ifrågavarande båda organisationer, att störande afbrott i arbetets gång genom arbetsinställelser må i görligaste mån för framtiden kunna förebyggas. Enligt hvad jag inhämtat, har den förhandlingsordning, som år 1905 kom till stånd mellan Sveriges Verkstadsförening och Landsorganisationen, visat sig i hög grad ägnad att främja detta syfte.

På grund af hvad jag sålunda anfört, får jag i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes förordna förlikningsmannen i Mälarprovinsernas distrikt, stadsnotarien *Allan Cederborg*, att i egenskap af särskild förlikningsman *dels* söka medla i samtliga de arbetstvister mellan Svenska Arbetsgifvareföreningen och Landsorganisationen, hvilka åberopats såsom skäl för den af Svenska Arbetsgifvareföreningen påbjudna lockouten, eller som Svenska Arbetsgifvareföreningen och Landsorganisationen kunna finna böra under samma medling inbegripas, *dels ock* söka mellan de båda organisationerna åvägabringa en öfverenskommelse af ofvan antydt slag.

Därjämte hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte förordna förlikningsmannen i västra distriktet, ledamoten af Riksdagens Andra Kammare *Karl Gustaf Karlsson*, förlikningsmannen i mellersta distriktet, advokaten friherre *Nils Gustaf Otto Djurklou* och förlikningsmannen i nedre norra distriktet, ledamoten af Riksdagens Andra Kammare *Svante Herman Kvarnzelius* att biträda vid nämnda medling.»

Hvad departementschefen sålunda hemställt, däri statsrådets öfriga ledamöter instämde, behagade Hans Maj:t Konungen bifalla samt förordnade, i enlighet med statsrådets hemställan, att protokollet i detta ärende skulle offentliggöras.

Ur protokollet

E. K. Almqvist.

Den väldiga stridens första och största skede var härmed slut; och medlingsförsöken vidtogo på nytt.

I följande kapitel skildras gången af de nya förhandlingarna mellan Svenska Arbetsgifvareföreningen och Landsorganisationen. Men i detta sammanhang må påpekas, hurusom jämsides med dessa förhandlingar mellan de ursprungliga stridande parterna löpte en mångfald förhandlingar i tvister, orsakade genom storstrejken, eller genom olika tolkningar af ofvannämnda öfverenskommelse af den 1 september.

Medling för vissa yrken.

Så uppstod inom boktryckarfacket tvist, bland annat på den grund att arbetarna fordrade återtagande i arbetet af *alla* strejkande — ett kraf, som emellertid uppenbarligen ej hade stöd i öfverenskommelsen af den 1 september. Då arbetsgifvaresidan ej ingick på denna fordran, vägrade arbetarna att upptaga arbetet vid en del tryckerier och hotade att åter nedlägga detsamma å några ställen, där det upptagits. Arbetsgifvaresidan påkallade i skrifvelse den 7 september förlikningsmannen Cederborgs ingripande; och hölls inför honom samma dag sammanträde med ledningen å ömse sidor, därvid enighet mellan parterna vanns rörande villkoren och ordningen för arbetets allmänna återupptagande. Därvid upptogos emellertid ej till pröfning parternas yrkanden i anledning af själfva storstrejken, utan upptogos därom sedermera särskilda förhandlingar. Dessa förhandlingar äro ännu ej afslutade.

Ofvan är nämndt, att Sveriges Bageriidkareförening icke ville låta arbetet upptagas, förrän uppgörelse med Bageriarbetareförbundet träffats i anledning af det aftalsbrott, hvartill bageriarbetarna enligt arbetsgifvaresidans mening gjort sig skyldiga genom deltagandet i storstrejken. Förhandlingar mellan parterna upptogos inför de af Kungl. Maj:t den 12 september förordnade förlikningsmännen och ledde den 20 september till en uppgörelse, hvarigenom frågan om aftalsbrottet under vissa villkor hänsköts till skiljedom och arbetet omedelbart återupptogs.

Inför samma förlikningsmän ägde den 20 september förhandling rum mellan arbetsgifvare och arbetare inom charkuteribranschen i Stockholm. Arbetsgifvarna hade här förklarat arbetarnas deltagande i storstrejken innefatta aftalsbrott samt häft aftalet och förelagt arbetarna personliga kontrakt. Arbetarna svarade med bojkott och blockad. Vid ofvannämnda förhandling träffades emellertid uppgörelse mellan parterna.

Hos aktiebolaget Pomril hade tvist uppstått i anledning af att ej alla i storstrejken deltagande återtagits; och beslöts å arbetaresidan blockad och bojkott. Arbetsgifvaresidan häfdade

emellertid sin rätt att behålla den under storstrejken intagna arbetskraften och att bestämma om intagningen af sådan i öfrigt. Vid förhandling den 11 september inför förlikningsmannen Cederborg träffades uppgörelse, hufvudsakligen i enlighet med arbetsgifvaresidans ståndpunkt.

Inom droskfacket i Stockholm hade uppstått tvist af samma anledning och med samma förlopp, som ofvan angifvits för charkuterifacket. Förhandling i tvisten ägde den 25 oktober rum inför förlikningsmannen Cederborg mellan delegerade för Centrala Arbetsgifvareförbundet och Transportarbetareförbundet. Därvid beslöts att under vissa villkor öfverlämna tvisten till skiljedom.

Sedan styrelsen för Västerås stads elektricitetsverk afskedat 7 montörer på grund af arbetsvägran under storstrejken, reste Västeråsafdelningen af Svenska Elektriska Arbetareförbundet kraf på återtagande af tre bland de afskedade och beslöt, då detta vägrades, blockad af verkets arbeten. På inbjudan af förlikningsmannen Cederborg sammanträdde ombud för parterna till förhandling den 13 november, därvid uppgörelse träffades.

Vid upprepade tillfällen under hösten drefvos genom samme förlikningsman underhandlingar med Norra och Södra spårvägsbolagen i Stockholm rörande villkoren för återanställning af en del af den personal, som deltagit i storstrejken. Uppgörelse träffades slutligen under senare hälften af november. Som bekant har emellertid sedermera i fråga om norra bolaget ånyo uppkommit tvist på grund af olika tolkningar af den träffade öfverenskommelsen.

Arbetarna vid arméns sadelmakareverkstad å Fredrikshof afskedades på grund af sitt deltagande i storstrejken, hvarjämte på grund af det aftalsbrott, som arbetsnedläggelsen innebar, det förut gällande kollektivaftalet förklarades häfdt. På anhållan af arbetarna hänvände sig förlikningsmannen Cederborg till vederbörande öfverordnade med hemställan, huruvida ej den förutvarande personalen eller åtminstone någon del af dem skulle kunna återvinna sin anställning. Vederbörande tillmötesgingo i viss mån denna hemställan.

Bland dem, som trots förbud i aftal deltogo i storstrejken, voro medlemmarna af Göteborgssystemets i Stockholm servitörförening. Arbetsgifvarna förklarade i anledning häraf aftalet häfdt, afskedade servitörerna och intogo kvinnlig arbetskraft. Servitörerna påkallade förlikningsmannen Cederborgs medling, men vägrade arbetsgifvarna förhandling och vidblefvo sina åtgärder.

Såsom ofvan nämnts, skulle enligt öfverenskommelsen af den 1 september arbetaresidan besluta upptagande af arbetet hos alla utom Svenska Arbetsgifvareföreningens medlemmar. Nu är förhållandet, att vissa järnbruksbolag äro för bruksrörelsen medlemmar af Svenska Arbetsgifvareföreningen men tillhöra för sina landtegendomar och det å dem drifna jordbruket vederbörande landtarbetsgifvareförening. Från dessa bruksbolag fordrades då, att deras jordbruksarbetare skulle återupptaga arbetet, men vägrade dessa på sina håll att det göra. Af förlikningsmannen gjorda medlingsförsök ledde ej till resultat, men torde å de flesta platser arbetet sedermera hafva återupptagits.

Från en mängd enskilda arbetsgifvare öfver hela landet ingingo dessutom till förlikningsmännen framställningar om ingripande i anledning af brott mot öfverenskommelsen af den 1 september. I de flesta fall var tvistens anledning den, att arbetarna fordrade återtagande af alla de strejkande, medan arbetsgifvarna vägrade afskeda under strejken intagen arbetskraft. Särskildt för en del oorganiserade arbetsgifvare var ställningen i dessa konflikter bekymmersam. I den mån förhandlingarna i den kvarstående stora striden lämnade tid öfrig, sökte förlikningsmännen få uppgörelsen af den 1 september respekterad, och ledningen å arbetaresidan lämnade därvid påkallad medverkan. I åtskilliga fall blefvo ock förhållandena ordnade på tillfredsställande sätt, men rörande vissa andra kom man ej till resultat, eller är åtminstone resultatet ej kändt.

FEMTE AFDELNINGEN.

De fortsatta konflikterna.

13. Den andra medlingen.

Den 14—28 sept. 1909.

Medlingsuppdraget.

Genom beslut den 12 sept. uppdrog Kungl. Maj:t åt förlikningsmannen i 1:sta distriktet stadsnotarien A. Cederborg att med biträde af förlikningsmännen i 4:de, 5:te och 6:te distrikten, ledamoten af Riksdagens Andra kammare K. G. Karlsson, advokaten frih. G. Djurklou samt ledamoten af Riksdagens Andra kammare S. H. Kvarnzelius söka medla i tvisterna mellan Svenska Arbetsgifvareföreningen och Landsorganisationen. Uppdraget innefattade emellertid icke endast medling i de ursprungliga tvistefrågorna, utan afsåg äfven att »om möjligt åvägabringa en sådan öfverenskommelse mellan ifrågavarande båda organisationer, att störande afbrott i arbetets gång genom arbetsinställelser må i görligaste mån för framtiden kunna förebyggas.» I samband härmed åberopades i statsrådsprotokollet den förhandlingsordning, som år 1905 upprättats mellan Sveriges Verkstadsförening och Landsorganisationen och som visat sig i hög grad gagna arbetsfreden.

Medlingsförhandlingarne.

Vid de förhandlingar, som med anledning häraf kommo till stånd den 14 september (Handl. s. 33 ff.), deltog å arbetsgifvaresidan Svenska Arbetsgifvareföreningens styrelse och å arbetaresidan Landssekretariatet, hvarjämte vid de speciella tvisternas handläggning närvoro representanter för de närmast berörda yrkes- och fackförbunden. Vid de förda preliminära förhandlingarna i de särskilda tvisterna befunnos parterna i de flesta viktigare frågor intaga samma ståndpunkt som före konfliktens utbrott. Sålunda rådde alltjämt meningsskiljaktighet om innebörden af de riksaftal, som från arbetsgifvaresidan påyrkats inom herrkonfektionen en gros och i detalj. Från arbetaresidan

häfdades, att aftalet inom engroskonfektionen komme att medföra lönenedsättningar för väsentliga arbetaregrupper, hvaremot arbetsgifvarne gjorde gällande, att aftalsförslaget innebure en rättvis reglering på basis af status quo. Såsom en oeftergiflig fordran betecknades det ock å arbetsgifvaresidan, att arbetsgifvaren finge fritt afgöra, efter hvilken tariff ett plagg skulle sys; beroende på den grad af omsorg hvarmed arbetet kräfdes utfördt. Arbetarne befarade åter, att därigenom tarifferingen af vissa arbeten skulle sättas för lågt, och påyrkade, att i aftalet fastställdes vissa grunder för de olika tariffernas tillämpning.

I detaljkonfektionen rådde liknande meningsskiljaktighet om aftalsförslagets verkan. De veckolöner, som här föreslogos, förklarades af arbetsgifvarne skola äga karaktär af minimilöner, hvarutinnan dock arbetarne icke sågo tillräcklig garanti mot nedsättning i förut tillämpade högre faktiska veckolöner. Ackordspriserna förmenade arbetarne innebära nedsättning af de förut gällande, arbetsgifvarne däremot reglering på grundval af status quo.

I Munkforstvisten vidhöll hvardera sidan sin olika uppfattning om aftalets tolkning, och frågan om de afskedade arbetarnas återtagande, som påyrkades från arbetaresidan, förklarade sig motparten anse definitivt förfallen. I fråga om konflikterna vid Mockfjärds kraftstation och Varberg—Åtrans järnvägsbyggnad intogo parterna samma afvisande ståndpunkt som förut gentemot de af förlikningsmannen föreslagna lönerna, hvartill äfven kom att, medan arbetsgifvaresidan biträdt förslaget om gruppering af lönesatserna, arbetarne yrkade bibehållandet af *en* lönegrupp samt dessutom ville hafva garanti för timlönen i vissa fall.

Beträffande öfriga tvistefrågor syntes svårigheterna mer öfverkomliga, i det att arbetarne med hänsyn till det förändrade faktiska läget och på grund af eljest inhämtade upplysningar syntes mera böjda för en uppgörelse på den af arbetsgifvarne vidhållna linjen. Sålunda framgick det af förhandlingarne, att talet om den lönenedsättning, som arbetsgifvarnes erbjudanden i cellulosaindustrien skulle medföra, i det hela icke var berättigadt, i det att den produktionsökning, som på sista tiden genomförts eller planerades vid fabrikerna, beräknades lämna arbetarne full godtgörelse och därutöfver för ackordsprisens sänkning. Beträffande konflikterna vid Mora skiljeställe samt vid Bomhus hyfleri och brädgård var arbetsgifvarnes ståndpunkt, rättsligt sedt, oanfäktbar, och deras kraf rönte intet egentligt motstånd. Vid Mariebergs sågverk, inom pit-

propsbranschen i Göteborg samt vid Göteborgs porslinsfabrik hade numera full eller i det närmaste full arbetsstyrka blifvit antagen på arbetsgifvarnes villkor.

Förhandlingsordning.

En djupare motsättning mellan parterna yppades emellertid ifråga om den förhandlingsordning, som medlingsförsöket äfven afsåg att skapa. På arbetaresidan förklarade man sig från början icke beredd att ingå i underhandling om en generell öfverenskommelse och förmälte sig sakna de underordnade organisationernas bemyndigande härtill; dessutom ville man ej binda sina händer med hänsyn till den Landsorganisationens kongress, som skulle sammanträda i november månad och som väntades medföra en omgestaltning i vissa delar af det fackliga organisationsväsendet.

På arbetsgifvarnes sida fästes stor vikt vid antagandet af en förhandlingsordning, och gjordes detta till villkor för definitiv uppgörelse i de speciella tvistefrågorna. I denna förhandlingsordning ville man äfven efter mönstret af den danska öfverenskommelsen mellan hufvudorganisationerna af år 1899 hafva inrymda vissa principiella stadganden, afseende att reglera aftalsförhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare.

Då förlikningsmannen vid sammanträde den 22 september framlade ett förslag till förhandlingsordning (Handl. s. 49 ff.), tillkännagafs å arbetsgifvaresidan, att man vore besluten att få en dylik öfverenskommelse till stånd i samband med uppgörelsen i primärkonflikterna, och följande dag ingafs förslag till dylik (Handl. s. 52 ff.), hvarefter omedelbart vidtog en förberedande öfverläggning om de bägge förslagen. Förlikningsmannens förslag var i en viktig punkt byggd på den s. k. Industrial Disputes' Investigation Act af år 1907 i Kanada, hvilken lag äger tillämpning på arbetstvister, som i mycket vidsträckt bemärkelse beröra det allmännas intresse. Enligt denna lag får icke arbetsinställelse etableras, förrän tvisten gjorts till föremål för behandling i en af arbetsministern på förslag af resp. parter utsedd förlikningS- och undersökningsnämnd, hvilken i händelse af bristande öfverenskommelse mellan de tvistande skall afgifva ett förslag till uppgörelse. Enligt den af förlikningsmannen framlagda förhandlingsordningen skulle finnas upprättad en hela riket omfattande skiljedomstol af sju ledamöter. Hvardera hufvudorganisationen ägde utse tvenne ledamöter i domstolen, de öfriga utsågos af Kungl. Maj:t. Riksskiljedomstolen fungerade såsom högsta dömande instans i rättstvister och ägde afgifva yttrande, »såvida möjligt med förslag till tvistens lösning», i andra frågor eller s. k. intresse-

tvister. För behandling af samtliga tvister, vare sig af rättslig eller ekonomisk art, föreskref förslaget en utförlig instansordning, enligt hvilken rättsfrågorna hänvisades till bindande skiljedom, medan intressetvist kunde föranleda fientlig åtgärd, sedan ärendet genomgått stadgad procedur och efter det att riksskiljedomstolen, som nämndt, afgifvit yttrande i ämnet. I öfrigt innehöll förslaget bestämmelser om ansvar för och påföljd af brott mot gällande aftal eller mot förhandlingsordningen från hufvudorganisations eller underlydande organisations sida.

Arbetsgifvaresidans invändningar mot detta förslag riktade sig i första hand mot skiljedomstolens rätt att afgifva yttrande och eventuellt förslag i intressetvist, en anordning som grundade sig på den förut omnämnda kanadensiska lagen af år 1907. Ett dylikt auktoritativt utlåtande befarades kunna få karaktär af en dom, hvilken arbetsgifvaren under trycket af en allmän opinion skulle nödgas underkasta sig. Det erinrades ock, att den kanadensiska lagen — hvilken ägt bestånd allt för kort tid för att kunna till sina verkningar rätt bedömas — vore inskränkt till att omfatta vissa, för samhället vitala arbetsområden samt att däri stadgades straffpåföljd (böter) för lagstridig arbetsinställelse.

Arbetsgifvaresidans förslag till förhandlingsordning var i sina hufvuddrag uppgjord efter mönster af de regler för behandling af fackliga tvister, hvilka sedan 1905 funnits upprättade mellan Sveriges Verkstadsförening och vederbörande fackförbund. Grundtanken i sistnämnda öfverenskommelse är i korthet följande: förhandling i vissa instanser vid samtliga mellan kontrahenterna uppkommande tvister, skiljedom i rättstvister samt förbud mot arbetsinställelse under förhandlingarne. Enligt förhandlingsordningen i verkstadsindustrien skall emellertid rättstvist hänskjutas till skiljedom, om endera parten det skriftligen yrkar, hvarigenom skiljedomen i viss mån gjorts obligatorisk, medan arbetsgifvarnes här ifrågavarande förslag stipulerade skiljedom i tolkningsfrågor endast för de fall, då delegerade för hufvudorganisationerna därtill funne skäl. Äfven var i verkstadsindustriens öfverenskommelse föreskrifven en preskriptionstid af 6 veckor för rättigheten att etablera arbetsinställelse efter ärendets slutbehandling, medan bestämmelse härom helt saknades i förevarande förslag. För öfrigt innehöll förslaget, som nämndt, vissa principiella stadganden, afseende att reglera och befästa aftalsförhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare. Bland dessa märkes den ur § 23 i Svenska Arbetsgifvareföreningens stadgar hämtade bestämmelsen om arbetsgifvares rätt att leda och fördela arbetet m. m. jämte

tillägg af dec. 1906 med garanti för föreningsrätten och mot afsked till följd af medlemskap i fackförening; vidare godkännande af principen, »att ingångna aftal skola till alla delar noggrant efterföljas», vissa garantiförpliktelser i detta hänseende, förbud mot strejk, lockout etc., därest icke beslut fattats med $^3/_4$ majoritet inom vederbörande korporation, rätt för arbetsgifvaren att fordra, det förmän eller andra arbetsgifvarens särskilda förtroendemän icke må tillhöra organisation, rättighet att på hufvudorganisations order eller efter dess medgifvande etablera sympatistrid utan hinder af gällande aftal m. m. Förhandlingsordningen med däri inryckta principiella bestämmelser skulle gälla intill utgången af år 1914; enligt uttrycklig föreskrift skulle, i den mån gällande aftal utlöpte, »§ 23» med tillägg införas i de nya aftalen under förhandlingsordningens giltighetstid.

Det var i all synnerhet här omförmälda principiella stadganden, som mötte motstånd å arbetaresidan. Sålunda anmärktes, att de föreslagna bestämmelserna om arbetets ledning och fördelning, om förmäns föreningsrätt, om uteslutning ur organisationen såsom påföljd för aftalsstridigt handlingssätt m. m., icke hörde samman med begreppet förhandlingsordning och därför icke nu borde tagas under ompröfning. Öfver hufvud taget ställde man sig å arbetaresidan afvisande mot tanken på genomförandet, såsom påyrkats, af en förhandlingsordning i detta sammanhang; ett så vidtomfattande ämne kräfde långvariga förhandlingar och dess behandling blefve beroende af den lagstiftning rörande arbetstvister m. m., som väntades till nästkommande riksdag. Emellertid voro arbetarnes representanter icke ovilliga att ingå på en preliminär öfverläggning om förhandlingsordning, och framfördes såsom önskvärda stadganden i en dylik: obligatorisk skiljedom i rättstvister äfvensom förbud mot strejk och lockout under kollektivaftals giltighetstid. Men arbetarnes representanter förklarade sig vara af den bestämda uppfattningen, att frågan ej nu kunde få sin lösning, detta äfven af det förut omförmälda skälet, att Landssekretariatet saknade vederbörande underorganisationers bemyndigande och öfver hufvud taget ej var beredt på att träffa afgörande i frågan.

Då arbetsgifvarne, som sagdt, förklarat en förhandlingsordnings godkännande vara ett oeftergifligt villkor för uppgörelse i specialkonflikterna, äfventyrades redan genom denna fråga hela medlingens resultat. Dessutom visade det sig, att parterna, då de hade att fatta position till ett afgifvet medlingsförslag, ännu stodo på vidt skilda ståndpunkter.

Förlikningsmannens medlingsförslag.

Den 25 september aflämnade förlikningsmannen ett af honom i samråd med kollegerna uppgjordt förslag till lösning af de speciella tvistefrågorna (Handl. s. 55 ff.). Detta medlingsförslag anslöt sig till det förut den 24 juli afgifna förutom i följande punkter:

Beträffande tvisten inom engrosskrädderiet accepterades arbetsgifvarnes sist gjorda erbjudanden i förslag till riksaftal och ackordsprislistor, dock med förkortning af aftalets giltighetstid och någon jämkning i bestämmelserna rörande gosskläder. För vissa fabriker föreslogos öfvergångsbestämmelser med afseende å tid- och ackordlöner. Till förslaget i tvisten inom detaljkonfektionen var fogad den protokollsanteckningen, »att hvad angår de veckolönsarbetare personligen, hvilka nu åtnjuta högre veckolön än den minimilön, förslaget angifver, det icke afses någon nedsättning, så länge dessa arbetare visa samma duglighet som hittills». Beträffande konflikten vid Bomhus' hyfleri och brädgård — hvilken tvist vid förra tillfället ej varit föremål för förlikningsmannens handläggning — innehöll medlingsförslaget en hemställan i enlighet med arbetsgifvaresidans yrkanden. I fråga om konflikterna vid Mora skiljeställe och inom pitpropsbranschen i Göteborg föreslogs — liksom för konflikterna i allmänhet — upphäfvande af strejk, lockout o. s. v. samt arbetets återupptagande med företräde för förutvarande personal i mån af behof. Förslagets innehåll var i öfrigt hufvudsakligen detsamma som i medlingsförslaget af den 24 juli.

Parternas svar.

Vid sammanträde den 27 september aflämnades parternas svar å medlingsförslaget. Därur framgick, att arbetsgifvarnes ståndpunkt i specialtvisterna var densamma som före konfliktens utbrott (Handl. s. 58 ff.). De modifikationer, som af förlikningsmannen föreslagits beträffande löner och arbetstid inom konfektionsbranschen, förklarade sig vederbörande yrkesförbund icke kunna acceptera, och i öfrigt sade sig Svenska Arbetsgifvareföreningen icke äga skäl att låta erinringarne mot medlingsförslaget af den 24 juli falla. »Storstrejken jämte hvad i sammanhang därmed förekommit å arbetsmarknaden utgör icke för oss någon anledning att frångå vår ståndpunkt i dessa delar», hette det i svarsskrifvelsen. Landssekretariatets svar innebar ett medgifvande i vissa viktiga delar, så t. ex. beträffande konflikterna i cellulosaindustrien, vid Mockfjärds kraftstationsanläggning och inom pitpropsbranschen, men beträffande skrädderibranschen, banbyggnaden Varberg—Åtran och Utansjö cellulosafabrik godkändes förslaget icke »i oförändrad form» (Handl. s. 60).

Ordalagen i arbetaresidans svar antydde möjligheten af ett ytterligare närmande i de speciella tvistefrågorna, såsom ock bekräftades af de enskilda förhandlingar med hvardera sidan, hvilka sedermera fördes. Men af svaren framgick ock otvetydigt, att i den viktiga frågan om en förhandlingsordning oöfverstigliga hinder för en uppgörelse mötte. I arbetsgifvaresidans svar erinrades, att kravet å godkännande af en förhandlingsordning kvarstode oförändradt, medan motparten uppställde den fordran, att frågan om upprättande af en förhandlingsordning gjordes fri och oberoende af uppgörelsen i specialkonflikterna.

Sammanjämkningsförsök.

Fortsatta medlingsförsök måste i ett sådant sakernas läge tydligen anses gagnlösa, och vid sammanträde dagen efter det svaren å medlingsförslaget aflämnats, tillkännagaf ordföranden, att förhandlingarne tills vidare måste afbrytas. Ännu i sista stund gjorde emellertid förlikningsmannen försök att förena parterna om någon gemensam linje. Sålunda föreslogs, att kravet från arbetsgifvaresidan på en förhandlingsordnings genomförande skulle begränsas till stadganden, som redan funnos införda i vissa mellan parterna träffade aftal och därför kunde anses genomdebatterade. Å arbetsgifvaresidan ställde man sig icke afvisande till en dylik tanke, men arbetarne ville icke heller i detta hänseende nu fatta några bindande beslut. Äfven hemställdes, huruvida parterna ville å ömse sidor godkänna medlingsförslaget öfver hela linjen och medgifva stridens afblåsning samt därefter upptaga frågan om förhandlingsordning till underhandlingar, som skulle vara slutförda inom viss tid. Detta förslag voro arbetarnes delegerade villiga att taga under omprövning, men arbetsgifvarne förkastade det, dels på grund af sin ståndpunkt i specialtvisterna, och dels emedan de ej ville uppgifva kravet å fastslåendet af vissa principiella stadganden i samband med uppgörelsen i öfrigt (Handl. s. 43 f.).

Såsom en sista utväg föreslog förlikningsmannen, att parterna till bindande skiljedom öfverlämnade såväl återstående tvistepunkter i specialkonflikterna som ock beslutandet af en förhandlingsordning, med afseende å hvilken parterna inför vederbörande skiljemän skulle äga utveckla sina kraf och önskemål. Detta förslag ansåg sig emellertid ingendera parten kunna biträda.

14. Den tredje medlingen.

Den 4—13 november.

Läget vid förhandlingarnes början.

Under den tid, som följde närmast efter det ofvan beskrifna medlingsförsökets misslyckande, antog striden på arbetsfältet delvis en mycket tillspetsad karaktär. Arbetarnes ledning uppgaf striden på de flesta områden och koncentrerade densamma till några näringsgrenar, företrädesvis järnbruk och järngrufvor. Arbetsgifvarne inom nämnda industrier sökte nu med all makt att få arbetet återupptaget; lockouten gentemot Landsorganisationens medlemmar upprätthölls likväl, och de antagna arbetarne affordrades förbindelse på tro och heder att icke tillhöra nämnda organisation samt att icke lämna penningunderstöd åt de utestängda. På arbetaresidan förmenade man sistnämnda åtgärd innebära en kränkning af föreningsrätten och ett brott mot gällande kollektivaftals bestämmelser härutinnan, detta så mycket hellre som lockouten för vissa arbetare medförde afsked och i några fall äfven vräkning från af arbetsgifvaren upplåtna bostäder. Från ledande arbetarehåll riktades ock till arbetarne öppna anmaningar att icke respektera underskrifna förbindelser af nyss angifna innehåll, emedan dessa vore att betrakta såsom »pacta turpia».

I ett dylikt läge ansåg sig den särskildt förordnade förlikningsmannen ånyo böra ingripa i kraft af Kungl. Maj:ts förordnande af den 12 september, och förklarade sig bägge parterna villiga att möta till underhandling den 4 november. Liksom förut biträddes förlikningsmannen i 1:sta distriktet af förlikningsmännen i 4:de, 5:te och 6:te distrikten, och de tvistande parterna representerades äfven denna gång af Svenska Arbetsgifvareföreningens styrelse och Landssekretariatet. (Handl. s. 61 ff.)

Specialkonflikterna.

Vid de följande förhandlingarne trädde, såsom naturligt var, frågan om en förhandlingsordning, hvars genomförande alltjämt påyrkades å arbetsgifvaresidan, förhärskande i förgrunden. I specialkonflikterna hade läget förändrats i så måtto, att en del tvister icke längre kunde anses aktuella, i det att antingen uppgörelse träffats på platsen eller arbetet i full utsträckning blifvit återupptaget med nytt folk. Sålunda hade vid Bomhus' hyfleri och sågverk tvistefrågan undanröjts genom att aftal undertecknats af fackföreningen därstädes, och såväl inom pitpropsbranschen i Göteborg som vid järnvägsbyggnaden Varberg—Åtran hade öfverenskommelse åvägabragts på platsen. Vid Mora skiljeställe och Mariebergs sågverk var driften i full gång med helt eller delvis nyanskaffadt folk.

Äfven å öfriga arbetsområden, där tvist rådde, var arbetet i större eller mindre utsträckning upptaget med oorganiserade arbetare, hvadan det faktiska läget förändrats till arbetsgifvarnes förmån.

Frågan om förhandlingsordning m. m.

Redan vid det första sammanträdet inför förlikningsmännen den 4 november bragtes förhandlingsordningen på tal. Arbetarerepresentanterna sökte därvid göra gällande, att arbetsgifvarnes kraf på genomförandet af en förhandlingsordning, sådan som föreslagits, i samband med uppgörelsen i öfrigt vore aftalsstridigt. Enligt § 18 i det mellan Järnbruksförbundet och vederbörande fackförbund träffade aftalet finge nämligen sympatilockout, sådan som i föreskrifven ordning beslutats af vederbörande arbetsgifvareorganisation, ej ske för att framkalla ändring i eller tillägg till gällande aftal eller förbindas med yrkande om sådan ändring eller tillägg. Af ordalagen i § 9 af arbetsgifvarnes i september framlagda förslag till förhandlingsordning framginge, att öfverenskommelsen med däri inrymda tillägg skulle tillämpas *jämte* bestämmelserna i gällande kollektivaftal och sålunda innebure ändring i eller tillägg till bestående aftal.

Häremot anfördes från arbetsgifvaresidan, det man endast afsett, att förhandlingsordningen skulle träda i kraft, i den mån gällande specialaftal utlöpte, hvilken afsikt man äfven skulle hafva betonat, därest förslaget vid föregående förhandlingstillfälle blifvit föremål för diskussion i detalj. Men äfven ett sålunda begränsadt yrkande väckte gensagor från arbetarnes sida; man uttalade starka betänkligheter mot den möjlighet, som därigenom bereddes en part att genom sympatistrid genomdrifva villkor, som skulle inträda efter aftalens utlöpande. Härigenom vore fältet lämnadt öppet för masstrider, att iscensättas af endera parten vid gynnsamt tillfälle i ändamål att för framtiden fastslå vissa villkor, vare sig af formell eller reell innebörd. Å arbetsgifvaresidan vidhölls emellertid den uppfattningen, att man icke af gällande aftal borde förhindras att träffa öfverenskommelse för tiden efter deras utgång och att särskildt icke förbudet mot sympatistrid för genomförande af tillägg till aftalet kunde afse en sådan framtida öfverenskommelse.

Under de närmast följande dagarne ägde icke något allmänt sammanträde rum, utan förhandlades enskildt med hvardera sidans delegerade. I specialtvisterna hade af förut nämnda orsaker hindren för en uppgörelse afsevärdt minskats, och de förda förhandlingarne syntes bringa lösningen än närmare. De största svårigheterna erbjödo nu Munkforstvisten och konflikterna inom herrkonfektionen. I den förra kunde arbetarne icke frångå sitt kraf på de afskedades återtagande, hvilket åter för-

valtningen med hänsyn till disciplinens upprätthållande bestämdt motsatte sig. I herrkonfektionen vidhöllo arbetsgifvarne krafvet på riksaftal, medan arbetarne icke syntes vilja underkasta sig den reglering af arbets- och löneförhållanden, som en generell öfverenskommelse innebar. Äfven i dessa svårlösta tvister syntes det emellertid vid de enskilda förhandlingarne med hvardera sidans delegerade icke uteslutet att nå en basis för öfverenskommelse.

Medlingsförslaget i specialkonflikterna.

I det medlingsförslag, som förlikningsmannen afgaf den 9 november, vidhölls beträffande specialkonflikterna det sist afgifna förslaget utom i följande väsentligare punkter:

Hvad gällde Munkforskonflikten, föreslogs liksom förut förhandling och eventuellt skiljedom i själfva tolkningsfrågan, men skulle skiljenämnden erhålla en förändrad sammansättning. Rörande återintagandet af de afskedade arbetarne föreslogs en vädjan till förvaltningen vid Munkfors järnverk i nämnda hänseende. I konflikten vid järnvägsbyggnaden Varberg—Åtran föreslogs en enda lönegrupp, hvarvid såsom minimilönsbelopp skulle stadgas den lägsta timlön, som vid tillfället utginge till fullt arbetsduglig arbetare.

Parternas svar.

Af det svar, som parterna den 12 november afgåfvo å medlingsförslaget, framgick, att de hinder, som kvarstodo för en uppgörelse i specialkonflikterna, voro mer af formell än af reell art. Arbetsgifvarne mötte med ett bestämdt ändringsyrkande endast i afseende på konflikten inom engroskonfektionen, där de syntes vidhålla sina kraf, dock med en hemställan, att för den händelse enighet vunnes i öfriga punkter, omedelbart gjordes ett ytterligare försök att komma till samstämmighet äfven i denna konflikt. I fråga om konflikterna vid Varberg—Åtrans järnvägsbyggnad och Mariebergs sågverk hemställdes, att dessa afskrefvos och sålunda ej finge utgöra hinder för öfverenskommelse i öfrigt. I Munkforskonflikten önskades dels ett uttalande rörande innebörden af den vädjan, som skulle riktas till förvaltningen på platsen, dels ock viss formulering af de frågor, som skiljenämnd eventuellt skulle afgöra. Landssekretariatet förklarade medlingsförslaget i specialkonflikterna antaget i oförändrad form utom beträffande herrkonfektionen, där en interimsöfverenskommelse föreslogs på basis af de under år 1908 gällande arbets- och lönevillkoren.

Förslaget beträffande förhandlingsordningen.

Förlikningsmannens medlingsförslag i fråga om en förhandlingsordning var byggdt på den tanke, som af honom framkastats mot slutet af septemberförhandlingarne, nämligen att uppgörelsen i specialtvisterna borde göras oberoende af förhandlingsordningens åstadkommande. »Billigheten lärer kräfva»,

hette det i medlingsförslaget, »att i en fråga af sådan omfattning och svårighet nöjaktigt rådrum beredes för en noggrann pröfning icke blott af båda sidornas synpunkter, utan äfven af de samhällets kraf, hvilka i en dylik fråga icke få lämnas obeaktade». I förslaget erinrades äfven därom, att affattningen af en förhandlingsordning måste blifva i viss mån beroende af den väntade omläggningen af arbetaresidans organisation samt att kravet på genomförandet af en förhandlingsordning i samband med uppgörelsen i öfrigt blifvit å arbetaresidan betecknadt såsom aftalsstridigt.

Emellertid ansåg förlikningsmannen ej hinder böra möta för, att man å ömse sidor enades om vissa principuttalanden af allmän innebörd, hvilka redan vunnit uttryck i aftal, och föreslogos dylika uttalanden beträffande arbetsgifvares rätt att leda och fördela arbetet samt att antaga och afskeda arbetare äfvensom rörande ömsesidigt respekterande af föreningsrätten. I fråga om själfva förhandlingsordningen föreslogs, att underhandlingar därom skulle upptagas den 15 december 1909 och vara afslutade den 31 december 1910. Under denna tid skulle icke i tvist mellan medlemmar af hufvudorganisationerna företagas arbetsinställelse, med mindre tvisten därförut varit föremål för behandling af hufvudorganisationerna.

Parternas svar om förhandlingsordningen.

Å ingendera sidan ställde man sig helt afvisande mot medlingsförslaget i denna del. Arbetsgifvaresidan fordrade emellertid, att nämnda principuttalanden skulle taga en fastare form och blifva mera omfattande. Ett erkännande af en princip enbart utan viss formulering skulle, befarade man å denna sida, leda därhän, att vid nya aftals träffande meningsskiljaktigheter om affattningen skulle göra sig gällande och leda till öppna strider.

Enär i fråga om arbetsgifvares rätt att leda och fördela arbetet samt att antaga och afskeda arbetare äfvensom rörande ömsesidigt respekterande af föreningsrätten en viss formulering blifvit af hufvudorganisationerna godkänd vid en uppgörelse i vissa arbetstvister den 20 december 1906, påyrkades nu, att samma formulering skulle godtagas. Äfven kräfdes ett godkännande af den principen, att arbetsgifvares fordran, att förmän eller andra arbetsgifvarens särskilda förtroendemän icke må tillhöra arbetarnes fackorganisation, icke vore en kränkning af föreningsrätten.

Slutligen ansåg sig arbetsgifvaresidan böra fastslå och önskade få till protokollet antecknadt, att enligt vedertagen aftalstolkning rätten till sympatilockout eller sympatistrejk till-

komme vederbörande arbetsgifvare eller arbetare, så vidt icke annat funnes uttryckligen bestämdt i gällande aftal.

Arbetaresidan godkände medlingsförslaget i förevarande del, men förklarade sig icke under några villkor kunna godkänna de förändringar, som föreslogos från arbetsgifvarne i deras svar. Godkännande af »§ 23» i viss formulering vore enligt deras mening detsamma som att för all framtid fastställa denna formulering, under förutsättning att icke en för motsidan än gynnsammare affattning komme till stånd. Äfven ett godkännande af principen om förmäns fristående ställning gentemot organisationen förklarades från arbetaresidan oantagligt, då själfva principen vore högst omstridd och arbetarne endast på få områden kunnat tvingas att godkänna ett dylikt stadgande.

Ingendera parten ville vika från sin ståndpunkt i förhandlingsordningsfrågan. Från arbetsgifvarnes ståndpunkt tedde sig de principiella stadganden, som påyrkats — och hvarutinnan afsevärda eftergifter gjorts sedan septemberförhandlingarne — såsom lifsviktiga för industrien, medan arbetaresidan reste samma invändningar mot de nu föreslagna principiella stadgandena som förut mot genomförandet af en förhandlingsordning öfver hufvud.

Sedan det konstaterats, att parterna voro omedgörliga i hufvudfrågan, måste vidare förhandling anses resultatlös, och den 13 november, dagen efter afgifvandet af svaren å medlingsförslaget, tillkännagaf ock förlikningsmannen, att underhandlingarne måste afbrytas.

Järnbruks-lockoutens upphäfvande.

I ett afseende måste likväl medlingen anses hafva burit resultat. Samma dag som medlingsförhandlingarne afbrötos, tillkännagaf Svenska Arbetsgifvareföreningen, att lockouten vid järnbruken häfdes, sedan den konflikt vid Munkfors, för hvilken Järnbruksförbundet trädt i lockout, blifvit faktiskt löst, i det att arbetet vid nämnda bruk var i full gång. Genom denna strids afblåsande upphörde den enda kvarvarande mera omfattande akuta konflikten, enär på öfriga större arbetsområden arbetet blifvit återupptaget med i det närmaste full styrka.

Samtidigt tillkännagaf Svenska Arbetsgifvareföreningen, att den vore villig att, på sätt förlikningsmannen föreslagit, den 15 december 1909 börja förhandlingar för åstadkommande af en förhandlingsordning. Då emellertid arbetet härmed enligt motpartens förmenande måste kräfva lång tid, hade för Arbetsgifvareföreningen framställt sig den frågan, om det vore nödvändigt att under hela förhandlingstiden upprätthålla den kvarvarande akuta striden vid järnbruken, en fråga som föreningen

besvarat i den riktning nyss angifvits. Någon öppen konflikt förelåg således icke längre såsom hinder för underhandlingar om en ordning för tvisters slitande.

På förlikningsmannens sedermera gjorda särskilda anmodan förklarade sig ock Svenska Arbetsgifvareföreningen villig att ingå på dylika förhandlingar, men då Landssekretariatet såsom villkor för förhandling uppställde häfvande af de mot Landsorganisationen vidhållna lockouterna, förföll frågan tills vidare.

15. Aftalsbrotten och deras påföljder.

Otvifvelaktigt skulle det vara af ej ringa intresse att kunna utröna, i hvilken omfattning fjolårets stora arbetsinställelse medfört aftalsbrott, samt hvilka påföljder dessa brott haft för den aftalsbrytande parten eller eljest. Af helt naturliga skäl skulle en dylik undersökning under alla förhållanden endast kunna afse att behandla de fall, då deltagandet i arbetsinställelsen inneburit brott mot gällande kollektivaftal; från de fall, då individuella arbetsaftal, hvilka icke grundade sig på ett kollektivaftal, blifvit brutna, måste uppenbarligen vid en sådan undersökning helt och hållet bortses.

Äfven en mera ingående utredning om inträffade brott mot gällande kollektivaftal är emellertid förenad med så stora vanskligheter, att det synts föra för vidt att här inlåta sig på en sådan. Det förhåller sig nämligen som bekant så, att den kollektiva aftalsrätten befinner sig uti en alltjämt fortgående utveckling, samt att, äfven om kollektivaftalets natur och innebörd, teoretiskt sedt, torde få anses vara bestämdt fastslagen, ett kollektivaftal alltjämt kan vara ingånget under sådana förutsättningar, att dess praktiska innebörd måste bedömas efter en annan och vidare måttstock. I kollektivaftalets begrepp ingår sålunda icke, att arbetsinställelse under aftalstiden skall vara utesluten. Som emellertid kollektivaftalen, då de först kommo i bruk och äfven framdeles, haft till hufvudsakligt syfte att ordna arbetsförhållandena för en viss tid framåt, har det legat nära till hands för parterna att anse och afse, att arbetsgifvare och arbetare i och med ingåendet af ett kollektivaftal tillika förbundo sig att icke etablera arbetsinställelse under aftalstiden.[1])

Det är ock alldeles uppenbart, att ett icke oväsentligt antal af de kollektivaftal, som ägde giltighet vid storstrejkens utbrott, voro ingångna under nyssnämnda förutsättning, nämligen att

[1]) Jfr Arbetsstatistik A: 5, del I. s. 112 ff.

arbetsinställelse under aftalstiden icke finge förekomma, ehuru uttryckligt förbud däremot icke fanns stipuleradt, enär sådant af ofvannämnda skäl ansetts obehöfligt. Då arbetarne det oaktadt följde storstrejksparollen, måste de otvifvelaktigt anses därmed hafva gjort sig skyldiga till aftalsbrott, en uppfattning, som vederbörande arbetsgifvarepart äfven allmänt torde hafva omfattat, och äfven i en del fall uttryckligen gifvit tillkänna.[1]) I de få fall, då dylika aftalsbrott blifvit påtalade, synas arbetarne i allmänhet, under hänvisning till kollektivaftalets rättsliga natur samt den uti kollektivaftalen inom andra områden under de senare åren införda klausulen om sympatilockout och sympatistrejk, hafva velat bestrida, att deras aftal fortfarande hvilade på den gamla förutsättningen, enligt hvilken företagandet af arbetsinställelse vore att betrakta som aftalsbrott. På grund af svårigheten att för hvarje sådant aftal af den gamla typen leda i bindande bevis, huruvida så verkligen varit förhållandet, kan en utredning om förekomsten af dylika aftalsbrott näppeligen låta sig utföra. Så mycket torde dock, som nämndt, kunna konstateras, att sådana i icke obetydlig utsträckning ägt rum, samt att därmed en ökad misstro till arbetarnes respekt för aftals hållande i helgd vunnit insteg bland arbetsgifvarne äfven på dessa områden.

Uti en del andra fall åter hafva aftalen — bortsedt från huruvida de med fog kunnat anses hvila på den äldre, häfdvunna uppfattningen om arbetsinställelses otillåtlighet eller icke — kunnat innehålla en eller annan detaljbestämmelse, hvilken mer eller mindre tydligt förutsatts utgöra ett hinder för arbetarnes deltagande i storstrejken, såsom t. ex. förbud för arbetare att utan giltigt förfall eller arbetsgifvarens uttryckliga tillstånd uteblifva från arbetet, stadgande om viss ömsesidig uppsägningstid, bestämmelse om hvarje uppkommen meningsskiljaktighets hänskjutande till skiljedom o. s. v. (Handl. s. 203 f). För att uti hvarje sådant fall kunna afgöra, huruvida verkligen aftalsbrott förelegat eller icke, skulle emellertid erfordras ett så omfattande utredningsarbete, att ett sådant redan af denna grund icke ansetts lämpligen kunna ske i samband med storstrejksutredningen. Ett ytterligare skäl att därifrån afstå har förelegat i den omständigheten, att rättsuppfattningen i dessa delar är långt ifrån färdig, till följd hvaraf en sådan ut-

[1]) Denna uppfattning gjordes sålunda från arbetsgifvaresidan gällande inför de skiljenämnder, som behandlade frågan om aftalsbrott vid bagerierna i riket samt inom droskfacket i Stockholm o. s. v. — Från Sv. Arbetsgifvareföreningens sida har emellertid, i öfverensstämmelse med dess aftalspolitik, häfdats (Handl. s. 73), »att rätten till sympatilockout eller sympatistrejk tillkommer vederbörande arbetsgifvare eller arbetare, så framt icke annat finnes uttryckligt bestämdt i gällande aftal».

redning, äfven om den eljes här kunnat ske, skulle kommit att erhålla en karaktär, som icke vore öfverensstämmande med planen för föreliggande utredning. Af dessa nu anförda skäl har äfven en utredning om Arbetsgifvareföreningens påstådda aftalsbrott — genom att vid arbetets återupptagande å arbetsplatser, där lockout fortfarande upprätthölls, affordra arbetarne en skriftlig förklaring, att de ej tillhörde till Landsorganisationen ansluten förening, äfvensom genom dess kraf vid fredsunderhandlingarna om införandet i den ifrågasatta förhandlingsordningen af bestämmelser, som ansågos innefatta »ändring i eller tillägg till gällande aftal» — ansetts falla utom ramen för denna undersökning.

Huru beklagliga för den kollektiva aftalsrättens naturliga utveckling de sålunda i samband med den stora arbetsinställelsen inträffade, verkliga eller påstådda aftalsbrotten än måste anses vara, på grund af den allvarliga misstro till vederbörandes goda vilja och förmåga att respektera och obrottsligt upprätthålla ingångna öfverenskommelser och åtagna förpliktelser, som däraf alstrats, torde de dock icke på långt när haft så menliga följder, som de för hvar man alldeles uppenbara aftalsbrott och kränkningar af den allmänna rättskänslan, hvilka vissa arbetarekategoriers deltagande i storstrejken inneburit, och genom hvilka storstrejken erhållit sin samhällsvådliga karaktär.

I första rummet framträda då de fall, när arbetare vid arbeten af offentlig natur eller för offentliga ändamål, och särskildt vid sådana arbeten, där stat eller kommun själf varit arbetsgifvare, deltogo i storstrejken. Enligt hvad framgår af bil. 7 (jfr ofvan s. 125*), hafva vid arbeten för statsändamål dylikt deltagande inträffat vid 46 arbetsföretag med c:a 6,000 strejkande arbetare.

Endast i några af dessa fall hafva dock, enligt arbetsledningens uppgifter, direkt aftalsbrott ägt rum, nämligen vid arméns sadelmakeriverkstad i Stockholm, vid kasernbyggnaden i Ystad, vid Trollhätte kanal- och vattenverk, vid statens järnvägsbyggnader samt vid fortifikationsarbetena i Boden. Hvad de öfriga arbetsställena angår, torde böra uppmärksammas, att arbetena i en del fall utfördes å entreprenad, hvadan följaktligen kan såsom för de strejkande arbetarne förmildrande omständigheter anföras, att de, trots det arbetena utfördes för statens räkning, för sin del voro anställda af och hos en enskild arbetsgifvare, hvilken i sin ordning hade kontrakterat med statens vederbörande om arbetenas verkställande.

Uti tab. D (med närmare specifikation i bil. 7) hafva sammanförts de arbetsinställelser och af dem berörda arbetare,

hvilka inträffat vid kommmunala arbeten äfvensom vid andra arbetsföretag af allmän betydelse, såsom vissa allmänna kommunikationsföretag o. d. Enligt hvad sammandragstabellen utvisar, var antalet dylika af storstrejken berörda arbetsställen mer än 400 och antalet strejkande c:a 16,000. Äfven om, såsom af bihangstabellen framgår, jämväl många af dessa arbeten utfördes på entreprenad eller eljes af enskilda arbetsgifvare, med särskild koncession eller icke, borde dock redan själfva arbetenas natur åtminstone i alla de fall, då vederbörande arbetsgifvare stått utanför de stridande organisationerna, hafva gifvit arbetarna anledning att afhålla sig från deltagande i storstrejken. En ytterligare, än mera betryggande borgen för, att dessa arbetare skulle ställt sig utanför storstrejken, borde de förefintliga kollektivaftalen hafva inneburit, hvilka i flertalet af sistnämnda men äfven åtskilliga andra fall innehöllo uttryckligt förbud mot anordnande af hvarje slags arbetsinställelse under aftalstiden — ett förbud, som på hithörande arbetsgifvares bestämda fordran blifvit infördt i aftalen på grund däraf att, efter 1902 års politiska storstrejk och sympatistrejksklausulens inryckande i en del andra aftal, den gamla uppfattningen om, att garanti mot hvarje arbetsinställelse utan vidare följde af ett kollektivaftals afslutande, alltmer börjat rubbas.[1]) Icke förty strejkade flere tusental arbetare vid kommunernas allmänna arbeten (hus-, gatu- och hamnbyggnadsarbeten o. d.) å en mängd orter. Bland andra mera uppmärksammade, uppenbara aftalsbrott vid vissa arbeten af mera offentlig karaktär eller i allt fall af sådan beskaffenhet, att inställandet af arbetet vållat allvarliga olägenheter, må erinras om typografernas brytande af det mellan Svenska Typografförbundet och Allmänna Svenska Boktryckareföreningen gällande riksaftalet (c:a 5,000 strejkande), personalens vid Stockholms (nya) norra och södra spårvägsaktiebolag aftalsbrott (c:a 1,000 strejkande) samt vidare aftalsbrotten af eldare och maskinister vid Stockholms ångslupsaktiebolag, af servitörer vid aktiebolaget Göteborgssystemet i Stockholm äfvensom slutligen af landtarbetare på några enstaka ställen.

Dessa af arbetarne vid vissa statens, kommuners och enskildas koncessionerade kommunikations- och liknande inrättningars arbeten äfvensom inom typografyrket och inom landtbruket begångna öppna aftalsbrott hafva, somkändt, icke alle-

[1]) Af de vid 1908 års ingång i riket gällande kollektivaftal innehålla sålunda 116, omfattande 1,361 arbetsgifvare och 30,738 arbetare eller 12 % af samtliga af kollektivaftal berörda arbetare, generellt förbud mot hvarje slag af öppna konflikter under aftalstiden. Jfr Arbetsstatistik A: 5, del I, s. 115.

nast ländt arbetarne själfva till den största skada utan synes ock hafva rest ett bestämdt hinder mot en fortsatt tillämpning, åtminstone utan ställandet af erforderliga garantier, af den kollektiva aftalsrätten vid statens, kommuners och andra liknande arbeten eller öfver hufvud taget inom sådana arbetsområden, där störande afbrott i arbetet icke under några förhållanden bör få förekomma. Att den kollektiva aftalsformen i så stor utsträckning, som före storstrejken var fallet, kommit till användning inom ifrågavarande områden, torde varit något för vårt land säreget. Arbetarna hade ock icke utan motstånd och svårigheter så småningom börjat komma i åtnjutande af denna förmån — hvarigenom de och deras organisationer blifvit erkända som förhandlande part vid arbetsvillkorens bestämmande — samt äfven efter hand lyckats tillförsäkra sig större eller mindre särskilda förmåner, hvilka säkerligen med tiden skulle blifvit än mera bestämda samt mera enhetligt anordnade, mot det uttryckliga åtagandet från deras sida — i regel inrymdt i själfva kollektivaftalet — att de uttryckligen afsade sig den s. k. strejkrätten. Någon annan garanti än den moraliska förpliktelsen att obrottsligt hålla ingånget aftal hade icke affordrats dem, och så länge detta uttryckliga åtagande upprätthölls, fanns ingen anledning att afvika från den sålunda inslagna förhandlings- och aftalsvägen.

I och med storstrejken och de därmed förbundna aftalsbrotten var denna så lyckligt började utveckling i ett slag afbruten. Genom ett liknande aftalsbrott sommaren 1908 hade kommunalarbetarne i Malmö gått sina kollektivaftal förlustiga och i stället fått af arbetsledningen utfärdade arbetsregler samt anställts mot skriftliga, personliga kontrakt. Samma blef i allmänhet förhållandet för de här berörda arbetare, som deltogo i storstrejken, hvartill kom, att en afsevärd mängd af dem jämväl förlorade sin anställning samt att de, som återtogos, betraktades som nyanställda, hvarigenom sålunda t. ex. en del spårvägsmän gingo sina intjänta ålderstillägg förlustiga. De brutna kollektivaftalen förklarades sålunda i regel vara förverkade och ersattes med af vederbörande arbetsledning utfärdade bestämmelser, i vissa fall innefattande föreskrifter om décompte såsom säkerhet mot arbetsinställelse, om anställning mot skriftliga, personliga kontrakt o. s. v. Framställningar från arbetarnes sida om afslutandet af nytt kollektivaftal i det förverkades ställe hafva ock i regel afvisats, och där sådant i undantagsfall träffats eller underhandlingar därom upptagits, synas arbetsgifvarne hafva fordrat reella garantier för aftalets hållande i helgd. Sistnämnda kraf har bl. a. äfven uppställts af Allmänna

Svenska Boktryckareföreningen gent emot Svenska Typografförbundet, hvarförutom den förstnämnda organisationens medlemmar fordrat skadestånd såväl af de aftalsbrytande arbetarne — hvilket ock blifvit dem i viss utsträckning genom skiljedom tillerkändt — som äfven, på allmän domstolsväg, af Typografförbundet.[1])

Äfven till andra arbetsområden torde de sålunda inträffade aftalsbrotten hafva sträckt sina menliga verkningar så tillvida, att tilltron till kollektivaftalens upprätthållande och till fullgörandet af de däri stipulerade generella förpliktelserna blifvit allvarligt undergräfd.

16. Konflikternas fortgång och successiva afveckling.

Återgången till arbetet.

Uppgörelsen den 3 sept. innebar, som nämnts, att den genom storstrejken verkställda utvidgningen af striden till andra arbetsgifvare än Sv. Arbetsgifvareföreningens delägare skulle upphöra. Arbetareledningen, som tidigare förklarat det omöjligt att i längden föra kampen på de genom arbetsgifvarnes lockouter tidigare bestämda linjerna, fann sig sålunda efter en månads ytterlig kraftansträngning nödsakad att acceptera hela Sv. Arbetsgifvareföreningens område såsom krigsskådeplats. »Genom denna anordning har en eljest oundviklig sprängning af det hela undgåtts, och striden har förts öfver mot den direkt angripande parten.»[2]) Svårigheten att förmå arbetarne vid just lithörande arbetsställen att vidhålla arbetsnedläggelsen var naturligtvis svårare efter den redan långvariga arbetsinställelsen och vid anblicken af, att kamraterna annorstädes nu återfingo platser och inkomster. De djupa ledens disciplin och ståndaktighet förnekade sig emellertid ej ens i denna situation.

Visserligen blef manfallet under den följande tiden starkt bland arbetarne på vissa håll, men flertalet stodo äfven efter den 6 sept., då arbetet eljest allmänt började upptagas, fast beslutna att ej återtaga detsamma, förrän order från ledningen

[1]) Ang. kollektivaftal vid kommunala arbeten före och efter storstrejken samt numera införda bestämmelser och dessas innebörd se »De svenska städernas kollektivaftal, en redogörelse utarbetad inom Kommunala centralbyrån», Stockholm 1910, hvilken innehåller en i hufvudsak fullständig utredning i frågan.

Jfr ock med afseende å vissa i samband med storstrejken inträffade aftalsbrott Handl. s. 203 ff. samt vederbörande parters redogörelser bland bilagorna, särskildt bil. 24, 25, 29, 30 och 32.

[2]) Landsorganisationens cirkulär den 9 sept. 1909. Handl. s. 116. Jfr. Bil. 28 s. 141.

därom gafs. Enligt uppgifter från Sv. Arbetsgifvareföreningen (Bil. 6 och 20) omfattade arbetsnedläggelsen hos dess delägare den 9 sept. c:a 96,000, den 16 sept. c:a 80,000 och den 24 sept. c:a 69,000. Då antalet till Landsorganisationen hörande arbetare, som vid stridens utbrott voro anställda hos Sv. Arbetsgifvareföreningens delägare, ofvan beräknats till c:a 100,000 och de oorganiserade efter storstrejken allmänt började arbetet, så hade tydligen af de organiserade arbetarne endast en mindre del återgått ännu vid midten af september.

Inom de yrkesgrenar, där lockouter tidigare anordnats och nu kvarstodo, underlättades arbetareledningens sträfvan att vidmakthålla arbetsinställelsen därigenom, att arbetsgifvarne, i enlighet med föreningens stadgar, affordrade sina arbetare försäkringar, att de icke tillhörde förening inom Landsorganisationen, och att de ej heller skulle understödja några i konflikten indragna arbetare. Hellre än att afgifva sådana förbindelser, föredrog flertalet arbetare att själfva fortfarande gå utan anställning och sålunda vidmakthålla striden.

Enligt hvad ofvan antydts, fingo vid den »rationella klyfningen» endast arbetare, anställda hos Sveriges Verkstadsförening, Centrala Arbetsgifvareförbundet och Allm. Sv. Boktryckareföreningen vissa garantier sig tillförsäkrade med afseende på återgången till arbetet. I allmänhet tillämpade äfven öfriga arbetsgifvareorganisationer och enskilda arbetsgifvare samma tillvägagångssätt, att arbetarne återfingo sina gamla platser, i den mån arbetskraft behöfdes. Under tiden närmast efter den 3 sept. återupptogs arbetet sålunda hos flertalet arbetsgifvare. Då emellertid driften på många håll ej kunde omedelbart sättas i gång till vanlig omfattning och en del arbetsgifvare redan under konfliktens lopp anställt ny arbetskraft, så stodo nu ej så många platser öppna, som arbetarne vid stridens början lämnat. Följden var naturligtvis, att många af dem blefvo utan anställning, åtminstone för någon tid framåt.

Stridens förändrade karaktär.

Storstrejken hade, såsom redan i det föregående påpekats, under sitt senare skede efter hand återtagit sin prägel af en rent facklig konflikt, där de kämpande parterna sökte genom uthållighet förmå hvarandra till eftergifter i stridsfrågorna. Med storstrejkens afblåsning blef denna konfliktens karaktär naturligtvis fullt tydlig och tog sig äfven uttryck i det sätt, hvarpå arbetarne anordnade sig för den fortsatta arbetsinställelsen. Genom Landssekretariatets cirkulär den 5 och 10 september (Handl. s. 113 ff.) meddelades Representantskapets beslut »beträffande fortsättningen af striden», nämligen »att det

direkta öfvervakandet af densamma och administrerandet af den ekonomiska hjälpen till de i konflikten kvarstående från och med nu öfverflyttas från strejkutskotten till vederbörande förbundsstyrelser». Strejkutskotten ålades inkomma med redovisning; fackförbundens styrelser och afdelningar fingo anvisningar om understödsutbetalningen m. m. Samtidigt tillkännagafs, att tidningen »Svaret» skulle upphöra att utkomma, och att Landssekretariatets meddelanden framdeles skulle distribueras genom cirkulär och i arbetarepressen.

Förbundsstyrelserna återtogo sålunda, en hvar för sina afdelningar och medlemmar, som ännu stodo kvar i striden, ledningen af densamma, ehuru naturligtvis i närmaste kontakt med Landssekretariatet, hvilket fortfarande dirigerade den allmänna politiken och representerade densamma utåt. Då flertalet förbund hade föga tillgångar kvar att understödja sina — genom arbetsinställelse eller af andra skäl — arbetslösa medlemmar, och ej heller mera betydande inkomster kunde erhållas genom uttaxeringar af de i arbetet visserligen återinträdande, men af konflikten ekonomiskt försvagade medlemmarne, så måste Landsorganisationen framdeles i större utsträckning än vanligt bära understödsbördan. Det löfte att skydda stridens blifvande offer, som Landsorganisationens myndigheter afgåfvo vid storstrejkens början, måste nu infrias. Tack vare särskildt de rikliga bidrag, hvilka som gåfvor inflöto från utlandet (Jfr s. 107*) eller därifrån erhöllos såsom lån, kunde också Landsorganisationen kraftigt deltaga i förbundens understödsbetalning till sina medlemmar.

Sv. Arbetsgifvareföreningen.

Svenska Arbetsgifvareföreningen, som genom lockouterna den 26 juli och 2 augusti först gifvit större omfattning åt de ursprungliga konflikterna, hade under storstrejken trädt mera i bakgrunden såsom part i striden. Dess lockouter hade afsett ett jämförelsevis mindre antal stora arbetställen, flertalet belägna på landsbygden och verksamma inom arbetsområden, som föga berörde den stora allmänheten. Dessa arbetsinställelsers ekonomiska verkningar kunde på grund af affärsläget till en början ej blifva synnerligen betungande för landets allmänna ekonomi; i alla händelser hade några sådana menliga verkningar ej hunnit framträda under den korta tid, som ensamt lockouterna pågingo. Klart är emellertid, att i den mån desamma fått ostördt fortgå och eventuellt äfven utvidgats, så skulle olägenheterna för ej blott de närmast berörda intressena utan äfven för landets allmänna näringslif hafva skarpare framträdt. Sannolikt skulle den under ett sådant sakernas tillstånd mer eller mindre lidande allmänheten, i detta fall liksom vanligen eljes, hafva betraktat den hårdast

anfallande parten såsom den verkliga fridsstöraren. Men från denna opinionens börda befriades Sv. Arbetsgifvareföreningen genom storstrejken, som icke blott till sina dimensioner mångfaldigt öfverträffade lockouterna utan äfven till väsentlig del direkt drabbade arbetsgifvare, stående utanför Sv. Arbetsgifvareföreningen. Detta angrepp på arbetsgifvarne såsom sådana samt stridens därmed sammanhängande karaktär af att riktas mot äfven verksamhetsgrenar, som äro nödvändiga för samhällslifvets normala funktioner och för allmänhetens regelbundna lifsbehof, måste med nödvändighet verka och uppfattas såsom ett medvetet angrepp på samhället. Striden hade genom storstrejken blifvit något annat och mera än en vanlig arbetsstrid, arbetarne hade tillgripit »större våld än nöden kräfde».

Med storstrejkens afslutande förändrades detta sakernas tillstånd, striden erhöll åter karaktären af vanlig ekonomisk kraftmätning, och regeringen vidtog nu särskilda åtgärder för dess biläggande. Därvid stodo åter emot hvarandra å ena sidan Sv. Arbetsgifvareföreningen, som för att framtvinga en uppgörelse i de ursprungliga tvisterna vidhöll sina lockouter inom konfektionsbranscherna, cellulosaindustrien, väg- och vattenbyggnaderna, textil- och sågverksindustrien samt vid järnbruken, å andra sidan Landsorganisationen, hvilken sökte upprätthålla strejk vid äfven öfriga till Sv. Arbetsgifvareföreningen hörande arbetsställen och därmed låta samtliga dess medlemmar så hårdt som möjligt känna stridens bördor.[1])

De senare »klyfningarna».

Men arbetarne voro utblottade genom den föregående striden, som inom vissa områden ju börjat före storstrejken; för åtskilliga organisationers medlemmar kunde ock endast jämförelsevis ringa understöd beredas. När därför det andra medlingsförsöket (14—28 sept.) misslyckades, så fann arbetarnes ledning nödvändigt att ånyo begränsa stridens omfattning. Vid sammanträde med Landsorganisationens Representantskap den 29 september beslöts, att arbetarne skulle erhålla order under hand om att återgå till arbetet på alla platser, där ej striden syntes kunna göras fullt effektiv. Däremot skulle densamma fortgå vid järnbruken, malmgrufvorna i Norrbotten och Grängesberg, kolgrufvorna i Skåne samt därjämte vid några sågverk och textilfabriker. Genom att kraftigt understödja hithörande arbetare hoppades man kunna ännu länge upprätthålla dessa arbetsinställelser och därmed kännbart skada ifrågavarande industrier samt öfva allvarligt tryck på Sv. Arbetsgifvare-

[1]) Med afseende å Sv. Arbetsgifvareföreningens egna ekonomiska förluster och ordnandet af dess mellanhafvanden med sina delägare hänvisas till Handl. s. 83 f. samt till Bil. 20.

föreningen. I enlighet härmed återupptogs nu med de nyss angifna undantagen arbetet i ganska stor utsträckning hos Sv. Arbetsgifvareföreningens delägare, dock inom de af lockouterna berörda yrkesgrenarna först efter det arbetarne afgifvit sin försäkran att ej tillhöra eller understödja Landsorganisationen och sina i striden kvarstående kamrater. Ännu omkring den 1 okt. synes antalet arbetslediga hafva utgjort c:a 65,000, men i anledning af den nya klyfningen hade deras antal omkring den 10 okt. nedgått till omkring 40,000, hvaraf c:a 25,000 torde hafva tillhört Svenska Arbetsgifvareföreningens delägare.

Vid sistnämda tidpunkt hade emellertid arbetsinställelsen från arbetarnes sida af brist på medel måst uppgifvas äfven å de nyssberörda vid »andra klyfningen» undantagna arbetsplatserna med undantag endast för järnverken. Här kunde ännu c:a 10,000 till Järn- och Metallarbetareförbundet anslutna arbetare hålla ut och öfvertaga hela bördan af striden, tack vare förbundets ekonomiska resurser och understöd från motsvarande utländska organisationer. (Bil. 1, 5 och 6.)

För att bryta detta sega motstånd, som otvifvelaktigt tillskyndade arbetsgifvarne ökade förluster i samma mån affärsläget inom järnbranschen förbättrades under höstens lopp, vidtogos nu åtgärder för att till det yttersta pressa arbetarne. Vid en del järnbruk fingo de åläggande, vid risk af anställningens förlust och vräkning från bostäderna, att omedelbart återupptaga arbetet mot afgifvande af den förbindelse, som ofvan omnämnts. Men arbetarne vägrade i allmänhet att acceptera detta villkor, hvarför arbetsgifvarne på sina håll gjorde allvar af hotelserna och läto afhysa en del arbetare, ofta just tillhörande den gamla kärntruppen vid verken. För att afstänga arbetsgifvarne från annan arbetskraft och därmed på en gång göra arbetsinställelsen effektiv och behålla sina gamla platser lediga, sökte arbetarne genom skärpt agitation afskräcka »strejkbrytare», därvid stundom användande medel, som föranledde polismyndigheterna att ingripa. Striden antog sålunda allt mera förbittrade former och tillskyndade båda parterna svåra förluster och lidanden.

När därför förlikningsmannen i början af november tog initiativ till nya förlikningssammanträden, var det en allmän önskan, uttryckligen uttalad äfven af regeringens representanter, att man åtminstone nu skulle komma till en uppgörelse och bespara landet ett ytterligare förlängande af den ur alla synpunkter beklagliga striden. Ehuru visserligen denna förhoppning ej blef uppfylld — enär parterna ej kunde enas om att fastställa vissa för framtiden gällande regler rörande förhål-

1

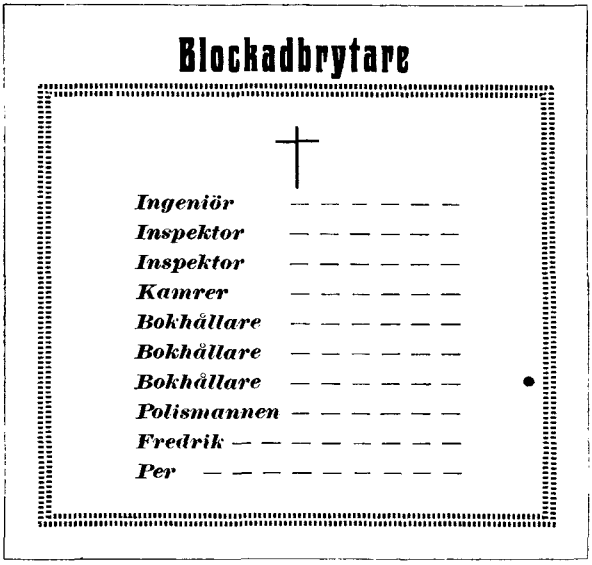

2

Arbetssökande obs.!

Som storsträjk f. n. pågår, uppmanas varje om sin heder mån arbetare att icke söka eller taga arbete av vad slag det vara må hos härvarande Malmfältsbolag eller andra arbetsgivare där sträjk pågår.

Upplysningar lämnas av

Storsträjkskommitten.

Työnhakiat huom!

Nykyisen suurlakon vallitessa kehoitetaan jokaista kunniastaan pitävää työmiestä olemaan hakematta tai ottamatta työtä, oli se mitä laatua tahansa, täällä olevalta Malmiyhtiältä tai muilta lakonalaisilta työnantajilta.

Lähämpie ilmaituksia antaa

Suurlakkomiteea.

1. Tryckt anslag om »blockadbrytare». (Från ett järnbruk.)

2, Tryckt varning för strejkbryteri. (Från Malmberget. På svenska och finska.)

landet mellan organisationerna — så fann sig Sv. Arbetsgifvareföreningen föranlåten att den 13 nov. upphäfva lockouten vid järnbruken, hvilken ensam numera hade reell betydelse. Denna åtgärd föranleddes otvifvelaktigt ej blott af hänsyn till de direkt berörda arbetsgifvarnes ekonomiska intressen utan ock af den allmänna meningens i landet allt starkare kraf på, att det förhärjande krigstillståndet ändtligen skulle upphöra.

Endast efter hand hade emellertid arbetsgifvarne kunnat återupptaga driften vid sina arbetsställen. Den allmänna arbetsinställelsen hade naturligtvis på många håll medfört materialbrist eller sådana förändringar i öfrigt, att man icke på en gång kunde komma i full verksamhet igen. Härtill kom, att man efter den föregående uppgångstiden mångenstädes hade behållit större arbetsstyrka än som strängt taget varit nödvändig för rörelsens behöriga skötsel. Genom den långvariga striden ansåg man sig nu löst från sina förpliktelser mot de ej behöfliga arbetarne; på sina håll hade därjämte nya arbetare anställts till afsevärdt antal. I alla händelser kommo stora skaror af arbetare inom olika industrier att äfven efter stridens faktiska afslutande stå utan anställning. De i det föregående anförda uppgifterna om antalet arbetslediga vid vissa tidpunkter omfatta också till väsentlig del sådana arbetare, för hvilka vederbörande arbetsgifvare ej kunnat bereda arbete; däri ingå sålunda äfven en del f. d. arbetare hos andra än Sv. Arbetsgifvareföreningens delägare, hvilka arbetare allt sedan storstrejkens afslutning förgäfves väntat på att komma till användning. Vid midten af november hade Landsorganisationen c:a 26,000 arbetslediga medlemmar, vid midten af december c:a 17,000 och vid årsskiftet föga mindre. Dessa stridens offer omhändertogos så långt möjligt af resp. organisationer med Landsorganisationens hjälp. Otvifvelaktigt stodo äfven åtskilliga tusental ej organiserade arbetare kvar utan arbete till följd af konflikterna, ehuru närmare uppgifter härom ej kunnat erhållas.

Konfliktens resultat.

Arbetarnes återgång till arbetet hade, som nämnts, vid de af lockouten berörda arbetsplatserna försiggått på det af arbetsgifvarnes organisation bestämda villkoret, att de förpliktade sig ej tillhöra eller understödja Landsorganisationen under den tid lockouten varade. På de platser, där de ursprungliga konflikterna uppstått, och där reella tvistepunkter förelågo, hade arbetarne därjämte nödgats återtaga arbetet enligt de af arbetsgifvarne fastställda arbetsbestämmelserna. Dessa kunde visserligen ej affattas i form af kollektivaftal, enär arbetarnes föreningar på resp. platser ej längre existerade, men arbetsaftalen med de enskilda arbetarne upprättades på grundval af arbetsgifvarnes

bestämmelser. Så till vida hade följaktligen arbetsgifvarne under de långvariga striderna genomdrifvit sin vilja. Men arbetarnes organisationer voro ej i något afseende förpliktade med hänsyn till dessa uppgörelser; några garantier för framtiden voro ej de ifrågavarande arbetsgifvarne tillförsäkrade. Om förhållandena därtill syntes föranleda, kunde alltså arbetarne säga upp de personliga aftalen, lämna sina platser, återgå till organisationerna och ånyo börja den preliminärt afslutade striden om de omtvistade arbetsvillkoren. Någon formell trygghet för arbetsfreden hade sålunda ej skapats inom de ursprungliga stridsområdena.

Ej heller frågan om, att genom antagandet af en förhandlingsordning skapa lagbundna och ordnade konstitutionella förhållanden mellan Sv. Arbetsgifvareföreningen och Landsorganitationen, kunde nu bringas till sin lösning. Man var enig om det önskvärda i, att organisationernas mellanhafvanden behandlades efter vissa fastställda grunder, men arbetsgifvarnes förslag till sådana grunder kunde arbetarne ej acceptera. Ej heller ansåg sig Landsorganisationen formellt befogad att å arbetarerörelsens vägnar härom besluta. Under storstrejken hade Representantskapet och Landssekretariatet preliminärt tagit sig diktatorisk makt öfver de underordnade organisationerna, och dessa hade tydligen gillat dess åtgärd. Nu däremot, när det gällde att för framtiden förplikta hela fackföreningsrörelsen gent emot arbetsgifvarne och därvid definitivt fråntaga fackförbunden deras rätt att själfva i hufvudsak leda sin yttre politik, så ansågo Landsorganisationens ifrågavarande myndigheter sig förhindrade att fatta ett sådant mot gällande författningar stridande beslut. Af hvad som i dessa frågor sedan förekom på Landsorganisationens kongress den 22—30 november 1909, synes ock framgå, att ledningen äfven nu rätt bedömt stämningen inom fackförbunden. Ej blott bland dess djupare lager utan äfven inom vissa ledande kretsar hade man ännu ej kommit till klarhet öfver, att fackföreningsrörelsen måste underordnas en stark centralledning, som för det helas skull måste äga effektiv kontroll öfver de fackliga och lokala särintressena och organisationerna. Frågan om Landsorganisationens omorganiserande i sådan riktning blef af kongressen i hufvudsak ställd på framtiden, och vid sådant förhållande lärer någon lösning af frågan om förhandlingsordning mellan hufvudorganisationerna icke snart kunna åvägabringas.

De stora striderna hafva sålunda ännu (maj 1910) hvarken formellt afslutats eller ledt till definitiva uppgörelser. Sv. Arbetsgifvareföreningen har, om ock med stora förluster för sina

delägare, visserligen lyckats ekonomiskt utmatta och äfven till medlemsantalet hårdt decimera Landsorganisationen, men ej kunnat aftvinga densamma de önskade fredsvillkoren. Arbetsfreden för framtiden synes icke vara tryggad längre, än det ligger i parternas eget intresse att bevara densamma. Men så hårdt hafva dock stridens sår drabbat dem båda, och så stor lärer respekten å båda sidor numera vara för motståndarens styrka och uthållighet, att organisationerna otvifvelaktigt skola nu finna arbetsfreden vara i än högre grad önskvärd än förut.

SJÄTTE AFDELNINGEN.

Myndigheters åtgärder och därmed sammanhängande förhållanden.

17. Allmän redogörelse.

Regeringen. Den verksamhet, som regeringen utvecklade med anledning af arbetsinställelsen, var hufvudsakligen inriktad på ordningens uppehållande. Skrifvelser eller telegram aflätos till öfverståthållarämbetet och länsstyrelserna med förständigande för tjänstlediga landshöfdingar, kronofogdar, länsmän och polismästare att inställa sig i tjänstgöring och med föreskrift, att ledighet för dylika befattningshafvare icke finge beviljas (denna föreskrift gällde till den 18 september) och vidare med befallning till länsstyrelserna att dagligen insända telegrafiska rapporter angående situationen (fr. o. m. den 9 september skulle endast mera anmärkningsvärda fakta inrapporteras). Rörande biträde vid ordningens uppehållande af militär lämnades följande föreskrifter: begäran om tillhandahållande af trupper skulle ställas till vederbörande arméfördelningschef; länsstyrelserna skulle kungöra innehållet i 36 § af strafflagen för krigsmakten om rätt till nödvärn för trupp, använd för ordningens upprätthållande; enstaka våldshandlingar, som icke innebure fara för truppafdelning i dess helhet, finge icke föranleda vapenmakts användande, utan skulle befälhafvaren endast låta fasttaga våldsverkaren; rekvisition af militärhandräckning, som blott vore att anse som stöd för den civila ordningsmakten, borde ske endast där det funnes ovillkorligen nödvändigt för oroligheters afvärjande, och skulle större truppafdelningar icke utkommenderas till sådana platser, dit de utan större tidsutdräkt kunde förflyttas från sina vanliga förläggningsplatser, hvarjämte borde tillses, att alla dispositioner skedde så, att minsta uppmärksamhet fästes vid desamma: »håll allt i beredskap, men visa så litet som möjligt»; vräkningsutslag borde, enligt telegram till länsstyrelsen i Kopparbergs län, icke verkställas under skydd af militär. Länsstyrelserna anmodades vid-

taga erforderliga åtgärder till försvårande af åtkomsten af sprängämnen, och borde handlandena uppmanas att icke sälja vapen och ammunition att användas i misstänkt syfte. Vidare skulle länsstyrelserna tillse, att lokaler, där spritdrycker erhållas, stängdes i den omfattning, som vore af behofvet påkallad; sedermera anmodades länsstyrelserna att icke aflösa inskränkningarna i sprit- och maltdrycksförsäljningen förr än efter konferens med civilministern och att låta aflösningen ske successivt. För att kunna bereda arbetsvilliga effektivt skydd skulle länsstyrelserna anmoda arbetsgifvarne att lämna uppgift, när arbetet skulle återupptagas: »Det är regeringens önskan, att allt göres för att upprätthålla medborgarnas fordran på frihet till arbete.» (Jfr handl. s. 226 ff.)

Civildepartementets arbetsbörda under arbetsinställelsen belyses i viss mån genom ökningen af aflåtna telegram under senare halfåret 1909, jämfördt med förhållandet motsvarande tid 1908. Dessa voro:

	1908.	*1909.*
juli	151[1])	45
augusti	10	333
september	3	233
oktober	5	49
november	3	5
december	1	9
Summa	173	674.

Lokala myndigheter. *Öfverståthållarämbetet och länsstyrelserna.* Anordnande af och tillsyn öfver bevakning å olika ställen, förordnande af extra polismän, meddelande af föreskrifter åt polispersonalen, föranstaltande af dynamitupplags utrymmande och flyttning, handläggning af framställningar om fridlysning m. m., utfärdande af bestämmelser rörande försäljning af alkoholhaltiga drycker, öfverläggningar med civila och militära myndigheter samt enskilda äfvensom afgifvande af rapporter och räkningar, till en början dagligen, af arbetslösa, medförde en betydlig ökning af öfverståthållarämbetets och länsstyrelsernas göromål. Särskildt föranledde räkningarna af de arbetslösa telegrafering och telefonering i stor omfattning. För öfverståthållarämbetet motsvarades denna ökning emellertid i väsentlig mån utaf en af annan anledning förorsakad minskning af göromålen. Länsstyrelsernas arbetstid blef däremot afsevärdt förlängd, i allmänhet till kl. 9 eller 10 på aftonen; i Malmö hölls vakt vid telefonen till kl. 12 på natten. I Stockholms län

[1]) Det stora antalet telegram under juli 1908 föranleddes väsentligen af en då pågående större arbetskonflikt.

ökades antalet afgångna skrifvelser med 90 %, från länsstyrelsen i Södermanlands län utgingo 831 skrifvelser och 86 telegram, direkt föranledda af lockouten och storstrejken, i Östergötlands län ökades antalet afsända skrifvelser till det dubbla och meddelade beslut till det tredubbla, jämfördt med förhållandena under år 1908; i Kalmar län tredubblades kostnaden för telegram och telefonmeddelanden; i Värmlands län, där under juli—september 1908 afsändes 40 telegram för en kostnad af 75 kr. 95 öre, uppgingo under motsvarande tid 1909 antalet afsända telegram till 341 och kostnaden därför till 672 kr. o. s. v.

Ökningen i vissa göromål för *magistraterna* under arbetsinställelsen torde i allmänhet hafva motsvarats af den minskning, som nedgången af antalet brott och fylleriförseelser medförde.

Om *polispersonalen* och dess ökade arbetsbörda lämnas redogörelse i annat sammanhang.

Postverket. Generalpostdirektören anmodade vederbörande att icke bevilja personalen semester, och i Stockholm blefvo tjänstlediga filialpostkontorsföreståndare omedelbart inkallade till tjänstgöring. Vidare uppmanades vederbörande att ägna noggrann tillsyn däråt, att posttransporterna verkställdes på betryggande sätt och föreskrefs, att befordran af assurerade försändelser i fack utan postiljonsbevakning borde tillsvidare indragas å linje, där tillfälle till befordran i postkupé förefunnes. För öfrigt föranledde storstrejken endast obetydliga rubbningar i posttrafiken: ett och annat postförande tåg indrogs, men då insattes postkupé å annat tågnummer; i Stockholm förekom ingen annan rubbning än den, som uppkom genom inställande af trafiken å spårvägarna och därmed befordran af spårvägslådorna; i Göteborg inställdes värdebrefbäringen i stadens aflägsnare delar och dit förekommande värdeförsändningar aviserades.

Militär hölls i beredskap för bevakning af posttransporterna å 43 orter, men sådan bevakning påkallades endast i ett fall, hvarjämte i ett annat fall militär togs i anspråk för ett post- och riksbankshus. De postkontorslokaler i Stockholm, där nattvakt eljest icke förekom, bevakades nattetid af postbetjänte. I Göteborg förefunnos under tiden för storstrejken särskilda nattvakter å samtliga postkontor, hvarjämte posttransporterna till och från järnvägsstationerna verkställdes under extra bevakning. Beträffande öfriga postkontor vidtogos särskilda anstalter med anledning af storstrejken vid ungefär hälften af desamma: å en del postkontor närvoro flera af personalen än under vanliga förhållanden, nattvakt förekom flerstädes, posttransporten verkställdes på vissa håll medelst förstärkt personal,

vapen anskaffades för en del af personalen, hvarjämte å några orter posthuset bevakades af patrullerande polis. Vid postinspektionskontoren samt vid postdirektionerna i Stockholm, Göteborg och Malmö fanns posttjänsteman tillstädes under hela dygnet. I Stockholm levererades dag för dag öfverskottsmedel till postdirektionens kassa.

Den befordrade postens mängd rönte i någon mån påverkan af konflikten. Särskildt nedgick antalet korsbandsförsändelser, detta beroende på typografstrejken. I fråga om den öfriga vanliga posten var däremot nedgången obetydlig. Det var hufvudsakligen å större industriorter, någon sådan kunde märkas.

Hvad angår värdeposten utvisar storstrejkshalfåret minskning af antalet rekommenderade försändelser. Med afseende på assurerade försändelser var en minskning märkbar äfven under första halfåret, men den framträdde ännu mera under det senare. Med postanvisningarna är däremot förhållandet omvändt: storstrejken medförde direkt en ganska väsentlig ökning af deras antal likaväl som af beloppet. Härvid spelade penningeunderstöden till de strejkande samt de smålån dessa upptogo inom sina förutvarande hemorter en betydande roll. (Jfr Bil. 36.)

Arbetsnedläggelser.

Järnvägarne.[1]) Personalen vid landets järnvägar — såväl statens som enskilda — deltog i stort sedt icke i den stora arbetsnedläggelsen, hvilket väsentligen berodde på att personalen vid statsbanorna hade tjänstemannakaraktär och vid de enskilda banorna voro bundna af aftal. När dagen för storstrejkens ikraftträdande blef bekant, utfärdades af respektive järnvägsförvaltningar till all underlydande personal tryckta meddelanden, hvari erinrades om personalens skyldighet såsom statens och det allmännas tjänare och uttalades vederbörande förvaltnings bestämda förhoppning, att ingen skulle låta locka sig till något åtgörande, som kunde äfventyra trafikens obehindrade och regelbundna gång.

Därjämte meddelades vissa förhållningsorder i fråga om tjänstens ordnande, bevakningsåtgärder, permittering m. m. under den förestående storstrejken.

På få undantag när, hvilka dock icke berörde vare sig den ordinarie eller den stadigvarande extra linjepersonalen, nedlades icke arbetet af järnvägarnas personal.

Beträffande de *trafikerade statsbanorna* förekom arbetsnedläggelse endast inom gruppen »arbetare vid banafdelningen» (tillfälliga arbetare). Af dessa strejkade omkring 560 man.

[1]) Det har ansetts lämpligast att i ett sammanhang här lämna redogörelse för landets järnvägar, statens och enskilda.

Vid *statens järnvägars nybyggnad* tog strejken något större omfattning. Trots det att det ingångna aftalet uttryckligen förbjöd strejk, lockout, blockad och andra liknande åtgärder, nedlades arbetet af större delen af arbetsstyrkan å sträckan Östersund—Ulriksfors, tillhopa omkring 850 man. Däremot fortgick arbetet obehindradt å sträckorna Bastuträsk—Skellefteå och Morjärv—Lappträsk.

Vid de *enskilda järnvägarna* deltogo i strejken sammanlagdt något mer än 500 man, äfven här uteslutande personal utan fast anställning vid järnvägarna och tillhörande grupperna verkstadsarbetare, extra banarbetare, omlastare och arbetare vid nybyggnad.

De strejkande voro i regel organiserade och tillhörde hufvudsakligen följande organisationer: Grof- och Fabriksarbetareförbundet, Transportarbetareförbundet, Järn- och Metallarbetareförbundet. Endast ett fåtal voro medlemmar af Järnvägsmannaförbundet.

Arbetsnedläggelsen började i allmänhet den 4 augusti och hade på olika platser växlande varaktighet, från 1 dag upp till 92 dagar.

I regel blefvo de strejkande sedermera återtagna i arbetet och det på före strejken gällande villkor. Hvad beträffar statens järnvägars nybyggnader, ansågs dock det förutvarande aftalet brutet och trädde såsom sådant icke vidare i kraft. Nya kontrakt upprättades med de arbetare, som återtogos, hvarvid dessa tillförsäkrades samma förmåner, som varit upptagna i det gamla aftalet, med det undantag likväl, att bestämmelsen om garanterad minimilön vid ackordsarbete skulle anses såsom icke längre gällande. Aftalet ansågs brutet äfven vidkommande arbetarne å sträckorna Morjärv—Lappträsk och Bastuträsk—Skellefteå; dock tillförsäkrades arbetarne där samtliga de förmåner, som de förut åtnjutit.

Vid de enskilda järnvägar, där verkstadsarbetare strejkat, återanställdes dessa med personliga aftal.

Att järnvägarnas personal sålunda under den omfattande striden mellan arbetsgifvare och arbetare i stort sedt plikttroget fullgjorde sina åligganden, är så mycket mera värdt erkännande, som påtryckningar icke saknades för dess anslutande till storstrejken. Vid ett enligt uppgift af mer än 40,000 personer besökt möte vid Lilljans i hufvudstaden fattades sålunda en resolution med vädjan till landets järnvägsmän att »ej längre stå afvaktande utan rycka in i leden och få tågen att stanna».

På åtskilliga platser landet rundt förekommo också privata, mer eller mindre hotfulla, öfvertalningsförsök och demonstra-

tioner i nyssnämnda afsikt. På föranstaltande af Järnvägsmannaförbundets styrelse vidtogs omröstning inom förbundet för att utröna medlemmarnas mening om anslutning till storstrejken. Resultatat af omröstningen blef, att järnvägsmännen *icke* borde gå med i strejken.

Förbundsstyrelsen har ej velat offentliggöra, huru röstsiffrorna ställde sig vid denna omröstning, men med anspråk på tillförlitlighet har uppgifvits, att af omkring 20,000 röstande 16,000 à 17,000 varit *emot* ett deltagande i arbetsnedläggelsen.

Bevakningsåtgärder.

Till hjälp vid bevakningen af ömtåliga delar af järnvägslinjerna, såsom broar, tunnlar m. m., beordrades på framställning af vederbörande järnvägsförvaltningar militärkommenderingar om 30 à 50 man till åtskilliga viktigare stationer vid såväl statens som enskilda järnvägar. Dessa kommenderingar utsändes genast vid storstrejkens början och indrogos efter hand de första dagarna i september. Afsikten med desamma var icke — såsom på en del håll till en början antogs — att öfvervaka, det järnvägspersonalen fullgjorde sina skyldigheter, utan endast att utgöra en reserv att tillgripa, när personalen icke själf kunde afstyra obehörigt intrång eller försök till skadegörelse.

Förutom de militära skyddsåtgärderna anordnades af järnvägsförvaltningarna själfva i stor utsträckning bevakning med egen eller extra anställd personal; banpersonalens inspektionsskyldigheter å linjen skärptes, och vakter utsattes vid lokstallar, verkstäder och förråd m. m. I följd af nedgången i trafik blef personal disponibel för denna förstärkta vaktgöring, utan att den normala arbetstiden i regel behöfde öfverskridas. Större kostnader för järnvägsförvaltningarna medförde den sålunda icke.

Något svårare attentat mot i gång varande tåg, mot linje eller materiel förekom icke. De mest anmärkningsvärda ägde rum vid tvenne enskilda järnvägar, där större föremål (stenar och stolpar) lagts öfver spåret ute på linjen. Ingen olycka blef följden af dessa eller andra anslag; gärningsmännen upptäcktes icke, ehuru anmälan gjordes till polismyndigheterna.

Trafiken obehindrad.

Då arbetsnedläggelse vid järnvägarna, såsom ofvan anförts, förekom i ringa omfattning och icke berörde den ordinarie personalen, mötte inga svårigheter att upprätthålla trafiken, så mycket mindre som denna å flere håll afsevärdt inskränktes, hvarvid en hel del godståg inställdes. I regel uppkommo ej heller några större olägenheter för järnvägarna af den tillfälliga järnvägspersonalens strejk. De, som förekommo, bestodo mestadels uti inställande eller uppskjutande af nybyggnads-, reparations- och underhållsarbeten; något fördyrade blefvo arbetena här och hvar genom dessa afbrott.

Vid de mera betydande företag, som på detta sätt försenades, uppgick antalet förlorade arbetsdagar till sammanlagdt omkring 42,000, hvaraf på statens järnvägsbyggnader kom ungefär hälften eller omkring 20,000.

Minskad trafik och inkomster.

Af den stora arbetsnedläggelsen i öfrigt rönte järnvägarna däremot i hög grad inverkan uti ekonomiskt hänseende. Sålunda inträdde en betydande minskning i trafiken, särskildt godstrafiken, och därmed följde motsvarande nedgång i trafikinkomster. Tab. E och F utvisa trafikens omfattning och trafikinkomsterna vid landets samtliga järnvägar under månaderna juli—oktober åren 1907—1909.

Af tabellerna framgår, att il- och fraktgodstrafiken samt inkomsterna för densamma under augusti och september 1909 nedgingo i jämförelse med samma månader 1908 med ej mindre än: för trafiken 56.7, resp. 30.9 % och för inkomsterna 46.4, resp. 23.7 % samt att hela trafikinkomsten under augusti resp. september 1909 nedgick med 31.0, resp. 12.7 % af motsvarande inkomster 1908.

Det varuslag, för hvilket trafikminskningen framträdde skarpast, var järnmalm. Under augusti och september 1908 fraktades af denna vara å statsbanan Luleå—Riksgränsen tillhopa 553,080 ton och å Grängesbergsbanan (till Oxelösund) sammanlagdt 161,059 ton; samma månader 1909 uppgick den transporterade mängden till endast 36,213, resp. 26,871 ton. Äfven för öfriga under metallindustrien fallande varuslag aftog den transporterade viktmängden betydligt, i det att under årets tredje kvartal minskningen häraf å statens järnvägar uppgick till 44,494 ton eller 27.7 %. Dock bör härvid observeras, att under det föregående halfåret en minskning af 25,413 ton ägt rum.

Likaledes nedgingo sändningarna af samtliga till trämasseindustrien hörande varor. Under tredje kvartalet minskades de å statsbanorna med 79,276 ton eller 38.7 %; nedgången här var starkast ifråga om trämassa.

I öfrigt nedgick under 1909 års tredje kvartal mängden af såsom vagnslastgods transporterade:

lifsmedel och hushållsförnödenheter (hvaraf mer än hälften kom på socker)	med	12.5 %
njutningsmedel (kaffe, tobak, spirituosa m. m.)	»	27.9 %
textilvaror	»	15.9 %
sten- och glasbruksvaror	»	31.8 %
stenkol	»	16.7 %

Ett uttryck för nedgången i trafik gifver skillnaden i öfverskottet af godsvagnar under augusti och september åren 1908 och 1909. Medan nämnda öfverskott 1908 höll sig för statens järnvägar till omkring 2,100 och för de enskilda järnvägarna till omkring 700 pr dag, steg det 1909 en dag ända till 8,000 för statsbanorna och 7,600 för de enskilda järnvägarna och uppgick i medeltal pr dag under de första tre veckorna af augusti för de förstnämnda till omkring 7,300 och för de senare till omkring 7,000. Efter den 20 augusti minskades öfverskottet dag för dag, tills det i midten af september åter var normalt.

Den stora nedgången i trafik hade till följd bland annat, att en del tåg — i främsta rummet godståg — blefvo öfverflödiga och kunde indragas. Tab. G visar minskningen i tågrörelse, uttryckt i tågkilometer, vid statens och enskilda järnvägarna under augusti och september månader.

Tab. G. Minskningen uti pr månad beräknade tågkilometer under den vid tiden för storstrejken gällande tidtabellsperioden.

	Augusti.		September.	
	Statens järnvägar.	Enskilda järnvägar.	Statens järnvägar.	Enskilda järnvägar.
	%	%	%	%
För snälltåg	—	0.1	—	—
» persontåg	0.7	0.7	0.5	0.9
» blandade tåg	3.9	5.1	2.2	2.7
» ordin. godståg	22.4	22.4	8.9	12.9
» extra »	80.0 [1])	75.6	—	68.0

Minskningen i tågrörelse medförde nedgång i mängden konsumerade bränsle- och smörjningsämnen. Härigenom och genom minskning i milpengar och öfvertidsersättning m. m. uppkom en besparing i utgifter, som för statsbanorna belöpte sig till omkring 156,000 kronor och för de enskilda järnvägarna till omkring 135,000 kronor.

Ehuruväl järnvägsförvaltningarna icke hade direkt anledning förmoda, att den underlydande personalen skulle komma att indragas i strejken, bjöd dock försiktigheten, att man beredde sig på en dylik eventualitet. På de flesta håll förelågo sålunda mer eller mindre fullständiga planer, huru med trafiken skulle ställas i händelse af en strejk bland järnvägspersonalen.

[1]) I jämförelse med juli månad.

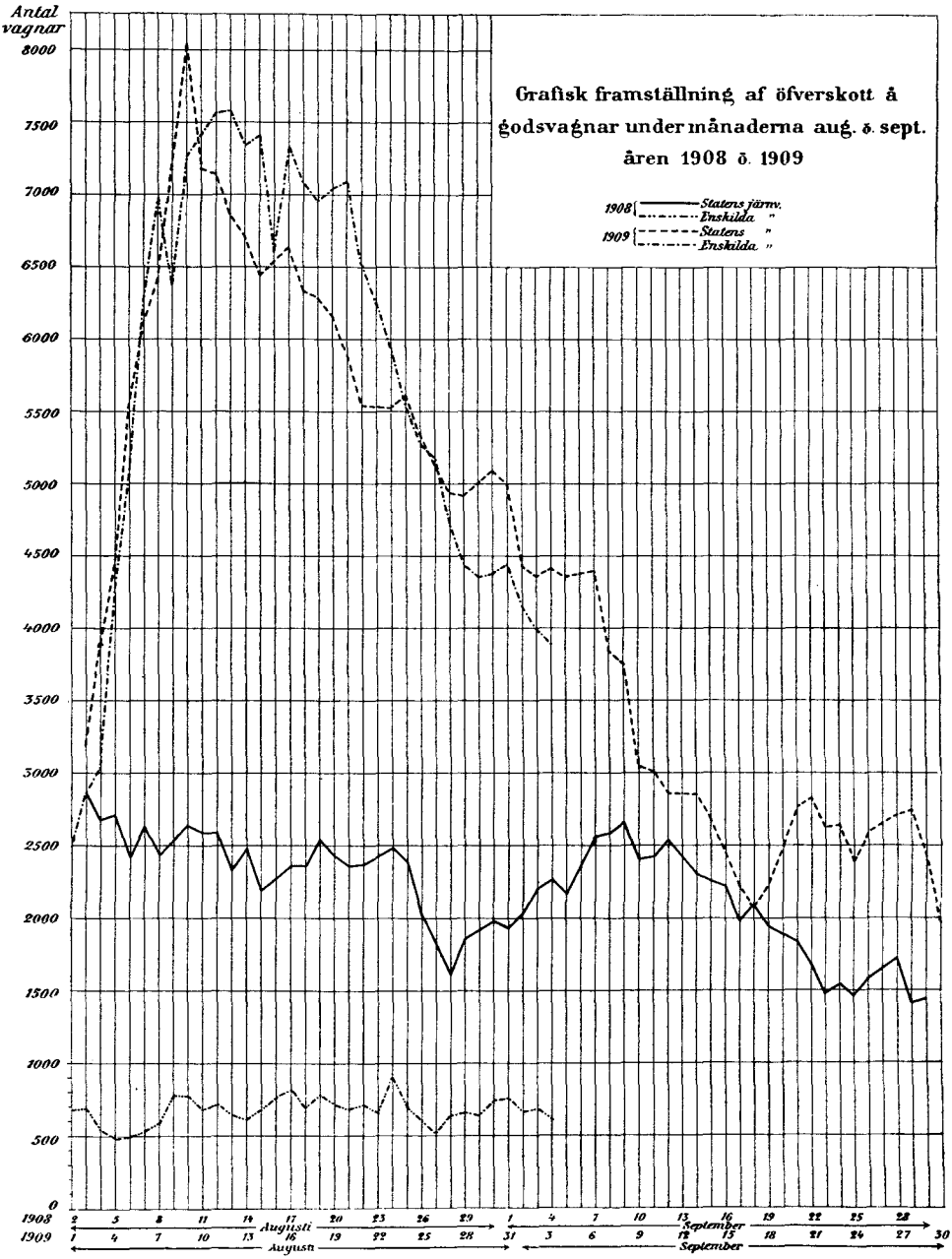
Antal vagnar
8000
7500
7000
6500
6000
5500
5000
4500
4000
3500
3000
2500
2000
1500
1000
500
0
Grafisk framställning af öfverskott å godsvagnar under månaderna aug. o. sept. åren 1908 o. 1909
1908 Statens järnv.
Enskilda "
1909 Statens "
Enskilda "
1908 2 5 8 11 14 17 20 23 26 29 1 4 7 10 13 16 19 22 25 28
Augusti September
1909 1 4 7 10 13 16 19 22 25 28 31 3 6 9 12 15 18 21 24 27 30
August September

Statens Järnvägar.

Trafiken.

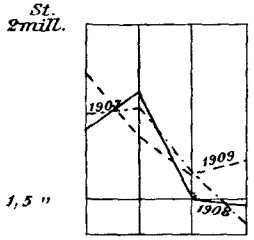

Resande

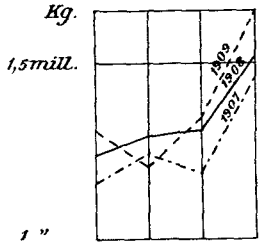

Resgodsöfvervikt

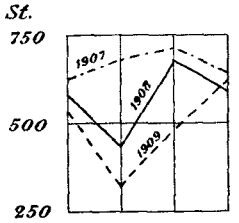

Åkdon, lokomotiv, lik m. m.

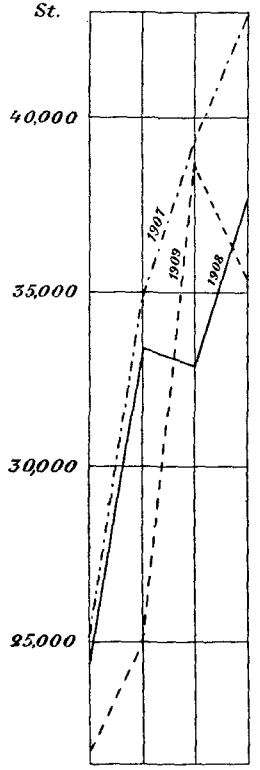

Lefvande djur.

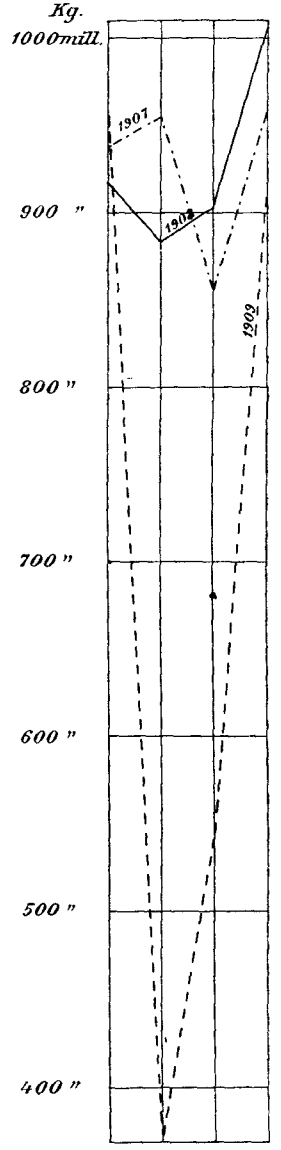

Il- och fraktgods

1907 -·-·-·-
1908 ———
1909 - - - - -

Statens Järnvägar.

Trafikinkomsterna.

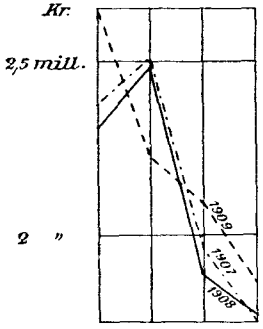

Juli Aug. Sept. Okt.

Resande, resgodsöfvvikt ö. extra persontåg.

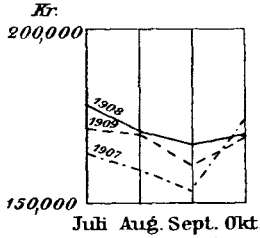

Juli Aug. Sept. Okt.

Post, fordon, båtar och lik m.m.

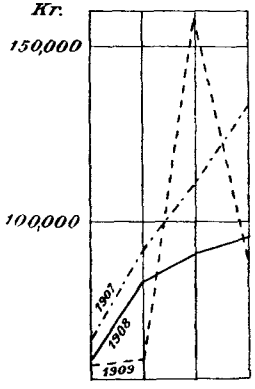

Juli Aug. Sept. Okt.

Lefvande djur.

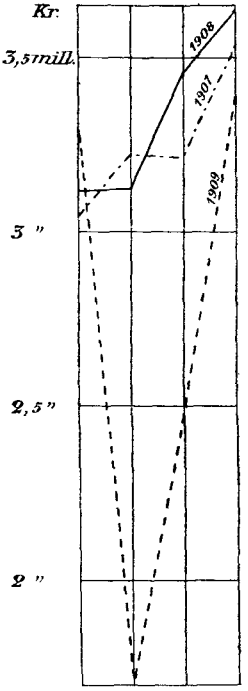

Juli Aug. Sept. Okt.

II- och fraktgods

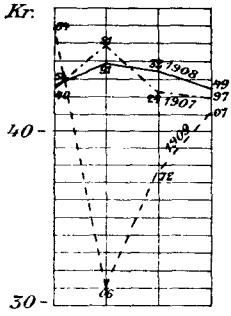

Juli Aug. Sept Okt.

Inkomst per dag och bankm.

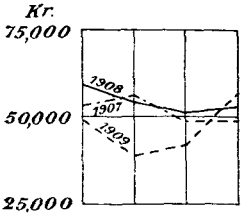

Juli Aug. Sept. Okt.

Extra trafikinkomster

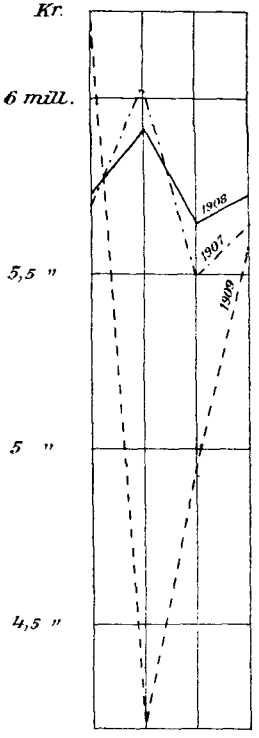

Juli Aug. Sept. Okt.

Summa inkomster

Trafikerad medelbanlängd

1907 4.336 Km.
1908 4.345 »
1909 4.378 »

Enskilda Järnvägar.

Trafiken.

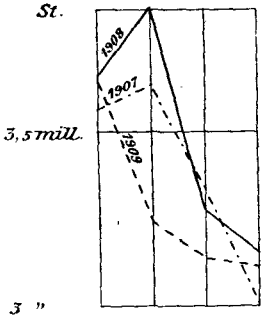

Resande

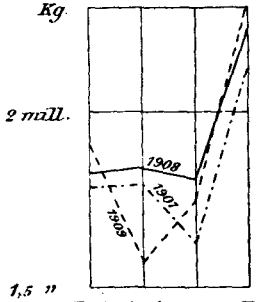

Resgodsöfvervikt.

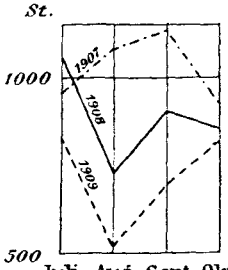

Åkdon, lokomotiv, lik m. m.

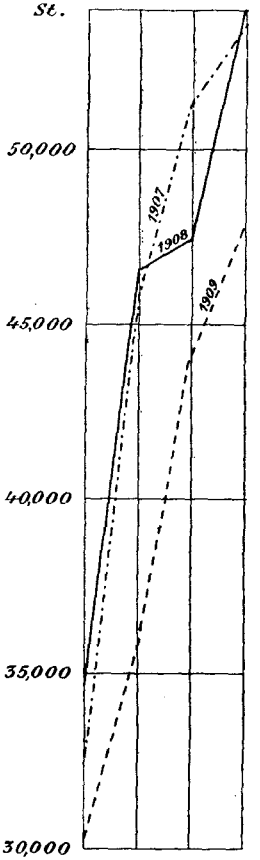

Lefvande djur.

1907 - - - - - -
1908 ———
1909 - - - - -

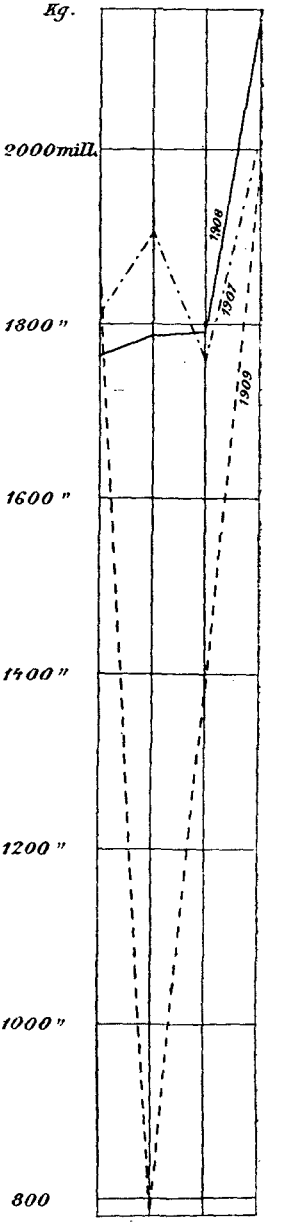

Il och fraktgods.

Enskilda Järnvägar.

Trafikinkomsterna.

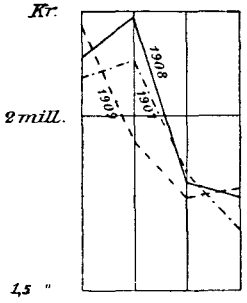

Juli Aug. Sept. Okt.

Resande, resgodsöfvervikt ö extra persontåg.

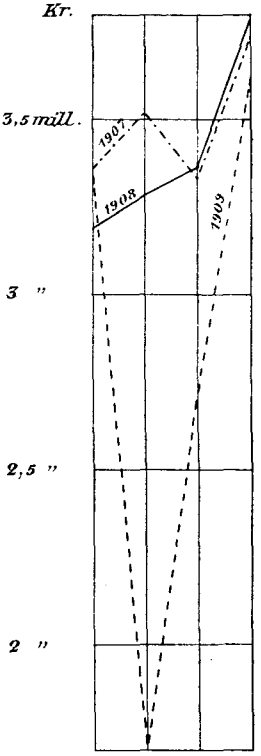

Juli Aug. Sept. Okt.

Il- och fraktgods.

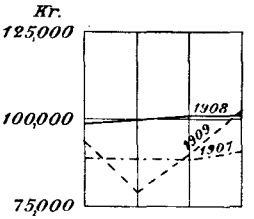

Juli Aug. Sept. Okt.

Extra trafikinkomster

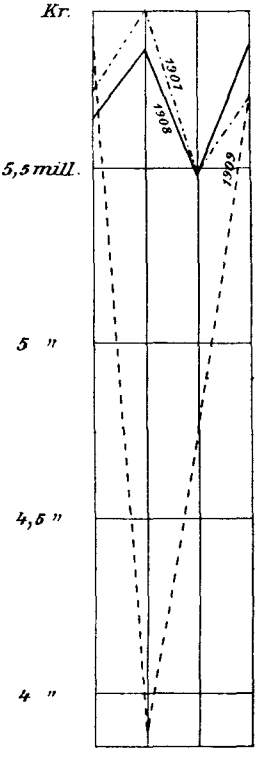

Juli Aug. Sept. Okt.

Summa inkomster

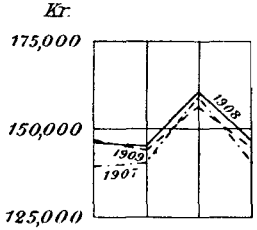

Juli Aug. Sept. Okt.

Post, fordon, båtar, lik m. m.

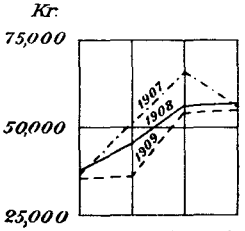

Juli Aug. Sept. Okt.

Lefvande djur.

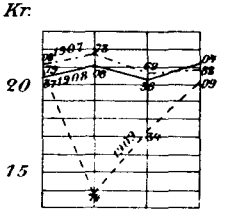

Juli Aug. Sept. Okt.

Inkomst per dag och bankm.

Trafikerad medelbanlängd

	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	
1907	*8.766*	*8.836*	*8.837*	*8.835*	*Km.*
1908	*8.932*	*8.951*	*8.973*	*8.973*	"
1909	*9.126*	*9.153*	*9.153*	*9.162*	"

Tab. E. Trafiken vid Sveriges järnvägar

under juli—oktober månader 1907—1909.

År och månad.		Trafik.					
		Trafikerad medelbanlängd. km.	Resandeantal.	Resgodsöfvervikt. kg.	Åkdon, lokomotiv, lik m. m. st.	Lefvande djur. st.	Il- och fraktgods. kg.
1907	Juli	13,102	5,299,085	2,950,545	1,576	57,750	2,748,353,041
	Augusti	13,172	5,386,021	3,087,840	1,758	80,676	2,860,181,344
	September	13,173	4,907,057	2,819,655	1,843	90,635	2,603,299,704
	Oktober	13,171	4,423,248	3,586,455	1,568	96,590	2,968,385,694
1908	Juli	13,277	5,354,230	3,075,600	1,652	59,031	2,681,712,650
	Augusti	13,296	5,657,235	3,139,205	1,169	80,032	2,672,127,828
	September	13,318	4,775,913	3,119,065	1,574	80,328	2,695,383,671
	Oktober	13,318	4,645,814	3,746,575	1,445	91,825	3,183,004,730
1909	Juli	13,504	5,498,626	3,217,535	1,368	52,178	2,798,762,297
	Augusti	13,531	4,920,528	2,777,615	845	60,596	1,156,597,726
	September	13,531	4,714,543	3,093,590	1,178	82,726	1,861,095,515
	Oktober	13,540	4,715,366	3,939,955	1,431	83,158	2,884,217,792

Tab. F. Trafikinkomster vid Sveriges järnvägar

under juli—oktober månader 1907—1909.

År och månad.		Trafikinkomster.						
		Resande, resgodsöfvervikt och extra persontåg.	Post, fordon, båtar och lik m. m.	Lefvande djur.	Il- och fraktgods.	Extra trafikinkomster.	Summa.	Per dag och bankm.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr. ö.
1907	Juli	4,481,775	303,371	102,759	6,393,771	141,721	11,423,397	28 13
	Augusti	4,660,570	300,386	143,755	6,740,648	144,151	11,989,510	29 36
	September	3,805,269	310,709	177,289	6,548,977	137,446	10,979,690	27 78
	Oktober	3,427,905	315,822	190,561	7,269,933	140,993	11,345,214	27 79
1908	Juli	4,478,534	325,490	98,688	6,304,273	158,461	11,365,446	27 61
	Augusti	4,762,058	315,716	129,056	6,400,988	154,629	11,762,447	28 54
	September	3,691,563	330,276	148,926	6,805,376	151,611	11,127,752	27 85
	Oktober	3,534,588	317,520	153,504	7,413,735	155,876	11,575,223	28 04
1909	Juli	4,912,039	319,076	94,057	6,633,587	143,911	12,102,670	28 91
	Augusti	4,155,173	314,447	96,740	3,428,635	118,143	8,113,138	19 34
	September	3,859,372	319,258	212,855	5,188,948	131,586	9,712,019	23 92
	Oktober	3,655,408	313,183	144,092	7,009,114	158,961	11,280,758	26 88

Äfven i slikt fall hoppades man kunna påräkna, att större delen af de äldre kvarstode på sin post. Med dessa och med högre tjänstemän, kontorspersonal m. fl. planlades trafikens upprätthållande med ett eller flera tåg i båda riktningarna samt nödtorftiga bevakningsåtgärder. (Jfr. Bil. 38—41).

Telegrafverket. Linjearbetarne deltogo icke i storstrejken trots påtryckning af deras Stockholmsafdelning, utan pågick arbetet under konflikten som vanligt, frånsedt att en del gatuarbeten fingo anstå, i några städer på grund af polismyndigheternas föreskrifter. Verkstadsarbetarne däremot nedlade arbetet och förklarades därmed hafva frånträdt sin anställning. Vid konfliktens slut kunde af dessa, till följd af ringa tillgång på arbete, ej återtagas ens halfva antalet. Sedermera blef arbetsstyrkan dock något ökad.

De anordningar, som föranleddes af storstrejken, voro i hufvudsak följande. Semesterledighet inställdes för personalen. För skydd af personer och materiel anordnades bevakning vid några få stationer. Statsministern samt cheferna för civil- och landtförsvarsdepartementen skulle äga företrädesrätt framför alla andra för telefonsamtal i tjänsten. Nattjänst anordnades å 6 telegrafstationer, där sådan under vanliga förhållanden icke förekommer, öfriga höllos öppna till kl. 12 på natten. Likaledes anordnades nattjänst vid ett stort antal telefonstationer.

Med afseende på telegraf- och telefontrafiken under arbetsinställelsen märktes vid de större stationerna samt inom industridistrikten en på vissa håll rätt betydande ökning i trafiken under dagarna före konfliktens utbrott samt efter dess slut. Under själfva konflikten var trafiken vid dessa stationer mindre än vanligt. Vid ett stort antal stationer visade sig ingen inverkan af konflikten. (Jfr. Bil. 37.)

Vissa andra myndigheter. *Kungl. Fångvårdsstyrelsen* föreskref den 2 augusti, att förflyttning af fångar från en till annan fångvårdsanstalt tills vidare icke finge äga rum, därest ej sådant oundgängligen påkallades för rannsakning eller efter särskild framställning medgifvits. Denna föreskrift gällde till den 3 september. (Jfr. Handl. s. 231.)

Härens och flottans myndigheter. Militärens uppgift var att *förekomma* oroligheter. Därför gjordes bevakningsafdelningarna starka och utsattes i god tid. De hade order att ej ingripa, förr än den civila polisstyrkan visat sig otillräcklig och efter rekvisition af den civila ordningsmakten. Trupprekvisitioner ställdes af länsstyrelserna till arméfördelningscheferna. Därigenom

blefvo kommenderingarna jämnare fördelade mellan regementena, och det blef lättare att till bevakning å en ort sända värnpliktiga med hemort annorstädes. Emellertid blefvo på grund af den större eller mindre omfattningen å olika orter af bevakningsåtgärder regementena i olika grad tagna i anspråk. Medan en del alls icke eller högst obetydligt anlitades, voro andra ganska hårdt betungade. Omkring 2.7 % af hela det för år 1909 beräknade antalet tjänstgöringsdagar användes för bevakning, däri inräknad äfven bevakning på grund af framställning från Kungl. Järnvägsstyrelsen eller Kungl. Generalpoststyrelsen eller anordnad omedelbart af de militära myndigheterna för att trygga arméns förråd och verkstäder. Som allmänt omdöme om militärens förhållande till den civila befolkningen uttalas från landtförsvarsdepartementet, att truppernas hållning var mönstergill, och att de fingo röna talrika bevis på befolkningens förtroende och tacksamhet.

Till åtskilliga af flottans myndigheter såsom stationsbefälhafvare, varfschefer, kommendanter och positionsbefälhafvare utgingo order att vidtaga erforderliga skyddsåtgärder.

Till Kungl. Maj:ts befallningshafvandes i Stockholms, Göteborgs och Bohus samt Västernorrlands län förfogande ställdes något eller några af flottans fartyg. En kanonbåt förlades utanför Värtan till skydd för gas- och elektricitetsverket. Sjökrigsskoleafdelningen uppehöll sig i närheten af Göteborg och en del af dess manskap användes för patrullering i land. En kanonbåt förlades vid Smögen för att skydda lastning af fartyg. Kustflottan stationerades i trakten af Härnösand, och fartyg afsändes till i Sundsvallstrakten belägna sågverk men behöfde ej ingripa för ordningens uppehållande. (Jfr. Bil. 34—35.)

Tullverket. Till följd af införselns nedgång under arbetsinställelsen minskades arbetet för tullverkets myndigheter. För extra bevakning inkallades 6 e. o. kustroddare, och 2 motorbåtar hyrdes för kustbevakningsposteringarna i Gullholmen och Grafvarne.

De penningförvaltande verken förstärkte i allmänhet bevakningen under storstrejken. Vissa verk berördes af strejken, dock icke i någon afsevärd omfattning, genom arbetets nedläggande vid en del under uppförande varande byggnader.

18. Åtgärder för ordningens upprätthållande.

De åtgärder till den allmänna ordningens upprätthållande, hvilka af myndigheterna vidtogos vid underrättelsen om och under loppet af arbetsnedläggelsen, voro hufvudsakligen

1) förstärkande af polispersonalen och anordnande af bevakning vid sprängämnesupplag m. fl. platser,

2) fridlysning af åtskilliga områden och

3) utfärdande af förbud mot folksamlingar och demonstrationer.

Landsbygden.

Förstärkande af polispersonalen. Genom Riksdagens bifall till Kungl. Maj:ts år 1908 framlagda förslag om anslag bland annat till en reservpolisstyrka, afsedd att användas vid oroligheter å landsbygden, hade möjlighet beredts att vid behof öka landsbygdens polisstyrka. Denna bestod år 1909 af 117 kronofogdar, 517 länsmän och 2,666 fjärdingsmän, hvartill kommo, hufvudsakligen i köpingar, municipalsamhällen och andra tätt befolkade orter, 187 polismän af högre grad (extra länsmän, polisuppsyningsmän) och 875 af lägre grad jämte 3 länsdetektiver och 33 ridande poliser.[1])

Reservpolisstyrkan hade anordnats genom öfverenskommelser med samtliga residensstäder i länen utom Örebro, Falun och Östersund äfvensom med Eskilstuna, Norrköping, Hälsingborg, Sköfde, Hudiksvall, Sundsvall, Örnsköldsvik, Skellefteå, Piteå och Haparanda, att dessa skulle tillhandahålla viss för hvarje stad till antalet bestämd personal att användas, då oordningar af större omfattning utbrutit eller hotade att utbryta å någon ort inom riket, och personalen af staden kunde afvaras utan fara för säkerheten inom staden. I enlighet härmed skulle det ankomma på chefen för civildepartementet eller, då fråga vore om personal från stad inom det län, där oroligheter utbrutit eller hotade att utbryta, på Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länet, att besluta om personalens utkallande. Vidare stadgas i de med städerna ingångna kontrakten, att staten skall ersätta städerna med ett årligt belopp af 500 kronor för hvarje man af manskapet samt ett efter den högre aflöning, som från

[1]) Den ordinarie polisstyrkans m. m. fördelning å de olika länen framgår af tab. H å sid. 186*—189*. Af länsdetektiver fanns en i hvartdera af Malmöhus, Kopparbergs och Gäfleborgs län. Af ridande poliser funnos i Östergötlands län 4, i Blekinge län 6, i Kristianstads län likaledes 6, i Malmöhus län 15 samt i Göteborgs och Bohus län 2. Såväl länsdetektiver som ridande poliser äro i tabellen förda till landsbygden.

staden för hvarje fall utgår till befälet, lämpadt högre belopp för hvarje befäl, som ställts till förfogande; att staten därjämte under tjänstgöringstiden för statens räkning skall öfvertaga personalens aflöning, hvilken under samma tid höjes med intill 50 procent af den eljest från vederbörande stad utgående aflöningen, och vidare att staten skall ombesörja personalens förseende med bostad och kost under tjänstgöringstiden och svara för dess vård, i händelse sjukdom eller olycksfall inträffar under samma tid.

Reservpolisstyrkan togs under arbetsinställelsen i anspråk i synnerligen stor utsträckning, såsom närmare framgår af följande redogörelse.

I Kronobergs län tjänstgjorde under tiden fr. o. m. den 19 t. o. m. den 27 september 2 poliskonstaplar från Växjö vid Lessebo bruk; i Kristianstads län tjänstgjorde i ungefär 2 månaders tid, räknadt från den 3 augusti, 6 poliskonstaplar från Kristianstad i Åstorp, Tomelilla, Bromölla och Råbelöf samt vid Hyllinge grufva; i Malmöhus län togos under tiden fr. o. m. den 12 augusti t. o. m. den 23 september 2 man af Malmö stads poliskår i anspråk för tjänstgöring i Limhamn; i Hallands län voro vid konfliktens början under en månads tid 3 poliskonstaplar från Halmstad förlagda i Oskarsströms municipalsamhälle; i Göteborgs och Bohus län kom reservpolisstyrkan till användning dels å Smögen, dit 1 öfverkonstapel och 10 poliskonstaplar från Göteborgs poliskår den 4 augusti afsändes för att biträda vid ordningens uppehållande inom de i norra Bohuslän belägna stenhuggeridistrikten, hvilket åliggande den 18 augusti öfvertogs af en militärkommendering, dels inom Askims länsmansdistrikt, hvarest öfverkonstaplar och poliskonstaplar från Göteborg till ett antal växlande mellan 3 och 18 tjänstgjorde under tiden från den 4 augusti till den 16 september; i Älfsborgs län tjänstgjorde 2 polismän från Vänersborg redan några veckor före arbetsinställelsens början och till den 1 september vid sulfitfabriken Göta i Fuxerna socken, hvarjämte polisstyrkan i Trollhättan under tiden från den 3 till den 16 september var förstärkt med 1 öfverkonstapel och 2 ridande poliser från Göteborgs poliskår; i Värmlands län tjänstgjorde poliskonstaplar från Karlstad, samtidigt högst 5, under längre eller kortare tider mellan den 22 september och den 30 november vid Deje, Forshaga, Munkfors och Hagfors; i Västmanlands län tjänstgjorde vid Surahammars bruk under tiden från den 29 juli till den 15 november 2 poliskonstaplar från Västerås, vid Kärrgrufvan i Norbergs socken under tiden från den 29 juli till den 8 oktober 1 poliskonstapel från Västerås och vid Fagersta bruk dels under tiden från den 29 juli till den 22 oktober 1 öfverkonstapel och 1 poliskonstapel från Västerås, dels under tiden 21 oktober—17 november 4 konstaplar från Stockholm, 3 från Uppsala, 2 från Eskilstuna och 3 från Gäfle, dels ock under tiden 18—24 november 4 poliskonstaplar från Stockholm; i Kopparbergs län tjänstgjorde under tiden 9 juli—25 augusti 6 polismän, däraf ett befäl, från Stockholm och 4 polismän från Uppsala vid Mora skiljeställe; i Norrbottens län togos under arbetskonflikten 22 man — 6 från Stockholm, 2 från Uppsala, 2 från Gäfle, 4 från Sundsvall, 3 från Härnösand, 2 från Örnsköldsvik, 1 från Skellefteå och 2 från Umeå — i anspråk för tjänstgöring i Kiruna, 3 man den 7, 20 den 8, 22 från och med 9 till och med 15 samt 6 man från och med den 16 till och med den 28 oktober.

Då emellertid hela den polisstyrka, som enligt de träffade aftalen vissa städer skulle under angifna förutsättningar ställa till statens förfogande, icke belöpte sig till mer än 2 poliskommissarier, 14 öfver- och inspektionskonstaplar och 158 poliskonstaplar eller sammanlagdt till 174 man, och då det var att befara, att under arbetsinställelsen flera af dessa städer icke skulle kunna afvara någon polispersonal, vidtogos i samtliga län särskilda åtgärder för förstärkning af polismännens antal å landsbygden.

I detta syfte förordnades af Konungens Befallningshafvande eller annan myndighet inom de olika länen extra polismän i stor utsträckning. Såsom framgår af tabell H utgjorde hela antalet sålunda förordnade å rikets landsbygd 10,635. För flertalet af dessa ifrågakom emellertid alls ingen tjänstgöring på grund af de ur ordningssynpunkt tillfredsställande förhållanden, som i allmänhet rådde under konflikten. Af de verkligt tjänstgörande var en del sysselsatt med bevakning, hvarom afhandlas i det följande, och de öfriga, hvilka här närmast intressera, användes i vanlig polistjänst. Dessa senare uppgingo till ett antal af 1,072, medan den normala polisstyrkan å landsbygden utgör till antalet 4,398. Med afseende på den under konflikten tillkomna polispersonalens fördelning å län, dess relation till den under vanliga förhållanden i tjänst varande personalen samt beträffande den myndighet, af hvilken förordnande utfärdades etc., hänvisas till tabellen.

Städerna.

Åtgärder, motsvarande dem, för hvilka ofvan redogjorts i hvad angår landsbygden, vidtogos under arbetsinställelsen inom vissa städer för ökande af den egentliga polisstyrkan.

Dessa städer voro följande: Uppsala, Enköping, Nyköping, Torshälla, Mariefred, Söderköping, Motala, Vadstena, Skeninge, Eksjö, Karlskrona, Karlshamn, Simrishamn, Ängelholm, Malmö, Ystad, Trelleborg, Halmstad, Varberg, Kungsbacka, Kungälf, Marstrand, Uddevalla, Vänersborg, Ulricehamn, Åmål, Lidköping, Falköping, Filipstad, Askersund, Nora, Lindesberg, Västerås, Sala, Köping, Arboga, Säter, Hedemora, Gäfle, Hudiksvall, Härnösand, Östersund och Haparanda.

Polisstyrkan i samtliga städer under vanliga förhållanden belöper sig till 2,989. Med anledning af konflikten utfärdades af Konungens Befallningshafvande samt af magistrater eller poliskamrar förordnande att biträda vid ordningens upprätthållande för ytterligare 223 personer. Tabell H utvisar, huru dessa fördelas å de olika länen etc.

Hela ökningen under arbetsinställelsen af städernas egentliga polisstyrka utgjorde såsom af tabellen närmare framgår, endast

Tab. H. Polispersonalen under

Län.	Kommuner.	Invånare den 31/12 1908.	*Före* konflikten anställd polispersonal.	*Under* konflikten				
				Samtliga till polistjänst förordnade.	Däraf tjänstgörande			Däraf *icke* tjänstgörande.
					i vanlig polistjänst.	i bevakningstjänst o. d.	Summa.	
Stockholms stad	**1**	**339,582**	**790**	**566**	—	**566**	**566**	—
Stockholms län st.	6	19,277	47	—	—	—	—	—
Stockholms län lb.	113	194,268	206	983	47	206	**253**	730
Summa	**119**	**213,545**	253	**983**	**47**	**206**	**253**	**730**
Uppsala län st.	2	30,370	61	70	41	29	**70**	—
Uppsala län lb.	85	95,964	95	216	39	29	**68**	148
Summa	**87**	**126,334**	**156**	**286**	**80**	**58**	**138**	**148**
Södermanlands län st.	6	43,547	91	71	4	67	**71**	—
Södermanlands län lb.	90	129,660	119	526	32	12	**44**	482
Summa	**96**	**173,207**	**210**	**597**	**36**	**79**	**115**	**482**
Östergötlands län st.	6	71,859	169	121	12	29	**41**	80
Östergötlands län lb.	149	218,017	201	1,467	133	82	**215**	1,252
Summa	**155**	**289,876**	**370**	**1,588**	**145**	**111**	**256**	**1,332**
Jönköpings län st.	3	30,805	57	84	4	80	**84**	—
Jönköpings län lb.	131	180,572	217	305	76	38	**114**	191
Summa	**134**	**211,377**	**274**	**389**	**80**	**118**	**198**	**191**
Kronobergs län st.	1	8,155	19	2	—	2	**2**	—
Kronobergs län lb.	86	149,646	129	176	17	36	**53**	123
Summa	**87**	**157,801**	**148**	**178**	**17**	**38**	**55**	**123**
Kalmar län st.	5	36,041	85	22	—	22	**22**	—
Kalmar län lb.	105	191,711	176	256	24	53	**77**	179
Summa	**110**	**227,752**	**261**	**278**	**24**	**75**	**99**	**179**
Gottlands län st.	1	9,493	15	1	1	—	**1**	—
Gottlands län lb.	92	44,645	96	40	19	16	**35**	5
Summa	**93**	**54,138**	**111**	**41**	**20**	**16**	**36**	**5**
Blekinge län st.	4	40,464	86	77	17	57	**74**	3
Blekinge län lb.	35	108,282	81	68	9	56	**65**	3
Summa	**39**	**148,746**	**167**	**145**	**26**	**113**	**139**	**6**
Kristianstads län st.	3	17,406	52	18	6	12	**18**	—
Kristianstads län lb.	145	207,190	253	266	48	76	**124**	142
Summa	**148**	**224,596**	**305**	**284**	**54**	**88**	**142**	**142**
Malmöhus län st.	7	170,323	370	355	15	338	**353**	2
Malmöhus län lb.	242	276,951	371	799	17	283	**300**	499
Summa	**249**	**447,274**	**741**	**1,154**	**32**	**621**	**653**	**501**
Hallands län st.	5	32,261	84	13	7	6	**13**	—
Hallands län lb.	86	114,035	127	119	14	5	**19**	100
Summa	**91**	**146,296**	**211**	**132**	**21**	**11**	**32**	**100**
Göteb:s o. Bohus län st.	6	184,777	418	151	8	143	**151**	—
Göteb:s o. Bohus län lb.	87	187,227	163	119	18	48	**66**	53
Summa	**93**	**372,004**	**581**	**270**	**26**	**191**	**217**	**53**

storstrejken 1909. (Forts.)

flikten tillkommen polispersonal.									Antal *tjänstgörande* polismän per 10,000 invånare.	
Förordnandet meddeladt af			De förordnade voro			Kostnad för				
Konungens befallningshafvande.	magistrat eller poliskammare.	annan myndighet.	medlemmar af skyddskår.	arbetarnes ordningsmän.	andra personer.	stat.	kommun.	enskilda.	*före* konflikten.	*under* konflikten.
566	—	—	**112**	—	**454**	—	—	—	23.3	39.9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	24.4	24.4
906	—	77	68	6	909	4,328	3,186	2,660	10.6	23.6
906	—	**77**	**68**	**6**	**909**	**4,328**	**3,186**	**2,660**	**11.8**	**23.7**
40	30	—	—	—	70	882	5,292	1,651	20.1	43.3
213	—	3	6	4	206	1,218	. —	714	9.9	17.0
253	**30**	**3**	**6**	**4**	**276**	**2,100**	**5,292**	**2,365**	**12.3**	**23.3**
—	71	—	—	29	42	—	2,989	2,299	20.9	37.2
521	—	5	—	16	510	51	337	1,706	9.2	12.6
521	**71**	**5**	—	**45**	**552**	**51**	**3,326**	**4,005**	**12.1**	**18.8**
81	40	—	50	—	71	—	890	3,729	23.5	29.2
1,419	—	48	92	59	1,316	3,453	75	815	9.2	19.1
1,500	**40**	**48**	**142**	**59**	**1,387**	**3,453**	**965**	**4,544**	**12.8**	**21.6**
—	84	—	—	—	84	—	333	—	18.5	45.8
196	—	109	45	56	204	2,940	1,705	1,418	12.0	18.3
196	**84**	**109**	**45**	**56**	**288**	**2,940**	**2,038**	**1,418**	**13.0**	**22.3**
—	2	—	—	—	2	—	—	—	23.3	25.8
172	—	4	—	7	169	1,776	2,200	1,404	8.6	12.2
172	**2**	**4**	—	**7**	**171**	**1,776**	**2,200**	**1,404**	**9.4**	**12.9**
—	22	—	—	—	22	—	530	2,871	23.6	29.7
208	—	48	7	—	249	818	830	3,433	9.2	13.2
208	**22**	**48**	**7**	—	**271**	**818**	**1,360**	**6,304**	**11.5**	**15.8**
—	1	—	—	—	1	—	160	—	15.8	16.9
38	—	2	—	—	40	1,500	—	1,593	21.5	29.3
38	**1**	**2**	—	—	**41**	**1,500**	**160**	**1,593**	**20.5**	**27.2**
37	40	—	—	—	77	84	3,723	2,032	21.3	39.5
68	—	—	—	2	66	2,205	—	2,751	7.5	13.5
105	**40**	—	—	**2**	**143**	**2,289**	**3,723**	**4,783**	**11.2**	**20.6**
9	9	—	—	—	18	—	1,564	1,040	29.9	40.2
207	—	59	12	8	246	1,672	2,007	3,999	12.2	18.2
216	**9**	**59**	**12**	**8**	**264**	**1,672**	**3,571**	**5,039**	**13.6**	**19.9**
—	355	—	196	20	139	—	1,259	3,814	21.7	42.4
789	—	10	26	49	724	—	1,952	3,364	13.4	24.2
789	**355**	**10**	**222**	**69**	**863**	—	**3,211**	**7,178**	**16.6**	**31.2**
—	13	—	—	—	13	—	1,433	350	26.0	30.1
118	—	1	—	—	119	1,421	—	47	11.1	12.8
118	**13**	**1**	—	—	**132**	**1,421**	**1,433**	**397**	**14.4**	**16.6**
2	149	—	—	—	151	—	438	13,308	22.6	30.8
108	—	11	4	13	102	1,292	2,184	2,726	8.7	12.2
110	**149**	**11**	**4**	**13**	**253**	**1,292**	**2,632**	**16,034**	**15.6**	**21.5**

Tab. H. (Forts.) Polispersonalen under

Län.		Kommuner.	Invånare den 31/12 1908.	*Före* konflikten anställd polispersonal.	*Under* konflikten				
					Samtliga till polistjänst förordnade.	Däraf tjänstgörande			Däraf *icke* tjänstgörande.
						i vanlig polistjänst.	i bevakningstjänst o. d.	Summa.	
Älfsborgs län	st.	5	38,654	73	93	15	64	**79**	14
	lb.	221	246,206	298	534	55	119	**174**	360
Summa		**226**	**284,860**	**371**	**627**	**70**	**183**	**253**	**374**
Skaraborgs län	st.	6	29,358	72	47	13	8	**21**	26
	lb.	264	210,507	308	1,862	20	17	**37**	1,825
Summa		**270**	**239,865**	**380**	**1,909**	**33**	**25**	**58**	**1,851**
Värmlands län	st.	3	29,179	53	44	4	40	**44**	—
	lb.	89	229,041	178	219	72	38	**110**	109
Summa		**92**	**258,220**	**231**	**263**	**76**	**78**	**154**	**109**
Örebro län	st.	4	35,203	70	88	11	60	**71**	17
	lb.	60	169,508	124	424	126	120	**246**	178
Summa		**64**	**204,711**	**194**	**512**	**137**	**180**	**317**	**195**
Västmanlands län	st.	4	34,492	79	115	23	65	**88**	27
	lb.	69	115,984	115	815	65	160	**225**	590
Summa		**73**	**150,476**	**194**	**930**	**88**	**225**	**313**	**617**
Kopparbergs län	st.	3	14,772	35	162	14	143	**157**	5
	lb.	49	216,337	183	585	49	311	**360**	225
Summa		**52**	**231,109**	**218**	**747**	**63**	**454**	**517**	**230**
Gäfleborgs län	st.	3	48,745	108	277	18	205	**223**	54
	lb.	48	202,270	431	415	77	113	**190**	225
Summa		**51**	**251,015**	**539**	**692**	**95**	**318**	**413**	**279**
Västernorrlands län	st.	3	28,992	79	32	3	29	**32**	—
	lb.	64	217,901	152	251	36	135	**171**	80
Summa		**67**	**246,893**	**231**	**283**	**39**	**164**	**203**	**80**
Jämtlands län	st.	1	8,079	19	17	6	11	**17**	—
	lb	59	107,676	162	30	6	15	**21**	9
Summa		**60**	**115,755**	**181**	**47**	**12**	**26**	**38**	**9**
Västerbottens län	st.	2	6,950	17	4	—	—	—	4
	lb.	24	151,107	101	10	4	6	**10**	—
Summa		**26**	**158,057**	**118**	**14**	**4**	**6**	**10**	**4**
Norrbottens län	st.	3	13,313	40	10	1	9	**10**	—
	lb.	21	142,798	112	150	69	45	**114**	36
Summa		**24**	**156,111**	**152**	**160**	**70**	**54**	**124**	**36**
Hela riket		**2,507**	**5,429,600**	**7,387**	**13,075**	**1,295**	**4,004**	**5,299**	**7,776**
Däraf städer		93	1,322,097	2,989	2,440	223	1,985	2,208	232
Däraf landsbygd		2,414	4,107,503	4,398	10,635	1,072	2,019	3,091	7,544

storstrejken 1909.

flikten tillkommen polispersonal.									Antal *tjänstgörande* polismän pr 10,000 invånare.	
Förordnandet meddeladt af			De förordnade voro			Kostnad för				
Konungens befallningshafvande	magistrat eller poliskammare.	annan myndighet.	medlemmar af skyddskår.	arbetarnes ordningsmän.	andra personer.	stat.	kommun.	enskilda.	*före* konflikten.	*under* konflikten.
30	63	—	30	—	63	—	2,376	—	18.9	39.3
459	—	75	—	—	534	2,521	233	5,561	12.1	19.2
489	**63**	**75**	**30**	—	**597**	**2,521**	**2,609**	**5,561**	**13.0**	**21.9**
2	45	—	16	—	31	462	1,247	983	24.5	31.7
1,848	—	14	6	18	1,838	480	1,643	818	14.6	16.4
1,850	**45**	**14**	**22**	**18**	**1,869**	**942**	**2,890**	**1,801**	**15.8**	**18.3**
—	44	—	—	—	44	—	1,200	3,794	18.2	33.2
191	—	28	—	1	218	1,596	1,226	8,110	7.8	12.6
191	**44**	**28**	—	**1**	**262**	**1,596**	**2,426**	**11,904**	**8.9**	**14.9**
—	88	—	25	—	63	514	4,446	3,153	19.9	40.1
421	—	3	—	—	424	1,619	—	14,958	7.3	21.8
421	**88**	**3**	**25**	—	**487**	**2,133**	**4,446**	**18,111**	**9.5**	**25.0**
—	115	—	—	—	115	—	4,631	3,222	22.9	48.4
649	—	166	20	7	788	—	40	970	9.9	29.3
649	**115**	**166**	**20**	**7**	**903**	—	**4,671**	**4,192**	**12.9**	**33.7**
—	162	—	24	5	133	—	2,912	—	23.7	130.0
581	—	4	51	—	534	817	365	23,494	8.5	25.1
581	**162**	**4**	**75**	**5**	**667**	**817**	**3,277**	**23,494**	**9.4**	**31.8**
—	277	—	54	—	223	—	3,799	—	22.2	67.9
407	—	8	—	8	407	383	—	12,882	21.3	30.7
407	**277**	**8**	**54**	**8**	**630**	**383**	**3,799**	**12,882**	**21.5**	**37.9**
—	32	—	—	—	32	—	—	2,280	27.2	38.3
243	—	8	—	57	194	155	369	5,544	7.0	14.8
243	**32**	**8**	—	**57**	**226**	**155**	**369**	**7,824**	**9.4**	**17.6**
—	17	—	—	—	17	696	1,802	2,373	23.5	44.6
24	—	6	—	—	30	294	—	345	15.0	17.0
24	**17**	**6**	—	—	**47**	**990**	**1,802**	**2,718**	**15.6**	**18.9**
—	4	—	4	—	—	—	—	—	24.5	24.5
10	—	—	—	6	4	—	—	1,837	6.7	7.0
10	**4**	—	**4**	**6**	**4**	—	—	**1,837**	**7.5**	**8.1**
8	2	—	—	—	10	—	170	43	30.0	37.6
115	—	35	8	22	120	25,902	—	5,520	7.8	15.8
123	**2**	**35**	**8**	**22**	**130**	**25,902**	**170**	**5,563**	**9.7**	**17.7**
10,686	**1,665**	**724**	**856**	**393**	**11,826**	**59,069**	**59,556**	**153,611**	**13.6**	**23.4**
775	1,665	—	511	54	1,875	2,638	41,194	46,942	22.6	39.3
9,911	—	724	345	339	9,951	56,431	18,362	106,669	10.7	18.2

7.46 %, medan polisstyrkan å landsbygden för samma tid ökades med 24.37 %. Att ökningen ej var större i städerna berodde å en del orter på svårigheten att anskaffa folk, men mestadels därpå att polisen vid fullgörande af sina åligganden erhöll en verksam hjälp af borgerliga skyddskårer, ordningsmän, utsedda af arbetarne, åtskilliga personer, hvilka med eller utan polismans skydd och befogenhet bevakade offentliga inrättningar och fabriker, äfvensom militär.

Dylik hjälp erhöll äfven polisen å landsbygden om också ej i samma omfattning; dess relativa fåtalighet under vanliga förhållanden och de stora områdena för dess verksamhet nödvändiggjorde ett större antal extra polismän.

Skyddskårer. Frivilliga skyddskårer blefvo upprättade i 5 städer samt å landsbygden inom 12 län. För de olika skyddskårernas verksamhetsområde, tjänstgöring, medlemsantal etc. redogöres här nedan, i den mån uppgifter därom kunnat erhållas.

Stockholm. Stockholms frivilliga ordnings- och skyddskår bildades den 30 juli och trädde i verksamhet den 2 augusti. Kåren stod under ledning af 1 chef med stabschef, 5 adjutanter och kassaförvaltare; därjämte fanns för hvardera af dess 5 underafdelningar chef med biträden. Medlemsantalet utgjorde 1,398, hvaraf 1,351 män och 47 kvinnor. Af dessa hade 1,019 män och 6 kvinnor inkallats till aktiv tjänstgöring och utförde därvid tillsammans omkring 10,000 dagsverken à omkring 11 timmar pr. dag. Ett afsevärdt antal personer hade dessutom anmält sig villiga att inträda i tjänstgöring, om så skulle påfordras vid en eventuell utvidgning af strejken till renhållnings- eller kommunikationsstrejk. Af medlemmarna voro 324 civila och militära tjänstemän, 221 köpmän o. d., 201 kontorister och biträden, 168 ingenjörer, 98 handtverkare, 25 sjökaptener och styrmän, 186 studenter och 105 arbetare; för 23 finnes lefnadsställning ej angifven. Åldern finnes uppgifven för 1,085. Den var under 20 år för 203, mellan 20 och 30 för 394, mellan 30 och 40 för 242, mellan 40 och 50 för 138 och 50 år eller därutöfver för 108. Kårens verksamhet omfattade företrädesvis transport af sjuka, lifsmedel, gödningsämnen, kol, maskinolja, penningar för uppbördsverkets räkning till riksbanken m. m., skötande af maskiner vid pumpverket å norra begrafningsplatsen och å ångbåtar, körande af spårvagnar, likvagnar, hyrvagnar och droskor samt vakthållning vid banker, försäkringsbolag, tidningar, saluhallar, ångbåtar m. m.

Vadstena. Vadstena frivilliga ordnings- och skyddskår bildades och trädde i verksamhet den 3 augusti samt afslöt sin verksamhet den 25 oktober. Den bestod af 30 män (4 tjänstemän, 3 köpmän o. d., 6 kontorister och biträden, 8 handtverkare, 4 arbetare, 5 öfriga).

Hälsingborg. En del kommunala verk bevakades utaf medlemmar af den kommunala skyddsvakten, hvilken kom till stånd med syfte att genom samhällsmedlemmars frivilliga medverkan dels skydda dessa verk och dels bereda dem nödig arbetskraft, för den händelse arbetsnedläggelsen komme att omfatta äfven arbetare vid desamma. Antalet medlemmar af kåren öfversteg 150.

Nora. I skyddskåren, som var i verksamhet från den 4 augusti till den 7 september, voro inskrifna 25 man (2 tjänstemän, 5 kontorister, 8 handtverkare, 10 arbetare). Af kårens medlemmar voro 6 i aktiv verksamhet.

Falun. Kåren, som var i verksamhet under tiden från den 16 augusti till den 15 september, hade 131 inskrifna medlemmar (34 köpmän m. m., 62 ingenjörer, 23 handtverkare och 12 öfriga). 125 af medlemmarna voro i aktiv tjänstgöring.

Vidare funnos frivilliga skyddskårer, hvilka icke trädde i verksamhet, i följande städer: Norrtälje (24 medl.), Enköping (39), Motala (40), Grenna (30), Kalmar (75), Karlskrona, Karlshamn, Lund (50), Halmstad (50) och Sundsvall (217). Skyddskåren i sistnämnda stad var bildad redan i augusti månad 1908 och var indelad i 10 afdelningar. Lefnadsställningen är uppgifven för 158 medlemmar af ifrågavarande städers skyddskårer; 56 voro civila eller militära tjänstemän, 33 köpmän o. d., 44 kontorister och biträden, 14 ingenjörer, 4 handtverkare, 1 trädgårdsmästare, 4 studenter och 2 arbetare.

På landsbygden bildades skyddskårer å följande ställen:

Stockholms län. Solhem;

Östergötlands län. Kisa municipalsamhälle, Boxholms och Flemminge bruk, Rinna, Malexander, Högby, Väderstads och Hofs socknar;

Jönköpings län. Anneberg i Norra Solberga socken, Nässjö municipalsamhälle, Bankeryd;

Kristianstads län. Vinslöfs municipalsamhälle;

Malmöhus län. Vällufs socken, Teckomatorp, Kells—Nöbbelöfs socken.

Göteborgs och Bohus län. Fässbergs socken;

Älfsborgs län. Lilla Edet;

Skaraborgs län. Mölltorps socken;

Värmlands län. Arvika köping;

Västmanlands län. Kungsörs köping, en del socknar i Bergslags fögderi;

Kopparbergs län. Nedre Siljans fögderi (2 skyddskårer);

Norrbottens län. Jukkasjärvi.

Medlemsantalet i skyddskårerna å landsbygden (utom i Västmanlands och Kopparbergs län, hvarifrån uppgifter härom ej föreligga) var sammanlagdt 522. Lefnadsställningen är uppgifven för 390. Af dessa voro 36 civila och militära tjänstemän, 74 köpmän, 37 kontorister, 7 ingenjörer, 86 handtverkare, 1 sjökapten, 7 studenter och 142 arbetare. I aktiv tjänstgöring voro 260, fördelade å skyddskårerna i Boxholm, Anneberg, Bankeryd, Välluf, Teckomatorp, Kells—Nöbbelöf, Fässberg, Lilla Edet och Jukkasjärvi.

Med undantag af skyddskårerna i Stockholm och Kells—Nöbbelöfs socken stodo samtliga under polisbefäl och hade medlemmarna förordnande som extra polismän.

I Nora, Anneberg, Vällufs socken och Jukkasjärvi voro medlemmarna aflönade.

Arbetarnes ordningsmän.

För ordningens upprätthållande under arbetsinställelsen utsågo, såsom ofvan blifvit nämndt, arbetarne på många ställen särskilda ordningsmän.

De städer, där sådana tillsattes, voro enligt från myndigheterna inkomna uppgifter Stockholm (c:a 800 ordningsmän), Södertälje (21), Uppsala (50), Enköping (30, af dessa 3 förmän), Nyköping (29), Eskilstuna (60), Torshälla, Linköping (25), Jönköping (25), Växjö, Västervik (40), Visby,

Karlskrona (40), Ängelholm (12), Ystad (50), Trelleborg, Varberg, Falkenberg, Göteborg (omkr. 150), Uddevalla, Karlstad, Örebro, Lindesberg (10), Västerås, Köping och Luleå (11) m. fl.

En del af dessa ordningsmän synes haft i uppdrag att upprätthålla ordningen endast vid demonstrationer och folksamlingar. Andras verksamhet var icke inskränkt till dylika tillfällen. I Nyköping erhöllo de polismans skydd och i Trelleborg förordnande som polismän; i Göteborg försågos de af poliskammaren med igenkänningstecken och hade att tjänstgöra hvar och en viss tid på dagen i honom anvisadt område af staden. Äfven å andra orter förklarade de utsedda ordningsmännen sig villiga att samarbeta med polisen. I Finspångs länsmansdistrikt blef detta samarbete organiseradt sålunda, att de af arbetarne utsedda 24 ordningsmännen, försedda med ett synligt tecken, »arbetarnes ordningsmän», uppehöllo patrullering dygnet om å vissa närmare angifna pass med 6 personer i hvarje skift och 4 skift på dygnet; såsom villkor för denna anordning hade arbetarne betingat sig att militär icke skulle få kommenderas till orten, och att arbetsgifvarne ej fingo anställa polismän med i ögonen fallande tjänstgöring. Å andra orter däremot förekom icke något som helst samarbete mellan ordningsmännen och polismakten; än afböjdes det af polismyndigheten och än beslöto arbetarne, att sådant icke skulle äga rum.

Om ordningsmännens verksamhet äro omdömena från skilda orter ganska olika. Från en ort i Stockholms län uppgifves, att ordningsmännen sällan syntes till eller deltogo i någon som helst bevakning; från två andra orter i samma län, att deras hufvudsakliga uppgift syntes vara att tillse, det arbetet ej återupptoges. Å en ort i Örebro län, där de valda ordningsmännen af Landsorganisationens ordförande i Stockholm erhållit förordnanden för olika platser med förbehåll att lyda under polismyndighets befäl, hade en af de mera framskjutna ordningsmännen hos länsmannen hemställt att, om för ordningens upprätthållande hjälp vore erforderlig, ordningsmännen — icke måtte tillkallas; någon nytta af samma ordningsmäns verksamhet hade länsmannen icke kunnat iakttaga. Från en stad är omdömet, att ordningsmännens verksamhet var af ganska tvifvelaktig beskaffenhet.

Däremot vitsordades från andra orter, att ordningsmännens verksamhet varit af betydelse för ordningens upprätthållande. Om ordningsmännen i Finspångs länsmansdistrikt och Björkekinds m. fl. härads fögderi (Östergötlands län) säges, att de mycket tillfredsställande fullgjort sitt uppdrag. Liknande omdömen förekomma äfven från andra håll, och kronofogden i Sunnerbo fögderi (Kronobergs län) betygar, att ordningsmännen hållit sträng ordning isynnerhet bland de yngre strejkande arbetarne och af dessa nästan blindt åtlydts, poliskammaren i Göteborg yttrar: »Dessa ordningsmän medverkade vid några tillfällen att skingra uppkomna folksamlingar», men tillägger poliskammaren härefter: »vid andra tillfällen åter sökte de begagna sig af sin ställning för att inkomma å område, som blifvit af polisen afstängdt, hvarför de måste afvisas.»

Flerstädes tyckas ordningsmännen efter någon tid ha tröttnat på sitt värf. I Enköping och Karlstad upphörde de med sin tjänstgöring efter en vecka, i Torshälla efter 14 dagar, i Västervik den 20 augusti. I Kiruna tjänstgjorde de några dagar, hvarefter de begåfvo sig ut på landsbygden för att jaga, fiska och plocka bär.

Bevakningspersonal.

Uti skrifvelser afsända under de sista dagarna af juli månad hade efter uppmaning af chefen för civildepartementet länsstyrelserna erinrat magistrater och kronobetjäning om nöd-

vändigheten att anordna ständig bevakning af sprängämnesupplag samt att icke utlämna eller försälja sådana varor annorledes än efter medgifvande af länsstyrelsen, hvarjämte åtgärder vidtogos till förhindrande af eldvapens och ammunitions spridning.

År 1905 utgjorde enligt uppgift af sprängämnesinspektören antalet sprängämnesupplag i landet 792, däraf 200 större, ägda af sprängämnesbolag, och 592 mindre, tillhöriga försäljare i orterna och förbrukare. Upplagens fördelning sistnämnda år å länen och å de olika kategorierna innehafvare framgår af nedanstående tabell.

Tab. I. Antal förvaringsställen af sprängämnen.

(Enligt uppgifter, meddelade af sprängämnesinspektören).

Län.	Upplag ägda af sprängämnesbolag.			andra än sprängämnesbolag.		Samtliga upplag.	Län.	Upplag ägda af sprängämnesbolag.			andra än sprängämnesbolag.		Samtliga upplag
	Nitroglycerinaktiebolaget	Gyttorps sprängämnesaktiebolag.	Andra sprängämnesbolag.	Försäljare.	Förbrukare.			Nitroglycerinaktiebolaget.	Gyttorps sprängämnesaktiebolag.	Andra sprängämnesbolag.	Försäljare.	Förbrukare.	
Stockholms län	11	3	—	14	23	**51**	Älfsborgs län	9	6	—	10	3	**28**
Uppsala »	3	1	—	3	9	**16**	Skaraborgs »	1	1	—	8	5	**15**
Södermanlands »	6	—	1	13	5	**25**	Värmlands »	4	—	1	6	20	**31**
Östergötlands »	7	—	—	3	7	**17**	Örebro »	11	3	1	4	72	**91**
Jönköpings »	4	1	—	8	4	**17**	Västmanlands »	5	3	—	6	23	**37**
Kronobergs »	3	—	—	11	1	**15**	Kopparbergs »	14	8	4	11	57	**94**
Kalmar »	6	1	—	10	11	**28**	Gäfleborgs »	8	5	—	16	11	**40**
Gottlands »	1	—	—	8	10	**19**	Västernorrlands »	6	2	—	14	5	**27**
Blekinge »	6	—	—	5	19	**30**	Jämtlands »	3	1	—	12	3	**19**
Kristianstads »	3	—	1	10	5	**19**	Västerbottens »	4	1	—	13	6	**24**
Malmöhus »	2	1	1	9	9	**22**	Norrbottens »	14	11	—	9	27	**61**
Hallands »	1	1	—	6	3	**11**							
Göteb. o. Bohus »	9	1	—	28	17	**55**	Summa	**141**	**50**	**9**	**237**	**355**	**792**

Sedan 1905 lär antalet sprängämnesupplag hafva ökats med c:a 200 eller något däröfver, hvadan deras antal år 1909 torde hafva utgjort omkring 1,000.

Den första åtgärden med anledning af den förestående arbetsinställelsen var, beträffande dessa upplag, att genom deras sammanförande å ett färre antal platser minska antalet af de upplag, vid hvilka bevakning måste anordnas. Genom kungl. resolution den 28 juli medgåfvos för Nitroglycerinaktiebolaget i Stockholm vissa lättnader i föreskrifterna angående transport af explosiva varor, hvarefter genom bolagets försorg ungefär 50,000 kg. dynamit hopfördes från 128 till 41 magasin, därvid

äfven dynamit af Gyttorps sprängämnesaktiebolags tillverkning inrymdes i 12 af Nitroglycerinaktiebolagets magasin, liksom ock i 2 län Nitroglycerinaktiebolaget fick inlägga dynamit i magasin med andra ägare. Ett stort antal, minst 400, af de mindre upplagen tömdes äfven, hvarvid deras innehåll dels sammanfördes i ett färre antal upplag, dels öfverflyttades till sprängämnesbolagens magasin. De större eller mindre upplag, hvilka fortfarande inrymde sprängämnen, torde samtliga hafva blifvit satta under bevakning dels af militär och dels af enskilda, hvilka merendels tilldelades polismans skydd och befogenhet.

I detta sammanhang torde böra anmärkas, att under arbetsinställelsen 2 tillgrepp af dynamit ägde rum, ett i Kronobergs län och ett i Kopparbergs län, hvarjämte i Stockholm ett tillgrepp gjordes den 1 oktober; att försök till dynamitstöld gjordes 2 gånger i Örebro län och en gång i Västmanlands län; att under arbetsinställelsen 20 spårvägsattentat (utom en del okynnesattentat) förmedelst sprängämnen ägde rum, 11 i Stockholm och 9 i Göteborg; samt att för öfrigt följande dynamitattentat ägde rum: i Stockholm ett mot enskild person, som däraf blef skadad, i Göteborg mot staden tillhörig lös egendom, i Västmanland mot 2 telefonstolpar och i Kopparbergs län en dynamitsprängning, antagligen dock af okynne, i närheten af en arbetarebostad, hvarjämte i sistnämnda län den 6 november på aftonen ett antal dynamitpatroner sprängdes på stenfoten af den byggnad och under det fönster, där en fjärdingsman sof, och den 30 november dynamitattentat ägde rum mot en kraftledningsstolpe mellan Näs och Horndals bruk. Bägge de sistnämnda attentaten åstadkommo endast materiell skada af obetydligt omfång.

Bevakning anordnades jämväl, vanligen på framställning af enskilda och på deras bekostnad, vid ett flertal industriella inrättningar, banker, hamnområden äfvensom vid några landtegendomar.

Sammanlagda antalet af dem, hvilka under arbetsinställelsen med polismans skydd och befogenhet bestredo vakthållning eller annan därmed jämförlig tjänstgöring, utgjorde 4,004.

För dylik tjänstgöring äfvensom för annan polistjänst fanns en reserv i ett antal personer, sammanlagdt 7,776, hvilka i likhet med de förut nämnda tilldelats polismans skydd och befogenhet men icke blifvit inkallade till tjänstgöring.

Den grafiska tabellen å sid. 195* utvisar fördelningen å de olika länen såväl af berörda kategorier som af ordinarie och extra polismän med tjänstgöring i egentlig polistjänst.

Kostnader. Uppgifter hafva ej erhållits om kostnaden för reservpolisen i Älfsborgs län och för vissa reservpolisers tjänstgöring i Västmanlands och Norrbottens län; de uppgifna kostnaderna för reservpolisen äro

i Kronobergs	län	kr.	138: —	i Värmlands	län	kr.	1,660: 22
» Kristianstads	»	»	2,355: 48	» Västmanlands	»	»	5,196: 15
» Malmöhus	»	»	378: 40	» Kopparbergs	»	»	1,650: 60
» Hallands	»	»	1,267: 50	» Norrbottens	»	»	1,266: 70
» Göteborgs och Bohus	»	»	5,120: 25			Summa kr.	19,033: 30

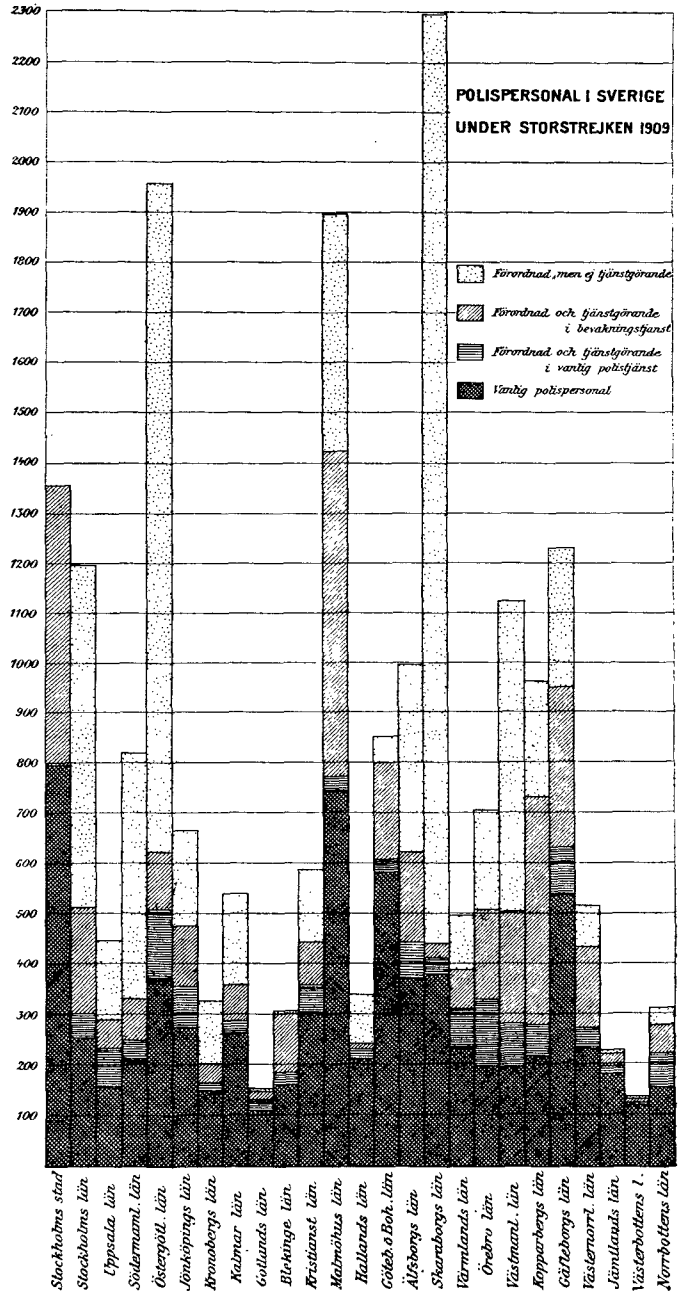
POLISPERSONAL I SVERIGE
UNDER STORSTREJKEN 1909
Förordnad, men ej tjänstgörande
Förordnad och tjänstgörande i bevakningstjänst
Förordnad och tjänstgörande i vanlig polistjänst
Vanlig polispersonal
2300
2200
2100
2000
1900
1800
1700
1600
1500
1400
1300
1200
1100
1000
900
800
700
600
500
400
300
200
100
Stockholms stad
Stockholms län
Uppsala län
Södermaml. län
Östergötl. län
Jönköpings län
Kronobergs län
Kalmar län
Gotlands län
Blekinge län
Kristianst. län
Malmöhus län
Hallands län
Göteb.o.Bohl. län
Älvsborgs län
Skaraborgs län
Värmlands län
Örebro län
Västmaml. län
Kopparbergs län
Gävleborgs län
Västernorrl. län
Jämtlands län
Västerbottens l.
Norrbottens län

Öfrig kostnad för polistjänstgöring och bevakning af dynamitupplag m. m. — med undantag af kostnaden för militärbevakning — utgjorde enligt inkomna uppgifter 272,236 kr., däraf i städerna 90,774 kr. och å landsbygden 181,462 kr. Fördelningen häraf mellan stat, kommuner och enskilda äfvensom hvad däraf belöper å de olika länen framgår af förestående tabell H.

Militärbevakning.

Den militära vakthållningen ägde rum bland annat vid kommunikationsleder, vattenledningsverk och åtskilliga dynamitupplag, hvarjämte styrkor voro förlagda å olika orter för att vid fall af behof stå till de civila myndigheternas förfogande. Trupperna inom III:e och IV:e arméfördelningarna togos härvid mest i anspråk, näst därefter V:e arméfördelningens trupper och — med bortseende från Bodens och Gottlands trupper — minst de trupper, som tillhöra VI:e arméfördelningen. Se vidare särskilda bilagor om arméns och flottans verksamhet under storstrejken (Bil. 34—35).

Polisens ökade tjänstgöring.

För den ordinarie polispersonalen blef, oafsedt det biträde, som erhölls, tjänstgöringen i allmänhet betydligt utsträckt. En del länsmän i trakter, hvilka voro jämförelsevis oberörda af arbetsinställelsen, uppgifva visserligen, att deras arbete icke nämnvärdt ökats genom denna; andra däremot fingo, enligt hvad de meddelat, sin dagliga arbetstid fördubblad, en länsman skrifver, att han ofta icke kunde anslå mer än två eller tre timmar af dygnet till hvila. De ökade göromålen bestodo dels i resor för att närvara vid möten, demonstrationer och föredrag, dels i förhör och dels — hvilket för många var den kännbaraste ökningen medförande telefonering och budskickning i oändlighet — i insamlande af de dagliga uppgifterna angående antalet arbetslösa.

I städerna fingo i allmänhet poliserna uppehålla sig å polisstationen eller i sina hem, eller om de därifrån aflägsnade sig, uppgifva, hvar de kunde råkas. Semester och fridagar inställdes, redan beviljad tjänstledighet återkallades. Ökning af antalet tjänstgöringstimmar ägde mångenstädes rum, ibland till 12, 14, 16 ända till 17 timmar om dygnet. Såsom orsaker till den ökade tjänstgöringen uppgifvas behofvet af skydd åt arbetsvilliga, tillsyn å utskänkningsställen, öfvervakande af tillförsel från landsbygden, så att denna ej hindrades, vakt vid kommunikationsleder m. m.

Ytterligare ingingo i åliggandena för polispersonalen såväl å landsbygden som i städerna att ha tillsyn å upprop och anslag samt att anordna bevakning vid sprängämnesupplag och fabriker m. m. äfvensom att leda och instruera bevakningsper-

sonalen därvid. På många ställen såväl å landsbygden som i städerna var anordning träffad, att polispersonalen kunde dag och natt träffas i telefon, hvilket nödvändiggjorde vakthållning vid denna.

Hela antalet af den polispersonal, som tjänstgjorde före och under storstrejken 1909, framgår af nedanstående tabell. **Sammanfattning.**

Tab. K. Tjänstgörande polispersonal

före och under storstrejken 1909.

Län.	Före konflikten.		Under konflikten.		Län.	Före konflikten.		Under konflikten.	
	Hela antalet.	Per 10,000 inv.	Hela antalet.	Per 10,000 inv.		Hela antalet.	Per 10,000 inv.	Hela antalet.	Per 10,000 inv.
Stockholms stad ...	790	23.3	1,356	39.9	Skaraborgs län	380	15.8	438	18.3
Stockholms län	253	11.8	506	23.7	Värmlands »	231	8.9	385	14.9
Uppsala »	156	12.3	294	23.3	Örebro »	194	9.5	511	25.0
Södermanlands »	210	12.1	325	18.8	Västmanlands »	194	12.9	507	33.7
Östergötlands »	370	12.8	626	21.6	Kopparbergs »	218	9.4	735	31.8
Jönköpings »	274	13.0	472	22.3	Gäfleborgs »	539	21.5	952	37.9
Kronobergs »	148	9.4	203	12.9	Västernorrlands »	231	9.4	434	17.6
Kalmar »	261	11.5	360	15.8	Jämtlands »	181	15.6	219	18.9
Visby »	111	20.5	147	27.2	Västerbottens »	118	7.5	128	8.1
Blekinge »	167	11.2	306	20.6	Norrbottens »	152	9.7	276	17.7
Kristianstads »	305	13.6	447	19.9					
Malmöhus »	741	16.6	1,394	31.2	Hela riket	**7,387**	**13.6**	**12,686**	**23.4**
Hallands »	211	14.4	243	16.6					
Göteb. o. Bohus »	581	15.6	798	21.5	Däraf städer	2,989	22.6	5,197	39.3
Älfsborgs »	371	13.0	624	21.9	Däraf landsbygd	4,398	10.7	7,489	18.2

Den under vanliga förhållanden tjänstgörande polisstyrkan 7,387 personer, däraf 2,989 i städerna och 4,398 å landsbygden, ökades alltså under arbetsinställelsen med 5,299 särskildt förordnade, däraf 2,208 i städerna och 3,091 å landsbygden.

Därtill kommo till polistjänst förordnade men icke tjänstgörande till ett antal af 7,776, däraf i städerna 232 och å landsbygden 7,544.

Hela antalet af dem — till tjänstgöring sedermera inkallade eller icke — hvilka med anledning af strejken erhöllo polismans skydd och befogenhet, utgjorde 13,075, hvaraf i städerna 2,440 och å landsbygden 10,635.

De meddelade förordnandena voro utfärdade, beträffande personalen i städerna, af Kungl. Maj:ts befallningshafvande för 775, af magistrater eller poliskamrar för 1,665 samt, beträffande personalen å landsbygden, af Kungl. Maj:ts befallningshafvande för 9,911 och af annan myndighet (kronofogde, länsman) för 724.

Af de förordnade voro medlemmar af skyddskårer till ett antal af 856, hvaraf i städerna 511 och å landsbygden 345.

Vidare ingingo bland de förordnade arbetarnes ordningsmän till ett antal af 393, hvaraf i städerna 54 och å landsbygden 339.

Den särskilda kostnaden för ifrågavarande extra polistjänstgöring utgjorde, som nämnts, enligt inkomna uppgifter 272,236 kr., däraf tjänstgöringen i städerna 90,774 kr. och för tjänstgöringen å landsbygden 181,462 kr. Af den för städerna belöpande kostnaden bestreds 2,638 kr. af staten, 41,194 kr. af kommunerna och 46,942 kr. af enskilda. Af kostnaden för landsbygden bestreds 56,431 kr. af staten, 18,362 kr. af kommunerna och 106,669 kr. af enskilda.

Antal fridlysta områden.

Fridlysning. Under arbetsinställelsen utfärdades af länsstyrelser och magistrater fridlysningskungörelser till antal af 342; antalet fridlysta platser utgjorde mellan 400 och 500.

Till mindre än 10 uppgick antalet fridlysta områden inom hvartdera af Södermanlands, Jönköpings, Kronobergs, Gottlands, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Hallands, Skaraborgs, Jämtlands och Västerbottens län. I Stockholms stad samt i hvartdera af Uppsala, Kalmar, Älfsborgs och Örebro län utgjorde antalet dylika områden mellan 10 och 20. I Norrbottens län voro omkring 21 områden fridlysta, i Göteborgs och Bohus län omkring 24, i Värmlands län omkring 30, i Östergötlands län omkring 34, i Gäfleborgs län omkring 39, i Stockholms län omkring 40, i Kopparbergs län likaledes omkring 40 och i Västernorrlands län mellan 40 och 50.

Anledningar till fridlysning.

Fridlysningskungörelserna torde i allmänhet ha utfärdats på framställning af arbetsgifvare; i en del säges detta uttryckligen, hvarjämte i några fall omförmäles, att de tillkommit för att skydda arbetsvilliga.

De fridlysta områdenas beskaffenhet.

Karaktären af de fridlysta platserna var synnerligen skiftande. De utgjordes af kommunikationsleder och allmänna platser, kommunala inrättningar, såsom vattenlednings-, gas- och elektricitetsverk, under anläggning eller ombyggnad varande gator, byggnadsplatser och villatomter, fabriker för eller upplag af sprängämnen och eldfarliga oljor, kraftstationsanläggningar, industriella anläggningar, odlade områden m. m. En fördelning af de fridlysta områdena efter deras olika beskaffenhet finnes intagen bland bilagorna.

Understundom utgjordes den fridlysta platsen af ett mindre område, såsom en tomt eller en byggnad; i ett flertal fall däremot inbegrepos under en utfärdad fridlysning ganska vidsträckta områden. Sålunda fridlyste länsstyrelsen i Linköping i två kungörelser dels Reijmyre bruks inhägnade område samt

POLISPERSONAL OCH FRIDLYSTA OMRÅDEN I SVERIGE UNDER STORSTREJKEN ÅR 1909

Gen. Stab. Lit Anst. Stockh.

alla bostäder med trädgårdar och parker i brukssamhället, likväl med vederbörande medgifvet fritt tillträde till de inom samhället befintliga gästgifveriet, handelsboden, skolan, läkarebostaden, apoteket och sjukstugan, dels de norr om brukssamhället belägna tomterna Byn, Granebo och Villan med därtill hörande trädgårdar och parker, dels ock den 1 ½ km. öster om samhället belägna Rosenlunds utgård med byggnader, tomter och trädgårdar. I Kalmar län fridlystes »Gunnebo bruks nya aktiebolag tillhöriga fabriker, verkstäder och öfriga byggnader med därtill hörande område eller bolagets såg med kringliggande område eller gårds- och ladugårdsplaner, trädgårdar och eventuella vägar å bolaget tillhöriga hemmanen i Stora och Lilla Gunnebo samt Hofgård eller det egentliga bruksområdet vid Gunnebo, allt beläget i Gladhammars socken». Fridlysningskungörelserna för sågverk i de nordliga länen omfattade vanligen arbetsplatser, bostäder, gårdsområden, trädgårdar, banor, kajer, enskilda vägar, hamnområden, timmerbommar m. m.

I en mängd fall voro de fridlysta områdena inhägnade eller på annat sätt utmärkta. Talrika kungörelser förekommo dock, där det fridlysta området betecknades genom angifvande af en till vissa meter bestämd bredd rundt omkring en byggnad eller annat eller intill en viss gränslinje, och andra, där gränslinjen för ett fridlyst område utgjordes af en linje, som tänktes dragen från en viss punkt till en annan. I Kopparbergs län fridlystes »mark, hvarå Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolags nedannämnda verk med tillhörande inrättningar och gårdar äro belägna, nämligen Domnarfvets järnverk och Falu kopparverk samt Domnarfvets pappersbruk och Bullerforsens kraftstationsbyggnad».

Kungörelsernas publicering.

Fridlysningskungörelserna upplästes i vederbörande församlingars kyrkor, hvarjämte i Stockholms och Västerbottens län och Gäfle desamma enligt kungörelsernas bestämmelse intogos i någon eller några tidningar. Beträffande Stockholm och Gäfle samt Stockholms, Uppsala, Kronobergs, Blekinge, Göteborgs och Bohus, Västmanlands, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län meddelas i kungörelserna uttrycklig föreskrift om, att de skulle anslås å uppsatta taflor invid områdenas gränser.

Straffpåföljd.

Vid arbetsinställelsens början gällde 20 och 21 §§ i ordningsstadgan för rikets städer i deras ursprungliga lydelse, enligt hvilken för öfverträdelse af ordningsföreskrift, meddelad enligt någon af nämnda §§, kunde stadgas böter af 2 t. o. m. 20 kronor. Med ändring häraf förordnade Kungl. Maj:t genom kungörelse den 27 augusti 1909, att bötesbeloppet kunde ut-

göra t. o. m. 100 kronor. Med stöd af denna bestämmelse höjdes för en del fridlysta områden den förut fastställda bötessumman upp till nämnda belopp.

Med tillämpning antingen af berörda §§ i ordningsstadgan för rikets städer eller af § 10 i landshöfdingeinstruktionen, enligt hvilken länsstyrelserna äga att för uppehållande af ordning och säkerhet, då ansvar icke är i lag bestämdt, stadga viten utan begränsning till beloppet, fastställdes i de inom länen utfärdade fridlysningskungörelser böter och viten till följande belopp:

2—20 kronor i Kalmar och Gäfle,
2—50 kronor i Karlskrona,
5 kronor å Blekinge läns landsbygd,
5—20 kronor i Stockholm och i Värmlands län[1]),
10 kronor i Östergötlands län (skjutbanan å Malmen),
10—100 kronor i Södermanlands län (Nyby bruk),
15 kronor i Stockholms län,
högst 20 kronor i Uppsala,
20 kronor i Södermanlands län (Oxelösunds hamn), i Hallands län, Lysekil, Älfsborgs län (Nabbenbergs bruk och Vänersborgs vattenledningsverk), Gäfleborgs län (Tönshammars bruk) och Jämtlands län,
25 kronor i Östergötlands län (Murstens tegelbruk), Kronobergs län, Kalmar län (Kalmar gasverk, Grantorpets tändsticksfabrik, Storebro bruk, Öfverums bruk, Gunnebo bruk, Hällefors pappersbruk, Böhlmarks lampfabrik, Ölands sockerfabrik och Eds cellulosafabrik), Älfsborgs län (Göta sulfitfabrik), Västmanlands län (område å Gäddgården) och Gäfleborgs län (förut ej nämnda områden),
50 kronor i Uppsala län (utom beträffande Uppsala), Östergötlands län (Mjölby—Hästholmens järnväg, Grafversfors bruk), Jönköpings län (Rydö bruk), Kalmar län (Södra Ölands järnväg), Örebro län (Kopparbergs köpings vattenledning), Västmanlands län (Strömsholms slott och hingstdepå, jordbruksegendomar i Skultuna och Lillhärads socknar, Starfors säteri och ett område tillhörigt vattenafledningsföretaget Sagåns sänkning Bispebo—Västtärna),
100 kronor i Östergötlands län (Hults bruk, Reijmyre bruk, Ljungs tegelbruk, område tillhörande Norrköping—Söderköping—Vikbolandets järnväg, Beatelunds tegelbruk, marmorbruket och fältspatsbrottet i Krokeks socken, Carlsro träförädlingsfabrik samt åtskilliga enskilda vägar i Vinnerstads, Motala och Kvillinge socknar), Jönköpings län (Jönköpings vattenledningsverk, dammbyggnader i Sandserydsbäcken och Hökabäcken), Göteborgs och Bohus län (alla förut ej nämnda områden), Älfsborgs län (förut ej nämnda områden)[2]), Skaraborgs län (Ödegårdens kalkbrott och Källefalls fiskodlingsanstalt), Örebro län (Hammars glasbruk, Hjulsjö södra masugn, Svartviks grufvor och Ortoklas fältspatsfyndighet), Västmanlands län (förut ej nämnda områden), Kopparbergs län, Västernorrlands län (område i Härnösand och logementsfartyget Reform) och Västerbottens län.

---

[1]) Bötesbeloppet höjdes för Stockholm den 27 aug. till 10—100 kronor samt beträffande Karlstad den 30 aug. till 5—100 kronor.

[2]) Vitesbeloppet nedsattes för statens anläggningar i Trollhättan den 30 nov. till 10 kronor.

200 kronor i Skaraborgs län (förut ej nämnda platser) och Örebro län (statens ammunitionsförråd i Björkborn, aktiebolaget Bofors' Nobelkruts fabriksområde och kraftstation, aktiebolaget Bofors-Gullspångs verkstadsområde m. m., elektriska kraftstationer vid Brattforsen och Skråmforsen, Gyttorps sprängämnesfabriker och Hellefors kraftstation),

250 kronor i Norrbottens län,

300 kronor i Östergötlands län (Linköpings vattenledningsverk) och Västernorrlands län (förut ej nämnda områden) samt

500 kronor i Örebro län (Örebro vattenledningsverk och pumpverk).

Fridlysningarnas upphäfvande.

Beträffande 100 fridlysningskungörelser förmäla redogörelserna, när de upphörde att gälla. I augusti månad under tiden efter den 19 upphäfdes 3, i första hälften af september månad 12, i andra hälften däraf 20, i första hälften af oktober månad 31, i andra hälften däraf 16, i första hälften af november månad 3, i andra hälften däraf 13, den 1 december 1 samt den 1 mars innevarande år 1 (kronans inrättningar i Trollhättan).

Öfverträdelser af förbuden.

Under arbetsinställelsen och efter densamma blefvo för beträdande af fridlyst område följande antal personer åtalade. Å landsbygden: Stockholms län 2, Södermanlands län 3, Kalmar län 11, Blekinge län 6, Hallands län 4, Värmlands län 9, Örebro län 8, Västmanlands län 1, Kopparbergs län 32, Gäfleborgs län 2, Västernorrlands län 15, Västerbottens län 1 och Norrbottens län 5, summa 99. I städerna: Stockholm 3, Västervik 1, Landskrona 1, Halmstad 7, Karlstad 5, Falun 1 och Gäfle 2, summa 20. Af de sålunda lagförda frikändes 5 och bötfälldes 58, därvid bötesbeloppet utgjorde för 8 personer kr. 5, för 5 kr. 10, för 4 kr. 15, för 12 kr. 20, för 6 kr. 25, för 1 kr. 30, för 11 kr. 100, för 1 kr. 250 och för 10 kr. 300. Rörande öfriga 56 åtalade voro vid uppgifternas insändande under februari 1910 målen ännu ej afgjorda.

Utfärdade förbud.

Förbud mot folksamlingar och demonstrationer. Enligt hvad de inkomna redogörelserna gifva vid handen, utfärdades kungörelser, innehållande förbud mot folksamlingar, demonstrationer, föredrag m. m. eller uppmaning att undvika folksamlingar, i nedan uppräknade län:

Stockholms län. Kommunalnämnden i Sundbyberg och ordningsnämnden i Djursholm förbjödo, den förra vid vite af 50 kr. och den senare vid vite af 25 kr., folksamlingar och demonstrationer i köpingarna. Länsstyrelsen förbjöd vid vite af 25 kr. folksamlingar och demonstrationer å vägar, gator och öppna platser å landsbygden med municipalsamhällen och Saltsjöbadens köping äfvensom, på framställning af chefen för fjärde arméfördelningen, å de till garnisonens öfningsfält norr om Stockholm hörande egendomar. Magistraterna i Södertälje, Vaxholm och Norrtälje utfärdade dylika förbud med enahanda vitespåföljd.

Södermanlands län. Länsstyrelsen förbjöd vid 20 kronors vite demonstrationer och folksamlingar i Gnesta, Flens, Oxelösunds och Katrine-

holms municipalsamhällen äfvensom vid 10 kronors vite föredrag, sammankomster och öfverläggningar å allmänna vägar. Magistraterna i Nyköping och Eskilstuna förbjödo demonstrationer och folksamlingar med bötespåföljd i Nyköping af 20 kronor och i Eskilstuna af 5 till 100 kronor.

Östergötlands län. Länsstyrelsen utfärdade, dels utan angifven vitespåföljd förbud mot möten och föredrag å och invid de allmänna landsvägarna å länets landsbygd och dels vid 20 kronors vite förbud mot folksamlingar och demonstrationer i Borgs villastad samt å allmänna platser och vägar i Tannefors kvarnby och en del af S:t Lars socken. I Linköping och Norrköping utfärdades af magistraterna förbud, vid vite af 20 kr., mot folksamlingar och demonstrationer.

Kronobergs län. Länsstyrelsen förbjöd vid vite af 25 kr. folksamlingar och demonstrationer inom bruksområdena för Kosta glasbruk och Lessebo bruk. Magistraten i Växjö stadgade förbud, vid äfventyr af böter till belopp af 2 t. o. m. 50 kr., mot folksamlingar å gator och allmänna platser samt mot demonstrativ samling vid arbetsplatser.

Kalmar län. Länsstyrelsen förbjöd vid 10 kronors vite hållande af föredrag samt anordnande af eller deltagande i sammankomster å allmän väg samt vid 25 kronors vite folksamlingar å Hällefors pappersbruks fabriksområde. Magistraten i Kalmar stadgade böter af 20 till 100 kr. för folksamlingar och demonstrationer å gata eller allmän plats; magistraterna i Oskarshamn och Västervik förbjödo vid 20 kronors vite folksamlingar och demonstrationer inom vederbörande stad.

Gottlands län. Magistraten i Visby förbjöd vid påföljd af böter från 5 till 20 kronor, dels folksamlingar inom stadens område utom murarna efter kl. 9 på aftonen, dels folksamlingar och demonstrationer å gator, vägar och allmänna platser inom staden. Det förra förbudet föranleddes däraf, att »en mängd ungdom tagit för vana att sent på aftnarna samlas å öppna platser utanför staden för idkande af dans, sång och spel på dragharmonika eller andra sådana nöjen», hvilket gjort, att »närboende personers nattro blifvit störd och oordningar uppstått».

Kristianstads län. Magistraten i Kristianstad förbjöd folksamlingar och demonstrationer å gator och allmänna platser. Straffpåföljden var böter intill 100 kr.

Malmöhus län. Länsstyrelsen förbjöd vid vitespåföljd folksamlingar och möten å allmänna vägar.

Hallands län. Länsstyrelsen förbjöd vid 100 kronors vite föredrag å allmänna vägar å landsbygden, Oskarsströms och Nyhems municipalsamhällen inberäknade.

Älfsborgs län. Länsstyrelsen förbjöd vid vite af 200 kronor viss namngifven person att å allmän väg inom länet hålla föredrag eller på annat sätt föranleda folksamlingar. (Genom utslag den 8 februari 1810 har regeringsrätten, enär förbud af ifrågavarande beskaffenhet ej finge meddelas annat än för ett eller flera särskilda tillfällen eller med annan lämplig begränsning, men K. M:ts bfhdes resolution icke innehölle någon sådan inskränkning i afseende å förbudets giltighet, på det sätt ändrat samma resolution, att det däri stadgade förbudet förklarades ha gällt allenast för ett i offentligt tillkännagifvande omförmäldt tillfälle.) Magistraten i Borås förbjöd utan angifvande af straffpåföljd folksamlingar å gator och allmänna platser.

Värmlands län. Länsstyrelsen stadgade förbud vid vite af 5 till 20 kr. mot allmänna möten och föredrag dels å den inom By socken fallande delen af den starkt trafikerade allmänna landsvägen mellan Seffle köping och Kila socken, dels å allmänna vägar vid eller i omedelbar närhet till Trossnäs öfningsfält.

Örebro län. Magistraten i Örebro utfärdade kungörelse med allvarlig maning till stadens invånare att iakttaga ordning och skick å stadens gator samt undvika folksamlingar eller eljest störande uppträden.

Västmanlands län. Länsstyrelsen förbjöd alla folksamlingar och demonstrationer på allmänna vägar och för trafik anordnade öppna platser i municipalsamhällen eller eljest å landsbygden inom länet och stadgade ett vite af 20 kronor för en hvar, som deltoge i sådan folksamling eller demonstration. Vidare stadgade länsstyrelsen ett vite af 50 kr. för en hvar, som å mark, tillhörande den under föreståndarens för Bjurfors skogsskola förvaltning stående Bjurfors kronopark, försåvidt den tillhörde Västmanlands län, anordnade eller läte kungöra möte eller sammankomst och ett vite af 25 kr. för en hvar deltagare i sådant möte. Magistraterna i Västerås, Köping och Arboga förbjödo vid påföljd af böter intill 100 kr. folksamlingar och demonstrationer inom städerna. I den kungörelse magistraten i Köping härom utfärdade heter det: »Med demonstration afses i denna kungörelse såväl ordnadt som oordnadt tåg eller samling af folk äfvensom demonstrativt uppträdande mot de arbetande vid deras väg till eller från arbetet eller vid andra tillfällen».

Kopparbergs län. Folksamlingar och demonstrationer förbjödos å landsbygden, köpingar och municipalsamhällen medräknade, samt i Falun och Hedemora. Vitespåföljden var å landsbygden till en början 20 kr., sedermera 50 kr., i Falun 50 kr. och i Hedemora 25 kr.

Gäfleborgs län. Länsstyrelsen förbjöd vid vite af 25 kr. folksamlingar och demonstrationer å Forsbacka bruksområde, Margretehills egendom och vägen mellan Forsbacka bruk och Forsbacka järnvägsstation, allt i Valbo socken; i Högbo socken; i den del af Hille socken, som begränsas af Gäfle stad och Valbo socken samt Strömsbro och Fors by; å Jädraås bruksområde och ytterligare en del af Ockelbo socken i Åshammars stationssamhälle, Olsbacka samhälle samt å ännu ett område och 3 vägar i Ofvansjö socken äfvensom i Torsåkers socken. Magistraten i Gäfle förbjöd vid vite af 20 kr. folksamlingar och demonstrationer i staden.

Västernorrlands län. Länsstyrelsen förbjöd vid vite af 25 kr. folksamlingar och demonstrationer å vägar och öppna platser å landsbygden.

Vissa af de utfärdade förbuden innehöllo, att folksamlingar och demonstrationer kunde få äga rum, därest polismyndighet för hvarje särskildt fall lämnat tillstånd. Uppgifter huru ofta sådant ägt rum föreligga icke, men 120 storstrejksutskott, 74 å landsbygden och 46 i städerna, ha meddelat, att demonstrationståg ägt rum, och 137, däraf 104 å landsbygden och 33 i städerna, att sådana icke förekommit.

Då tillstånd gafs till demonstrationståg, torde vederbörande polismyndighet i allmänhet ha föreskrifvit särskilda villkor därvid.

Förbudens upphäfvande.

I slutet af september eller början af oktober upphäfdes de flesta förbuden mot folksamlingar och demonstrationer. I Norrköping gällde det meddelade förbudet dock till den 18 oktober, i Borgs villastad till den 24 oktober och å Kopparbergs läns landsbygd till den 6 november. Först den 25 i sistnämnda månad upphäfdes det för viss person utfärdade förbudet att hålla föredrag å landsvägarna i Älfsborgs län.

Öfverträdelser af förbuden.

För deltagande i förbjudna folksamlingar och demonstrationer blefvo följande antal personer åtalade. Å landsbygden 4 i Stockholms län, 11 i Göteborgs och Bohus län och 24 i Gäfleborgs län, summa 39. I städerna 21 i Södertälje, 2 i Uppsala, 4 i Eskilstuna, 8 i Kalmar, 3 i Landskrona, 15 i Västerås och 8 i Gäfle. Af dessa blefvo 10 frikända, 64 bötfällda (böterna växlande mellan 15 och 50 kr.), 3 ålades edgång, och beträffande 23 voro målen ej afdömda, då uppgifterna under februari 1910 inkommo.

19. Rusdrycksförbudet.

Rättigheter år 1909. *Ständiga rättigheter.*

Rättigheter år 1909 till handel med alkoholhaltiga drycker. *Utminutering* af *brännvin* ägde rum år 1909 å 321 ställen, däraf 43 å landsbygden, köpingar och municipalsamhällen inberäknade, och 278 i städerna.

Samma år försåldes *vin till afhämtning*

å landsbygden: å 40 ställen, där brännvin utminuterades, å 20 lokaler för försäljning till afhämtning af vin och öl, å 122 lokaler för försäljning till afhämtning af vin, af 10 tillverkare äfvensom å 69 vin och öl- och 5 vinutskänkningsställen, sammanlagdt å 266 ställen; och

i städerna: å 205 brännvinsutminuteringsställen, å 3,644 lokaler för försäljning till afhämtning af vin och öl, å 674 lokaler för försäljning till afhämtning af vin, af 12 tillverkare samt å 266 vin och öl- och 17 vinutskänkningsställen, sammanlagdt å 4,818 ställen.

Öl försåldes ifrågavarande år *till afhämtning*

å landsbygden: å 18 brännvinsutminuteringsställen, å 20 lokaler för försäljning till afhämtning af vin och öl, å 76 lokaler för försäljning till afhämtning af öl, af 95 tillverkare samt å 69 vin och öl- och 23 ölutskänkningsställen, sammanlagdt å 301 ställen, och

i städerna: å 24 brännvinsutminuteringsställen, å 3,644 lokaler för försäljning till afhämtning af vin och öl, å 467 lokaler för försäljning till afhämtning af öl, af 139 tillverkare samt å 266 vin och öl- och 351 ölutskänkningsställen, sammanlagdt å 4,891 ställen.

Utskänkning, tillfälliga rättigheter undantagna, ägde ifrågavarande år rum

af *brännvin, vin och öl*

å landsbygden: å 27 gästgifvaregårdar med privilegier, inom 10 klubbar och å 35 andra ställen, sammanlagdt å 72 ställen; och

i städerna: inom 82 klubbar och å 474 andra ställen, sammanlagdt 556 ställen;

af *vin och öl*

å landsbygden: å 212 ställen och

i städerna: å 612 ställen;

af *vin*

å landsbygden: å 7 ställen och

i städerna: å 42 ställen, samt

af *öl*

å landsbygden: å 635 gästgifverier och skjutsstationer och å 148 andra ställen, sammanlagdt å 783 ställen och

i städerna: å 539 ställen.

Sammanfattning.

Utminutering af brännvin samt försäljning till afhämtning af vin och öl, utan sammanhang med utskänkning, idkades

å landsbygden	å 366 ställen
i städerna	å 5,214 »
Tillsammans	å 5,580 ställen;

utskänkning af vin och öl eller af vin eller öl enbart i sammanhang med försäljning till afhämtning idkades

å landsbygden	å 97 ställen
i städerna	å 634 »
Tillsammans	å 731 ställen;

utskänkning af brännvin samt utskänkning af vin och öl eller af vin eller öl enbart utan sammanhang med försäljning till afhämtning bedrefs

å landsbygden	å 977 ställen
i städerna	å 1,115 »
Tillsammans	å 2,092 ställen.

Summa försäljningsställen:

å landsbygden	1,440 ställen
i städerna	6,963 »
i hela riket	8,403 »

Tillfälliga rättigheter.

Vidare voro 273 rättigheter upplåtna till *utskänkning* å passagerareångfartyg, nämligen 199 till utskänkning af brännvin, vin och öl, 60 till utskänkning af vin och öl, och 14 till utskänkning af öl, hvarjämte vin och öl fick tillhandahållas i restaurangvagnarna å vissa järnvägar.

Tab. L. Handel med alkoholhaltiga drycker år 1909.

Sammandrag af Bil. 12 a, b, c.

(Partihandel med brännvin undantagen; tillfälliga rättigheter ej medräknade).

1. Ort.	2. Invånareantal den 31 december 1908.	3. Antal ställen. Utminutering enbart.	4. Utminutering och utskänkning.	5. Utskänkning enbart.	6. Tillsammans.	7. Antal ställen pr 10,000 invånare. Utminutering. (Kol. 3—4).	8. Utskänkning. (Kol. 4—5).	9. Samtliga försäljningsställen. (Kol. 6).
Stockholms stad	339,582	1,853	448	128	**2,429**	67.8	17.0	**71.5**
Stockholms län	st. 19,277	45	4	21	**70**	25.4	13.0	**36.3**
	lb. 194,268	24	1	40	**65**	1.3	2.1	**3.3**
Uppsala »	st. 30,370	122	—	73	**195**	40.2	24.0	**64.2**
	lb. 95,964	—	1	19	**20**	0.1	2.1	**2.1**
Södermanlands »	st. 43,547	64	10	37	**111**	17.0	10.8	**25.5**
	lb. 129,660	13	—	66	**79**	1.0	5.1	**6.1**
Östergötlands »	st. 71,859	241	40	37	**318**	39.1	10.7	**44.3**
	lb. 218,017	14	4	45	**63**	0.8	2.2	**2.9**
Jönköpings »	st 30,805	41	6	16	**63**	15.3	7.1	**20.5**
	lb. 180,572	11	2	22	**35**	0.7	1.3	**1.9**
Kronobergs »	st. 8,155	21	4	8	**33**	30.7	14.7	**40.5**
	lb. 149,646	8	4	26	**38**	0.8	2.0	**2.5**
Kalmar »	st. 36,041	82	1	40	**123**	23.0	11.4	**34.1**
	lb. 191,711	16	—	49	**65**	0.8	2.6	**3.4**
Gottlands »	st. 9,493	21	—	7	**28**	22.1	7.4	**29.5**
	lb 44.645	1	—	22	**23**	0.2	4.9	**5.2**
Blekinge »	st. 40,464	146	1	46	**193**	36.3	11.6	**47.7**
	lb. 108,282	1	—	4	**5**	0.1	0.4	**0.5**
Kristianstads »	st. 17,406	70	6	19	**95**	43.7	14.4	**54.6**
	lb. 207,190	72	21	27	**120**	4.5	2.3	**5.8**
Malmöhus »	st. 170,323	1,174	57	120	**1,351**	72.3	10.4	**79.3**
	lb. 276,951	109	42	60	**211**	5.5	3.7	**7.6**
Hallands »	st. 32,261	152	—	42	**194**	47.1	13.0	**60.1**
	lb. 114,035	5	—	28	**33**	0.4	2.5	**2.9**
Göteb. o. Bohus »	st. 184,777	603	4	222	**829**	32.9	12.2	**44.9**
	lb. 187,227	9	2	46	**57**	0.6	2.6	**3.0**
Älfsborgs »	st. 38,654	88	3	31	**122**	23.5	8.8	**31.6**
	lb. 246,206	6	1	49	**56**	0.3	2.0	**2.3**
Skaraborgs »	st. 29,358	73	6	46	**125**	26.9	17.7	**42.6**
	lb. 210,507	22	6	55	**83**	1.3	2.9	**3.9**
Värmlands »	st. 29,179	59	3	34	**96**	21.2	12.7	**32.9**
	lb. 229,041	14	1	52	**67**	0.7	2.3	**2.9**
Örebro »	st. 35,203	69	—	40	**109**	19.6	11.4	**31.0**
	lb. 169,508	5	1	21	**27**	0.4	1.3	**1.6**
Västmanlands »	st. 34,492	72	5	26	**103**	22.3	9.0	**29.9**
	lb. 115,984	1	—	28	**29**	0.1	2.4	**2.5**
Kopparbergs »	st. 14,772	25	—	16	**41**	16.9	10.8	**27.8**
	lb. 216,337	8	3	33	**44**	0.5	1.7	**2.0**
Gäfleborgs »	st. 48,745	84	—	63	**147**	17.2	12.9	**30.2**
	lb. 202,270	4	1	38	**43**	0.2	1.9	**2.1**
Västernorrlands »	st. 28,992	69	31	20	**120**	34.5	17.6	**41.4**
	lb. 217,901	9	6	79	**94**	0.7	3.9	**4.3**
Jämtlands »	st. 8,079	17	5	4	**26**	27.2	11.1	**32.2**
	lb. 107,676	6	—	81	**87**	0.6	7.5	**8.1**
Västerbottens »	st. 6,950	13	—	10	**23**	18.7	14.4	**33.1**
	lb. 151,107	4	—	61	**65**	0.3	4.0	**4.3**
Norrbottens »	st. 13,313	10	—	9	**19**	7.5	6.8	**14.3**
	lb. 142,798	4	1	26	**31**	0.4	1.9	**2.2**
Hela riket	**5,429,600**	**5,580**	**731**	**2,092**	**8,403**	**11.6**	**5.2**	**15.5**
Däraf städer	1,322,097	5,214	634	1,115	6,963	44.2	13.2	**52.7**
Däraf landsbygd	4,107,503	366	97	977	1,440	1.1	2.6	**3.5**

Andra tillfälliga rättigheter såsom åt sommar- och badortsrestauranger, teatrar m. fl. voro upplåtna:

å landsbygden till ett antal af 238, däraf 53 medförande rätt till utskänkning af brännvin, vin och öl, 119 till utskänkning af vin och öl, 3 till utskänkning af vin och 63 till utskänkning af öl;

i städerna 160, medförande rätt, 87 till utskänkning af brännvin, vin och öl, 51 till utskänkning af vin och öl, 1 till utskänkning af vin och 21 till utskänkning af öl.

Utfärdande af rusdrycksförbud. Den 28 juli på eftermiddagen anlände till öfverståthållarämbetet och samtliga länsstyrelser telegram, undertecknadt civilministern, däri vederbörande anmodades tillse, att under strejkdagarna eller då eljest funnes nödigt, lokaler, där spritdrycker erhållas, stängdes i den omfattning, som vore af behofvet påkallad. Utfärdande af rusdrycksförbud.

Efter emottagande häraf förbjöd öfverståthållarämbetet försäljning af brännvin, vin och öl i Stockholm.

Dylikt förbud utfärdades i länen beträffande landsbygden af Kungl. Maj:ts befallningshafvande, beträffande handeln med vin och öl i städerna jämväl af Kungl. Maj:ts befallningshafvande samt beträffande brännvinshandeln i städerna af magistraterna efter Kungl. Maj:ts befallningshafvandes anmodan.

Å en del orter var dock förfaringssättet härvidlag i viss mån olika.

I Stockholms län öfverlåts åt kronofogdarne och i Östergötlands län åt länsmännen att besluta rörande inskränkningar i brännvinshandeln å landsbygden.

I Kronobergs län anmodade Kungl. Maj:ts befallningshafvande magistraten i Växjö och kronofogdarne att meddela vederbörande förbud för eller inskränkning i utöfvandet af rättigheter till utskänkning och försäljning af spritdrycker samt vin och öl, allt i den omfattning, som af förhållandena på hvarje särskild plats kunde skäligen föranledas.

Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Kalmar län utfärdade bestämmelser beträffande brännvins-, vin- och ölhandeln i Kalmar stad och köpingarna Nybro, Mönsterås och Mörbylånga samt rörande ölförsäljningen i Hultsfred och från vissa bryggerier i landsorten. Magistraterna i Oskarshamn, Vimmerby och Västervik samt stadsstyrelsen i Borgholm anmodades att vidtaga åtgärder ifråga om inställande eller inskränkande af brännvinsförsäljningen, hvarjämte sistnämnda myndigheter och kronofogdarne i tvenne fögderier bemyndigades att i afseende å försäljningen af vin och öl meddela de förbud eller inskränkande bestämmelser, som enligt 31 § af förordningen om dessa dryckers försäljning ankomma på Kungl. Maj:ts befallningshafvande.

I Malmöhus län blefvo, utom polismästarne i Malmö och Hälsingborg samt magistraterna i länets öfriga städer, äfven kronofogdarne anmodade att pröfva, i hvilken omfattning lokaler, där spritdrycker erhölles, borde stängas, och bemyndigades samtliga nämnda myndigheter att förbjuda ut-

skänkning eller annan försäljning af vin eller öl eller föreskrifva nödiga inskränkningar i försäljningsrätten.

I Göteborgs och Bohus län öfverlämnades åt poliskammaren i Göteborg och magistraterna i öfriga städer att pröfva behofvet af förbud för eller inskränkningar i vin- och ölförsäljningen.

I Älfsborgs län bemyndigades magistraterna att medgifva undantag från det af Kungl. Maj:ts befallningshafvande stadgade förbud beträffande vin- och ölförsäljning.

De af Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Örebro län utfärdade förbud och föreskrifna inskränkningar i rätten att sälja brännvin, vin och öl afsågo såväl landsbygden som städerna.

I Gäfleborgs län meddelade magistraterna bestämmelser angående vin- och ölförsäljningen.

Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Västerbottens län meddelade förbud i enahanda utsträckning som länsstyrelsen i Örebro län.

Kungl. maj:ts befallningshafvande i Norrbottens län anmodade magistraten i Piteå och kronofogden i Haparanda att tillse, det de lokaler, där spritdrycker erhölles, blefve stängda i den omfattning, som vore af behofvet påkallad. Beträffande länets landsbygd och Luleå stad utfärdade Kungl. Maj:ts befallningshafvande bestämmelser i afseende å försäljning af brännvin, vin och öl.

Utom de af öfverståthållarämbetet och länsstyrelserna föreskrifna inskränkningar stadgades dylika beträffande statens järnvägars restaurationslokaler af Kungl. Järnvägsstyrelsen.

Förbudens omfattning. *Utminutering af brännvin.*

Förbudens omfattning. De bestämmelser, som af de olika myndigheterna meddelades, inneburo beträffande utminutering af brännvin fullständigt förbud däremot.

Ett undantag gafs dock. Magistraten i Vimmerby förständigade den 3 augusti »att från och med morgondagen sprithandelsbolagets partiförsäljning af brännvin skulle förbjudas samt att från minuthandelslokalen icke finge försäljas brännvin eller därmed jämförliga drycker i större parti än tillhopa högst en liter till hvarje köpare». Redan påföljande dagen beslöt magistraten emellertid att tillsvidare förbjuda all brännvinshandel inom staden. — Å vissa orter såsom Sundbyberg och Valdemarsvik, där något förbud icke synes hafva blifvit utfärdadt, höllos lokalerna för minuthandel med brännvin likväl stängda under arbetsinställelsen.

Utminutering af vin och öl.

Fullständigt förbud mot utminutering[1]) af vin och öl utfärdades i åtskilliga län.

Sådant förbud gällde i Östergötlands län, Jönköpings län med undantag af Eksjö, Oskarshamn, Kristianstads län, Malmöhus län med undantag af Trelleborg och Skanör med Falsterbo, Hallands län, Göteborgs och Bohus läns landsbygd med undantag dock för försäljningen från ett bryggeri, Göteborg, Kungälf, Lysekil, Uddevalla, Älfsborgs län utom Ulricehamn och Åmål, Värmlands län, Kopparbergs län, Västernorrlands läns landsbygd, Sundsvall, Örnsköldsvik samt Jämtlands län. Utminutering af vin förbjöds i Gottlands län, Strömstad, Skaraborgs län, Gäfle, Söderhamn, Hudiksvall,

[1]) Ehuru ej fullt egentligt användes här och i det följande ordet »utminutering» i stället för »försäljning till afhämtning» af vin och öl.

Luleå och Haparanda; dylikt förbud beträffande öl var från arbetsinställelsens början gällande i Kiruna och Gellivara.

I Vimmerby fingo tillverkare efter rekvisition sälja vin och öl till bofasta, välkända personer att aflämnas i deras bostäder. I det närmaste samma bestämmelser gällde i Blekinge län samt i Gäfle och Söderhamn, hvartill kom att i sistnämnda stad ej mer än 12 halfbuteljer öl fingo till någon köpare säljas.

I Uppsala län samt de flesta orter i Kalmar län fingo tillverkare efter rekvisition sälja öl till värdshus, kaféer och andra matserveringsställen samt till förutvarande kunder med iakttagande af de i 14 § af förordningen om försäljning af vin och öl stadgade villkor. I Haparanda fingo stadens ölhandlare leverera öl till utskänkningsställen, ångbåtar och familjer.

Försäljning på grund af nyss berörda § var undantagen från förbudet mot utminutering: i Stockholms stad, Stockholms län, Södermanlands län, Örebro län och Västmanlands län beträffande vin och öl samt i Eksjö, Växjö, Gottlands län, Ulricehamn, Skaraborgs län och ett bryggeri å Gäfleborgs läns landsbygd beträffande öl.

I Strömstad fick efter rekvisition öl afhämtas för husbehof å bryggeriet i staden och hos en handlande men endast under polismyndighetens kontroll och öfverinseende. I Piteå fick öl efter rekvisition tillhandahållas hushåll inom staden.

Förbudet afsåg endast handelsbutiker men ej bryggerier i Västervik, Hudiksvall och Härnösand. Ett bryggeri å landsbygden inom Göteborgs och Bohus län fick idka försäljning af öl under arbetsinställelsen, dock icke till afhämtning å tillverkningsplatsen, och var det ej heller bryggeriet tillåtet att medelst vagnar sända varor till personer inom Göteborgs fögderi.

I Gäfleborgs län var förbud utfärdadt för en del bryggerier att sälja öl till personer inom viss socken.

I Elmhults köping, Skanör med Falsterbo och Åmål fick vin och öl säljas till afhämtning åt personer, boende inom samhället.

I Trelleborg fick ett bryggeri »under vissa villkor» sälja öl till afhämtning.

Slutligen synes icke något förbud hafva varit utfärdadt mot utminutering af vin och öl i Marstrand, af öl i Luleå och Boden eller vid arbetsinställelsens början af vin och öl i Västerbottens län.

Såsom af det föregående framgår var från förbudet mot utminutering af öl i åtskilliga län undantagen försäljning enligt 14 § i vin- och ölförsäljningsförordningen, hvilken § handlar om försändning efter rekvisition af dylika drycker att aflämnas inomhus till därstädes boende, vid järnvägsstation eller å fartyg. Vissa bryggerier, som voro betagna möjligheten att afyttra sina varor i de egna länen, sökte och funno med stöd af denna § en marknad i andra län. Från mer än ett håll klagades öfver de ölsändningar, hvilka ankommo från platser utom länet. Till förhindrande häraf utfärdades vid olika tillfällen förbud för bland andra ett bryggeri i Tjusts härad att skicka öl till Östergötlands län samt för bryggerier i Göteborg, Göteborgs fögderi och Uddevalla äfvensom för bryggerier i Skaraborgs län att sända öl till köpare inom Älfsborgs och Värmlands län. Däremot berättigades ett bryggeri i Askersund uttryckligen att sälja öl till restaurangerna

i Stockholm och bryggerierna i Kopparbergs län att i laga ordning sälja öl till utom länet boende rekvirenter, dock endast å plats, där försäljning af öl vore tillåten. Rätt att sälja öl till i Stockholm bosatta restauratörer, hvilka ägde att därstädes utskänka öl till spisande gäster, söktes äfven af ett bryggeri i Värmland; då ansökningen härom afslogs, anfördes besvär hos Kungl. Maj:t, som genom resolution den 5 november 1909 förklarade, att länsstyrelsen saknat tillräckliga skäl för afslaget, men att då tiden för det sökta medgifvandet vid resolutionens meddelande vore tilländalupen, besvären icke föranledde någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Utskänkning.

Den omfattning, hvari vid arbetsinställelsens början inskränkningar gjordes i utskänkningen af alkoholhaltiga drycker, var å de särskilda orterna mycket växlande.

Stockholms stad. Utskänkning var förbjuden utom för innehafvarna af klubbrättigheter, hvarjämte vin och öl fick utskänkas till spisande gäster vid måltider.

Stockholms län. *Samma bestämmelser meddelades som i Stockholm,* dock var den myckenhet öl, som fick utlämnas åt hvarje gäst, begränsad till $^1/_3$ liter och ingen utskänkning å klubbar medgifven; i Norrtälje fick äfven brännvin utskänkas vid måltider.

Uppsala län. Förbud utfärdades mot all utskänkning annorledes än vid måltider med varm lagad mat, då öl fick utskänkas; i Enköping dock endast $^1/_3$ liter till hvarje gäst.

Södermanlands län. Vid ordnade måltider fick $^1/_3$ liter vin eller öl utskänkas till hvarje gäst. I Nyköping, å 3 utskänkningsställen, samt i Trosa och å hotellet i Oxelösund fick vid dylika måltider äfven serveras brännvin.

Östergötlands län. Till spisande gäster fick utskänkas i allmänhet vin och öl, i Linköping och Kisa dessutom en sup brännvin och i Motala brännvin utan inskränkning till myckenheten.

Jönköpings län. Eksjö: gäst, som spisade lagad mat vid dukadt bord, kunde erhålla en sup brännvin, vin och en halfbutelj öl. Öfriga orter utom Grenna, där brännvinshandel ej förekommer: fullständigt förbud.

Kronobergs län. Växjö: brännvinsutskänkning förbjuden, annan utskänkning tillåten å några lokaler. Ljungby hotell: en sup brännvin fick serveras till spisande gäster i 1:a klassens matsal. Evedal, Strömsnäs, Markaryd och en del gästgifverier: all utskänkning förbjuden. Öfriga restauranger i landsorten: vin och öl fick serveras till spisande gäster vid ordnade måltider i första klassens matsalar.

Kalmar län. Brännvinsutskänkning och i allmänhet annan utskänkning af vin och öl än till spisande gäster förbjuden. I Oskarshamn förbud mot all utskänkning.

Gottlands län. Brännvinsutskänkning förbjuden; utskänkning af vin och öl till spisande gäster tillåten.

Blekinge län. Till spisande gäster vid måltider af lagad mat fick utskänkning äga rum: af brännvin, vin och öl i Karlskrona å 4, i Ronneby å 2, i Karlshamn å 2 och i Sölvesborg å 1 utskänkningsställe, af vin och öl å 3 badorter samt af öl å 1 utskänkningsställe i Karlskrona och 1 i Ronneby.

Kristianstads län. All utskänkning af brännvin, vin och öl förbjöds.

Malmöhus län. För 3 klubbar i Malmö, för utskänkningsställena i Falsterbo och för stora hotellet i Ramlösa gjordes ej någon inskränkning i utskänkningsrätten; för 6 större restauranger med rättighet till brännvinsutskänkning, matställen med rätt att vid ordnade måltider åt spisande gäster utskänka vin och öl samt konditorier, alla i Malmö, gjordes ingen annan inskränkning, än att utskänkning ej fick äga rum utomhus. Å utskänkningsställena i Landskrona — bolagskrogarna och en annan lokal undantagen — samt å hotellen i Luggude härad fick brännvin utskänkas åt dem, hvilka på stället intogo måltid. Endast åt spisande gäster vid ordnade måltider fick utskänkning äga rum: af brännvin, vin och öl å 9 utskänkningsställen i Malmö, å 3 hotell i Lund, å 5 hotell i Hälsingborg, 6 hotell i Ystad, 2 hotell i Trelleborg samt de flesta hotellen å landsbygden; af vin och öl å 4 andra klass restauranger och en del bolagskrogar i Malmö samt af öl å vissa utskänkningsställen i Landskrona och 3 hotell i Hälsingborg. Å ett hotell i Skanör fick vid ordnade måltider brännvin, vin och öl utskänkas åt främlingar. För flertalet bolagskrogar och några andra lokaler i länets städer samt hotellen i ett fögderi (Rönnebergs m. fl. härads) meddelades fullständigt utskänkningsförbud.

Hallands län. Följande undantag från och inskränkningar i utfärdade förbud medgåfvos: å stadshotellets öfre våning i Falkenberg, å badrestaurangen i Varberg samt å badorterna Särö och Gottskär fick utskänkning fortfarande äga rum utan inskränkning. Till spisande gäster vid måltider fick utskänkning äga rum af brännvin, vin och öl å hotellet i Laholm, stadshotellets i Falkenberg nedre våning, Varbergs hotell samt å första klassens restaurationslokaler i stadshuset i samma stad; af vin och öl i 4 första klassens restauranger och en järnvägsrestaurang i Halmstad, järnvägshotellet i Falkenberg och stadshotellet i Kungsbacka. Skjutsentreprenörer voro berättigade att utskänka maltdrycker, och gästgifvare fingo utskänka öl till resande vid måltider, hvarförutom de, hvilka i sina hem mottogo gäster mot betalning till bespisning vid slutet bord, fingo till sina gäster vid deras måltider utskänka öl.

Göteborgs och Bohus län. Å landsbygden blef all utskänkning förbjuden. I Göteborg förbjöds utskänkning af brännvin samt af vin och öl utan sammanhang med matservering. I Marstrand var utskänkning af brännvin likaledes förbjuden, men ej af vin och öl. Å gästgifvaregården i Kungälf fick utskänkning äga rum åt resande samt matsals- och kafégäster; annan utskänkning tilläts icke i staden. I Uddevalla fick brännvin obehindradt utskänkas å 2 hotell; vin och öl fick å samma hotell samt å en automatrestaurang utskänkas endast till spisande gäster. Till dylika gäster fick å Gustafsbergs restaurang utskänkas brännvin, vin och öl. Från tillämpning af det i Lysekil utfärdade förbudet undantogos 2 hotell och 2 andra restauranger, såtillvida att utskänkning fick äga rum till spisande gäster vid ordentliga måltider. I Strömstad utfärdades förbud mot utskänkning å krogar, andra klass restauranger och biljarder.

Älfsborgs län. Där strejk eller lockout pågick å landsbygden fick brännvin, vin och öl utskänkas endast till spisande gäster vid måltider. I Alingsås, Ulricehamn och Åmål var all brännvinsutskänkning förbjuden; utskänkning af vin och öl fick äga rum — i Alingsås på ett hotell och i de öfriga städerna allmänt — endast till spisande gäster, därvid i Ulricehamn myckenheten för hvarje gäst var begränsad till $^1/_3$ liter. I Vänersborg fick å 2 hotell brännvin, vin och öl utskänkas till spisande gäster; för andra ställen gällde fullständigt utskänkningsförbud. Å 2 hotell i Borås ägde utskänkning obehindradt rum, å 6 ställen fick vin och öl utskänkas

till spisande gäster med $^1/_3$ liter till hvarje gäst, för öfrigt gällde utskänkningsförbud.

Skaraborgs län. För hela länet gällde, att vin och öl endast fick utskänkas vid måltider till spisande gäster. Brännvinsutskänkning förbjöds å landsbygden, i Sköfde och i Falköping. I Lidköping och Skara fick brännvin utskänkas till spisande gäster vid måltider; i Mariestad fick sådan utskänkning äga rum å 2 hotell. Å de båda hotellen i Hjo tilläts utskänkning af brännvin jämväl till andra än spisande gäster.

Värmlands län. All utskänkning förbjöds utom af vin samt, å vissa *brännvinsutskänkningsställen i Karlstad och Kristinehamn, af öl till* spisande gäster.

Örebro län. All utskänkning af brännvin, vin och öl förbjöds utom å några statens järnvägsstationer och å vissa första klassens restauranger i städerna, å hvilka sistnämnda fick till spisande gäster vid måltider serveras, i Örebro öl och i de öfriga städerna vin och öl.

Västmanlands län. De förbud, som vid arbetsinställelsens början utfärdades, omfattade ej mindre all brännvinsutskänkning utom å stadshotellet i Sala, stora hotellet i Köping, där brännvin fick utskänkas till personer, hvilka intogo lagad, verklig måltid, och stadskällaren i Arboga, där servering fick äga rum inomhus, än äfven utskänkning af vin och öl, dock fingo dessa drycker utskänkas i städerna till spisande, åt hvilka samtidigt serverades mat till värde af minst 25 öre.

Kopparbergs län. All utskänkning af brännvin, vin och öl förbjöds, utom utskänkning inomhus till spisande gäster i Falun.

Gäfleborgs län. Gästgifvare förbjödos att sälja öl annorledes än till resande i sammanhang med fullständiga måltider vid dukadt bord. Beträffande 3 ställen å landsbygden med rätt till utskänkning af öl föreskrefs, att dylik utskänkning endast fick äga rum till spisande gäster vid fullständig måltid. I Gäfle förbjöds utskänkning af brännvin; vin och öl fick serveras å första klassens restauranger till gäster, som intogo lagad mat; å sådana ställen, där öl fick serveras blott vid måltider, bestämdes högsta myckenheten, som fick till någon gäst utlämnas, till 2 halfbuteljer öl; å öfriga ställen förbjöds all utskänkning. I Söderhamn utfärdades förbud mot annan utskänkning än den, som ägde rum å 3 första klassens restauranger; å dessa fick jämte vin och öl egentligt brännvin serveras till mat *och öfriga spritdrycker till dem, som efter måltid intogo kaffe.* I Hudiksvall fick å stadshotellet brännvin utskänkas till dem, som intogo måltid; vin och öl fick allmänt utskänkas vid måltider till spisande gäster.

Västernorrlands län. I Härnösand förbjöds utskänkning af brännvin; å 3 finare restauranger och å ett ölutskänkningsställe fick vin och öl tillhandahållas vid måltider, däri varm lagad mat ingick. I Sundsvall förbjöds utskänkning af brännvin å utskänkningsbolagets egna utskänkningsställen; vin och öl fick, då lagad varm mat förtärdes, utlämnas till en myckenhet af högst $^1/_3$ liter till hvarje person för hvarje måltid. I Örnsköldsvik fick brännvinsutskänkning äga rum endast å stadshotellets matsalslokaler till personer, som intogo måltid; beträffande vin och öl gällde för utskänkningsställena detsamma som för ofvan angifna 4 lokaler i Härnösand. I Sollefteå köping förbjöds brännvinsutskänkning. 2 gästgifvaregårdar å landsbygden blefvo förbjudna att utskänka öl.

Jämtlands län. I Östersund förbjöds brännvinsutskänkning å de flesta utskänkningslokalerna och utskänkning af vin och öl utom å de ställen, där utskänkning fick ske endast till spisande gäster vid ordnade måltider. Utskänkning af vin och öl inställdes å 3:dje klassens matsal i Bräcke järnvägsstation och utskänkningen af öl å 2 gästgifvaregårdar.

Västerbottens län. Brännvinsutskänkning förbjöds i Umeå å 2 lokaler och i Skellefteå å alla lokaler utom stadshotellet.

Norrbottens län. Luleå: å samtliga utskänkningsställen för brännvin med undantag af första klassens lokal å stadshotellet fick utskänkning af brännvin och öl icke äga rum annat än i sammanhang med servering af tillagad mat till ett värde af minst 50 öre och icke till större myckenhet än högst 5 centiliter brännvin och en halfbutelj öl till hvarje gäst. Samma kvantitet öl fick utlämnas till hvarje gäst å stadens ölutskänkningsställen. Piteå: förbud mot brännvinsutskänkning utom till spisande gäster å stadshotellet. Haparanda: å krogen fick serveras en sup och en halfbutelj öl till person, som intog lagad mat för 50 öre. Landsbygden: för utskänkningsstället i Gammelstad vissa inskränkningar föreskrifna, för 4 järnvägsrestauranger samma bestämmelser som för krogen i Haparanda.

Tillfälliga rättigheter.

De utfärdade förbuden gällde i allmänhet äfven de för *kortare tid än ett år* meddelade utskänkningsrättigheterna, dock icke rättigheterna till utskänkning å passagerareångfartyg, af hvilka, såvidt af de inkomna redogörelserna framgår, endast omkring en femtedel drabbades däraf.

Denaturerad sprit.

I Stockholm samt Uppsala, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Blekinge, Göteborgs och Bohus, Älfsborgs, Örebro och Kopparbergs län samt enstaka orter i andra län hade vederbörande sin uppmärksamhet riktad äfven på den *denaturerade spriten.* Påbud utfärdades å en del orter om förbud mot försäljning däraf, å andra orter om viss kontroll å försäljningen. Å en ort beslöts att »försäljare af denaturerad sprit, lazarol, salubrin, luktvatten m. fl. spritblandade till utvärtes bruk men ej till intagning afsedda våtvaror måtte för undvikande af ytterligare försäljningsförbud afyttras allenast med iakttagande af nödig försiktighet». Någon oförsiktighet vid dylik afyttring anmäldes emellertid icke. Däremot lär berusning af denaturerad sprit, eau de cologne i sockerdricka o. liknande hafva förekommit i ganska många fall, fastän endast ett fåtal däraf omförmälts i de inkomna redogörelserna.

Skärpning i förbuden.

Skärpning i förbuden. De bestämmelser, hvilka utfärdades rörande inskränkningar i försäljningen af alkoholhaltiga drycker, befunnos å vissa orter icke vara tillräckligt omfattande, hvadan skärpningar i desamma vidtogos. Af dessa torde här böra anföras följande:

Den 5 augusti stadgade magistraten i Sala, att det utfärdade förbudet skulle gälla äfven stadshotellet i nämnda stad. S. d. förbjöds utskänkning af brännvin och vin å en restaurang i Umeå och bestämdes, att endast till spisande gäster finge serveras öl med högst en flaska till hvarje portion lagad mat. S. d. förbjöds all försäljning af vin och öl å Bölaryds gästgifvaregård i Jönköpings län.

Den 6 augusti utsträcktes utskänkningsförbudet i Falkenberg att omfatta samtliga stadshotellets lokaler. S. d. beslöt magistraten i Östersund,

att förbudet mot utskänkning af brännvin skulle gälla samtliga utskänkningsställen i nämnda stad. S. d. förbjöds all försäljning af vin till afhämtning i Luleå stad.

Den 7 augusti förbjöd Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Västerbottens län utminutering af vin och öl samt utskänkning å ölstugor i Umeå. S. d. förbjöds all försäljning till afhämtning af öl i Karlskrona och Sölvesborg, hvilket förbud gällde till den 18 augusti, då förut meddelade bestämmelser åter trädde i kraft.

Den 9 augusti förbjöd magistraten i Västervik ett bryggeri och en handlande att sälja öl och kronofogden i Aspelands och Handbörds härads fögderi en svagdricksförsäljare att afyttra maltdrycker. S. d. förbjöds en person i Bollnäs köping att sälja öl. S. d. meddelade magistraten i Skellefteå förbud för innehafvaren af stadshotellet att servera spirituösa drycker samt vin och öl till andra än dem, som å hotellet intoge ordentliga måltider.

Den 11 augusti utsträcktes förbudet mot brännvinsutskänkning i Sundsvall att omfatta samtliga ställen med rättighet till dylik utskänkning.

Den 12 augusti inskränktes försäljning till afhämtning af öl i Visby till att äga rum endast till innehafvare af restauranger och dem, som erhållit tillstånd att vid måltider till spisande gäster utskänka öl. S. d. förbjöds utkörning af öl från bryggerier i Göteborg till Göteborgs fögderi.

Den 13 augusti förbjöds den ölförsäljning, som i Skellefteå stad idkas af 2 bryggerier och en öltappningsaffär.

Den 14 augusti förbjöd Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Kalmar län försäljning af öl från 2 bryggerier å landsbygden.

Den 16 augusti inställdes försäljning af vin i Kungälfs stads handelsbodar. S. d. förbjöd magistraten i Borås all utskänkning af brännvin å hotell Borås och bestämde, att vin och öl finge därstädes utskänkas endast till personer, som intoge verklig måltid.

Den 19 augusti förbjöds all brännvinsutskänkning i Motala.

Den 20 augusti förbjöds all utskänkning af alkoholhaltiga drycker i Falun.

Den 23 augusti utfärdades förbud mot all försäljning af öl från ett bryggeri i Nyköping.

Den 26 augusti beslöt magistraten i Nyköping, att den utskänkning af spirituösa drycker, som vore medgifven å 2 hotell, ej finge omfatta annat än egentligt brännvin.

Den 30 augusti förbjöd magistraten i Nyköping all brännvinsutskänkning å andra klassens matsal å ett af nyssberörda hotell.

Lindring i förbuden.

Lindring i förbuden. Samtidigt med de skärpningar, hvilka sålunda vidtogos i de meddelade förbuden, hade dessa mångenstädes i vissa delar återkallats eller lindrats.

För en del af västkustens badorter hade något utskänkningsförbud icke utfärdats; under tiden 3—21 augusti återkallade Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Göteborgs och Bohus län successivt de förbud, hvilka meddelats angående utskänkning å badrestaurangerna å Styrsö, Käringön, Gåsö och Stenungsön samt i Fiskebäckskil, Stenungsund, Lyckorna, Ljungskile, Stjärnvik, Långedrag och Gräbbestad.

I Borgholm återkallades förbudet mot utminutering och utskänkning af alkoholhaltiga drycker fullständigt redan den 5 augusti. Anledningen därtill var emellertid af särskild beskaffenhet. Stadsstyrelsen hade sport, att sanningslösa rykten utspridts om att till staden väntades hundratals järn-

vägsarbetare från södra Öland och orostiftare, som skulle anlända sjöledes, hvilka rykten uppskrämt stadens invånare och badgäster, så att af dessa sistnämnda många i förskräckelsen lämnat staden. Med anledning häraf beslöt stadsstyrelsen »för att visa osanningarnas grundlöshet försöka medelst sprithandelsställenas öppenhållande delvis undanröja oron och skrämseln». Den 9 augusti blef utminuteringen af brännvin samt utskänkningen af brännvin, vin och öl i Borgholm åter inställd, dock att till spisande gäster vid deras måltider fick utskänkas högst en halfbutelj vin och en tredjedels liter öl till hvarje person.

Den 9 augusti berättigades innehafvare i Göteborg af rätt till utminutering af brännvin att utlämna brännvin och vin till idkare af detaljhandel med nämnda varor.

Den 10 augusti medgafs, att öl finge i Uddevalla utlämnas till återförsäljare.

Den 12 augusti fingo bryggerierna i Halmstad rätt att sälja öl till innehafvarna af vissa restauranger i staden.

Den 13 augusti upphäfdes utskänkningsförbudet i Värnamo köping. S. d. medgafs utskänkning af öl åt spisande gäster vid slutet bord å Bofors bruks hotell i Örebro län.

Den 14 augusti tilläts utskänkning i Kristianstads län af vin och öl till spisande gäster, som intogo ordnad måltid.

Den 16 augusti erhöllo bryggerierna i Kristianstads län rättighet att sälja öl till innehafvarna af rätt till utskänkning af brännvin eller öl. S. d. tilläts utskänkningsbolaget i Varberg att sälja brännvin till innehafvarna af 3 restauranger samt dessa att i viss omfattning utöfva utskänkning. S. d. medgafs ölförsäljning till familjer i Kungälf. S. d. frigafs utminuteringen af vin i Strömstad. S. d. fingo bryggerierna i Åmål rätt att sälja öl till 4 utskänkningsställen. S. d. medgafs innehafvaren af Örebro hotell och Strömparterr att utskänka vin i samband med servering af mat vid ordnade måltider. S. d. lämnade magistraten i Piteå medgifvande till servering af spritdrycker å stadshotellet, hvarjämte å den s. k. sociskrogen skulle få serveras en sup och en halfbutelj öl till person, som förtärde tillagad mat för minst 50 öre.

Den 17 augusti tilläts ett bryggeri i Falkenberg att sälja öl till innehafvarna af 2 restauranger. S. d. medgafs i Sköfde å hotell Billingen utskänkning af brännvin till spisande gäster och i enskilda rum.

Från och med den 19 augusti fick innehafvaren af stadshotellet i Skellefteå servera utom vin och öl äfven brännvin till dem, som i hotellets matsalar intoge ordnade måltider.

Den 19 augusti tillät magistraten i Sköfde innehafvaren af hotell Skandinav att utskänka en matsup åt spisande gäster vid måltider. S. d. fick bryggeriet i Skellefteå rätt att genom kringföring sälja öl.

Den 23 augusti tilläts vinservering äfvensom ölservering utan förut stadgad inskränkning till $^1/_3$ liter för person å Vimmerby stadshotell till spisande gäster vid verklig måltid vid dukadt bord. S. d. erhöllo ett bryggeri i Laholm rätt att sälja öl till 2 restauranger, ett bryggeri i Falkenberg rätt att utlämna öl till gästgifvaregårdarna i Hallands län och ett bryggeri å Älfsborgs läns landsbygd rätt att sända öl till 3 restauranger. S. d. medgafs i Lysekil utskänkning af brännvin, vin och öl å 4 restauranger, dock att öl fick tillhandahållas endast spisande gäster vid måltider.

Den 24 augusti medgaf magistraten i Sölvesborg, att spritdrycker finge i stadshotellets matsal och kafé utskänkas åt gäst, som där intoge eller intagit ordentlig måltid med lagad mat. S. d. tillätos bryggerier i Lysekil och Lyse socken att sälja öl till fasta kunder i nämnda stad.

Den 25 augusti fingo bryggerierna i Hvetlanda köping rätt att sända öl till inom köpingen boende personer. S. d. tilläts vinutskänkning till spisande gäster vid måltider å stadshotellet i Laholm. S. d. fick bryggeriet i Falkenberg rätt att sälja öl till innehafvare af utskänkningsrättigheter och af bryggeriets ägare kända personer i Varberg. S. d. upphäfdes den skärpning af rusdrycksförbudet i Östersund, som vidtagits den 6 augusti.

Den 26 augusti tilläts utskänkningsbolaget i Nyköping att utlämna brännvin och vin till 2 hotell i staden. S. d. fick innehafvaren af stadshotellet i Alingsås rätt att servera brännvin vid ordnade måltider.

Den 27 augusti tilläts i Visby utskänkning af vin äfven utan samband med måltid å 3 restauranger äfvensom under vissa villkor försäljning till hemsändning af öl.

Den 28 augusti medgaf magistraten i Karlshamn 2 hotellinnehafvare rätt att utskänka spritdrycker till personer, hvilka å samma hotell intoge eller intagit måltid.

Den 30 augusti medgafs utskänkning af egentligt brännvin till spisande gäster vid måltider i Falköping.

De inskränkningar i de stadgade rusdrycksförbuden, hvilka sålunda under arbetsinställelsens första månad medgåfvos, voro emellertid ett fåtal i jämförelse med de framställningar därom, som inkommo till myndigheterna. Från Örebro län omtalas ett fyrtiotal sådana framställningar; dylika torde hafva gjorts hos de flesta magistrater och länsstyrelser och i några fall gjorts till föremål för afgörande af Kungl. Maj:t. Likaledes förekommo i stor mängd af nykterhetsföreningar och enskilda gjorda framställningar om förbudens skärpning och deras förlängande efter storstrejkens slut; i vissa af framställningarna yrkades omedelbart införande af allmänt rusdrycksförbud.

Upphäfvande af förbuden.

Upphäfvande af förbuden. Under *september* månad blefvo emellertid, efter successiva lindringar, de utfärdade förbuden å de flesta orter återkallade.

Sålunda ägde fullständigt upphäfvande af förbuden rum

den 3 september å första klassens restauranger å Saltsjöbaden, Dalarö, Utö, Ulriksdal, Rindöbaden och Djursholm,

den 6 i Örebro samt beträffande utskänkningen af brännvin och vin i Stockholm och beträffande utminuteringen i Trosa,

den 7 i Jönköping,

den 10 å Södermanlands läns landsbygd,

den 11 i Askersund,

den 13 i Östersund,

den 15 i Enköping, Karlskrona och Strömstad,

den 16 i Vimmerby,

den 17 i Östhammar, Öregrund, Stockholms läns landsbygd (återstående förbud), Västerås och Sala,

den 18 i Sigtuna, Uppsala, Grenna, Hvetlanda,

den 20 i Vaxholm, Södertälje, å Uppsala läns landsbygd, i Eksjö, Kristianstads län, Malmö, Landskrona, Hälsingborg, Falkenberg, Kungälf och

Åmål samt beträffande utminuteringen och ölutskänkningen i Stockholm och beträffande handeln med vin och öl i Blekinge län,
den 21 i Sundbyberg och Västervik,
den 22 i Nyköping, Sölvesborg och Strömstad samt beträffande utskänkningen i Trosa,
den 23 i Visby, Kungälf och Lysekil,
den 25 i Eskilstuna och Kungsbacka,
den 27 i Göteborgs och Bohus län (återstående förbud), Vänersborg, Falun, Söderhamn och Örnsköldsvik,
den 28 i Laholms fögderi, och
den 30 i Skellefteå,
den 1 oktober upphäfdes förbuden i Kronobergs län och Ronneby,
den 3 i samma månad i Borås,
den 4 i Karlstad och Filipstad, å Värmlands läns landsbygd och i Sundsvall,
den 5 i Kristinehamn och Härnösand samt å Älfsborgs läns landsbygd,
den 12 i Alingsås samt
först den 15 i Umeå och Skellefteå.

Rörande åtskilliga orter nämna de inkomna redogörelserna endast, att rusdrycksförbud varit stadgadt eller att rusdrycksförbud gällt, så länge arbetsinställelsen varade; man torde emellertid kunna anse, att från sistnämnda dag utminutering och utskänkning af alkoholhaltiga drycker öfverallt inom landet varit tillåten i vanlig omfattning.

Rusdrycksförbudets följder. Under året $^{1}/_{10}$ 1907—$^{1}/_{10}$ 1908 tillverkades inom landet 38,333,701 liter *brännvin* af normalstyrka. Under nästföljande år, $^{1}/_{10}$ 1908—$^{1}/_{10}$ 1909, steg tillverkningen till 44,161,995 liter, motsvarande en ökning af 5,828,294 liter. På nederlag låg den $^{1}/_{10}$ 1908 11,087,526 liter och den $^{1}/_{10}$ 1909 19,381,257 liter, en ökning alltså af ej mindre än 8,293,731 liter. Detta förhållande, utvisande att en betydande öfvertillverkning ägt rum, föranledde brännvinstillverkareföreningen att besluta en minskning af tillverkningen för året $^{1}/_{10}$ 1909—$^{1}/_{10}$ 1910 med 35 procent, hvilket medförde att — medan tillverkningen sista kvartalet 1908 utgjorde 18,439,162 liter — densamma under sista kvartalet 1909 icke belöpte sig till mer än 15,441,200 liter, motsvarande en minskning af 2,997,962 liter. Om rusdrycksförbudet ej mellankommit, skulle behållningen den $^{1}/_{10}$ 1909 å nederlagen sannolikt varit mindre, men brännvinstillverkareföreningen torde i alla händelser funnit sig nödsakad till den nedsättning, som blef beslutad. Någon minskning i statens inkomst af brännvinstillverkningsskatt under år 1909 synes därför icke ha vållats af arbetsinställelsen och därunder gällande rusdrycksförbud; under år 1910 torde däremot ifrågavarande inkomst komma att röna inflytande däraf.

Minskad tillverkning.

Kontrollstyrelsen beräknar, att under de 3 senaste kalenderåren brännvin förtärts inom landet i följande myckenheter

1907	39,656,781	liter	eller	per	invånare	7.4	liter
1908	36,024,768	»	»	»	»	6.6	»
1909	32,700,000	»	»	»	»	6.0	»

Nedgången i förbrukning från 1907 till 1908 torde hufvudsakligen bero på de försämrade ekonomiska förhållandena. Nedgången från 1908 till 1909 kan däremot icke uteslutande tillskrifvas denna anledning; i den mån den icke kan ha berott på stigande nykterhet, lärer den böra tillräknas förbudet under arbetsinställelsen mot brännvinsförsäljning.

För tillverkningen af *maltdrycker* krossades vid de skattepliktiga bryggerierna inom riket sammanlagdt

1/10 1906—30/9 1907	34,767,682	kg.	malt
1/10 1907—30/9 1908	33,626,107	»	» och
1/10 1908—30/9 1909	30,314,639	»	»

Under sista kvartalet 1908 krossades 7,148,339 kg. malt och
» » » 1909 » 3,874,780 » »

Af minskningen från tillverkningsåret 1/10 1907—30/9 1908 till tillverkningsåret 1/10 1908—30/9 1909 belöper å månaderna juli—september 898,278 kg. Denna del torde i hufvudsaklig mån bero på inskränkningarna i ölförsäljningen under arbetsinställelsen; nedgången under sista kvartalet 1909 torde däremot väsentligen bero på den skatteförhöjning, som inträdde den 1 oktober sistnämnda år; i viss mån kanske äfven på den efter arbetskonflikterna minskade köpkraften hos kunderna.

Minskad förbrukning.

Att döma af förestående siffror och tillgängliga uppgifter angående införseln skulle konsumtionen af brännvin och öl under år 1909, jämförd med konsumtionen år 1908, ha varit ungefär 1/11 mindre beträffande brännvin och 1/10 mindre beträffande öl. Om konsumtionen af vin under år 1909 äro fullständiga siffror ännu ej tillgängliga; man torde dock träffa sanningen ganska nära, om man antager, att konsumtionen år 1909 af alkoholhaltiga drycker inom riket i sin helhet med omkring en elftedel understigit konsumtionen år 1908.

För de alkoholhaltiga drycker, hvilka förtärdes år 1908, utgafs ett belopp, hvilket beräknats till sammanlagdt omkring 130 millioner kronor. En elftedel häraf utgör omkring 12 mil-

lioner kronor, hvilket alltså skulle utgöra det belopp, hvilket genom den minskade konsumtionen inbesparats.

Aktiebolaget Göteborgssystemet i Stockholm sålde brännvin

år 1908	för	kr.	9,153,287: 67
» 1909	»	»	8,084,225: 77
	Minskning	kr.	1,069,061: 90

Under augusti och september månader utgjorde bolagets bruttovinst på försåldt brännvin

år 1908	kr.	1,504,241: 94
» 1909	»	290,426: 10
Minskning	kr.	1,213,815: 84

Minskningen under strejkmånaderna öfversteg alltså med kr. 144,753: 94 minskningen under året i sin helhet, hvilket ger vid handen, att under den tid af året rusdrycksförbud icke varit gällande, brännvinskonsumtionen icke varit i sjunkande utan, i någon mån, stigit. Enahanda var förhållandet i Göteborg. Aktiebolaget Göteborgssystemet i nämnda stad hade under försäljningsåret $^{1}/_{10}$ 1907—$^{31}/_{12}$ 1908 en bruttoinkomst af kronor 2,247,312: 90, hvilket för en tidrymd af 12 månader motsvarar (högst) kr. 1,797,850: 32

år 1909 utgjorde bolagets bruttoinkomst 1,515,929: 27

Minskning kr. 281,921: 05.

Försäljningssummorna under augusti och september månader utgjorde

år 1908	kr.	668,435: —
» 1909	»	167,705: —
Minskning	kr.	500,730: —

hvilket belopp med kr. 218,808: 95 öfverstiger årsminskningen.

Motsvarande siffror finnas icke tillgängliga från andra utskänkningsbolag, men man torde dock vara berättigad antaga, att om icke hela åtminstone den vida öfvervägande delen af den inträdda minskningen i konsumtionen af alkoholhaltiga drycker och därigenom gjorda besparingar äro att tillskrifva rusdrycksförbudet.

Förlust för producenter och mellanhänder.

Denna besparing motsvaras gifvetvis af förlust eller minskad inkomst för de flesta i rusdryckshandteringen intresserade. Revision af utskänkningsbolagens räkenskaper för år 1909 på-

går under mars och april månader innevarande år; dess resultat äro därför ännu ej kända. Från vissa bolag ha dock erhållits meddelanden rörande deras nettovinst under år 1909, hvarom närmare uppgifter inhämtas i tab. M.

Tab. M. Vissa utskänkningsbolags nettovinster åren 1908 och 1909.

Stad.	12/15 af nettovinsten 1/10 07 —31/12 08. Kr.	Nettovinst 1909. Kr.	*Minskning* (eller ökning +). Kr.	Stad.	12/15 af nettovinsten 1/10 07 —31/12 08. Kr.	Nettovinst 1909. Kr.	*Minskning* (eller ökning +). Kr.
Stockholm ...	2,750,644.50	2,379,036.63	371,607.87	Ystad	112,958.29	98,164.26	14,794.03
Södertälje ...	160,000.00	121,800.00	38,200.00	Halmstad.....	203,256.76	187,978.98	15,277.78
Uppsala	249,273.88	190,620.09	58,633.79	Göteborg.....	1,379,619.47	1,025,993.48	353,625.99
Eskilstuna ...	205,071.49	189,214.18	15,857.31	Uddevalla ...	158,481.74	131,918.40	26,563.34
Linköping ..	233,575.91	241,767.73	+ 8.191.82	Karlstad	200,640.66	139,023.39	61,617.27
Norrköping...	336,338.92	252,826.52	83,512.40	Örebro	431,295.98	281,584.38	149,711.60
Jönköping ...	169,514.95	123,725.28	45,789.67	Västerås	199,895.41	194,183.49	5,711.92
Kalmar.....	206,477.14	192,023.49	14,453.65	Falun	258,207.68	174,353.61	83,854.07
Karlskrona ...	192,082.58	155,318.29	36,764.29	Gäfle.....	259,452.00	191,615.00	67,837.00
Kristianstad..	203,812.35	164,952.50	38,859.85	Söderhamn ...	87,338.00	45,786.36	41,551.64
Malmö	532,760.64	459,666.43	73,094.21	Sundsvall.....	230,900.35	152,095.99	78,804.36
Lund.....	138,017.57	108,604.68	29,412.89	Samtliga 25 städer	9,294,832.05	7,502,525.07	1,792,306.98
Landskrona...	83,189.32	67,306.14	15,883.18				
Hälsingborg .	312,026.46	232,965.77	79,060.69				

Under försäljningsåret 1/10 1907—31/12 1908 inflöto å brännvinshandeln i ofvan uppräknade 25 städer netto ungefär 60 procent af hela det belopp, hvilket jämlikt 25 § i förordningen om försäljning af brännvin skall komma det allmänna till godo. Under förutsättning att minskningen i nettovinst för ifrågavarande städers utskänkningsbolag motsvaras af en proportionsvis lika stor minskning i öfriga till fördelning ingående brännvinsförsäljningsmedel, skulle hela minskningen af det allmännas — kommuners, landstings, hushållningssällskaps och nykterhetsintressets — inkomst af brännvinsförsäljningen år 1909, jämfördt med 1908 (d. v. s. 12/15 af inkomsten för försäljningstiden 1/10 1907—31/12 1908) belöpa sig till ungefär 2,750,000 kronor. Då emellertid under ett kalenderårs 3 sista månader i allmänhet säljes betydligt mera brännvin än under något af de öfriga kvartalen, får man vid en fördelning mellan sista kvartalet 1907 och år 1908 af vinsten för försäljningstiden 1/10 1907—31/12 1908 icke tillgodoföra 1908 tolf femtondelar af samma vinst; med hänsyn härtill torde den verkliga minskningen af ifrågavarande medel icke böra beräknas mycket högre än 2,000,000 kronor.

För att utröna i hvad mån rusdrycksförbudet varit förlustbringande för vinhandlandena, begärdes af åtskilliga bland dem uppgifter rörande bland annat storleken af deras omsättning under de 6 sista månaderna af 1908 och 1909. Svar erhöllos från 6 vinhandlande i Stockholm, 1 i Malmö och 1 i Sundsvall. En sammanfattning af dessa svar lämnas i tab. N.

Tab. N. Vinhandelsaffärers omsättning

under juli—december 1908—1909.

(Uppgifterna afse 8 affärer, hvaraf 6 i Stockholm, 1 i Malmö och 1 i Sundsvall.)

Månad.	År 1908.			År 1909.			Ökning (+) el. minskning (—) 1908 09.	
	Kontant omsättning.	Kreditomsättning.	Hela omsättningen.	Kontant omsättning.	Kreditomsättning.	Hela omsättningen.		
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	%.
Juli	65,053	329,291	**394,344**	79,367	437,221	**516,588**	+ 122,244	+ 31.0
Augusti	71,414	314,793	**386,207**	3,848	84,029	**87,877**	— 298,330	— 77.2
September	68,810	371,670	**440,480**	77,569	460,607	**538,176**	+ 97,696	+ 22.2
Oktober	76,011	444,014	**520,025**	85,688	454,699	**540,387**	+ 20,362	+ 3.9
November	70,135	407,465	**477,600**	80,228	456,857	**537,085**	+ 59,485	+ 12.5
December	126,884	453,017	**579,901**	134,383	458,460	**592,843**	+ 12,942	+ 2.2
Summa	**478,307**	**2,320,250**	**2,798,557**	**461,083**	**2,351,873**	**2,812,956**	+ **14,399**	+ **0.5**

En närmare granskning af tabellen och de till grund för densamma liggande uppgifter ger vid handen, att rusdrycksförbudet starkt minskat omsättningen under augusti månad, men att andra omständigheter gjort, att ifrågavarande 8 vinhandlandes sammanlagda omsättning under senare halfåret 1909 icke blifvit mindre utan i någon mån större än under sista halfåret 1908. För vinhandlandena i Stockholm var till följd af utställningen å Djurgården juli månad särskildt gynnsam; den i det föregående omförmälda stigningen af alkoholförbrukningen under år 1909 bidrog också till utjämningen. Vissa af ifrågavarande vinhandlande fingo dock sin omsättning minskad äfven under månaderna efter rusdrycksförbudets upphäfvande och tillskrifva detta förhållande konkurrens från utlandet, hvarifrån en del konsumenter under förbudstiden införskrefvo spritvaror och vin.

För hotell och restauranger medförde storstrejken och rusdrycksförbudet betydliga förluster, hvilka säkerligen endast till en mindre del kunnat ersättas genom en ökad frekvens under tiden efter storstrejken. Genom medverkan af Sveriges centrala restauratörförening hafva erhållits uppgifter rörande om-

sättningen under tiden $^{19}/_{7}$—$^{19}/_{9}$ år 1908 och motsvarande tid år 1909 å 41 hotell och 62 restauranger å olika orter i landet. Af dessa uppgifter, hvilka i tabellform finnas sammanfattade i bil. 13 [1]), framgår bland annat, att under tiden $^{2}/_{8}$—$^{19}/_{9}$ 1908 och motsvarande tid 1909 bruttoinkomsten utgjorde:

	År 1908. Kr.	År 1909. Kr.
å 2 *hotell* i Stockholm	31,698	36,373
» 5 » » Göteborg	68,737	47,091
» 34 » å öfriga orter	144,594	101,761
Summa	245,029	185,225

	År 1908. Kr.	År 1909. Kr.
å 9 *restauranger* i Stockholm	614,744	457,922
» 9 » » Göteborg	281,378	194,006
» 44 » å öfriga orter	831,798	510,766
Summa	1,727,920	1,162,694

Minskningen (resp. ökningen) utgjorde alltså:

i Stockholm för 2 hotell	+ 4,675 kr.	eller	14.7	%
» » » 9 restauranger	— 156,822 »	»	25.5	»
» Göteborg » 5 hotell	— 21,646 »	»	31.5	»
» » » 9 restauranger	— 87,372 »	»	31.1	»
å öfriga orter » 34 hotell	— 42,833 »	»	29.6	»
» » » » 44 restauranger	— 321,032 »	»	38.6	»
å samtl. orter för 41 hotell	— 59,804 kr.	eller	24.4	%
» » » » 62 restauranger	— 565,226 »	»	32.7	».

Utom beträffande Stockholm, där ökningen af bruttoinkomsten berodde på, att det ena hotellet erhöll betydande inkomst såsom förläggningsplats för den frivilliga skyddskåren, uppgifva samtliga innehafvare af ifrågavarande hotell och restauranger, att de lidit ekonomisk förlust till följd af storstrejken och rusdrycksförbudet. I hvilket förhållande denna förlust står till den minskade omsättningen lärer icke kunna med säkerhet beräknas; 45 af hotell- och restauranginnehafvarne uppgifva emellertid, till hvilken summa de uppskatta denna förlust, därvid de sammanlagdt komma till ett belopp af 291,500

[1]) Af samtliga 62 restauranger och 41 hotell, som meddelat uppgifter, hafva de i bil. 13 upptagna (resp. 58 och 39) lämnat desamma detaljerade pr. vecka.

kronor. De angifna förlustsiffrorna synas emellertid i vissa fall vara för högt beräknade.

Storstrejkens ekonomiska verkningar med afseende å maltindustrien torde ha gestaltat sig ytterst olika för olika bryggerier, beroende dels på den utsträckning, i hvilken arbetarne vid de särskilda bryggerierna tillhörde fackorganisationen — vid ett flertal bryggerier pågick arbetet under hela strejkperioden, vid andra åter var det helt och hållet nedlagdt — dels ock på skiljaktigheterna med afseende å rusdrycksförbudets utsträckning å de olika orterna; vissa bryggerier i landsorten slutsålde under strejken sina lager i Stockholm och å andra orter, hvilket medförde, att vinsten å 1909 års rörelse blef större, än den skulle ha blifvit under vanliga förhållanden; andra däremot, hvilka under arbetsinställelsen förbjödos all ölförsäljning, lära ha drabbats af betydliga förluster. Några uppgifter om beloppen af dessa ha emellertid icke erhållits.

Gagn för allmän ordning.

I det föregående är anfördt, att genom minskad förtäring under arbetsinställelsen af alkoholhaltiga drycker skulle ha inbesparats ett belopp af omkring 12 millioner kronor. Denna inbesparing, hvaraf en högst betydande del kan anses ha tillgodokommit den genom lockout och strejk arbetslösa befolkningen, har nog i sin mån gjort det möjligt för arbetarne att hålla ut i striden. Det i allmänhet lugna förloppet af denna, hvilket till stor del får tillskrifvas rusdrycksförbudet, torde dock vara detta förbuds hittillsvarande förnämsta påföljd.

Fylleriförseelser. Af särskildt intresse är den i samband med rusdrycksförbudet inträdda minskningen af fylleriförseelsernas antal. Härom återfinnas i Bil. 11 detaljerade uppgifter för hvarje stad samt landsbygden i alla länen. Bilagans väsentliga resultat äro sammanställda i tab. O, hvilken utvisar, att dessa förseelsers antal under sista halfåret 1908 uppgick till 31,118, däraf 27,435 i städerna och 3,683 å landsbygden. Under sista halfåret 1909 sjönk antalet till 28,028, däraf 25,050 i städerna och 2,978 på landsbygden, en minskning alltså i städerna af 2,385 och å landsbygden af 705. Med afseende å de olika orterna hänvisas i öfrigt till bilagan; erinras må endast, att de förekommande skiljaktigheterna i sin mån torde återspegla omfattningen och långvarigheten af rusdrycksförbudets tillämpning i olika delar af landet.

Minskningen å själfva strejkmånaderna är dock större, än hvad dessa siffror angifva, beroende därpå, att under juli, oktober, november och december månader 1909 års siffror ej

Tab. O. Fylleriförseelser

under juli–december åren 1908 och 1909.

Län.		Antal.		Ökning (+), minskning (−) 1908/09.		Län.		Antal.		Ökning (+), minskning (−) 1908/09.	
		1908.	1909.	Antal.	%.			1908.	1909.	Antal.	%.
Stockholms stad		**7,930**	**7,517**	**— 413**	**— 5.2**	Göteborgs och Bohus län	st.	4,375	4,246	— 129	— 2.9
							lb.	137	133	— 4	— 2.9
Stockholms län	st.	324	390	+ 66	+ 17.3	Tillsammans		**4,512**	**4,379**	**— 133**	**— 2.9**
	lb.	245	234	— 11	— 4.5						
Tillsammans		**569**	**624**	**+ 55**	**+ 7.9**	Ältsborgs län	st.	656	516	— 140	— 21.3
							lb.	484	319	— 165	— 34.1
Uppsala län	st.	691	623	— 68	— 9.8	Tillsammans		**1,140**	**835**	**— 305**	**— 26.8**
	lb.	26	19	— 7	— 26.9						
Tillsammans		**717**	**642**	**— 75**	**— 10.5**	Skaraborgs län	st.	325	342	+ 17	+ 5.2
							lb.	153	95	— 58	— 37.9
Södermanlands l.	st.	506	445	— 61	— 12.1	Tillsammans		**478**	**437**	**— 41**	**— 8.6**
	lb.	134	112	— 22	— 16.4						
Tillsammans		**640**	**557**	**— 83**	**— 13.0**	Värmlands län	st.	1,053	717	— 336	— 31.9
							lb.	390	298	— 92	— 23.6
Östergötlands län	st.	1,017	880	— 137	— 13.4	Tillsammans		**1,443**	**1,015**	**— 428**	**— 29.7**
	lb.	189	169	— 20	— 10.6						
Tillsammans		**1,206**	**1,049**	**— 157**	**— 13.0**	Örebro län	st.	715	594	— 121	— 16.9
							lb.	151	100	— 51	— 33.8
Jönköpings län	st.	272	192	— 80	— 29.4	Tillsammans		**866**	**694**	**— 172**	**— 19.9**
	lb.	136	126	— 10	— 7.4						
Tillsammans		**408**	**318**	**— 90**	**— 22.1**	Västmanlands län	st.	738	725	— 13	— 1.8
							lb.	43	65	+ 22	+ 51.2
Kronobergs län	st.	174	122	— 52	— 29.8	Tillsammans		**781**	**790**	**+ 9**	**+ 1.2**
	lb.	103	68	— 35	— 34.0						
Tillsammans		**277**	**190**	**— 87**	**— 31.4**	Kopparbergs län	st.	406	240	— 166	— 40.9
							lb.	297	161	— 136	— 45.8
Kalmar län	st.	295	295	—	—	Tillsammans		**703**	**401**	**— 302**	**— 43.0**
	lb.	106	76	— 30	— 28.3						
Tillsammans		**401**	**371**	**— 30**	**— 7.5**	Gäfleborgs län	st.	1,083	906	— 177	— 16.3
							lb.	167	148	— 19	— 11.4
Gottlands län	st.	149	110	— 39	— 26.2	Tillsammans		**1,250**	**1,054**	**— 196**	**— 15.7**
	lb.	7	13	+ 6	+ 85.7						
Tillsammans		**156**	**123**	**— 33**	**— 21.2**	Västernorrl. län	st.	869	599	— 270	— 31.1
							lb.	228	272	+ 44	+ 19.3
Blekinge län [1]	st.	317	259	— 58	— 18.3	Tillsammans		**1,097**	**871**	**— 226**	**— 20.6**
	lb.	22	18	— 4	— 18.2						
Tillsammans		**339**	**277**	**— 62**	**— 18.3**	Jämtlands län	st.	267	279	+ 12	+ 4.3
							lb.	74	57	— 17	— 23.0
Kristianstads län	st.	376	279	— 97	— 25.8	Tillsammans		**341**	**336**	**— 5**	**— 1.5**
	lb.	87	74	— 13	— 14.9						
Tillsammans		**463**	**353**	**— 110**	**— 23.8**	Västerbottens län	st.	91	99	+ 8	+ 8.8
							lb.	11	21	+ 10	+ 90.9
Malmöhus län	st.	3,901	3,983	+ 82	+ 2.1	Tillsammans		**102**	**120**	**+ 18**	**+ 17.6**
	lb.	368	320	— 48	— 13.0						
Tillsammans		**4,269**	**4,303**	**+ 34**	**+ 0.8**	Norrbottens län	st.	375	255	— 120	— 32.0
							lb.	123	71	— 52	— 42.3
Hallands län	st.	530	437	— 93	— 17.5	Tillsammans		**498**	**326**	**— 172**	**— 34.5**
	lb.	2	9	+ 7	+ 350.0						
Tillsammans		**532**	**446**	**— 86**	**— 16.2**	**Hela riket**		**31,118**	**28,028**	**— 3,090**	**— 9.9**
						Däraf städer		27,435	25,050	— 2,385	— 8.7
						» landsbygd		3,683	2,978	— 705	— 19.1

[1] Från Ronneby har uppgift ej kunnat erhållas.

obetydligt öfverstigit siffrorna för 1908. Minskningen, resp. ökningen, för de särskilda månaderna utgör nämligen:

	Städer.	Landsbygd.	Tillsammans. Antal.	%
För juli	+ 658	— 3	+ 655	+ 14.9
» augusti	— 3,861	— 507	— 4,368	— 77.8
» september	— 699	— 248	— 947	— 17.2
» oktober	+ 1,140	— 8	+ 1,132	+ 18.6
» november	+ 152	+ 27	+ 179	+ 3.7
» december	+ 225	+ 34	+ 259	+ 5.5
	— 2,385	**— 705**	**— 3,090**	**— 9.9**

Hvilka följder, erfarenheterna under storstrejken komma att medföra för nykterhetsrörelsen, torde ännu ej kunna öfverskådas. Den iakttagna märkbara lättheten för stora samhällslager att — om också för en kortare tid — undvara alkoholhaltiga drycker samt de fördelaktiga verkningarne med afseende å allmän ordning komma dock utan tvifvel att vara af ganska stor betydelse för allmänhetens ställning till denna rörelse.

20. Brott och förseelser,

begångna i samband med konflikten.

För att utröna bl. a. antalet och arten af förseelser, begångna i samband med konflikten, samt deras påföljder utsändes dels direkt till Öfverståthållareämbetet i Stockholms stad samt till magistraterna i öfriga städer, dels ock, genom länsstyrelsernas förmedling, till samtliga länsmansdistrikt särskilda frågeformulär till besvarande af vederbörande myndigheter.

Från 50 af rikets städer uppgifves, att förseelser[1]) blifvit begångna, under det enligt uppgifter från återstående städer inga förseelser där förekommit, hvilket sistnämnda förhållande i vissa fall förklarats bero därpå, att resp. orter icke berörts af arbetskonflikten.

Beträffande landsbygden hafva enligt de inkomna uppgifterna förseelser blifvit begångna i 129 af rikets 519 länsmansdistrikt, under det i de öfriga distrikten inga sådana begåtts. Från 30 af dessa sistnämnda distrikt uppgifves uttryckligen, att de

[1]) Med förseelser afses i detta sammanhang endast sådana, som begåtts i samband med konflikten.

icke i någon mån haft känning af konflikten. Efter allt att döma har emellertid förhållandet varit detsamma äfven beträffande åtskilliga andra länsmansdistrikt, ehuru detta icke direkt uttalas i de å frågeformulären afgifna svaren.

Å formulären hafva förseelserna till sin art uppdelats i följande hufvudgrupper: *brott mot annans frihet; hemfridsbrott; skadegörelse; brott mot offentlig myndighet*; *politiförseelser; olaga försäljning af brännvin, öl o. d.; tryckfrihetsmål;* samt *andra förseelser.* För flertalet af dessa hufvudgrupper äro vidare angifna vissa därunder ingående speciella slag af förseelser.

I *bil. 9* hafva sammanförts samtliga anmälda, åtalade och straffällda förseelser, som stått i samband med konflikten, med fördelning dels efter de nyss angifna hufvudgrupperna af förseelser och dels efter olika orter. Af utrymmesskäl hafva emellertid endast angifvits siffrorna för hvarje läns städer tillsammantagna och landsbygd samt därjämte för vissa särskilda platser, där förseelserna uppgått till större antal. Slutsummorna för hela landet blifva följande:

	Anmälda	Åtalade	Straffällda
	brott och förseelser.		
Städer	500	329	260
Landsbygd	648	472	232
Hela riket	**1,148**	**801**	**492**

Med afseende å dessa siffror faller genast i ögonen, att af 1,148 anmälda förseelser endast 801 blifvit åtalade och att sålunda ej färre än 347 anmälningar eller 30 % icke föranledt åtal. Vid granskning af bil. 9:II finner man vidare, att flertalet af dessa anmälda men ej åtalade fall belöper sig på brotten mot annans frihet samt på hemfridsbrott och skadegörelser. Enligt de i *bil. 10* meddelade uppgifter var orsaken till, att förseelserna ej beifrades i 257 fall att söka däri, att deras föröfvare ej upptäcktes; i 41 fall kunde föröfvaren ej anträffas med stämning, i 49 fall kom förseelsen af annan anledning icke att föranleda myndighets åtgärd.

Lokal fördelning.

Med afseende å förseelsernas lokala fördelning må vissa närmare uppgifter ur bil. 9 här återgifvas.

Med afseende å antalet anmälda förseelser står Gäfleborgs län först med 149, därefter komma Kopparbergs och Värmlands med resp. 104 och 96, Stockholms stad med 92, Västmanlands län med 84, Göteborgs och Bohus med 70, Älfsborgs med 69, Stockholms med 56 och Örebro med 49, hvarefter följa: Västernorrlands (43), Kalmar (42), Malmöhus (39), Östergötlands och Hallands (38), Jönköpings (31), Norrbottens (30), Södermanlands (25), Blekinge (23), Kristianstads (18,) Skaraborgs (14), Uppsala (13);

sist komma Västerbottens med 9, Kronobergs med 7, Jämtlands med 6 och Gottlands län med endast 3 anmälda förseelser.

Äfven beträffande antalet åtalade förseelser går Gäfleborgs län i spetsen med 89, sedan kommer Kopparbergs län med 75, Stockholms stad med 64, Västmanlands län med 57, Värmlands med 54, Stockholms med 47, Göteborgs och Bohus med 43, Örebro med 40, Västernorrlands med 39, Kalmar med 37, Malmöhus med 35 och Hallands med 33; vidare Jönköpings (26), Södermanlands (24), Norrbottens (23), Blekinge (21), Östergötlands (20), Kristianstads (15), Skaraborgs (14), Älfsborgs (13), Västerbottens (9), Uppsala (8), Kronobergs och Jämtlands (6) samt äfven nu sist i ledet Gottlands län med endast 3 åtalade förseelser.

Vidkommande slutligen antalet straffällda förseelser kommer Stockholms stad först med 44, hvarefter följa Västmanlands län med 43, Gäfleborgs med 41, Göteborgs och Bohus med 35, Malmöhus med 32, Värmlands med 30, Örebro med 28, Kalmar med 24, Jönköpings, Hallands och Västernorrlands med 23 hvartdera, Kopparbergs med 21, Stockholms och Södermanlands med 19 hvartdera, Blekinge med 18, Östergötlands och Skaraborgs med 12 hvartdera, Älfsborgs med 10, Kristianstads med 9, Uppsala och Västerbottens med 8 hvartdera, Norrbottens med 4 samt slutligen Kronobergs och Gottlands län med 2 straffällda förseelser inom hvartdera länet.

Bland de olika städerna framstå ej de största med synnerligen höga siffror i förhållande till vissa andra. Medan Stockholm som nämnts uppvisade 92 anmälda, 64 åtalade och 44 straffällda förseelser, voro talen för Göteborg resp. 31, 13 och 12, för Malmö resp. 9, 8 och 8, för Norrköping resp. 19, 4 och 4. Däremot stego siffrorna för Västerås till resp. 27, 26 och 23, för Gäfle till resp. 68, 26 och 22, för Södertälje till resp. 22, 21 och 14, för Karlstad till resp. 13, 12 och 12 o. s. v. Antecknas må slutligen, att för den lilla staden Sala motsvarande siffror uppgå till resp. 10, 10 och 7, samt att i Borås ej mindre än 57 förseelser anmäldes, men endast 6 åtalades, hvaraf 5 straffälldes.

De största förseelsesiffrorna särskildt för landsbygden uppvisa Kopparbergs län med resp. 100 anmälda, 73 åtalade och 19 straffällda förseelser, Värmlands län med resp. 83, 42 och 18, Gäfleborgs med resp. 74, 57 och 16, Örebro län med 34, 26 och 18 o. s. v.

I resp. städer inom Kronobergs, Kristianstads och Västerbottens län samt å Gottlands läns landsbygd hafva inga förseelser i samband med konflikten blifvit beifrade.

Förseelsernas art.

För de olika slagen af förseelser finnas uppgifter om antalet anmälda, åtalade och straffällda förseelser återgifna i *Bil. 9: II* samt med mera detaljerad fördelning i *Bil. 10.* Mer än hälften af alla förseelser kommo på hufvudgrupperna: brott mot annans frihet (resp. 373, 193 och 103 fall) samt politiförseelser[1]) (resp. 300, 277 och 166 fall); inom den förstnämnda gruppen framträda särskildt fallen af misshandel, trakasserier eller hot mot arbetsvillig, i den senare gruppen hufvudsakligen frågor om beträdande af fridlyst område samt om deltagande

[1]) Enligt erhållna uppgifter skulle härjämte trenne utländska undersåtar hafva i samband med konflikten blifvit utvisade ur landet (jfr. Handl. sid. 254, noten).

i förbjuden folksamling eller demonstration. Minsta antalet fall beröra tryckfrihetsmål (resp. 10, 10 och 7) samt hemfridsbrott resp. 50, 16 och 9 fall).

Tab. P. De åtalade förseelsernas påföljder.

	Åtalade.	Däraf			Procent		
		frikända.	ej slutförda.	straffällda.	frikända.	ej slutförda.	straffällda.
Brott mot annans frihet	193	47	43	103	24.3	22.3	53.4
Hemfridsbrott	16	1	6	9	6.2	37.5	56.3
Skadegörelse	26	10	2	14	38.5	7.7	53.8
Brott mot offentlig myndighet	64	10	17	37	15.6	26.6	57.8
Politiförseelser	277	16	95	166	5.8	34.3	59.9
Olaga försäljning af brännvin m. m.	135	14	19	102	10.4	14.1	75.5
Tryckfrihetsmål	10	2	1	7	20.0	10.0	70.0
Andra förseelser	80	8	18	54	10.0	22.5	67.5
Tillsammans	**801**	**108**	**201**	**492**	**13.5**	**25.1**	**61.4**

Tab. P lämnar i absoluta och relativa tal för de olika hufvudgrupperna af förseelser en bild af åtalens resultat. Af samtliga 801 åtalade förseelser (hvaraf 329 i städer och 472 på landsbygden) ledde 108 till frikännande (resp. 60 och 48), 201 hade vid tidpunkten för uppgifternas meddelande ännu ej slutförts[1]) (resp. 9 och 192), hvadan sålunda endast 492 blifvit straffällda (resp. 260 och 232). Bland åtalen för skadegörelse ledde ej färre än 38.5 % till frikännande, af brotten mot annans frihet 24.3 %. De ej slutförda målen uppgingo för den sistnämnda förseelsegruppen till 22.3 %, för hemfridsbrotten till 37.5 %, för politiförseelserna till 34.3 %. Det torde böra påpekas, att af 329 i städer åtalade förseelser endast 9 ej hunnit slutföras vid vederbörande underrätt, under det att 192 utaf 472 inför landsdomstol dragna förseelser ej hunnit afgöras (februari 1910).

De straffällda förseelsernas fördelning på speciella slag framgår af *tab. Q.* Därvid är att märka, hurusom vissa förseelser på grund af sin natur lättare kunna föröfvas å landsbygden än i städerna, t. ex. hemfridsbrott och skadegörelser, under det förhållandet är motsatt beträffande t. ex. deltagande i förbjuden folksamling och demonstration. De i tabellen återgifna siffrorna för bestraffade fall bestyrka i sin mån dessa förhållanden.

[1]) Häri ingå äfven några åtal med okändt resultat.

Tab. Q. Antalet straffällda brott och förseelser.

Brott och förseelser.	Städer.	Landsbygd.	Tillsammans.
1. **Brott mot annans frihet:**			
a) misshandel, trakasserier eller hot mot arbetsvillig	59	36	**95**
b) öfriga brott mot annans frihet	1	7	**8**
2. **Hemfridsbrott**	1	8	**9**
3. **Skadegörelse:**			
a) å arbetsplats, maskiner etc.	3	—	**3**
b) spårvägsattentat	3	1	**4**
c) annan skadegörelse	—	7	**7**
4. **Brott mot offentlig myndighet:**			
a) våld mot polisman	4	3	**7**
b) uppmaning till brottslig handling (antimilitaristisk agitation etc.)	3	1	**4**
c) prisande af brottslig handling	—	—	**—**
d) annat brott mot offentlig myndighet	11	15	**26**
5. **Politiförseelser:**			
a) beträdande af fridlyst område	16	42	**58**
b) deltagande i förbjuden folksamling eller demonstration	48	16	**64**
c) bärande af standar med förbjuden inskrift	5	2	**7**
d) annan politiförseelse	12	25	**37**
6. **Olaga försäljning** af brännvin eller öl etc.	57	45	**102**
7. **Tryckfrihetsmål**	6	1	**7**
8. **Andra** i samband med konflikten begångna förseelser (frånsedt fylleriförseelser):	31	23	**54**
Tillsammans	**260**	**232**	**492**

De ådömda straffens art framgår af följande tablå:

	Antalet förseelser sakfällda med				
	skadestånd.	böter.	fängelse.	straffarbete.	Tillsammans.
Städer	[1])5)	228	23	9	[1])260
Landsbygd	2	201	19	10	**232**
Hela riket	[1])**2**	**429**	**42**	**19**	[1])**492**

Häraf framgår, att det alldeles öfvervägande antalet förseelser eller 87 % bestraffades med böter, under det att svårare straff såsom fängelse och straffarbete förekommo i endast jämförelsevis få fall. Sannolikt torde emellertid vara, att ett relativt stort antal svårare förseelser förefunnos bland dem, som ännu ej hunnit slutföras. Skadestånd ådömdes å landsbygden endast för 2, i städer för 5 förseelser, de sistberörda alla i samband med böter.

[1]) För 5 till skadestånd sakfällda förseelser i städer hade jämväl böter ådömts och medtagas dessa för undvikande af dubbelräkning därför endast såsom bötesfall i summorna härofvan.

En närmare kännedom om beskaffenheten och omfattningen af de ådömda straffen inhämtas af *Tab. R.* Med afseende å densamma må här endast påpekas, att för 431 förseelser ådömdes skadestånd och bötesbelopp om tillsammans 25,097 kr., eller i medeltal omkr. 58 kr., att fängelsetiden för 42 fall bestämdes till sammanlagdt 78 månader eller i genomsnitt omkr. 2 mån., samt att straffarbetstiden för 19 fall blef tillhopa 75 månader eller i medeltal omkr. 4 månader.

Tab. R. Beskaffenheten och omfattningen af de ådömda straffen.

		Städer.		Landsbygd.		Tillsammans.	
		Antal fall.	Påföljd.	Antal fall.	Påföljd.	Antal fall.	Påföljd.
Skadestånd och bötesbelopp:			Kr.		Kr.		Kr.
Skadestånd	intill 100 kr.	[1] (1)	10	2	111	(1) 2	**121**
	100—500 kr.	[1] (3)	3,200	—	—	(3)	**3,200**
	500 kr. och däröfver	[1] (1)	600	—	—	(1)	**600**
Böter	intill 100 kr.	195	5,665	170	4,271	**365**	**9,936**
	100—500 kr.	32	4,795	30	5,395	**62**	**10,190**
	500 kr. och däröfver	1	500	1	550	**2**	**1,050**
	Tillsammans	**228**	**14,770**	**203**	**10,327**	**431**	**25,097**
Frihetsstraff:			Månader		Månader		Månader
Fängelse	1—3 månader	21	31	19	37	**40**	**68**
	3—6 »	2	10	—	—	**2**	**10**
	öfver 6 »	—	—	—	—	—	—
Straffarbete	1—3 månader	6	14	8	22	**14**	**36**
	3—6 »	1	4	1	3	**2**	**7**
	öfver 6 »	2	24	1	8	**3**	**32**
	Tillsammans	**32**	**83**	**29**	**70**	**61**	**153**

Anmärkas bör i detta sammanhang, att antalet straffällda förseelser icke fullt motsvarar antalet bestraffade personer. I åtskilliga fall har nämligen samma person begått flere förseelser och för dem bestraffats. Detta förhållande ägde rum med afseende å 26 personer, hvilka sakfällts för sammanlagdt 56 förseelser, hvadan antalet för de här ofvan behandlade förseelserna bestraffade personer utgjorde 462.

Här har slutligen i tab. S tillfogats ett sammandrag af öfriga tabellers hufvudsakliga innehåll. Tabellen anger nämligen för städerna, landsbygden och hela riket, *dels* hela antalet anmälda, åtalade och straffällda förseelser, *dels* i hvad mån de anmälda förseelsernas föröfvare antingen icke blifvit upptäckta eller icke anträffats med stämning eller ej blifvit åtalade eller verkligen åtalats, *dels* i huru många fall åtalen ledt till fri-

[1] I förening med böter.

Tab. S. Brott och förseelser samt beskaffenheten af de ådömda straffen.

	Städer.	Landsbygd.	Tillsammans.
Anmälda förseelser:			
hvilkas föröfvare ej upptäckts...	139	118	**257**
» » ej anträffats med stämning	3	38	**41**
» » ej åtalats	29	20	**49**
» » blifvit åtalade	329	472	**801**
Tillsammans	**500**	**648**	**1,148**
Åtalade förseelser:			
som ledt till frikännande	60	48	**108**
» ej slutförts	9	192	**201**
» blifvit straffällda	260	232	**492**
Tillsammans	**329**	**472**	**801**
Straffällda förseelser:			
hvarvid ådömts *skadestånd*			
af intill 100 kr.	[1] (1)	2	[1] (1) **2**
» 100—500 kr.	[1] (3)	—	[1] (3)
» 500 kr. och däröfver	[1] (1)	—	[1] (1)
Tillsammans	[1] (5)	**2**	[1] (5) **2**

	Städer.	Landsbygd.	Tillsammans.
som bestraffats med *böter*			
af intill 100 kr.	195	170	**365**
» 100—500 kr.	32	30	**62**
» 500 kr. och däröfver	1	1	**2**
Tillsammans	**228**	**201**	**429**
som bestraffats med *fängelse*			
1—3 månader	21	19	**40**
öfver 3 t. o. m. 6 månader	2	—	**2**
öfver 6 månader	—	—	—
Tillsammans	**23**	**19**	**42**
som bestraffats med *straffarbete*			
2 t. o. m. 3 månader	6	8	**14**
öfver 3 t. o. m. 6 månader	1	1	**2**
öfver 6 månader	2	1	**3**
Tillsammans	**9**	**10**	**19**
Hela antalet straffällda	**260**	**232**	**492**

kännande, ej slutförts eller blifvit straffällda, *dels* slutligen beskaffenheten af de ådömda straffen.

Uttalanden af myndigheter.

För att lämna en närmare belysning af de i samband med konflikten begångna förseelserna, särskildt å landsbygden och i allmänhet på smärre platser, hvarom i tidningspressen mindre förmälts än beträffande de större städerna, återgifvas här nedan en del uttalanden i ämnet af vissa lokala polismyndigheter (stadsfiskaler, länsmän o. d.).

Allmän ordning. *Ex. 1:* Under arbetsnedläggelsen nedgingo brottens antal med omkring 40 %, men efter strejken hafva de ökats utöfver antalet före densamma. — *Ex. 2:* Gifvetvis skulle något så opröfvadt som lockout och storstrejk äfven här i orten väcka oro bland den bofasta och fredliga befolkningen, men, då allt aflopp lugnt, stillade sig snart denna oro. Tack vare länsstyrelsens s. k. spritförbud förblef ordningen bland de strejkande och lockoutade arbetareskarorna mönstergill, och hvarken jag eller underlydande polismän hafva under arbetsinställelsen haft ringaste anledning ingripa för ordningens upprätthållande. Vid tillsättandet af frivilliga skyddskårens aktiva medlemmar vinnlade jag mig särskildt om att just bland de lockoutade arbetarna utse de bästa och ordentligaste männen, för hvilka de öfriga hyste aktning och respekt, och äfven denna åtgärd torde

[1] I förening med böter.

hafva bidragit till den goda ordningen. — *Ex. 3:* Nästan hvarje kväll under hela den tid af två månader, som storstrejken räckte, förekom skottlossning från de strejkande vid — — — — och — — —. Detta skedde alltid, då ingen polis fanns i närheten och torde icke hafva åsyftat annat än att skrämma eller locka militären till utryckning. I allmänhet tycktes det vara revolverskott, men tre kvällar hördes dynamitskott. Äfven vid — — — — förekom revolverskjutning af strejkande, ehuru i mindre grad. Stenkastning mot polisen skedde vid två tillfällen nära — — — — arbetarebostäder å hemmanet S — — —. — *Ex. 4:* I bygderna utskickade hafva tiggt bidrag till de arbetslösa, men i intet anmäldt fall användt hot. — *Ex. 5:* Från — — — — pappersbruk hade till — — — — sulfatfabrik afsändts en med fem förmän och en polisman bemannad lastpråm för att hämta sulfatmassa. Redan vid prämens afgång från — — — — förekommo hotande demonstrationer, och efter densammas ankomst till — — — — samlades där hundratals arbetare från — — — — och — — — —, hvilka omedelbart började kasta sten och andra föremål mot prämen, så att all lastning omöjliggjordes och de ombordvarande måste söka skydd i kajutan. Senare på natten blef den tross, med hvilken prämen var angjord vid stranden, af våldsmännen afskuren, så att prämen kom i drift nedför älfven. Trots upprepade polisförhör i denna sak vid såväl — — — — som — — — — har ännu ingen upplysning kunnat vinnas om de verkliga förövarne af detta brott.

Under storstrejkens tre första veckor, då allt arbete låg nere och arbetsgifvarne förhöllo sig afvaktande, var ordningen i allmänhet god och inga andra kränkningar af personlig frihet afhördes än hvissling mot sådana personer, som förut arbetat med blockeradt gods. Men då i slutet af augusti månad arbetet här och hvar började återupptagas af därtill villiga — ett fåtal i förhållande till de öfriga — antogo demonstrationerna mot de arbetsvilliga en mera hotande karaktär. Vid deras gående från arbetsplatserna till hemmen oroades de af demonstranter under skrän och hvisslingar; efter mörkrets inbrott kastades stenar mot dem själfva och deras bostäder, hvarjämte hotelser på omvägar kommo till deras kännedom. Vid — — — — måste under några dagar militärpatruller utkommenderas till skydd för de arbetsvilliga under hemvägen från arbetet. — *Ex. 6:* Polismän ofredades genom stenkastning. —

Demonstrationer. *Ex. 1:* Vid två särskilda tillfällen förekom vid — — bruk demonstration af arbetare från — —. Den första demonstrationen (den 5 augusti) hade till följd, att arbetet efter öfverenskommelse mellan arbetsgifvaren och brukets arbetare tillsvidare nedlades; den andra demonstrationen (den 17 augusti) hindrade ej, att arbetet vid bruket åter började samma dag. — *Ex. 2:* Då driften började sättas i gång på fabrikerna, företogo de strejkande sig att i massor samla sig vid arbetsplatserna till s. k. demonstrationer i uppenbar afsikt att skrämma de i arbetet återvändande eller andra, som kunde befinnas villiga att följa deras exempel, men dessa folksamlingar bortmotades lätt nog af polisen och hade i allmänhet ej åsyftad verkan. Sedan magistraten med anledning af dessa demonstrationer funnit sig föranlåten att med tillämpning af bestämmelserna i 21 § af ordningsstadgan för rikets städer utfärda särskildt förbud för dylika folksamlingar och stadga vite för öfverträdelse däraf, upphörde dessa efter hand och något åtal för öfverträdelse af förbudet behöfde ej ske. Nu vidtog emellertid den s. k. storstrejkskommittén den åtgärden att i inkörsporten och å gården till Folkets hus anslå förteckningar öfver dem, som återgått till arbetet, med angifvande i en del fall af dessas bostadsadresser, hvarjämte dels här och dels å anslagstaflor vid gator och torg uppklist-

rades en del upprop och resolutioner, däri de, som återgått till arbetet, uppmanades att inom viss tid upphöra därmed och andra, som kunde befinnas arbetsvilliga, varnades att återgå m. m. vid äfventyr att blifva betraktade som strejkbrytare; men alla sådana anslag blefvo på order af polismästaren af polisen borttagna.

Rädslan hos de arbetande för de strejkande var så stor, att äfven då det var kändt, att de blifvit trakasserade och hotade, de gemenligen icke vågade uppgifva namnet på den eller de skyldiga, utan i allmänhet vägrade att lämna några upplysningar, som kunde tjäna till deras åtalande.

Brott mot personlig frihet. *Ex. 1:* De arbetsvilliga hånades och ofredades t. o. m. i sina hem och å sina matställen. — *Ex. 2:* Våld eller hot mot arbetsvilliga förekom ej, enär dessa, som voro fåtaliga, gingo undan för demonstranterna. — *Ex. 3:* Strejkande hafva genom hot velat tvinga en person att taga en sin minderårige son ur arbetet. — *Ex. 4:* Dörrarna till en del arbetsvilliga arbetares bostäder barrikaderades eller bundos för. — *Ex. 5:* Såsom påtryckningsmedel mot arbetsvilliga hafva de strejkande med kvinnor och barn uppvaktat de arbetande vid dessas ut- och ingående i arbetet. — *Ex. 6:* Äfven på sådana platser, där de organiserade arbetarne utgjorde ett försvinnande fåtal, följde majoriteten med om än ofta motvilligt, liksom under inflytande af ett formligt skräckvälde. — *Ex. 7:* Ett synnerligen rått attentatsförsök har i — — — förövats mot en arbetsvillig förman, som bombarderats med stora stenar, då han för reparation af en pump nedstigit i ett 35 meter djupt schakt. — *Ex. 8:* Angrepp på de arbetsvilligas personliga säkerhet förekom icke, men hatet och bitterheten togo sig andra kränkande uttryck. Så t. ex. uppklistrades nattetid på fönstret hos den ena af de nyantagna gasverksarbetarna en pappskifva, hvarpå med blyerts skrifvits: »Det Heliga fåret fridlyses». I tidningen — — — demokratiskt organ för — — med omnejd, förekom fullständig dödsannons med svart ram och kors öfver den andra nyantagna arbetaren, som ansågs hafva på ett svårare sätt än den andra svikit sitt parti, emedan han förut varit kassör i — — —. — *Ex. 9:* Hemfridsbrott, bestående i fönsterinslagning, hafva ägt rum nattetid. Mer än de arbetsvilliga hafva dessas hustrur och barn hånats och trakasserats. — *Ex. 10:* Kränkande af den personliga friheten eller säkerheten i den mening strafflagen afser har icke förekommit; men i öfrigt kan man med bestämdhet påstå, att arbetarne icke själfva ägt bestämma öfver sin vilja och sina handlingar, enär helt säkert minst hälften af de strejkande icke af fri vilja, icke af egen drift gått med i strejken, utan tvingats därtill genom ledarna eller agitatorerna, genom fruktan för repressalier från kamraterna och sannolikt i många fall, ehuru obevisade och omöjliga att bevisa, genom hot: jag och många med mig hafva talat med flera af arbetarne och samtliga hafva fördömt och hatat strejken såsom meningslös och beröfvande dem deras säkra arbetsinkomster; strejkens ändamål har, enligt alla arbetarnes öfverensstämmande uttalanden, endast varit en sympatistrejk för de lockoutade arbetarne.

Skadegörelse. *Ex. 1:* Smärre skadegörelser mot spårvägarne hafva förekommit. — *Ex. 2:* En spårvagnsruta krossades af en kastad sten. — *Ex. 3:* Natten mellan den 9 och 10 september skadades en del växlar å spåren vid — — — lastageplats, innan lastningen skulle börja. — *Ex. 4:* I spårvägsnätet utlades vid ett par tillfällen skarpladdade gevärspatroner, som exploderade, dock utan att åstadkomma skada. — *Ex. 5:* — — — bruks enskilda telefonledning förstördes natten till den 20 aug. genom att två ledningsstolpar sprängdes med dynamit och ledningstråden därpå afskars. — *Ex. 6:* Vid — — — pappersbruk har natten till den 9 augusti disponentens

vid bruket motorbåt undanskaffats, sannolikt blifvit af illvillig person sänkt i sjön vid bruket. — *Ex. 7:* Försök till skadegörelse har gjorts å ett af elektricitetsverkets transformatorshus, i det eld där anlagts men blifvit släckt, innan den hunnit utbreda sig och göra skada. — *Ex. 8:* Man har vid — — — cellulosafabrik sökt åstadkomma skada genom att lägga lösa grästorfvor i turbinrännan, hvilket dock icke hade annan påföljd, än att driften måste inställas under $^1/_2$ dygn. — *Ex. 9:* En — — — fabrik tillhörig arbetarebostad, därifrån en arbetarefamilj blifvit vräkt, förstördes genom mordbrand. — *Ex. 10:* En strejkande arbetare har blifvit åtalad och sakfälld, för det han under en s. k. demonstration vid en arbetsplats sönderskurit gummiringen å en velociped tillhörig en vid arbetsplatsen anställd icke strejkande arbetare. — *Ex. 11:* Skadegörelse af lindrig art å rågskylar samt å järnvägsvagnar medelst inläggande af stenar i smörjboxar har ägt rum. — *Ex. 12:* Under den närmaste tiden efter det arbetet återupptagits af icke organiserade arbetare, således under första hälften af september månad, skedde åtskillig skadegörelse i syfte att försvåra eller förhindra arbetet. Drifkraften till — — — pappersbruk erhålles genom den elektriska högspänningsledningen från — — —. Vid tre särskilda tillfällen föröfvades åverkan mot denna ledning på så sätt, att järntrådar uppkastades och blefvo hängande å ledningstrådarne, hvarigenom kortslutning uppkom och pappersbrukets maskineri afstannade. Tvenne nära järnvägsbron förtöjda flottar, innehållande pappersmasseved, blefvo olofligen lossade, därvid c:a 15 kubikfamnar virke bortfördes af strömmen. En eka, tillhörig en arbetsvillig person vid — — —, gjordes obrukbar därigenom, att en mängd hål borrades i dess botten. En annan eka lösgjordes och gick med älfvens ström, tills den hamnade i en timmerlänsa. Ett under byggnad varande skjul af stolpvirke, tillhörigt en arbetsvillig förman vid — — —, nedrefs, då stolparne nyss voro uppsatta o. s. v. Alla dessa nidingsdåd begingos nattetid under det starkt mörker var rådande. — *Ex. 13:* Å — — — tryckeri hade vid början af typografstrejken af okänd person vidtagits vissa anordningar å maskinerna, som, därest anordningarna icke i tid blifvit upptäckta, skulle hafva medfört skadegörelse å maskinerna eller åtminstone större svårigheter för maskinernas begagnande under en afsevärd tid. Af hvilken eller hvilka personer dessa anordningar vidtagits, har icke kunnat utrönas, men måste det naturligtvis antagas såsom sannolikt, att åtgärderna på något sätt stått i samband med typografstrejken. Då åtgärderna ifråga icke medfört någon skadegörelse å maskinerna, har åtal icke kunnat ifrågakomma. Söndagen den 19 september kastades af några förbipasserande onyktra personer tre stenar mot en i arbete varande malmlastningskran å — — — utan att åstadkomma någon skada å person eller egendom. På grund af förseelsens obetydlighet och den tillgängliga bevisningens bristfällighet har åtal i saken icke ansetts böra anställas.

Den allmänna ordningen under strejken har i öfrigt varit synnerligen god, och de strejkande arbetarne hafva iakttagit ett synnerligen hedrande uppförande. — *Ex. 14:* Dynamitattentat föröfvades å förvaltarebostaden i — — —.

Tilläggas må här, att oloflig jakt, olofligt fiske samt tillgrepp af rotfrukter och trädgårdsalster enligt rapporterna förekommit rätt allmänt.

Allmän ordning.

I allmänhet framhålla myndigheterna, hurusom i det stora hela lugn och ordning varit rådande under arbetskonflikten.

Antalet i samband med densamma begångna förseelser kan visserligen vid första påseendet förefalla synnerligen högt. Men vid ett närmare skärskådande af förhållandena lärer man komma till den uppfattning, att rättskränkningar förekommit i relativt ringa omfattning.

Under så lång tidrymd, som arbetskonflikten pågick, skulle enligt statistiken redan under normala förhållanden förseelser af de i denna redogörelse behandlade typiska arter hafva förekommit till afsevärdt antal. Det måste ju förväntas, att en stegring skulle inträffa i antalet förseelser under de extra ordinära förhållanden, som konflikten tillskapade. Massor af människor, vanda i regel sedan barnaåren vid ordnadt arbete, gingo sysslolösa vecka efter vecka. I sinnena rådde oro och spänning, som ökades af upphetsande ord i tal och skrift. I själfva verket är det snarare anmärkningsvärdt, att förseelsernas antal stannat vid så låg siffra, som i verkligheten skett.

Såsom redan förut betonats, har till detta gynnsamma förhållande bidragit hufvudsakligen det allmänt genomförda rusdrycksförbudet. Men därjämte torde i väsentlig grad till lugnets och ordningens bevarande hafva medverkat de af vederbörande myndigheter vidtagna, i det föregående omförmälda skyddsåtgärder, bestående i att å mera betydande arbetsplatser förlades militär samt tillsattes extra polismän. Äfven om direkt ingripande från det extra ordningsmanskapets sida för ordningens vidmakthållande icke i allmänhet varit af nöden, har dess blotta närvaro otvifvelaktigt haft ett ordningsbevarande inflytande genom att verka afkylande på de oroliga elementens bland de strejkande lust till excesser eller afsteg från laglighetens väg.

Emellertid må jämväl framhållas den stora betydelsen såväl af strejkledningens kraftiga maningar till lugn under stridens fortgång som ock af den själfkontroll det stora flertalet af de strejkande själfva visste att ålägga sig.

Till sist torde än en gång böra betonas, att denna utredning måst begränsas till allenast de med konflikterna sammanhängande brotten och förseelserna. Af hvad från myndigheter och andra meddelats rörande brottsfrekvensen i allmänhet, synes emellertid framgå, att densamma varit mindre än vanligt.

Med afseende å fylleriförseelserna hänvisas till s. 223* ff.

Smugglerier.

Tullrättegångsmålen hafva under år 1909 visat en stark tillväxt, som uppenbarligen står i direkt samband med den stora arbetsstriden. Belysande härför äro följande från General-

tullstyrelsen erhållna uppgifter rörande antalet sådana mål, som afdömts vid rådhusrätterna i Malmö, Hälsingborg och Göteborg.

	Antalet tullrättegångsmål år 1908.	år 1909.
Malmö	56	141
Hälsingborg	25	299
Göteborg	24	54

Den mångdubblade ökningen af antalet tullrättegångsmål berodde på de under tiden för rusdrycksförbudet tilltagande smugglerierna af alkoholhaltiga drycker. Det torde böra anmärkas, att smuggleriförsöken å de angifna orterna underlättades af deras lifliga förbindelse med utlandet; någon i motsvarande grad stark ökning af dylika förseelser har säkerligen ej förekommit annorstädes i landet.

SJUNDE AFDELNINGEN.

Konfliktens inverkan på vissa ekonomiska förhållanden m. m.

21. Summariska öfversikter.

Sveriges in- och utförsel. Med alldeles särskild styrka framträda de stora arbetskonflikternas ekonomiska verkningar i siffrorna för rikets import och export. Här nedan meddelas ett sammandrag månadsvis af in- och utförsel under resp. år 1908 och 1909, uppgjordt af Riksbankens statistiska kontor. Dess siffror representera icke hela värdet af den utländska handelsrörelsen. Till grund hafva legat af tullverket hvarje månad lämnade uppgifter om in- och utförselkvantiteter af endast vissa varor, representerande c:a 70 % af totalimporten och 90 % af totalexporten. Värdet har beräknats med hjälp af de medelvärdesiffror, som Kommerskollegium användt för sina årliga berättelser om rikets handel och sjöfart.

Tab. T. ***Införsel*** **och** ***utförsel*** **af vissa varor under åren 1908 och 1909.**

Månad.	Införsel.		Utförsel.	
	År 1908.	År 1909.	År 1908.	År 1909.
	kr.	kr.	kr.	kr.
Januari	29,150,832	24,600,543	20,982,175	20,602,016
Februari	28,493,663	21,545,130	21,565,555	21,506,620
Mars	32,424,146	34,694,931	20,275,102	22,437,465
April	34,695,082	41,474,626	22,796,125	24,939,413
Maj	38,218,272	39,635,333	48,358,418	42,265,886
Juni	32,633,816	40,476,037	43,253,144	54,773,626
Juli	32,055,866	40,214,666	45,976,825	50,707,359
Augusti	38,168,785	29,111,323	43,186,283	27,278,883
September	38,731,543	42,186,151	46,621,431	39,180,519
Oktober	40,211,766	44,443,067	45,754,673	43,067,659
November	39,042,516	46,181,829	38,049,064	46,571,653
December	36,380,706	41,162,778	33,866,940	42,468,386
Summa	**420,206,993**	**445,726,414**	**430,685,735**	**435,799,485**

Siffrorna under augusti och september månader 1909 hafva, som nämnts, rönt ett särdeles starkt inflytande af storstrejken. Sålunda nedgick under augusti *införseln* med nära 1/4 af föregående månads värde, medan den året därförut samma månad ökades med närmare 1/5. I september 1909 hade emellertid införselvärdet icke blott återvunnit sin storlek från föregående år utan afsevärdt — med nära 3 1/2 mill. kr. — öfverskridit densamma.

Djupare och långvarigare var storstrejkens inverkan på *exporten*. Denna nedgick under augusti till närmare hälften af föregående månads siffra och fortsatte att under september och oktober afsevärdt understiga exporten under motsvarande månader 1908. Därefter vidtog emellertid under november och december en i förhållande till årstiden högst betydande export, öfverstigande fjolårets med 17 mill. kr. under de bägge månaderna.

I det hela visar sig exporten — och i än högre grad importen — öfverstiga 1908 års, sannolikt en följd af begynnande uppåtgående konjunkturer, som icke blott förmådde uppväga minskningen i handelsomsättningen till följd af den stora arbetsstriden, utan därutöfver tillförde landet en ökning i den utländska rörelsen, hvilken, som nämndt, med afseende å importen var ganska afsevärd.

Importen. En granskning af siffrorna för olika varugrupper och varuslag är gifvetvis ur flera synpunkter intressant och upplysande. Hvad först beträffar *importen*, är nedgången mest framträdande i fråga om massartiklar och gröfre varuslag. Sålunda är för spannmål — samtliga dessa uppgifter för importen afse augusti månad jämförd med juli — att konstatera en minskning från 4.8 till 1.6 mill. kr., som sannolikt helt får skrifvas på konfliktens konto och icke anses bero på skördeförhållanden, enär de följande månaderna visa stegring jämväl utöfver juli månads siffra. En stark nedgång ägde äfven rum för råämnen och halffabrikat för landtbruket och industrien samt för stenkol och koks. Detsamma var fallet med fartyg, maskiner och diverse gröfre järnvaror. Denna nedgång i massartiklarna kan ju förklaras dels däraf, att dessa varor vanligen föras på lager i större skala, och att därför ett afbrott i tillförseln utan hinder för afsättningen under någon kortare tid kunde äga rum, dels däraf, att genom produktionens partiella upphörande behofvet minskades, såsom af råämnen och halffabrikat för industrien samt af stenkol och koks.

För vissa artiklar, som direkt tjäna konsumtionen, är arbetsinställelsens verkan afsevärdt mindre, och i vissa fall framträder den icke alls.

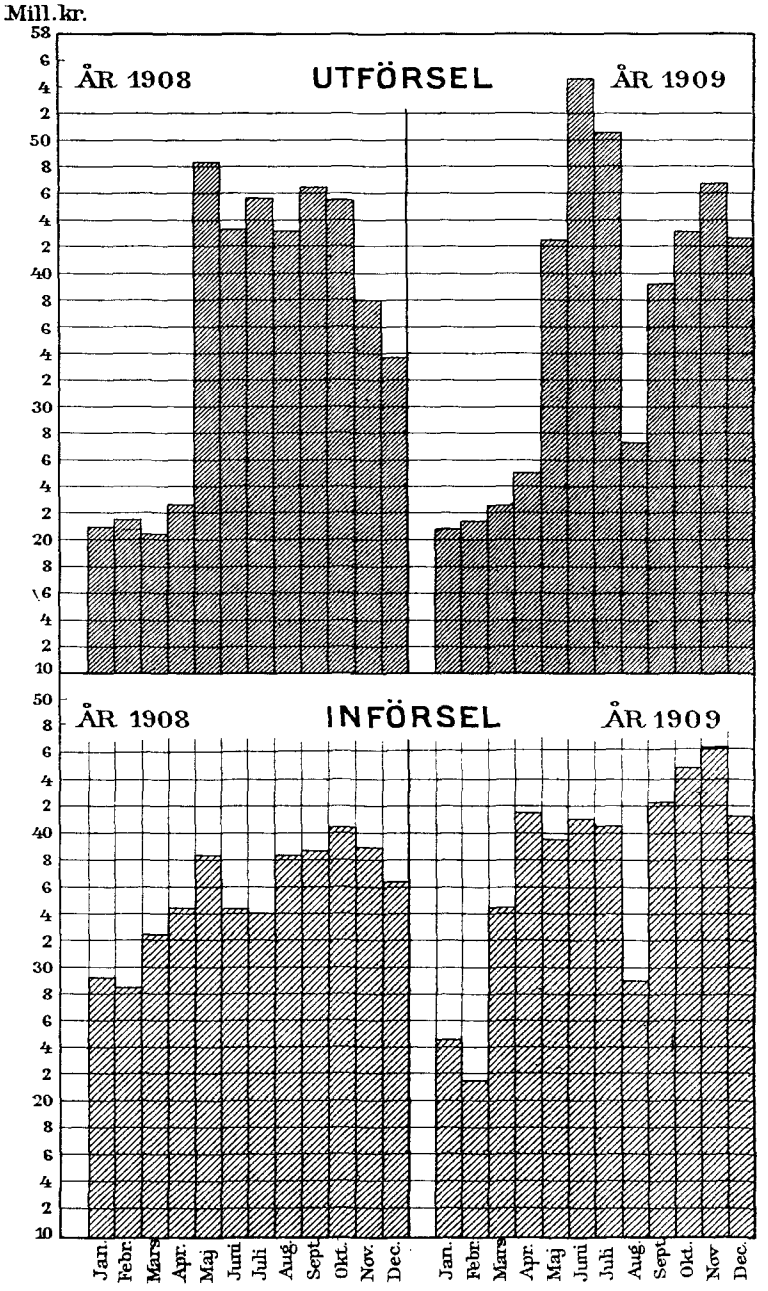
Mill. kr.
ÅR 1908
UTFÖRSEL
ÅR 1909
ÅR 1908
INFÖRSEL
ÅR 1909
Jan.
Febr.
Mars
Apr.
Maj
Juni
Juli
Aug.
Sept.
Okt.
Nov.
Dec.

Dock var importen af fisk betydligt mindre än året förut, hvilket måste anses hafva berott på konflikten ensam. Importen af fläsk, kött, ost, smör och ägg var äfven svagare än det föregående årets, dock i vida mindre grad än beträffande fisk. Med afseende å kolonialvaror företedde augusti månad 1909 någon ökning gent emot föregående månad, men ökningen var icke fullt så stark som den för motsvarande månad 1908. För »beklädnads- och toalettföremål» såsom siden- och andra band, hudar och skinn, kautschuk, tråd och alla slags väfnader, var märkligt nog en ökning att konstatera under augusti månad, absolut taget öfverstigande den ökning, som jämväl ägde rum under motsvarande månad 1908. Visserligen inköpas dessa varor på leverans, så att en minskning i efterfrågan icke omedelbart framkallar någon minskad import, men den betydande ökning i importen gentemot 1908, som utmärker hela senare halfåret 1909, tyder ingalunda på minskning i förbrukningen; där någon minskning förekom, var densamma helt öfvergående och uppvägdes snart af ökad konsumtion. Slutligen kan nämnas, att importen af brännvin och vin nedgick afsevärdt under augusti och september månader, men att detta jämväl var fallet 1908 och sålunda ingalunda är att anse såsom en följd uteslutande af storstrejken. Att drycker med lägre alkoholhalt — öl — importerades i betydligt större kvantiteter än vanligt, är ju kändt och sammanhängde med produktionsminskningen inom landet. I det hela gäller, att minskningen i införseln under augusti månad är vida mindre beträffande direkta konsumtionsföremål än beträffande råvaror och halffabrikat.

Någon ledning för bedömandet af, huruvida och i hvilken utsträckning konsumtionsinskränkning ägt rum, kunna näppeligen dessa handelsstatistiska siffror lämna. Sålunda visar sig visserligen för hela året 1909 en nedgång i införseln af fisk från 11.6 mill. kr. till 9.3 mill. kr. och i införseln af »andra djur och animaliska födoämnen» — fläsk, konserver, kött, ost, smör och ägg — från 11.0 till 7.9 mill. kr. Men denna minskning faller öfvervägande på förra halfåret 1909 och kan sålunda icke sättas i något som helst samband med storstrejken. Vissa grupper utvisa, som sagdt, stegring under år 1909 jämfördt med föregående år, och denna stegring framträder icke minst under senare halfåret 1909. I ett par fall torde importstegringen vara att hänföra till alldeles särskilda orsaker, såsom för spannmål skördeförhållandena och för kaffe väntad tullförhöjning, men i andra fall, såsom beträffande tobak, diverse beklädnads- och toalettföremål m. fl. varuslag, synes stegringen böra tillskrifvas en ökad afsättning inom landet. I det hela

företer införseln af konsumtionsvaror en jämn stegring under året, endast tillfälligtvis afbruten af någon minskning under arbetsinställelsen, hvilken icke obetingadt får föras på konsumtionsinskränkningens konto, utan jämväl kan hafva förorsakats af de försvårade transportförhållandena.

Exporten.

På *exporten* framträdde som sagdt verkan af arbetsstriden vida mer utprägladt. Särskildt de stora stapelartiklarna trä, trämassa, papper, malm och järn erforo en högst afsevärd minskning under augusti och september månader. Inom vissa produktionsområden — malmbrytning och järntillverkning — där arbetsstriderna blefvo långvarigare, sträckte sig exportminskningen öfver 3 à 4 månader. Den absolut taget största minskningen, jämfördt med föregående års siffror, faller på trävaror, af hvilka exporten under augusti 1909 med 7 mill. kr. understeg 1908 års siffra, och under september var nära 5 mill. kr. mindre. Högst afsevärd var äfven minskningen gentemot föregående år för järnmalm (från 4.4 mill. kr. till 2.2 mill. kr. under augusti, från 4.2 mill. till 2.2 mill. under september och från 3.7 mill. till 2.4 mill. under oktober), för pappersmassa (från 5.4 mill. kr. till 3.2 mill. kr. under augusti, från 5.4 mill. till 5.1 mill. under september samt från 7.2 mill. till 6.1 mill. under oktober) samt för metallvaror (från 5.3 mill. kr. till 3.5 mill. kr. under augusti och från 6.4 mill. till 5.9 mill. under september), för att här endast nämna de viktigaste exportartiklarna.

Åtminstone delvis såsom en följd af exportminskningen under augusti och september månader får väl betraktas den under årets tvenne sista månader ovanligt lifliga skeppningen. För trävaror var ökningen jämfördt med föregående år 5.4 mill. under november månad och 2.8 mill. under december månad, för pappersmassa 1.1 mill. resp. 3 mill. och för metallvaror 0.4 mill. resp. 1.5 mill. kr. Till största delen uppvägdes härigenom exportminskningen under de bägge egentliga konfliktmånaderna. Emellertid får icke exportstegringen mot slutet af året anses bero uteslutande på de försenade leveranserna eller andra med konflikten sammanhängande omständigheter. Uppmärksammas bör, att en ökad liflighet kunnat iakttagas för exportvarorna redan sedan sommarens början, och att konfliktens verkningar i stort sedt inskränkte sig till att härutinnan vålla ett afbrott, efterföljdt af en något hastigare stegring.

Uppbörd af tullmedel m. m.

Förändringarna i handelsomsättningen till följd af arbetskonflikterna återspeglas gifvetvis också i siffrorna för tulluppbörden o. dyl.

Tab. U. Debiterad uppbörd

af tullmedel, fyr- och båkafgifter samt skogsvårdsafgifter under åren 1908 och 1909.

Månad.	Tullmedel.		Fyr- och båkafgifter.		Skogsvårdsafgifter.	
	År 1908.	År 1909.	År 1908.	År 1909.	År 1908.	År 1909.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Januari	4,149,609	3,476,796	164,276	144,246	19,463	16,059
Februari	4,367,368	3,578,162	128,572	113,365	19,580	13,690
Mars	5,019,993	4,572,672	120,499	106,134	17,806	16,712
April	5,154,148	5,334,436	152,559	161,800	25,351	22,715
Maj	5,156,408	5,127,347	253,825	223,606	93,898	68,961
Juni	4,640,212	5,187,030	218,982	271,984	71,951	92,406
Juli	4,430,262	4,686,897	232,605	261,535	68,561	71,767
Augusti	4,541,019	3,476,569	204,214	144,871	72,154	33,567
September	5,175,466	5,294,129	146,293	142,663	71,056	52,057
Oktober	5,496,660	5,857,948	117,563	123,457	75,722	66,710
November	5,424,885	6,625,957	92,698	130,414	66,584	75,915
December	4,458,027	6,021,355	55,667	64,353	50,606	67,421
Summa	58,014,057	59,239,298	1,887,753	1,888,428	652,732	597,980

För de här angifna uppbördsmedlen inträdde sålunda för augusti och delvis september 1909 en mycket stark minskning i förhållande till nästföregående år, hvilken dock beträffande tullmedlen mer än väl motvägdes och i öfrigt något utjämnades under årets sista kvartal. Såväl tullmedlen som fyr- och båkafgifterna stego ock under första delen af år 1910 väsentligt utöfver 1908 och 1909 års siffror.

Kronoskatten.

Inbetalning af skatt. Den stora arbetskonfliktens allmänna ekonomiska verkningar göra sig äfven märkbara vid en undersökning rörande inbetalningen af skatt till stat och kommun under senare delen af år 1909 i förhållande till de närmast föregående åren. I fråga om inbetalningen af *kronoskatten* hafva i sådant syfte uppgifter infordrats från kronofogdar på landsbygden och magistrater i städerna å beloppet af vissa utdebiterade och faktiskt influtna kronoutskylder[1]) vid uppbörderna i början och slutet af år 1908 samt i slutet af år 1909. De sammanlagda summorna för städer och landsbygd framgå af efterföljande siffror.

[1]) Som kronoutskylder hafva här räknats mantalspengar, bevillning af fast egendom och af inkomst samt inkomstskatt. Inom ett fåtal fögderier hafva emellertid arrendemedel och afbetalningar å odlingslån icke kunnat frånskiljas.

Inbetalning af kronoutskylder.

	Vid första uppbörden år 1908.		Vid andra uppbörden år 1908.		Vid uppbörden år 1909.	
	Utdebiterade.	Influtna.	Utdebiterade.	Influtna.	Utdebiterade.	Influtna.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Städer.....	21,455,247	19,315,983	12,777,473	11,192,486	23,398,109	20,447,869
Landsbygd...	19,268,472	17,455,238	15,606,163	13,635,924	22,684,936	19,652,729
Hela riket ...	**40,723,719**	**36,771,221**	**28,383,636**	**24,828,410**	**46,083,045**	**40,100,598**

På grundval af de erhållna uppgifterna meddelas i *Bil. 15* en öfversikt, länsvis, i relativa tal af förhållandet mellan utdebiterade och influtna kronoutskylder vid nyssnämnda uppbördsstämmor.

Betraktas landet i sin helhet, så utgjorde de influtna utskylderna vid första uppbörden 1908 90.3 % af de utdebiterade, vid andra uppbörden samma år 87.5 % och vid uppbörden 1909 87.0 %, eller med andra ord restantierna utgjorde vid de tre uppbörderna resp. 9.7, 12.5 och 13.0 % af de utdebiterade beloppen. Af dessa siffror framgår, att resultatet af uppbörden i slutet af år 1908 i jämförelse med den närmast föregående kan betecknas som mycket dåligt, hvilket säkerligen berodde på de tryckta tiderna på det ekonomiska området. Icke desto mindre sjönk likväl ytterligare procentsiffran för de influtna utskylderna vid uppbörden i slutet af år 1909, ett förhållande som ganska säkert kan tillskrifvas en direkt inverkan från årets arbetsstrider. Jämföras med hvarandra städer och landsbygd, visar sig landsbygdens ställning något fördelaktigare vid den första uppbörden, men vid de två öfriga är förhållandet det motsatta, och år 1909 uppgingo på landsbygden de influtna utskylderna till endast 86.6 % af de influtna mot 87.4 % i städerna. I öfrigt hänvisas till tablåns mera detaljerade siffror för de olika länen, hvarvid särskildt torde böra påpekas de synnerligen låga siffrorna för Norrbottens läns både städer och landsbygd. Kalix fögderi (med Gellivare och Malmberget) inom nämnda län hade också att uppvisa det synnerligen dåliga resultatet med endast resp. 75.6, 69.7 och 68.8 % influtna utskylder. Likaså anmärkningsvärda äro de starkt försämrade siffrorna för landsbygden i Västmanlands län, resp. 92.3, 92.6 och 87.6 % samt Kopparbergs län, resp. 94.2, 91.5 och 86.9 %, hvartill den långvariga arbetsinställelsen vid järnbruken m. fl. med all säkerhet utgör förklaringen.

Kommunalskatten i Stockholm.

I fråga om inbetalningen af *kommunalskatten* hafva för Stockholm erhållits följande uppgifter rörande resultatet af de tre uppbördsstämmorna under åren 1908 och 1909 och den första för år 1910.

	Influtna utskylder i proc. af utdebiterade.	Antal inbetalda debetposter i proc. af förfallna.
	%	%
Vid första uppbördsstämman år 1908	88.18	62.62
» andra » » »	85.55	53.24
» tredje » » »	81.91	52.1
» första » » 1909	86.44	60.22
» andra » » »	82.03	51.13
» tredje » » »	78.99	44.27
» första » » 1910	84.69	54.71

Jämföras med hvarandra siffrorna här ofvan för första uppbördsstämman under hvart och ett af de tre åren, visar det sig, att förhållandet mellan influtna och utdebiterade utskylder för hvarje år försämrats, nämligen från 88.18 % år 1908 till 86.44 % år 1909 och 84.69 % år 1910. Förhållandet mellan de inbetalda och utdebiterade debetposterna gick ned i än starkare proportion, nämligen från 62.62 till resp. 60.22 och 54.71 %. Samma förhållande råder i fråga om den tredje uppbördsstämman under åren 1908 och 1909. Under det att procenttalet för de influtna utskyldernas belopp sjönk från 81.91 till 78.99 %, nedgick de inbetalda debetposternas relativa antal från 52.1 till 44.27 %. Häraf framgår tydligt, att det vid den tredje uppbördsstämman 1909 och den första 1910 till största delen varit de små inkomsttagarne, som i större utsträckning än vanligt underlåtit att betala sin skatt, ett förhållande som säkerligen torde kunna anses som en direkt följd af den stora arbetsinställelsen.

Äfven inom ett stort antal af rikets öfriga kommuner med talrik arbetarbefolkning hafva konflikterna tydligen haft en menlig inverkan på skatteinbetalningen, och detta gäller icke blott inom kroppsarbetarnas klass utan äfven bland mindre handlande, handtverkare och andra näringsidkare, hvilka synas hafva lidit stora förluster genom arbetarnas minskade betalnings- och köpkraft. Af de inkomna uppgifterna framgår sålunda, att i regel de uppbördsstämmor, som hållits i slutet af år 1909, lämnat ett sämre resultat än vanligt. Likaså har indrifningen af utestående restantier från äldre uppbördsstämmor väsentligt försvårats, och i många fall har det visat sig omöjligt att på laglig väg uttaga de resterande skatterna af brist på utmätningsbara tillgångar. På grund häraf hafva också de skattebelopp, som måst afskrifvas och alltså gått helt och hållet förlorade för kommunerna, varit ovanligt stora.

Bankväsendet. Konflikternas inverkan på bankväsendet spåras, såsom ock naturligt är, mindre i siffrorna för bankernas utlåning än i inlåningssummorna. Visserligen torde den industriella produktionens partiella upphörande hafva framkallat en minskning i behofvet af kapital för nya anläggningar, men samtidigt blef industrien urståndsatt att i vanlig utsträckning likvidera beviljade krediter, hvarför utlåningssumman i det närmaste förblef konstant under månaderna augusti—oktober. Under den högkonjunkturperiod, som afslutades med året 1907, hade visserligen höstmånaderna utmärkts af en stark stegring i utlåningen, men depressionsåret 1908 afvek härutinnan föga från storstrejksåret 1909, om ock, såsom nyss antyddes, orsakerna till stagnationen under det sistnämnda året voro af väsentligen annat slag. Särskildt anmärkningsvärdt förefaller, att oktober månad, som under år 1908 trots depressionen företedde stegring i utlåningen, under 1909 visade minskning, något som helt visst får sättas i samband med en af arbetsstriden förorsakad afmattning i kapitalbehofvet för industrien.

Mera direkt framträder konflikternas inverkan i fråga om privatbankernas minskade inlåning från allmänheten. Den nedgång i besparingarna, som häri tog sig uttryck, sammanhänger gifvetvis med löneförluster under konflikten och framträder också mest å den stora allmänhetens speciella räkningar, nämligen depositions-, kapital- och sparkasseräkningarne. Å samtliga inlåningskonton var minskningen under augusti—oktober månader 18.3 millioner kronor, medan samma räkningar under motsvarande tid 1908 företett en ökning af 17.9 millioner kronor. Redan dessa siffror tillkännagifva, att storstrejken vållat ett afsevärdt afbräck i kapitalbildningen, och dock omfatta desamma icke sparbanker och folkkassor, liksom ej heller postsparbanken.

Att den minskade inlåningen skulle hafva en viss inverkan på bankernas utlåningsförmåga är gifvet, om ock minskningen i någon mån uppvägdes därigenom, att en del likvider till utlandet fingo anstå. Någon fördyring af räntesatserna behöfde icke den minskade kapitaltillgången vålla, enär ju äfven kapitalbehofvet aftog.

Såsom var att vänta, framträdde äfven en tämligen stark minskning i sedelcirkulationen. Innehållandet af en mängd aflöningar och minskningen i konsumtionen måste ju nödvändigtvis hafva denna verkan. Sålunda nedgick sedelcirkulationen från ultimo juli till 28 augusti från 178.8 millioner kronor, till 162.3 millioner kronor, hvaremot dock såsom vanligt inträdde en stegring vid månadsskiftet. I det hela visade emellertid

augusti en minskning af 6.1 millioner kronor, medan under föregående år samma månad företedde en icke oväsentlig stegring i sedelcirkulationen.

Att icke minskningen blef än större, såsom man kunnat förmoda af arbetarnes stora löneförlust jämte affärsomsättningens nedgång, förklaras gifvetvis däraf, att besparingar hos banker m. m. anlitades i stället för löner, och att därigenom cirkulationen till viss del upprätthölls.

I allt fall kan konstateras, hurusom under en stockning till större delen af den industriella produktionen likväl sedelcirkulationen icke undergått större minskning än som annars kunnat följa af rent ekonomiska orsaker, t. ex. depression efter en kris. Och detta gäller äfven om den öfriga omsättningen, hvarom bankstatistiken ger upplysning, nämligen postväxelrörelse och clearing.

Den af arbetsinställelsen förorsakade minskningen i cirkulationen blef ock snart öfvergående i motsats till den afmattning i penningomsättningen, som plägar ledsaga en ekonomisk depression. Redan under september månad, d. v. s. medan ännu afvecklingen af arbetsstriden pågick, ökades såväl sedel- som postväxelcirkulation mer än eljest plägar vara fallet. Och äfven clearingsomsättningen ökades så raskt, att den under november 1909 var uppe i en högre siffra än under någon månad af år 1908.

Vissa sparbankers verksamhet. Till utrönande af i hvilken grad de stora arbetsstriderna kunna hafva inverkat på de enskilda sparbankernas verksamhet, hafva från städernas magistrater infordrats uppgifter å insättningar och uttagningar hos sparbankerna för hvarje månad under senare hälften af åren 1908 och 1909. Härigenom hafva visserligen de sparbanker, som uteslutande drifva sin verksamhet i landsorten, icke kommit med, men däremot torde i de allra flesta fall uppgifterna från de många stadssparbanker, som tillika hafva filialkontor på landsbygden, äfven omfatta dessa filialkontors verksamhet.[1]) I *Bil. 16* meddelas en sammanfattande öfversikt länsvis öfver antal och belopp af insättningar och uttagningar under de båda halfårsperioderna. De förändringar, som kunna iakttagas i låneverksamhetens omfattning, framgå af de i tab. V meddelade relativa talen.

[1]) Enligt den officiella sparbanksstatistikens uppgifter utgjorde det sammanlagda beloppet af insättningar i postsparbanken och alla sparbanker under år 1909 158,348,958 kr. Då insättningarna under senare hälften af samma år i de af denna undersökning berörda sparbanker uppgingo till 51,364,800 kr., framgår sålunda, att densamma omfattar större delen af samtliga sparbankers omsättning.

Tab. V. Sparbanksrörelsens förändringar
under juli—december 1908 och 1909.

Län.	Insättningarnes ökning (+) l. minskning (—) 1908/1909		Uttagningarnes ökning (+) l. minskning (—) 1908/1909		Län.	Insättningarnes ökning (+) l. minskning (—) 1908/1909		Uttagningarnes ökning (+) l. minskning (—) 1908/1909	
	Antal	Belopp	Antal	Belopp		Antal	Belopp	Antal	Belopp
	%	%	%	%		%	%	%	%
Stockholms stad	— 4.0	+ 4.1	+ 14.3	+ 14.8	Göteborgs o. Bohus län	— 3.7	+ 10.7	+ 4.5	+ 4.0
Stockholms län	— 1.8	+ 12.7	+ 24.0	+ 9.5	Älfsborgs »	— 5.8	+ 7.7	+ 5.6	— 1.4
Uppsala »	— 5.5	+ 8.8	+ 14.2	+ 14.8	Skaraborgs »	— 1.5	+ 18.7	+ 6.5	+ 7.4
Södermanlands »	— 6.0	+ 18.7	+ 22.5	— 1.5	Värmlands »	— 18.6	— 15.3	+ 15.8	+ 8.5
Östergötlands »	— 9.7	+ 9.2	+ 19.2	+ 10.9	Örebro »	— 8.9	+ 3.5	+ 3.3	— 1.3
Jönköpings »	+ 5.2	+ 37.0	+ 18.7	+ 22.1	Västmanlands »	— 12.5	+ 5.6	+ 19.4	+ 16.9
Kronobergs »	— 0.3	+ 28.2	— 9.0	— 24.9	Kopparbergs »	— 5.8	+ 13.2	+ 25.8	+ 15.7
Kalmar »	+ 0.2	+ 11.0	+ 6.8	+ 5.5	Gäfleborgs »	— 8.0	+ 21.4	+ 26.0	+ 24.4
Gottlands »	— 4.5	+ 10.8	+ 5.8	+ 5.2	Västernorrlands »	— 6.6	— 1.6	— 0.0	— 2.6
Blekinge »	— 5.6	+ 4.7	+ 8.7	+ 5.5	Jämtlands »	— 10.3	+ 14.5	+ 5.0	— 8.0
Kristianstads »	— 5.9	+ 8.7	+ 15.1	+ 8.5	Västerbottens »	+ 0.7	+ 6.8	+ 7.8	+ 1.4
Malmöhus »	— 9.1	+ 3.6	+ 10.8	+ 4.5	Norrbottens »	+ 3.5	+ 12.2	— 7.2	— 8.5
Hallands »	— 4.8	+ 5.0	+ 8.0	+ 8.1	Hela riket	— 6.2	+ 6.9	+ 11.0	+ 6.7

Inom alla här upptagna sparbanker tillsammans hade antalet insättningar under juli—december 1909 i jämförelse med motsvarande tid år 1908 sjunkit med 6.2 %, medan däremot de insatta medlens sammanlagda belopp vuxit med 6.9 %. Å andra sidan har uttagningarnas antal under ifrågavarande tid år 1909 ökats starkare (11 %) än deras belopp (6.7 %). Dessa omständigheter visa tydligt, att småfolkets besparingar under sista halfåret 1909 afsevärdt minskats på grund af ökade uttagningar och minskade insättningar, under det att sparbankernas större kunder i stället ökat sina besparingar. I fråga om insättningarnas antal kunna endast Jönköpings och Norrbottens län uppvisa någon nämnvärd ökning. De insatta beloppen däremot hade vuxit i alla län med undantag för Värmlands och Västernorrlands. Den i afseende på såväl insättningar som uttagningar gynnsammaste bilden företer Norrbottens län, där å ena sidan insättningarnas antal och belopp voro resp. 3.5 och 12.2 % högre än under juli—dec. 1908 samt å andra sidan uttagningarna minskats med resp. 7.2 och 8.5 %.

Den nu anmärkta förändringen i omsättningens storlek framträder ännu skarpare, om man med ledning af tab. X företager jämförelse månad för månad mellan sparbankernas insättningar och uttagningar under juli—dec. 1908 och 1909.

Tab. X. Sparbankernas insättningar och uttagningar
under juli—december åren 1908 och 1909.

	År 1908.		År 1909.		Ökning (+) l. minskning (—) i % 1908/09.		Medelbelopp	
	Antal.	Belopp.	Antal.	Belopp.	Antal.	Belopp.	år 1908	år 1909
		Kr.		Kr.			Kr.	Kr.
Insättningar:								
Juli	63,712	7,620,908	68,210	8,966,588	+ 7.1	+ 17.7	120	131
Augusti	65,646	6,649,043	44,363	6,312,336	— 32.4	— 5.1	101	142
September	62,841	7,048,378	57,527	7,592,318	— 8.5	+ 7.7	112	132
Oktober	78,249	9,482,441	71,188	9,923,243	— 9.0	+ 4.6	121	139
November	74,066	8,332,348	75,390	8,951,606	+ 1.8	+ 7.4	112	119
December	96,293	8,915,566	96,879	9,618,709	+ 0.5	+ 7.9	93	99
Tillsammans	**440,807**	**48,048,684**	**413,557**	**51,364,800**	— 6.2	+ 6.9	**109**	**124**
Uttagningar:								
Juli	52,816	8,098,801	56,053	8,299,249	+ 6.1	+ 2.5	153	148
Augusti	46,476	6,902,179	58,219	7,368,010	+ 25.3	+ 6.7	148	127
September	51,362	8,101,158	61,428	8,852,150	+ 19.6	+ 9.3	157	144
Oktober	53,354	8,698,125	54,991	8,942,626	+ 3.1	+ 2.8	163	162
November	45,362	6,783,375	49,932	7,479,462	+ 10.1	+ 10.3	149	150
December	64,166	8,798,311	67,326	9,562,084	+ 4.9	+ 9.0	137	142
Tillsammans	**313,536**	**47,381,949**	**347,949**	**50,503,581**	+ 11.0	+ 6.7	**151**	**145**

Under juli månad 1909, innan ännu arbetsinställelserna nått full omfattning, var resultatet af hela omsättningen något förmånligare än under samma månad föregående år. Visserligen voro uttagningarna något större, men däremot ökades insättningarnas antal med 7.1 % och deras belopp med icke mindre än 17.7 %. Under augusti månad 1909, då arbetskonflikten nådde sin största utsträckning, gick däremot i ett slag insättningarnas antal ned med nära en tredjedel samt beloppet med 5.1 %, och uttagningarnas antal och belopp visade en ökning af resp. 25.3 och 6.7 %. Äfven de närmast följande månaderna visa ett ogynnsamt resultat, men redan under november var insättningarnas såväl antal som belopp större än samma månad år 1908, under det att uttagningarna ännu vid 1909 års slut icke hade återgått till sin vanliga omfattning.

I tab. X har äfven meddelats medelbeloppet af insättningar och uttagningar under hvar och en af månaderna juli—december år 1908 och 1909. Här förtjänar särskildt påpekas siffrorna för augusti månad, då medelbeloppet för insättningarna steg från 101 kr. år 1908 till 142 kr. år 1909, samt motsvarande belopp i fråga om uttagningarna under

samma tid sjönk från 148 till 127 kr. Denna förändring i de insatta och uttagna beloppens storlek öfverensstämmer väl med hvad som i det föregående framhållits, att minskningen i insättningar och ökningen i uttagningar under år 1909 till stor del torde bero på de små kundernas försämrade ekonomiska ställning.

För att ytterligare belysa det nära sambandet mellan försämringen i sparbankernas omsättning under senare delen af år 1909 och samma års stora arbetsstrider meddelas här nedan en jämförelse mellan sparbanksrörelsen vid vissa olika filialkontor till Kopparbergs läns sparbank. Till grupp a) hafva därvid räknats hufvudkontoret i Falun och filialkontoren i Borlänge, Grängesberg, Kvarnsveden, Avesta och Falu vagnfabrik, hvilka såsom typiska industriorter samtliga varit starkt berörda af arbetsinställelsen; till grupp b) hafva förts alla öfriga filialkontor.

Månad	*Ökning (+) eller minskning (—) 1908/1909 i antalet* insättningar *grupp a)* %	insättningar *grupp b)* %	uttagningar *grupp a)* %	uttagningar *grupp b)* %
juli	— 6.5	+ 21.5	+ 4.4	+ 9.4
augusti	— 52.7	— 10.1	+ 171.4	— 10.2
september	— 47.0	— 15.0	+ 120.0	+ 39.4
oktober	— 36.3	— 1.9	+ 42.9	+ 37.3
november	— 13.2	— 7.4	+ 45.9	— 3.0
december	— 7.4	+ 13.2	+ 29.5	+ 6.7
juli—december	— **24.7**	+ **3.4**	+ **60.2**	+ **12.3**

Såsom af ofvanstående siffror framgår, hade under hela tiden juli—december 1909 antalet insättningar vid kontoren tillhörande grupp a) minskats med 24.7 % i jämförelse med samma tid år 1908, under det att inom grupp b) samma antal ökats med 3.4 %, och i fråga om antalet uttagningar hade detta inom grupp a) vuxit med 60.2 % men inom b) med endast 12.3 %. Äfven för hvarje särskild månad äro siffrorna genomgående fördelaktigare inom den senare gruppen, och särskildt anmärkningsvärd är olikheten mellan de båda grupperna under månaderna augusti och september. Här framträder sålunda tydligt, hurusom nedgången i sparbanksrörelsen är starkare i samma mån dess kundkrets till väsentlig del utgjordes af industriarbetare.

Postsparbanken. I *Bil. 17* meddelas vissa uppgifter om postsparbankens verksamhet under åren 1908 och 1909. Vid en jämförelse mellan de båda åren framträda här samma förändringar i omsättningen under tiden för arbetskonflikterna,

som redan påpekats i fråga om sparbankerna, nämligen afsevärd minskning i antalet insättningar och ökning i antalet uttagningar samt äfven, ehuru i mindre grad, minskning i de insatta och ökning i de uttagna beloppens storlek. Af *Bil. 17* kan äfven iakttagas, att arbetsstridernas verkningar gjorde sig märkbara omedelbart efter deras utbrott. Redan under tiden 1—10 augusti nedgick sålunda antalet insättningar från 19,294 år 1908, till 17,888 år 1909 och deras belopp från 329,374 kr. till 297,797 kr., medan däremot under halfåret januari—juni och under de tre tiodagarsperioderna under juli månad år 1909 insättningarnas antal och belopp utvisade ökning i jämförelse med föregående år. Äfven uttagningarnas antal visade redan 1—10 augusti en betydlig ökning, ehuru detta likväl icke föranledde någon motsvarande stegring i de uttagna beloppens storlek.

Lifförsäkringsverksamhet. (»Folkförsäkringen».) Det är uppenbart, att lifförsäkringsverksamheten ej kunnat undgå att i likhet med alla områden af det ekonomiska lifvet blifva berörd af arbetsstridernas förlamande inverkan. Särskildt kan man vänta, att depressionen skulle hårdare komma att drabba den gren af lifförsäkringsverksamheten, som hufvudsakligen arbetar inom de bredare lagren af samhället, den s. k. folkförsäkringen.

Det torde därför kunna påräkna ett visst intresse att meddela några af de resultat, hvilka en utredning i detta hänseende, utförd af vårt största folkförsäkringsbolag, Trygg, gifvit vid handen. De faktorer, hvilka i en folkförsäkringsanstalts verksamhet äro mest känsliga för rubbningar på arbetsmarknaden, äro i främsta rummet produktionen af nya försäkringar, annullationen af redan förvärfvade försäkringar samt inkasseringen af premierna.

För att belysa storstrejkens inverkan på produktionen af nya försäkringar må anföras, att för perioden den 1 augusti till den 11 september 1908 utgjorde antalet förvärfvade försäkringar 4,614 med en försäkringssumma af 2,490,106 kr. Motsvarande siffror under samma period 1909 äro 3,110 försäkringar med en försäkringssumma af 1,011,299 kr., således en minskning af försäkringsbeloppet med ej mindre än 59 %.

Beträffande annullationsförhållandena må anföras följande siffror. Den 31 juli 1908 uppgick försäkringsbeståndet inom anstaltens folkförsäkringsafdelningar till 64,461,939 kr., hvaraf under tiden den 1 augusti till den 11 september 1908 annullerades 1,030,958 kr. eller 1.6 % af försäkringsbeståndet vid periodens början. Den 31 juli 1909 var beståndet 74,090,099

kr., hvaraf under strejktiden annullerades 1,655,938 kr. eller 2.2 % af försäkringsbeståndet vid strejktidens början. Man kunde ha skäl att vänta, att annullationsfrekvensen skulle visa högre siffra, men att detta ej är fallet, är helt visst att tillskrifva den omständigheten, att på grund af gällande respitbestämmelser arbetsstridens verkningar i detta afseende först framträda vid en senare tidpunkt.

Den af ofvannämnda faktorer, som kanske är mest utsatt för strejkens direkta verkningar, är inkasseringen af premierna. För att i så hög grad som möjligt mildra verkningarna af konflikterna med afseende på premiebetalningen, måste extra ordinära åtgärder vidtagas, i det att respittiderna förlängdes och anstånd med premiebetalningen i stor skala beviljades. Minskningen af de kontant influtna premierna är dock afsevärdt mindre, än hvad man kunde ha skäl att vänta. Under strejkperioden inkasserades nämligen i form af veckopremier 80.6 % af till betalning förfallna premier. Motsvarande siffra för 1908 uppgick till 101.3 %. Minskningen utgör alltså 20.7 %. Nämnda minskning af premieinkasseringen utjämnades dock rätt snart dels till följd af de omnämnda särskilda åtgärderna, dels helt visst till följd däraf, att en hel del försäkrade, hvilka ej aktivt deltagit i storstrejken, men hvilkas ekonomi dock varit utsatt för rubbningar, åter kunde, sedan normala förhållanden inträdt, återupptaga sina premiebetalningar. För jämförelses skull må anföras, att under strejktiden medgifna anstånd med premiebetalningen uppgingo till ej mindre än 6 gånger det normala antalet.

Beträffande återupplifningar af annullerade försäkringar, utgjorde antalet sådana under strejkperioden 288 med en försäkringssumma af 149,189 kr. Motsvarande siffror för 1908 är 445 försäkringar med en försäkringssumma af 195,630 kr. Som synes företer ej heller återupplifningsfrekvensen några större rubbningar på grund af storstrejken.

Ofvanstående siffror visa visserligen, att folkförsäkringsverksamheten i ganska väsentlig mån rönt inflytande af arbetsstriden, men att depressionen varit af tillfällig och öfvergående natur bestyrkes af de slutliga resultat, som 1909 års arbete visat, i det att detsamma i alla afseenden närmat sig eller öfverträffat 1908 års verksamhet. För Trygg företer nämligen produktionen af nya försäkringar för år 1909 en ökning af 1,800,000 kr. i jämförelse med 1908. Hvad annullationsförhållandena beträffar, utgjorde för 1907 den annullerade försäkringssumman i procent af medelbeståndet 10.8 %, för år 1908 9.6 % och för år 1909 10.2 %.

Man torde häraf kunna draga den slutsatsen, att den svenska folkförsäkringsverksamheten i det stora hela lyckats neutralisera verkningarna af arbetskonflikten. För öfriga grenar af lifförsäkringsverksamheten torde förhållandena vara enahanda.

Sjukkasserörelsen. Frågan i hvad mån de stora arbetsinställelserna och deras ekonomiska följder påverkat sjukkasseverksamheten i hela landet, kan naturligen ej närmare undersökas på annat sätt än genom den regelbundna årsstatistiken. För att emellertid i någon mån belysa detta spörsmål hafva åtgärder vidtagits att erhålla vissa uppgifter härom från ett antal sjukkassor.

Sjukkassor i Stockholm.

Efter gjord framställning har styrelsen för Stockholms registrerade sjukkassors centralförsamling genom särskildt utarbetade formulär infordrat en del dithörande upplysningar. Mera fullständiga svar hafva i anledning häraf inkommit från 57 kassor med tillhopa öfver 50,000 medlemmar, och har detta material ställts till förfogande för bearbetning.

Endast 13 af kassorna förmäla sig hafva märkt någon inverkan på medlemsantalet; de meddelade siffrorna härom för åren 1908 och 1909 antyda ej heller några större förändringar. En af Stockholms största sjukkassor konstaterar emellertid [1]), att året 1909 är det första »under föreningens 33-åriga tillvaro, som det inträffat minskning i ledamotsantalet». Och därtill fogas följande ord: »Det är naturligtvis de under året rådande svåra arbetsförhållandena, som orsakat detta. Det har också förts en hård kamp af mången för att kunna bevara sitt ledamotskap, hvarför det länder föreningens stora arbetareskaror till sann heder, att manspillan ej blef större».

Af de meddelade uppgifterna om sjukdomsfrekvensen synes framgå, att denna varit något mindre än vanligt. Detta tyder på, att i allmänhet icke några försök gjorts att genom simulerad sjukdom erhålla understöd från kassan såsom ersättning för den under arbetsstriden förlorade inkomsten; detta bestyrkes ock af direkta uttalanden. Afgöras kan ej, i hvad mån den minskade sjukligheten kan bero på det stärkande inflytandet af arbetshvilan. Väsentligen afgörande härvidlag hafva naturligtvis varit dels den synnerligen gynnsamma väderleken och dels minskningen i antalet olycksfall i arbete.

Belysande för de ekonomiska verkningarna inom sjukkasseverksamheten är, att medan 17 kassor förklara sig hafva sett sina inkomster ökade med tillhopa 3,352 kr. under tiden aug.—

[1]) Föreningen Enighet ger styrka: i årsredogörelsen för år 1909.

dec. 1909 i jämförelse med motsvarande tid föregående år, så rapportera 32 kassor en minskning af tillsammans 7,561 kr. Under hela året 1909 blefvo vidare 2,613 medlemmar uteslutna för bristande inbetalningar, under år 1908 2,418; sålunda någon ökning för år 1909, och det oaktadt uppgåfvo sig 18 kassor hafva i anledning af de stora arbetsstriderna utsträckt respittiden eller vidtagit andra åtgärder för medlemskaps bevarande. De flesta kassorna hafva på den direkta frågan, om inverkan förmärkts af konflikterna, gifvit nekande svar; emellertid förekomma andra uttalanden, som i många fall ådagalägga, att så varit händelsen, och att särskildt den för hvarje år vanliga ökningen af antalet medlemmar denna gång uteblifvit till följd af de svåra arbetsförhållandena.

Fackförbunds sjukkassor.

Tab. Y meddelar vissa uppgifter för tvenne typiska yrkessjukkassor, Sv. Järn- och Metallarbetareförbundets samt Sv. Träarbetareförbundets kassor, hvilka äga medlemmar öfver hela landet och nära berördes af konflikterna. Det visar sig ock, att deras verksamhet lämnat synnerligen ogynnsamma resultat under år 1909 i förhållande till de föregående 4 åren. Inom järnarbetarnes kassa var antalet nya medlemmar år 1909 endast 49 mot förut i medeltal 240; antalet uteslutna medlemmar utgjorde däremot 229 för år 1909 mot förut i medeltal 143. För träarbetarnes kassa hade antalet nyinträdda medlemmar minskats från i medeltal 699 till 420, medan uteslutningarna ökats från i medeltal 163 till 599. Då uteslutningarna tydligen företrädesvis drabbat yngre och rörligare arbetare, har i den förra kassan genomsnittsåldern pr medlem ökats från 33.1 år vid 1909 års början till 34.7 vid årets slut; för träarbetarekassan voro motsvarande medeltal resp. 34.1 och 35.9 år. Den återgång i kassornas verksamhet och försämring i deras ställning, som sålunda inträdt, torde till väsentlig del vara att tillskrifva arbetsstriderna, om ock andra omständigheter därvid i viss mån medverkat.

Kooperativa konsumtionsföreningar. I och för en utredning öfver konflikternas inverkan på den kooperativa rörelsen har Kooperativa förbundet från anslutna föreningar infordrat uppgifter enligt ett tämligen vidlyftigt frågeformulär. Svar härå inkommo någorlunda fullständigt ifyllda från omkring 150 handelsföreningar jämte ett mindre antal produktionsföreningar, flertalet förefintliga å sådana platser, som direkt berörts af konflikten. Från föreningar å andra orter återsändes formulären i allmänhet utan att vara ifyllda, hvarigenom naturligtvis materialet i hög grad blifvit ofullständigt och en del jämförelser så godt som omöjliggjorts. Den största affär, från hvilken svar ingått, hade under juli månad 1909 en omsättning af 43,000 kr.; där näst kommer en med 29,000 kr. och ett

Tab. Y. Uppgifter rörande tvenne arbetaresjukkassors verksamhet.

(Meddelade af sjukkassornas kassörer.)

Sjukkassa.	Antal medlemmar den 1 jan.	Medelålder den 1 jan.	Antalet nyinträdda medlemmar under					Antalet uteslutna medlemmar under					Aflidna medlemmar.	Antalet anmälda sjuka medlemmar under				
			1:sta kv.	2:dra kv.	3:dje kv.	4:de kv.	hela året.	1:sta kv.	2:dra kv.	3:dje kv.	4:de kv.	hela året.		1:sta kv.	2:dra kv.	3:dje kv.	4:de kv.	hela året.
Sv. Järn- o. Metallarb.-förbundets.																		
År 1905	1,701	33.9	106	29	30	20	**185**	39	35	36	57	**167**	23	192	173	131	118	**614**
» 1906	1,696	33.8	114	65	121	99	**399**	47	11	16	27	**101**	13	143	182	189	173	**687**
» 1907	1,981	32.9	79	36	42	59	**216**	28	12	20	37	**97**	20	280	227	188	139	**834**
» 1908	2,080	33.2	79	63	13	42	**197**	23	29	22	54	**128**	21	308	216	261	230	**1,015**
» 1909	2,128	33.1	22	8	6	13	**49**	16	43	94	76	**229**	8	197	204	175	195	**771**
» 1910	1,940	34.7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sv. Träarb.-förbundets.																		
År 1905	1,192	33.7	160	70	95	77	**402**	24	18	22	44	**108**	7	102	84	88	69	**343**
» 1906	1,479	34.2	146	127	171	283	**727**	15	18	32	16	**81**	2	104	86	143	113	**446**
» 1907	2,113	33.9	261	179	272	249	**961**	29	40	47	42	**158**	9	235	156	135	116	**642**
» 1908	2,907	33.6	255	189	137	125	**706**	79	56	95	76	**306**	24	338	199	238	236	**1,011**
» 1909	3,283	34.1	145	90	43	142	**420**	74	108	134	283	**599**	15	267	231	107	199	**804**
» 1910	3,089	35.9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

par med hvardera 23,000 kr. omsättning. Ytterligare elfva föreningar hade 10—16,000 kr. omsättning under samma tid. De ifrågavarande uppgifterna hafva, på begäran, af Kooperativa förbundet ställts till förfogande för bearbetande och offentliggörande.

Särskilda åtgärder för storstrejken.

Af de föreningar, som under normala förhållanden ej alls eller blott undantagsvis bevilja kredit, hafva ett tjugutal uppgifvit sig frångått eller mindre strängt tillämpat denna princip under storstrejken. I ett fall beviljades efter arbetets upptagande i september kredit mot arbetsgifvarens garanti. Däremot ansågo sig fyra föreningar föranlåtna att för tillfället upphöra med dittills användt kreditsystem.

Ett sjuttiotal föreningar förklara sig hafva utlämnat varor mot af storstrejksutskottet å platsen utfärdade anvisningar. Å dessa lämnades dessutom i ett flertal fall rabatt (vid en affär ända till 15 %). Inlösningen af anvisningarna har åtminstone att döma af de lämnade svaren försiggått utan svårighet eller dröjsmål. På ett par ställen torde dock utfärdande i för stor skala ha ägt rum, som det tagit någon tid att ordna (särskildt i Norrköping, anvisningar för ej mindre än 80,000 kr.).

På ett par platser utlämnades varor för inköpspris till de strejkande, i ett fall till barnbespisning. Vid ett kooperativt matlag, som äfven ingått i undersökningen, sänktes veckoafgiften för strejkande från 9 till 6 kronor.

Inskränkningar i försäljningen till endast medlemmar eller endast strejkande hafva omförmälts å blott ett par platser (i ett fall beträffande charkuterivaror, i ett mjöl och socker). I en förening afstängdes 15 medlemmar från köp (ej uppgifven orsak, sannolikt »strejkbryteri»).

Direkta bidrag till de strejkande hafva dessutom lämnats af en del föreningar, mestadels i varor. De största uppgifna beloppen äro från ett par skånska landsortsföreningar (i ett fall 250 kr., i ett annat 25 kr. per vecka). Anslag för en gång å 100 kr. förekomma i ytterligare två fall. För öfrigt synes personalen vid de kooperativa affärerna ganska allmänt gifvit bidrag, fastän någon slutsumma härom ej kan lämnas, då uppgifterna om dessa bidrag ofta äro hållna i undvikande ordalag.

Anslutning af medlemmar och kapital.

För att belysa konfliktens inverkan på anslutningen till kooperationen hade uppgifter begärts om insatt och uttaget andelskapital, samt antalet medlemmar, som ingått eller begärt utträde under dels juni—juli, dels augusti—september månader. För bortåt ett hundratal föreningar, som lämnat uppgifter om sådana förändringar, blir ställningen följande:

	juni—juli	aug.—sept.
Insatt andelskapital	kr. 10,732	2,923
Uttaget »	» 3,045	2,324
Antal nya medlemmar	730	547
» afgångna medlemmar	71	89

Någon absolut nedgång i fråga om anslutningen synes krisen sålunda ej vållat den kooperativa rörelsen i dess helhet, hvaremot den relativa förlust, som uppkommit därigenom, att anslutningen minskats mot hvad den under normala förhållanden skulle varit, blifvit kännbar nog.

Tab. Z. Kooperativa affärers omsättning
under tiden 1 juli—4 sept. 1909.

Län.	Antal affärer.	Hela omsättningen under							Ökning (+) el. minskning (—) $^{1}/_{7}$—$^{31}/_{7}$ / $^{1}/_{8}$—$^{4}/_{9}$ 1909.	
		juli.	tiden 1 aug.—4 sept. 1:a veckan.	2:a veckan.	3:e veckan.	4:e veckan.	5:te veckan.	Tillsammans.		
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	%
Stockholms stad	3	**35,652**	11,274	3,953	5,509	5,537	8,320	**34,593**	— 1,059	— 3.0
Stockholms län	10	**51,250**	15,692	8,352	9,175	10,267	12,867	**56,353**	+ 5,103	+ 10.0
Södermanlands »	9	**41,544**	11,576	7,435	8,807	10,147	10,518	**48,483**	+ 6,939	+ 16.7
Östergötlands »	10	**73,747**	21,557	16,089	19,981	27,442	30,709	**115,778**	+ 42,031	+ 57.0
Jönköpings »	3	**8,868**	3,024	2,476	2,483	2,564	2,884	**13,431**	+ 4,563	+ 51.5
Kronobergs »	4	**19,826**	5,239	3,766	3,045	3,572	4,842	**20,464**	+ 638	+ 3.2
Kalmar »	4	**13,449**	3,745	2,756	3,379	3,561	4,087	**17,528**	+ 4,079	+ 30.3
Gottlands »	2	**4,079**	996	1,029	869	815	1,094	**4,803**	+ 724	+ 17.7
Blekinge »	1	**1,538**	596	252	594	356	446	**2,244**	+ 706	+ 45.9
Kristianstads »	5	**12,187**	3,375	2,339	2,149	2,446	2,816	**13,125**	+ 938	+ 7.7
Malmöhus »	1	**6,800**	1,500	1,400	1,400	1,300	1,100	**6,700**	— 100	— 1.5
Hallands »	2	**6,027**	1,216	1,233	1,205	1,182	1,041	**5,877**	— 150	— 2.5
Göteborgs och Bohus »	7	**36,868**	8,717	6,279	6,327	6,984	6,666	**34,973**	— 1,895	— 5.1
Älfsborgs »	2	**6,622**	1,806	1,457	1,113	1,228	1,036	**6,640**	+ 18	+ 0.3
Skaraborgs »	1	**1,204**	340	206	221	252	198	**1,217**	+ 13	+ 1.1
Värmlands »	7	**25,457**	6,655	5,843	5,592	6,067	5,538	**29,695**	+ 4,238	+ 16.6
Örebro »	8	**19,814**	5,745	6,581	3,688	6,615	4,076	**26,705**	+ 6,891	+ 34.8
Västmanlands »	5	**31,137**	6,353	6,475	4,135	5,599	4,697	**27,259**	— 3,878	— 12.5
Kopparbergs »	10	**26,658**	9,143	5,412	4,468	5,361	7,426	**31,810**	+ 5,152	+ 19.3
Gäfleborgs »	11	**104,149**	33,384	13,836	22,204	28,263	32,387	**130,074**	+ 25,925	+ 24.9
Västernorrlands »	6	**12,927**	3,473	2,201	2,594	4,456	4,602	**17,326**	+ 4,399	+ 34.0
Jämtlands »	1	**2,792**	1,179	1,004	488	976	768	**4,415**	+ 1,623	+ 58.2
Norrbottens »	4	**18,974**	5,345	4,229	3,380	3,858	3,124	**19,936**	+ 962	+ 5.1
Summa	**116**	**561,569**	**161,930**	**104,603**	**112,806**	**138,848**	**151,242**	**669,429**	+ **107,880**	+ **19.2**

Omsättningen.

Såsom af tabell Z framgår, var omsättningen under första veckan i augusti i allmänhet ganska liflig, ofta betydligt öfver medelfrekvens. Sedan sjunker den emellertid till ett minimum under andra eller stundom först tredje veckan, hvaremot den fjärde ganska regelbundet visar en betydande stegring, hvars orsak torde kunna sökas dels i de ordnade utdelningarna af understöd åt de strejkande, dels däri att de på många håll före arbetsnedläggelsen inköpta upplagsförråden börjat taga slut. Femte veckan (29 aug.—4 sept.) visar åter här och där minskad omsättning, tecken på en slutlig afmattning. I allmänhet synes dock omsättningen vid denna tid ha uppnått

fullt normal storlek. Om man utom de i tabellen upptagna affärerna medräknar några, för hvilka blott slutsiffrorna för juli och augusti månader föreligga, erhåller man till resultat, att sammanlagda omsättningen i 130 affärer under juli månad (4½ veckor) var i medeltal per vecka 150,680 kr., men under augusti 156,960 kr. Den genomsnittliga ökningen på omsättningsbeloppet per vecka från juli till augusti uppgick följaktligen till 4.2 %.

Publikens inköp koncentrerade sig naturligtvis till allra största delen på matvaror. Såsom de mest efterfrågade förnödenheterna omnämnas vanligen mjöl, bröd, sill, kaffe och socker; vidare förekommer hafregryn, potatis, ärter, fläsk, kabeljo, margarin m. m. äfvensom smör, mjölk och salt kött.

Bortåt halfva antalet handelsföreningar hafva uppgifvit, att omsättningen efter strejkens afblåsning och på grund af dess sviter i större eller mindre mån minskats.

Omdömen om konfliktens följder.

De summariska uttalanden om storstrejkens gagneliga eller skadliga verkningar, hvartill en del föreningar inskränkt sig, måste naturligtvis upptagas med en viss reservation, helst då man af de tillhörande siffrorna ej alltid kan finna något särskildt fog för det ena eller andra omdömet. I många fall finner man emellertid ganska belysande anmärkningar rörande de förhållanden, hvarunder den kooperativa rörelsen haft att bestå krisen.

Svårigheten att under strejktiden anskaffa behöfliga varor synes varit en visserligen tillfällig, men dock kännbar olägenhet, som man mångenstädes fått erfarenhet af. Då väl denna emellertid äfven drabbat privataffärerna, torde följderna vara af öfvergående natur. Däremot har rörelsen här och hvar lidit afbräck genom att kunderna i hopp om vidsträcktare kredit dragits öfver till andra handlande. I allmänhet är man dock afgjordt af den meningen, att det just är tack vare kontantprincipen, som kooperationen skyddat sig för svårare förluster. Där man ansett sig kunna beteckna verkningarna som öfvervägande gynnsamma, har detta oftast motiverats med det ökade intresse för rörelsen, som efter striden visat sig. Å en del platser klagas emellertid öfver liknöjdhet och splittring, i senare fallet särskildt mellan strejkande och strejkbrytare. Allmännast synes den uppfattning om konfliktens verkningar för kooperationen vara, som af en meddelare formuleras sålunda: »Storstrejken har haft mer gagn af kooperationen än kooperationen af storstrejken».

Kooperativa produktionsföreningar. Omedelbart vid storstrejkens början inställdes i allmänhet arbetet äfven vid de kooperativa bagerierna. Af de sex bagerier, samtliga från södra delarna af landet, som meddelat

uppgifter, var det blott ett, som fortsatte rörelsen. Omsättningen vid detta var under augusti månad ungefär lika stor som för juli, dock iakttages liksom vid flertalet andra affärer ett minimum under andra veckan. De 3 bageriföreningar, som lämnat svar angående kapitalinsättning och medlemsanslutning, uppvisa för perioden augusti—september höjda siffror i jämförelse med juni—juli.

En förening öfverlät under tiden för arbetsnedläggelsen sitt bageri till vederbörande strejkutskott, som där dref tillverkning. Från en annan plats uppgifves blott, att förhandlingar härom varit före.

Af öfriga kooperativa produktionsföretag har en syfabrik i Stockholm och en läskedrycksfabrik i Skåne lämnat uppgifter om omsättningen under augusti, jämförd med föregående månads. Storstrejkens verkningar för dessa båda industrier voro tydligen rakt motsatta: i förra fallet en minskning från 4,214 till 1,440 kr., i senare en ökning från 4,498 till 5,278.

Pantlånerörelsen. Genom magistraterna i rikets samtliga städer hafva uppgifter infordrats å pantlåneinrättningarnas omsättning under hvar och en af månaderna juli—december under åren 1908 och 1909.[1]) Dessa uppgifter å antalet och beloppet af under sagda tider utgifna och inbetalda lån hafva sammanförts länsvis i *Bil. 18*, hvarjämte här nedan meddelas jämförande uppgifter rörande omsättningen under de två halfårsperioderna, dels för hvarje län och dels för hvarje månad.

Tab. Å. Pantlånerörelsens förändringar
under juli—december åren 1908 och 1909.

Län.	Inbetalda lånens ökning (+) l. minskning (—) 1908/1909.		Utgifna lånens ökning (+) l. minskning (—) 1908/1909.		Län.	Inbetalda lånens ökning (+) l. minskning (—) 1908/1909.		Utgifna lånens ökning (+) l. minskning (—) 1908/1909.	
	Antal	Belopp	Antal	Belopp		Antal	Belopp	Antal	Belopp
	%	%	%	%		%	%	%	%
Stockholms stad	— 0.7	— 0.7	— 7.7	— 7.7	Göteb:s o. Bohus län	— 10.3	— 9.3	— 8.4	— 10.3
Stockholms län	+ 4.2	+ 4.0	— 1.2	+ 5.0	Älfsborgs »	— 12.9	— 9.9	— 8.2	— 4.6
Uppsala »	— 4.7	+ 8.4	— 4.0	+ 9.0	Värmlands »	— 10.3	— 1.7	+ 5.2	+ 6.0
Södermanl:s »	— 15.2	— 13.6	— 19.9	— 18.1	Örebro »	+ 0.4	+ 1.4	+ 4.2	— 6.6
Östergötlands »	— 19.3	— 16.9	— 16.4	— 16.7	Västmanlands »	— 2.4	+ 2.7	+ 1.4	+ 10.9
Jönköpings »	+ 4.7	+ 10.4	+ 10.4	+ 17.0	Kopparbergs »	— 11.5	— 3.3	— 3.4	+ 9.9
Kalmar »	+ 0.6	+ 1.6	— 0.7	+ 3.9	Gäfleborgs »	— 13.5	— 9.0	— 8.5	— 3.6
Blekinge »	+ 6.0	+ 7.5	+ 0.7	+ 0.2	Västernorrl:s »	— 6.1	— 4.5	— 5.2	— 6.5
Kristianstads »	+ 27.1	+ 36.6	+ 11.3	+ 17.7	Jämtlands »	+ 8.1	— 6.0	— 1.0	— 14.4
Malmöhus »	— 7.3	— 4.2	— 6.9	— 3.4	Norrbottens »	— 14.3	— 14.3	— 12.6	— 8.4
Hallands »	+ 3.3	+ 7.6	+ 3.9	+ 10.1	Hela riket.....	— 5.2	— 3.1	— 7.8	— 3.0

Ofvanstående procentsiffror förete visserligen ganska stor olikhet inom olika län, men sammanfattar man resultaten för samtliga pantlåneinrättningar i hela riket, så framgår dock

[1]) I icke mindre än 52 städer saknades emellertid pantlåneinrättningar, hvadan de här meddelade siffrorna stödja sig på uppgifter från öfriga 41 städer. Af hela omsättningen vid dessa städers pantlåneinrättningar belöpte sig emellertid nära $^2/_3$ på Stockholm ensamt.

tydligt, att deras omsättning under senare hälften af år 1909 var icke obetydligt mindre än under samma tid år 1908. Sålunda hade antalet utgifna lån sjunkit med 7.8 % och deras sammanlagda belopp med 3 % samt antalet och beloppet af inbetalda lån med resp. 5.2 och 3.1 %.

Huru nära den här ofvan påpekade minskningen i pantlåneinrättningarnas omsättning står i samband med konflikterna, framgår med all önskvärd tydlighet, om jämförelsen utsträckes till hvarje särskild månad.

Tab. Ä. Pantbankernas insättningar och uttagningar
under juli—december åren 1908 och 1909.

	År 1908.		År 1909.		Ökning (+) l. minskning (—) 1908/1909.	
	Antal.	Belopp.	Antal.	Belopp.	Antal.	Belopp.
Inbetalda lån:		kr.		kr.	%	%
Juli	199,164	1,226,812	238,265	1,511,573	+ 9.6	+ 23.2
Augusti	226,454	1,409,229	143,002	946,172	— 36.9	— 32.9
September	213,063	1,363,293	186,116	1,221,207	— 12.6	— 10.4
Oktober	255,220	1,656,821	244,206	1,583,830	— 4.3	— 4.4
November	206,157	1,340,475	209,824	1,374,417	+ 1.8	+ 2.5
December	213,149	1,365,148	223,107	1,464,695	+ 4.7	+ 7.3
Tillsammans	**1,313,207**	**8,361,778**	**1,244,520**	**8,101,894**	— 5.2	— 3.1
Utgifna lån:						
Juli	229,418	1,379,934	250,811	1,578,011	+ 9.3	+ 14.4
Augusti	229,471	1,375,577	145,995	1,027,178	— 36.4	—25.3
September	218,419	1,426,811	185,986	1,295,752	— 14.8	— 9.2
Oktober	237,454	1,543,671	220,469	1,433,808	— 7.2	— 7.1
November	221,263	1,384,976	221,151	1,429,018	— 0.1	+ 3.2
December	198,765	1,307,055	206,135	1,403,864	+ 3.7	+ 7.4
Tillsammans	**1,334,790**	**8,418,024**	**1,230,547**	**8,167,631**	— 7.8	— 3.0

Under juli månad 1909 var sålunda omsättningen såväl i fråga om utgifna som inbetalda lån ännu betydligt större än under samma månad föregående år. Men under själfva storstrejksmånaden, augusti, sjönk omsättningen i ett slag med omkring en tredjedel. Äfven september har att uppvisa en ganska stark nedgång, hvarefter rörelsen under de följande månaderna så småningom får sin vanliga omfattning, och redan under december månad inträder åter en ökning utöfver föregående års resultat.

Den skarpa kontrasten mellan siffrorna för juli och augusti månader för riket i sin helhet synes hafva varit mest framträdande i några af de största städerna. I Stockholm hade antalet utgifna lån under juli 1909 ökats med 13.2 % mot samma tid föregående år, men under augusti företedde samma antal en minskning af 40.7 %, och antalet inbetalda lån, som under juli ökats med icke mindre än 28.2 %, minskades under augusti med 29.8 %. I Norrköping var ökningen i antalet utgifna lån under juli 1909 visserligen endast 2.6 %, men däremot var motsvarande minskning under augusti icke mindre än 44.4 %, och i Malmö var under juli en ökning i samma antal på 14.8 % samt under augusti en minskning på 30.3 %. Genomgående visar sig en starkare nedgång i de utgifna och inbetalda lånens antal än i deras belopp, hvilket tyder på, att minskningen i synnerhet gäller de mindre lånen.

Förklaringen till den ofvan påpekade starka nedgången i lånerörelsen under storstrejken angifves hufvudsakligen vara att söka i följande omständigheter. Pantbankernas hufvudsakliga kundkrets utgöres af arbetare, hvilka under tider, då inkomsten är någorlunda konstant och säker, under veckans första dagar belåna sina helgdagskläder o. dyl. för att nästföljande aflöningsdag åter utlösa sina panter. På detta sätt kan samma sak belånas flera gånger under en enda månad. Under tider med osäker och otillräcklig inkomst för arbetare, såsom t. ex. under den stora arbetsinställelsen, inskränkes däremot belåningen så mycket som möjligt på grund af den ringa utsikten att på utsatt tid kunna återlösa det belånade, och det, som nöden likväl tvingar arbetaren att belåna, saknar han medel att lösa tillbaka. Minskningen i lånerörelsen under dåliga tider beror sålunda icke på någon nedgång i lånebehofvet, utan snarare på den långsammare cirkulationen af lånerörelsen, som är en direkt följd af arbetarnas försämrade ekonomi. Af denna försämring föranledes gifvetvis också större försiktighet från pantlåneinrättningarnas sida; under tiden för 1909 års konflikter hade åtskilliga sådana skärpt lånevillkoren.

Inbetalning af hyresmedel. Till belysande af frågan, i hvilken utsträckning den stora arbetsinställelsen kan hafva inverkat på inbetalning af hyresmedel, hafva erhållits uttalanden från fastighetsägareföreningar i ett antal städer, hvarjämte äfven en del kommunala myndigheter särskildt i städerna uttalat sig i föreliggande fråga.

Från Stockholms stads hyreskontor, som förvaltar stadens stora mängd af fastigheter, meddelas sålunda, att

arbetsinställelsen i stort sedt icke torde hafva haft något eller åtminstone endast ringa inflytande på stadens hyresuppbörd. Stockholms fastighetsägareförening har låtit upprätta en särskild statistik öfver storstrejkens verkningar för dess medlemmar, som benäget ställts till utredningens disposition. Af undersökningen framgår, att ägarna till 79 fastigheter på grund af bristande hyresinbetalning beräknat en förlust af tillhopa 18,055 kr., under det att för öfriga 976 fastigheter, som berörts af undersökningen, några förluster icke synas hafva förekommit. I ett uttalande af fastighetsägareföreningen framhålles äfven, att på grund af storstrejken vissa nybyggnader och reparationer ej kunnat utföras på beräknad tid, hvarigenom uthyrningen försvårats och i en del fall hyran måst sänkas. Vidare hafva många arbetare, som vid strejkens slut icke återtagits i arbetet, lämnat staden, hvilket förorsakat, att ett antal bostadslägenheter stå outhyrda. Det hyresbelopp, som fastigheternas ägare härigenom förlorat, skulle enligt uppgift uppgå till 207,038 kr., hvaraf 153,200 kr. för sex försenade nybyggnader. Slutligen framhålles, att äfven många innehafvare af mindre affärer på grund af minskad omsättning under konflikttiden icke i laga tid kunnat erlägga hyran. I stort sedt synes dock arbetsinställelsens verkningar på detta område varit skäligen obetydliga.

Från Göteborg meddelas af husägareföreningen, att 495 hyresgäster uraktlåtit att betala hyran med en sammanlagd hyressumma af 29,490 kr.; enligt uppgift från allmänna fastighetsföreningen i samma stad hade dess medlemmar endast i ringa mån berörts af storstrejken, hvilket möjligen dock kunde bero därpå, att i de af dem ägda fastigheterna endast ett fåtal lägenheter äro afsedda för arbetare.

I Malmö har inbetalningen af hyra för stadens egna fastigheter, enligt uppgift från drätselkammaren, icke påverkats af storstrejken. Däremot framhålles af fastighetsägareföreningen i staden, att hyrorna icke influtit så punktligt och ordentligt som t. ex. år 1907, hvilket likväl icke så mycket torde bero på själfva storstrejken, utan snarare på den allmänna arbetslöshet och osäkerhet, som varit rådande på arbetsmarknaden under åren 1908 och 1909.

Gäfle fastighetsägareförening meddelar, att det där visat sig ojämförligt svårare att indrifva hyran bland arbetare för fjärde än för tredje kvartalet under 1909. Åtskilliga hyresgäster, som förut betalat punktligt och ordentligt, hafva nu endast kunnat betala en del af hyran, och andra hafva icke varit i stånd att betala något alls. Några få hyresgäster hafva måst afhysas.

För Halmstad har stadsfiskalen verkställt en undersökning af hyresinbetalningarna under augusti och september år 1909, af hvilken framgår, att hos 69 tillfrågade hyresvärdar, med tillhopa 636 hyresgäster af arbetsklassen och berörda af storstrejken, hafva 190 hyresgäster resterat med ett sammanlagdt hyresbelopp af 4,164 kr.

Äfven från åtskilliga landskommuner anföres, att arbetsinställelsen haft en menlig inverkan på hyresinbetalningen, så t. ex. i Fosie och Västra Skräflinge i Malmöhus län, Kroppa i Värmlands län, Karlskoga i Örebro län och Hälsing—Tuna i Gäfleborgs län. Inom en del andra städer och landskommuner, från hvilka uttalanden i denna fråga inkommit, synes däremot någon försämring af hyresinbetalningen icke hafva iakttagits. Bland städer, som i detta afseende varit oberörda af storstrejken, nämnas bl. a. Nyköping, Eskilstuna, Växjö, Karlshamn, Örebro och Falun.

Vräkningar. Från vederbörande myndigheter hafva, på begäran, meddelats uppgifter rörande hela antalet vräkningar, som kommit till verkställighet under senare hälften af åren 1908 och 1909. Resultaten af denna undersökning återfinnas i *Bil. 19* äfvensom i sammandragstabellen Ö.

Tab. Ö. Verkställda vräkningar
under juli—december åren 1908—1909.

Månad.	År 1908.			År 1909.			Ökning (+) l. minskning (—) 1908/09
	Städer	Landsbygd	Tillsammans	Städer	Landsbygd	Tillsammans	
Juli	72	1	**73**	78	4	**82**	+ 9
Augusti	107	4	**111**	152	7	**159**	+ 48
September	142	2	**144**	150	14	**164**	+ 20
Oktober	46	4	**50**	65	42	**107**	+ 57
November	40	6	**46**	40	3	**43**	— 3
December	32	—	**32**	29	32	**61**	+ 29
Tillsammans	**439**	**17**	**456**	**514**	**102**	**616**	**+ 160**

Tabellens siffror utvisa, att under månaderna juli—december antalet verkställda vräkningar ökades från 456 år 1908 till 616 år 1909, sålunda med 160 eller 35 %. Ehuru denna tillväxt var relativt stor, måste den anses såsom absolut taget ganska obetydlig och i alla händelser understigande, hvad man kunnat

vänta med hänsyn till arbetsstridens hårdhet och långvarighet samt dess menliga ekonomiska verkningar. Anmärkas bör ock, att Stockholm ensamt uppvisar mer än hälften af samtliga fall för hvartdera året. Emellertid är det otvifvelaktigt, att den å landsbygden inträdda ökningen från 17 vräkningar år 1908 till 102 för år 1909 i allmänhet berodde på, att arbetsgifvare läto afhysa förutvarande arbetare från åt dem upplåtna bostäder. Härom vittnar äfven den omständigheten, att den konstaterade ökningen företrädesvis belöpte sig på Västernorrlands (från 3 till 69 fall) och Örebro län (från 0 till 18 fall), där arbetsstriden på vissa platser var särdeles långvarig och antog hårdare former.

Arbetslöshet. Såsom i det föregående framhållits, voro de rubbningar af olika slag, som den stora arbetskonflikten förorsakade, så allvarliga inom en mängd arbetsområden, att dessa icke kunde komma i full verksamhet omedelbart efter det arbetarne återgått till arbetet. Särskildt måste järnverkens långvariga strid verka förlamande på alla andra yrkesgrenar, som själfva direkt förarbetade järn eller behöfde däraf tillverkade maskiner el. a. varor. Häraf liksom af den allmänna depressionen förklaras, att ännu sent på hösten 1909 flere tiotusental organiserade arbetare fortfarande gingo utan arbete; otvifvelaktigt var förhållandet likartadt med en mängd oorganiserade arbetare, om ock sådana under konfliktens senare skede i allmänhet lätt kunnat få anställning i stället för de i striden kvarstående. Belysande är, att Landsorganisationen för sista veckan under år 1909 utbetalade understöd för mer än 16,000 arbetare. (*Bil. 5*). Under de följande vintermånaderna, då vissa säsongyrken som vanligt nästan helt och hållet inställt sin verksamhet, kunde ej heller platser beredas i större utsträckning.

För att undersöka arbetslöshetens omfattning och därmed sammanhängande omständigheter anbefallde Kungl. Maj:t den 10 dec. 1909 länsstyrelserna att verka för anordnandet af arbetslöshetsräkningar på de orter, där arbetslöshet i större utsträckning kunde antagas förekomma. Sådana räkningar anordnades därför den 31 januari 1910 i 86 städer och köpingar samt 202 landskommuner, tillsammans omfattande c:a 41 % af rikets folkmängd, och anmälde sig därvid tillsammans 14,472 arbetslösa, hvaraf 14,066 män och 406 kvinnor.[1]) Dessa siffror, som naturligtvis icke omfatta samtliga arbetslösa i landet, utvisa i jämförelse med resultaten från räkningarna på nyåret 1909, en afgjord minskning i arbetslösheten. Otvifvelaktigt synes ock

[1]) Preliminär redogörelse i »Meddelanden från K. Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik», 1910 s. 93 ff.

den ekonomiska depressionen under vintern 1908—1909 medfört större arbetslöshet, än den stora arbetsstriden sedan gjorde. Af det under bearbetning varande materialet från räkningen 1910 framgår emellertid med all tydlighet, att en betydande del af de vid tiden för räkningarna arbetslösa icke haft någon anställning allt sedan den stora arbetsstriden och just genom denna förlorat sina platser. Det torde ock böra framhållas, att en stor mängd industriarbetare under och efter striden lämnade stadssamhällena och återgingo till landtbruket. Denna återströmning till landsbygden, som under år 1908 påbörjats i större skala till följd af de dåliga konjunkturerna inom industrien, tog i samband med de svåra arbetskonflikterna ökad fart och underlättades väsentligen af den offentliga arbetsförmedlingen, genom hvilkens medverkan c:a 6,300 arbetare under augusti—december 1909 placerades i jordbruksarbete o. d. Belysande för denna återgång till landsbygden äro följande uppgifter för 9 offentliga arbetsförmedlingsanstalter, för hvilka särskild undersökning verkställts rörande de arbetssökandes mantalsskrifningsort.

	Antalet arbetssökande män.		
	Samtliga.	Däraf på platsen mantalsskrifna.	
		Antal.	%.
År 1907	35,448	21,689	61.2
År 1908	45,048	31,431	69.8
År 1909	55,696	42,924	77.1

Från år 1907 till år 1909 hade sålunda antalet vid de ifrågavarande anstalterna anmälda arbetssökande männen, som icke voro på platsen mantalsskrifna, minskats från c:a 39 % till c:a 23 %, en utveckling som tydligen ådagalägger, hurusom de under den industriella uppgångstiden till stadssamhällena inkomna arbetarne genom de senaste årens försämrade arbetskonjunkturer — till följd af den ekonomiska depressionen samt de stora arbetsinställelserna — tvingats åter till landsbygden och dess lugnare arbetsförhållanden.

Fattigvård och välgörenhet. Man hade kunnat vänta, att den stora arbetsinställelsen äfven på fattigvårdens område skulle lämna djupa spår efter sig, då en stor del af arbetareklassen under längre tid var afstängd från sin i stort sedt enda inkomstkälla. De besparingar, arbetarne hade att tillgå, kunde i allmänhet ej hafva varit betydliga, likaväl som understödet från fackorganisationerna inom och utom landet måste hafva varit mycket otillräckligt i för-

hållande till de stridandes stora antal och behof. Trots allt detta framgår likväl af de flesta inkomna yttranden från kommunala myndigheter och anstalter för fattigvård och välgörenhet, att de kraf, som ställdes på den offentliga och enskilda fattigvården, icke synnerligen mycket ökats.

I Stockholm kan visserligen iakttagas en tillväxt i understödstagarnas antal under senare hälften af år 1909 i jämförelse med samma tid föregående år, men denna ökning torde endast till en del vara en följd af arbetsstriden, i Malmö har icke fattigvården anlitats i större utsträckning än vanligt, och i Göteborg har understödstagarnas antal såväl å fattigvårdsanstalterna som i den öppna fattigvården under månaderna augusti—oktober till och med varit mindre än vanligt. Öfver hufvud taget synes inom de flesta kommuner både i städerna och på landsbygden någon ökning i den offentliga fattigvårdens verksamhet icke hafva ägt rum under tiden för själfva storstrejken och de två närmast följande månaderna; där någon sådan ökning iakttagits, har den likväl ingenstädes varit mera betydande. Som förklaring till detta gynnsamma förhållande framhållas i de inkomna uttalandena flera olika omständigheter. Såsom en af de viktigaste orsakerna angifves, att den stora arbetsinställelsen inföll under sommaren, då de nödvändiga lefnadsomkostnaderna lättare kunna inskränkas än under den kalla årstiden. En god hjälp för arbetarna särskildt på landsbygden var äfven den rikliga tillgången på bär i skogarna, likasom äfven många genom fiske skaffade mat åt sig och sin familj. (Jfr härom s. 106*).

De genom konflikten arbetslösa synas äfven i ganska stor utsträckning hafva skaffat sig en tillfällig arbetsförtjänst med jordbruksarbete, och detta gäller icke endast arbetarne på landsbygden utan äfven i städerna, hvarifrån många arbetare sökte sig ut på landet. Landtbrukaren fick härigenom en välkommen hjälp i det mest brådskande skördearbetet och i Skåne äfven med betupptagningen. I ett stort antal uttalanden framhålles slutligen, att rusdrycksförbudet verksamt bidragit att minska utgifterna och att förbättra tillståndet bland arbetarne.

Äfven om på grund af dessa och andra orsaker de arbetslösa icke i någon större utsträckning anlitade fattigvårdens hjälp, var utan tvifvel dock nöden stor i många arbetarhem. Detta framgår tydligast af de uttalanden, som inkommit från diakonissor, frälsningsarméns slumstationer och en del andra privata välgörenhetsinrättningar, hvilka i sin verksamhet komma i närmare beröring med den fattigare delen af arbetareklassen. (Handl. s. 284 ff.). Dess ekonomiska bärkraft blef otvifvelaktigt

mycket försvagad, de redan förut fattiga blefvo ännu fattigare, och de förut relativt välbärgade förlorade sin goda ställning. Arbetsstridens svåraste följder för de enskilda arbetarne lågo säkerligen också däri, att deras resurser i det närmaste uttömts, hvarigenom motståndskraften mot minskad arbetsförtjänst och öfriga svårigheter under den nästföljande vintern blifvit så afsevärdt försvagad. I de flesta uttalanden från myndigheter och enskilda personer på platser med talrik arbetarbefolkning framhålles också, att nöden förväntades blifva mycket större under vintern än under själfva den tid, då arbetsinställelsen varade. Under sommaren har ju arbetaren i regel sin bästa förtjänst, som delvis äfven måste räcka till under vintern, då tillgången på arbete är mindre. Men efter storstrejken funnos inga besparingar kvar för den kommande vintern. Hårdast drabbades i detta afseende arbetarne inom en del säsongyrken, där arbetet kan pågå endast under den varmare årstiden.

Dylika uttalanden från såväl myndigheter som enskilda, hvilka afgåfvos under det omedelbara intrycket af arbetsstriderna, hafva emellertid visat sig vara i allmänhet alltför pessimistiska; senare inhämtade upplysningar gifva vid handen, att arbetarne, långt bättre än man kunnat vänta, genomgått arbetsinställelsens och sedan vinterns pröfningar.

Utom de i konflikten direkt indragna drabbades äfven ganska hårdt många mindre handtverkare och handlande och en del andra personer, som för sin existens äro beroende af arbetarna, såsom sömmerskor, tvätterskor m. fl., hvilka också i åtskilliga fall, såsom af de inkomna yttrandena framgår, måst taga fattigvårdens hjälp i anspråk.

Befolkningsrörelsen. Af de olika faktorer, hvaraf befolkningsrörelsen i ett land betingas, står otvifvelaktigt giftermålsfrekvensen i ett nära samband med de ekonomiska konjunkturerna, hvilkas fördelaktighet eller ofördelaktighet direkt påverka antalet ingångna äktenskap. I hvad mån de stora arbetskonflikterna och de af dem förorsakade försämrade ekonomiska förhållandena hämmande inverkat på ingåendet af äktenskap, torde likväl icke nu kunna utrönas. Antalet ingångna äktenskap på 1,000 invånare i hela riket var visserligen år 1909 endast 5.97, under det att motsvarande tal år 1908 uppgick till 6.11 samt äfven de två föregående åren öfversteg 6 pro mille, men huruvida det låga giftermålstalet för år 1909 berodde på konflikterna på arbetsmarknaden, är ännu för tidigt att afgöra, innan mera detaljerade siffror i detta afseende finnas tillgängliga.

Äfven i afseende på dödligheten, som under år 1909 var synnerligen låg, torde samma svårigheter förefinnas att spåra

någon direkt inverkan från arbetsinställelserna, och nativiteten under år 1909 kan helt naturligt icke hafva hunnit påverkas af konflikterna, ehuru äfven där ett samband kan tänkas existera, dels direkt och dels indirekt på grund af minskad äktenskapsfrekvens.

Emigrationen.

Den af befolkningsrörelsens olika faktorer, som är mest känslig för det ekonomiska lifvets växlingar, är likväl in- och utvandringen, och då uppgifter erhållits å emigrationen från Sverige till främmande världsdelar för hvarje månad till och med mars 1910, finnes här ett godt tillfälle att studera arbetsstridernas följder i detta afseende. Här nedan meddelas sålunda en jämförelse mellan utvandringen från Sverige till främmande världsdelar öfver Stockholm, Malmö, Helsingborg, Göteborg, Kristiania och Trondhjem för åren 1907, 1908 och 1909 samt de fyra första månaderna af år 1910. Att med stöd af dessa uppgifter i exakta siffror uppskatta arbetsstridernas inverkan på emigrationen låter sig likväl icke göra, då den ökning, som kan iakttagas under senare delen af ofvannämnda tidsperiod, helt naturligt äfven beror på andra samverkande orsaker.

Utvandringen från Sverige till främmande världsdelar

öfver Stockholm, Malmö, Helsingborg, Göteborg, Kristiania och Trondhjem.

Månad.	År 1907.	År 1908.	År 1909.	År 1910.
Januari	318	143	373	696
Februari	730	306	813	1,136
Mars	1,928	694	1,909	2,574
April	3,235	795	2,563	3,693
Maj	2,884	1,004	1,954	—
Juni	1,516	619	1,507	—
Juli	1,212	706	1,041	—
Augusti	1,710	727	1,307	—
September	2,438	1,218	2,227	—
Oktober	1,843	876	2,083	—
November	1,070	533	1,481	—
December	221	404	756	—
Summa	**19,105**	**8,025**	**18,014**	—

Vid en jämförelse mellan ofvanstående siffror bör emellertid ihågkommas, att utvandringen under år 1908 var exceptionellt låg, under det att dess omfattning under år 1907 kan anses som den vanliga. Under år 1909 uppgick antalet emigranter till 18,014, eller omkring 900 mindre än år 1907. Äfven under

augusti månad förstnämnda år, då arbetsinställelsen nådde sin största omfattning, var emigranternas antal lägre än under samma månad år 1907, och ännu under september förmärkes ingen ökning. Men under sista kvartalet år 1909 nådde emigrationen en betydligt större omfattning, och man måste gå tillbaka ända till förra delen af 1890-talet för att träffa på lika höga siffror för sagda kvartal. Under december var utvandringen år 1909 mer än tre gånger så stor som år 1907. Ökningen fortsatte äfven inpå år 1910, under hvars 4 första månader icke mindre än 8,099 personer emigrerade mot endast 6,211 under samma tid år 1907.

De senaste årens allmänna ekonomiska förhållanden i Sverige och Förenta staterna, hvilkas variationer utöfva det hufvudsakliga inflytandet på vår emigrations omfattning, hafva naturligtvis mest bidragit till, att emigranternas flod åter börjat svälla ut. Otvifvelaktigt hafva emellertid äfven arbetsstriderna under år 1909, genom såväl direkta verkningar som indirekta påföljder, i sin mån medverkat till emigrationens konstaterade tillväxt. (Jfr. vidare den såsom *Bil. 42* publicerade redogörelsen från Nationalföreningen mot emigrationen.)

BILAGOR.

FÖRSTA AFDELNINGEN.

SPECIALUTREDNINGAR M. M.

(BIL. 1—19.)

Bil. 1. Sammandrag af de officiella arbetslöshetsräkningarna under storstrejken 1909.

De i mediævala siffror återgifna talen för Gottlands, Malmöhus och Örebro län den 9 augusti äro här korrigerade med ledning af vederbörande länsstyrelsers egna uppgifter.

Län.	Antalet arbetslösa, enligt K. Maj:ts Befallningshafvandes uppgifter, den								
	9 aug.	18 aug.	26 aug.	2 sept.	9 sept.	16 sept.	24 sept.	1 okt.	7 okt.
Stockholms stad	42,000	38,241	36,809	35,518	8,784	8,671	4,846	3,888	3,560
» län...	10,345	10,006	9,446	9,024	2,692	1,505	1,181	459	429
Uppsala » ...	4,787	4,641	4,281	4 082	2,843	2,248	1,905	1,741	539
Södermanlands » ...	9,300	9,327	9,185	8,858	3,330	3,337	2,836	656	186
Östergötlands » ...	18,200	16,700	14,960	12,660	7,172	5,946	5,200	4,144	1,895
Jönköpings » ...	6,675	5,654	3,096	2,813	1,459	1,076	917	316	268
Kronobergs » ...	3,050	3,389	3,287	3,017	2,092	1,829	1,478	653	323
Kalmar » ...	5,300	5,078	4,463	3,789	2,173	1,567	1,108	746	688
Gottlands » ...	837	491	448	437	159	187	168	143	102
Blekinge » ...	5,136	4,672	4,501	4,420	1,266	1,539	760	636	476
Kristianstads » ...	5,761	6,089	5,662	5,501	697	2,063	1,405	1,062	813
Malmöhus » ...	37,500	37,560	37,000	36,276	18,843	12,147	7,961	6,096	4,957
Hallands » ...	6,000	5,643	5,350	4,930	3,092	1,910	1,564	895	485
Göteborgs o. Bohus » ...	30,000	28,500	23,517	20,812	12,465	9,627	6,077	2,801	2,328
Älfsborgs » ...	13,960	12,530	8,979	8,346	6,007	4,113	3,436	2,784	1,500
Skaraborgs » ...	1,450	2,810	2,605	2,155	1,427	1,235	1,087	911	628
Värmlands » ...	12,000	10,962	10,675	9,973	6,860	6,061	5,408	4,305	2,886
Örebro » ...	10,500	8,871	8,300	7,550	4,450	4,524	3,920	3,573	2,850
Västmanlands » ...	10,000	10,145	9,719	9,105	5,523	5,022	4,800	3,874	2,603
Kopparbergs » ...	14,430	14,998	14,392	13,993	10,109	8,961	8,510	7,944	5,354
Gäfleborgs » ...	17,500	16,865	15,295	14,641	10,403	8,994	7,864	6,918	4,552
Västernorrlands » ...	14 000	14,760	13,667	12,672	5,497	5,898	4,772	2,746	1,947
Jämtlands » ...	2.000	1,767	1,613	1,570	537	796	788	716	505
Västerbottens » ...	2,100	1,748	1,597	1,114	644	593	468	456	439
Norrbottens » ...	7,727	7,390	6,821	6,597	5,827	5,632	5.399	5,157	3,970
Hela riket	**290,558**	**278,837**	**255,668**	**239,853**	**124,351**	**105,481**	**83,858**	**63,620**	**44,283**

Anm. I Bil. 1 meddelas de officiella arbetslöshetsräkningarnas uppgifter å hela antalet genom strejk och lockout arbetslösa resp. den 9, 18 och 26 augusti, 9, 16 och 24 september samt den 1 och 7 oktober 1909. Dessa siffror äro erhållna genom de räkningar, som på order af Civildepartementet anställdes af Öfverståthållareämbetet för Stockholm och Länsstyrelserna för sina resp. län. Uppgifterna kunna ej anses som annat än approximativt riktiga, och detta gäller framför allt siffrorna för den 9 augusti, enär Länsstyrelserna då i allmänhet ej synes hafva hunnit igångsätta någon vidlyftigare räkneapparat, utan nöjt sig med att meddela de mera slumpvis hopkomna uppgifter, som i hast kunde erhållas från kronofogdar och länsmän. Vid de följande räkningarna kontrollerades och kompletterades de så erhållna uppgifterna merendels från Länsstyrelserna genom förfrågningar direkt hos arbetsgifvarna och deras organisationer o. s. v.: de härpå grundade siffrorna torde därför vara mera öfverensstämmande med det verkliga förhållandet än de för första räknedagen afgifna. Några Länsstyrelser hafva också i senare rapporter korrigerat siffrorna för den 9 augusti, och detta förhållande är anledningen till, att bilagans siffror för denna dag ej alldeles öfverensstämma med de förut af Civildepartementet i Post- och Inrikes tidningar publicerade.

Äfven under förutsättning, att samtliga arbetsgifvare kunnat anträffas och att de aflämnat nöjaktiga svar, skulle så erhållna uppgifter likväl ej blifva fullt korrekta, *dels* enär arbetsgifvare ej alltid synas som »sina» betraktat sådana i storstrejken deltagande arbetare, som erhållit afsked från sin plats, vare sig de stannat kvar eller afrest från orten, *dels* enär för vissa arbetarekategorier, såsom t. ex. byggnads- och stufveriarbetare, arbetsförhållandet är så lösligt, att deras tillfälliga arbetsgifvare ej med bästa vilja kunna redovisa för dem. Detta senare förhållande torde vara en anledning till, att bl. a. siffrorna för Stockholms stad samt Göteborgs och Bohus län torde stanna under det verkliga antalet af genom arbetsinställelsen arbetslösa.

En komplettering till dessa officiella storstrejksräkningar bilda de *uppgifter angående antalet deltagare i storstrejken den 23 augusti 1909*, som vederbörande strejkutskott afgifvit på anmodan af Landssekretariatet, och af hvilka ett länsvis upprättadt sammandrag meddelas i Bil. 2. Siffrorna, hvilka åtminstone med afseende å smärre orter böra tillmätas stort vitsord såsom hvilande på verkstadsklubbars och fackföreningars detaljerade kännedom om arbetsför-

Bil. 2. Strejkutskotten och antalet deltagare i storstrejken. (Forts.)

Uppgifterna äro till väsentlig del hämtade från strejkutskottens rapporter till Landssekretariatet, hvilket ställt det ifrågavarande materialet till förfogande. Nödiga kompletteringsuppgifter hafva dels direkt och dels genom Landssekretariatets medverkan infordrats från resp. orter. Endast i några fall hafva siffrorna beräknats eller approximerats med ledning af andra tillgängliga källor, såsom fackföreningars medlemsantal o. d.

Uppgifterna hänföra sig i regel till tiden omkring den 20 augusti 1909.

Län och ort.	Organiserade arbetare.	Oorganiserade arbetare.	Tillsammans.
Stockholms stad.			
Stockholm	39,735	11,000	**50,735**
Kräftriket	156	17	**173**
Summa	**39,891**	**11,017**	**50,908**
Stockholms län.			
Södertälje	1,353	625	**1,978**
Vaxholm	59	18	**77**
Norrtälje	133	99	**232**
Djursholm—Danderyd	102	276	**378**
Sundbyberg	1,376	339	**1,715**
Väsby (Hammarby s:n)	81	15	**96**
Skebo (Ununge »)	128	60	**188**
Vätö (Vätö »)	66	5	**71**
Ekerö (Ekerö »)	49	22	**71**
Husby (Munsö »)	23	—	**23**
Flysta (Spånga »)	33	27	**60**
Riddersvik (» »)	28	7	**35**
Solhem (» »)	32	32	**64**
Alvik (Bromma »)	10	15	**25**
Rotebro (Sollentuna »)	38	16	**54**
Täby (Täby »)	7	16	**23**
Högarn (Lidingö »)	32	—	**32**
Lidingö (» »)	320	105	**425**
Hagalund (Solna »)	485	870	**1,355**
Hufvudsta (» »)	500	252	**752**
Nynäshamn (Ösmo »)	220	81	**301**
Tumba (Botkyrka »)	150	220	**370**
Rönninge (Salem »)	29	4	**33**
Liljeholmen (Brännkyrka s:n)	852	639	**1,491**
Södertörns villast. (» »)	26	20	**46**
Älfsjö Järnvägsbyggn. arb. ff. sekt. 25 (Brännkyrka s:n)	20	2	**22**
Älfsjö Träarbetareförb. afd. (Brännkyrka s:n)	30	32	**62**
Neglinge (Nacka »)	376	143	**519**
Mölnbo (Vårdinge »)	17	8	**25**
Summa	**6,575**	**3,948**	**10,523**
Däraf städer och köpingar	3,023	1,357	**4,380**
Däraf landsbygd	3,552	2,591	**6,143**
Uppsala län.			
Uppsala	1,896	633	**2,529**
Enköping	158	73	**231**
Söderfors (Söderfors s:n	223	181	**404**
Tierp (Tierp »)	16	1	**17**
Karlholms bruk (Västland »)	14	51	**65**
Harnäs (Älfkarleby »)	153	91	**244**
Skutskär (» »)	1,074	480	**1,554**
Älfkarleö (» »)	64	16	**80**
Dannemora (Dannemora »)	116	15	**131**
Summa	**3,714**	**1,541**	**5,255**
Däraf städer och köpingar	2,054	706	**2,760**
Däraf landsbygd	1,660	835	**2,495**
Södermanlands län.			
Nyköping	1,254	569	**1,823**
Eskilstuna	3,710	1,927	**5,637**
Torshälla	72	96	**168**
Mariefred	9	2	**11**

hållandena inom deras resp. branscher, förete på det hela taget stor öfverensstämmelse med Länsstyrelsernas nyssnämnda rapporter, ehuru för vissa län afvikelser uppåt och nedåt förekomma. Mest i ögonen fallande är differensen mellan de båda uppskattningarna beträffande Stockholms stad, hvaraf nogsamt torde framgå svårigheten att siffermässigt fixera storstadens invecklade arbetsförhållanden.

På det hela taget torde dock Länsstyrelsernas och strejkutskottens räkningar få anses ömsesidigt komplettera hvarandra, och detta antagande har varit anledning till uppgörandet af den sammanställning af dessa båda uppskattningars resultat, som i texten återgifvits.

Bil. 2. (Forts.) Strejkutskotten och antalet deltagare i storstrejken. (Forts.)

Län och ort.	Organiserade arbetare.	Oorganiserade arbetare.	Tillsammans.
Näfvekvarn (Tunaberg s:n)	124	25	**149**
Oxelösund (S:t Nikolai »)	313	50	**363**
Harg (Helgona »)	130	—	**130**
Hölö (Hölö »)	**10**	—	**10**
Högsjö (V. Vingåker »)	65	—	**65**
Vingåker (» » »)	62	9	**71**
Värmbol (Ö. » »)	107	22	**129**
Katrineholm (St. Malm »)	337	179	**516**
Kantorp (Skyllinge »)	120	92	**212**
Sparreholm (Hyltinge »)	107	10	**117**
Hällefors bruk (L. Mellösa »)	78	47	**125**
Flen (Flen »)	94	64	**158**
Skogstorp (Husby-Rekarne »)	60	58	**118**
Åkers styckebruk (Åker »)	60	15	**75**
Summa	**6,712**	**3,165**	**9,877**
Däraf städer och köpingar	5,045	2,594	**7,639**
Däraf landsbygd	1,667	571	**2,238**
Östergötlands län.			
Linköping	1,155	698	**1,853**
Norrköping	5,656	5,823	**11,479**
Söderköping	84	26	**110**
Motala	955	347	**1,302**
Vadstena	9	—	**9**
Valdemarsvik	7	—	**7**
Mjölby (Mjölby s:n)	273	115	**388**
Åtvidaberg (Åtvids »)	353	118	**471**
Lotorp (Risinge »)	93	27	**120**
Finspång (» »)	141	133	**274**
Rejmyre (Skedevi »)	23	—	**23**
Kolmården (Krokek »)	31	16	**47**
Timmergata (» »)	31	—	**31**
Kvillinge (Kvillinge »)	347	270	**617**
Skärblacka (Kullerstad »)	318	58	**376**
Ödeshög (Ödeshög »)	12	2	**14**
Boxholm Åsbo »)	296	151	**447**
Bårstad Rogslösa »)	13	2	**15**
Summa	**9,797**	**7,786**	**17,583**
Däraf städer och köpingar	7,866	6,894	**14,760**
Däraf landsbygd	1,931	892	**2,823**
Jönköpings län.			
Jönköping	782	332	**1,114**
Eksjö	143	47	**190**
Tranås	130	320	**450**
Värnamo	47	—	**47**
Nässjö (Nässjö s:n)	142	46	**188**
Norrahammar (Sandseryd »)	341	165	**506**
Sommen (Säby »)	33	19	**52**
Bruzaholm (Ingatorp »)	90	43	**133**
Mariannelund (Hässleby »)	62	2	**64**
Smålands Anneberg (N. Solberga s:n)	45	178	**223**
Sandsjö (N. Sandsjö »)	40	—	**40**
Säfsjö (Vallsjö »)	31	9	**40**
Späxeryd (Ödestuga »)	31	7	**38**
» Grufarbetareförb:s afd. 48 (Ödestuga s:n)	76	—	**76**
Smålands Rydaholm (Rydaholm s:n)	110	290	**400**
Gislaved (Båraryd »)	108	68	**176**
Summa	**2,211**	**1,526**	**3,737**
Däraf städer och köpingar	1,102	699	**1,801**
Däraf landsbygd	1,109	827	**1,936**
Kronobergs län.			
Växjö	435	222	**657**
Elmhult	133	14	**147**
Hofmanstorp (Hofmanstorp s:n)	73	38	**111**
Lessebo (» »)	269	100	**369**
Lindefors o. Bergdala (» »)	38	3	**41**
Åryd (Hemmesjö »)	165	15	**180**
Södra Sandsjö (S. Sandsjö »)	73	2	**75**
Idesjö (Älghult »)	17	10	**27**
Älghult (» »)	115	8	**123**
Gullaskruf (Hälleberga »)	39	—	**39**
Orrefors (» »)	69	11	**80**
Johansfors (Algutsboda »)	49	10	**59**
Modala (» »)	14	3	**17**
Hjärtsjö (Lenhofda »)	12	6	**18**
Johanstorp (» »)	27	6	**33**
Säfsjöström (» »)	32	—	**32**
Östervik (» »)	35	—	**35**
Kosta (Ekeberga »)	279	168	**447**
Transjö (» »)	19	—	**19**
Hulvik (V. Torsås »)	16	—	**16**
Brännhult (Stenbrohult »)	60	14	**74**
Diö (» »)	89	28	**117**
Torps bruk (Moheda »)	22	—	**22**
Strömsnäs bruk (Traryd »)	130	66	**196**

Bil. 2. (Forts.) Strejkutskotten och antalet deltagare i storstrejken. (Forts.)

Län och ort.	Organiserade arbetare.	Oorganiserade arbetare.	Tillsammans.
Majenfors (Markaryd s:n)	158	13	**171**
Markaryd (» »)	33	—	**33**
Timfors (» »)	280	11	**291**
Summa	**2,681**	**748**	**3,429**
Däraf städer och köpingar	568	236	**804**
Däraf landsbygd	2,113	512	**2,625**
Kalmar län.			
Kalmar	1,071	384	**1,455**
Oskarshamn	369	8	**377**
Västervik	763	486	**1,249**
Gamleby	17	—	**17**
Nybro	83	90	**173**
Mörbylånga	63	3	**66**
Eds bruk (V. Eds s:n)	53	—	**53**
Ankarsrum (Hallingeberg »)	169	245	**414**
Gunnebo (Gladhammar »)	70	7	**77**
Gäddeglo (Törnsfall »)	7	1	**8**
Flivik (Misterhult »)	44	4	**48**
Hålvik (» »)	45	3	**48**
Hällefors (Lönneberga »)	85	59	**144**
Björklunda (Fagerhult »)	28	—	**28**
Alsterbro (Kräksmåla »)	31	—	**31**
Blomstermåla (Ålem »)	22	—	**22**
Emmaboda (Vissefjärda »)	54	21	**75**
Lindås (» »)	20	12	**32**
Flerohopp (Madesjö »)	30	1	**31**
Ölands Gräsgård (Gräsgård »)	60	—	**60**
Degerhamn (S. Möckleby »)	181	79	**260**
Summa	**3,265**	**1,403**	**4,668**
Däraf städer och köpingar	2,366	971	**3,337**
Däraf landsbygd	899	432	**1,331**
Gottlands län.			
Visby	409	48	**457**
Storung (Lärbo s:n)	11	—	**11**
Hellvi (Hellvi »)	129	—	**129**
Valla (Rute »)	19	—	**19**
Fjäle (Mästerby »)	30	1	**31**
Hemse (Hemse »)	59	3	**62**
Summa	**657**	**52**	**709**
Däraf städer och köpingar	409	48	**457**
Däraf landsbygd	248	4	**252**

Län och ort.	Organiserade arbetare.	Oorganiserade arbetare.	Tillsammans.
Blekinge län.			
Karlskrona	1,007	253	**1,260**
Ronneby	497	136	**633**
Karlshamn	1,690	282	**1,972**
Sölvesborg	100	57	**157**
Sturkö (Sturkö s:n)	95	—	**95**
Tjurkö (Tjurkö »)	125	10	**135**
Kallinge (Ronneby »)	307	52	**359**
Ronnebyredd (» »)	79	—	**79**
Saxemara (» »)	14	—	**14**
Röafors (Bräkne-Hoby »)	12	—	**12**
Matvik (Hällaryd »)	170	—	**170**
Vettekulla (» »)	44	16	**60**
Märserum (Åryd »)	122	34	**156**
Asarum (Asarum »)	238	63	**301**
Gunön (Mörrum »)	155	10	**165**
Hästaryd (» »)	16	—	**16**
Vekerum (» »)	29	—	**29**
Ellcholm (Ellcholm »)	13	10	**23**
Olofström (Jämshög »)	200	94	**294**
Summa	**4,913**	**1,017**	**5,930**
Däraf städer och köpingar	3,294	728	**4,022**
Däraf landsbygd	1,619	289	**1,908**
Kristianstads län.			
Kristianstad	1,328	228	**1,556**
Simrishamn	59	15	**74**
Ängelholm	342	22	**364**
Hässleholm	265	102	**367**
Båstad	49	—	**49**
Åhus	7	—	**7**
Skäralid (Riseberga s:n)	51	—	**51**
Perstorp (Perstorp »)	40	—	**40**
Örkelljunga (Örkelljunga »)	24	—	**24**
storp (Björnekulla »)	143	15	**158**
Hyllinge grufva (V. Broby »)	234	216	**450**
Klippan (V. Sönnarslöf »)	401	68	**469**
Vinslöf (Vinslöf »)	14	—	**14**
Ignaberga (Ignaberga »)	50	—	**50**
Tyringe (Finja »)	35	13	**48**
Bjärnum (N. Åkarp »)	58	27	**85**
Axeltorp (Näsum »)	47	7	**54**
Bromölla (Ivetofta »)	276	6	**282**
Torsebro (Fjälkesta »)	123	2	**125**
Rinkaby (Rinkaby »)	81	—	**81**

Bil. 2. (Forts.) Strejkutskotten och antalet deltagare i storstrejken. (Forts.)

Län och ort.	Organiserade arbetare.	Oorganiserade arbetare.	Tillsammans.
Hästveda (Hästveda s:n)	90	25	115
Ekeröd (Glimåkra »)	49	22	71
Rumperöd (» »)	22	1	23
St. Björkeröd (» »)	100	—	100
Gylsboda (Örkene »)	294	—	294
Hägghult (» »)	39	—	39
Immeln (Hjärsås »)	278	8	286
Sibbhult (» »)	36	3	39
Knislinge (Knislinge »)	84	15	99
Bjärlöf (Färslöf »)	15	—	15
Karpalund (» »)	31	—	31
Tollarp (V. Vram »)	6	—	6
Maltesholm (Ö. Sönnarslöf »)	178	6	184
Tomelilla (Tryde »)	225	120	345
Järresta (Järresta »)	15	—	15
Summa	5,089	921	6,010
Däraf städer och köpingar	2,050	367	2,417
Däraf landsbygd	3,039	554	3,593
Malmöhus län.			
Malmö	11,218	1,626	12,844
Lund	2,473	144	2,617
Landskrona	2,547	92	2,639
Hälsingborg	5,049	426	5,475
Ystad	1,356	104	1,460
Trelleborg	1,060	74	1,134
Eslöf	751	108	859
Hörby	38	2	40
Limhamn	1,620	125	1,745
Östra Grefvie (Ö. Grefvie s:n)	38	—	38
Hököpinge (Hököpinge »)	68	9	77
Klagshamn (V. Klagstorp »)	278	20	298
Kvarnby (Husie »)	128	9	137
Oxie (Oxie »)	34	2	36
Svedala (Svedala »)	293	9	302
Marieberg (V. Alstad »)	98	3	101
Påarp (Välluf »)	13	—	13
Raus (Raus »)	111	20	131
Skromberga (Ekeby »)	636	20	656
Höganäs (Höganäs bruk »)	872	259	1,131
Hasslarp (Kattarp »)	246	10	256
Billesholm (S. Vram »)	295	269	564
Bjuf (Bjuf »)	434	60	494
Vallåkra (Kvistofta »)	31	1	32
Glumslöf (Glumslöf »)	53	—	53
Annelöf (Annelöf »)	70	10	80
Marieholm (Reslöf »)	49	4	53
Stehag (Stehag s:n)	26	—	26
Örtofta (Örtofta »)	39	—	39
Lilla Harrie (L. Harrie »)	23	7	30
Löddeström (S. Harrie »)	35	—	35
Kjäflinge (Kjäflinge »)	401	25	426
Löddeköpinge (Löddeköpinge »)	16	—	16
Dalby (Dalby »)	127	2	129
Önnerup (Fjälie »)	32	—	32
Veberöd (Veberöd »)	49	3	52
Årlöf (Burlöf »)	578	8	586
Åkarp (» »)	13	—	13
Staffanstorp (Brågarp »)	111	14	125
Yddinge (Hyby »)	92	—	92
Lomma (Lomma »)	276	54	330
Hör (Hör »)	40	3	43
Sjöbo (S. Åsum »)	146	—	146
Vollsjö (Vollsjö »)	36	11	47
Skifarp (Skifarp »)	62	—	62
Skurup (Skurup »)	225	13	238
Börringe (Gustaf »)	78	1	79
Köpingebro (Köpinge »)	86	15	101
Summa	32,350	3,562	35,912
Däraf städer och köpingar	26,112	2,701	28,813
Däraf landsbygd	6,238	861	7,099
Hallands län.			
Halmstad	1,835	157	1,992
Falkenberg	366	114	480
Varberg	703	88	791
Genevad (Tjärby s:n)	47	2	49
Knäred (Knäred »)	300	23	323
Söndrum (Söndrum »)	193	34	227
Ågarp (Vapnö »)	29	—	29
Gullbrandstorp (Harplinge »)	40	30	70
Skallen (» »)	16	4	20
Oskarsström (Slättåkra »)	426	166	592
Rydö (Torup »)	304	50	354
Slöinge (Slöinge »)	38	12	50
Åtran (Gunnarp »)	25	—	25
Ullared, Järnvägsbyggnadsarb. ff. sekt. 43 (Ullared s:n)	76	83	159
Ullared, Järnvägsbyggnadsarb. ff. sekt. 82 (Ullared s:n)	55	—	55
Rolfstorp (Rolfstorp »)	36	—	36
Summa	4,489	763	5,252
Däraf städer och köpingar	2,904	359	3,263
Däraf landsbygd	1,585	404	1,989

Bil. 2. (Forts.) Strejkutskotten och antalet deltagare i storstrejken. (Forts.)

Län och ort.	Organiserade arbetare.	Oorganiserade arbetare.	Tillsammans.
Göteborgs och Bohus län.			
Göteborg	14,603	5,080	**19,683**
Kungälf	27	27	**54**
Lysekil	404	296	**700**
Uddevalla	923	635	**1,558**
Grebbestad	28	4	**32**
Mölndal (Fässberg s:n)	833	819	**1,652**
Valla (Valla »)	16	—	**16**
Munkedal (Fors »)	173	127	**300**
Hällevadsholm (Svarteborg »)	41	3	**44**
Bro (Bro »)	183	75	**258**
Häller (» »)	19	44	**63**
Brastad (Brastad »)	198	30	**228**
Tegen (» »)	25	7	**32**
Tulltorp (» »)	15	45	**60**
Broberg och Immestad (Bro och Brastad s:n)	15	—	**15**
Lyse (Lyse »)	304	116	**420**
Häggvall (» »)	30	11	**41**
Norra Grundsund (» »)	49	20	**69**
Sjöbol (» »)	37	—	**37**
Lahälla (Tossene »)	29	17	**46**
Röd (» »)	24	19	**43**
Stensjö (» »)	37	13	**50**
Ulebergshamn-Hunnebostrand (Tossene s:n)	262	117	**379**
Askum (Askum »)	189	29	**218**
Lycke (» »)	13	—	**13**
Malmön (» »)	271	26	**297**
Ramsvik Stenhugg. ff. 55 (Askum s:n)	63	35	**98**
Ramsvik Stenhugg. ff. 72 och 127 (Askum s:n)	38	3	**41**
Grafvarne (Kungshamn »)	29	77	**106**
Kroken (Skee »)	73	7	**80**
Öfverby (» »)	27	10	**37**
Hamburgsund (Kville »)	55	15	**70**
Källvik (» »)	21	12	**33**
Ejde (» »)	60	10	**70**
Fjällbacka (» »)	39	11	**50**
Svenneby (Svenneby »)	18	—	**18**
Heestrand (» »)	22	39	**61**
Slottet (» »)	26	—	**26**
Bottna (Bottna »)	34	16	**50**
Kämpervik (Tanum »)	19	16	**35**
Orrekläpp (» »)	58	7	**65**
Otterön (» »)	25	6	**31**
Summa	**19,355**	**7,824**	**27,179**
Däraf städer och köpingar	15,985	6,042	**22,027**
Däraf landsbygd	3,370	1,782	**5,152**

Län och ort.	Organiserade arbetare.	Oorganiserade arbetare.	Tillsammans.
Älfsborgs län.			
Vänersborg	712	603	**1,315**
Alingsås	88	34	**122**
Borås	1,500	3,600	**5,100**
Ulricehamn	72	29	**101**
Åmål	14	1	**15**
Göta (Fuxerna s:n)	174	20	**194**
Lilla Edet, afd. 206 (» »)	325	75	**400**
» » » 241 (» »)	77	96	**173**
Vargön (V. Tunhem »)	167	97	**264**
Nol (Starrkärr »)	38	2	**40**
Trollhättan (Trollhättan »)	2,341	1,264	**3,605**
Surte (Nödinge »)	302	74	**376**
Svenljunga (Svenljunga »)	11	—	**11**
Länged Grof- och Fabriksarb.-förb. afd. 349 (Steneby s:n)	76	—	**76**
Länged Järnvägsbyggnadsarb. ff. sekt. 5 (Steneby s:n)	20	23	**43**
Bengtsfors (Ärtemark »)	113	—	**113**
Summa	**6,030**	**5,918**	**11,948**
Däraf städer och köpingar	2,386	4,267	**6,653**
Däraf landsbygd	3,644	1,651	**5,295**
Skaraborgs län.			
Mariestad	23	4	**27**
Lidköping	359	134	**493**
Skara	279	61	**340**
Sköfde	54	—	**54**
Tidaholm	421	1,128	**1,549**
Hällekis (Österplana s:n)	170	25	**195**
Götene (Götene »)	10	2	**12**
Summa	**1,316**	**1,354**	**2,670**
Däraf städer och köpingar	1,136	1,327	**2,463**
Däraf landsbygd	180	27	**207**
Värmlands län.			
Karlstad	1,571	1,039	**2,610**
Kristinehamn	349	197	**546**
Filipstad	44	5	**49**
Arvika	435	271	**706**
Säffle	125	21	**146**

Bil. 2. (Forts.) Strejkutskotten och antalet deltagare i storstrejken. (Forts.)

Län och ort.	Organiserade arbetare.	Oorganiserade arbetare.	Tillsammans.
Långbanshyttan (Fernebo s:n)	42	15	57
Persberg (» »)	100	3	103
Lesjöfors (Rämen »)	291	55	346
Rämen (» »)	145	87	232
Älfsjöhyttan (Gåsborn »)	107	—	107
Örling (» »)	64	55	119
Nykroppa (Kroppa »)	196	49	245
» Gjutareförb. afd. (» »)	9	2	11
Storfors (» »)	220	39	259
» Landtarb.-förb. 154 (Kroppa s:n)	100	10	110
Skattkärr (Ö. Fågelvik »)	8	—	8
Fryksta (St. Kil »)	96	—	96
Kil (» » »)	14	2	16
Munkfors (Ransäter »)	473	13	486
» Sågverksindustriarb.-förb. afd. 8 (Ransäter s:n)	26	38	64
Deje (N. Ullerud »)	202	107	309
Lustnäs (» » »)	15	135	150
Forshaga (Grafva »)	604	184	788
Hedås (» »)	68	162	230
Skoghall (Hammarö »)	57	16	73
Edsvalla (Nor »)	128	8	136
Valum (» »)	25	3	28
Vållberg (» »)	99	96	195
Borgvik (Borgvik »)	45	1	46
Liljedal (Ed »)	66	1	67
Slottsbron (» »)	173	30	203
Stömne (Stafnäs »)	35	65	100
Hillringsberg (Glafva »)	47	23	70
Adolfsfors (Kila »)	14	—	14
Kyrkbyn (Östervallskog »)	77	17	94
Eda (Eda »)	115	—	115
Åmotsfors (» »)	61	134	195
Jössefors (Arvika »)	118	70	188
Brättne (» »)	54	—	54
Rottneros (Sunne »)	75	20	95
Sunne (» »)	18	—	18
Torsby (Fryksände »)	33	8	41
Forshult (N. Råda »)	285	23	308
Hagfors (» » »)	475	112	587
Råda (» » »)	71	—	71
Summa	7,375	3,116	10,491
Däraf städer och köpingar	2,524	1,533	4,057
Däraf landsbygd	4,851	1,583	6,434
Örebro län.			
Örebro	2,064	1,529	3,593
Askersund	28	11	39
Nora	25	15	40
Lindesberg	97	20	117
Hallsberg	82	17	99
Kopparberg	78	58	136
Vilhelmsberg (Asker s:n)	30	—	30
Haddebo (Svennevad »)	56	—	56
Kumla (Kumla »)	35	25	60
Yxhult (» »)	27	5	32
Laxå (Bodarne »)	45	29	74
Hasselfors (Skagershult »)	7	1	8
Hammar (Hammar »)	9	—	9
Nora bergslag (Nora landskom.)	337	18	355
Bredsjö (Hjulsjö s:n)	125	16	141
Hjulsjö (» »)	122	22	144
Hällefors (Hällefors »)	315	17	332
Säfvenfors (» »)	16	16	32
Degerfors (Karlskoga »)	368	72	440
Karlskoga-Bofors (» »)	210	429	639
Bångbro (Ljusnarsberg »)	129	131	260
Högfors (» »)	176	42	218
Hörken (» »)	54	57	111
Ställberg (» »)	70	14	84
Ställdalen (» »)	161	138	299
Guldsmedshyttan (Lindesberg »)	326	80	406
Vasselhyttan (» »)	25	7	32
Stråssa (Ramberg »)	245	133	378
Frövifors (Näsby »)	127	25	152
Summa	5,389	2,927	8,316
Däraf städer och köpingar	2,374	1,650	4,024
Däraf landsbygd	3,015	1,277	4,292
Västmanlands län.			
Västerås	1,639	1,126	2,765
Sala	454	215	669
Köping	276	323	599
Arboga	375	234	609
Kungsör	134	100	234
Lillhärad (Lillhärad s:n)	11	3	14
Hallstahammar (Svedvi »)	285	192	477
Ramnäs (Ramnäs »)	102	72	174
» Järnvägsbyggnadsarb. ff. sekt. 57 (Ramnäs s:n)	12	1	13
Surahammar (Sura »)	395	231	626
Kungs-Barkarö (Kungs-Barkarö s:n)	15	—	15
Kolsva (Malma »)	284	222	506

Bil. 2. (Forts.) Strejkutskotten och antalet deltagare i storstrejken. (Forts.)

Län och ort.	Organiserade arbetare.	Oorganiserade arbetare.	Tillsammans.
Källfallet (Skinnskatteberg s:n)	75	—	75
Uttersberg (» »)	86	—	86
Riddarhyttan (» »)	124	—	124
Svanå Bruk (Haraker »)	79	22	101
Skultuna (Skultuna »)	298	155	453
Norberg (Norberg »)	508	611	1,119
Västanfors (Västanfors »)	817	380	1,197
Högfors Bruk (Karbenning »)	32	3	35
Ängelsberg (V. Våla »)	36	28	64
Morgongåfva (Vittinge »)	108	5	113
Heby (V. Löfsta »)	79	36	115
Summa	6,224	3,959	10,183
Däraf städer och köpingar	2,878	1,998	4,876
Däraf landsbygd	3,346	1,961	5,307
Kopparbergs län.			
Falun	1,218	494	1,712
Säter	232	113	345
Hedemora	128	32	160
Avesta	627	541	1,168
Borlänge-Domnarfvet	1,992	800	2,792
Grycksbo (Falu landsk.)	143	170	313
Korsnäs (» »)	419	356	775
Linghed (Svärdsjö s:n)	74	123	197
Vintjärn (» »)	43	22	65
Idkersberg (St. Tuna »)	160	98	258
Ornäs (» » »)	78	34	112
Täkten (» » »)	20	53	73
Bispberg (Säter landsk.)	40	56	96
Långshyttan (Husby s:n)	122	64	186
Stjärnsund (» »)	75	15	90
Turbo (Hedemora landsk.)	72	—	72
Vikmanshyttan (» »	178	37	215
Fors (Garpenberg s:n)	200	62	262
Ryllshyttan (» »)	35	—	35
Krylbo (Folkärna »)	49	65	114
Horndal (By »)	200	55	255
Näs (» »)	98	28	126
Mockfjärd (Gagnef »)	235	57	292
Mora (Mora »)	207	190	397
Orsa (Orsa »)	10	3	13
Oreho (» »)	42	11	53
Eldforsen (Järna »)	50	4	54
Skifsforsen (» »)	13	1	14
Dala Järna (» »)	5	—	5
Vansbro (» »)	96	110	206
Tyfors (Säfsnäs »)	23	—	23
Malung (Malung »)	20	—	20
Grängesberg (Grangärde s:n)	660	788	1,448
Nyhammar (» »)	92	52	144
Räfvåla (» »)	36	35	71
Blötberget (Ludvika »)	184	143	327
Gräsberg (» »)	55	60	115
Ludvika (» »)	420	113	533
Hagge (Norrbärke »)	36	3	39
Hällsjön (» »)	44	14	58
Smedjebacken (» »)	609	215	824
Söderbärke (Söderbärke »)	51	1	52
Summa	9,091	5,018	14,109
Däraf städer och köpingar	4,197	1,980	6,177
Däraf landsbygd	4,894	3,038	7,932
Gäfleborgs län.			
Gäfle	2,913	1,769	4,682
Söderhamn	1,089	351	1,440
Hudiksvall	1,173	1,361	2,534
Bollnäs	92	2	94
Forsbacka (Valbo s:n)	339	205	544
Bomhus (» »)	614	1,044	1,658
Mackmyra (» »)	130	29	159
Östveda (Hedesunda »)	65	95	160
Gysinge (Ö. Färnebo »)	95	44	139
Hammarby (Ofvansjö »)	226	27	253
Kungsgården (» »)	115	127	242
Vall (» »)	19	41	60
Sandviken (Högbo »)	1,119	1,015	2,134
Hofors (Torsåker »)	326	348	674
Korså bruk (» »)	47	16	63
Nyängsgrufva (» »)	65	60	125
Jädraås (Ockelbo »)	64	54	118
Ockelbo (» »)	53	217	270
Norrsundet (Hamrånge »)	336	361	697
Stocka-Ström (» »)	194	36	230
Lottefors (Bollnäs »)	162	108	270
Landa (Segersta »)	84	111	195
Kilafors (Hanebo »)	13	2	15
Ljusne (Söderala »)	506	286	792
Vansäter (» »)	250	70	320
Iggesund (Njutånger »)	80	25	105
Ljusdal (Ljusdal »)	6	—	6
Hybo (» »)	108	82	190
Arbrå (Arbrå »)	134	87	221
Summa	10,417	7,973	18,390
Däraf städer och köpingar	5,267	3,483	8,750
Däraf landsbygd	5,150	4,490	9,640

Bil. 2. (Forts.) Strejkutskotten och antalet deltagare i storstrejken.

Län och ort.	Organiserade arbetare.	Oorganiserade arbetare.	Tillsammans.
Västernorrlands län.			
Härnösand	839	294	**1,133**
Sundsvall	4,445	3,124	**7,569**
Örnsköldsvik	270	38	**308**
Sollefteå	196	134	**330**
Torpshammar (Torps s:n)	81	22	**103**
Alby (Borgsjö »)	276	52	**328**
Vifsta varf (Timrå »)	253	347	**600**
Dynäs (Gudmundrå »)	24	—	**24**
Ådalens distrikt (» »)	3,000	1,000	**4,000**
Oringen (Högsjö »)	81	—	**81**
Ramvik (» »)	71	12	**83**
Väja (Ytter-Lännäs »)	98	12	**110**
Långsele (Långsele »)	38	32	**70**
Norrby (Tåsjö »)	30	—	**30**
Måviken (Nordingrå »)	40	20	**60**
Summa	**9,742**	**5,087**	**14,829**
Däraf städer och köpingar	5,750	3,590	**9,340**
Däraf landsbygd	3,992	1,497	**5,489**
Jämtlands län.			
Östersund	381	140	**521**
Grötingsjö (Räfsund s:n)	71	4	**75**
Stensmyran (Bräcke »)	50	22	**72**
Brunflo (Brunflo »)	42	—	**42**
Lit (Lit »)	103	52	**155**
Häggenås (Häggenås »)	15	165	**180**
Munkflohögen (» »)	70	50	**120**
Norderåsen (» »)	155	39	**194**
Krokom (Rödön »)	138	58	**196**
Granbo (Ås »)	79	—	**79**
Hjärpen (Undersåker »)	106	29	**135**
Summa	**1,210**	**559**	**1,769**
Däraf städer och köpingar	381	140	**521**
Däraf landsbygd	829	419	**1,248**
Västerbottens län.			
Umeå	90	—	**90**
Skellefteå distrikt	493	369	**862**
Rundvik (Nordmaling s:n)	45	—	**45**
Holmsund (Umeå landsk.)	91	—	**91**
Sandvik (» »)	24	—	**24**
Dorotea (Dorotea s:n)	21	120	**141**
Furuögrund (Byske »)	135	190	**325**
Ytterstfors (» »)	94	58	**152**
Summa	**993**	**737**	**1,730**
Däraf städer och köpingar	583	369	**952**
Däraf landsbygd	410	368	**778**
Norrbottens län.			
Luleå	408	234	**642**
Piteå-Skellefteå	644	592	**1,236**
Haparanda	6	2	**8**
Svartöstaden (N. Luleå s:n)	116	121	**237**
Boden (Ö. Luleå »)	200	500	**700**
Niemisel (Råneå »)	20	11	**31**
Båtskärsnäs (N. Kalix »)	223	102	**325**
Töre (» » »)	67	54	**121**
Karlsborg (» » »)	175	205	**380**
Seskarö (N. Torneå »)	20	82	**102**
Gällivare (Gällivare »)	154	118	**272**
Koskullskulle (» »)	196	150	**346**
Malmberget (» »)	870	707	**1,577**
Kiruna (Jukkasjärvi »)	1,407	721	**2,128**
Summa	**4,506**	**3,599**	**8,105**
Däraf städer och köpingar	1,058	828	**1,886**
Däraf landsbygd	3,448	2,771	**6,219**
Hela riket	**203,992**	**85,520**	**289,512**
Däraf städer och köpingar	141,203	55,884	**197,087**
Däraf landsbygd	62,789	29,636	**92,425**

Bil. 3. Landsorganisationens afdelningar och medlemmar under veckan den $^{18}/_{8}$—^{25} 8 1909.

(Enligt uppgifter, som ställts till förfogande af Landsorganisationen.)

Förbund.	Hela antalet		Medlemmar fristämplade för			I arbetskonflikten deltagande		I arbete kvarstående medlemmar.
	afdelningar.	medlemmar.	sjukdom.	värnplikt.	Tillsammans.	afdelningar.	medlemmar.	
Sv. Träarbetareförb.	218	10,758	386	280	666	209	9,672	420
Sv. Bleck- & Plåtslageriarbetareförb.	50	1,665	47	62	109	50	1,515	41
Sv. Sågverksind.-arb.-förb.	161	10,290	344	319	663	138	9,205	422
Sv. Måleriarbetareförb.	59	2,241	30	80	110	55	2,204	37
Sv. Skrädderiarbetareförb.	93	3,872	66	53	119	93	3,738	15
Sv. Skoarbetareförb.	54	4,247	87	55	142	53	4,184	10
Internat. Tobaksarbetareförb.	23	2,427	59	25	84	17	2,211	132
Sv. Bageri- & Kond.-arb.-förb.	61	3,150	22	84	106	59	3,125	25
Sv. Bryggeriarbetareförb.	46	2,968	75	31	106	44	2,867	101
Sv. Grof- & Fabriksarb.-förb.	332	36,158	1,571	712	2,283	331	32,788	1,087
Sveriges Tunnbinderiarb.-förb.	26	433	4	7	11	25	412	10
Sv. Gjutareförb.	103	2,819	96	64	160	97	2,757	62
De Förenade Förbunden	71	3,389	117	47	164	69	3,185	40
Sv. Murareförb.	78	4,317	52	132	184	78	4,085	74
Sv. Stenhuggareförb.	129	5,719	245	119	364	120	4,880	475
Sv. Textilarbetareförb.	68	4,410	200	85	285	66	4,410	310
Sv. Grufarbetareförb.	48	3,785	284	123	407	47	3,355	23
Skandinaviska Sadelmakare- & Tapetserareförb.	41	913	21	31	52	37	861	26
Sv. Bokbindareförb.	26	1,459	34	22	56	26	1,448	11
Sv. Transportarbetareförb.	126	8,723	339	134	473	124	8,078	172
Sv. Kakelugnsmakareförb.	34	741	16	32	48	32	684	9
Sv. Förgyll.- & Glasmästeriarb.-förb.	13	313	—	16	16	13	313	—
Sv. Hattarbetareförb.	4	149	7	3	10	4	149	—
Internat. Litografiska förb.	13	333	11	12	23	12	242	68
Sv. Järn- o. Metallarb.-förb.	222	31,685	1,769	1,861	3,630	216	27,500	555
Stockholms Bildhuggareff.	1	55	—	1	1	1	54	—
Göteborgssystemets Servitörför.	1	125	4	5	9	1	116	—
Sv. Landtarbetareförb.	103	3,285	68	97	165	42	1,928	1,192
Sv. Spårvägsförb.	14	2,100	106	25	131	8	1,925	175
Tillsammans	**2,218**	**152,529**	**6,060**	**4,517**	**10,577**	**2,067**	**137,891**	**5,492**

Bil. 4. Vissa strejksutskotts inkomster,

Här redogöres för de strejkutskott, från hvilka

Län.	Antal utskott.	Inkomster. Tillhopa.	Däraf från Landsorganisationen.	Utgifter.	Utlämnade understöd (kontant och varor).
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Stockholms stad	1	**271,608**	**268,000**	**271,399**	**269,177**
Stockholms län: städer	5	22,088	19,910	20,999	21,104
landsbygd	6	6,522	5,395	6,498	6,246
Tillsammans	11	**28,610**	**25,305**	**27,497**	**27,350**
Uppsala län: städer	2	13,050	12,625	13,021	12,650
landsbygd	4	10,316	9,330	10,243	9,758
Tillsammans	6	**23,366**	**21,955**	**23,264**	**22,408**
Södermanlands län: städer	3	30,740	23,300	30,028	25,400
landsbygd	5	5,942	4,250	5,882	5,819
Tillsammans	8	**36,682**	**27,550**	**35,910**	**31,219**
Östergötlands län: städer	4	77,579	66,350	76,978	77,120
landsbygd	6	13,283	9,817	13,283	12,234
Tillsammans	10	**90,862**	**76,167**	**90,261**	**89,354**
Jönköpings län: städer	3	15,436	12,750	14,479	14,458
landsbygd	6	7,632	6,450	7,522	6,242
Tillsammans	9	**23,068**	**19,200**	**22,001**	**20,700**
Kronobergs län: städer	1	5,534	4,100	5,534	5,534
landsbygd	6	3,475	2,530	3,459	3,435
Tillsammans	7	**9,009**	**6,630**	**8,993**	**8,969**
Kalmar län: städer	5	22,497	18,569	22,477	22,357
landsbygd	9	9,248	4,860	9,218	9,200
Tillsammans	14	**31,745**	**23,429**	**31,695**	**31,557**
Gottlands län: städer	1	3,217	2,800	3,217	3,180
landsbygd	2	850	310	850	850
Tillsammans	3	**4,067**	**3,110**	**4,067**	**4,030**
Blekinge län: städer	4	20,058	15,600	19,820	17,135
landsbygd	6	6,583	6,513	6,583	6,583
Tillsammans	10	**26,641**	**22,113**	**26,403**	**23,718**
Kristianstads län: städer	3	12,593	10,700	12,432	12,938
landsbygd	9	10,143	6,470	9,351	8,946
Tillsammans	12	**22,736**	**17,170**	**21,783**	**21,884**
Malmöhus län: städer	9	202,298	127,350	198,417	157,856
landsbygd	19	20,697	15,735	20,697	20,287
Tillsammans	28	**222,995**	**143,085**	**219,114**	**178,143**
Hallands län: städer	1	2,259	1,750	2,259	2,208
landsbygd	3	6,771	5,725	6,713	5,479
Tillsammans	4	**9,030**	**7,475**	**8,972**	**7,687**

utgifter och utlämnade understöd.

fullständiga ekonomiska uppgifter erhållits.

Län.	Antal utskott.	Inkomster. Tillhopa.	Inkomster. Däraf från Landsorganisationen.	Utgifter.	Utlämnade understöd (kontant och varor).
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Göteborgs och Bohus län: städer	3	119,034	116,350	119,034	117,574
landsbygd	15	9,030	8,636	9,035	9,033
Tillsammans	**18**	**128,064**	**124,986**	**128,069**	**126,607**
Älfsborgs län: städer	5	28,580	25,880	28,185	26,498
landsbygd	6	18,944	15,375	18,806	18,774
Tillsammans	**11**	**47,524**	**41,255**	**46,991**	**45,272**
Skaraborgs län: städer	4	12,847	11,875	12,847	12,677
landsbygd	1	1,588	1,500	1,588	1,588
Tillsammans	**5**	**14,435**	**13,375**	**14,435**	**14,265**
Värmlands län: städer	5	18,201	15,600	18,194	17,205
landsbygd	10	10,554	9,815	10,494	11,004
Tillsammans	**15**	**28,755**	**25,415**	**28,688**	**28,209**
Örebro län: städer	6	20,415	17,875	19,441	19,503
landsbygd	2	28,429	4,940	28,429	27,844
Tillsammans	**8**	**48,844**	**22,815**	**47,870**	**47,347**
Västmanlands län: städer	5	24,292	18,405	24,114	21,430
landsbygd	10	15,836	9,725	15,731	15,487
Tillsammans	**15**	**40,128**	**28,130**	**39,845**	**36,917**
Kopparbergs län: städer	2	7,994	7,275	7,968	7,735
landsbygd	12	11,726	8,475	11,716	11,692
Tillsammans	**14**	**19,720**	**15,750**	**19,684**	**19,427**
Gäfleborgs län: städer	4	56,967	41,450	56,967	54,821
landsbygd	16	24,937	19,045	22,953	24,405
Tillsammans	**20**	**81,904**	**60,495**	**79,920**	**79,226**
Västernorrlands län: städer	4	42,807	39,575	42,466	43,072
landsbygd	1	2,000	1,700	2,000	2,040
Tillsammans	**5**	**44,807**	**41,275**	**44,466**	**45,112**
Jämtlands län: städer	1	—	—	—	—
landsbygd	3	1,760	1,760	1,760	1,774
Tillsammans	**4**	**1,760**	**1,760**	**1,760**	**1,774**
Västerbottens län: städer	—	—	—	—	—
landsbygd	1	4,338	4,200	4,338	4,271
Tillsammans	**1**	**4,338**	**4,200**	**4,338**	**4,271**
Norrbottens län: städer	—	—	—	—	—
landsbygd	10	37,164	30,554	36,917	37,071
Tillsammans	**10**	**37,164**	**30,554**	**36,917**	**37,071**
Hela riket	**249**	**1,297,862**	**1,071,199**	**1,284,342**	**1,221,694**
Däraf städer	81	1,030,094	878,089	1,020,276	961,632
» landsbygd	168	267,768	193,110	264,066	260,062

Bil. 5. Antalet fackförbundsmedlemmar, som i anledning

(Enligt uppgifter, som ställts till

Förbund o. d.	Före storstrejken.			E f t e r			
	11/7—17/7	18/7—24/7	25/7—31/7	19/9—25/9	26/9—2/10	3/10—9/10	10/10—16/10
Träarbetareförb.	135	81	201	2,763	2,156	1,221	805
Bleck- och plåtslagareförb.	—	—	—	93	27	22	4
Sågverksindustriarbetareförb.	1,291	1,281	1,182	13,486	11,366	5,845	3,398
Måleriarbetareförb.	—	—	—	30	—	—	—
Skrädderiarbetareförb.	857	856	853	1,155	939	939	771
Skoarbetareförb.	—	—	—	—	—	—	33
Int. Tobaksarbetareförb.	11	11	11	—	41	101	92
Bageri- och Konditoriarbetareförb.	—	—	—	1,900	810	659	669
Bryggeriarbetareförb.	—	12	12	296	238	190	181
Landtarbetareförb.	—	—	—	1,051	1,045	1,045	1,045
Grof- och Fabriksarbetareförb.	3,208	3,203	4,356	26,521	20,165	14,489	11,038
Tunnbindareförb.	—	—	—	58	20	20	13
Gjutareförb.	—	—	18	780	660	660	620
De Förenade Förbunden	15	17	35	1,230	812	748	699
Murareförb.	7	7	12	269	236	153	130
Stenhuggareförb.	210	206	211	1,776	492	261	223
Textilarbetareförb.	—	—	3,813	4,100	4,100	4,100	2,027
Grufarbetareförb.	29	29	44	5,010	5,010	5,010	1,750
Sadelmakare- och Tapetserareförb.	—	—	—	249	175	94	90
Bokbindareförb.	—	—	—	614	388	257	192
Spårvägsförb.	—	—	—	1,414	1,399	1,324	1,284
Transportarbetareförb.	684	697	680	4,972	3,145	3,087	2,351
Kakelugnsmakareförb.	3	3	3	66	46	38	33
Förgylleri- och Glasmästeriarberareförb.	—	—	—	33	18	15	15
Hattarbetareförb.	—	—	—	—	—	—	—
Int. Litografiska förb.	—	—	—	24	24	24	24
Järn- och Metallarbetareförb.	538	641	1,288	13,415	11,771	10,777	10,644
Stockholms Bildhuggarefackförening	—	—	—	2	—	—	—
Göteborgssystemets Servitörförening	—	—	—	124	124	124	131
Summa	**6,988**	**7,044**	**12,719**	**81,431**	**65,207**	**51,203**	**38,262**

af konflikten understöddes af Landsorganisationen.

förfogande af Landsorganisationen.)

s t o r s t r e j k e n.

17/10—23/10	24/10—30/10	1/11—6/11	7/11—13/11	14/11—20/11	21/11—27/11	28/11—4/12	5/12—11/12	12/12—18/12	19/12—31/12
624	588	523	498	470	406	406	359	358	368
4	4	4	2	2	2	2	3	3	3
2,641	2,630	2,549	2,569	2,536	2,486	2,478	2,478	2,454	2,454
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
193	186	152	123	98	46	118	76	72	63
28	30	29	26	25	24	21	21	21	21
61	56	22	19	19	19	19	19	19	—
639	632	632	632	622	618	618	618	605	605
173	170	159	157	157	125	112	124	114	112
1,045	1,045	1,028	812	788	788	788	788	788	788
8,394	6,592	5,659	5,039	4,781	4,391	4,172	3,902	3,725	3,725
13	10	10	10	9	9	7	7	7	7
575	540	540	510	510	510	180	143	137	135
665	607	580	560	545	520	498	490	477	477
117	114	103	98	96	91	87	82	81	80
207	187	170	157	152	138	135	40	35	35
1,509	1,350	1,227	1,164	1,063	989	915	878	854	854
1,200	1,200	1,000	1,000	1,000	850	790	790	720	720
90	75	75	75	42	42	42	42	42	42
159	112	92	84	73	66	57	42	37	34
1,256	1,229	1,129	1,101	1,094	1,076	1,064	1,064	1,046	1,029
2,258	2,220	2,027	1,916	1,789	1,714	1,528	1,574	1,571	1,554
30	27	27	27	27	26	26	25	26	26
15	15	15	15	12	12	12	10	10	10
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
24	20	18	16	16	16	16	16	16	16
9,960	9,849	9,715	9,682	9,520	7,386	6,501	3,783	3,235	2,825
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
131	131	126	126	126	125	125	125	124	124
32,011	**29,619**	**27,611**	**26,418**	**25,572**	**22,475**	**20,717**	**17,499**	**16,577**	**16,107**

Bil. 6. Antalet genom konflikten arbetslösa hos Sv. Arbetsgifvareföreningens delägare.

(Enligt uppgifter, som ställts till förfogande af Sv. Arbetsgifvareföreningen.)

Svenska Arbetsgifvareföreningens yrkesförbund.	Antalet arbetslösa den					
	28 aug.	4 sept.	18 sept.	2 okt.	9 okt.	16 okt.
Sveriges Bokbinderiidkares Arbetsgifvareförbund	1,906	1,559	1,110	52	52	27
Sveriges Träindustriförbund	1,979	1,857	1,295	71	84	81
Sveriges Kakelfabrikantförening	1,085	334	55	27	27	27
Järnbruksförbundet	19,786	19,423	18,020	15,927	14,057	12,208
Allmänna Arbetsgifvareföreningen	2,702	1,725	917	134	174	174
Svenska Väg- och Vattenbyggn. Arbetsgifvareförbund	1,829	1,725	1,685	1,624	1,424	999
Järn- och Metallindustriförbundet	1,429	1,420	1,315	44	25	—
Sveriges Pappersbruksförbund	4,357	3,446	2,245	509	75	55
Svenska Grossisternas Herrkonfektionsförb.	892	880	794	414	323	262
Sågverksförbundet	15,027	13,789	11,442	6,710	2,069	1,387
Sveriges Textilindustriförbund	14,781	12,542	9,569	4,840	1,292	930
Stockholms Handelsarbetsgifvareförbund	113	49	57	9	—	—
Västra Sveriges Gatstensindustriidkareförb.	2,075	3,073	2,157	259	151	63
Pappersmasseförbundet	6,368	6,715	5,257	3,092	797	468
Sveriges Buteljglasbruksförbund	808	649	590	464	254	—
Örebro Skofabrikantförening	855	701	7	—	—	—
Västra Sveriges Storstensindustriidkareförbund	1,471	394	340	94	82	68
Svenska Cigarrfabrikantföreningen	2,270	2,232	1,484	39	—	—
Norrlands Stufvareförbund	1,451	1,298	891	752	680	680
Sveriges Fönsterglasbruksförbund	79	184	125	—	—	—
Svenska Garfveriidkareföreningen	705	966	113	18	1	1
Sveriges Småglasbruksförbund	1,485	1,230	1,149	96	14	14
Svenska Byggnadsämnesindustriförbundet	2,334	3,586	2,041	434	216	178
Bryggeriarbetsgifvareförbundet	630	1,004	216	5	—	—
Södra Sveriges Stufvareförbund	1,462	3,022	1,493	114	30	30
Svenska Sko- och Nätlingsfabrikantföreningen	2,821	2,409	176	28	—	—
Svenska Detaljisternas Herrkonfektionsbund	1,036	1,015	731	444	301	268
Sveriges Kvarnyrkesförbund	397	269	55	20	12	12
Allmänna gruppen	22,820	21,691	13,863	5,377	2,719	1,564
Diverse	659	—	—	—	—	—
Summa [strejkande, utestängda o. arbetslösa]	**115,612**	**109,187**	**79,192**	**41,597**	**24,859**	**19,496**
Därjämte arbetande hos föreningens delägare[1])	42,844	51,211	81,432	113,855	129,658	140,024
Därjämte till arbete anmälda men ännu ej sysselsatta	3,466	1,654	2,893	6,579	4,869	5,306
Därjämte arbetare hos arbetsgifvare, som ej redovisat	4,027	2,371	3,499	1,549	163	2,712

[1]) Här hafva inräknats arbetare, som efter hand nyantagits, liksom i summan medtagits äfven definitivt afskedade arbetare.

Bil. 7. Arbetsnedläggelser vid arbeten af offentlig karaktär eller för offentliga ändamål. (Forts.)

I. Arbeten för statsändamål o. d. (Forts.)

(De med * försedda företagen utfördes, så vidt kändt är, af entreprenörer.)

Nr.	Arbetsinställelsen slutad den	Arbetsföretag.	Ort.	Arbetarnes antal. Före storstrejken.	Arbetarnes antal. Strejkande.	Arbetsgifvarens uppgift om aftalsbrott.	Förändr. i arb.-villkoren efter storstrejken?
		Stockholms stad.					
1	28/8	Arméns sadelmakeriverkstad [1]	Stockholm	74	54	Ja	Nej
2	7/9	Lifregementets dragoners skomakeri [2]	»	3	3	Nej	Nej
3	31/8	Stockholms tygstation	»	93	59	Nej	Nej
4	3/9	Ammunitionsfabriken	Marieberg	214	13	Nej	Nej
5	6/9	*Gamla Riksdagshusbygget	Stockholm	71	7	—	—
6	6/9	*Hofförvaltningens bygge	»	43	42	Nej	Nej
7	8/9	*Veterinärinstit:s nybyggnad [3]	»	256	252	Nej	Ja
8	6/9	Tullpackhuset (extra arbetare)	»	71	55	Nej	Nej
9	7/9	Byggnadsarbete vid centralstationshuset	»	46	46	Nej	Nej
		Stockholms län.					
10	4/9	*Byggnadsarbete å slottet	Drottningholm	31	31	Nej	Nej
11	7/9	Telegrafverkets verkstad	Liljeholmen	496	496	Nej	Nej
12	7/9	Järnvägsbyggnad Liljeholmen—Älfsjö	——	161	161	Nej	Nej
13	—	Underhållsarbete vid 6 järnvägsstationer [4]	——	87	87	Nej	Nej
		Södermanlands län.					
14	4/9	Carl Gustafs stads gevärsfaktori	Eskilstuna	331	289	Nej	Nej
		Östergötlands län.					
15	6/9	Järnvägsbyggnadsarbete	Mjölby	15	15	Nej	Nej
		Kronobergs län.					
16	6/9	*Seminariebyggnaden	Växjö	51	51	Ej uppg.	Nej
17	6/9	*Seminariets gymnastikhusbyggnad	»	16	16	Nej	Nej

[1] Alla strejkande afskedades den 28 aug. — [2] Nya arbetare antogos. — [3] Arbetslönen nedsatt med 5 öre pr timme. — [4] Arbetsnedläggelsen berörde äfven Upplands m. fl. län.

Bil. 7. (Forts.) Arbetsnedläggelser vid arbeten af offentlig karaktär eller för offentliga ändamål. (Forts.)

(Forts.) I. Arbeten för statsändamål o. d. (Forts.)

(De med * försedda företagen utfördes, så vidt kändt är, af entreprenörer.)

Nr.	Arbetsinställelsen slutad den	Arbetsföretag.	Ort.	Arbetarnes antal.		Arbetsgifvarens uppgift om aftalsbrott.	Förändr. i arb.-villkoren efter storstrejken?
				Före storstrejken.	Strejkande.		
		Malmöhus län.					
18	9/9	*Kasernbyggnaden	Helsingborg	110	110	Nej	Nej
19	9/9	*Telegrafverkets byggnad	»	30	30	Nej	Nej
20	7/9	Kasernbyggnaden [1]	Ystad	62	59	Ja	Ja
21	6/9	*Statens järnvägar. Utvidgning af bangården	Eslöf	61	48	Ej uppg.	Nej
22	6/9	Järnvägsbyggnadsarb. i Malmö samt å linjen Örtofta—Eslöf	—	60	60	Nej	Nej
		Göteborgs och Bohus län.					
23	6/9	*Hospitalsbyggnaden	Göteborg	90	90	Ej uppg.	Nej
24	7/9	Statens järnvägar. Stenuttagning för banbyggnad	Orrekläpp	6	6	Nej	Nej
		Älfsborgs län.					
25	23/8	*Nya länslasarettsbyggnaden	Alingsås	18	3	Nej	Nej
26	13/9	Kraftstationsbyggnaden	Trollhättan	8	8	Nej	Nej
27	4/9	Kraftledningen Lilla Edet—Alingsås [2]	—	27	27	Nej	Ja
28	4/9	Kraftledningen Trollhättan—Göteborg [3]	—	81	77	Ej uppg.	Ja
29	9/9	Byggnadsarbeten för statens kraftstation	Trollhättan	1,537	1,511	Nej	Nej
30	2/9	Kungl. Trollhätte kanal- och vattenverk. Reparation m. fl. arbeten vid kanalen [4]	»	74	72	Ja	—
31	6/9	Statens kraftstation och nybyggen [5]	»	78	50	Ej uppg.	Ej uppg.
		Skaraborgs län.					
32	1/9	Kraftledningen Skara—Sköfde	—	35	31	Nej	Nej

[1]) Minskad arbetstid. — [2]) Alla arbetarna betraktades som nyantagna. — [3]) Ett lag fick ackordsprisen sänkta 15 %. — [4]) Trafikpersonalen strejkade ej. Arbetarne hade fått vederbörandes tillstånd att nedlägga arbetet med villkor att vid kallelse åter upptaga det. 23 arb. åtlydde ej sådan kallelse. — [5]) De arbetande tjänstgjorde som vakter.

Bil. 7. (Forts.) Arbetsnedläggelser vid arbeten af offentlig karaktär eller för offentliga ändamål. (Forts.)

(Forts.) I. Arbeten för statsändamål o. d.

(De med * försedda företagen utfördes, så vidt kändt är, af entreprenörer.)

Nr.	Arbetsinställelsen slutad den	Arbetsföretag.	Ort.	Arbetarnes antal.		Arbetsgifvarens uppgift om aftalsbrott.	Förändr. i arb.-villkoren efter storstrejken?
				Före storstrejken.	Strejkande.		
		Örebro län.					
33	4/10	Telegrafverkets linjesektion [1]	Örebro	75	26	Nej	Nej
34	6/9	*Kungl. Västmanlands regementes sjukpaviljong	Västerås	17	17	Ej uppg.	Ej uppg.
		Kopparbergs län.					
35	7/9	*Hospitalsbyggnaden.....	Säter	268	264	Nej	Nej
		Västernorrlands län.					
36	31/8	*Kasernbyggnaden.....	Sollefteå	120	120	Nej	Nej
37	14/8	Statens järnvägars brobyggnad.....	Eds s:n	100	88	Nej	Nej
38	—	Järnvägsbyggnad Stöde—Loo	——	15	15	Nej	Nej
		Jämtlands län.					
39	4/9	*Kasernbyggnaden.....	Östersund	112	112	Nej	Nej
40	16/8	*Kasernbyggnaden, måleriarbetet.....	»	11	11	Nej	Nej
41	5/9	Statens järnvägars järnvägsbyggnad Östersund—Ulriksfors [2]	——	911	840	Ja	Ja
42	22/8	Järnvägsbyggnad Bräcke—Dockmyr	——	60	60	Nej	Nej
		Norrbottens län.					
43	6/9	*Seminariebyggnaden	Luleå	59	59	Nej	Nej
44	1/9	Fortifikationsarbetena [3].....	Boden	550	539	Ja	Ja
45	13/9	Statens järnvägars järnvägsbyggnad i Boden.....	»	10	10	Nej	Nej
46	—	Järnvägsbyggnadsarbete i Nattavara.....	——	17	14	Nej	Nej

[1]) 10 arbetare afskedades. — [2]) Personliga aftal infördes. — [3]) 397 arbetare afskedades, emedan de ej återgingo på bestämd tid. Personliga aftal infördes.

Bil. 7. (Forts.) Arbetsnedläggelser vid arbeten af offentlig karaktär eller för offentliga ändamål. (Forts.)

II. Arbeten för kommunala ändamål o. d. (Forts.).

(De med * försedda företagen utfördes, så vidt kändt är, af entreprenörer.)

Nr.	Arbetsinställelsen slutad den	Arbetsföretag.	Ort.	Antal arbetsgifvare.	Arbetarnes antal.		Arbetsgifvarens uppgift om aftalsbrott.	Förändr. i arb.-villkoren efter storstrejken?
					Före storstrejken.	Strejkande.		
		Stockholms stad.						
1	6/9	*Adolf Fredriks församlings folkskolebyggnad	Stockholm	1	66	66	Ej uppg.	Nej
2	4/9	*Adolf Fredriks församlings nybyggnad	»	1	20	20	Nej	Nej
3	6/9	*Gymnastikhusbyggnaden vid Johannes brandstation	»	1	9	9	Ej uppg.	Nej
4	6/9	*Klara nya församlingshus	»	1	36	36	Ja	Nej
5	6/9	*Kungsholms församlings kapellbyggnad [1]	»	1	23	23	Nej	Nej
6	6/9	*Polishusets hufvudbyggnad	»	1	42	40	Ej uppg.	Ej uppg.
7	6/9	*Polishusets sydöstra hörnpaviljong	»	1	6	6	Nej	Nej
8	6/9	*Rannsakningsfängelsets byggnad	»	1	39	39	Nej	Nej
9	4/9	*Sjukhusbyggnaden Sabbatsberg	»	1	130	128	Nej	Nej
10	6/9	Stadens byggnadskontor (Hus-, gatu-, hamn-, byggnads- och vattenledningsdrift) [2]	»	1	2,416	1,616	Ja	Ja
11	—	*Stadens gatureglerings-arbeten [3]	»	1	22	21	Nej	Ja
12	—	Stadens triangelmätningsnämnd [4]	»	1	10	2	Nej	Nej
13	6/9	Elektricitetsverket [5]	»	1	461	356	Ja	Ja
14	—	Gasverket [6]	»	1	831	440	Ja	Ja

[1]) De oorganiserade arbetarne upphörde med arbetet på arbetsgifvarens begäran. — [2]) Personliga aftal infördes. En del af aflöningen innehålles numera som säkerhet för aftalet. 445 arb. afskedades. — [3]) Kollektivaftal infördes. — [4]) De strejkande afskedades. Arbetet fortsattes med de 8 återstående. — [5]) 57 arbetare afskedades. De personliga aftalen blefvo olika för driftsarbetare och extra arbetare. Décomptesystem för driftsarbetare samt för arbetare vid nybyggnad. — [6]) 100 arbetare afskedades. I öfrigt lika med föregående.

Bil. 7. (Forts.) Arbetsnedläggelser vid arbeten af offentlig karaktär eller för offentliga ändamål. (Forts.)

(Forts.) II. Arbeten för kommunala ändamål o. d. (Forts.)

(De med * försedda företagen utfördes, så vidt kändt är, af entreprenörer.)

Nr.	Arbetsinställelsen slutad den	Arbetsföretag.	Ort.	Antal arbetsgifvare.	Arbetarnes antal.		Arbetsgifvarens uppgift om aftalsbrott.	Förändr. i arb.-villkoren efter storstrejken?
					Före storstrejken.	Strejkande.		
15	—	Aktiebolaget Göteborgssystemets värdshus [1]	Stockholm	14	277	153	Ja	Ja
16	—	Åkerirörelse samt drosk- och hyrkuskverk [2] ...	»	125	1,846	1,598	Ja	Ja
17	6/9	Stockholms Nya spårvägsaktiebolag [3]	»	1	1,049	939	Ja	Ja
18	6/9	Stockholms Södra spårvägsaktiebolag [4]	»	1	213	206	Ja	Ja
19	—	Aktiebolaget Stockholmstelefon [5]	»	1	639	—	Nej	Nej
20	—	Sjötransport [6]	»	19	749	320	Ja	Ja
		Stockholms län.						
21	6/9	Stadens allmänna arbeten [7]	Södertälje	1	44	44	Ja	Ja
22	—	Åkerirörelse	»	2	6	6	Ja	Ej uppg.
23	6/9	Tillsynen af villastadens vatten- och kloakledningsnät	Djursholm	1	25	19	Nej	Nej
24	6/9	Muddringsarbeten i Framnäsviken	»	1	9	8	Nej	Nej
25	13/9	Elektricitetsverket	»	1	6	3	Nej	Nej
26	—	Åkerirörelse	»	2	9	7	Nej	Ja
27	4/9	Vattenlednings- och väganläggningar för järnvägsaktiebolaget Stockholm—Saltsjön	Saltsjöbaden	1	50	45	Nej	Nej
28	—	Aktiebolaget Skandinaviska elektricitetsverket	»	1	5	2	Nej	Nej

[1]) Den manliga personalen afskedades till största delen och ersattes med kvinnlig, hvilken erhöll c:a 40 % lägre lön än den manliga. — [2]) Förändringar i arbetsvillkoren å 38 arbetsställen. — [3]) Personliga aftal infördes. — [4]) Personliga aftal infördes. — [5]) 504 arbetare voro arbetslediga under strejken. Bolaget beviljade permission åt de med nybyggnad sysselsatta telefonarbetarne. — [6]) Personliga aftal med décomptesystem infördes vid Stockholms Ångslupsaktiebolag för c:a 80 arbetare. — [7]) 20 arbetare afskedades. Aftalen upphäfdes. Aflöningen nedsattes för timmermän.

Bil. 7. (Forts.) Arbetsnedläggelser vid arbeten af offentlig karaktär eller för offentliga ändamål. (Forts.)

(Forts.) II. Arbeten för kommunala ändamål o. d. (Forts.)

(De med * försedda företagen utfördes, så vidt kändt är, af entreprenörer.)

Nr.	Arbetsinställelsen slutad den	Arbetsföretag.	Ort.	Antal arbetsgifvare.	Arbetarnes antal.		Arbetsgifvarens uppgift om aftalsbrott.	Förändr. i arb.-villkoren efter storstrejken?
					Före storstrejken.	Strejkande.		
29	6/9	Stockholms stads stenhuggerier [1])	Vätö	1	111	72	Ja	Ja
30	6/9	Alviks skolhusbyggnad	Bromma s:n	1	22	22	Ej uppg.	Ej uppg.
31	20/8	Gatu- och rörläggningsarbeten	Stocksund	1	6	6	Ej uppg.	Ej uppg.
32	6/9	Vattenledningsverket	»	1	63	63	Nej	Nej
33	6/9	Väg-, vattenledningsoch afloppsarbeten för Aktiebolaget Islinge villaområde	Lidingön	1	19	19	Nej	Nej
34	11/10	Väg-, vattenledningsoch afloppsarbeten för Aktiebolaget Lidingö villastad	»	1	57	50	Nej	Nej
35	4/9	LidingöTrafikaktiebolag	»	1	29	21	Nej	Nej
36	6/9	Stockholms stads norra begrafningsplats, trädgårdsarbete och grafskötsel [2])	Solna	1	257	241	Ja	Ja
37	10/9	Stockholms stads norra begrafningsplats, dödgräfvareafdelningen [3])	»	1	21	18	Ja	Ja
38	9/9	Stockholms stads vattenledningsverk [4])	Norsborg	1	110	56	Ja	Ja
39	4/9	*Stockholms stads tuberkulossjukhusbyggnad	Salems s:n	1	134	130	Nej	Nej
40	6/9	Byggnads- och väganläggningar i förstaden Midsommarkransen	Liljeholmen	1	94	94	Nej	Nej
41	6/9	Stockholms stads södra begrafningsplats [5])	Brännkyrka s:n	1	40	6	Ja	Nej
42	6/9	Stockholms stads slakthusbyggnad [6])	»	1	103	96	Ja	Ja
43	6/9	Stockholms stads stadsanläggning, byggnadsarbete [7])	»	1	209	197	Ja	Ja
44	8/9	*Långbro sinnessjukhus	»	1	39	39	Ej uppg.	Nej

[1]) Personliga aftal infördes. Alla strejkande afskedades. — [2]) Personliga aftal infördes. — [3]) Personliga aftal infördes. Alla strejkande afskedades. — [4]) Personliga aftal infördes. Endast byggnadsarbetare strejkade; ej driftsarbetare. — [5]) Inga dödgräfvare strejkade. De strejkande voro sommararbetare. — [6]) 56 arbetare afskedades. Personliga aftal infördes. — [7]) Personliga aftal infördes.

Bil. 7. (Forts.) Arbetsnedläggelser vid arbeten af offentlig karaktär eller för offentliga ändamål. (Forts.)

(Forts.) II. Arbeten för kommunala ändamål o. d. (Forts.)

(De med * försedda företagen utfördes, så vidt kändt är, af entreprenörer.)

Nr.	Arbetsinställelsen slutad den	Arbetsföretag.	Ort.	Antal arbetsgifvare.	Arbetarnes antal.		Arbetsgifvarens uppgift om aftalsbrott.	Förändr. i arb.-villkoren efter storstrejken?
					Före storstrejken.	Strejkande.		
45	4/9	Stockholm—Nynäs järnväg	—	1	10	10	—	—
46	6/9	Stockholm—Roslagens järnväg	—	1	120	120	—	—
47	8/9	Stockholm—Västerås—Bergslagernas järnväg	—	1	38	38	—	—
		Uppsala län.						
48	9/8	Uppsala spårvägsaktiebolag [1]	Uppsala	1	22	22	Ja	Ja
49	27/8	Uppsala—Gäfle järnväg	—	1	13	13	—	—
		Södermanlands län.						
50	16/8	Stadens allm. arbeten...	Nyköping	1	107	93	Ja	Nej
51	6/9	Stadens allm. arbeten [2]	Eskilstuna	1	192	129	Ja	Nej
52	6/9	Eskilstuna Elektriska Aktiebolag	»	1	6	2	Ja	Nej
53	—	Åkerirörelse	»	7	52	48	Ja	Nej
54	—	Sjötransport [3]	Mariefred	2	22	19	Nej	Ja
55	22/9	Hamnarbetena för Oxelösund—Flen—Västmanlands järnväg	Oxelösund	1	275	274	Nej	Nej
56	6/9	Brobyggnadsarbete	Vingåker	1	18	18	Nej	Nej
57	—	Mälarens Transportaktiebolag	Öfver Selö s:n	1	33	3	Nej	Nej
58	—	Oxelösund—Flen—Västmanlands järnväg	Oxelösund och Hälleforsnäs	1	33	33	—	—
		Östergötlands län.						
59	6/9	Kommunens arbeten [4]	Linköping	1	99	68	Ej uppg.	Ja
60	—	Åkerirörelse	»	2	5	5	Nej	Nej
61	—	*Rådhusbyggnaden	Norrköping	1	110	110	—	—
62	—	*Fattigvårdens nybyggnad [5]	»	1	237	—	—	—

[1] Personliga aftal infördes. — [2] 63 fast anställda arbetare strejkade ej. — [3] Personliga aftal infördes. — [4] Personliga aftal infördes. — [5] 237 man arbetslediga.

Bil. 7. (Forts.) Arbetsnedläggelser vid arbeten af offentlig karaktär eller för offentliga ändamål. (Forts.)

(Forts.) II. Arbeten för kommunala ändamål o. d. (Forts.)

(De med * försedda företagen utfördes, så vidt kändt är, af entreprenörer.)

Nr.	Arbetsinställelsen slutad den	Arbetsföretag.	Ort.	Antal arbetsgifvare.	Arbetarnes antal.		Arbetsgifvarens uppgift om aftalsbrott.	Förändr. i arb.-villkoren efter storstrejken?
					Före storstrejken.	Strejkande.		
63	20/9	Stadens gatuarbeten [1])	Norrköping	1	36	36	Ja	Ja
64	6/9	Stadens byggnadskont.[2])	»	1	76	41	Ja	Ja
65	6/9	Stadens hamnarbeten [3])	»	1	87	69	Ja	Ja
66	—	Gasverket [4])	»	1	40	22	Ej uppg.	Nej
67	6/9	Banbyggnadsarbete vid Östra järnvägsstationen	»	1	66	66	Nej	Nej
68	—	Åkerirörelse [5])	»	3	36	29	Ja	Ja
69	6/9	Aktiebolaget Göteborgssystemet	Vadstena	1	15	7	Ej uppg.	Ej uppg.
70	15/10	Mjölby—Hästholmens järnvägs järnvägsbyggnad i Mjölby [6])	Mjölby	1	11	9	Nej	Ja
71	9/8	Sjön Örns sänkning.....	Vånga	1	47	7	Nej	Nej
72	18/9	Vikbolandsbanan	Norrköping	1	97	97	—	—
		Jönköpings län.						
73	7/9	Nässjö kyrkobyggnad...	Nässjö	1	23	23	Nej	Nej
		Kronobergs län.						
74	13/8	Stadens allm. arbeten...	Växjö	1	30	5	Nej	Nej
75	18/8	Glimåkra—Elmhults järnvägsaktiebolags järnvägsbygge [7])	»	1	67	62	Nej	Nej
76	19/8	Växjö—Alfvesta	——	1	6	6	—	—
77	16/8	Växjö—Klafveström—Åsheda och Växjö—Tingseryds järnvägar	——	2	3	3	—	—
78	10/9	Markaryd—Veinge järnväg	——	1	34	34	—	—
		Kalmar län.						
79	8/9	Hamnens arbeten [8]).....	Kalmar	1	94	89	Ja	Ja
80	4/9	Stadens gatuarbeten [9])	»	1	62	55	Ja	Ja

[1]) Personliga aftal infördes. Arbetarne erhöllo ej längre fri läkarvård, medicin och sjukhjälp. — [2]) Lika med föreg. — [3]) Lika med föreg. — [4]) Inga driftsstörningar. Uppgiften gäller endast kolkörare. — [5]) Personliga aftal infördes. — [6]) Personliga aftal infördes. Aflöningen sänktes. — [7]) Alla arbetare återgingo självmant. — [8]) Aftalen upphäfdes. [9]) Lika med föreg.

Bil. 7. (Forts.) Arbetsnedläggelser vid arbeten af offentlig karaktär eller för offentliga ändamål. (Forts.)

(Forts.) II. Arbeten för kommunala ändamål o. d. (Forts.)

(De med * försedda företagen utfördes, så vidt kändt är, af entreprenörer.)

Nr.	Arbetsinställelsen slutad den	Arbetsföretag.	Ort.	Antal arbetsgifvare.	Arbetarnes antal.		Arbetsgifvarens uppgift om aftalsbrott.	Förändr. i arb.-villkoren efter storstrejken?
					Före storstrejken.	Strejkande.		
81	4/9	Vattenledningsverket [1])	Kalmar	1	27	21	Ja	Ja
82	—	Åkerirörelse	»	1	9	6	Nej	Ja
83	6/9	Hamnens arbeten.....	Oskarshamn	1	55	55	Nej	Nej
84	7/9	Brobyggnadsarbete	Västra Ed	1	18	18	Ja	Ej uppg.
		Gottlands län.						
85	5/9	Fjäle- och Smidsmyrarnas utdikningsföretag	Mästerby m. fl. s:r	1	31	31	Ja	Nej
86	23/8	Klinte järnvägsaktiebolags järnvägsbyggnad Klintehamn—Klinteby	Klintehamn	1	24	24	Nej	Nej
87	29/9	Mästermyrs utdikning...	Hemse	1	70	70	Ej uppg.	Ej uppg.
		Blekinge län.						
88	—	Åkerirörelse [2])	Karlskrona	2	26	20	Ja	Ja
89	4/9	Stadens jordschaktnings- o. gatuarbeten	Karlshamn	1	39	29	Ej uppg.	Nej
90	6/9	Karlshamn—Vislanda Järnvägs-A.-B:s reparationsverkstad för järnvägsmateriel	»	1	40	20	Nej	Nej
91	1/10	Hemsjö kraftaktiebolag	Kyrkhults, Asarums, Ringamåla s:r	1	53	12	Nej	Nej
92	28/8	Blekinge kustbanor	——	1	5	5	—	—
93	5/9	Karlshamn—Vislanda—Bolmens järnväg	——	1	20	20	—	—
94	9/9	Byggnad af fattiggård	——	1	12	3	Nej	Nej
		Kristianstads län.						
95	27/9	Stadens allm. arbeten [3])	Kristianstad	1	45	35	Ja	Ja
96	6/9	Vatten- och belysningsverken	»	1	64	33	Ja	Nej

[1]) Aftalen upphäfdes. — [2]) Kollektivaftal infördes. — [3]) Personliga aftal med décomptesystem infördes.

Bil. 7. (Forts.) Arbetsnedläggelser vid arbeten af offentlig karaktär eller för offentliga ändamål. (Forts.)

(Forts.) II. Arbeten för kommunala ändamål o. d. (Forts.)

(De med * försedda företagen utfördes, så vidt kändt är, af entreprenörer.)

Nr.	Arbetsinställelsen slutad den	Arbetsföretag.	Ort.	Antal arbetsgifvare.	Arbetarnes antal.		Arbetsgifvarens uppgift om aftalsbrott.	Förändr. i arb.-villkoren efter storstrejken?
					Före storstrejken.	Strejkande.		
		Malmöhus län.						
97	17/9	Hälsingborg—Hässleholms och Klippan—Eslöfs järnvägar	Röstånga	—	3	3	—	—
98	7/9	Ystad—Eslöfs järnväg...	——	1	6	6	—	—
99	6/9	Stadens allmänna arbeten. Vatten- och kloakledningar, gatu-, väg- och husbyggnader [1])	Malmö	1	367	120	Ja	Nej
100	6/9	Hamnens arbeten.....	»	1	293	78	Ja	Nej
101	6/9	Elektricitetsverket	»	1	68	29	Nej	Nej
102	20/9	*Gatu-och kloakarbeten[2])	»	1	17	17	Ej uppg.	Ja
103	10/9	*Gatuanläggningar.....	»	1	14	14	Nej	Nej
104	—	Åkerirörelse [3])	»	9	53	47	Ja	Ja
105	17/9	Stadens planteringar [4])	Lund	1	20	16	Ja	Ja
106	15/9	Stadens allm. arbeten [5])	»	1	19	16	Ja	Ja
107	4/9	*Gatuarbeten	»	1	18	16	Ja	Nej
108	—	Åkerirörelse	»	2	6	6	Ja	Nej
109	—	Stadens allm. arbeten [6])	Landskrona	1	78	43	Nej	Ja
110	6/9	Stadens mudderelevator[7])	»	1	10	7	Nej	Ja
111	15/9	Vatten- och belysningsverken [8])	»	1	23	20	Nej	Ja
112	—	Åkerirörelse	»	2	4	4	Nej	Nej
113	—	Landtransportarbete ...	»	1	2	2	Nej	Nej
114	9/9	Stadens byggnadskontor[9])	Helsingborg	1	96	78	Nej	Ja
115	13/9	Hamnens arbeten [10]).....	»	1	53	49	Nej	Ja
116	19/9	Vattenledningsverket [11])	»	1	49	37	Nej	Ja
117	16/8	Stadens spårvägar [12]) ...	»	1	42	42	Ja	Ja

[1]) Alla strejkande afskedades. — [2]) Personliga aftal infördes. — [3]) Kollektiv aftal infördes för 9 arbetare. — [4]) Personliga aftal infördes. — [5]) Lika med föreg. — [6]) Personliga aftal infördes jämte smärre förändringar i aflöningen. Arbetsinställelsen uppgifves ha sin grund i en lönetvist och vara fullkomligt oberoende af storstrejken. — [7]) Lika med föreg. — [8]) Personliga aftal infördes. — [9]) Personliga aftal infördes för 57 man. — [10]) Personliga aftal skola i en framtid införas. — [11]) Personliga aftal infördes enligt interimskontrakt. — [12]) Personliga aftal med décomptesystem infördes. Alla strejkande afskedades. Åverkan å materialier förekom, men i mindre utsträckning.

Bil. 7. (Forts.) Arbetsnedläggelser vid arbeten af offentlig karaktär eller för offentliga ändamål. (Forts.)

(Forts.) II. Arbeten för kommunala ändamål o. d. (Forts.)

(De med * försedda företagen utfördes, så vidt kändt är, af entreprenörer.)

Nr.	Arbetsinställelsen slutad den	Arbetsföretag.	Ort.	Antal arbetsgifvare.	Arbetarnes antal.		Arbetsgifvarens uppgift om aftalsbrott.	Förändr. i arb.-villkoren efter storstrejken?
					Före storstrejken.	Strejkande.		
118	—	Åkerirörelse [1]	Helsingborg	5	28	18	Ja	Nej
119	—	Landtransportarbete ...	»	1	23	18	Nej	Nej
120	6/9	Hamnens arbeten.....	Ystad	1	37	33	Ja	Nej
121	6/9	Stadens allm. arbeten [2])	»	1	13	10	Nej	Ja
122	—	Åkerirörelse	»	2	8	8	Nej	Nej
123	—	Stadsbudsrörelsen	»	1	5	3	Nej	Ja
124	5/9	Stadens allm. arbeten...	Trelleborg	1	21	19	Ej uppg.	Nej
125	—	*Hamnens arbeten.....	»	1	104	104	Ej uppg.	Nej
126	4/9	Byggnadskontorets arbeten. Väg-, gatu-, vatten-, gas- och kloakledningsarbeten.	Limhamn	1	29	17	Ja	Nej
127	—	Åkeriarbete.....	Sofielund	1	16	15	Nej	Nej
128	2/9	Folkskolebyggnaden ...	Eserup	1	14	10	Ja	Nej
129	21/9	Höganäs—Mölle järnvägs-A.-B:s järnvägsbyggnad	——	1	142	142	Nej	Nej
130	—	Dalby—Bjersjölagårds järnvägs-A.-B:s järnvägsbyggnad [3])	——	1	—	—	Nej	—
		Hallands län.						
131	4/9	Hamnens arbeten [4]).....	Halmstad	1	86	73	Nej	Ja
132	—	Åkeriarbete	»	1	15	12	Nej	Nej
133	7/9	Hamnens arbeten [5]).. ...	Falkenberg	1	19	17	Nej	Ja
134	4/10	Hamnens arbeten.....	Varberg	1	53	51	Nej	Ej uppg.
135	—	Åkerirörelse [6])	»	1	9	5	Ja	Ja
136	18/9	Halmstad—Nässjö järnväg	——	1	20	20	—	—

[1]) Aftalsbrott ej begånget af alla arbetarne. — [2]) Personliga aftal infördes för 2 arbetare. — [3]) 302 arbetare »lockoutades» den 12 juli. Aftal finnas ej. — [4]) Alla arbetare blefvo extra arbetare. Aflöningen sänktes. — [5]) Ackordsaflöning infördes. — [6]) Personliga aftal infördes. Arbetarne få ej tillhöra fackförening eller understödja sådan.

Bil. 7. (Forts.) Arbetsnedläggelser vid arbeten af offentlig karaktär eller för offentliga ändamål. (Forts.)

(Forts.) II. Arbeten för kommunala ändamål o. d. (Forts.)

(De med * försedda företagen utfördes, så vidt kändt är, af entreprenörer.)

Nr.	Arbetsinställelsen slutad den	Arbetsföretag.	Ort.	Antal arbetsgifvare.	Arbetarnes antal.		Arbetsgifvarens uppgift om aftalsbrott.	Förändr. i arb.-villkoren efter storstrejken?
					Före storstrejken.	Strejkande.		
		Göteborgs och Bohus län.						
137	6/9	Stadens allm. arbeten [1]	Göteborg	1	1,008	727	Ja	Ja
138	26/9	Hamnens arbeten [2]	»	1	1,220	1,219	Nej	Ja
139	10/8	Stadens spårvägar	»	1	699	515	Ja	Nej
140	—	Åkerirörelse	»	2	41	25	Ja	Nej
141	27/9	Stadens och hamnens arbeten [3]	Uddevalla	1	46	43	Ja	Ja
142	6/9	Sjukhusbyggnaden	Örgryte	1	58	58	Ej uppg.	Ej uppg.
143	—	Åkerirörelse	»	2	28	22	Nej	Ej uppg.
144	—	Uddevalla—Lelångens järnväg	——	1	2	2	—	—
		Älfsborgs län.						
145	3/9	Stadens allm. arbeten	Vänersborg	1	33	32	Nej	Nej
146	6/9	Elektricitetsverket	»	1	14	12	Nej	Nej
147	6/9	*Lasarettsbyggnaden	»	1	28	28	Ja	Nej
148	13/9	Gas- och vattenledningsverken	Alingsås	1	9	4	Nej	Ej uppg.
149	20/9	Stadens allm. arbeten [4]	Borås	1	48	34	Ja	Ja
150	—	Expressbyrån	»	1	5	4	Nej	Nej
151	13/9	*Epidemisjukhuset	Trollhättan	1	23	23	Nej	Nej
152	25/8	Västergötlands—Göteborgs järnväg	——	1	15	15	—	—
		Skaraborgs län.						
153	18/8	*Realskolans tillbyggnad	Mariestad	1	37	26	Nej	Ej uppg.
154	4/9	*Folkskolebyggnaden	Skara	1	21	16	Nej	Nej
155	6/9	Skara—Timmersdala järnvägs.-A.-B:s järnvägsbyggnad [5]	»	1	105	105	Ja	Ja

[1]) 42 arbetare afskedades. Personliga aftal infördes. Försök till åverkan förekommo. — [2]) Personliga aftal för 400 man. — [3]) Personliga aftal infördes. — [4]) Aftalen upphäfdes. — [5]) Aftalen upphäfdes.

Bil. 7. (Forts.) Arbetsnedläggelser vid arbeten af offentlig karaktär eller för offentliga ändamål. (Forts.)

(Forts.) II. Arbeten för kommunala ändamål o. d. (Forts.)

(De med * försedda företagen utfördes, så vidt kändt är, af entreprenörer.)

Nr.	Arbetsinställelsen slutad den	Arbetsföretag.	Ort.	Antal arbetsgifvare.	Arbetarnes antal.		Arbetsgifvarens uppgift om aftalsbrott.	Förändr. i arb.-villkoren efter storstrejken?
					Före storstrejken.	Strejkande.		
156	6/9	Kraftaktiebolaget Gullspång—Munkfors [1]) ...	Gullspång	1	5	4	Nej	Nej
157	6/9	Hornborga sjösänkningsföretag [2])	Härlunda, Bjerka m. fl. s:r.	1	66	66	Ja	Nej
		Värmlands län.						
158	4/9	Vattenledningsverket ...	Karlstad	1	24	19	Nej	Nej
159	6/9	Stadens allm. arbeten...	»	1	33	28	Nej	Nej
160	—	Åkerirörelse [3])	»	6	63	45	Nej	Ja
161	10/9	Mora—Vänerns järnvägs-A.-B:s sjötrafik	Kristinehamn	1	34	34	Nej	Nej
162	6/9	Köpingens arbeten	Arvika	1	18	3	Ej uppg.	Ej uppg.
163	16/8	Skolhusbyggnad	Glafva s:n	1	14	4	Nej	Nej
164	16/8	Bro- och vägbyggnadsarbeten	Råda	1	26	26	Nej	Nej
		Örebro län.						
165	23/8	Stadens allm. arbeten [4])	Örebro	1	325	283	Nej	Nej
166	5/9	*Folkskolebyggnaden ...	Hallsberg	1	12	12	Nej	Nej
167	6/9	*Agens skolhusbyggnad	Karlskoga	1	58	58	Nej	Nej
		Västmanlands län.						
168	5/9	Vattenledningen och gasverket	Västerås	1	69	39	Nej	Nej
169	16/8	Stadens allm. arbeten...	»	1	44	39	Nej	Nej
170	1/11	Elektricitetsverket [5]) ...	»	1	10	7	Nej	Ja
171	—	Åkerirörelse [6])	»	5	30	25	Ja	Ja
172	—	Åkerirörelse	Sala	4	16	12	Nej	Nej
173	1/9	Stadens allm. arbeten...	Arboga	1	5	5	Nej	Nej
174	29/8	*Dränerings- och vattenledningsarbeten.....	Kungsör	1	22	22	Nej	Ej uppg.
175	6/9	Vägombyggnad.....	Norberg	1	18	14	Nej	Nej

[1]) De strejkande arbetarne hade begärt och erhållit permission. — [2]) Arbetarne begärde 6 dagars permission, hvilket beviljades. — [3]) Personliga aftal infördes. — [4]) 176 arbetare afskedades, emedan de icke inom föreskrifven tid återgingo. — [5]) Personliga aftal infördes. — [6]) Lika med föregående.

Bil. 7. (Forts.) Arbetsnedläggelser vid arbeten af offentlig karaktär eller för offentliga ändamål. (Forts.)

(Forts.) II. Arbeten för kommunala ändamål o. d. (Forts.)

(De med * försedda företagen utfördes, så vidt kändt är, af entreprenörer.)

Nr.	Arbetsinställelsen slutad den	Arbetsföretag.	Ort.	Antal arbetsgifvare.	Arbetarnes antal.		Arbetsgifvarens uppgift om aftalsbrott.	Förändr. i arb.-villkoren efter storstrejken?
					Före storstrejken.	Strejkande.		
176	15/9	Arbeten med Sagåns sänkning [1]	Bispebo, Västtärna, Sevalla, Kumla m. fl. s:r	1	62	58	Nej	Nej
177	12/9	Köping—Uttersberg—Riddarhyttans järnväg	——	1	58	58	—	—
		Kopparbergs län.						
178	12/8	Stadens landtbruk och planteringar	Falun	1	25	9	Nej	Nej
179	16/8	Stadens allm. arbeten [2]	»	1	46	38	Nej	Nej
180	—	Bullerforsens kraftstation	St. Tuna	1	382	371	Nej	Nej
181	—	Västerdalälfvens Kraft-A.-B [3]	Gagnef	1	--	—	Nej	Nej
182	—	Grangärde tingslags vägbyggnader [4]	Grangärde och Ludvika s:r	1	140	140	Nej	Nej
183	11/8	Byvalla—Långshyttans järnväg	——	1	10	10	—	—
		Gäfleborgs län.						
184	—	Stadens allm. arbeten [5]	Gäfle	1	253	59	Nej	Nej
185	6/9	*Stadens stensättningsarbeten	»	1	42	32	Nej	Nej
186	6/9	*Stadens spårvägsbyggnadsarbeten [6]	»	1	40	40	—	Ja
187	—	Åkeriarbete [7]	»	11	40	31	Ja	Ja
188	6/9	*Realskolebyggnaden	Söderhamn	1	55	53	Nej	Nej
189	30/9	Stadens allm. arbeten [8]	Hudiksvall	1	51	45	Ja	Ja

[1]) Endast tillfälliga arbetare. — [2]) 23 arbetare afskedades. — [3]) Lockout. Aftal fanns ej. — [4]) C:a 25 arbetare anhöllo om permission för att slippa bli trakasserade. — [5]) 59 arbetare afskedades. — [6]) 14 arbetare afskedades. Rälsläggarnes minimipris sänktes från 50 till 40 öre pr timme. — [7]) Personliga aftal infördes. — [8]) Aftalen upphäfdes.

Bil. 7. (Forts.) Arbetsnedläggelser vid arbeten af offentlig karaktär eller för offentliga ändamål.

(Forts.) II. Arbeten för kommunala ändamål o. d.

(De med * försedda företagen utfördes, så vidt kändt är, af entreprenörer.)

Nr.	Arbetsinställelsen slutad den	Arbetsföretag.	Ort.	Antal arbetsgivare.	Arbetarnes antal.		Arbetsgifvarens uppgift om aftalsbrott.	Förändr. i arb.-villkoren efter storstrejken?
					Före storstrejken.	Strejkande.		
190	4/9	*Läroverksbyggnaden ...	Hudiksvall	1	41	41	Nej	Nej
191	—	*Tingshusbyggnaden	»	1	19	19	Nej	Nej
192	30/9	*Sjukhusbyggnaden	Bergsjö	1	7	7	Nej	Nej
193	19/11	Gäfle—Dala—järnväg. Nybyggnadsarbeten...	»	1	11	11	Ja	Nej
194	6/9	Dala—Ockelbo—Norrsundets järnväg	——	1	13	13	—	—
195	27/8	Marma—Sandarne järnväg	——	1	3	3	—	—
		Vesternorrlands län.						
196	—	Stadens allm. arbeten [1]	Sundsvall	1	125	30	Nej	Nej
197	—	Åkerirörelse	»	4	34	24	Nej	Nej
198	30/8	Vattenledningsverkets byggnad [2]	Sollefteå	1	180	180	Nej	Nej
199	6/9	Alby vattenfalls-A.-B....	Alby	1	52	34	Nej	Nej
200	13/9	Österströms järnväg [3]	Holms s:n	1	77	77	Nej	Nej
201	4/9	Forsse vattenkraftsanläggning	Långsele	1	164	123	Nej	Nej
		Jämtlands län.						
202	16/8	Stadens allmänna arbeten	Östersund	1	63	49	Nej	Ej uppg.
203	—	Åkerirörelse	»	1	2	2	Ja	Ej uppg.
		Norrbottens län.						
204	16/8	Stadens allmänna arbeten	Luleå	1	24	24	Nej	Nej
205	21/9	Tjufholmssundets uppmuddring	»	1	102	67	Nej	Nej
206	5/9	Gellivare väghållningsdistrikt. Byggnadsarb.	Gellivare	1	12	12	Ej uppg.	Ej uppg.

[1]) Alla strejkande afskedades. — [2]) Arbetarne ingingo under strejken i fackförening. — [3]) Arbetet nedlades till följd af lockouten inom sågverksindustrien, enär intet virke kunde vid sågverken mottagas.

Bil. 8. Öfversikt öfver fridlysningar

af offentliga platser, arbetsställen o. dyl. i samband med konflikterna.

I. Fördelning efter län.

Län.	Landsbygd.	Städer.	Tillsammans.	Län.	Landsbygd.	Städer.	Tillsammans.
Stockholms stad	—	13	**13**	Göteborgs och Bohus län	18	6	**24**
Stockholms län	33	7	**40**	Älfsborgs »	11	2	**13**
Uppsala »	13	4	**17**	Skaraborgs »	3	2	**5**
Södermanlands »	2	—	**2**	Värmlands »	27	3	**30**
Östergötlands »	32	2	**34**	Örebro »	17	1	**18**
Jönköpings »	3	—	**3**	Västmanlands »	29	1	**30**
Kronobergs »	3	—	**3**	Kopparbergs »	32	3	**35**
Kalmar »	9	3	**12**	Gäfleborgs »	36	4	**40**
Gottlands »	2	—	**2**	Västernorrlands »	41	1	**42**
Blekinge »	5	1	**6**	Jämtlands »	4	—	**4**
Kristianstads »	4	—	**4**	Västerbottens »	5	—	**5**
Malmöhus »	3	—	**3**	Norrbottens »	23	3	**26**
Hallands »	1	6	**7**	Summa	**356**	**62**	**418**

II. Fördelning efter beskaffenhet.[1])

Offentliga platser och kommunikationsleder samt därtill hörande anläggningar. I Stockholm fridlystes den för borgerliga skyddskåren reserverade Klara Lilla Vattugränd, Långholmen med dit ledande broar samt viss del af hamnområdet med ett fartyg, som tjänade till bostad för ett hundratal tyska arbetare, och ett för deras skydd i närheten förlagdt kronofartyg. Vidare voro hamnområden fridlysta i Djursholm, Oxelösund, Västervik, Karlskrona, Varberg, Göteborg, Karlstad, Gäfle, Härnösand och Luleå äfvensom, i sammanhang med fridlysning af arbetsplatser, en mängd enskilda lastplatser och hamnområden. I fridlysningen af arbetsplatser ingingo också mångenstädes till dessa ledande, vanligen enskilda vägar. Af järnvägar med därtill hörande anläggningar fridlystes statens järnvägars område i Brännkyrka socken, hvarest byggnadsarbete pågick, den inhägnade delen af Mjölby—Hästholmens järnväg, Norrköping—Söderköping—Vikbolandets järnvägsaktiebolag tillhörigt område för under byggnad varande bangård och stationsbyggnad, statens järnvägars kolupplag i Varberg, Södra Ölands järnväg m. m. Äfvenledes fridlystes flerstädes i samband med industriella anläggningar till dessa hörande enskilda räls- och spårvägar.

[1]) Innefattar det fridlysta området industriella anläggningar af flera olika slag, t. ex. sågverk, järnbruk och kraftstation, är det i regel upptaget endast under den industri, som det *hufvudsakligen* representerar.

Kommunala och andra allmänna inrättningar. Vattenlednings-, gas- och elektricitetsverk med tillhörande områden och vägar fridlystes i åtskilliga samhällen; vattenledningsverk i Stockholm, Djursholm, Lidingö, Oxelösund, Linköping, Jönköping, Vänersborg, Karlstad, Örebro och Kopparbergs köping; gasverk i Stockholm, Kalmar och Karlstad; elektricitetsverk i Stockholm och Djursholm.

Under anläggning eller ombyggnad varande kommunikationsleder; byggnadsplatser och villatomter m. m. Af dylika platser fridlystes i Stockholm de inhägnade områdena i Kungsgatans förlängning mellan Hötorget och Norrlandsgatan, i den blifvande Katarinavägen från Renstjärnasgatan och västerut samt i östra ändan af Stadsgårdshamnen; i Stockholms län Djursholms läroverks nybyggnadsområde, tuberkulossjukhuset vid Löwenströmska lasarettet i Hammarby, ett inhägnadt område mellan Stockby och Djursholms köping, några fastigheter i Lidingö villastad, egendomen Fredriksdals område vid Skanstull samt en väg, slakthusbyggnaden och åtskilliga tomter inom Enskede i Brännkyrka socken; i Göteborgs och Bohus län ett till Göteborgs hospital hörande område i Backa socken samt en under reparation varande brygga i Lysekil; i Värmlands län en tomtlägenhet i Charlottenberg; i Västmanlands län ett område kring Sagån, disponeradt af arbetsbestyrelsen för ett vattenafledningsföretag samt i Kopparbergs län en del af Trotsgatan i Falun och aktiebolaget Månsbo Egna hem tillhöriga fastigheter.

Fabriker för eller upplag af sprängämnen och eldfarliga oljor. Af sådana anläggningar fridlystes i Stockholms län Islinge kolförädlingsverk och Krooks petroleumsaktiebolag tillhöriga ön Stora Höggarn, bägge i Lidingö socken; i Kalmar län området närmast kruthuset å Kullö; i Kristianstads län området kring krutfabrikerna och upplagen vid Torsebro i Färlöfs socken; i Göteborgs och Bohus län Västkustens petroleumsaktiebolag tillhörigt område å Oljenäset i Göteborg och samma bolags upplag Elfsnabben i Västra Frölunda socken samt firman Beckman & Johnsson tillhörigt område, Oljehall, i Göteborg; i Värmlands län magasin vid Hagfors för explosiva varor med 40 meters område däromkring och Uddeholms aktiebolags dynamitupplag å Östra Skymnäs i Norra Råda socken; i Örebro län kronans inhägnade område för förvaring af ammunition å Björkborn i Karlskoga socken, aktiebolaget Bofors' Nobelkrut tillhörigt fabriksområde i samma socken samt Gyttorps sprängämnesaktiebolags område å Finntorp med dynamitfabrik, den s. k. Svartkrutbruksdalen och inhägnadt område för ballistitfabrik, allt i Nora socken; i Västmanlands län »Dynamitholmen» i Skinnskattebergs socken; i Kopparbergs län Grängesbergs stubinfabriks område samt Grängesbergs dynamitfabriks byggnader i Grangärde socken, Nitroglycerinaktiebolagets dynamitmagasin med område i Kopparbergs socken och Månsbo klorat- och karbidfabrik i Grytnäs socken och i Norrbottens län tygstationen i Boden.

Kraftstationsanläggningar. Fridlysning ägde rum af statens anläggningar vid Trollhättan, Dejefors kraft- och fabriksaktiebolag tillhöriga områden, Frykfors fabriksområde i Stora Kils socken, Örebro elektriska aktiebolag tillhöriga kraftstationer vid Brattforsen och Skråmforsen med tillhörande dammbyggnader och kanaler samt ett område af 50 meter däromkring, aktiebolaget Bofors' Nobelkrut tillhöriga elektriska kraftstation i Karlskoga socken, Hällefors bruks aktiebolags kraftstationsbyggnad i Grythyttans socken med dammbyggnad öfver Svartälfven; 4 områden i Västanfors socken med kraftstationer, tillhöriga Fagersta bruk, och Bullerforsens kraftstationsbyggnad, tillhörig Domnarfvets anläggningar, samt Munktells pappersfabriks kraftstationer i Kopparbergs och Svärdsjö socknar, allt i Kopparbergs län.

Trä- och pappersindustri (sågverk med brädgårdar och skiljeställen, cellulosa- och sulfatfabriker, pappersbruk, snickeri- och tändsticksfabriker). Stockholms län: fastigheten Igelsta tegelbruk n:r 3 och 4 i Östertälje socken, hvarå firman F. Jansson & C:o idkar sågverksrörelse och träexport; Erik Ohlssons trävaruaktiebolag tillhörigt område på Norrtälje hamnplats, där bolagets ångsåg och trävaruupplag äro belägna; — Uppsala län: Ullbolsta såg tillhörande arbetsområde i Jumkils socken; Bredsjö ångsåg i Järlåsa socken; aktiebolaget Temperatorisskåpet tillhörigt område vid Sundby i Danmarks socken; — Östergötlands län: Loddby sulfitfabrik i Kvillinge socken; Norrköpings nya träförädlingsaktiebolag tillhörigt fabriksområde vid Karlsro i Östra Eneby socken; — Jönköpings län: visst område af arbetsplatsen vid Rydö bruk i Långaryds socken; — Kronobergs län: vissa områden vid Lessebo pappersbruk i Hofmantorps socken; — Kalmar län: aktiebolaget Öfverums bruks ångsåg och snickerifabrik med tillhörande område i Lofta och Västra Eds socknar; Gunnebo bruks såg med område i Gladhammars socken; Hällefors pappersbruk och området inom 100 meter från detsamma i Lönneberga socken; Grantorpets tändsticksfabrik i Lofta socken; Eds cellulosafabriks område i Västra Eds socken; — Kristianstads län: Klippans pappersbruk i Västra Sönnarslöfs socken; — Göteborgs och Bohus län: ett Göteborgs snickerifabrik tillhörigt område och Göteborgs pappersbruks fabriksområde, båda i Backa socken; — Älfsborgs län: Lilla Edets pappersbruksaktiebolag tillhöriga, af kronan arrenderade områden i Fuxerna socken samt sulfitfabriken Götas inhägnade fabriksområde i samma socken; — Skaraborgs län: Vulcans tändsticksfabriks inhägnade område samt annat fabriken tillhörigt område söder därom, båda belägna i Tidaholm; — Värmlands län: Slottsbrons sulfitaktiebolags område å hemmanet Strand i Eds socken; Stömne sulfitfabriks område i Stafnäs socken; Billeruds aktiebolag tillhörigt område i By socken; Forshaga sulfitaktiebolags område i Grafva socken; Klarafors pappersbruk i Grafva socken; Aktiebolaget Mölnbacka—Trysils sulfatfabrik vid Deje i Nedre Ulleruds socken; Dejefors kraft- och fabriksaktiebolag tillhöriga ön Laxholmen samt område vid Dejefors; Sundsviks ångsåg tillhörigt område i Sunne socken; Uddeholms aktiebolag tillhörigt område vid Skoghall; Mölnbacka bruksområde; Frykfors fabriksområde i Stora Kils socken; Åråsa sulfitfabriks område i Norra Råda socken; A.-B. Mölnbacka—Trysils områden vid Skifed och Forsnor i Grafva socken; trävaruaktiebolaget N. Chr. Jensen tillhöriga områden i Karlstad och i Hammarö socken; Oforsens och Liljendals trämassefabriker i Rämmens socken; — Västmanlands län: Fagersta bruk tillhöriga två områden vid Uddnäs i Västanfors socken, inrymmande såg, brädgård m. m.; Sörstafors pappersbruks område i Kolbäcks socken; — Kopparbergs län: Turbo sulfitfabrik i Hedemora socken; Avesta nya sulfataktiebolags fabrik; trävaruaktiebolaget Dalarnes område i Mora socken; Domnarfvets pappersbruk; Siljans kolaktiebolags områden med sågar m. m. i Stora Tuna och Torsångs socknar; Munktells pappersfabriks område i Kopparbergs socken; Saxehammars och Vads ångsågar i Söderbärke socken; Kopparbergs och Hofors sågverks aktiebolags områden i Svärdsjö och Vika socknar; Västerdalälfvens kolaktiebolags egendom i Kopparbergs socken äfvensom följande flottningsleder med tillhörande områden: Ore älf med bivatten; Sörälfven med bifloder; Mora skiljeställe; Vansholmen; Amungen—Hosjö flottningsförenings bryggor, Täktens, Domnarfvets och Torsångs skiljeställen; Långlets hållbom i Mora, Avesta skiljeställe samt Klubbholmen i Siljan; — Gäfleborgs län: åtskilliga Bergvik och Ala nya aktiebolag tillhörande områden i Söderala socken; Storviks sulfitaktiebolags område i Ofvansjö socken; Ströms bruks fabriksområde och såg i Harm-

ångers socken; Saltviks trävaruaktiebolags område i Idenors socken; Hudiksvalls trävaruaktiebolag tillhöriga 4 områden i Helsingtuna och Ljusdals socknar; en del af Utviks sågverks område i Norrala socken; Korsnäs sågverksaktiebolag tillhöriga områden vid Kastet och Löfharsudden i Gäfle samt vid Karskär i Valbo socken; Marma sågverksaktiebolag tillhörigt område i Söderala socken; Skogens kolaktiebolags vid Sibo belägna område samt bolagets timmer- och kolvedsmagasin i sjön Bergviken i Hanebo socken; Forså bruks aktiebolag tillhörigt område i Forsa socken; ett område, tillhörigt L. Andersson i Lund, jämväl i Forsa socken; Mackmyra bruksägare tillhörigt område i Valbo socken; Kungsgårdens sågverk i Ofvansjö socken; åtskilliga Kopparbergs och Hofors sågverks aktiebolag tillhöriga områden i Ockelbo och Hamrånge socknar; Granskärsbrädgården i Hamrånge socken; Hofors aktiebolag tillhörig såg i Torsåkers socken; flottningsföreningens allmänna skiljeställen vid Segersta samt vid Ellervik och Sunnanå i Söderala socken; dessutom voro redan före konflikten vissa flottningsleder fridlysta. — Västernorrlands län: Killingholmen vid Ortviken samt områden vid Kubikenborgs och Heffners sågverk, Sunds bruk och sågverk, Skönviks sågverk, Mons sågverk, Tunadals sågverk, Vindskärs varf och Katrinebergs snickerifabrik, allt i Sköns socken; områden vid Nyhamns cellulosafabrik, Galtströms och Klampenborgs sågverk, alla i Njurunda socken; områden vid Strands sågverk, Nyviks och Rödestrands sågverk och Johannesnäs sågverk, Ankarsviks sågverks område och Gustafsbergs sågverks område, alla i Alnö socken; område vid Söråkers sågverk och Sörviks och Strandviks sågverks områden i Hässjö socken; områden vid Östrands sågverk och Vifstavarf i Timrå socken; Matfors fabriksområde i Tuna socken; områden vid Kramfors sulfitfabrik och sågverk, vid Frånö sulfatfabrik, å Svanön, i Dynäs och Öds byar, vid Strömnäs sågverk, vid Björknäs sågverk och i Lunde by, alla i Gudmundrå socken; områden vid Utansjö och vid Ramviks ångsåg, båda i Högsjö socken; områden tillhörande Kungsgården—Mariebergs aktiebolag samt vid Köja sågverk och vid Locknö, alla i Bjärtrå socken; område vid Fröks ångsåg i Styrnäs socken; Wäija aktiebolag samt Graningeverkens aktiebolag tillhöriga områden i Ytterlännäs socken; områden vid Löfviks sågverk i Säbrå socken och vid Forsse bruk i Långsele socken; område vid Måvikens sågverk i Nordingrå socken samt logementsfartyget Reform; — Jämtlands län: Stensmyrans sågverk och lastplats i Refsunds socken; aktiebolaget Carbo tillhörande fabriksområde vid Grötingsjön i Refsunds socken och Hissmofors aktiebolag tillhöriga arbetsplatser i Rödöns socken; — Västerbottens län: Öhrvikens aktiebolag tillhöriga 5 lägenheter och Säfvenäs aktiebolag tillhöriga områden i Skellefteå socken; Ytterstfors trävaruaktiebolag tillhöriga områden i Byske socken; Sandviks ångsågsaktiebolag tillhöriga hemmanet Västerteg med utjorden Löfön i Umeå socken samt Umeå flottningsförening tillhörande områden; — Norrbottens län: områden vid Stensborgs sågverk i Luleå samt Granuddens sågverk i Nederluleå socken; vid Munksunds, Storfors och Bergsviks ångsågar samt vid Rosfors och andra egendomar i Piteå socken; vid Karlsborgs, Nyborgs, Töre, Båtskärsnäs och Axelsviks ångsågar i Nederkalix socken, vid Nordanborgs sågverk i Råneå socken och vid Gellivare träförädlingsaktiebolags sågverk i Gellivare socken äfvensom områden å Svartön och vid Bodån i Öfverluleå socken samt å Båtön och Vassholmen i Nederkalix socken.

Grufdrift, malm- och metallindustri m. m. (järnbruk, metall- och maskinverkstäder). Stockholms län: Aktiebolaget Separators hemman Hamra i Botkyrka socken; Lina varf med tillhörande område i Västertälje socken; Mälarvarfvets område å hemmanet Haga i Huddinge socken; Ekensbergs varf

och Sätra varf, båda i Brännkyrka socken; — Uppsala län: Vattholma bruk och Brunna järngrufvor i Lena socken; Karlholms järnbruk tillhörande arbetsplatser vid Tallharen och Långholmen i Västlands socken; — Södermanlands län: Nyby bruks område i Torshälla socken; — Östergötlands län: Hults järnbruk samt Grafversfors bruk tillhörigt område, båda i Kvillinge socken; — Kalmar län: Öfverums bruk i Lofta och Västra Eds socknar; Gunnebo bruk i Gladhammars socken; Storebro bruk i Vimmerby och Pelarne socknar; — Malmöhus län: vissa Höganäs—Billesholms aktiebolag tillhöriga arbetsplatser vid Bjuf och Billesholm; — Älfsborgs län: Stenkullens metallfabrik i Lerum; — Skaraborgs län: Tidaholms bruks område; — Värmlands län: Hagfors bruk i Norra Råda socken; Charlottenbergs bruk i Eda socken; Blombacka bruk i Nyeds socken; Laxholmen och Hästskoholmen i Klarälfven vid Munkfors bruk; — Örebro län: Hjulsjö södra masugn i Hjulsjö socken; aktiebolaget Svartviks grufvor i Ljusnarsbergs socken; aktiebolaget Bofors—Gullspångs verkstadsområde i Karlskoga socken; — Västmanlands län: verkstadsområdet vid Fagersta i Västanfors socken; ett område tillhörigt Norbergs—Risbergs grufveaktiebolag; 2 områden tillhörande Spännarhytte bruk i Norbergs socken; — Kopparbergs län: Falu kopparverk; Falu mekaniska verkstads område; Avesta järnverk; Horndals järnverks aktiebolags områden i By socken; Domnarfvets järnverk i Stora Tuna socken; Larsbo—Norns arbetsfält vid Prästhyttan och Thurbo samt Vikmanshyttans stålverk, allt i Hedemora socken och aktiebolaget Ludvika bruksägare tillhörigt område; — Gäfleborgs län: Tönshammars bruks område i Söderhamn; Sandvikens järnverks verkstadsområde i Högbo socken; Iggesunds bruks område i Njutångers socken; Nyängs grufvor m. m. i Torsåkers socken; Hofors grufvor och verk i Hofors socken och hästskofabrik i Ofvansjö socken; See fabriksaktiebolag tillhörigt område i Ofvansjö socken; Adolf Ungers industriaktiebolag samt aktiebolaget Olsson & Fahlin tillhörigt område och förstnämnda bolag tillhöriga Forsön i Ljusne älf, Arbrå socken; — Norrbottens län: områden vid Malmberget, Koskullskulle och Vassarraträsk i Gellivare socken samt vid Malmfälten i Juckasjärvi socken; Risö varf i Nederkalix socken.

Jord- och stenindustri (sten- och kalkbrott, tegel- och glasbruk, gödningsämnesfabriker m. m.). Stockholms län: Kiholms och Lina tegelbruks områden i Västertälje socken samt Igelsta tegelbruk; Viksbergs tegelbruk i Salems socken; — Uppsala län: S:t Eriks och Vaksala tegelbruk i Uppsala; Vattholma och Salsta tegelbruk i Lena socken; Norra Bergsbrunna tegelbruk i Danmarks socken; Uppsala—Ekeby aktiebolags tegel-, kakel- och terrakottafabriker i Bondkyrka socken; Bredsjö tegelbruk och torfströfabrik i Järlåsa socken; — Östergötlands län: Reijmyre bruk i Kvillinge socken; Ljungs tegelbruk i Ljungs socken; Beatelunds tegelbruk i Tåby socken; marmorbruket i Krokeks socken; fältspatsbrottet vid Stora Elgsjön med upplagsplats vid Sjövik i Krokeks socken; aktiebolaget Murstens tegelbruk i Borgs socken med ler- och sandtag samt spårväg och tegelupplag; — Kronobergs län: Kosta glasbruk i Ekeberga socken; vissa områden vid Brännhults stenhuggeri i Stenbrohults socken; — Kalmar län: Böhlmarks lampfabriks område å Pukebergs glasbruk i Madesjö socken; — Gottlands län: cementfabriken i Visby jämte densamma tillhöriga områden i Stenkyrka socken och torftag i Martebo socken; — Blekinge län: 2 stenhuggeriområden i Sturkö och 3 i Tjurkö socken; — Kristianstads län: områden tillhörande Ifö kaolin- och chamottfabrik i Ifvetofta och Ifö socknar; — Malmöhus län: Limhamns gödningsfabriks område; — Göteborgs och Bohus län: 2 stenhuggeriområden i Lysekil, ett i Lyse, ett i Brastads, ett i Resteröds samt 2 i Svenneby socken; Stockholms

superfosfatfabriksaktiebolags filial Ceres i Gårda municipalsamhälle äfvensom bolaget tillhöriga prämar; — Älfsborgs län: Nabbensbergs tegelbruk i Vänersborgs och Stekens tegelbruk i Angereds socken; — Skaraborgs län: Ödegårdens kalkbrott i Hvarfs socken; — Örebro län: Hammars glasbruk i Hammars socken; aktiebolaget Ortoklas fältspatsfyndighet i Ramsbergs socken; — Västmanlands län: Gäddgårdens tegelbruk i Arboga stad och socken; — Kopparbergs län: Stockholms superfosfatfabriksaktiebolags område i Avesta; Backa—Hosjö aktiebolags tegelbruk i Sundborns socken; — Jämtlands län: Gusta stenhuggeris område.

Textilindustri. Hallands län: Brännö väfverifabrik i Torups socken; Wallbergs fabriker i Halmstad; — Göteborgs och Bohus län: Claes Johansson & C:os väfveri i Krokslätt Sörgården jämte en angränsande lägenhet, Lana spinneris område Katrinedal och Götafors bomullsspinneri, samtliga i Fässbergs socken; Mölnlycke väfveriaktiebolags område i Råda socken; — Älfsborgs län: Sjuntorps fabriksområde i Upphärads socken; silkesfabriken i Nol i Starrkärrs socken; Nääs textilfabriker i Skallsjö socken; Hedefors fabriker i Lerums socken; — Skaraborgs län: Holma—Hälsinglands linspinneri och väfveri i Baltaks socken; — Kopparbergs län: Falu yllefabrik i Bjursås socken; — Gäfleborgs län: Holma—Hälsinglands linspinneri- och väfveriaktiebolags anläggning i Forsa socken.

Diverse industri. Stockholms län: Kvarnen »Tre kronors» område å Hästholmen i Nacka socken; — Kalmar län: sockerfabrikens i Mörbylånga område; — Kristianstads län: Skånska ättikfabriken i Perstorp; — Göteborgs och Bohus län: ett område vid Forshaga linoleumfabrik i Örgryte socken; — Gäfleborgs län: vissa områden i Gäfle, disponerade af firman L. A. Matton.

Odlade och planterade områden m. m. Stockholm: landtbruksakademiens trädgårdsafdelnings område inom Experimentalfältet; — Malmöhus län: Flyinge hingstdepås område i Södra Sandby socken; — Skaraborgs län: Källefalls fiskodlingsanstalts område jämte fruktträdgård och trädskola i Daretorps socken; — Västmanlands län: Strömsholms slott med park, trädgård och hingstdepå i Kolbäcks socken; egendomar i Skultuna och Lillhärads socknar; 2 områden af Starfors säteri i Västerlöfsta socken.

Bil. 9. Antalet anmälda, åtalade och straffällda brott och förseelser i samband med konflikten. (Forts.)

I. Fördelade efter län. (Forts.)

Län.	Antalet förseelser, anmälda.	åtalade.	straffällda.
Stockholms stad.	**92**	**64**	**44**
Stockholms län.			
Södertälje	22	21	14
Öfriga städer	3	3	2
Landsbygden	31	23	3
Tillsammans	**56**	**47**	**19**
Uppsala län.			
Uppsala	10	6	6
Öfriga städer	—	—	—
Landsbygden	3	2	2
Tillsammans	**13**	**8**	**8**
Södermanlands län.			
Eskilstuna	4	4	1
Öfriga städer	3	2	2
Landsbygden	18	18	16
Tillsammans	**25**	**24**	**19**
Östergötlands län.			
Norrköping	19	4	4
Öfriga städer	8	8	7
Landsbygden	11	8	1
Tillsammans	**38**	**20**	**12**
Jönköpings län.			
Jönköping	2	2	2
Öfriga städer	—	—	—
Landsbygden	29	24	21
Tillsammans	**31**	**26**	**23**
Kronobergs län.			
Städer	—	—	—
Landsbygd	7	6	2
Tillsammans	**7**	**6**	**2**
Kalmar län.			
Kalmar	9	9	7
Västervik	6	6	6
Öfriga städer	—	—	—
Landsbygden	27	22	11
Tillsammans	**42**	**37**	**24**
Gottlands län.			
Städer	3	3	2
Landsbygd	—	—	—
Tillsammans	**3**	**3**	**2**
Blekinge län.			
Karlshamn	10	10	9
Öfriga städer	6	4	2
Landsbygden	7	7	7
Tillsammans	**23**	**21**	**18**

Län.	Antalet förseelser, anmälda.	åtalade.	straffällda.
Kristianstads län.			
Städer	—	—	—
Landsbygd	18	15	9
Tillsammans	**18**	**15**	**9**
Malmöhus län.			
Malmö	9	8	8
Landskrona	6	6	6
Öfriga städer	6	5	4
Landsbygden	18	16	14
Tillsammans	**39**	**35**	**32**
Hallands län.			
Halmstad	10	10	10
Öfriga städer	6	6	4
Landsbygden	22	17	9
Tillsammans	**38**	**33**	**23**
Göteb:s o. Bohus län.			
Göteborg	31	13	12
Lysekil	6	6	5
Öfriga städer	1	1	1
Landsbygden	32	23	17
Tillsammans	**70**	**43**	**35**
Älfsborgs län.			
Borås	57	6	5
Öfriga städer	2	2	2
Landsbygden	10	5	3
Tillsammans	**69**	**13**	**10**
Skaraborgs län.			
Städer	4	4	3
Landsbygd	10	10	9
Tillsammans	**14**	**14**	**12**
Värmlands län.			
Karlstad	13	12	12
Öfriga städer	—	—	—
Landsbygden	83	42	18
Tillsammans	**96**	**54**	**30**
Örebro län.			
Örebro	10	10	8
Öfriga städer	5	4	2
Landsbygden	34	26	18
Tillsammans	**49**	**40**	**28**
Västmanlands län.			
Västerås	27	26	23
Sala	10	10	7
Öfriga städer	3	3	1
Landsbygden	44	18	12
Tillsammans	**84**	**57**	**43**

Bil. 9. (Forts.) Antalet anmälda, åtalade och straffällda brott och förseelser i samband med konflikten.

(Forts.) I. Fördelade efter län.

Län.	Antalet förseelser, anmälda.	åtalade.	straffällda.
Kopparbergs län.			
Städer	4	2	2
Landsbygd	100	73	19
Tillsammans	**104**	**75**	**21**
Gäfleborgs län.			
Gäfle	68	26	22
Öfriga städer	7	6	3
Landsbygden	74	57	16
Tillsammans	**149**	**89**	**41**
Västernorrlands län.			
Sundsvall	9	8	8
Örnsköldsvik	6	6	3
Öfriga städer	1	1	—
Landsbygden	27	24	12
Tillsammans	**43**	**39**	**23**
Jämtlands län.			
Städer	1	1	1
Landsbygd	5	5	1
Tillsammans	**6**	**6**	**2**
Västerbottens län.			
Städer	—	—	—
Landsbygd	9	9	8
Tillsammans	**9**	**9**	**8**
Norrbottens län.			
Städer	1	1	—
Landsbygd	29	22	4
Tillsammans	**30**	**23**	**4**
Hela riket	**1,148**	**801**	**492**
Däraf städer	500	329	260
» landsbygd	648	472	232

II. Fördelade efter förseelsernas art.

Förseelsernas art.	Städer. Anmälda.	Åtalade.	Straffällda.	Landsbygd. Anmälda.	Åtalade.	Straffällda.	Tillsammans. Anmälda.	Åtalade.	Straffällda.
Brott mot annans frihet	187	79	60	186	114	43	**373**	**193**	**103**
Hemfridsbrott	14	1	1	36	15	8	**50**	**16**	**9**
Skadegörelse	41	13	6	54	13	8	**95**	**26**	**14**
Brott mot offentlig myndighet	35	24	18	53	40	19	**88**	**64**	**37**
Politiförseelser	108	99	81	192	178	85	**300**	**277**	**166**
Olaga försäljning af brännvin, öl o. d.	68	68	57	73	67	45	**141**	**135**	**102**
Tryckfrihetsmål	9	9	6	1	1	1	**10**	**10**	**7**
Andra förseelser	38	36	31	53	44	23	**91**	**80**	**54**
Tillsammans	**500**	**329**	**260**	**648**	**472**	**232**	**1.148**	**801**	**492**

Bil. 10. Brott och förseelser i samband med konflikten. (Forts.)

I. Städer.

Förseelsernas art.	Antal anmälda förseelser.	Ej åtalade förseelser, ej-upptäckta.	hvilkas förövare ej anträffats med stämning	öfriga ej åtalade.	Tillsammans ej åtalade.	Åtalade förseelser, som ledt till frikännande.	ej slutförts (okändt resultat).	sakfällts med skadestånd.	böter.	fängelse.	straffarbete.	Samtliga sakfällda.	Tillsammans åtalade.
1. Brott mot annans frihet:													
a) genom misshandel, trakasserier eller hot mot arbetsvillig	**171**	81	2	10	**93**	16	3	—	37	21	1	**59**	**78**
b) öfriga brott mot annans frihet	**16**	—	—	15	**15**	—	—	[1] (1)	1	—	—	**1**	**1**
2. Hemfridsbrott	**14**	13	—	—	**13**	—	—	—	—	—	1	**1**	**1**
3. Skadegörelse:													
a) å arbetsplats, maskiner etc.	**9**	5	—	1	**6**	—	—	[1] (1)	2	—	1	**3**	**3**
b) spårvägsattentat	[*] **30**	20	—	—	**20**	7	—	—	2	—	1	**3**	**10**
c) annan skadegörelse	**2**	2	—	—	**2**	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Brott mot offentlig myndighet:													
a) våld mot polisman	**5**	—	—	1	**1**	—	—	—	1	1	2	**4**	**4**
b) uppmaning till brottslig handling (antimilitaristisk agitation etc.)	**11**	4	—	—	**4**	4	—	—	2	—	1	**3**	**7**
c) prisande af brottslig handling	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
d) annat brott mot offentlig myndighet	**19**	6	—	—	**6**	1	1	—	11	—	—	**11**	**13**
5. Politiförseelser:													
a) beträdande af fridlyst område	**20**	—	—	—	—	4	—	—	16	—	—	**16**	**20**
b) deltagande i förbjuden folksamling eller demonstration	**67**	5	1	—	**6**	10	3	—	48	—	—	**48**	**61**
c) bärande af standar med förbjuden inskrift	**5**	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	**5**	**5**
d) annan politiförseelse	**16**	1	—	2	**3**	1	—	—	12	—	—	**12**	**13**
6. Olaga försäljning af brännvin eller öl etc.	**68**	—	—	—	—	10	1	—	57	—	—	**57**	**68**
7. Tryckfrihetsmål	**9**	—	—	—	—	2	1	[1] (3)	3	1	2	**6**	**9**
8. Andra i samband med konflikten begångna förseelser (fränsedt fylleriförseelser)	**38**	2	—	—	**2**	5	—	—	31	—	—	**31**	**36**
Summa	**500**	**139**	**3**	**29**	**171**	**60**	**9**	[1] **5**	**228**	**23**	**9**	**260**	**329**

[*] Dessutom en minderårig öfverlämnad till Barnavårdsnämnden. — [1] I förening med böter.

Bil. 10. (Forts.) Brott och förseelser i samband med konflikten. (Forts.)

II. Landsbygden.

Förseelsernas art.	Antal anmälda förseelser.	Ej åtalade förseelser,				Åtalade förseelser, som							
								sakfällts med					
		ej uppdagda.	hvilkas förövare ej anträffats med stämning.	öfriga ej åtalade.	Tillsammans ej åtalade.	ledt till frikännande.	ej slutförts (okändt resultat).	skadestånd.	böter.	fängelse.	straffarbete.	Samtliga sakfällda.	Tillsammans åtalade.
1. **Brott mot annans frihet:**													
a) genom misshandel, trakasserier eller hot mot arbetsvillig	**172**	34	19	14	**67**	30	39	—	16	16	4	**36**	**105**
b) öfriga brott mot annans frihet	**14**	3	2	—	**5**	1	1	—	7	—	—	**7**	**9**
2. **Hemfridsbrott**	**36**	19	1	1	**21**	1	6	—	8	—	—	**8**	**15**
3) **Skadegörelse:**													
a) å arbetsplats, maskiner etc.	**12**	9	—	2	**11**	1	—	—	—	—	—	—	**1**
b) spårvägsattentat	**4**	3	—	—	**3**	—	—	—	1	—	—	**1**	**1**
c) annan skadegörelse	**38**	26	—	1	**27**	2	2	2	5	—	—	**7**	**11**
4. **Brott mot offentlig myndighet:**													
a) våld mot polisman	**10**	1	1	—	**2**	—	5	—	—	1	2	**3**	8
b) uppmaning till brottslig handling (antimilitaristisk agitation etc.)	**17**	9	—	—	**9**	2	5	—	—	—	1	**1**	8
c) prisande af brottslig handling	**1**	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	**1**
d) annat brott mot offentlig myndighet	**25**	2	—	—	**2**	2	6	—	11	1	3	**15**	**23**
5. **Politiförseelser:**													
a) beträdande af fridlyst område	**110**	3	8	—	**11**	1	56	—	42	—	—	**42**	**99**
b) deltagande i förbjuden folksamling eller demonstration	**39**	—	—	—	—	—	23	—	16	—	—	**16**	**39**
c) bärande af standar med förbjuden inskrift	**4**	1	—	1	**2**	—	—	—	1	1	—	**2**	**2**
d) annan politiförseelse	**39**	—	1	—	**1**	—	13	—	25	—	—	**25**	**38**
6. **Olaga försäljning** af brännvin eller öl etc.	**73**	3	2	1	**6**	4	18	—	45	—	—	**45**	**67**
7. **Tryckfrihetsmål**	**1**	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	**1**	**1**
8. **Andra** i samband med konflikten begångna förseelser (fränsedt fylleriförseelser)	**53**	5	4	—	**9**	3	18	—	23	—	—	**23**	**44**
Summa	**648**	**118**	**38**	**20**	**176**	**48**	**192**	**2**	**201**	**19**	**10**	**232**	**472**

Bil. 10. (Forts.) Brott och förseelser i samband med konflikten.

III. Städer och landsbygd.

Förseelsernas art.	Antal anmälda förseelser.	Ej åtalade förseelser,				Åtalade förseelser, som							
								sakfällts med					
		ej upptäckta.	hvilkas förövare ej anträffats med stämning.	öfriga ej åtalade.	Tillsammans ej åtalade.	ledt till frikännande.	ej slutförts (okändt resultat).	skadestånd.	böter.	fängelse.	straffarbete.	Samtliga sakfällda.	Tillsammans åtalade.
1. **Brott mot annans frihet:**													
a) genom misshandel, trakasserier eller hot mot arbetsvillig	**343**	115	21	24	**160**	46	42	—	53	37	5	**95**	**183**
b) öfriga brott mot annans frihet	**30**	3	2	15	**20**	1	1	(1)	8	—	—	**8**	**10**
2. **Hemfridsbrott**	**50**	32	1	1	**34**	1	6	—	8	—	1	**9**	**16**
3. **Skadegörelse:**													
a) å arbetsplats, maskiner etc.	**21**	14	—	3	**17**	1	—	(1)	2	—	1	**3**	**4**
b) spårvägsattentat	**34**	23	—	—	**23**	7	—	—	3	—	1	**4**	**11**
c) annan skadegörelse	**40**	28	—	1	**29**	2	2	2	5	—	—	**7**	**11**
4. **Brott mot offentlig myndighet:**													
a) våld mot polisman	**15**	1	1	1	**3**	—	5	—	1	2	4	**7**	**12**
b) uppmaning till brottslig handling (antimilitaristisk agitation etc.)	**28**	13	—	—	**13**	6	5	—	2	—	2	**4**	**15**
c) prisande af brottslig handling	**1**	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	**1**
d) annat brott mot offentlig myndighet	**44**	8	—	—	**8**	3	7	—	22	1	3	**26**	**36**
5. **Politiförseelser:**													
a) beträdande af fridlyst område	**130**	3	8	—	**11**	5	56	—	58	—	—	**58**	**119**
b) deltagande i förbjuden folksamling eller demonstration	**106**	5	1	—	**6**	10	26	—	64	—	—	**64**	**100**
c) bärande af standar med förbjuden inskrift	**9**	1	—	1	**2**	—	—	—	6	1	—	**7**	**7**
d) annan politiförseelse	**55**	1	1	2	**4**	1	13	—	37	—	—	**37**	**51**
6. **Olaga försäljning** af brännvin eller öl etc.	**141**	3	2	1	**6**	14	19	—	102	—	—	**102**	**135**
7. **Tryckfrihetsmål**	**10**	—	—	—	—	2	1	(3)	4	1	2	**7**	**10**
8. **Andra** i samband med konflikten begångna förseelser (frånsedt fylleriförseelser)	**91**	7	4	—	**11**	8	18	—	54	—	—	**54**	**80**
Summa	**1,148**	**257**	**41**	**49**	**347**	**108**	**201**	**25**	**429**	**42**	**19**	**492**	**801**

Bil. 11. Fylleriförseelsernas

antal juli—augusti åren 1908 och 1909. (Forts.)

	År 1908.							År 1909.							Ökning (+) el. minskning (—) 1908/09.
	Juli.	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Summa.	Juli.	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Summa.	Antal.
Stockholms stad	**1,136**	**1,384**	**1,422**	**1,567**	**1,263**	**1,158**	**7,930**	**1,382**	**380**	**1,303**	**2,008**	**1,260**	**1,184**	**7,517**	— 413
Stockholms län.															
Södertälje	25	39	47	42	26	15	**194**	47	—	26	40	60	46	**219**	+ 25
Vaxholm	8	2	—	1	1	1	**13**	1	—	5	3	5	2	**16**	+ 3
Norrtälje	10	13	20	22	10	26	**101**	17	2	22	24	28	21	**114**	+ 13
Östhammar	3	—	1	—	1	—	**5**	2	1	—	3	1	5	**12**	+ 7
Öregrund	1	—	—	—	3	—	**4**	2	—	2	—	3	—	**7**	+ 3
Sigtuna	2	2	—	2	—	1	**7**	1	—	13	2	5	1	**22**	+ 15
Summa	49	56	68	67	41	43	**324**	70	3	68	72	102	75	**390**	+ 66
Landsbygden	55	40	31	52	34	33	**245**	20	5	64	74	27	44	**234**	— 11
Summa	**104**	**96**	**99**	**119**	**75**	**76**	**569**	**90**	**8**	**132**	**146**	**129**	**119**	**624**	+ 55
Uppsala län.															
Uppsala	94	122	143	122	82	105	**668**	92	4	102	168	79	145	**590**	— 78
Enköping	1	4	9	1	6	2	**23**	6	—	1	17	2	7	**33**	+ 10
Summa	95	126	152	123	88	107	**691**	98	4	103	185	81	152	**623**	— 68
Landsbygden	7	9	—	8	—	2	**26**	—	1	8	8	1	1	**19**	— 7
Summa	**102**	**135**	**152**	**131**	**88**	**109**	**717**	**98**	**5**	**111**	**193**	**82**	**153**	**642**	— 75
Södermanlands län.															
Nyköping	14	27	26	38	32	13	**150**	24	3	4	25	47	20	**123**	— 27
Eskilstuna	34	68	47	54	38	17	**258**	50	7	8	97	40	30	**232**	— 26
Torshälla	4	7	4	6	4	2	**27**	3	1	8	11	2	5	**30**	+ 3
Strängnäs	10	9	11	5	6	2	**43**	13	—	11	8	2	2	**36**	— 7
Mariefred	—	4	4	1	4	3	**16**	4	—	—	4	4	2	**14**	— 2
Trosa	2	—	3	4	2	1	**12**	1	—	4	4	—	1	**10**	— 2
Summa	64	115	95	108	86	38	**506**	95	11	35	149	95	60	**445**	— 61
Landsbygden	16	25	34	36	13	10	**134**	15	19	25	21	20	12	**112**	— 22
Summa	**80**	**140**	**129**	**144**	**99**	**48**	**640**	**110**	**30**	**60**	**170**	**115**	**72**	**557**	— 83
Östergötlands län.															
Linköping	64	19	41	62	38	35	**259**	37	19	27	48	52	47	**230**	— 29
Norrköping	82	130	95	102	89	93	**591**	84	13	60	158	105	104	**524**	— 67
Söderköping	8	1	5	4	4	2	**24**	4	1	3	4	6	1	**19**	— 5
Motala	2	5	3	8	17	9	**44**	5	—	2	5	8	8	**28**	— 16

Bil. 11. (Forts.) Fylleriförseelsernas antal juli—augusti åren 1908 och 1909. (Forts.)

	År 1908.							År 1909.							Ökning (+) el. minskning (—) 1908/09.
	Juli.	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Summa.	Juli.	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Summa.	Antal.
Vadstena	5	1	7	9	6	2	**30**	4	2	3	3	4	6	**22**	— 8
Skeninge	5	21	9	11	9	14	**69**	11	—	7	12	10	17	**57**	— 12
Summa	166	177	160	196	163	155	**1,017**	145	35	102	230	185	183	**880**	— 137
Landsbygden	20	29	41	42	31	26	**189**	30	1	25	56	30	27	**169**	— 20
Summa	**186**	**206**	**201**	**238**	**194**	**181**	**1,206**	**175**	**36**	**127**	**286**	**215**	**210**	**1,049**	— 157
Jönköpings län.															
Jönköping	26	49	39	52	26	19	**211**	36	1	5	44	25	23	**134**	— 77
Eksjö	5	8	10	5	14	6	**48**	3	1	6	14	21	7	**52**	+ 4
Grenna	5	5	—	—	3	—	**13**	1	1	—	2	1	1	**6**	— 7
Summa	36	62	49	57	43	25	**272**	40	3	11	60	47	31	**192**	— 80
Landsbygden	22	31	33	24	11	15	**136**	33	8	31	22	12	20	**126**	— 10
Summa	**58**	**93**	**82**	**81**	**54**	**40**	**408**	**73**	**11**	**42**	**82**	**59**	**51**	**318**	— 90
Kronobergs län.															
Växjö	24	31	26	39	26	28	**174**	20	3	23	32	24	20	**122**	— 52
Summa	24	31	26	39	26	28	**174**	20	3	23	32	24	20	**122**	— 52
Landsbygden	21	15	18	29	8	12	**103**	19	8	12	12	5	12	**68**	— 35
Summa	**45**	**46**	**44**	**68**	**34**	**40**	**277**	**39**	**11**	**35**	**44**	**29**	**32**	**190**	— 87
Kalmar län.															
Kalmar	23	37	24	28	47	25	**184**	30	2	32	42	30	33	**169**	— 15
Oskarshamn	3	4	7	1	4	4	**23**	1	3	6	11	12	7	**40**	+ 17
Västervik	3	5	9	4	3	1	**25**	8	—	—	27	2	4	**41**	+ 16
Vimmerby	5	9	8	10	4	12	**48**	1	—	12	9	1	10	**33**	— 15
Borgholm	4	1	2	3	—	5	**15**	2	—	3	4	1	2	**12**	— 3
Summa	38	56	50	46	58	47	**295**	42	5	53	93	46	56	**295**	—
Landsbygden	12	12	27	18	17	20	**106**	8	1	16	17	15	19	**76**	— 30
Summa	**50**	**68**	**77**	**64**	**75**	**67**	**401**	**50**	**6**	**69**	**110**	**61**	**75**	**371**	— 30
Gottlands län.															
Visby	25	16	25	24	20	39	**149**	16	7	28	27	12	20	**110**	— 39
Summa	25	16	25	24	20	39	**149**	16	7	28	27	12	20	**110**	— 39
Landsbygden	2	—	2	2	1	—	**7**	—	—	3	3	1	6	**13**	+ 6
Summa	**27**	**16**	**27**	**26**	**21**	**39**	**156**	**16**	**7**	**31**	**30**	**13**	**26**	**123**	— 33
Blekinge län.															
Karlskrona	26	35	21	32	33	23	**170**	47	3	27	26	45	27	**175**	+ 5
Ronneby [1]	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

[1] Från Ronneby har uppgift ej erhållits.

Bil. 11. (Forts.) Fylleriförseelsernas antal juli—augusti åren 1908 och 1909. (Forts.)

	År 1908.							År 1909.							Ökning (+) el. minskning (—) 1908/09.
	Juli.	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Summa.	Juli.	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Summa.	Antal.
Karlshamn	12	15	14	24	13	17	**95**	9	—	6	23	15	9	**62**	— 33
Sölvesborg	7	12	11	8	8	6	**52**	4	2	—	7	8	1	**22**	— 20
Summa	45	62	46	64	54	46	**317**	60	5	33	56	68	37	**259**	— 58
Landsbygden	6	4	3	2	1	6	**22**	3	—	3	6	6	—	**18**	— 4
Summa	**51**	**66**	**49**	**66**	**55**	**52**	**339**	**63**	**5**	**36**	**62**	**74**	**37**	**277**	— 62
Kristianstads län.															
Kristianstad	21	25	17	32	20	23	**138**	27	4	30	38	24	29	**152**	+ 14
Simrishamn	8	12	6	3	3	6	**38**	6	2	8	12	1	4	**33**	— 5
Engelholm	26	26	34	38	26	50	**200**	13	—	15	26	26	14	**94**	— 106
Summa	55	63	57	73	49	79	**376**	46	6	53	76	51	47	**279**	— 97
Landsbygden	7	17	19	26	5	13	**87**	12	9	5	16	17	15	**74**	— 13
Summa	**62**	**80**	**76**	**99**	**54**	**92**	**463**	**58**	**15**	**58**	**92**	**68**	**62**	**353**	— 110
Malmöhus län.															
Malmö	371	443	433	545	438	452	**2,682**	470	198	440	602	391	496	**2,597**	— 85
Lund	43	45	51	64	57	52	**312**	67	18	93	92	63	60	**393**	+ 81
Landskrona	25	38	17	36	26	18	**160**	30	7	30	37	21	12	**137**	— 23
Hälsingborg	55	91	91	105	79	124	**545**	103	146	166	103	90	96	**704**	+ 159
Ystad	3	11	14	6	10	9	**53**	19	2	11	14	14	4	**64**	+ 11
Trelleborg	17	23	16	37	16	21	**130**	8	10	18	16	20	8	**80**	— 50
Skanör med Falsterbo	6	9	3	—	1	—	**19**	4	—	—	3	1	—	**8**	— 11
Summa	520	660	625	793	627	676	**3,901**	701	381	758	867	600	676	**3,983**	+ 82
Landsbygden	62	73	68	92	43	30	**368**	56	9	65	101	50	39	**320**	— 48
Summa	**582**	**733**	**693**	**885**	**670**	**706**	**4,269**	**757**	**390**	**823**	**968**	**650**	**715**	**4,303**	+ 34
Hallands län.															
Halmstad	30	33	40	58	41	54	**256**	53	2	27	59	51	43	**235**	— 21
Laholm	7	6	5	5	5	4	**32**	2	10	2	7	5	2	**28**	— 4
Falkenberg	7	11	4	15	10	10	**57**	6	5	4	13	8	7	**43**	— 14
Varberg	39	30	33	31	30	21	**184**	11	6	32	24	32	15	**120**	— 64
Kungsbacka	—	—	—	—	—	1	**1**	3	3	1	2	2	—	**11**	+ 10
Summa	83	80	82	109	86	90	**530**	75	26	66	105	98	67	**437**	— 93
Landsbygden	—	—	1	1	—	—	**2**	—	—	5	—	3	1	**9**	+ 7
Summa	**83**	**80**	**83**	**110**	**86**	**90**	**532**	**75**	**26**	**71**	**105**	**101**	**68**	**446**	— 86
Göteborgs och Bohus län.															
Göteborg	452	732	625	657	646	716	**3,828**	625	53	702	864	615	841	**3,700**	— 128
Kungelf	7	8	4	8	9	4	**40**	9	—	4	9	8	6	**36**	— 4
Marstrand	3	4	8	3	4	2	**24**	—	6	1	6	2	3	**18**	— 6

Bil. 11. (Forts.) Fylleriförseelsernas antal juli—augusti åren 1908 och 1909. (Forts.)

	År 1908.							År 1909.							Ökning (+) el. minskning (—) 1908/09.
	Juli.	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Summa.	Juli.	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Summa.	Antal.
Lysekil	14	28	19	28	21	28	**138**	**23**	**6**	15	33	45	14	**136**	— 2
Uddevalla	31	48	54	44	76	35	**288**	**77**	**30**	18	48	60	21	**254**	— 34
Strömstad	3	11	9	13	11	10	**57**	**12**	**3**	32	27	16	12	**102**	+ 45
Summa	510	831	719	753	767	795	**4,375**	746	98	**772**	**987**	746	897	**4,246**	— 129
Landsbygden	17	18	38	31	13	20	**137**	28	6	20	**25**	28	26	**133**	— 4
Summa	**527**	**849**	**757**	**784**	**780**	**815**	4,512	**774**	**104**	**792**	**1,012**	**774**	**923**	4,379	— 133
Älfsborgs län.															
Vänersborg	12	18	16	52	18	16	**132**	25	11	8	45	29	31	**149**	+ 17
Alingsås	20	41	42	21	32	25	**181**	26	5	3	27	22	19	**102**	— 79
Borås	33	49	45	50	35	36	**248**	20	2	17	70	55	39	**203**	— 45
Ulricehamn	3	7	2	3	6	1	**22**	2	2	4	2	3	6	**19**	— 3
Åmål	14	15	9	16	5	14	**73**	10	—	6	14	7	6	**43**	— 30
Summa	82	130	114	142	96	92	**656**	83	20	38	158	116	101	**516**	— 140
Landsbygden	47	79	97	108	82	71	**484**	67	3	17	101	53	78	**319**	— 165
Summa	**129**	**209**	**211**	**250**	**178**	**163**	1,140	**150**	**23**	**55**	**259**	**169**	**179**	**835**	— 305
Skaraborgs län.															
Mariestad	3	14	12	15	13	14	**71**	12	4	24	13	24	10	**87**	+ 16
Lidköping	9	6	3	17	15	11	**61**	5	3	10	18	19	16	**71**	+ 10
Skara	1	8	10	5	8	5	**37**	2	4	6	3	2	—	**17**	— 20
Sköfde	17	9	6	10	4	5	**51**	13	—	17	18	14	17	**79**	+ 28
Hjo	—	4	3	4	16	7	**34**	4	3	—	—	11	2	**20**	— 14
Falköping	4	13	12	12	20	10	**71**	20	1	27	8	10	2	**68**	— 3
Summa	34	54	46	63	76	52	**325**	56	15	84	60	80	47	**342**	+ 17
Landsbygden	30	33	24	28	11	27	**153**	18	2	14	33	15	13	**95**	— 58
Summa	**64**	**87**	**70**	**91**	**87**	**79**	478	**74**	**17**	**98**	**93**	**95**	**60**	**437**	— 41
Värmlands län.															
Karlstad	132	141	139	136	116	98	**762**	104	1	36	159	161	116	**577**	— 185
Kristinehamn	23	34	24	32	19	20	**152**	9	3	3	51	24	9	**99**	— 53
Filipstad	21	31	44	10	7	26	**139**	10	—	7	10	10	4	**41**	— 98
Summa	176	206	207	178	142	144	**1,053**	123	4	46	220	195	129	**717**	— 336
Landsbygden	60	67	51	95	60	57	**390**	47	8	36	81	61	65	**298**	— 92
Summa	**236**	**273**	**258**	**273**	**202**	**201**	1,443	**170**	**12**	**82**	**301**	**256**	**194**	1,015	— 428
Örebro län.															
Örebro	75	93	75	109	88	103	**543**	87	—	40	162	96	138	**523**	— 20
Askersund	3	10	2	4	2	7	**28**	1	—	3	4	2	1	**11**	— 17
Nora	11	11	13	6	6	7	**54**	2	—	5	1	12	2	**22**	— 32
Lindesberg	6	25	6	26	20	7	**90**	6	3	4	5	15	5	**38**	— 52
Summa	95	139	96	145	116	124	**715**	96	3	52	172	125	146	**594**	— 121
Landsbygden	27	26	24	51	7	16	**151**	5	1	11	32	18	33	**100**	— 51
Summa	**122**	**165**	**120**	**196**	**123**	**140**	866	**101**	**4**	**63**	**204**	**143**	**179**	694	— 172

Bil. 11. (Forts.) Fylleriförseelsernas antal juli—augusti åren 1908 och 1909. (Forts.)

	År 1908.							År 1909.							Ökning (+) el. minskning (—) 1908/09.
	Juli.	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Summa.	Juli.	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Summa.	Antal.
Västmanlands län.															
Västerås	57	68	59	26	50	37	**297**	81	9	76	58	53	57	**334**	+ 37
Sala	47	52	77	65	60	38	**339**	46	18	44	68	84	45	**305**	— 34
Köping	4	11	17	9	13	8	**62**	5	6	11	9	12	11	**54**	— 8
Arboga	6	6	9	5	7	7	**40**	1	5	3	10	12	1	**32**	— 8
Summa	114	137	162	105	130	90	**738**	133	38	134	145	161	114	**725**	— 13
Landsbygden	8	4	14	7	5	5	**43**	12	2	22	14	6	9	**65**	+ 22
Summa	**122**	**141**	**176**	**112**	**135**	**95**	**781**	**145**	**40**	**156**	**159**	**167**	**123**	**790**	+ 9
Kopparbergs län.															
Falun	49	74	49	58	55	64	**349**	29	9	11	65	50	40	**204**	— 145
Säter	3	2	1	4	—	—	**10**	1	—	—	5	3	3	**12**	+ 2
Hedemora	3	5	8	9	13	9	**47**	7	2	—	10	2	3	**24**	— 23
Summa	55	81	58	71	68	73	**406**	37	11	11	80	55	46	**240**	— 166
Landsbygden	50	56	64	51	23	53	**297**	35	2	10	60	26	28	**161**	— 136
Summa	**105**	**137**	**122**	**122**	**91**	**126**	**703**	**72**	**13**	**21**	**140**	**81**	**74**	**401**	— 302
Gäfleborgs län.															
Gäfle	78	121	120	125	82	107	**633**	106	10	101	189	110	124	**643**	+ 10
Söderhamn	35	64	35	49	52	34	**269**	36	6	6	29	31	36	**144**	— 125
Hudiksvall	31	42	35	30	20	23	**181**	16	—	39	31	18	15	**119**	— 62
Summa	144	227	190	204	154	164	**1,083**	158	16	149	249	159	175	**906**	— 177
Landsbygden	28	24	25	44	24	22	**167**	16	8	20	37	28	39	**148**	— 19
Summa	**172**	**251**	**215**	**248**	**178**	**186**	**1.250**	**174**	**24**	**169**	**286**	**187**	**214**	**1,054**	— 196
Västernorrlands län.															
Härnösand	38	56	55	57	41	32	**279**	32	5	5	62	41	40	**185**	— 94
Sundsvall	63	85	133	127	58	61	**527**	76	—	50	102	39	63	**330**	— 197
Örnsköldsvik	15	12	14	8	11	3	**63**	12	9	21	24	14	4	**84**	+ 21
Summa	116	153	202	192	110	96	**869**	120	14	76	188	94	107	**599**	— 270
Landsbygden	39	35	39	35	30	50	**228**	86	11	17	70	42	46	**272**	+ 44
Summa	**155**	**188**	**241**	**227**	**140**	**146**	**1,097**	**206**	**25**	**93**	**258**	**136**	**153**	**871**	— 226
Jämtlands län.															
Östersund	29	40	86	53	28	31	**267**	42	5	79	71	40	42	**279**	+ 12
Summa	29	40	86	53	28	31	**267**	42	5	79	71	40	42	**279**	+ 12
Landsbygden	4	13	5	20	14	18	**74**	29	5	1	6	3	13	**57**	— 17
Summa	**33**	**53**	**91**	**73**	**42**	**49**	**341**	**71**	**10**	**80**	**77**	**43**	**55**	**336**	— 5
Västerbottens län.															
Umeå	17	8	25	7	3	2	**62**	14	1	5	19	3	3	**45**	— 17
Skellefteå	8	6	5	5	5	—	**29**	12	7	2	21	4	8	**54**	+ 25
Summa	25	14	30	12	8	2	**91**	26	8	7	40	7	11	**99**	+ 8

Bil. 11. (Forts.) Fylleriförseelsernas antal juli—augusti åren 1908 och 1909.

	År 1908.							År 1909.							Ökning (+) el. minskning (—) 1908/09.
	Juli.	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Summa.	Juli.	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Summa.	Antal.
Landsbygden	4	1	1	4	1	—	**11**	7	5	4	5	—	—	**21**	+ 10
Summa	**29**	**15**	**31**	**16**	**9**	**2**	**102**	**33**	**13**	**11**	**45**	**7**	**11**	**120**	+ 18
Norrbottens län.															
Luleå	40	24	21	17	18	6	**126**	29	15	8	29	21	11	**113**	— 33
Piteå	—	1	—	1	—	5	**7**	2	2	3	2	1	—	**10**	+ 3
Haparanda	64	63	30	43	28	14	**242**	37	9	24	24	28	10	**132**	— 110
Summa	104	88	51	61	46	25	**375**	68	26	35	55	50	21	**255**	— 120
Landsbygden	26	13	38	21	8	17	**123**	21	3	15	19	2	11	**71**	— 52
Summa	**130**	**101**	**89**	**82**	**54**	**42**	**498**	**89**	**29**	**50**	**74**	**52**	**32**	**326**	— 172
Hela riket	**4,390**	**5,612**	**5,515**	**6,072**	**4,787**	**4,742**	**31,118**	**5,045**	**1,244**	**4,568**	**7,204**	**4,966**	**5,001**	**28,028**	— 3,090
Däraf städer	3,820	4,988	4,818	5,245	4,345	4,219	27,435	4,478	1,127	4,119	6,385	4,497	4,444	25,050	— 2,385
» landsbygd	570	624	697	827	442	523	3,683	567	117	449	819	469	557	2,978	— 705

Bil. 12. Handel med alkoholhaltiga drycker år 1909. (Forts.)

(Partihandel med brännvin undantagen; tillfälliga rättigheter ej medräknade.)

a) Utminutering enbart.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
	Antal försäljningsställen.								
Ort.	Brännvin, vin och öl.	Brännvin och vin.	Brännvin.	Vin och öl.	Vin.		Öl.		Summa.
					Tillverkare.	Öfriga.	Tillverkare.	Öfriga.	
Stockholms stad	—	51	26	1,669	1	69	10	27	**1,853**
Stockholms län . {st.	2	4	—	28	4	2	2	3	**45**
Stockholms län . {lb.	—	1	—	—	1	2	1	19	**24**
Uppsala » ... {st.	—	3	—	44	—	14	4	57	**122**
Uppsala » ... {lb.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Södermanlands » ... {st.	2	5	—	21	—	22	5	9	**64**
Södermanlands » ... {lb.	2	—	—	—	—	—	6	5	**13**
Östergötlands » ... {st.	1	11	—	146	—	32	11	40	**241**
Östergötlands » ... {lb.	—	1	—	1	—	—	8	4	**14**
Jönköpings » ... {st.	—	—	4	22	1	6	4	4	**41**
Jönköpings » ... {lb.	—	—	—	—	—	2	8	1	**11**
Kronobergs » ... {st.	—	—	1	1	—	8	2	9	**21**
Kronobergs » ... {lb.	1	—	—	—	2	1	3	1	**8**
Kalmar » ... {st.	—	4	4	15	—	38	9	12	**82**
Kalmar » ... {lb.	1	3	—	1	1	—	9	1	**16**
Gottlands » ... {st.	—	—	1	7	—	7	2	4	**21**
Gottlands » ... {lb.	—	—	—	—	—	1	—	—	**1**
Blekinge » ... {st.	—	9	2	44	—	54	4	33	**146**
Blekinge » ... {lb.	—	—	—	—	—	—	1	—	**1**
Kristianstads » ... {st.	9	9	6	19	—	18	3	6	**70**
Kristianstads » ... {lb.	3	4	1	4	2	41	5	12	**72**
Malmöhus » ... {st.	—	18	12	845	4	125	14	156	**1,174**
Malmöhus » ... {lb.	10	7	2	12	3	55	2	18	**109**
Hallands » ... {st.	1	4	—	44	1	70	9	23	**152**
Hallands » ... {lb.	—	—	—	—	1	1	—	3	**5**
Göteb. o. Bohus » ... {st.	3	28	9	494	—	49	10	10	**603**
Göteb. o. Bohus » ... {lb.	—	—	—	—	—	1	2	6	**9**
Älfsborgs » ... {st.	1	3	2	55	—	15	7	5	**88**
Älfsborgs » ... {lb.	—	1	—	—	—	—	4	1	**6**
Skaraborgs » ... {st.	—	6	1	24	—	25	10	7	**73**
Skaraborgs » ... {lb.	1	2	—	1	—	11	4	3	**22**
Värmlands » ... {st.	—	3	—	9	—	39	5	3	**59**
Värmlands » ... {lb.	—	2	—	—	—	4	8	—	**14**
Örebro ... {st.	2	2	1	45	1	5	6	7	**69**
Örebro ... {lb.	—	—	—	—	—	—	4	1	**5**
Västmanlands » ... {st.	—	4	—	22	—	13	6	27	**72**
Västmanlands » ... {lb.	—	—	—	—	—	—	1	—	**1**
Kopparbergs » ... {st.	1	2	—	—	—	18	2	2	**25**
Kopparbergs » ... {lb.	—	—	—	—	—	—	8	—	**8**
Gäfleborgs » ... {st.	—	7	4	38	—	8	8	19	**84**
Gäfleborgs » ... {lb.	—	—	—	—	—	—	3	1	**4**
Västernorrlands » ... {st.	—	4	—	46	—	15	4	—	**69**
Västernorrlands » ... {lb.	—	1	—	—	—	3	5	—	**9**
Jämtlands » ... {st.	1	—	—	6	—	9	—	1	**17**
Jämtlands » ... {lb.	—	—	—	1	—	—	5	—	**6**
Västerbottens » ... {st.	—	2	—	—	—	8	1	2	**13**
Västerbottens » ... {lb.	—	—	—	—	—	—	4	—	**4**
Norrbottens » ... {st.	1	2	—	—	—	5	1	1	**10**
Norrbottens » ... {lb.	—	—	—	—	—	—	4	—	**4**
Hela riket	**42**	**203**	**76**	**3,664**	**22**	**796**	**234**	**543**	**5,580**
Däraf städer	24	181	73	3,644	12	674	139	467	5,214
Däraf landsbygd	18	22	3	20	10	122	95	76	366

Bil. 12. (Forts.) Handel med alkoholhaltiga drycker år 1909. (Forts.)

(Partihandel med brännvin undantagen; tillfälliga rättigheter ej medräknade).

b) Utminutering och utskänkning å samma ställe.

1. Ort.		2. Antal försäljningsställen. Vin och öl.	3. Vin.	4. Öl.	5. Summa.
Stockholms stad		175	16	257	**448**
Stockholms län	st.	—	—	4	**4**
	lb.	—	—	1	**1**
Uppsala »	st.	—	—	—	**—**
	lb.	—	—	1	**1**
Södermanlands »	st.	—	—	10	**10**
	lb.	—	—	—	**—**
Östergötlands »	st.	12	—	28	**40**
	lb.	2	—	2	**4**
Jönköpings »	st.	5	—	1	**6**
	lb.	2	—	—	**2**
Kronobergs »	st.	2	—	2	**4**
	lb.	3	—	1	**4**
Kalmar »	st.	—	—	1	**1**
	lb.	—	—	—	**—**
Gottlands »	st.	—	—	—	**—**
	lb.	—	—	—	**—**
Blekinge »	st.	—	—	1	**1**
	lb.	—	—	—	**—**
Kristianstads »	st.	1	1	4	**6**
	lb.	19	1	1	**21**
Malmöhus »	st.	20	—	37	**57**
	lb.	35	4	3	**42**
Hallands »	st.	—	—	—	**—**
	lb.	—	—	—	**—**
Göteborgs o. Bohus »	st.	4	—	—	**4**
	lb.	2	—	—	**2**
Älfsborgs »	st.	3	—	—	**3**
	lb.	—	—	1	**1**
Skaraborgs »	st.	6	—	—	**6**
	lb.	3	—	3	**6**
Värmlands »	st.	—	—	3	**3**
	lb.	—	—	1	**1**
Örebro »	st.	—	—	—	**—**
	lb.	—	—	1	**1**
Västmanlands »	st.	3	—	2	**5**
	lb.	—	—	—	**—**
Kopparbergs »	st.	—	—	—	**—**
	lb.	2	—	1	**3**
Gäfleborgs »	st.	—	—	—	**—**
	lb.	—	—	1	**1**
Västernorrlands »	st.	30	—	1	**31**
	lb.	—	—	6	**6**
Jämtlands »	st.	5	—	—	**5**
	lb.	—	—	—	**—**
Västerbottens »	st.	—	—	—	**—**
	lb.	—	—	—	**—**
Norrbottens »	st	—	—	—	**—**
	lb.	1	—	—	**1**
Hela riket		**335**	**22**	**374**	**731**
Däraf städer		266	17	351	634
Däraf landsbygd		69	5	23	97

Bil. 12. (Forts.) Handel med alkoholhaltiga drycker år 1909.

(Partihandel med brännvin undantagen; tillfälliga rättigheter ej medräknade).

c) Utskänkning enbart.

1. Ort.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
	Antal försäljningsställen.							
	Brännvin, vin och öl.			Vin och öl.	Vin.	Öl.		Tillsammans.
	Privilegierade.	Klubbar.	Öfriga.			Gästgifvare och skjutsentreprenörer.	Öfriga.	
Stockholms stad	—	25	96	—	7	—	—	**128**
Stockholms län st.	—	—	16	5	—	—	—	**21**
Stockholms län lb.	—	4	4	2	1	24	5	**40**
Uppsala » st.	—	26	10	25	—	—	12	**73**
Uppsala » lb.	—	—	—	5	—	7	7	**19**
Södermanlands » st.	—	—	20	4	—	—	13	**37**
Södermanlands » lb.	—	—	4	14	—	40	8	**66**
Östergötlands » st.	—	2	21	8	4	—	2	**37**
Östergötlands » lb.	2	—	1	10	—	28	4	**45**
Jönköpings » st.	—	—	6	10	—	—	—	**16**
Jönköpings » lb.	2	—	—	8	—	11	1	**22**
Kronobergs » st.	—	2	4	—	—	—	2	**8**
Kronobergs » lb.	—	—	1	1	—	14	10	**26**
Kalmar » st.	—	2	17	7	—	—	14	**40**
Kalmar » lb.	1	—	—	6	—	37	5	**49**
Gottlands » st.	—	1	2	2	—	—	2	**7**
Gottlands » lb.	—	—	—	1	—	20	1	**22**
Blekinge » st.	—	—	17	5	3	—	21	**46**
Blekinge » lb.	1	—	—	—	—	2	1	**4**
Kristianstads » st.	—	1	14	3	—	—	1	**19**
Kristianstads » lb.	6	—	6	3	—	10	2	**27**
Malmöhus » st.	—	5	62	32	1	1	19	**120**
Malmöhus » lb.	10	—	13	29	—	6	2	**60**
Hallands » st.	—	—	16	24	—	—	2	**42**
Hallands » lb.	—	—	—	2	—	26	—	**28**
Göteborgs o. Bohus » st.	—	9	60	146	—	1	6	**222**
Göteborgs o. Bohus » lb.	—	1	—	2	—	32	11	**46**
Älfsborgs » st.	—	—	15	12	—	—	4	**31**
Älfsborgs » lb.	3	—	2	7	—	24	13	**49**
Skaraborgs » st.	—	1	21	11	—	1	12	**46**
Skaraborgs » lb.	1	4	2	7	—	34	7	**55**
Värmlands » st.	—	3	8	8	5	1	9	**34**
Värmlands » lb.	—	1	2	8	1	35	5	**52**
Örebro » st.	—	2	14	5	5	—	14	**40**
Örebro » lb.	—	—	—	5	—	12	4	**21**
Västmanlands » st.	—	2	9	9	—	1	5	**26**
Västmanlands » lb.	—	—	—	6	—	16	6	**28**
Kopparbergs » st.	—	—	7	7	—	—	2	**16**
Kopparbergs » lb.	—	—	—	9	—	16	8	**33**
Gäfleborgs » st.	—	—	13	15	—	—	35	**63**
Gäfleborgs » lb.	—	—	—	6	—	30	2	**38**
Västernorrlands » st.	—	—	13	5	—	1	1	**20**
Västernorrlands » lb.	—	—	—	3	—	63	13	**79**
Jämtlands » st.	—	—	3	—	—	1	—	**4**
Jämtlands » lb.	—	—	—	4	—	68	9	**81**
Västerbottens » st.	—	1	4	—	—	2	3	**10**
Västerbottens » lb	—	—	—	2	—	59	—	**61**
Norrbottens » st.	—	—	6	3	—	—	—	**9**
Norrbottens » lb.	1	—	—	3	—	21	1	**26**
Hela riket	**27**	**92**	**509**	**489**	**27**	**644**	**304**	**2,092**
Däraf städer	—	82	474	346	25	9	179	1,115
Däraf landsbygd	27	10	35	143	2	635	125	977

Bil. 13. Bruttoinkomsten å under tiden 19 juli—19 sept.

(Uppgifter erhållna genom medverkan af

		1:sta veckan	2:dra veckan	3:dje veckan
		Kr.	Kr.	Kr.
Restaurantrörelse.				
(58 restauranter.)				
Stockholms stad (7 rest.)	år 1908	34,124	35,903	37,481
	» 1909	44,213	43,815	29,179
Göteborgs stad (9 rest.)	år 1908	31,538	34,570	39,654
	» 1909	33,782	35,222	22,594
Öfriga orter (42 rest.)	år 1908	120,146	135,910	141,380
	» 1909	109,049	115,615	76,540
Samtliga orter (58 rest.)	år 1908	**185,808**	**206,383**	**218,515**
	» 1909	**187,044**	**194,652**	**128,313**
Ökning (+) eller minskning (—) 1908/1909.				
Absoluta tal (Kr.)				
Stockholms stad		+ 10,089	+ 7,912	— 8,302
Göteborgs stad		+ 2,244	+ 652	— 17,060
Öfriga orter		— 11,097	— 20,295	— 64,840
Samtliga orter		**+ 1,236**	**— 11,731**	**— 90,202**
Relativa tal (%)		%	%	%
Stockholms stad		+ 29.6	+ 22.0	— 22.1
Göteborgs stad		+ 7.1	+ 1.9	— 43.0
Öfriga orter		— 9.2	— 14.9	— 45.9
Samtliga orter		**+ 0.7**	**— 5.7**	**— 41.3**
Hotellrörelse.				
(39 hotell.)		Kr.	Kr.	Kr.
År 1908		34,044	33,380	39,185
» 1909		32,617	32,978	25,989
Ökning (+) eller minskning (—) 1908/1909	Kr.	— 1,427	— 402	— 13,196
	%	%	%	%
		— 4.2	— 1.2	— 33.7

vissa restauranter och hotell
åren 1908 och 1909.

Sveriges Centrala Restauratörförening.)

4:de veckan	5:te veckan	6:te veckan	7:de veckan	8:de veckan	9:de veckan	Tillsammans 19/7—19/9 08/09
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
34,468	36,539	38,427	44,121	43,035	44,626	**348,724**
29,016	32.504	34,509	37,620	50,521	45,774	**347,151**
41,289	37,993	40,097	41,572	40,562	40,211	**347,486**
19,680	20,552	22,143	23,287	44,347	41,380	**262,987**
130,469	122,536	116,593	127,726	110,424	88,660	**1,093,844**
55,630	54,349	59,188	74,011	84,190	82,296	**710,868**
206,226	**197,068**	**195,117**	**213,419**	**194,021**	**173,497**	**1,790,054**
104,326	**107,405**	**115,840**	**134,918**	**179,058**	**169,450**	**1,321,006**
— 5,452	— 4,035	— 3,918	— 6,501	+ 7,486	+ 1,148	— **1,573**
— 21,609	— 17,441	— 17,954	— 18,285	+ 3,785	+ 1,169	— **84,499**
— 74,839	— 68,187	— 57,405	— 53,715	— 26,234	— 6,364	— **382,976**
— **101,900**	— **89,663**	— **79,277**	— **78,501**	— **14,963**	— **4,047**	— **469,048**
%	%	%	%	%	%	%
— 15.8	— 11.0	— 10.2	— 14.7	+ 17.4	+ 2.6	— **0.5**
— 52.3	— 45.9	— 44.8	— 44.0	+ 9.3	+ 2.9	— **24.3**
— 57.4	— 55.6	— 49.2	— 42.1	— 23.8	— 7.2	— **35.0**
— **49.4**	— **45.5**	— **40.6**	— **36.8**	— **7.7**	— **2.3**	— **26.2**
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
34,903	33,983	33,685	35,151	32,629	30,893	**307,853**
23,075	22,639	24,856	25,173	30,096	30,920	**248,343**
— 11,828	— 11,344	— 8,829	— 9,978	— 2,533	+ 27	— **59,510**
%	%	%	%	%	%	%
— 33.9	— 33.4	— 26.2	— 28.4	— 7.8	+ 0.1	— **19.3**

Bil. 14. Storstrejken och lifs-

	Varuslag.	Kvantitet.	Medelpris 1908.	Jan. 1909.	Febr. 1909.	Mars 1909.
			öre.	öre.	öre.	öre.
1	Mjölk: oskummad	l.	**14**	14	14	14
2	skummad	»	**7**	7	7	7
3	Smör: bords- (mejeri-)	kg.	**226**	217	216	215
4	mat- (lands-)	»	**204**	197	192	**191**
5	Ost, halffet, ordinär	»	**116**	117	117	117
6	Margarin. bästa sort (»grädd»)	»	**164**	168	159	156
7	billigaste sort	»	**119**	123	113	111
8	Ägg	tjog	**148**	196	181	144
9	Potatis	5 lit.	**32**	27	27	27
10	Ärter, gula	kg.	**30**	28	28	28
11	Bruna bönor	»	**42**	40	40	41
12	Mjöl: hvete-	»	**31**	31	31	32
13	råg-	»	**23**	21	21	21
14	rågsikt-	»	**29**	27	27	27
15	Gryn: hafre- (ej ångpreparerade)	»	**33**	33	33	33
16	korn-	»	**28**	28	28	28
17	ris-: bästa sort	»	**59**	60	59	60
18	billigaste sort	»	**34**	34	34	36
19	Rågbröd: hårdt (spis-), groft	»	**41**	40	40	40
20	mjukt: limpa, söt	»	**38**	38	38	37
21	limpa, sur (s. k. ankarstock)	»	**28**	28	28	27
22	Hvetebröd: skorpor, billigaste sort	»	**73**	73	73	73
23	mjukt, » »	»	**51**	50	51	51
24	Nötkött, färskt: stek	»	**109**	107	105	105
25	soppkött	»	**92**	89	87	86
26	Kalfkött: stek	»	**122**	122	121	119
27	spädkalf	»	**66**	64	64	63
28	Fårstek, färsk	»	**125**	119	122	124
29	Fläsk, färskt	»	**114**	113	112	113
30	salt: svenskt	»	**122**	120	119	120
31	amerikanskt	»	**120**	122	121	121
32	Fisk, färsk: sill	»	**30**	26	25	28
33	strömming	»	**39**	37	35	39
34	rödspotta (»spätta»)	»	**80**	78	79	77
35	salt: sill	»	**38**	37	36	36
36	strömming	»	**25**	22	23	23
37	kabeljo	»	**60**	61	61	61
38	Kaffe (obrändt), brasilianskt	»	**116**	114	115	115
39	Socker, bit-	»	**66**	67	67	67
40	Fotogén, prima	l.	**18**	18	18	18
41	Ved: björk- } osågad, hemkörd (pr »storfamn»:		**2740**	2710	2650	2610
42	barr- } 2.5×1.6×0.89 m. = 3.56 kbm.)		**2160**	2110	2110	2090
43	Torf	hl.	**79**	75	75	82
44	Kol, antracit- (»valnöt») } hemkörd	»	**384**	378	377	378
45	Koks, gasverks- (okrossad) } hemkörd	»	**142**	141	142	141

medelsprisen under år 1909.

April 1909.	Maj 1909.	Juni 1909.	Juli 1909.	*Aug. 1909.*	Sept. 1909.	Okt. 1909.	Nov. 1909.	Dec. 1909.	Medelpris 1909.	
öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	
14	14	14	14	*14*	14	14	15	14	**14**	1
7	7	7	7	*7*	7	7	7	7	**7**	2
212	210	211	212	*214*	221	232	239	236	**220**	3
191	188	188	188	*191*	200	214	220	216	**198**	4
118	118	117	116	*112*	113	113	111	111	**115**	5
154	154	154	153	*154*	160	163	166	166	**159**	6
109	112	112	111	*112*	117	120	124	122	**116**	7
130	114	117	124	*129*	132	159	183	196	**150**	8
28	28	29	29	*31*	29	27	28	28	**28**	9
29	28	26	27	*28*	28	29	28	29	**28**	10
41	40	41	41	*41*	41	42	43	44	**41**	11
33	34	34	35	*35*	34	33	33	33	**33**	12
22	22	23	23	*23*	22	22	22	21	**22**	13
28	28	30	29	*29*	28	28	27	27	**28**	14
33	33	33	33	*34*	34	34	34	34	**33**	15
28	28	28	28	*29*	28	28	28	28	**28**	16
60	60	60	61	*61*	61	62	62	62	**61**	17
34	35	35	35	*34*	34	34	34	34	**34**	18
40	41	41	41	*41*	41	41	41	40	**41**	19
38	38	40	40	*39*	40	39	40	40	**39**	20
28	28	28	28	*29*	29	29	29	29	**28**	21
73	74	74	75	*76*	76	77	75	75	**75**	22
52	47	52	53	*56*	54	54	53	53	**52**	23
106	106	106	106	*106*	104	100	98	97	**104**	24
87	87	87	87	*86*	85	83	81	80	**85**	25
120	118	122	121	*119*	116	119	119	120	**120**	26
63	63	63	63	*63*	62	63	62	63	**63**	27
127	127	129	129	*126*	120	113	112	113	**122**	28
115	116	121	122	*126*	127	129	128	128	**121**	29
121	123	126	128	*131*	133	136	135	135	**127**	30
123	125	128	129	*130*	132	134	133	136	**128**	31
29	26	28	32	*34*	32	32	27	27	**29**	32
36	42	34	33	*31*	31	41	41	37	**36**	33
79	77	77	79	*81*	82	81	80	81	**79**	34
35	36	36	37	*38*	38	38	37	38	**37**	35
23	23	24	24	*25*	24	24	24	23	**24**	36
62	61	61	61	*61*	59	61	58	59	**61**	37
116	115	116	115	*114*	114	115	115	115	**115**	38
67	67	67	67	*67*	67	67	68	69	**67**	39
18	18	18	18	*18*	18	18	18	18	**18**	40
2630	2580	2530	2580	*2470*	2440	2430	2450	2420	**2540**	41
2090	2080	2040	2050	*1980*	1980	1980	1990	1990	**1870**	42
82	79	74	73	*73*	77	79	79	74	**77**	43
377	377	377	379	*377*	378	373	373	375	**377**	44
142	141	139	137	*131*	131	127	127	126	**135**	45

Bil. 15. Influtna kronoutskylder i % af debiterade.

Vid första uppbörden 1908, andra uppbörden 1908 och uppbörden 1909.

Län.	1:sta uppbörden 1908.	2:dra uppbörden 1908.	Uppbörden 1909.
Stockholms stad	**91.4**	**90.1**	**89.4**
Stockholms län:			
städer	82.0	85.2	82.3
landsbygd	87.3	79.7	79.6
Tillsammans	**86.9**	**80.1**	**79.8**
Uppsala län:			
städer	96.2	93.2	91.7
landsbygd	93.0	92.1	91.4
Tillsammans	**94.3**	**92.4**	**91.5**
Södermanlands län:			
städer	93.1	91.6	90.5
landsbygd	98.4	94.8	94.3
Tillsammans	**95.9**	**93.3**	**93.0**
Östergötlands län:			
Norrköping	88.9	84.3	85.8
öfriga städer	90.6	89.7	90.8
landsbygd	90.2	86.8	85.2
Tillsammans	**89.9**	**86.7**	**86.3**
Jönköpings län:			
städer	93.0	90.4	91.2
landsbygd	89.2	84.4	87.0
Tillsammans	**90.7**	**86.3**	**88.8**
Kronobergs län:			
städer	93.3	88.4	90.6
landsbygd	89.1	87.5	85.7
Tillsammans	**89.9**	**87.6**	**86.6**
Kalmar län:			
städer	86.5	82.8	84.1
landsbygd	85.7	85.2	83.0
Tillsammans	**85.9**	**84.6**	**83.3**
Gottlands län:			
städer	89.6	88.5	88.7
landsbygd	97.8	95.6	96.6
Tillsammans	**95.0**	**93.2**	**93.2**
Blekinge län:			
städer	87.3	85.3	84.0
landsbygd	83.9	90.3	83.3
Tillsammans	**85.9**	**87.6**	**83.7**
Kristianstads län:			
städer	85.9	87.4	87.5
landsbygd	91.0	84.1	87.2
Tillsammans	**89.9**	**84.6**	**87.3**
Malmöhus län:			
Malmö	95.9	87.6	85.2
öfriga städer	97.3	89.4	87.9
landsbygd	98.4	92.1	91.1
Tillsammans	**97.0**	**89.5**	**88.6**
Hallands län:			
städer	84.1	84.8	85.5
landsbygd	92.0	89.2	91.2
Tillsammans	**88.4**	**87.6**	**88.5**
Göteborgs och Bohus län:			
Göteborg	81.4	79.6	80.8
öfriga städer	85.3	81.4	82.9
landsbygd	86.3	83.3	84.2
Tillsammans	**82.7**	**80.7**	**81.6**
Älfsborgs län:			
städer	90.4	88.1	90.1
landsbygd	90.1	87.9	82.3
Tillsammans	**90.3**	**88.0**	**89.0**
Skaraborgs län:			
städer	91.0	89.5	90.1
landsbygd	91.0	91.0	90.1
Tillsammans	**91.0**	**90.7**	**90.1**
Värmlands län:			
städer	87.5	87.7	88.0
landsbygd	90.0	86.3	85.8
Tillsammans	**89.4**	**86.6**	**86.3**
Örebro län:			
städer	90.9	87.7	88.3
landsbygd	91.5	90.7	89.1
Tillsammans	**91.4**	**90.0**	**88.9**
Västmanlands län:			
städer	93.0	91.0	89.9
landsbygd	92.3	92.6	87.6
Tillsammans	**92.6**	**92.0**	**88.3**
Kopparbergs län:			
städer	92.4	92.2	91.5
landsbygd	94.2	91.5	86.9
Tillsammans	**93.9**	**91.6**	**87.6**
Gäfleborgs län:			
städer	91.7	88.8	88.3
landsbygd	93.4	90.7	88.0
Tillsammans	**92.8**	**90.2**	**88.1**
Västernorrlands län:			
städer	90.5	88.4	89.0
landsbygd	93.2	89.9	88.8
Tillsammans	**92.4**	**89.6**	**88.8**
Jämtlands län:			
städer	86.0	87.2	78.7
landsbygd	87.0	85.5	82.5
Tillsammans	**86.8**	**85.8**	**81.6**
Västerbottens län:			
städer	90.2	90.1	86.8
landsbygd	92.0	87.0	87.8
Tillsammans	**91.8**	**87.4**	**87.7**
Norrbottens län:			
städer	86.6	78.5	79.9
landsbygd	80.5	77.0	72.8
Tillsammans	**81.3**	**77.2**	**73.8**
Hela riket	**90.8**	**87.5**	**87.0**
Däraf städer	90.0	87.6	87.4
» landsbygd	90.6	87.4	86.6

Bil. 16. Sparbankernas insättningar och uttagningar

under juli—december månader åren 1908 och 1909.

Fördelning länsvis.

	Insättningar juli—december				Uttagningar juli—december			
	1908.		1909.		1908.		1909.	
	Antal.	Belopp kr.	Antal.	Belopp kr.	Antal.	Belopp kr.	Antal.	Belopp kr.
Stockholms stad	48,560	4,603,134	46,617	4,793,140	25,818	4,550,627	29,507	5,221,953
Stockholms län...	4,025	421,697	3,951	475,287	2,402	363,151	2,979	397,782
Uppsala » ...	12,681	1,100,112	11,984	1,196,842	7,732	988,187	8,828	1,134,008
Södermanlands » ...	15,700	1,139,407	14,762	1,351,925	8,130	1,230,168	9,958	1,212,260
Östergötlands » ...	27,263	1,763,274	24,632	1,925,515	16,596	2,054,624	19,786	2,278,038
Jönköpings » ...	9,282	784,250	9,765	1,074,249	7,694	796,883	9,130	972,966
Kronobergs » ...	4,517	380,053	4,502	487,178	4,699	532,172	4,278	399,738
Kalmar » ...	12,520	812,810	12,497	901,870	9,439	689,499	10,083	727,765
Gottlands » ...	5,188	309,708	4,955	343,100	2,550	266,328	2,699	280,162
Blekinge » ...	11,217	1,001,113	10,587	1,048,481	9,517	949,952	10,277	1,002,614
Kristianstads » ...	10,846	1,461,547	10,295	1,589,360	9,042	1,402,272	10,404	1,521,080
Malmöhus » ...	75,987	15,207,767	69,049	15,749,530	75,693	14,061,901	83,861	14,701,380
Hallands » ...	10,012	1,055,015	9,534	1,107,809	8,852	1,184,116	9,561	1,280,056
Göteborgs o. Bohus » ...	54,536	5,379,813	52,500	5,953,781	40,497	5,295,317	42,337	5,504,925
Älfsborgs » ...	16,017	1,446,446	15,086	1,558,245	13,075	1,589,242	13,810	1,566,317
Skaraborgs » ...	18,623	1,566,367	18,451	1,859,332	10,387	1,381,761	11,069	1,483,789
Värmlands » ...	8,138	841,854	6,624	709,221	6,265	891,036	7,256	966,869
Örebro » ...	19,690	1,737,721	17,946	1,797,907	10,894	1,803,112	11,249	1,779,902
Västmanlands » ...	18,197	1,455,702	15,921	1,536,572	8,651	1,301,652	10,327	1,521,305
Kopparbergs » ...	12,724	698,139	11,982	790,482	5,397	704,461	6,790	814,784
Gäfleborgs » ...	25,513	1,815,513	23,467	2,204,367	12,449	2,003,501	15,685	2,493,196
Västernorrlands » ...	9,192	1,128,474	8,587	1,109,875	7,486	1,089,319	7,483	1,060,475
Jämtlands » ...	5,634	1,333,900	5,052	1,140,657	6,239	1,629,612	6,553	1,579,106
Västerbottens » ...	2,921	345,523	2,923	368,992	1,982	334,284	2,136	338,938
Norrbottens » ...	1,824	259,345	1,888	291,083	2,050	288,772	1,903	264,173
Hela riket	**440,807**	**48,048,684**	**413,557**	**51,364,800**	**313,536**	**47,381,949**	**347,949**	**50,508,581**

Bil. 17. Postsparbankens verksamhet

Redogörelse, meddelad

År 1908.	Motböcker. Antal utfärdade.	Motböcker. Antal dödade.	Motböcker. Ökning (+), minskning (—).	Insättningar. Antal.	Insättningar. Belopp. Kr.	ö.	Uttagningar. Antal.	Uttagningar. Belopp. Kr.	ö.	Öfverskott af insättningsbelopp (+), uttagningsbelopp (—). Kr.	ö.
Januari—juni	**26,943**	**24,247**	+ 2,696	**307,977**	**5,080,036**	—	**88,248**	**8,969,082**	**71**	— 3,889,046	**71**
1—10 juli	860	928	— 68	18,427	316,895	—	4,280	444,448	36	— 127,553	36
11—20 »	1,012	884	+ 128	11,955	239,152	—	3,881	333,733	90	— 94,581	90
21—31 »	1,065	817	+ 248	14,256	278,480	—	3,638	335,543	06	— 57,063	06
1—10 augusti	1,030	697	+ 333	19,294	329,374	—	3,093	312,488	77	+ 16,885	23
11—20 »	1,088	738	+ 350	14,876	283,638	—	3,171	285,370	86	— 1,732	86
21—31 »	1,299	777	+ 522	15,601	297,333	—	3,511	316,851	02	— 19,518	02
1—10 september	1 068	831	+ 237	20,661	323,941	—	3,306	357,338	82	— 33,397	82
11—20 »	1,033	876	+ 157	14,269	266,876	—	3,429	330,124	20	— 63,248	20
21—30 »	1,216	1,011	+ 205	14,060	269,858	—	4,329	407,960	67	— 138,102	67
1—10 oktober	952	995	— 43	19,151	301,154	—	4,264	430,724	82	— 129,570	82
11—20 »	1,217	1,889	— 672	13,625	254,805	—	5,244	502,150	51	—[1] 247,345	51
21—31 »	1,625	2,138	— 513	16,237	345,837	—	5,974	517,637	55	—[1] 171,800	55
1—10 november	2,987	1,098	+ 1,889	19,507	335,671	—	4,002	357,337	47	—[1] 21,666	47
11—20 »	2,173	1,265	+ 908	14,363	256,442	—	4,286	362,248	69	— 105,806	69
21—30 »	2,474	1,218	+ 1,256	13,822	249,920	—	4,186	342,399	30	— 92,479	30
1—10 december	1,241	1,344	— 103	19,037	239,606	—	4,890	440,382	77	— 200,776	77
11—20 »	1,150	1,342	— 192	11,514	182,257	—	7,091	459,468	93	— 277,211	93
21—31 »	2,712	1,382	+ 1,330	19,021	314,381	—	7,096	484,386	50	— 170,005	50
Summa för senare halfåret	**26,202**	**20,230**	+ 5,972	**289,676**	**5,085,620**	—	**79,671**	**7,020,596**	**20**	— 1,934,976	**20**
Summa för hela året	**53,145**	**44,477**	+ 8,668	**597,653**	**10,165,656**	—	**167,919**	**15,989,678**	**91**	— 5,824,022	**91**

[1]) De höga uttagningsbeloppen under oktober föranleddes till största delen däraf, att de medel, som under tjänstgöringstiden innehållits af manskapets vid regementen och kårer samt vid flottan aflöning och insatts i postsparbanken vid kapitulationstidens utgång — oktober månad — uttogos och tillställdes manskapet.

[2]) I beloppet ingå kr. 838,600 pensionsmedel, som insatts i postsparbanken för att genom dess försorg utbetalas till pensionärer i folkskollärarnas m. fl. pensionsanstalter.

[3]) Af beloppet hafva kr. 826,162: 02 utgått såsom pensioner till nämnda pensionärer.

[4]) Hvaraf pensionsmedel kr. 97,000: —.

[5]) » » » 90.179: 64.

[6]) » » » 785,300: —.

[7]) » » » 788.751: 36.

[8]) Hvaraf pensionsmedel kr. 832,300: —.

[9]) » » » 878,931: —.

[10]) » » » 1,720,900: —.

[11]) » » » 1,705,093: 02.

under åren 1908 och 1909.

af Postsparbanksbyrån.

År 1909.	Motböcker. Antal utfärdade.	Motböcker. Antal dödade.	Motböcker. Ökning (+), minskning (—).	Insättningar. Antal.	Insättningar. Belopp. Kr.	ö.	Uttagningar. Antal.	Uttagningar. Belopp. Kr.	ö.	Öfverskott af insättningsbelopp (+), uttagningsbelopp (—). Kr.	ö.
Januari—juni	**25,926**	**20,585**	+ 5,341	**327,308**	**5,953,771**	—[2]	**86,783**	**7.451,096**	27	—[3] **1,497,325**	27
1—10 juli	961	659	+ 302	19,980	332,302	—	4,016	302,152	19	+ 30,149	81
11—20 »	1,078	747	+ 331	14.170	270,197	—	3.541	243,178	88	+ 27,018	12
21—31 »	**1,274**	731	+ 543	15,630	321.075	—	3.696	263,508	64	+ 57,566	36
1—10 augusti	747	**644**	+ 103	17,888	293,797	—	3,653	284,128	96	+ 9,668	04
11—20 »	867	722	+ 145	**13,521**	229.993	—[4]	4,245	265,199	04	— 35,206	04
21—31 »	1,129	869	+ 260	14,099	**268.491**	—	5.269	318,460	57	— 49.969	57
1—10 september	869	897	— 28	20,373	388.540	—	**6,108**	**430,590**	95	—[5] 42,050	95
11—20 »	893	864	+ 29	14.045	252,295	—	4,228	301,141	**60**	— **48,846**	**60**
21—30 »	945	804	+ 141	13,122	250.812	—	4,664	359,108	59	— 108,296	59
1—10 oktober	744	961	— 217	17,750	277,461	—	4,376	378,943	65	—[1] 101,482	65
11—20 »	1,369	2,120	— 751	15.246	272.442	—	5,615	506,303	97	—[1] 233,861	97
21—31 »	1,512	1,707	— 195	15.971	341,024	—	5,708	454,406	71	—[1] 113,382	71
1—10 november	2,493	957	+ 1,536	19,234	333.729	—	3,999	321,838	39	+ 11,890	61
11—20	2,486	1.130	+ 1,356	20,712	1,061,683	—[6]	4,324	324.595	50	+ 737,087	50
21—30 »	2.181	960	+ 1,221	12.925	236.441	—	3,995	267,026	82	— 30,585	82
1—10 december	1,176	1,086	+ 90	17.971	245,105	—	8,789	1.112.048	07	—[7] 866,943	07
11—20 »	1,159	1.136	+ 23	13,701	202,372	—	6.859	387,566	12	— 185,194	12
21—31 »	2,517	1,113	+ 1,404	20,079	366,550	—	6,588	411,197	07	— 44,647	07
Summa för senare halfåret	**24,400**	**18,107**	+ 6,293	**296,417**	**5,944,309**	—[8]	**89,673**	**6,931,395**	**72**	—[9] 987,086	**72**
Summa för hela året	**50,326**	**38,692**	+ 11,634	**623.725**	**11,898.080**	—[10]	**176,456**	**14.382,491**	**99**	—[11] **2,484,411**	99

Obs! Inläningsräntan har under de båda åren utgått i postsparbanken med 3.6 % och i Stockholms stads sparbank med 5 % under hela året 1908, 4 ½ % under första kvartalet 1909 och 4 % under den återstående delen af året.

Sparkasseräntan hos de större enskilda bankerna och bankaktiebolagen utgjorde: under tiden 1 januari—6 juni 1908 5 %, 7 juni 1908—7 januari 1909 4 ½ %, 8 januari—18 februari 1909 4 %, 19 februari —11 oktober 1909 3 ½ % och förändrades sistnämnda dag till 4 %, hvilken räntesats fortfarande är gällande.

Bil. 18. Pantlånerörelsen

under juli—december åren 1908 och 1909.

	Utgifna lån.				Inbetalda lån.			
	År 1908.		År 1909.		År 1908.		År 1909.	
	Antal.	Kr.	Antal.	Kr.	Antal.	Kr.	Antal.	Kr.
Stockholms stad	651,473	5,213,965	601,378	5,191,260	642,650	5,141,199	638,454	5,107,345
Stockholms län	964	5,714	952	6,000	1,202	7,219	1,250	7,510
Uppsala »	19,158	124,874	18,409	136,126	17,769	115,792	16,925	125,498
Södermanlands »	19,833	105,447	15,893	86,375	20,202	108,567	17,137	93,849
Östergötlands »	74,884	400,368	62,584	333,570	73,531	409,463	59,322	340,443
Norrköpings stad	62,566	333,881	49,854	265,681	61,179	342,546	46,043	269,963
Öfriga städer	12,318	66,487	12,730	69,889	12,352	66,917	13,279	70,480
Jönköpings län	5,720	28,089	6,313	32,856	6,368	30,665	6,666	33,856
Kronobergs »	—	—	—	—	—	—	—	—
Kalmar »	8,215	40,097	8,160	41,666	8,218	40,315	8,268	40,951
Gottlands »	—	—	—	—	—	—	—	—
Blekinge »	12,600	40,984	12,694	41,073	11,989	39,994	12,714	43,010
Kristianstads »	734	3,857	817	4,538	676	4,143	859	5,660
Malmöhus »	100,445	477,544	93,466	461,130	98,548	488,897	91,369	468,426
Malmö stad	64,005	313,990	59,418	299,573	62,294	325,026	57,546	305,958
Öfriga städer	36,442	163,554	34,048	161,557	36,254	163,871	33,823	162,468
Hallands län	5,234	29,881	5,436	32,896	5,131	28,776	5,300	30,975
Göteborgs o. Bohus län	336,031	1,259,539	307,647	1,129,883	333,895	1,278,142	299,455	1,159,203
Göteborgs stad	329,992	1,226,937	302,142	1,098,070	328,402	1,248,443	295,289	1,135,052
Öfriga städer	6,039	32,602	5,505	31,813	5,493	29,699	4,166	24,151
Älfborgs län	14,942	77,429	13,715	73,899	14,269	74,636	12,434	67,256
Skaraborgs »	—	—	—	—	—	—	—	—
Värmlands »	7,044	34,103	7,412	36,143	6,303	31,038	5,656	30,502
Örebro »	15,827	136,087	16,484	127,085	13,418	135,547	13,478	137,397
Västmanlands »	16,173	101,671	16,407	112,738	14,623	93,533	14,262	96,039
Kopparbergs »	3,705	24,762	3,578	27,216	3,450	23,025	3,052	22,276
Gäfleborgs »	14,275	76,401	13,065	73,659	13,276	73,492	11,479	66,902
Västernorrlands »	21,406	197,398	20,287	184,504	21,650	197,808	20,329	188,965
Jämtlands »	4,258	24,129	4,216	20,650	4,185	23,640	4,522	22,221
Västerbottens »	—	—	—	—	—	—	—	—
Norrbottens »	1,869	15,685	1,634	14,364	1,854	15,887	1,589	13,610
Summa för hela riket	1,334,790	8,418,024	1,230,547	8,167,631	1,318,207	8,361,778	1,244,520	8,101,894
Däraf för juli	229,418	1,379,934	250,811	1,578,011	199,164	1,226,812	238,265	1,511,573
augusti	229,471	1,375,577	145,995	1,027,178	226,454	1,409,229	143,002	946,172
september	218,419	1,426,811	185,986	1,295,752	213,063	1,363,293	186,116	1,221,207
oktober	237,454	1,543,671	220,469	1,423,808	255,220	1,656,821	244,206	1,583,830
november	221,263	1,384,976	221,151	1,429,018	206,157	1,340,475	209,824	1,374,417
december	198,765	1,307,055	206,135	1,403,864	213,149	1,365,148	223,107	1,464,695

Bil. 19. Verkställda vräkningar

under juli—december åren 1908 och 1909. (Forts.)

		År 1908							År 1909							Ökning (+) l. minskning (−) 1908/09 antal
		Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	S:a	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	S:a	
Stockholms stad		58	74	98	33	27	27	**317**	51	122	104	49	28	21	**375**	+ 58
Stockholms län	st.	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	+ 1
	lb.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	S:a	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	**1**	+ 1
Uppsala län	st.	1	—	—	—	—	—	**1**	—	2	—	3	—	—	**5**	+ 4
	lb.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	S:a	1	—	—	—	—	—	**1**	—	2	—	3	—	—	**5**	+ 4
Södermanlands län	st.	1	1	3	—	2	2	**9**	—	—	1	—	1	1	**3**	— 6
	lb.	—	—	—	—	1	—	**1**	—	—	—	—	—	—	—	— 1
	S:a	1	1	3	—	3	2	**10**	—	—	1	—	1	1	**3**	— 7
Östergötlands län	st.	2	4	8	2	2	1	**19**	3	2	5	4	2	1	**17**	— 2
	lb.	—	1	—	—	—	—	**1**	—	—	2	1	—	—	**3**	+ 2
	S:a	2	5	8	2	2	1	**20**	3	2	7	5	2	1	**20**	—
Jönköpings län	st.	—	1	—	—	—	—	**1**	1	—	—	1	—	—	**2**	+ 1
	lb.	—	—	—	1	—	—	**1**	—	2	—	2	—	—	**4**	+ 3
	S:a	—	1	—	1	—	—	**2**	1	2	—	3	—	—	**6**	+ 4
Kronobergs län	st.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	**1**	+ 1
	lb.	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	1	—	**5**	+ 5
	S:a	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	3	1	—	**6**	+ 6
Kalmar län	st.	—	1	1	—	1	—	**3**	—	—	2	—	—	1	**3**	—
	lb.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	S:a	—	1	1	—	1	—	**3**	—	—	2	—	—	1	**3**	—
Gottlands län	st.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	lb.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	S:a	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Blekinge län	st.	—	—	1	—	—	—	**1**	—	—	—	—	—	—	—	— 1
	lb.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	S:a	—	—	1	—	—	—	**1**	—	—	—	—	—	—	—	— 1
Kristianstads län	st.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	**1**	+ 1
	lb.	—	—	—	—	1	—	**1**	1	2	—	—	—	—	**3**	+ 2
	S:a	—	—	—	—	1	—	**1**	1	2	—	1	—	—	**4**	+ 3
Malmöhus län	st.	—	3	17	1	1	—	**22**	4	3	9	2	3	3	**24**	+ 2
	lb.	1	2	—	—	4	—	**7**	1	—	—	—	—	—	**1**	— 6
	S:a	1	5	17	1	5	—	**29**	5	3	9	2	3	3	**25**	— 4
Hallands län	st.	—	—	—	—	1	—	**1**	—	—	—	—	—	—	—	— 1
	lb.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	S:a	—	—	—	—	1	—	**1**	—	—	—	—	—	—	—	— 1

Bil. 19. (Forts.) Verkställda vräkningar under juli—december åren 1908 och 1909.

		År 1908							År 1909							Ökning (+), minskning (−) 1908/09 antal
		Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	S:a	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	S:a	
Göteborgs och Bohus län	st. [1]	4	10	12	2	2	1	**31**	14	14	15	2	3	1	**49**	+ 18
	lb.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	**2**	+ 2
	S:a	4	10	12	2	2	1	**31**	14	14	15	4	3	1	**51**	+ 20
Älfsborgs län	st.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	lb.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	**1**	+ 1
	S:a	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	**1**	+ 1
Skaraborgs län	st.	1	—	—	1	—	—	**2**	—	—	2	1	—	—	**3**	+ 1
	lb.	—	—	—	1	—	—	**1**	1	—	—	—	—	—	**1**	—
	S:a	1	—	—	2	—	—	**3**	1	—	2	1	—	—	**4**	+ 1
Värmlands län	st.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	lb.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	**1**	+ 1
	S:a	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	**1**	+ 1
Örebro län	st.	—	1	—	1	—	—	**2**	3	4	—	—	—	—	**7**	+ 5
	lb.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18	—	—	**18**	+ 18
	S:a	—	1	—	1	—	—	**2**	3	4	—	18	—	—	**25**	+ 23
Västmanlands län	st.	—	—	1	1	1	—	**3**	—	—	2	—	—	—	**2**	— 1
	lb.	—	1	—	—	—	—	**1**	—	—	—	—	—	1	**1**	—
	S:a	—	1	1	1	1	—	**4**	—	—	2	—	—	1	**3**	— 1
Kopparbergs län	st.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	lb.	—	—	1	—	—	—	**1**	—	1	—	2	—	—	**3**	+ 2
	S:a	—	—	1	—	—	—	**1**	—	1	—	2	—	—	**3**	+ 2
Gäfleborgs län	st.	3	3	—	1	—	—	**7**	1	1	3	—	2	1	**8**	+ 1
	lb.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	S:a	3	3	—	1	—	—	**7**	1	1	3	—	2	1	**8**	+ 1
Västernorrlands län	st.	2	2	1	1	2	1	**9**	—	1	2	1	1	—	**5**	— 4
	lb.	—	—	1	2	—	—	**3**	1	—	12	15	—	31	**59**	+ 56
	S:a	2	2	2	3	2	1	**12**	1	1	14	16	1	31	**64**	+ 52
Jämtlands län	st.	—	—	—	—	1	—	**1**	—	—	—	—	—	—	—	— 1
	lb.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	S:a	—	—	—	—	1	—	**1**	—	—	—	—	—	—	—	— 1
Västerbottens län	st.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	lb.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	S:a	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Norrbottens län	st.	—	7	—	3	—	—	**10**	1	2	5	—	—	—	**8**	— 2
	lb.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	S:a	—	7	—	3	—	—	**10**	1	2	5	—	—	—	**8**	— 2
Hela riket		**73**	**111**	**144**	**50**	**46**	**32**	**456**	**82**	**159**	**164**	**107**	**43**	**61**	**616**	+160
Däraf städer		72	107	142	46	40	32	439	78	152	150	65	40	29	**514**	+ 75
» landsbygd		1	4	2	4	6	—	17	4	7	14	42	3	32	**102**	+ 85

[1]) Från Marstrand hafva inga uppgifter erhållits.

BILAGOR.

ANDRA AFDELNINGEN.

SPECIALREDOGÖRELSER FRÅN ORGANISATIONER OCH MYNDIGHETER M. FL.

ARBETSGIFVAREORGANISATIONER M. FL.
BIL. 20—27.

ARBETAREORGANISATIONER M. FL.
BIL. 28—32.

OFFENTLIGA VERK O. DYL.
BIL. 33—42.

Bil. 20. Svenska Arbetsgifvareföreningen.

(Redogörelser, meddelade af Sv. Arbetsgifvareföreningen.)

I. Cirkulär till Svenska Arbetsgifvareföreningens medlemmar.

Då en i det samhälleliga lifvet djupt ingripande strid synes stå för dörren, är det Svenska Arbetsgifvareföreningen angeläget att klargöra, hvilka motiv som varit bestämmande för föreningens ståndpunkt i saken, och denna ståndpunkt är som bekant betingad af ett större antal arbetstvister. Ett skärskådande af dessa arbetstvister och deras utveckling gifver äfven möjlighet att döma, huruvida arbetarnes organisation haft fog för sin åtgärd att föra striden in på samhällets neutrala område.

1. *Pappersmassekonflikten.*

Utan att akta på de svåra konjunkturerna inom pappersmassebranschen uppsade arbetarne vid Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolags sulfit- och sulfatfabriker i Skutskär det gällande arbetsaftalet till den 1 maj 1908 och ingåfvo förslag till nytt aftal med fordran på 8 timmars arbetsdag och stegrade aflöningar. Vid de följande underhandlingarna om nytt aftal gick bolaget in på att införa 8-timmarsskift för vissa arbetarekategorier i fabrikerna, men kunde icke tillmötesgå arbetarnes fordringar på högre löner. Sådana kunde så mycket mindre beviljas, som det partiella införandet af 8-timmarsskift medförde ökade arbetskostnader och som under senare tid successivt gjorts maskinella förbättringar till underlättande och förstorande af tillverkningen. Då arbetslönerna beräknas proportionellt till produktionsmängden och denna sålunda skulle ökas utan motsvarande kraf på arbetarne, måste en ny uträkning af lönerna per tillverkad ton ske. Därvid ansåg arbetsgifvaren, att en reduktion af tonlönerna med 10 %, sedermera för sulfatfabriken minskad till 5 %, skulle gifva arbetarne samma förtjänst som under det senaste aftalsåret 1907. De nya tonlönerna tillämpades under åtskilliga månader intill den 1 juni 1909, då arbetarne började strejk. De togo detta steg, ehuru bolaget dessförinnan föreslagit en medelväg, som skulle gifva arbetarne större garanti för att få behålla de gamla arbetsförtjänsterna. Förslaget innebar, att, enligt ett af ingeniör Sandberg utarbetadt tonlönssystem, de gamla tonlönerna oafkortade skulle betalas upp till en viss tillverkningsmängd per dygn, hvarefter en småningom tilltagande reduktion af tonlönerna skulle inträda, slutande med resp. 5 och 10 % vid en tillverkningskvantitet per dygn, som skulle gifva arbetaren den under aftalsåret 1907 normala dagsförtjänsten.

Situationen är alltså den, att arbetarne genom att fasthålla vid krafvet på de gamla ackordssatserna *fordrat större inkomst än under år 1907*, under det arbetsgifvaren velat genom tonlönernas ändring vidmakthålla samma arbetsförtjänster som före de maskinella förbättringarnas inträdande. Då arbetarne alltjämt vägrade att godkänna förslaget och fortsatte strejken,

inträdde lockout inom cellulosaindustrien den 5 juli, tillökad med träsliperierna den 26 juli. Vid den af statens förlikningsman försökta medlingen blef denne, stadsnotarien Cederborg, öfvertygad om det Sandbergska löneförslagets rättvisa och föreslog öfverenskommelse på grundval af detta oförändradt. Arbetarne afslogo emellertid förlikningsförslaget.

I samband med Skutskärskonflikten hafva ouppgjorda aftalsfrågor vid ytterligare ett tiotal cellulosafabriker upptagits till behandling vid medlingen. I dessa tvister har förlikningsmannen visat sig beakta arbetsgifvarepartens ståndpunkt, att löneförhöjningar icke kunna beviljas, och att i vissa fall, där lönerna väsentligt öfverskridit medelnivån, en reducering nedåt varit nödvändig. På grund däraf kunde arbetsgifvarne godkänna förlikningsmannens förslag till lösning af alla dessa tvister, under det arbetarne förkastade aftalsförslagen rörande samtliga fabriker utom två.

2. *Väg- och vattenbyggnadskonflikterna.*

Dessa äro två till antalet, dels ursprungligen en strejk vid Västerdalälfvens kraftaktiebolags kraftstationsanläggning i Mockfjärd, dels tvist om aftal vid Varberg—Ätrans järnvägsbyggnader i Halland.

Vid kraftanläggningen i Mockfjärd hade arbetet bedrifvits utan något skriftligt aftal. Underhandlingar om ett sådant hade förts, men på våren 1909, omedelbart efter K. Järnvägsstyrelsens uppgörelse med arbetare vid statens järnvägsbyggnader, tillställde arbetarne arbetsgifvaren ett ultimatum, upptagande högre och delvis nya fordringar efter mönster af K. Järnvägsstyrelsens aftal, samt började strejk den 1 april. Under ledning af statens förlikningsman, friherre Djurklou, fördes underhandlingar, resulterande i ömsesidiga jämkningar, så att slutligen endast lönefrågan återstod olöst. Förlikningsmannen afgaf ett medlingsförslag, *som arbetsgifvarnes organisationer antogo* under förbehåll af samtidigt godkännande från arbetaresidan. Detta medlingsförslag upptog såsom *minimilöner:* 40 öre i timmen för de mera kvalificerade arbetarne samt vidare för gruppen II 35 öre och för gruppen III 32 öre. Arbetarne förkastade emellertid förslaget, och allmän lockout inom branschen trädde i kraft den 12 juli.

Vid den samfällda medling, som försöktes inför den af Svenska Arbetsgifvareföreningen beslutade lockoututvidgningen, frångick till sist förlikningsmannen friherre Djurklou sin föregående ståndpunkt i denna konflikt och afgaf ett nytt förslag med delvis höjda löner. Under mellantiden hade emellertid ingenting inträffat, som kunde motivera en sådan ytterligare höjning, hvilken föreslogs komma de i fråga om yrkesskickligheten mindre kvalificerade arbetaregrupperna till del. Förslaget måste därför med hänsyn därtill att arbetsgifvarne gjort sina yttersta medgifvanden och i öfrigt för konsekvensernas skull från arbetsgifvaresidan förkastas.

Den andra tvisten inom väg- och vattenbyggnadsbranschen, som gäller nytt arbetsaftal vid Varberg—Ätrans järnvägsbyggnad, är hvad lönefrågan beträffar fullt likställd med den nyssnämnda. Arbetsgifvareparten har här gått till samma linje som i fråga om Mockfjärds-aftalet och måste afvisa friherre Djurklous slutliga förslag äfven här. Men vid Varberg—Ätran har striden dessutom gällt principiella skiljaktigheter af delvis stor betydelse: om arbetstiden, af arbetarne fordrad timlönsgaranti vid allt ackordsarbete, arbetarnes kraf på att få tillsätta förmän för arbetslagen och därpå, att öfverenskommelse om ackord skall ske med *laget* genom dess förman. Förlikningsmannen har i denna del af sitt medlingsförslag i hufvudsak be-

hjärtat arbetsgifvarnes skäl. Han har sålunda föreslagit, att arbetsveckan skall vara 57 timmar och att timlönen skall garanteras endast vid ackord af tillfällig art, och han har icke upptagit arbetarnes fordran att få tillsätta förmän. Beträffande sättet för öfverenskommelse om ackord har han dock följt arbetarnes förslag; arbetsgifvareparten har här yrkat, att sådan öfverenskommelse skall ske mellan arbetsbefälet och *förmannen* för laget, detta för undvikande af krångel vid uppgörelse med ett stort antal arbetare, af hvilka hvar och en kanske skulle kunna komma med sina särskilda anspråk.

Arbetareparten har äfvenledes afslagit friherre Djurklous medlingsförslag rörande båda de nämnda aftalen.

3. *En-gros-konfektionen.*

På flertalet arbetsplatser inom tillverkningen af herrkläder en-gros har det funnits kollektiva aftal med fackföreningar, tillhörande Svenska Skrädderiarbetareförbundet. Flere af dessa aftal uppsades i föreskrifven tid i år af arbetarne, som äfven samtidigt begärde aftal på ett par ställen, där sådana hittills ej funnits. Häraf förmåddes arbetsgifvarne inom branschen att söka förverkliga en gammal önskan om ett riksaftal med gemensamma bestämmelser och med priserna satta lika inom vissa bestämda zoner af riket, hvilkas prislistor åter sinsemellan skulle differera efter de olika lefnadskostnaderna. För sådant ändamål uppsades aftalet äfven af ett par återstående firmor.

Sedan förhandlingar om ett riksaftal utan resultat förts mellan parterna och deras organisationer, hvarunder arbetarne vid en fabrik med sitt fackförbunds begifvande strejkat, beslöts lockout, som inträdde den 24 maj vid alla arbetsplatser inom förbundet. Arbetsgifvarne afsågo med det föreslagna riksaftalet att få till stånd ett normalaftal för hela riket, hvilket för arbetaregrupper på olika orter eller för vissa slag af arbete skulle kunna medföra sänkning, för andra återigen höjning af arbetslönen. Arbetarne åter hafva fordrat uteslutande höjningar eller åtminstone införande i aftalet af de högsta existerande priserna för förekommande arbeten, hvarigenom på en mängd platser stora förhöjningar skulle inträda. De viktigaste delar, hvarom meningsskiljaktighet rådt, äro följande: arbetarnes kraf på fria verkstäder för hittillsvarande s. k. hemarbetare och fria sybehör för dem, på bibehållande af veckolön i stället för timlön, på rätt till öfvertidsersättning vid hemarbete — där arbetsgifvaren dock icke har möjlighet att utöfva någon kontroll; vidare frågan om ordinarie arbetstid för verkstadsarbetarne, hvilken arbetsgifvarne vilja ha stipulerad liksom förut på olika arbetsplatser, dock till minst 57 timmar i veckan, under det arbetarne önska 57 timmar fastställda öfverallt, med sänkning på vissa håll af nuvarande arbetstid; sättet att efter olika lokala lefnadskostnader gruppera arbetsplatserna i riket och bestämma tilläggsprocent för dyrare ort; ackordspriserna för såväl hemarbete som specialackord å verkstad samt för gosskläder; storlek för sistnämnda arbetsslag samt gränsen mellan kläder för gossar och för vuxna; införandet i hemarbetsackordlista af tre olika tariffer för det öfvervägande flertalet plagg samt rätten för arbetsgifvaren att ensam bestämma, efter hvilken tariff ett plagg skall sys, mot uppvisande af skriftlig order härom före arbetets påbörjande; rätten för arbetsgifvaren att kräfva ersättning af arbetare för begånget fabrikationsfel, timlönernas storlek, öfvertidsprocenten, definition af förman, aftalstiden o. s. v.

Förlikningsmannen Cederborg har i två repriser sökt medla i denna invecklade strid. Han framlade först ett förslag till uppgörelse, som afslogs af båda parterna på olika grunder. I den samfällda medlingen före lockoututvidgningen förändrade han i vissa afseenden detta sitt medlingsförslag. Han tillmötesgick visserligen därvid arbetsgifvarnes önskningar i ett par af de punkter, som kommit det ursprungliga förslaget på fall, men gjorde äfven andra ändringar af en sådan beskaffenhet, att det senaste förslaget från arbetsgifvarnes synpunkt var betydligt försämradt. Det möttes af afslag både från arbetsgifvarnes och arbetarnes sida.

4. *Detaljkonfektionen.*

Inom herrkonfektionsbranschen för detaljförsäljning i Stockholm uppsades flera separata aftal af arbetarne, som därvid bland annat fordrade afsevärda löneförhöjningar. Från arbetsgifvarnes sida var ett ingående på dessa lönekraf omöjligt, då priset å konfektionsartiklarna icke kan ökas af hänsyn till den utländska konkurrensen. Förhandlingar hafva förts mellan organisationerna, men ha strandat hufvudsakligen på meningsskiljaktigheter rörande veckolöner, ackordslöner och antalet tariffer för hvarje särskildt plagg afseende olika kvalité och växlande fordringar på omsorg vid utförandet. Arbetsgifvarne höllo, af hänsyn till den stora skillnaden i salupris för samma plagg af olika kvalité och sömnadsanspråk, på att 3 tariffer skulle tillämpas, hvilket förut varit regel, under det arbetarne fordrade, att endast 2 tariffer skulle finnas, och att hvarje arbetsgifvare skulle nödgas bestämma sig för endera af dessa och icke få tillämpa båda. För arbetsgifvarne skulle tydligen en sådan ändring innebära en af arbetarnes maktspråk vållad inskränkning i fabrikationen och svårighet att utveckla densamma.

Förlikningsmannen, friherre Djurklou, har också i sina försök till medling insett det orättmätiga i arbetarnes anspråk. Hans medlingsförslag har gått ut på, att de förutvarande högsta aflöningar skulle bibehållas, i det ackordslistan uppgjorts efter en år 1906 — d. v. s. under högkonjunktur — kontraherad prislista vid den inom branschen högst betalande affären, tillika en af hufvudstadens största. Vidare skulle, enligt förslaget, 3 tariffer tillämpas i enlighet med arbetsgifvarnes fordran.

Arbetsgifvareparten har på två olika stadier af förhandlingarne godkänt detta medlingsförslag under förutsättning af samtidigt bifall från arbetarnes sida, men de sistnämnda ha båda gångerna sagt nej.

I båda skrädderikonflikterna är Svenska Skrädderiarbetareförbundet den ena parten. Det har afslagit förlikningsmannen Cederborgs förslag i engrosbranschen och förlikningsmannen friherre Djurklous förslag i detaljbranschen och därvid förklarat *det senare* i löneafseende oförmånligare än *det förra*. Nu ha arbetarne icke kunnat motbevisa förlikningsmannen friherre Djurklous uppfattning, att hans förslag i detaljbranschen är upprättadt efter högsta existerande löner; härifrån torde man kunna sluta tillbaka, att arbetarne icke heller i grossistbranschen äro utsatta för orimliga fordringar från arbetsgifvarnes sida. Att grossisternas ståndpunkt icke är den ensidiga lönenedsättningens, framgår äfven däraf, att deras förslag för en fabrik beräknats innebära en höjning i arbetskostnader af cirka 35,000 kronor pr år.

5. *Munkforskonflikten.*

Det för Järnbruksförbundets samtliga verk upprättade riksaftalet trädde vid Munkfors i kraft den 1 april 1909. Detta aftal beredde arbetarne rätt

till en *ordinarie* söndagshvila i valsverken af 38 timmar eller — med den vid Munkfors gällande arbetstidsindelningen — från kl. 4 lördag e. m. till kl. 6 måndag morgon.

Aftalet stadgade emellertid också, att arbetarne, när så erfordrades, voro skyldiga att å öfvertid mot viss extra ersättning verkställa arbete, som ej utan olägenhet kunde uppskjutas, i hvilken skyldighet skulle inbegripas att i valsverken vid *synnerlig brådska* börja arbetet redan kl. 8 söndag kväll, alltså *10* timmar före den ordinarie arbetstidens början.

På grund af synnerlig brådska vid ett par varmvalsverk vid Munkfors fordrade bruksförvaltningen, att arbetarne i dessa skulle måndagen den 26 april börja arbetet kl. 4 måndag morgon — naturligtvis mot föreskrifven öfvertidsbetalning. Arbetsgifvaren fordrade alltså endast *två* öfvertidstimmar i stället för de *tio*, till hvilka han enligt aftalet hade rätt.

De organiserade arbetarne, hvilka utgjorde en ytterst ringa del af varmvalsverkets personal, vägrade emellertid att inställa sig å bestämd tid, och fackföreningen meddelade i skrifvelse till förvaltningen, att dess medlemmar »ej behöfva följa bruksledningens bestämmelse om arbetets påbörjande kl. 4 måndags morgon, utan att de i detta afseende skola ställa sig aftalet till efterrättelse».

Arbetarne bröto härigenom samfälldt emot kollektivaftalets stadgande, att tvist om aftalets tillämpning icke finge föranleda omedelbar arbetsinställelse, utan att dessförinnan förhandlingar skulle föras mellan organisationerna. Dylika förhandlingar hade icke förts, och de påkallades af Järn- & Metallarbetareförbundet först *efter* det arbetsinställelsen ägt rum.

För disciplinens skull såg sig förvaltningen nödsakad att afskeda de 10 arbetare, som vägrat lyda order.

Vid de därefter följande förhandlingarna om rätta tolkningen af aftalet erbjöd sig arbetsgifvaren att återtaga de afskedade arbetarne, om garanti lämnades för att den arbetsvägran som skett icke komme att upprepas. Härpå nekade arbetarne att ingå, och förnyade förhandlingar ledde icke till resultat. Arbetsgifvaren kunde icke längre vidhålla sitt erbjudande om arbetarnes återtagande på deras gamla platser, men utfäste sig att i mån af arbetstillgång bereda dem sysselsättning vid bruket. Arbetarne fordrade emellertid, att de afskedade ovillkorligen skulle återinsättas i sina förutvarande platser, och då detta icke kunde af förvaltningen bifallas, förklarade arbetarne strejk måndagen den 12 juli. Strejken har alltjämt fortgått och omfattar ungefär 450 man af brukets till omkring 1,100 uppgående arbetarepersonal.

Efter förhandlingar inför statens förlikningsman friherre G. Djurklou framlade denne följande medlingsförslag:

dels beträffande tolkningstvisten, att densamma skulle hänskjutas till förhandling mellan hufvudorganisationerna med föreskrift, att, om enighet ej uppnåddes, tvisten skulle hänskjutas till afgörande genom skiljenämnd;

dels ock beträffande frågan om de afskedade arbetarnes återtagande, att, ehuru arbetarne otvetydigt gjort sig skyldiga till aftalsbrott, förvaltningen dock måtte i mån af tillgång lämna dem dylikt arbete och tillerkänna dem viss företrädesrätt till arbete inom de afdelningar, där de förut varit sysselsatta.

Järnbruksförbundets styrelse behandlade detta förlikningsmannens förslag och uttalade därvid:

beträffande förslaget till lösning af tolkningstvisten, att, då arbetarne själfva öfvergifvit förhandlingsvägen, förslaget härutinnan vore mindre väl motiveradt, och ansåge sig styrelsen, då förlikningsmannens förslag i öfrigt måste af styrelsen afstyrkas, sakna anledning att vidare yttra sig om förslaget i denna del;

beträffande förslaget om de afskedade arbetarnes återtagande, att, då förlikningsmannen i sitt förslag gått utöfver hvad från arbetsgifvaresidan förut erbjudits, styrelsen måste afstyrka godkännande af förlikningsmannens förslag.

Härmed ansåge ock Järnbruksförbundets styrelse, att frågan om beredande af sysselsättning för de tio arbetarne vid Munkfors bruk nu vore definitivt förfallen.

6. *Sågverkskonflikten.*

Vid Korsnäs Aktiebolags sågverk vid Kastet samt hyfleri och brädgård vid Bomhus hade — efter långvariga, fruktlösa underhandlingar först mellan bolaget och arbetarne på platsen och därefter mellan parternas organisationer — statens förlikningsman riksdagsmannen S. H. Kvarnzelius, erbjudit sin medling samt vid sammanträde den 29 sistlidne april framlagt ett förslag till uppgörelse, hvilket godkändes såväl af Svenska Arbetsgifvareföreningen och Sågverksförbundet som af Landssekretariatet och Sågverksindustriarbetareförbundet. I följd häraf blef en af Sågverksförbundet beslutad lockout inom sågverksindustrien inställd.

Det visade sig emellertid snart, att saken ej härmed var utagerad, ty då öfverenskommelsen förekom till behandling af arbetarne på platsen, vägrade fackföreningarna att respektera densamma och framställde såsom villkor för öfverenskommelsens godkännande åtskilliga ändringar såväl beträffande sågverks- som brädgårdspersonalens aflöning. Då bolaget vägrade gå in på nya underhandlingar, trädde arbetarne vid Kastet i stort antal ut ur fackföreningen, hvarefter den 7 och 8 juli strejk utbröt, som hettes vara igångsatt af oorganiserade arbetare, men emellertid biträddes af hela personalen. Sedan Svenska Arbetsgifvareföreningen fattat sitt beslut om lockoutens utvidgande, blef ändtligen konflikten vid Kastet ordnad på så sätt, att aftalet underskrefs af fackföreningen, hvarefter arbetet omedelbart återupptogs af såväl organiserade som oorganiserade arbetare.

Fackföreningen vid Bomhus har trots upprepade anmaningar hittills icke undertecknat aftalet.

Dessutom kvarstår af aftalskonflikterna inom sågverksindustrien en sådan vid Mariebergs sågverk, där arbetsgifvaren, enär lönerna blifvit oskäligt höga i jämförelse med den allmänna nivån, fordrat en lönenedsättning på 10 proc.; förlikningsmannen har, alltså med beaktande af skälen för en reducering, föreslagit densamma till 3 proc., hvarefter Sågverksförbundet som medelväg föreslagit 5 proc. Arbetarne ha afslagit alla dessa förslag, äfven förlikningsmannens.

Arbetsinställelsen vid Mora skiljeställe är en af Sågverksindustriarbetareförbundet anordnad s. k. sympatistrejk, för hvilken som motiv åberopats Dalälfvarnes Flottningsförenings afvisande af yrkandet om kollektivaftal vid flottningsarbetet å Dalälfvens bifloder. Då Flottningsföreningen icke är medlem af Svenska Arbetsgifvareföreningen för de vid flottningen å biflodern sysselsatta arbetarne, har Svenska Arbetsgifvareföreningen förklarat sig icke hafva att skaffa med konflikten med nyssnämnda arbetare samt påyrkat sympatistrejkens upphörande.

7. *Pitpropslockouten och porslinsfabriksblockaden i Göteborg.*

Svenska Arbetsgifvareföreningen har med vissa förtydliganden vid förlikningsmännens medling godkänt förlikningsmannen riksdagsmannen K. G. Karlssons förslag till afveckling af dessa båda lokala konflikter af äldre datum. Vederbörande fackförbund ha förkastat båda förlikningsförslagen.

Svenska Arbetsgifvareföreningen har härmed afgifvit en sammanträngd redogörelse för samtliga pågående konflikter och deras nuvarande utvecklingsskeden. Det torde häraf framgå, att industrien i flera afseenden på det kännbaraste berörts af de förhållanden, som gifvit anledning till den pågående stora striden. Svenska Arbetsgifvareföreningen har i flera fall haft att möta anspråk från arbetarnes sida, hvilkas genomdrifvande skulle ställa berörda industrier i ett mycket ogynnsamt läge, bland annat i deras konkurrens med utlandet. Vidare har Arbetsgifvareföreningen — i Munkforskonflikten — haft att uppträda emot ett aftalsvidrigt tilltag af ett fåtal organiserade arbetare, ett tilltag, som i hela industriens namn måste på det strängaste beifras och för framtiden omöjliggöras. Slutligen har Arbetsgifvareföreningen, ifråga om förhållandena inom sågverksindustrien, haft att bevaka dennas intressen gent emot arbetaregrupper, hvilka icke af arbetarnes hufvudorganisation kunnat förmås att respektera ingångna öfverenskommelser.

Då det blifvit sagdt, att striden i år på arbetets fält icke gäller en så stor allmän grundsats som den, hvilken i fjol af Arbetsgifvareföreningen häfdades, så är detta i så måtto sant, att striden år 1908 var fullt enhetlig, så att stridslinjen låg alldeles klar; målet för arbetsgifvareorganisationens kamp utgjorde nämligen då arbetets frihet, en af Svenska Arbetsgifvareföreningens fundamentala principer.

I år gäller det däremot för Svenska Arbetsgifvareföreningen att utkämpa striden på flere olika linjer. Den rör arbetarnes anspråk att inom vissa industrier trots den rådande depressionen höja redan förut högt uppskrufvade löner och deras sträfvan att motsätta sig en nödvändig utjämning af lönerna på de speciella arbetsplatser, där en sådan utjämning måste blifva liktydig med en sänkning. Den rör arbetarnes vägran att följa ingånget aftal och iakttaga stadgad förhandlingsordning. Den rör arbetarnes tredska mot att underskrifva och efterlefva aftal, som blifvit af deras hufvudorganisation godkända. Den rör arbetsgifvarnes rätt att leda och fördela arbetet och att själfva utan arbetarnes inblandning utse arbetsförmän.

Det kan med skäl ifrågasättas, om icke dessa stridsanledningar tillsammans äro af lika djupgående och grundläggande betydelse för den svenska industrien och dess förhållande till arbetarne som fjolårets enhetliga stridsorsak.

Stockholm den 2 augusti 1909.

Svenska Arbetsgifvareföreningen

Hjalmar von Sydow.

II. Särskild redogörelse till storstrejksutredningen.

De primära arbetskonflikter, till största delen berörande löne- och aftalsfrågor, hvilka ledde till de af Svenska Arbetsgifvareföreningen förklarade lockouterna af den 26 juli och 2 augusti 1909 samt till den af Landsorganisationen proklamerade »storstrejken» med början den 4 augusti, äro från arbetsgifvarnes sida utredda i tryckt cirkulär från Svenska Arbetsgifvareföreningen till dess delägare, dateradt den 2 augusti 1909. De däri befördа tvisterna skola därför i denna redogörelse icke behandlas med någon utförlighet.

De primära stridernas utvidgning blef verklighet, sedan de af K. M:t förordnade förlikningsmännen den 25 juli hade misslyckats i sitt försök

att medla mellan parterna. Angående dessas ställning till förlikningsförslagen skall här endast erinras följande.

Om primärkonflikterna uppställas efter de industribranscher, som de gällde, visade parternas svar nedanstående resultat. I 4 industrikonflikter godkände *arbetsgifvarne* förlikningsförslagen oförändrade, i 1 industrikonflikt (vid vissa sågverk) antogs ett förslag och afslogs ett annat; rörande 1 konflikt (flottningsstriderna vid Dalälfvens bifloder) meddelade arbetsgifvarne, att Svenska Arbetsgifvareföreningen resp. Sågverksförbundet icke var part i någon annan tvist än en sympatistrejk och alltså icke kunde undanrödja orsakerna; i 3 hufvudkonflikter besvarades förlikningsförslagen nekande. *Arbetarne* antogo förlikningsförslagen om underhandlingar i 2 hufvudkonflikter, dock endast med förbehåll af viss ändring i båda förslagen; i 1 konflikt (vid sågverken) antogo de liksom arbetsgifvarne ett förslag och afslogo ett annat samt svarade nekande i 6 hufvudkonflikter.

Om konflikterna uppställas efter aftal eller öfverenskommelser, antogos förlikningsförslagen af *arbetsgifvarne* rörande 15 aftal och afslogos rörande 5, under det *arbetarne* godkände 4 förslag till aftal eller öfverenskommelser och afslogo 16. I denna beräkning är den konflikt utelämnad, där den underhandlande arbetsgifvareparten förklarade sig icke kunna öfva direkt inflytande på afgörandet (rörande flottningsstrejkerna).

Sedan den af Svenska Arbetsgifvareföreningens fullmäktige den 14 juli beslutade lockoututvidgningen af den 26 juli trädt i kraft, offentliggjorde Landsorganisationen sitt beslut om storstrejk från och med den 4 augusti. Detta beslut var af Landsorganisationens Representantskap fattadt redan den 19 juli efter endast en dags öfverläggning, och storstrejken låg sålunda färdig att användas, innan ännu förlikningsförsöket utagerats. Hvad som härvid faller i ögonen är arbetarepartens motvilja mot öfverenskommelse; dess deltagande i medlingen var endast formellt. Arbetareledningen hade bestämt storstrejk, och beslutet var tydligen orygglig. I sin storstrejksproklamation liksom äfven vid dess förverkligande visade Landssekretariatet ett afsiktligt förakt för ingångna aftal, väl icke gentemot Svenska Arbetsgifvareföreningen och dess medlemmar, men mot stat, kommuner, vissa halfkommunala verk o. s v. Fullt medveten om de *absoluta* strejkförbud, som skulle brytas, beordrade arbetareledningen *alla* medlemmar af Landsorganisationen att strejka och gjorde endast undantag för vattenlednings-, belysnings- och renhållningsarbetare i städerna, sjukvårdare och djurvårdare; äfven sådana kategorier fingo dock i realiteten ansluta sig till strejken utan att därför ställas utanför Landssekretariatets omvårdnad.

I ett cirkulär till sina delägare, dateradt den 31 juli, yttrade Svenska Arbetsgifvareföreningen om storstrejksproklamationen bl. a. följande:

»Den strid, som alltså förestår för alla Svenska Arbetsgifvareföreningens medlemmar, är börjad från arbetarnes sida. Genom uppsägning af gällande aftal i och för höjningar af löner och andra förmåner, genom strejker och aftalsbrott hafva arbetarne förorsakat, att öppen konflikt uppstått hos flera af de till Svenska Arbetsgifvareföreningen anslutna yrkesförbund, och då föreningens fullmäktige för att värna om förbundens och föreningens intressen nödgats utvidga den sålunda å arbetaresidan började striden, har Landssekretariatet svarat med påbud om storstrejk. Genom detta sitt beslut har Landsorganisationen fört striden öfver på ett helt annat plan än där den förut pågick. Numera är det icke längre Landsorganisationen, som kämpar emot Svenska Arbetsgifvareföreningen, det är Landsorganisationen och dess allierade, som föra strid mot samhället i dess helhet.

I denna strid uppmana vi våra delägare till lugn, besinning och uthållighet, vissa därom, att i känslan af att det här gäller icke blott arbets-

gifvarnes, utan hela samhällets rätt till nödvärn gent emot arbetareorganisationernas öfvergrepp, våra delägare skola endräktigt utkämpa striden.

Vi uppmana tillika våra delägare att så vidt möjligt bereda stöd åt de arbetare, som trots storstrejksproklamationen vilja fortsätta arbetet.»

I full öfverensstämmelse med detta allmänna program för mötandet af storstrejken gingo Svenska Arbetsgifvareföreningen och dess medlemmar till väga, sedan striden utbrutit i sin största omfattning. Till en början vidtogos kraftiga finansiella åtgärder, för att föreningen skulle vara ekonomiskt rustad för alla eventualiteter. Den 31 juli ingick Svenska Arbetsgifvareföreningen med ett konsortium af 16 banker aftal om en kredit för föreningen på 8 millioner kronor. Föreningens samlade garantisumma, bestående af delägarnes garantireverser, uppgick till mer än 17 millioner kronor, hvadan den kontraherade krediten icke uppgick till 50 % af garantiförbindelsernas samlade belopp.

De Svenska Arbetsgifvareföreningen tillhörande arbetsgifvarne visade icke inför den proklamerade storstrejken någon aggressiv hållning. De voro medvetna om, att denna strejk *i hvad den gällde dem* var en krigsåtgärd af fullt lojal art, och i insikt härom företogo de intet, som hade karaktären af repressalier eller hot om sådana. Deras första naturliga åtgärder voro betingade af omsorgen om fabrikers och andra företags eller materialiers yttre trygghet. Bevakningskårer organiserades sålunda, och arbetskrafter anskaffades äfven för att utföra arbeten, som voro nödiga för de genom arbetsnedläggelsen hotade värdenas bevarande. Hufvudstyrkorna af dessa kårer för utförande af försvars- och skyddsarbeten voro i allmänhet bildade af ingeniörer och förmän, hvartill kommo personer ur kroppsarbetarnes klass m. fl.

Sedan arbetsgifvarne sålunda i främsta rummet tillsett, att den industriella arbetsnedläggelsen icke skulle medföra skada å lif och egendom, intogo de till en början i enlighet med Svenska Arbetsgifvareföreningens dispositioner en lugnt afvaktande hållning. Först då storstrejken började draga ut något på tiden, såg man sig om efter möjligheterna att sätta verken i gång med tillgänglig neutral arbetskraft. I stort sedt hade dessa sträfvanden en begränsad effekt under storstrejkens första veckor. På vissa arbetsplatser i landet hade arbetet i undantagsfall fortgått trots strejken, hvars omfattning dock var mycket stor, enär de oorganiserade arbetarne *och Svenska Arbetareförbundet (hvilket senare var invecklad i ett par af* primärkonflikterna) i oväntad utsträckning gjorde gemensam sak med Landsorganisationen. Det dröjde visserligen icke många dagar, förrän en återgång till arbetet kunde signaleras, men den var af i stort sedt obetydlig och mycket sporadisk beskaffenhet, ehuru undantagsvis rätt betydande arbeten kunde sättas i gång. Det sistnämnda var icke minst fallet inom järnbruksindustrien, i det åtskilliga af dess verk hade i sin tjänst gamla beprövade kärntrupper utan fackföreningstvång och med stark känsla af solidaritet med arbetsgifvarne och industrien. Kärnan af de sålunda återgående utgjordes emellertid oftast af förmännen, arbetsgifvarnes direkta förtroendemän, med hvilka följde folk af den gamla besinningsfulla stammen. På detta sätt lades inom hela industrien hundratal arbetare till hundratal, och den ursprungligen mobiliserade storstrejkshären på antagligen 300,000 man började visa luckor. Att den rent industriella arbetsinställelsen var starkt på retur, innan den samhällshotande storstrejken på det sätt, som i det följande skall omnämnas, den 6 september fick sin afgörande knäck, står icke att förneka, trots arbetareledningens och arbetarepressens ansträngningar att göra motsatsen trolig. De från den 9 augusti företagna officiella räkningarna tala härom ett tillräckligt tydligt språk, men äfven andra i det följande berörda fakta kunna anföras såsom bevis härpå.

Den mest i ögonen fallande af dessa tilldragelser var Svenska Arbetareförbundets beslut att beröfva storstrejken sin medverkan; det framkallades särskildt genom förbundets ogillande af de af Landsorganisationens ledning beordrade aftalsbrotten, af försöken att upprätta en gatudiktatur särskildt i hufvudstaden samt att nedtysta den offentliga pressen, af den nationalekonomiskt illasinnade skördestrejken o. s. v. Återgången till arbete af medlemmar inom detta förbund bestämdes till den 23 augusti och blef delvis redan dessförinnan effektiv. Samtidigt hade den regressiva rörelsen på andra områden tagit större fart. Särskildt inom textilindustrien hade ett betydelsefullt omslag inträffat, i det exempelvis Borås-fabrikerna satt i gång med ett antal oorganiserade och ur organisationen utgångna arbetare, som den 23 augusti endast i detta centrum utgjorde 1,848 och den 24 nära 2,000 mot 3,290 före lockouten. En omisskännelig masskaraktär hade äfven arbetarnes återgång vid tändsticksfabrikerna i Jönköping, där strejk men icke lockout var för handen. Järnbruks- och sågverksindustrierna, som däremot befunno sig under lockout, hade äfven vid denna tid kunnat sätta i arbete stora kårer af oorganiserade arbetare. Den 28 augusti visade den af Svenska Arbetsgifvareföreningen företagna första räkningen följande siffror för de mera betydande förbunden: Järnbruksförbundet 7,519 arbetande och 299 arbetsvilliga, hvilka ej genast kunnat få plats, af 27,604; Sveriges Pappersbruksförbund 2,207 arbetande och 113 arbetsvilliga af 6,677; Sågverksförbundet 5,627 arbetande och 165 arbetsvilliga af 20,819; Sveriges Textilindustriförbund 8,642 arbetande och 1,108 arbetsvilliga af 24,531; Pappersmasseförbundet 2,725 arbetande och 61 arbetsvilliga af 9,154; »Allmänna gruppen» (af direkt anslutna delägare) 8,906 arbetande och 470 arbetsvilliga af 32,196. Inalles: 42,844 arbetande och 3,466 arbetsvilliga af 162,622.

Redan före den första »storstrejksklyfningen», hvilken började komma på tal strax i början af september månad och utfördes den 6 september, hade alltså den rent industriella strejken och speciellt arbetsnedläggelsen inom Svenska Arbetsgifvareföreningens område blifvit i hög grad reducerad. Med klyfningen tog återgången äfven *hos Svenska Arbetsgifvareföreningen* ett än raskare förlopp, såsom vitsordas af de officiella strejkräkningarna samt af de af Svenska Arbetsgifvareföreningen verkställda räkningar, hvilkas hufvudsakliga resultat bifogas.[1])

Arbetsgifvarne, hvilka till stor del redan före klyfningen vidtagit åtgärder för att få arbetet helt eller delvis återupptaget, framträdde nu, då striden blifvit reducerad till en rent industriell konflikt, med bestämda uppmaningar till sina resp. arbetarekårer att upptaga arbetet. Många arbetare hörsammade dessa maningar, andra anmälde sig privat eller i kår hos vederbörande arbetsgifvare såsom villiga att nedlägga den beordrade strejken eller — där lockout var rådande — afgifva kräfda förbindelser om opartiskt uppträdande för att mottagas i arbete. Benägenheten till återgång var emellertid icke öfverallt lika stor. De arbetsgifvare, hvilkas intresse af en eller annan anledning fordrade driftens snara upptagande, ställde till de dröjande arbetarne uppmaningar att *vid äfventyr af afsked* inträda i arbete på därför stipulerade villkor.

Svenska Arbetsgifvareföreningen hade såsom den stridande arbetsgifvarepartens hufvudorganisation vidtagit den nödiga finansiella säkerställningen för det stora arbetskriget. Därefter intog föreningen en mera defensiv hållning. Arbetarnes ledning hade genom storstrejkens proklamerande icke blott utvidgat striden med Arbetsgifvareföreningen till dess

[1]) Sammanfattade i *Bil. 6.*

yttersta möjliga gräns, utan äfven öfverskridit denna genom att i kampen indraga all utanförstående industri och allt näringslif samt slutligen genom att rikta arbetsnedläggelsens udd mot samhället — mot staten, kommunerna och mot halfkommunala inrättningar. Vid ett sådant förhållande var det gifvet, att den industriella striden för det dåvarande måste träda i bakgrunden för häfdandet af statsliga, kommunala och allmänt medborgerliga lifsintressen. Den industriella kampen i strejkens och lockoutens form måste hafva sin gång, därom voro båda parterna fullt öfvertygade, och lika tydligt var det, att den icke kunde bringas till slut i en hast. De yttersta stridsmedlen voro tagna i bruk, det återstod endast att afvakta deras effekt, och något annat än taktiska omsorger kunde icke tänkas från de ursprungliga parternas sida i den verkliga striden. Däremot kunde *samhället* icke resignera i den situation, hvari det kommit genom storstrejken, utan de kraftigaste försvarsåtgärder voro af nöden — och vidtogos. I denna kamp mellan det förorättade samhället och arbetareledningen med dess skaror hade Svenska Arbetsgifvareföreningen som organisation ingenting att uträtta; hvad dess enskilda medlemmar i detta afseende förmådde göra hade intet direkt sammanhang med den industriella striden utan utfördes af dem som af andra samhällsmedlemmar. Hela denna samhällets mobilisering var anlagd på att bereda skydd, att hålla det allmännas tjänare kvar vid utförandet af sin tjänsteplikt samt att anskaffa ersättare åt dem som sveko. Till denna samhällsmobilisering kunde äfven räknas upprätthållandet af det fria ordet i dess olika skiftningar, sedan Landssekretariatet och Svenska Typografförbundets styrelse gemensamt uppgjort den misslyckade planen om en allenarådande strejktidning.

Hela denna samfällda aktion mot storstrejken var alltså främst riktad på *att hålla alla funktioner, alla allmänna företag i gång.* Åt samma håll gick på grund af en naturlig analogi Svenska Arbetsgifvareföreningens enskilda sträfvan. I ett cirkulär af den 10 augusti framhöll föreningens ledning för delägarne vikten af att neutralisera den allmänna industristrejken genom att i möjlig mån upptaga driften; därvid måste naturligtvis skiljas mellan arbetsplatser, där strejk men ej lockout rådde, och sådana, där föreningen förklarat lockout, i det arbetarne på de förra utan vidare kunde återtagas i arbete, men arbetare i en afstängd industri dessförinnan måste afgifva förbindelser enligt § 22 af Svenska Arbetsgifvareföreningens stadgar. Denna paragraf innehåller reglerna för arbetsspärrning och delägarnes skyldighet att ställa sig påbud om sådan till efterrättelse; därefter heter det:

»— — — — — ; dock vare delägare ej pliktig att utestänga arbetare, hvilka skriftligen eller muntligen i vittnens närvaro förklara, att de icke tillhöra den hufvudorganisation, hvartill de i konflikten indragna arbetarne höra, samt förbinda sig att icke med penningar understödja utestängda arbetare eller deras organisation».

De förklaringar och förbindelser, hvilkas afgifvande utgjorde villkoret för erhållande af arbete trots afspärrningen i en industri i lockout, voro af Svenska Arbetsgifvareföreningen formulerade och tryckta samt alla sålunda fullständigt lika. De voro med hänsyn till lydelsen af två slag, beroende på om arbetaren själf skriftligen eller muntligen inför två vittnen afgaf sin förklaring och förbindelse:

»I. Formulär för skriftlig förklaring.

Undertecknade, anställda vid

— —

förklara härigenom på tro och heder, att vi icke äro medlemmar af fack-

förening, som tillhör eller står i förbindelse med Landsorganisationen, och förbinda vi oss att under nu pågående arbetsinställelse icke lämna penningunderstöd afsedt för utestängda arbetare.»

»II. Formulär för intyg om muntlig förklaring.

Undertecknade intyga härmed, att

— —

i vår närvaro på tro och heder förklarat, att han icke är medlem af fackförening, som tillhör eller står i förbindelse med Landsorganisationen, och förbundit sig att under nu pågående arbetsinställelse icke lämna penningunderstöd afsedt för utestängda arbetare».

Angående förklaringen om från Landsorganisationen fristående ställning meddelade Svenska Arbetsgifvareföreningen uttryckligen i ett tidigt skede af striden, att den endast afsåg den tid, hvarunder resp. arbetsafstängning varade, och alltså icke förpliktade för tiden därefter.

Vid storstrejkens klyfning vitsordade Svenska Arbetsgifvareföreningens ledning i ett cirkulär af den 6 september »den utomordentliga sammanhållning och uthållighet», som föreningens delägare under konflikten ådagalagt. Äfven i fortsättningen blef denna solidaritet på arbetsgifvaresidan alldeles enastående i styrka och osviklighet. Endast två eller tre af föreningens delägare hade under denna oerhörda och pröfvande strid antydt, att de under vissa eventualiteter kunde blifva nödsakade att utgå ur föreningen, men ingen gjorde allvar däraf. Emot antagandet, att de s. k. garantiförbindelserna skulle lägga ett alltför starkt ekonomiskt band på delägarne för att medgifva någon emancipationsåtgärd, må invändas, att det saknar fog. Reversernas belopp äro i många fall af mycket ringa betydelse i jämförelse med de ekonomiska förluster, som arbetsgifvarne underkastade sig såsom en naturlig konsekvens af striden. Det stundom hörda talet om Svenska Arbetsgifvareföreningens »tyranniska regemente» inåt jäfvas af själfva detta faktum, att förlusterna för stunden af delägareskapet i många fall måste hafva varit mycket större än risken att genom ett brådstörtadt utträdande förverka garantibeloppet. Och likväl har sammanhållningen trots dessa starka påkänningar varit obrottslig. Hvarför? Enda förklaringsgrunden är den, att Sveriges arbetsgifvare under åratal af öfvergrepp från fackföreningsrörelsens sida kommit till insikt om nödvändigheten att sätta en gräns för orimliga anspråk och växande självsvåld. En dyrköpt erfarenhet har lagt en fast och säker grund under arbetsgifvarnes organisation.

Utan samband med industriella synpunkter och omsorger står det kända förhållandet, att en firma inom beklädnadsbranschen, som på ett illojalt sätt sökt kringgå sina förbindelser till Svenska Arbetsgifvareföreningen och på sina yrkeskollegers bekostnad gagnera af stridstillståndet inom branschen, blifvit utesluten ur föreningen.

Under den långvariga striden hade Svenska Arbetsgifvareföreningens fullmäktige endast *ett* sammanträde, hvilket förhållande vittnar om den fullständiga enigheten inom föreningen. Fullmäktige hafva bland annat till uppgift att meddela styrelsen den instruktion och de föreskrifter i öfrigt, som de anse lämpligt, och de sammanträda på sin särskildt valde ordförandes kallelse. Vid det nämnda sammanträdet gåfvo fullmäktige enhälligt styrelsen bemyndigande att handla å fullmäktiges vägnar och skänkte därmed in amplissima forma sitt erkännande åt det sätt, hvarpå styrelsen ledde den stora striden för industriens trygghet och bestånd.

Oafsedt de finansiella åtgärderna hade styrelsen som nämndt hufvudsakligen gifvit taktiska direktiv, särskildt rörande arbetets återupptagande. I det nyssnämnda cirkuläret af den 6 september framhöll styrelsen med styrka, att deltagande från arbetarnes sida i konflikten icke i och för sig utgjorde något skäl till afskedande, enär på det hela taget hvarken strejkande eller utestängda hos föreningen gjort sig skyldiga till aftalsbrott. Å andra sidan kvarstod under striden *arbetsgifvarens aftalsenliga rätt att antaga och afskeda arbetare.* Ville arbetsgifvaren under konflikten sätta sin rörelse i gång, var han sålunda berättigad att för sådant ändamål intaga ny arbetskraft. Med iakttagande af uppsägningstid, där sådan var stipulerad, skulle arbetsgifvaren alltså äga att vid behof, på grund af ny arbetskrafts intagande eller minskning af driften, afskeda förutvarande arbetare samt uppsäga honom från eventuellt innehafd bostad i arbetsgifvarens hus på därför bestämda villkor. Dessa för rörelsens behöriga gång nödiga åtgärder borde dock enligt styrelsens uttryckliga påpekande ske med moderation; styrelsen uttalade sitt förlitande på, att delägarne icke skulle vidtaga dessa åtgärder i större omfattning än behofvet kräfde och i öfrigt efter noggrann pröfning med all den billighet, som omständigheterna i hvarje särskildt fall månde kräfva.

De officiella strejkräkningarna af den 26 augusti och 2 september, jämförda med Svenska Arbetsgifvareföreningens räkningar, visa tydligt, att storstrejken hade kommit i ett hastigt dalande skede, och att dess ledning af förhållandena oemotståndligt drefs till kapitulation. Under tiden 18 augusti—2 september återgingo enligt de officiella siffrorna öfver 42,000 arbetare. Trots de oväntadt rikliga understöden från utlandet — enligt senare meddelande från strejkledningen uppgående till 2 $^1/_4$ million kronor — hade Landssekretariatet kommit i ett förtvifladt ekonomiskt läge, som, enligt kassörens uttalande under den i november 1909 hållna Landsorganisationskongressen, nödvändiggjorde storstrejkens nedläggande. Ehuru strejkunderstödens otillräcklighet från början af deras utdelning framkallat starkt missnöje bland arbetaremassorna, voro sålunda tillgångarna vid augusti månads slut nästan alldeles uttömda, och strejken stod inför faran af ett totalt sammanstörtande, då Landsorganisationens öfverstyrelse beslöt att klyfva den, d. v. s. upphöra med det fruktlösa trycket på samhället och på det utanför den egentliga striden stående näringslifvet för att uteslutande upprätthålla kampen mot den ursprungliga motståndaren, Svenska Arbetsgifvareföreningen. Strejken skulle alltså i fortsättningen, efter den 6 september, omfatta alla arbetsgifvare anslutna till denna förening (totala arbetareantalet 163,000). Efter klyfningen skulle strejken utgöra en till motståndarens område begränsad utvidgning af dennes ännu pågående lockouter. Under medverkan af förlikningsmannen i första distriktet lyckades storstrejksledningen också nödtorftigt betäcka sitt återtåg genom att utverka i hufvudsak förbehållslös fred med Sveriges Verkstadsförening, Centrala Arbetsgifvareförbundet, Sveriges Skräddaremästareföreningar och Allmänna Svenska Boktryckareföreningen. Sveriges Bageriidkareförening hade särskilda fordringar och upprätthöll striden ännu någon tid. De aftalsbrytande arbetarne vid vissa statens och kommunernas verk, vid spårvägar och andra transportföretag måste, trots ett vågadt tolkningsförsök af Landssekretariatet, utlämnas åt sina arbetsgifvares goda vilja och öfverseende; dessa fordrade såsom villkor för arbetarnes mottagande extra garantier och måste på grund af nyanställningar afvisa större eller mindre del af de gamla arbetarne. Betydande var särskildt manfallet bland den gamla personalen vid Stockholms spårvägar,

som skaffat sig en föga mindre än fulltalig personal och vidtagit betydelsefulla förändringar i det ekonomiska förhållandet till personalen. Det dröjde ännu länge, innan en obetydlig del af de gamla spårvägsmännen kunde vinna återinträde på sina platser.

»Den rationella klyfningen» såsom ett motdrag mot Svenska Arbetsgifvareföreningen blef icke effektiv. Det visade sig, att återgången inom föreningens rayon blef föga mindre stark än hos den öfriga industrien. Med hänvisning till de officiella strejkräkningarna och de till denna redogörelse fogade siffrorna må erinras, att arbetsnedläggelsen hos Svenska Arbetsgifvareföreningen den 9 september sjunkit till att omfatta endast 96,000 arbetare, ett antal, som på grund af nyanställningar var långt större än hvad de berörda industrierna ytterligare behöfde för sin fullständiga drift. Strejkledningen lyckades icke hålla arbetskraften ifrån Svenska Arbetsgifvareföreningens medlemmar, icke ens inom de branscher, där på grund af förklarad lockout tillgång till arbete var beredd endast för arbetare, som förklarade sig icke tillhöra Landsorganisationen och förbundo sig att icke med penningar understödja de utestängda. Den 16 september var antalet hos Svenska Arbetsgifvareföreningens medlemmar *icke* arbetande (af tre kategorier: 1) utestängda, 2) strejkande, 3) arbetslösa, för industrien genom nyanställningar och driftminskning obehöfliga) endast hälften af hela arbetareantalet, den 24 september endast 69,000. Af de nära 100,000 till Svenska Arbetsgifvareföreningen återgångna arbetarne hade största delen mot Landsorganisationens order börjat arbeta och en stor del hade visat ytterligare ohörsamhet genom att utgå ur Landsorganisationen så länge striden varade och genom att förbinda sig icke lämna penningunderstöd åt utestängda. Hela den af Svenska Arbetsgifvareföreningen gjorda utestängningen hade i sin största omfattning gällt 80,000 arbetare; hela den »rationellt» klufna arbetsnedläggelsen, både strejk, lockout och af arbetsnedläggelsen orsakad mera permanent arbetslöshet, omfattade den 24 september 69,000 arbetare. Lockoutsiffrans reducering betydde likväl icke någon eftergift från Svenska Arbetsgifvareföreningens eller dess medlemmars sida å de kraf, som lockouten nödvändiggjorde.

Storstrejksafblåsningen den 6 september var utom af den direkta penningbristen framkallad af Landssekretariatets behof af utomstående medling i förhållandet till Svenska Arbetsgifvareföreningen. Det föreföll alltså, som om Landsorganisationen skulle varit benägen för en öfverenskommelse med nämnda förening på rimliga villkor, och äfven som om ett undanrödjande af närliggande framtida konfliktanledningar icke skulle varit för arbetareledningen ovälkommet. Det visade sig emellertid vara tvärtom.

Sedan de med storstrejken förknippade omständigheter, som hindrat statens organ att medla, till hufvudsakliga delar blifvit aflägsnade genom afblåsningen i början af september, förordnade K. M:t den 12 september om förlikningsåtgärder i förhållandet mellan Svenska Arbetsgifvareföreningen och Landsorganisationen. Det syntes därvid det föredragande statsrådet »vara af väsentlig vikt, att ej blott de föreliggande tvisterna lösas utan ock att något åtgöres för att om möjligt åvägabringa en sådan öfverenskommelse mellan ifrågavarande båda organisationer, att störande afbrott i arbetets gång genom arbetsinställelser må i görligaste mån för framtiden förebyggas».

Hvad civilministern härmed åsyftade var naturligtvis en konstitutionell ordning för förhållandet mellan de två stora hufvudorganisationer, hvilka hade fört arbetskriget med hela sin styrka, ehuru detta krig haft sitt ursprung från vissa enstaka underafdelningar af sagda hufvudorganisationer. Det uttalade önskemålet stod i full samklang med den allmänna meningen

i landet: att detta väldiga arbetskrig icke kunde anses slutligt bilagdt uteslutande genom öfverenskommelser i de primära specialkonflikterna; att tvärtom de för parterna och landet orsakade förlusterna kunde uppvägas och motiveras endast genom ett slutresultat, hvarigenom varaktig fred mellan parterna och i allmänhet mellan arbetsgifvare och arbetare i landet kunde förmodas blifva vunnen. Af parterna hade i denna sak blott den ena uttalat sig. Svenska Arbetsgifvareföreningens ordförande och verkställande direktör hade under ett tidigt skede af striden uttryckt föreningens önskan om en formellt och principiellt fredsgaranterande förhandlingsordning. I sitt svar till den af Kungl. Maj:t förordnade förlikningsmannen hade Svenska Arbetsgifvareföreningens styrelse den 15 september framhäft sitt kraf på upprätthållandet af vissa fundamentala principer. Från den andra parten hade man däremot intet uttalande att hålla sig till.

Om vid denna tidpunkt någon hade framkastat påståendet, att Svenska Arbetsgifvareföreningen genom att som fredsvillkor fordra upprättandet af en konstitutionell ordning mellan parterna skulle bryta mot en paragraf i Järnbruksförbundets specialaftal, så hade han säkerligen icke blifvit tagen på allvar. Från mångfalden af smärre strider hade arbetskonflikten nämligen öfvergått till en kraftmätning mellan parternas hufvudorganisationer, och *freden måste slutas med hänsyn till stridens universella karaktär* och icke blott genom undertecknande af ett antal kollektiva aftal. Hvar och en som beaktar detta förhållande måste erkänna Svenska Arbetsgifvareföreningens rätt att fordra en principiell och formell, framtida fred garanterande uppgörelse med *Landsorganisationen i dess helhet* som krigförande och fredsslutande part, så mycket mera som denna Landsorganisation tagit initiativet till och beordrat stridens utvidgning till att gälla Svenska Arbetsgifvareföreningens och Landsorganisationens totala styrka, att nu icke tala om storstrejken därutanför.

Den af regeringen föranstaltade andra medlingen tog under dessa omständigheter sin början den 17 september och utmynnade den 25 i ett medlingsförslag, upptagande dels förslag i primärkonflikterna, dels ett förslag till förhandlingsordning. Medlingsförslaget i dess helhet afslogs den 28 definitivt af båda parterna. Anledningen till misslyckandet var i stort sedt arbetarerepresentanternas motstånd mot en fast förhandlingsordning och äfven mot afgörande *underhandling* för att få till stånd en sådan. Icke heller beträffande primärkonflikterna var visserligen enighet vunnen. Arbetsgifvarne hade invändningar att göra mot förslagen till ordnande af vissa bland primärkonflikterna, men i de viktigaste af dessa sammanföll Arbetsgifvareföreningens oförändrade ståndpunkt med förlikningsförslagen, och äfven i de öfriga var en sammanjämkning alldeles icke otänkbar. Arbetarnes delegerade å sin sida utfäste sig att hos sina kommittenter »verka för», att förlikningsförslaget, nu äfven af dem delvis afvisadt, skulle antagas i sin helhet; men därvid fäste de det för Svenska Arbetsgifvareföreningen oantagliga villkoret, att krafvet på en förhandlingsordning för det dåvarande skulle uppgifvas.

Båda parterna voro öfverens om att afslå förlikningsmännens förslag till förhandlingsordning, utarbetadt som det var efter främmande mönster och med många nyheter. Däremot framlade Svenska Arbetsgifvareföreningen ett motförslag, hvilket dels ur den från alla håll förordade förhandlingsordningen af år 1905 mellan Sveriges Verkstadsförening och dess arbetare upptog formella förhandlingsbestämmelser, dels reproducerade några tankar ur en föga mindre bekant förhandlingsordning, 1899 års danska »september-forlig», dels slutligen kodifierade några principiella bestämmelser, hvilka redan vunnit erkännande och tillämpning i aftal mellan de kämpande

organisationernas afdelningar. Sistnämnda fundamentalsatser voro framför allt den s. k. § 23 (i Svenska Arbetsgifvareföreningens stadgar) om arbetets ledning och arbetets frihet, hvilken redan förut är intagen i *alla* aftal, som ingåtts af Svenska Arbetsgifvareföreningen, dess yrkesförbund och delägare, samt långt utanför denna krets; exempelvis i Centrala Arbetsgifvareförbundets nya riksaftal samt i verkstadsindustriens prolongerade aftal. Det var tydligen mot denna bestämmelse Landsorganisationens delegerade gjorde särskild opposition. Anledningen var, att till den Landsorganisationskongress, som skulle hållas senare, i november månad, väckts motioner af fackförbund och fackföreningar om *strykande* af § 23 ur aftalen — om så icke på annat sätt kunde ske, så genom en stor strid. Med detta perspektiv var det icke möjligt för Svenska Arbetsgifvareföreningen att nöja sig med arbetaredelegerades lama löfte att efter den 15 december underhandla om förhandlingsordning: en fred, sluten under sådana omständigheter, skulle hafva haft en blott provisorisk karaktär och varit industrien och samhället till föga båtnad.

Landssekretariatet anförde som skäl för sitt uppskofsyrkande, att det saknade befogenhet att före kongressen ingå öfverenskommelse om en bindande förhandlingsordning. Mot denna förklaring kan man ställa det faktum, att samma Landssekretariat under hela storstrejken diktatoriskt hade afgjort frågor om utvidgad eller inskränkt strid på arbetaresidan; det synes osannolikt, att samma diktatoriska myndighet nu skulle sakna möjlighet att sluta fred eller åtminstone att ikläda Landsorganisationen garanti för fortfarande fred.

Det andra medlingsförsöket strandade alltså, och Landsorganisationen företog i sin nöd, hvad man kallat »den rationella klyfningen n:r 2». Innebörden af denna nya taktik hemlighölls omsorgsfullt, men blef dock småningom i hufvudsak uppenbar. Orderna torde nu ha gått ut på reträtt i de flesta till Svenska Arbetsgifvareföreningen hörande industrier. Den vid första klyfningen visserligen endast *formellt* vidmakthållna strejken hos alla Svenska Arbetsgifvareföreningens delägare blef icke heller nu upphäfd, men återgång till arbetet *trots* detta strejktillstånd blef under hand medgifven. Landssekretariatet såg till och med genom fingrarna med, att organiserade arbetare utgingo ur Landsorganisationen och förbundo sig att icke lämna penningbidrag samt på denna grund fingo arbete inom industrier med rådande lockout. Så synes ha varit fallet vid textilfabrikerna, sågverken och pappersmassefabrikerna; arbetarne afgåfvo de förbindelser, som fordrades för lockoutreglernas upprätthållande, men fackliga och politiska ledare sökte, trots dessa på tro och heder afgifna förbindelser, hålla de pekuniära kanalerna öppna genom att förklara, att förbindelserna till intet förpliktade. En socialdemokratisk riksdagsman uppmanade till och med, under instämmande af så godt som hela den socialdemokratiska pressen, arbetarne att underskrifva förbindelserna *i syfte* att omedelbart bryta dem.

Emellertid var det vissa industrier, där arbetareledningen afsåg att göra arbetsnedläggelsen effektiv. Dessa sträfvanden syntes koncentrera sig på de skånska stenkolsgrufvorna, malmfälten och järnbruksindustrien; i de båda förstnämnda branscherna rådde uteslutande strejk, vid järnbruken var lockout förklarad. Dock slogo beräkningarna fel i fråga om stenkols- och malmgrufvorna. Den 2 oktober arbetade vid Höganäs-Billesholms grufvor samt Skromberga inalles 838 man; den 9 oktober hade siffran arbetande stigit till 981 plus 130 till arbete anmälda, den 16 oktober arbetade 1,312, hvartill kommo 350 arbetsvilliga, och den 30 var en arbetarestyrka på 1,775 man i arbete med en arbetsvillig reserv på ett par hundra. Äfven vid malmfälten misslyckades ledningen att hålla de strejkandes offensiv vid

makt, fastän tidningen Svaret och efter den 6 september de ordinarie arbetaretidningarna långt senare höllo de isolerade Norrbottenarbetarne i okunnighet om storstrejkens faktiska sönderfallande. Den 2 oktober strejkade vid Grängesberg 1,184 man och arbetade endast något mer än 300; men redan den 9 oktober voro 1,397 man i arbete och icke ett hundratal strejkade. Vid Luossavaara-Kirunavaara Aktiebolags grufvor i Norrbotten strejkade den 2 oktober 2,700 man, men den 9 var omslaget till arbetsvillighet skedt, och den 16 oktober var hela styrkan i arbete med undantag af mindre än ett hundratal, som icke kunde af bolaget återtagas. Det var med anledning af denna partiella arbetslöshet, som Kiruna-arbetarne, hvilkas ögon till sist öppnats för det tröstlösa läget, satte i gång en agitation för utflyttning till Amerika, sedermera upptagen af arbetare vid järnbruken och andra industrier och företag, där striden efterlämnat direkta följder af svårare arbetslöshet. Arbetarepressen, som själf bar ett drygt ansvar för dessa ofta förutsagda, bedröfliga storstrejkskonsekvenser, gjorde emigrationshotet till ett led i den agitation, hvilken något senare sattes i gång i syfte att förmå Svenska Arbetsgifvareföreningen till eftergift.

I det stora hela var ställningen inom Svenska Arbetsgifvareföreningen den 2 oktober den, att af 160,000 redovisade arbetare 113,415 arbetade och 6,545 voro till arbete anmälda, och att en vecka senare af 158,000 arbetare öfver 128,000 arbetade och 5,000 voro anmälda till arbete. Den 9 oktober strejkade inom hela den »allmänna gruppen» af direkt anslutna delägare endast 2,700 arbetare af 28,000 i räkningen redovisade; bland denna grupps 200 medlemmar äro både de skånska stenkolsbolagen och malmfälten.

Järnbruksarbetarne däremot blefvo de, som från reträtten n:r 2 togo hela striden om hand. Af Järnbruksförbundets 29,000 arbetare redovisas i räkningen för den 9 oktober 26,706; af dessa voro 12,235 i arbete och 394 anmälda till arbete, under det 14,077 medlemmar af Järn- och Metallarbetareförbundet höllo ut i striden och icke underkastade sig lockoutreglernas villkor för att få arbete. Tack vare särskildt sina rikligt inbringande utländska förbindelser kunde detta förbund från Landsorganisationen öfvertaga hela bördan af striden *och därmed äfven ansvaret för dennas fortsättande.* Järnbruksarbetarne voro sålunda icke oförskyllt öfverfallna, utan verklig stridande part, hvilken icke begagnade sig af möjligheten att göra slut på ett krig, som räckt alltför länge. De fingo därför med rätta finna sig i den fortsatta stridens konsekvenser. Ett antal af dessa samma arbetare — vid Munkfors järnverk — hade dessutom i stridens början begått ett groft disciplinbrott och förvärrade sin sak genom en orättmätig strejk, hvilken gillades af fackförbundets styrelse, som sålunda tog ansvaret för aftalsbrottet.

Under storstrejken och långt efter dess afblåsning hade järnbruksarbetarne fått mot en obetydlig hyra bruka arbetsgifvarnes bostadshus med därtill hörande jord, ehuru de kontraktsenligt kunnat uppsägas därifrån. Detta under det hvarje dag kunde vara af afgörande betydelse för ett krig, som slukade millioner. Då storstrejken en gång tog slut, uppträdde järnbruksarbetarnes organisation med sparade krafter och hjälpkällor och blef den verkliga krigförande på arbetaresidan, hvars taktik framför allt gick ut på att skada den för landets export så betydande järnindustrien. Då järnbruken inför detta läge öfvergåfvo efterlåtenhetspolitiken och skredo till kraftåtgärder mot dessa stridande arbetare, blef den allmänna opinionen starkt upprörd öfver denna »brutalitet mot fattiga arbetare». Dessa fattiga arbetare — eller rättare det rika Järn- och Metallarbetareförbundet — hade snart därefter haft tillfälle ett depensera 1,600,000 kronor i egna och direkta krigskostnader.

Det började nu också talas om *aftalsbrott från arbetsgifvarnes sida.* Dessa hade obestridd rätt att göra lockout mot Landsorganisationens medlemmar utan att därför nödgas utestänga utomstående arbetare. Då tillgång på sådana fanns, behöfde arbetsgifvarne naturligtvis icke hålla sina verk stillastående. Arbetsgifvarne hade enligt lockoutreglerna rätt att gifva arbete åt arbetare, som förklarade sig icke tillhöra Landsorganisationen — det enda sättet för arbetsgifvaren att utröna detta var en muntlig eller skriftlig försäkran af arbetaren — och förbundo sig att icke understödja den stridande parten med penningar, att alltså hålla sig *neutrala.* Det är denna neutralitet, som är syftet med de mycket omtalade förbindelserna, och denna fordran är tydligen icke orättmätig i en arbetsstrid, framför allt en sådan, där strejk och lockout smält så tillsammans som år 1909. Att det i förbindelserna uttryckligen heter »med penningar», visar, att man icke ville förmena de oorganiserade att i ömmande fall fylla rent mänskliga plikter. Man ville endast förhindra den rena subventionen till arbetarepartens krigskassa.

Nu tillkommer ett annat moment. Arbetsgifvarne inom en industri, där lockout är rådande, kunna hafva fördel att med oorganiserad och sålunda opartisk arbetskraft sätta sina verk i gång. I kollektivaftalen finnes ingenting, som hindrar detta. Arbetsgifvaren har rätt att, då han kan hafva fördel af att anställa en ny arbetare i stället för någon af de förut anställda, under stadgade former afskeda den senare och anställa den förre. Denna rätt suspenderas icke af arbetsinställelse, vare sig strejk eller lockout. I motsatt fall skulle en strejkande organisation kunna slå näringsfriheten och arbetsfriheten i bojor. Det har icke heller under föregående strider någonsin fallit någon part in att påstå, att afskedande under strejk eller lockout, utbytande af diskvalificerade arbetare mot opartiska, varit brott mot föreningsrätten, lika litet som arbetsgifvarens uppmaningar till diskvalificerade arbetare att genom styrkt opartisk ställning vinna rätt till arbete. Svenska Arbetsgifvareföreningen, som likväl tillrådt moderation i dessa åtgärder, har alltså att stödja sig icke blott på teoretiska aftalsrättsliga förhållanden utan äfven på en obestridd praxis.

Svenska Arbetsgifvareföreningens verkställande direktör har i denna fråga gjort följande uttalande:

»Anledningen till de olika meningar härom, som på senare tiden uppstått, beror på en olika uppfattning om föreningsrättens riktiga innebörd. Att tolka denna rätt så vidsträckt, att en arbetsgifvare under pågående lockout skulle vara förhindrad att afskeda utestängda, organiserade arbetare, trots den honom i aftalet tillerkända rätten att fritt antaga och afskeda arbetare, är enligt min uppfattning att gå alldeles för långt. Föreningsrätten kan icke innebära, att en arbetareförening, som ligger i öppen fejd med arbetsgifvare, skulle hafva anspråk på att de arbetsplatser, som föreningens medlemmar vid stridens början innehade, alltjämt skulle hållas öppna för dem. Så har icke heller mig veterligen denna bestämmelse någonsin förut tolkats. Flera gånger har jag varit närvarande, då diskussion i denna fråga ägt rum mellan representanter för arbetsgifvare och arbetare, och aldrig förut har den nu gjorda tolkningen framförts från arbetaresidan. Hvad särskildt Järnbruksförbundet angår, så framgår af förhandlingarna vid aftalets slutande, att arbetsgifvarens rätt i ifrågavarande afseende å ömse sidor ansågs otvetydig. Arbetarna fordrade nämligen enligt den af ordföranden, landssekreteraren Schotte, gjorda resumé af deras yrkanden (sid. 70 af de tryckta förhandlingarna) att arbetsgifvarnas kontraktsförslag måtte suppleras med en bestämmelse, hvari arbetsgifvaren vid arbetsinställelse, som i vederbörlig ordning tillkommit, afstode från rätten till vräk-

ning af arbetare från de förhyrda bostäderna'. Att med arbetsinställelse i detta sammanhang afsågs äfven lockout framgår af sid 44—45. Denna bestämmelse mötte emellertid ett bestämdt motstånd från arbetsgifvarnas sida och på förslag af landssekreteraren Schotte afstodo därför arbetarna från sitt yrkande, hvadan någon inskränkning i arbetsgifvarnas rätt att vid lockout företaga vräkning icke intogs i aftalet.»

Vid dessa frågors bedömande måste man slutligen äfven taga hänsyn till, att aftalsskrifvandet i vårt land trots allvarliga bemödanden icke nått någon fulländning. Paragraferna lämna i många fall rum för olika tolkningar, kunna eventuellt råka i strid med hvarandra. Under inga omständigheter torde det kunna försvaras att på grund af en ny, improviserad tolkning göra till »aftalsbrott» ett förfarande, som allt tillförene *opåtaldt* praktiserats. Det är likväl detta, som vissa mer och mindre aftalsrättskunnige gjort, då de skyllt Svenska Arbetsgifvareföreningen för aftalsbrott under fjolårets strid.

Genom koncentreringen af striden till järnbruken hade ett nytt skede inträdt, hvari den allmänna opinionens påverkande blef ett af arbetarepartens taktiska medel. Det försöktes först genom ställande i utsikt af en massemigration, vidare med begagnande af allmänhetens ovilja mot bostadsafhysningar, slutligen äfven med talet om aftalsbrott från arbetsgifvarnes sida. Järn- och Metallarbetareförbundet, som öfvertagit krigföringen, hade visserligen utomordentliga resurser, men utgifterna uppgingo till 1,600,000 kronor, och fram i november, vid tiden för det tredje medlingsförsöket, torde motståndskraften hafva varit i det närmaste uttömd. Nu efteråt kan det med rätt stor visshet sägas, att järnbruksarbetarne icke skulle hafva härdat ut många dagar till. I själfva verket torde ingen, som något känner förhållandena inom järnbruksindustrien, kunna tänka sig möjligheten, att järnbruksarbetarne skulle kunnat bringa sina principaler och Svenska Arbetsgifvareföreningen till någon slags underkastelse. Allra minst torde järnbruksarbetarne själfva, som väl känna de stora järnbrukens betydande resurser och maktmedel, hafva hängifvit sig åt några illusioner af denna art. Förhoppningen var helt visst blott att hålla uppe striden, till dess den väntade nya medlingen skulle komma, väl förberedd genom en omsorgsfullt preparerad allmän opinion. Svenska Arbetsgifvareföreningen skulle mot en sådan bakgrund icke kunna säga nej, resonerade man, och så hade järnbruksarbetarne utfört sitt verk. Det följande skall visa, att Svenska Arbetsgifvareföreningen icke gick i den utlagda fällan, men genom ett oväntadt beslut ryckte marken undan all den agitation och allt det opinionsarbete, som dref på i en viss riktning och som till sist af statens förlikningsinstitution begagnades till påtryckning i *den tredje medlingen.*

Denna tog sin början den 4 november. Den 9 i samma månad framlade förlikningsmännen sitt medlingsförslag, hvilket publicerades före besvarandet, på det att ytterligare offentlig påtryckning på parterna skulle verka i fredssyfte. Primärkonflikternas betydelse hade nu ytterligare krympt ihop. Det nya förlikningsförslaget kunde i samtliga aktuella tvistepunkter godkännas af Svenska Arbetsgifvareföreningen, utom beträffande engroskonfektionen, hvars yrkesförbund hufvudsakligen fordrade en längre aftalstid än den af förlikningsmannen föreslagna; dock visade Arbetsgifvareföreningen sin fredsvillighet äfven i denna punkt genom att föreslå ytterligare jämkningsåtgärder i konflikten. Ett par af tvistefrågorna hade redan praktiskt taget afförts, i det enskilda öfverenskommelser träffats vid Varberg—Ätrans järnvägsbyggnad och Mariebergs sågverk. Arbetarnes delegerade antogo förlikningsförslaget utom beträffande engroskonfektionen

och detaljkonfektionen, där de föreslogo ett förlängdt provisorium; arbetsgifvareparten hade emellertid ingen lust att låta det oefterrättlighetstillstånd fortfara inom branschen, hvarpå bl. a. riksaftalet var afsedt att göra ett icke för tidigt slut.

Detta gällde specialkonflikternas behandling. Men uppgörelsen föll på helt andra grunder, nämligen hufvudsakligen på § 23 om arbetets ledning och arbetets frihet. Svenska Arbetsgifvareföreningen hade denna gång icke ansett sig för stridens afblåsning behöfva kräfva det omedelbara antagandet af en hel förhandlingsordning, utan koncentrerat sina fordringar på erkännandet af tre principer: paragraf 23, förmännens frihet från fackföreningstryck samt rätten till arbetsinställelse under aftalstiden. I fråga om den sistnämnda principen var dock Arbetsgifvareföreningen villig åtnöja sig med ett *ensidigt* uttalande till protokollet.

Arbetarepressens agitation mot § 23 hade under tiden närmast före denna medling tagit ännu skarpare former, och det var tydligt, att arbetarepolitiken gick ut på att få bort denna garanti för arbetsgifvarens självbestämmelse och de oorganiserade arbetarnes frihet till arbete. Förlikningsmännens förslag till uttalande var under sådana omständigheter för svagt och ofullständigt formuleradt för att icke gifva tillfälle till vantolkningar vid de föreslagna underhandlingarna om förhandlingsordning.

Det var alltså fara värdt, att Svenska Arbetsgifvareföreningen genom att antaga förlikningsförslaget skulle efter en segerrik kamp ha släppt efter på den viktigaste af sina fundamentalsatser. Först segra i de primära konflikterna, sedan och i följd däraf låta spela sig ur händerna eller åtminstone bringa i fara en dyrbar princip, som framgått ur många strider! En sådan självförnekelse fordrade man af Svenska Arbetsgifvareföreningen — och den svarade nej. Till detta beslut bidrog också, att principen om förmännens oberoende af fackföreningarna, hvilken dock så nyligen som våren 1909 utan större motspänstighet erkändes af Landsorganisationen i byggnadsbranschernas riksaftal, icke fått plats i förlikningsförslaget, ehuru förordad på ytterligt vänsterhåll. Stockholms-Tidningen hade nämligen omedelbart före förlikningsförslagets framläggande den 9 november såsom en för båda parterna acceptabel plattform föreslagit: 1) erkännande af § 23; 2) erkännande af arbetsgifvarens rätt att förbjuda sina förmän att tillhöra fackförening. Hvad för det tredje angår strejk- och lockouträtten, ansåg tidningen den självfallen, och Svenska Arbetsgifvareföreningen fordrade som nämndt icke heller dess uttryckliga erkännande från motsidan.

Förlikningsförsöket strandade af dessa anledningar den 13 november. Svenska Arbetsgifvareföreningen hade haft fullt fog för sin hållning och kunde som nämndt vinna stöd därför på arbetarne närstående håll. Men det är väl kändt, att allmänna opinionens känslor, en gång afficierade, icke lugna sig så lätt; den hade fått föreställningen, att järnbruksarbetarne blifvit oskyldiga offer för striden. Vidare hade samhället direkt intresse af, att förhållandena vid järnbruken ordnades, och slutligen hade den fackliga striden tagit en vändning, som allt tydligare visade, att järnbrukslockouten som påtryckningsmedel blifvit obehöflig. I ett ögonblick af allmän logisk trötthet, då statens organ och uttrycken för den »allmänna meningen» pressade arbetsgifvareparten i riktning mot en för densamma ödesdiger eftergift i en fundamental aftalsprincip — i detta ögonblick afhögg Svenska Arbetsgifvareföreningens styrelse den gordiska knuten genom att säga nej till förlikningsförslaget men samtidigt göra slut på en redan utspelad stridsepisod. Omedelbart efter förlikningens strandande beslöt nämnda styrelse att *upphäfva lockouten vid järnbruken,* men upprätthålla de öfriga lockouterna.

Vid denna tidpunkt var den allmänna stridsställningen den, att arbetarne i alla till Svenska Arbetsgifvareföreningen hörande industrier utom till stor del vid järnbruken hade med ytterst få undantag återgått i arbete *på arbetsgifvarnes villkor* både i fråga om löner och andra aftalsbestämmelser. Arbetareledningen hade som sagdt gifvit de af striden utmattade arbetarne den rätt de väl annars skulle tagit sig, att förklara sig utträdda ur arbetarnes stridande organisation och såsom oorganiserade anmäla sig till arbete hos arbetsgifvare, hvilka på grund af Svenska Arbetsgifvareföreningens order ännu upprätthöllo lockout mot Landsorganisationen. I pappersmassebranschen arbetades snart med full arbetsstyrka i alla fabriker, äfven de 11 där löne- och aftalskonflikter rådt; vid Utansjö dröjde det längre än på andra orter, men äfven där blef arbetarestammen tillräcklig, sedan den mest intransigenta delen af de gamla arbetarne efter lång frist afskedats och afhysts från sina bostadslägenheter. Öfverallt inom branschen arbetades på de villkor, som arbetsgifvarne erbjödo före lockoutens och storstrejkens början.

Detta tillstånd vid cellulosafabrikerna var det typiska äfven i öfriga industrier, där lockout rådde (utom som sagdt vid järnbruken). Sågverken och textilfabrikerna hade fulltalig personal af oorganiserade, likaledes väg- och vattenbyggnaderna; en tid uppehölls strejken vid Mockfjärd, men vid årsskiftet gingo äfven där samtliga arbetare tillbaka, afgifvande förbindelser som oorganiserade så länge lockouten varar. Konfektionsindustrierna, där två lockouter ännu voro rådande, arbetade snart med tillräcklig personal; arbetsgifvarnes aftalsförslag tillämpades (inom engroskonfektionen det föreslagna riksaftalet), och arbetarne hade lämnat fordrade förbindelser. Då de sysselsatta arbetarne samtliga voro oorganiserade, kunde icke ett *formellt* kollektivt aftal upprättas, eftersom därför erfordras, att arbetarne bilda förening. Men så till vida ernåddes karaktären af ett sådant aftal, som det innehöll riksaftalets alla bestämmelser (*utan* tillägg om föreningsförbud, décompte eller dylikt) och undertecknades af samtliga arbetare hvar för sig, att gälla under normal aftalstid.

Vid järnbruken, för hvilka lockoutens upphäfvande kommit såsom en fullkomlig öfverraskning, återgingo arbetarne raskt i arbete efter lockoutens upphörande. På arbetsställen, där de återgående antal betydligt öfversteg arbetsgifvarens behof af arbetskraft, uppstodo svårigheter, då arbetarne fordrade att blifva återtagna *en corps*. Deras anspråk strandade emellertid på arbetsgifvarnes oryggliga beslut att behålla och skydda de arbetare, som intagits under striden. Arbetarne måste böja sig för denna nödvändighet, och mot slutet af november hade normala förhållanden inträdt vid de sista arbetsplatser, där tvist rådde, alltså vid Sandviken, Horndal, Kallinge etc. Den speciella konflikten inom järnbruksindustrien, vid Munkfors, hade för länge sedan afgjorts af förvaltningen genom de mot disciplinen brytande arbetarnes afskedande.

Svenska Arbetsgifvareföreningen hade på ett tidigt stadium gifvit bestämda order om de arbetsvilligas skyddande inom alla industribranscher, och ingenstädes kunde de återgående strejkande eller utestängda arbetarne med maktspråk undantränga de under striden arbetande. Att skydda och hålla dessa bakom ryggen mot öfvergrepp har af en allmän borgerlig opinion betecknats såsom en nödvändig och samhällsnyttig åtgärd.

Hvad återstod alltså af striden efter järnbrukslockoutens häfvande, och hvarför fortgick den? Af de speciella konflikter, som direkt föranledde arbetskriget, återstod ingenting. Arbetsgifvarne hade segrat öfverallt. Men arbetsgifvarnes principkraf, § 23 och förmännens undantagsställning, kvar-

stod såsom ett villkor för stridens definitiva afblåsande. De i detta syfte upprätthållna lockouterna drabbade Landsorganisationen mycket hårdt, ty så länge de skulle räcka, var nämnda organisation enligt personliga förbindelser på tro och heder berövad sina arbetande medlemmar inom lockoutindustrierna och berövad deras pekuniära bidrag. Äfven i understödsafseende var den fortsatta striden ekonomiskt betungande för Landsorganisationen; ett offentliggjordt meddelande från Landssekretariatet af den 20 december 1909 innehöll bl. a., att 20,000 arbetare hade behof af organisationens pekuniära understöd. Sedermera torde siffran ha minskats, men ännu långt fram på år 1910 syntes tillståndet af desorganisation ha blifvit kroniskt. Sedan har arbetareledningen genom en motion i riksdagen gjort försök att på staten afvältra understödsplikten. Det föregående har visat, huru arbetsgifvareorganisationens sträfvan för framtida fredsgarantier och fasta former i hufvudorganisationernas inbördes ställning afvisades af arbetarne och försvårades genom ingripande af annan art. På detta sätt tvingad af förhållandena, har arbetsgifvareorganisationen måst ställa freden på framtiden — och därmed också den reorganisering af Landsorganisationen, som i denna själf haft sin värsta fiende.

Samtidigt som Svenska Arbetsgifvareföreningen upphäfde järnbrukslockouten, meddelade den till statens förlikningsman i första distriktet, att föreningen vore villig att trots förlikningens strandande vara med om förlikningsmannens förslag om förhandlingar den 15 december. Landssekretariatet, underrättadt härom af förlikningsmannen, uppställde då ett *villkor* för ingående i förhandlingar, nämligen samtliga lockouters häfvande dessförinnan. Villkoret var oantagligt för Svenska Arbetsgifvareföreningen, och förlikningsmannens förslag om underhandlingar förföll, sedan han vid slutjusteringssammanträde med parterna i midten af december förvissat sig om, att dessa vidhöllo sina så uttryckta ståndpunkter.

I afseende på de genom arbetskriget lidna förlusterna må här endast nämnas några ord om dess inverkan på *industrien*. Några ens approximativa värden kunna åtminstone ännu icke angifvas, men ett par synpunkter, som spela in vid bedömningen, må påpekas.

Om frågan inskränkes till de ekonomiska verkningarna af *produktionsminskningen*, är det naturligt, att industrien och därmed hela landets näringslif tillfogats högst betydliga skador. Förlusterna ökas genom de löpande utgifter och omkostnader, som icke upphöra med en arbetsinställelse utan under hela dess förlopp hopa sig på arbetsgifvarens debetsida. Det är dessa »allmänna omkostnader» — räntor på fastigheter och material, underhållskostnader, vissa löner etc. — som en försäkring mot arbetsinställelser afser att i främsta rummet uppbära. Men vid en allmän arbetsnedläggelse bli försäkringskostnaderna oerhördt stora och då de skola utgöras af en självhjälpsförening (som Svenska Arbetsgifvareföreningen) allmänt fördelade öfver *hela* antalet delägare. *Alla* äro berättigade till ersättningar, och *alla* äro skyldiga att bidraga till utbetalandet af dessa ersättningar, då de öfverstiga ett visst belopp; bidragen ske genom inbetalningar å garantiförbindelserna. Under sådana förhållanden få ersättningarna helt naturligt karaktären af ett *lån*, som hjälper delägarne öfver de första svårigheterna, särskildt vid gäldandet af de allmänna omkostnaderna.

Att Sveriges industri lidit betydliga förluster under förlidet år, behöfver sålunda knappast påpekas. Men det finnes omständigheter, som i större eller mindre mån för olika industrier *reducera* värdet af dessa för-

luster. Naturligtvis är det förflutna årets allmänna industriella och ekonomiska *depression* den mest framträdande af dessa återhållande faktorer. En industri, som arbetar med svagt ekonomiskt resultat och med underbetald produktion, lider naturligtvis långt mindre af nödvändigheten att stå stilla än en industri under högkonjunktur. I speciell grad är detta fallet med en industri, som tynges af en abnormt hög öfverproduktion, hvilken än ytterligare fördärfvar marknaden; för en sådan industri kan, trots löpande allmänna omkostnader, en produktionshvila vara nyttig, ja alldeles nödvändig. Det kan också tänkas, att ett marknadspris i afgjord men knappt påbörjad stegring till ett bättre kan afsevärdt neutralisera de skadliga verkningarna af en paus i tillverkningen, därigenom att försäljningarna måste uppskjutas tills det väntade högre priset inträdt.

Dessa förlustminskande faktorer hafva påtagligen spelat in under fjolårets strid och kunna delvis redan påvisas med tämligen stor tydlighet.

Den svenska pappersmassefabrikationen hade som bekant under en följd af goda tillverkningsår fått ett stort uppsving. Men så kom omslaget med vikande efterfrågan och en prononcerad öfverproduktion samt dåliga marknadspris. De osålda lagren uppgingo vid början af år 1909 till omkring 12 procent af tillverkningen, under det de normala lagren äro 4 à 5 procent; pappersmassefabrikerna drefvos också med ringa eller ingen vinst. Den ovillkorliga följden häraf var, att bolagen måste sätta en bom för arbetarnes anspråk på ökade förmåner. Det skedde — vid 11 fabriker — i samband med 1909 års strid, hvilken ledde till en genom arbetsinställelsen förorsakad produktionsminskning af omkring 125,000 ton. Trots denna minskning var öfverproduktionen i början af 1910 *högre än året förut* med lager å omkring 15 procent af tillverkningen; marknaden har icke förbättrats utan är i närvarande stund (1 febr. 1910) lika dålig med omöjliga priser. Så som förhållandena utvecklat sig, blef pappersmassefabrikernas arbetshvila under striden alltså en nödvändighet i och för sig, som skulle hafva gjort sig gällande äfven utan strid, med samma påföljd för arbetsgifvarne och samma arbetslöshet för arbetarne. Den oaktadt arbetshvilan stegrade öfverproduktionen visar till och med, att arbetshvilan icke ens varit tillräcklig för öfverproduktionens aflyftande. Förhållandena kunna naturligtvis vara något växlande vid olika fabriker på grund af gynnsammare eller ogynnsammare försäljningskontrakt, men totalbilden är likväl densamma.

Vid sågverken medförde arbetsstriden, som inföll under säsongens senare del, en högst betydande exportminskning, utgörande för hela året i jämförelse med år 1908 inalles 91,121 standards.

Exporten af sågade och hyflade trävaror i Sverige åren 1909 och 1908.

	Plankor och bräder, ohyfl. 21 cm. och däröfver		Battens och bräder, ohyfl. 15—21 cm.		Batt.,scantlings och bräder, ohyfl. under 15 cm.		Hyflade bräder 21 cm. och däröfver	
	furu	gran	furu	gran	furu	gran	furu	gran
	standards							
Jan.—Dec. 1909	107,953	32,694	150,895	94,098	133,097	113,451	4,706	6,005
Jan.—Dec. 1908	125,614	38,211	162,713	116,016	125,218	134,842	5,423	6,504

	Hyflade bräder				Stäfver	Lister, läkter och ribbor	Summa
	15—21 cm.		under 15 cm.				
	furu	gran	furu	gran	furu o. gran	furu o. gran	
	standards						
Jan.—Dec. 1909	32,258	22,901	15,962	15,647	10,752	13,113	753.532
Jan.—Dec. 1908	32,068	34,285	13.994	21,224	15,135	13,406	844.653

Skeppningen var alltså betydligt reducerad. Industriens läge efter arbetsstriden torde dock vara jämförelsevis godt, på grund af marknadens betydliga förbättring.

Beträffande textilindustrien är det naturligtvis lika svårt att mäta arbetsgifvarnes förluster genom striden, då det ej kan afgöras, hvar produktionen börjar och slutar. Som ett allmänt omdöme kan det dock sägas, att förlusterna för en del fabrikanter väl varit betydliga, men dock i det stora hela blifvit mindre, än man haft anledning förmoda. Hvad särskildt bomullsindustrien beträffar, var priset på råvaran i stigande, hvarför sparandet af lagren ej kunde vara ofördelaktigt. Om ylleindustrien torde i stort sedt kunna sägas detsamma.

Järnbrukslockouten, som varade från den 2 augusti till den 13 november, ehuru i aftagande omfång, medförde för Sveriges järnhandtering den lägsta tillverkning, som på många år förekommit. Detta berodde dock icke blott på arbetskonflikten utan äfven på marknadens under större delen af fjolåret tryckta läge. Enligt Järnverksföreningens styrelseberättelse sjönk tackjärnsproduktionen, hvilken redan under år 1908 nedgått med öfver 40,000 ton i jämförelse med 1907, under 1909 med ytterligare 120,300 ton, så att hela tillverkningen uppgick till allenast 443,000 ton. Produktionen af smidbart järn och stål nedgick under fjolåret ännu mera eller med i det närmaste 150,000 ton, räknadt i smältstycken och göten. Det är tydligt, att en så stark nedsättning af produktionen äfven måste verka minskande på exporten. Dock visar den nu tillgängliga statistiken, att denna inverkan varit vida mindre, än man haft anledning vänta. Totalexporten af järn och stål, hvilken redan under år 1908 nedgick med 85,200 ton i jämförelse med rekordåret 1907, har sålunda under 1909 sjunkit med ytterligare allenast 16,900 ton, visande att *exporten*, utom hvad angår valsverksprodukter, *kunnat någorlunda uppehållas under arbetsinställelsen*. Produktionsminskningen och det förbättrade läget på världsmarknaden ha tillsamman medfört *prisstegring å samtliga slag af järn och stål*, särskildt under fjolårets sista kvartal. I synnerhet ha Lancashire-järn samt valsad och smidd götmetall af exportkvalitet varit föremål för starkt ökad efterfrågan och en betydande del af 1910 års produktion var redan före årsskiftet försåld. Lancashire-smältstycken ha likaledes rönt god afsättning och nästan alla leverantörer af denna vara ha slutsålt intill 1910 års höst. Smidt Lancashire-järn, som senare än det valsade kunde draga nytta af marknadens ändrade läge, har mot årsskiftet varit föremål för ökad köplust med stigande pris. Stegradt pris och god afsättning utmärker äfven den inländska marknaden för plåt, fasonjärn, valstråd m. m. af Martin- och Bessemermetall, ehuru stilleståndet under arbetskonflikten nedsatte

konsumtionen af dessa artiklar i hög grad och föranledde förlust af beställningar till förmån för utlandet. Hvad slutligen angår tackjärnsmarknaden, har exporten af fosforrent tackjärn under fjolåret varit mycket betydlig, och då de flesta hithörande masugnar berördes af arbetsinställelsen, så att produktionen utfallit lägre än beräknadt, har följden blifvit förbättring i läget med stigande kurser.

Sådana äro totalomdömena om de stora industrier inom Svenska Arbetsgifvareföreningen, hvilka rönte längsta och betydligaste inverkan af fjolårets arbetsstrid. Man ser, att det icke är oblandad klagan i dessa industriella självdeklarationer. Äfven rörande industrien i öfrigt torde ljusare inslag kunna skönjas mot den dunkla bakgrunden.

Såsom förut är nämndt, hade Svenska Arbetsgifvareföreningen den 31 juli inför storstrejkens annalkande förvärfvat en bankkredit af 8 millioner kronor. Under strejken och dess fortsättning behöfde emellertid denna kredit icke tagas i anspråk, enär ersättningarna för arbetsinställelse icke hade börjat utbetalas till delägarne annat än i särskildt pressande fall, då förskottsutbetalning beviljades.

Emellertid sammanträdde, hufvudsakligen för ersättningsfrågans ordnande Svenska Arbetsgifvareföreningens fullmäktige den 3 november 1909. Därvid beslöto fullmäktige, att delägarnes garantiförbindelser finge för föreningens räkning belånas intill 50 procent af nominella beloppet, och att styrelsen skulle af försäkringsfondens tillgångar jämte belåningsmedlen, jämlikt § 24 i föreningens stadgar, till delägarne utbetala strejk- och lockoutersättning. Åt styrelsen uppdrogs att jämlikt § 9 mom. 2 och § 14 i stadgarna verkställa uppsägning af 30 % å delägarnes dåvarande ansvarsförbindelser, och styrelsen bemyndigades att, därest så skulle blifva nödigt, verkställa ytterligare uppsägning å förbindelserna. De 30 procenten å förbindelserna kunde enligt stadgarna inkasseras med 10 procent efter 6 månader och ytterligare 10 procent hvar sjätte månad. Med hänsyn till den långa tid, som inbetalningen alltså skulle taga i anspråk, hade styrelsen föreslagit en hemställan till de föreningens delägare, *för hvilka sådant var möjligt*, att medgifva, att den ersättningssumma, som de hade till godo, icke uttoges kontant från föreningens kassa utan omedelbart kvittades mot det belopp, 30 % å garantiförbindelsen, som, stadgeenligt uppsagdt, senare skulle af delägarne utbetalas. Fullmäktige beslöto, att denna hemställan skulle riktas till delägarne, och tillerkände delägare, som medgåfve omedelbar kvittning på detta sätt, rätt att tillgodoräkna sig ränta efter 6 procent för den tid, som inbetalningen å garantiförbindelsen sålunda skedde i förskott, d. v. s. före den i stadgarna bestämda tiden. Förfarandet var från delägarnes sida fullkomligt frivilligt; därest de så hellre önskade, ägde de att utbekomma ersättningssumman och först vid stadgade betalningsterminer inbetala de uppsagda procenten af garantibeloppen.

Den 16 november 1909 uppgjordes kontraktet med bankkonsortiet om den ifrågavarande krediten på 8 millioner kronor, för hvilken lämnades säkerhet af garantiförbindelser till ett belopp af 17,632,350 kr. Öfverenskommelsens villkor voro af bankerna ställda på ett för föreningen gynnsamt sätt.

Hänvändelsen till delägarne i föreningen om kvittning på nämndt sätt mot räntegodtgörelse rönte från dessas sida ett mycket välvilligt bemötande. Det stora flertalet delägare gingo in därpå, så att bankkrediten endast till en mindre del måst användas. Den 31 januari 1910 hade Svenska Arbetsgifvareföreningen utbetalt till sina delägare i ersättningar kr. 5,042,883: 23 och i räntegodtgörelser vid kvittning kr. 167,523: 87, summa kronor 5,210,407: 10. Härifrån skola afdragas delägarnes intill

samma datum gjorda inbetalningar å garantiförbindelserna, utgörande 2,861,450. Intill den 1 februari 1910 hade alltså af föreningen kontant utbetalts kr. 2,348,957: 10, hvaraf en afsevärd del ej var upplånade medel utan togs ur tillgängliga fonder.

Utbetalandet af ersättningar och inkasserandet af garantiafbetalningar fortgår vid den tidpunkt, den 1 februari, då denna redogörelse afslutas, fortfarande i den mån den stadgeenliga utredningen om ersättning hinner fullbordas.

Såsom i det föregående omnämnts, är striden vid redogörelsens afslutande icke till ända, utan pågår med lockouter inom sågverks-, textil-, pappersmasse-, väg- och vattenbyggnads- samt konfektionsbranscherna, ehuru arbetsgifvarne i det stora hela äfven i dem hafva tillräcklig arbetskraft utanför Landsorganisationen.

Bil. 21. Centrala Arbetsgifvareförbundet.

(Utdrag ur förbundets årsredogörelse.)

Året 1909 kommer att intaga ett bemärkt rum i historien. Sverige blef nämligen då skådeplatsen för den mest omfattande och långvariga storstrejk, som förekommit i något land.

Storstrejkens iscensättande och förlopp, den rationella klyfningen och de många efterräkningarna — allt står i lifligt minne och har så utförligt beskrifvits, att vi här kunna inskränka oss till en redogörelse för Centrala Arbetsgifvareförbundets åtgöranden i anledning af denna arbetareorganisationernas utomordentliga kraftåtgärd.

Riksaftalet hade vid tiden för storstrejksproklamationens utfärdande hunnit tillämpas föga mer än en månad, ett förhållande, som öfverstyrelsen icke kunde underlåta att påpeka i sitt svar på fackförbundens meddelande om allmänt deltagande i storstrejken. Då i riksaftalet för däri inbegripna arbetare uttrycklig rätt var medgifven fackförbunden att äfven under aftalstiden vidtaga strejk liksom för förbundet att göra lockout, kunde gifvetvis intet annat göras. Förbundets ledamöter underrättades härom, hvarjämte de genom cirkulär anmodades att så långt möjligt var bereda arbetstillfällen åt dem, som önskade fortsätta att arbeta under storstrejken. Dessas antal var emellertid mycket ringa. Af inkomna meddelanden, hvilka dock äro långt ifrån fullständiga, framgår t. ex. att i Stockholm 103 åkeriarbetare kvarstodo i arbetet, vid Yxhultsbolagets stenhuggerier i Nerike samtliga eller 141 o. s. v. Dessutom är det öfverstyrelsen bekant, att inom skilda yrken kvarstod i arbetet ett vida större antal arbetare, än hvad de officiella uppgifterna gifva vid handen. Sålunda lära inemot 300 måleriarbetare ensamt i Stockholm hafva under storstrejkmånaden varit sysselsatta med arbete inomhus.

För vissa grupper af arbetare innebar emellertid deltagande i storstrejken ett uppenbart åsidosättande af gällande aftal, såsom exempelvis droskkuskar. I nämnda aftal för Stockholm stadgades bl. a., att arbetare och arbetsgifvare ägde en ömsesidig uppsägningstid af 14 dagar, att endast sjukdom betraktades som laga hinder för frånvaro från arbetet o. s. v. Droskägareföreningen underlät ej heller att erinra härom och varna arbetarne för att bryta ingånget aftal. När sedermera arbetet återupptogs och kuskarne ville återtaga sina platser, funno de dessa upptagna af andra, som droskägarne på grund af myndigheternas påbud om körtrafikens upprätthållande hade måst anskaffa i de strejkandes ställe, en sak som icke hade mött synnerligen stora svårigheter. Det bör härvid ihågkommas, att då den nyanställda personalen blef bunden genom personliga kontrakt i st. f. kollektivt aftal, det förelagda kontraktet i allt väsentligt anslöt sig till de bestämmelser, som gällt i det förutvarande aftalet. Arbetsgifvaresidans förklaring, att aftalet var brutet, godkändes gifvetvis icke af de strejkande, och den frågan — och enligt arbetsgifvarnes medgifvande blott den — underkastades skiljedom. Den opartiske skiljedomarens utslag var för arbetaresidan fällande. Det var

dock icke deltagandet i och för sig i storstrejken, hvilket betecknades som aftalsbrott, utan deltagandet på sätt som skett, d. v. s. utan aftalsenlig uppsägning.

Förbundet har icke utkräft repressalier för arbetarnes deltagande i storstrejken. Dess konsekvenser, af hvilka de svåraste gått ut öfver arbetarne, hafva alla måst underkasta sig, och således äfven Centrala Arbetsgifvareförbundets medlemmar. Att arbetareorganisationernas eller rättare arbetareledningens nederlag icke blef mer förkrossande åtminstone uppenbart än det blef, torde bero på fintligheten i dess argumentering. Man resonerade på följande sätt: arbetsgifvarne hade velat krossa arbetarnes organisationer och undanrycka dem medbestämmanderätten i aftals uppgörande; nu lyckades icke detta, alltså hade icke arbetsgifvarne utan snarare arbetarne vunnit sitt mål. Storstrejkens totala misslyckande skulle säkerligen hafva blifvit än mer eklatant, om det icke lyckats vederbörande att i sista ögonblicket genomföra den s. k. rationella klyfningen, ty härigenom förekoms den rusning till arbetsplatserna, trots det kvarstående officiella förbudet, hvilken ingenting skulle hafva kunnat hindra.

Häri — om någonting kan tillvitas arbetsgifvarne — har Centrala Arbetsgifvareförbundet dock icke någon skuld.

Den paroll, som utsändes från arbetarnes högkvarter och lyckades samla så stora skaror af Sveriges arbetare till en de korslagda armarnas revolution, saknade rotfäste i de faktiska förhållandena. Den föregifna faran för arbetarnes organisationer fanns icke till i verkligheten, och därför blef storstrejken ett hugg i luften. Storstrejken var ett experiment, som gaf till resultat äfven något annat, som är mera värdt: den tog bort förskräckelsen hos den öfriga delen af samhället och den tog bort hos arbetarne själfva tilliten till detta farliga vapen.

Bil. 22. Svenska Landtarbetsgifvareföreningarne.

(Ur Svenska Landtarbetsgifvareföreningarnes Tidskrift).

Som bekant uppstodo under förra hälften af föregående år inom åtskilliga af industriens näringsgrenar allvarliga och omfattande arbetskonflikter, hvilka oaktadt upprepade förhandlingar visade sig omöjliga att bilägga i godo. Detta ovissa och outhärdliga tillstånd gaf anledning till den omfattande lockout, som af Svenska Arbetsgifvareföreningen proklamerades under sistlidne juli månad. Som följd häraf framkom Landsorganisationens storstrejksbeslut af den 26 juli, enligt hvilket det skulle uppdragas åt Landssekretariatet att »hemställa till Landsorganisationens samtliga medlemmar att onsdagen den 4 augusti nedlägga arbetet öfver hela landet». Vid därefter företagna underhandlingar strandade alla medlingsförsök, så att den 4 augusti igångsattes den beslutade storstrejken, den leksak, hvarmed Landsorganisationen önskade försona de missnöjda massorna, och som lämnade förklaringen till arbetarnes halsstarrighet i pågående konflikter och deras oemottaglighet för skäl.

När nu den stora striden en gång var börjad och stridshandsken kastad, icke så mycket mot Svenska Arbetsgifvareföreningens lockout utan fastmer mot det borgerliga samhället, hade man att vänta, att denna storstrejk skulle besinningslöst rycka den ena arbetarskaran efter den andra med sig. Så skedde ock. Äfven sådana arbetare, som icke hade ett spår med denna strejk och lockout att skaffa, skulle ovillkorligen dragas med i den stora strömmen.

Så äfven landtarbetarne, hvilka kommenderades ut för att i solaritetens tecken kämpa tillsammans med sina bröder och inhösta sin del af den kommande segerns frukter. Kommandoordet kom i form af en Landtarbetareförbundets strejkproklamation, i första rummet riktad till de 7,000 organiserade landtarbetarne. Utryckningsdagen bestämdes till den 16 augusti och ledningen beräknade, att med den stämning, som ansågs råda bland landtarbetarne, såväl organiserade som oorganiserade skulle i väldiga massor komma att ansluta sig till storstrejken. Man tog icke i betraktande, huruvida landtarbetarne voro bundna vid sina tjänster genom aftal, man tog ej heller i betraktande, huruvida arbetsgifvarne inom jordbruket hade något gemensamt med arbetsgifvare, som gjort lockout. Man bortsåg från att jordbrukarne själfva aldrig vidtagit någon dylik åtgärd eller hotat därmed, af det enkla skäl, att lockout inom jordbruket enligt sakens natur är alldeles utesluten. Men den socialistiska ledningen tager inga hänsyn. Landtarbetarförbundet hade med sitt vanliga förakt för gällande aftal beslutat, att landtarbetarne skulle strejka på tidpunkt, som af styrelsen bestämdes — naturligtvis då skörden stod mogen. Så länge arbetet är föga brådskande och arbetarne mindre behöfliga, så länge må de hålla aftalen och uppbära aflöning. Men då skördetiden står för dörren, då skola de bryta aftalen för en strid, som deras arbetsgifvare stå främmande för, och på hvars utgång de icke kunna inverka.

Obehagligt kunde det kännas för många af Sveriges jordbrukare att sväfva i ovisshet om hvilken omfattning den proklamerade landtarbetare-

strejken skulle få, men å vederbörligt håll var man ifrån början tämligen viss på att denna strejk icke skulle röna någon större anslutning bland landtarbetarne. Deras deltagande i ett strejksvar på en industriarbetsgifvarnes lockout vore nämligen meningslöst. De hade intet att vinna på en dylik anslutning, men väl mycket att förlora. Och föga trodde man, att ren sympatistrejk i större omfattning skulle tillställas af den mera lugna och besinningsfulla landtarbetarbefolkningen, som nog i detta fall har föga förståelse för den socialdemokratiska ledningens taktiska manöver.

Icke utan spänning afvaktade man den 16 augusti, den dag, som af Landtarbetareförbundet bestämts att inleda skördearbetets hviloperiod. Hvad man väntat inträffade äfven, i det den från ledarehåll bebådade stora anslutningen visade sig vara ytterst ringa. Den omfattade nämligen föga mer än ett tusental arbetare. Med undantag af två egendomar i Skåne och en i Kronobergs län, hvilka under en kortare tid voro utsatta för arbetskonflikt, berörde strejken endast en del bruksegendomar inom Västmanland, Dalarne, Gästrikland och Värmland. Att landtarbetarne å dylika egendomar skulle komma att deltaga, var ju att vänta, då de där utan tvifvel påverkades af sina kamrater inom därvarande industri. Af inkomna meddelanden framgår ock, att å dessa egendomar strejken föregåtts af starka påtryckningar från industriarbetarnes sida å landtarbetarne, och att de senare genom dessa påtryckningar i många fall mot sin vilja tvingats till strejk.

Den sålunda påbörjade landtarbetarestrejken berörde 19 arbetsgifvare med en åkerareal af 9,520 hektar. Hos dessa 19 arbetsgifvare voro vid strejkens början anställda 1,638 män, 226 kvinnor och 93 pojkar (under 18 år), s:a 1,957. Af dessa voro medlemmar af fackförening resp. 829, 4, 12, s:a 845 (43.2 proc.), och således oorganiserade resp. 809, 222, 81, s:a 1,112 (56.8 proc.). Vid strejkens utbrott deltogo i densamma af organiserade arbetare 746 st. (88.3 proc.) och af oorganiserade arbetare 338 st. (30.3 proc.), s:a 1,084 st. (55.4 proc.).

Beträffande frågan, huruvida genom denna strejk aftalsbrott förelåg eller icke, skola vi se till, hvilka öfverenskommelser funnos mellan arbetsgifvare och arbetare. Af de 19 arbetsgifvarne hade 12 st. kollektivaftal med sina organiserade arbetare (679 st.), men de öfriga 7 hade icke kollektivaftal med sina organiserade arbetare (166 st.) Af dessa 12 kollektivaftal voro 3 kompletterade med personliga aftal (249 arbetare), de öfriga 8 utan personliga aftal (430 arbetare). Hos öfriga 7 arbetsgifvare funnos inga band på arbetarne med undantag af hos en, där arbetarne genom kontrakt (således personl. aftal) voro fästade vid sin tjänst. I huru många fall aftalsbrott förelåg, framgår af följande:

Hos	3	arbetsgifvare kollekt. aftal och personl. aftal	265
»	5	» som förbjöd strejk	295
	1	» kontrakt (pers. aftal)	23
		S:a aftalsbrott	583
	4	» kollekt. aftal som ej förbjöd strejk	277
	6	» lösa förbindelser	224
		S:a ej aftalsbrott	501

Af ofvanstående framgår, att hvarken de kollektiva eller personliga aftalen respekteras af arbetarne, att åtskilliga arbetsgifvare hade hos sig anställda organiserade arbetare utan att med dem hafva någon som helst skriftlig uppgörelse, samt — hvad värre är — att sådana kollektivaftal få vid

landtbruket förekomma, i hvilka strejk i vissa fall bokstafligen medgifves. Där förbindelser i ett skriftligt aftal af arbetarne icke respekterats, där finner man nu ingen annan möjlighet till bevarande af aftalets bestånd än att af arbetarne innehålla en penningesumma som garanti därför. Där åter skriftliga aftal icke finnes, eller det förekommer sådant, som i vissa fall medgifver strejk, där skulle man med hänvisning till årets konflikter kunna säga: hvad tjänar det till att skrifva aftal, då de kunna af arbetarne brytas, när det faller dem in? Ett dåligt försvar under alla förhållanden, och dessutom visar årets strejkstatistik, att procenttalet strejkande varit större, där aftal icke funnits eller löst sådant förekommit.

Trots de braskande proklamationer, hvarmed strejkledarne sökte hålla modet uppe bland arbetareskarorna, kunde man snart skönja den lilla arbetarestrejkens utmynnande i ett fiasko. De första dagarnes entusiasm efterträddes snart af leda, parad med oro och bekymmer bland de strejkande. Modlösheten grep omkring sig, och snart började den ena efter den andra att återgå till arbetet. Man började tänka efter, om man ändock icke begått en kolossal dårskap, då man satt sin och hela familjens existens på spel för att genomdrifva en till sin natur absurd idé. Så återgingo under strejkens första skede af de strejkande på olika platser 251 st. i arbete, och under augusti månads sista vecka afstannade strejken helt och hållet å några egendomar. Därefter kom storstrejkens klyfning den 6 september, hvilken medförde ytterligare minskning i de strejkande landtarbetarnes antal. Men å 5 bruksegendomar fortsattes den hopplösa striden in i oktober—november, ja, hos en arbetsgifvare ända in i december. Därmed var årets kraftmätning på landsbygden afslutad och segerns frukter färdiga att plockas af landtarbetarne. Och hvilka voro de? Jo, en påtvingad solidaritetskänsla för dem, som hållit ut, men vid sidan däraf en ekonomisk förlust, som torde komma att lämna djupa spår efter sig. Och för många blef resultatet af striden tjänstens förlust, i det icke mindre än 40 af de strejkande frivilligt afgingo och 212 blefvo uppsagda till afflyttning.

Nu kom uppgörelsens tid, då det gällde att med fastare band binda arbetarne vid sina tjänster. Förtroendet från arbetsgifvarnes sida var nu så fullständigt rubbadt, att ingen af dem längre torde vara benägen att utan garantier binda sina händer genom nya kontrakt, som icke stå fast längre än den andra parten vill. Något nytt aftal med arbetarnes organisation kunde ju ej komma i fråga, då man näppeligen från dess sida kunde erhålla någon garanti för att det kollektiva aftalet icke blefve brutet genom hänsynslösa strejkproklamationer. Den enda hållbara öfverenskommelse härefter vore personliga aftal med innehållande af en del af lönen som garanti mot aftalsbrott. Åtskilliga af strejken berörda arbetsgifvare hafva ock genomdrifvit dylikt personligt aftal med innehållande af 5 kronor per månad, hvilka innestående medel få af arbetaren lyftas vid tjänsteårets slut, såframt han icke strejkat och i öfrigt fullgjort sina åligganden. Det vore önskligt — och vi vilja hoppas så sker — att icke blott de af 1909 års strejk berörda landtarbetsgifvare, utan äfven alla jordbrukare, som i sin tjänst hafva organiserade arbetare, måtte söka införa denna aftalsform, hvilken torde vara den enda, som för närvarande kan skydda jordbruket för strejker och därmed sammanhängande aftalsbrott.

Se vi nu till, hur arbetena kunnat bedrifvas under föregående års landtarbetarestrejk, så framgår af inkomna meddelanden, att skörde- och jordbruksarbetena i allmänhet fortgått utan nämnvärd olägenhet, tack vare den tillgång till frivillig hjälp, som stått till buds vid sidan af hjälpen

från egna brukstjänstemän och icke strejkande arbetare. Af föreliggande statistiska material framgår, att arbetena å de för strejk utsatta egendomarne bedrifvits med i genomsnitt 64 proc. af ordinarie arbetsstyrkan. Att erhålla frivillig arbetshjälp mötte icke så stora svårigheter. Utom den frivilliga hjälp, som egendomarne själfva anskaffade, lyckades det Landtarbetsgifvareföreningarnes fullmäktige att före strejkens utbrott genom upprop i tidningarne påkalla allmänhetens uppmärksamhet och vädja till den om skydd för årets gröda. Detta upprop lämnade ett ganska vackert tillskott till jordbrukarnes frivilliga arbetskår, i det genom fullmäktiges expedition utsändes till skilda trakter en ganska afsevärd trupp frivilliga, mest bestående af s. k. »öfverklassare». Dessa öfverklassare, hvaraf en stor del aldrig förr deltagit i jordbruksarbeten, visade, att de kunde arbeta trots sin ovana vid sysselsättningen. Och stodo de de strejkande stundom efter i fackkunskap och grepp, så voro de dem vida öfverlägsna i arbetseffekt, hvilket framgår såväl af inkomna relationer från arbetsfälten som af ofvan nämnda procent använd arbetskraft i förhållande till ordinarie arbetsstyrkan.

Och så till sist något om de lärdomar och erfarenheter, som framga af 1909 års storstrejk, speciellt landtarbetarstrejken.

Förloppet af denna strejk torde tillräckligt visa, hvilket olämpligt, farligt och skadligt medel därmed tillgripes i striden på arbetsmarknaden. Hvad hafva arbetarne vunnit med dylik strejk? Intet. Den är ju ock ett tveeggadt svärd, som kan såra lika mycket den anfallande som den anfallne. Det är icke blott arbetsgifvarne, som vid en storstrejk kunna förlora i ekonomiskt afseende; arbetarne själfva göra därvid stora och utan tvifvel kännbarare förluster. Och sorgligast af allt är det hat och den tvedräkt, som genom dylika tillställningar uppväckes bland de olika folklagren i samhället. Däraf alstras en söndring, hvilken hos den ena parten är på väg att utplåna t. o. m. känslan af nationell samhörighet.

Storstrejken har äfven lärt oss, hur nödvändigt det är att bättre och kraftigare än hittills gentemot samvetslösa, maktlystna ledare och agitatorer skydda den viktigaste af alla mänskliga friheter, friheten att arbeta. Men denna frihet är ett negativt begrepp, så länge fackföreningsväsendet skall pressas in i den socialistiska tvångströjan. Det socialdemokratiska skräckvälde, som börjat utbreda sina armar öfver landsbygden till våra landtarbetare, är farligare än mången föreställer sig, då redan så många skrämts till brott mot ingångna aftal.

De många aftalsbrott, som genom storstrejken framkommit, äro att beklaga, då därigenom den tillit till arbetsaftalen, man hittills haft, blifvit i hög grad rubbad. Då det emellertid är absolut nödvändigt, att mellan parter ingångna aftal respekteras, måste dessa hädanefter omgärdas med garantier för deras hållande, som man förut hoppats kunna undvara, och hvilkas åstadkommande gifvetvis kommer att möta afsevärda svårigheter. Det blir lagstiftningens sak att i görligaste mån skänka trygghet åt arbetsaftalen.

I sammanhang med den garanti, man kan komma att uppställa mot en fackförening eller dess organisation för aftals hållande, ligger nära tillhands att som ett viktigt erfarenhetsrön från storstrejken anföra det förhållande, att det ofta hörda kravet på fackföreningarnes juridiska ansvarighet såsom ett af de viktigaste önskemålen numera förlorat väsentligt i betydelse. En dylik ansvarighet förefinnes enligt nu gällande lag, men vid dess tillämpande sakna vederbörande fackföreningar ej kryphål, genom hvilka de draga sig undan från allt ansvar. Ett sådant förfarande torde nog vara svårt att genom lagstiftning effektivt förhindra. Dock måste något göras för att höja och stärka värdet af fackföreningarnes ansvarighet.

Landtarbetarestrejken har äfven lärt oss, att det icke möter svårigheter anskaffa frivillig hjälp, att denna frivilliga hjälp kan utföra ett relativt godt arbete, att arbetena kunna verkställas i rätt tid oaktadt väsentligen reducerad arbetsstyrka, samt att arbetet af dessa frivilliga jämte de icke strejkande utförts med större lust och intensitet än under vanliga förhållanden. Arbeten sådana som maskiners skötsel och dragares skoning har dock visat sig svårare att fullgöra, då därvid fordras mer fackkunskap. Därför böra vid egendomar, som när som helst kunna befara strejk, pålitliga oorganiserade arbetare eller vid bruksegendomar tjänstemän inöfvas i dessa arbeten för att vid konflikt kunna stå till hands. Inom föreningarnes reservkårer bör dylik fackkunskap förefinnas.

Då vi nu se tillbaka på 1909 års storstrejk, kunna vi vara ense om att, ehuru densamma i ringa grad berört jordbruket, den dock borde mana oss till fördubblade ansträngningar, vakenhet och omtanke för modernäringens väl. Därjämte hafva vi att anteckna äfven ett glädjande faktum, nämligen att bland landtarbetarne ett så litet fåtal deltagit i densamma. Detta visar, att landtbefolkningen i allmänhet mer än arbetarne i stad och industri bibehållit känslan för hvad heder och tro bjuda orubbad, samt ofantligt litet beröres af det hat, öfvermod och missnöje, som stundom griper arbetarne i städer och industricentra. Storstrejksledarne hade genom en landtarbetarestrejk tänkt sig bringa det sega statsskeppet att knaka i sina fogningar. Men försöket kom af sig vid ingången, och årets skörd kunde i allmänhet bärgas i lugn och ro. Heder åt dem, som inhöstade grödan och ej lystrade till förförarnes locktoner. Må vi därför på allt sätt söka stärka det band, som ej brast. Må vi på allt sätt och så långt det är oss ekonomiskt möjligt höja landtarbetarnes intresse för sitt yrke och kärlek till hemmet och därmed ödelägga den tyvärr mångenstädes gynnsamma jordmånen för kringströfvande agitatorers utsäde.

Bil. 23. Stockholms Kaféidkareförening.

(Redogörelse, meddelad af Stockholms kaféidkareförening.)

Då det blef ett faktum, att storstrejk skulle utbryta, skyndade naturligen alla fylla sina behof af såväl matvaror som malt- och läskedrycker, framförallt af de senare, då det, på grund af ovissheten, huruvida maltdrycker skulle få tillhandahållas, föll sig allt för vanskligt att inlägga några större lager däraf.

En och annan torde dock försett sig med ganska betydliga kvantiteter och gjorde därmed ej allt för dåliga affärer, då priset så godt som genast drefs upp till 20—25 öre pr $^1/_3$ lit. mot förut 16—18 öre. Då därtill kom, att en smörgås eller mindre portion lagad mat, enligt påbud, skulle serveras till hvarje flaska öl och därför togs särskildt betaldt, torde nog omsättningen snarare ökats än minskats för en del kaféägare.

Snart nog tog såväl malt- som läskedrycksförrådet slut, och då läskedryckerna äfven vid fabrikerna tack vare flitigt hämtande började tryta, sågo en hel del kaféägare sig nödsakade stänga sina affärer, och ej så få torde de varit, som stängde samma dag strejken började och icke öppnade, förrän den afblåsts, hvilket ju måste förorsaka ren förlust, då alla omkostnader för tjänare och hyror m. m. kvarstodo.

Efter första veckan började en betydande införsel af maltdrycker från landsorten, hvilken införsel stadigt steg. Detta visade tydligen, att allt flera kommo under fund med att det gick för sig både skaffa öl och sälja det, trots strejken, hvarför man kan säga, att någon brist på maltdrycker egentligen ingen gång förefanns.

Såsom ett totalomdöme kan sägas, att någon minskning af omsättningen å de kaféer, som kunde åstadkomma maltdrycker, knappast förekom, och vidare såsom ett för oss kaféidkare viktigt faktum, som tydligare än allt annat framgick under storstrejken, talet om att det är med öl allmänheten mest berusar sig, måste anses såsom fullkomligt grundlöst, enär inga som helst fylleriförseelser eller störande uppträden å ett enda kafé under hela storstrejken förekommo tack vare spritförbudet. En så lugn och sansad kafépublik som under denna tid torde aldrig förr förekommit i Stockholm.

Efter storstrejkens afblåsning inträdde nästan genast ett bakslag i kaféernas omsättning, hvilket allt sedan och allt fortfarande gör sig starkt gällande, och torde denna stagnation gjort sig mest märkbar å de kaféer, som hufvudsakligast besökas af arbetarepublik.

Äfven om ett uppsving under själfva strejktiden kunde hos en hel del kaféägare konstateras, torde året 1909—10 kunna betecknas som ett mycket dåligt affärsår för Stockholms kaféägare.

Bil. 24. Stockholms stads arbeten.

I. Byggnadskontoret.

(Redogörelse, meddelad af stadens byggnadschef.)

Storstrejkens förlopp.

Den 27 juli offentliggjordes Landssekretariatets beslut om storstrejk. Rörande kommunens arbetare bestämdes därvid, att arbetet ej skulle nedläggas vid belysnings-, vatten- och renhållningsverk.

På grund däraf afläts den 28 juli till Stockholms stads arbetares förtroendeman L. Nordgren förfrågan, huruvida trots gällande aftalsbestämmelser arbetena vid hus-, gatu- och hamnafdelningarna äfven vore afsedda att nedläggas.

Den 29 juli meddelade denne, att han icke för tillfället kunde besvara denna förfrågan.

Den 31 juli öfversändes till förtroendemannen en skrifvelse med erinran om aftalets bestämmelser rörande förbud mot strejk och påpekande af att staden på grund af ställningen på arbetsmarknaden undvikit att afskeda arbetare, som den utan olägenhet kunde undvara.

Sedan under tiden intill den 3 augusti, efter samråd med stadens öfriga arbetschefer, föreskrifter utfärdats och åtgärder vidtagits för att möta en eventuell storstrejk, framställde sistnämnda dag förtroendemannen muntligen till undertecknad det förslaget, att byggnadskontoret skulle nedlägga arbetet å hus-, gatu- och hamnafdelningarna för att arbetarna ej skulle behöfva begå aftalsbrott. Då detta nekades, bland annat på den grund, att staden genom en sådan åtgärd å sin sida skulle komma att begå aftalsbrott, särskildt mot dess oorganiserade arbetare, förklarade förtroendemannen, att arbetarna togo följderna af ett aftalsbrott, men att han ville ha konstateradt, att förslaget vore af honom framställdt.

Samma dag på aftonen fattade Stockholms stads arbetares förening beslut att i enlighet med Landsorganisationens proklamation deltaga i den allmänna arbetsnedläggelsen, hvarvid dock gjordes det undantag, att arbetare, som innehade cirka 25 tjänste- och 55 lefnadsår, ägde rätt att kvarstanna i sitt förutvarande arbete, hvilket beslut meddelades genom skrifvelse den 4 augusti. Dessutom lär det öfverlämnats till arbetarnas vid stenhuggerierna eget afgörande, huruvida de skulle deltaga i strejken eller icke.

För arbetets afslutande och beslutets fattande hade genom anslag å arbetsplatserna arbetarna delgifvits beredningsutskottets upprop af den 2 augusti till Stockholms stads arbetare.

Enligt uppgift från arbetarehåll röstade 733 för och 133 emot deltagande i strejken.

Då antalet arbetare den 28 juli utgjorde:

under byggnadskontoret	2,467
» renhållningsverket	608
» belysningsverken	1,300
» kyrkogårdsnämnden	269
» landtegendomsnämnden	209
» slakthus- och saluhallsstyrelsen	100
Summa	4,953

deltogo således af stadens samtliga arbetare i beslutet	personer	866 = 17,5 %
af hvilka röstade för strejk	»	733 = 14,8 %
och mot strejk	»	133 = 2,7 %

För utrönande af arbetarnas egen ställning för eller mot strejk tillfrågades byggnadskontorets arbetare hvar och en den 2 och 3 augusti

härutinnan och uppgåfvo sig önska arbeta	373 = 22,1 %
önska men icke våga	282 = 16,8 %
afvakta respektive förenings beslut	376 = 22,4 %
ärna nedlägga arbetet	651 = 38,7 %
Summa uttalanden	1,682

Bland yttre åtgärder, som vidtagits med anledning af storstrejken, må omnämnas:

Militärbevakning för skyddande af vattenledningsverkets egendom vid pumpstationer, vattenreservoarer och hufvudledningen från Norsborg anordnades, hvarvid militärpatrullering längs hufvudledningen verkställdes med hjälp af förhyrda automobiler.

Följande arbetsställen fridlystes, nämligen: Stockholms stads vattenledningsverks område vid Skanstull jämte Årstaviken öster om Årsta holmar, de inhägnade områdena i Kungsgatans förlängning mellan Norrlandsgatan och Hötorget, i den blifvande Katarinavägen från Renstjärnasgatan och västerut samt i östra ändan af Stadsgårdshamnen, det å kungl. Djurgården belägna område, som begränsas i norr af Allmänna Gränd, i öster af Falkenbergsgatans förlängning samt i söder och väster af Saltsjön samt Långholmen med dit ledande broar, hvarjämte tjänstgörande förmän tilldelades polismans befogenhet.

Den 4 augusti trädde strejken i verksamhet i beslutadt omfång och deltogo i densamma omkring 1,500 män och 65 kvinnor, under det att omkring 700 män och 20 kvinnor fortsatte arbetet, hufvudsakligast vid vattenledningsverkets drift och stenhuggerierna, förutom de åldringar, som med strejkledningens tillstånd ej deltogo i strejken.

Af bifogade tabell framgår arbetsstyrkans växlingar under strejkens olika hvardagar för hvart och ett af byggnadskontorets arbetsområden.

Den 9 augusti annonserades i Stockholms samtliga tidningar, med anledning af att typografstrejk väntades från den 10 augusti, om arbetares antagande vid byggnadskontoret med företrädesrätt för stadens förutvarande arbetare, som anmälde sig senast den 10 augusti kl. 12 middagen.

Annons om anställning infördes vidare den 1 och 2 september.

Försök af utomstående att inträngа å vattenledningens områden gjordes natten den 12—13 augusti vid Trekantsreservoaren samt den 14—15 vid Skanstullverket. Militärposteringen allarmerades af posterna med lösa skott, hvarpå de misstänkta individerna drogo sig undan utan att kunna anhållas. Den 3 september beslöt Landssekretariatet, att strejken skulle afblåsas och arbetet återupptagas morgonen den 6 september.

Arbetspersonalen vid Stockholms stads byggnadskontors arbeten
under tiden 2 aug.—15 sept. 1909.

Datum.	Antalet arbetande vid							Antal sjuka och permitterade.	Summa.
	arkitektur-afdelningen.	hamn-afdelningen.	gatu-afdelningen.	vattenledn.-afdelningen.	park-afdelningen.	förrådsafdelningen.	stenhuggerierna.		
Aug. 2	214	661	546	349	169	61	416	49	**2,465**
» 3	218	627	491	338	167	54	416	49	**2,360**
» 4	43	81	66	274	43	32	220	49	**808**
» 5	38	75	61	211	33	29	220	49	**716**
» 6	40	74	61	210	36	26	220	49	**716**
» 7	39	76	60	207	35	25	220	49	**711**
» 9	41	75	58	207	34	24	220	49	**708**
» 10	37	78	57	208	45	24	220	49	**718**
» 11	46	82	62	209	44	23	220	49	**735**
» 12	45	85	63	210	46	23	220	49	**741**
» 13	38	83	63	210	47	25	220	49	**735**
» 14	37	83	63	208	47	24	220	49	**731**
» 16	44	85	64	208	47	23	220	49	**740**
» 17	45	82	65	207	49	21	220	49	**738**
» 18	50	86	69	207	49	22	225	49	**757**
» 19	49	88	70	207	50	22	225	49	**760**
» 20	50	88	70	206	50	22	225	49	**761**
» 21	49	88	70	206	50	22	225	49	**759**
» 23	51	90	73	204	53	21	225	49	**766**
» 24	53	90	74	204	55	22	225	49	**772**
» 25	51	90	74	204	56	22	225	49	**771**
» 26	51	90	74	205	56	22	225	49	**772**
» 27	53	89	74	205	56	22	225	49	**773**
» 28	54	89	74	203	53	22	225	49	**769**
» 30	59	91	74	203	57	24	225	49	**782**
» 31	59	91	74	203	58	26	225	49	**785**
Sept. 1	58	93	74	203	59	25	225	49	**786**
» 2	59	93	74	201	64	26	225	49	**791**
» 3	59	94	74	201	65	26	225	49	**793**
» 4	57	94	74	203	66	25	225	49	**793**
» 6	80	107	75	211	66	28	225	—	**792**
» 7	90	120	75	211	66	28	225	—	**815**
» 8	95	120	75	210	66	29	225	—	**820**
» 9	96	158	179	235	126	31	249	—	**1,074**
» 10	98	236	188	253	126	44	249	—	**1,194**
» 11	98	264	188	253	126	44	249	—	**1,222**
» 13	101	436	193	265	126	40	269	—	**1,430**
» 14	102	444	195	266	126	41	269	—	**1,443**
» 15	102	450	196	259	126	45	275	—	**1,453**

Den 4 september annonserades att arbetsvilliga egde anmäla sig den 6 kl. 9—12 å angifna platser och torde af efterföljande tabell framgå, i hvilken omfattning arbetet efter hand kunde igångsättas.

Den 20 september kunde behofvet af egna arbetare anses vara fylldt, sedan det beslutats att öfverlämna en del arbeten på entreprenad i stället för att utföra dessa med egna arbetare.

Strejkens afblåsning delgafs arbetscheferna medelst skrifvelse af den 4 september från förtroendemannen, hvari denne angående lösande af föreliggande eller blifvande tvistigheter hänvisade till punkt 4 uti Landsorganisationens cirk. n:r 116, hvarpå undertecknad och direktören vid gas- och

elektricitetsverken gemensamt den 5 september med påpekande att ifrågavarande aktstycke icke vore tillämpligt för Stockholms stads arbetare, samt att sättet för arbetarnas antagande vore genom annons i tidningarna angifvet, meddelade, att de icke under några förhållanden komme att inlåta sig på några som helst förhandlingar i anledning af de skedda aftalsbrotten eller i samband därmed stående frågor.

Samtidigt infördes i tidningarna ett tillkännagifvande, att på grund af aftalsbrotten de förutvarande bestämmelserna angående arbets- och löneförhållanden hade upphört att gälla för de stadens verk och arbetare, där strejk egt rum; kommande dock desamma att t. v. tillämpas för de vid ifrågavarande verk och arbeten anställda arbetare, som under storstrejken kvarstått i arbete.

Då aftalsbrotten medfört svårighet att omedelbart finna en ny form för antagandet af arbetare, skedde detta under och närmast efter strejken på så sätt, att hvarje arbetare särskildt anställdes med det träffade aftal, att, intill dess närmare bestämmelser för arbetsanställning och arbetsaflöning blifvit fastställda, vid aflöningen skulle tillämpas förut gällande grunder.

Dessa provisoriska aftal hafva sedermera utbytts för alla åter- eller nyantagna mot fullständigt utarbetade personliga aftal.

Storstrejkens följder.

Under strejken och därpå följande dagar tills normala förhållanden inträdt, gingo arbetarna förlustiga vid:

	Dagsverken. Antal	Aflöningsbelopp. Kronor
Arkitekturafdelningen	5,081	23,880: 70
Hamnafdelningen	19,662	92,411: 40
Gatuafdelningen	12,272	57,678: 40
Parkafdelningen	3,576	16,807: 20
Vattenledningsafdelningen	4,012	18,856: —
Stenhuggerierna	7,316	34,385: 20
Förrådsafdelningen	1,193	5,607: 10
Tillsammans	**53,112**	**249,626: —**

Häri är dock ej inräknad den förlust, som uppkommit genom den fasta arbetarestammens minskande, på grund af att obehöflig arbetsstyrka, hvilken af hänsyn till arbetarna förut ej afskedats, efter strejken icke återanställdes, ej heller de antagligen betydande strejkunderstöd, som de i tjänst kvarstående synas hafva måst utbetala.

Minskningen i arbetsstyrkan framgår af efterföljande tablå öfver antalet af byggnadskontorets arbetare vid olika tidpunkter.

Afdelning.	3/8	11/10	29/10
Arkitekturafdelningen	214	139	172
Hamnafdelningen	661	495	524
Gatuafdelningen	546	303	328
Parkafdelningen	369	124	107
Vattenledningsafdelningen	349	280	315
Stenhuggerierna	416	321	321
Förrådsafdelningen	61	67	61
Tillsammans	**2,616**	**1,729**	**1,828**

Af de sålunda ej återanställda torde de flesta såsom varande tillfälligt anställda redan under strejken återvändt till landsorten samt en del fått annan anställning bland annat vid de af staden anordnade entreprenadarbetena; af de 1,555—1,616 strejkande anmälde sig vid strejkens slut ej fler än 1,331 som arbetsvilliga. Enligt meddelande af förtroendemannen lära f. n. af stadens samtliga f. d. arbetare endast 150—200 vara utan anställning.

Staden har såsom arbetsgifvare äfven fått vidkännas direkta och indirekta förluster genom storstrejken.

Vid densammas början anbefalldes, att alla på grund af strejken förorsakade direkta kostnader, för hvilka nyttig valuta ej bekommits, skulle föras på ett särskildt konto. Detta visar följande utgiftsposter för:

annonser, tryck, meddelanden etc.	892: 86
arbetsplatsers och driftverks bevakning, inkvarteringsåtgärder m. m.	16,067: 81
aflöning till ej i strejken deltagande förmän m. fl.	17,546: 75
Tillsammans kronor	**34,507: 42**

Förutom dessa direkta kostnader har staden tillskyndats ej beräkningsbara förluster genom att hela administrationen måst upprätthållas i oförändrad grad; genom att arbetena varit stillastående ungefär 6 veckor under den för dem gynnsammaste arbetstiden och således måst uppskjutas till en arbetsperiod med otjänligare väderlek och kortare dagar, så att konstgjord uppvärmning och belysning måst tillgripas; genom att redskap och maskiner stått obegagnade; genom att vissa materialier, såsom cement, virke m. m. under upplagstiden undergått försämring, samt genom att staden ansett sig böra bibehålla i tjänstgöring alla de åldringar, hvilka genom Landssekretariatets beslut skulle undantagas från arbetsnedläggelsen, och hvilkas mindervärda arbete staden fått betala.

Af särskilda olägenheter må framhållas följande:

1:o) Inflyttningen i f. d. Skomakareämbetets hus, i Börshuset samt i Aktiebolaget Göteborgssystemets förhyrda lokaler i n:r 4 Brännkyrkagatan blifva betydligt försenade; detsamma kommer med sannolikhet att ske med öfriga under byggnad varande hus, såsom arbetarebostadshusen i kv. Beckbrännaren större, Järnet och Trädgårdsmästaren samt i Hjorthagen, vidare tullhuset i Stadsgården och Johannes brandstation.

2:o) Renovation af Börshusets fasader kan ej afslutas före instundande vinter.

3:o) Trafikförhållandena å ett stort antal gator hafva varit synnerligen otillfredsställande på grund af ofullbordade gatuarbeten.

4:o) Bottengräset å en stor. del af parkernas gräsplaner har förkväfts genom att gräset ej i tid kunnat afmejas.

5:o) Vid vattenledningen har rörledningsarbeten och filterbyggnaden vid Norsborg försenats, hvarjämte den beslutade utvidgningen af kolskjulet därstädes ej kan företagas detta år; dessutom har ett filter ej fått den vanliga årliga sandpåfyllningen.

Erfarenheter från storstrejken.

Ehuru storstrejkens utgång blef sådan, att ett återupprepande af densamma inom närmaste tiden ej är sannolik, torde det vara allt för djärft att tro, att ej ett försök i samma riktning, och då med af vunnen erfarenhet ökad styrka, kan förr eller senare komma att anställas. Samhällets

plikt att draga lärdomar af det skedda och inrätta sig därefter torde därför vara oafvislig. Blotta medvetandet, att samhället står rustadt att på nytt om så erfordras upptaga striden, torde verka nedsättande på benägenheten att förnya försöket.

Här nedan äro därför sammanförda några synpunkter, som jag på grund af årets erfarenhet anser böra beaktas vid bedömandet af de åtgärder kommunen såsom sådan bör vidtaga för att motarbeta ett återupprepande af årets händelser. Att omöjliggöra en allmän arbetsnedläggelse vid kommunens verk anser jag vara omöjligt; det finnes ju tillfällen då lagarna tiga. Men om ej samhället är i fullt uppror, bör dylikt ej kunna förekomma.

Ett af medlen häremot torde ligga i lämpligt afvägda former för arbetspersonalens anställande.

De från 1905 i hufvudsakligen oförändrad form gällande bestämmelserna för kommunens arbetare lida af åtskilliga brister. De hade ej form af ett verkligt kollektivaftal, uppgjordt med en befintlig organisation af stadens arbetare, utan mera form af öfverenskommelse mellan staden och vissa förtroendemän för vissa organiserade arbetare, under det att de oorganiserade endast förutsättes såsom biträdande öfverenskommelse. Huru stor del af kommunens arbetare före strejkens utbrott voro oorganiserade, är ej tillräckligt utredt, men af alla byggnadskontorets arbetare, som f. n. äro i tjänst, äro enligt egen uppgift

oorganiserade	978 = 56,5 %
organiserade	751 = 43,5 %

Af de organiserade tillhöra 559 Stockholms stads arbetares förening, under det att de öfriga 192 tillhöra icke färre än 18 olika organisationer. Sakna de utsedda förtroendemännen vilja eller auktoritet att upprätthålla aftalets bestämmelser, är detsamma af ringa värde, åtminstone för den ena parten. Detsamma gäller, så länge det icke existerar reela garantier mot aftalsbrotts begående, däri inberäknadt lämpliga lagbestämmelser rörande arbetsaftal, egnade att stärka de lättförleddas och vankelmodigas pliktkänsla. Slutligen äro kollektiva aftal olämpliga, då beslutanderätten ligger hos en vid stadens verk alltid befintlig majoritet af mer eller mindre löst och för kanske kort tid anställda grofarbetare gent emot minoritet af äldre, besinningsfullare och mera kvalificerade arbetare med mera utpräglad ansvarskänsla; om ock de gällande bestämmelserna visade sig kunna förebygga deltagande från stadens arbetares sida i 1908 års arbetsnedläggelse, voro de dock ej tillfyllest under den 1909 igångsatta storstrejken, trots det att enligt hvad ofvan visats, de, som förklarat sig afgjordt önska nedlägga arbetet, vore i en afgjord minoritet (14,8 %) af samtliga arbetare.

På grund af dessa brister i det gamla aftalet kunde det ej tillämpas vid anställning af nya arbetare efter strejkens slut; då nya kollektivaftal ej kunde träffas med ännu icke antagna arbetare, återstod endast för arbetscheferna att utarbeta bestämmelser för nya personliga aftal, hvarvid som ett försök att upprätthålla aftalets helgd infördes bestämmelser om innehållande af viss del af aflöningen för driftsarbeten, där olägenheten af en arbetsnedläggelse vore störst, hvaremot vid öfriga arbeten, där arbetsnedläggelse visserligen kunde medföra kostnader och olägenheter men ej större faror, dylikt innehållande af aflöningen ej ansågs behöfva ifrågakomma. Mot dessa aftal, som visserligen äro endast från ena sidan fastställda men utaf en arbetsgifvare, som ej kan misstänkas vilja missbruka sin ställning, synes under nuvarande förhållanden inga väsentliga anmärkningar kunna framställas.

Skola framdeles kollektiva aftal mellan staden och dess arbetare komma till stånd, böra de uppgöras gruppvis så, att de gälla arbetare med gemensamma intressen och med tillgodoseende af äfven det betydande antal arbetare, som står utanför de egentliga fackföreningarna.

Det förnämsta medlet att ordna stadens arbetareförhållanden torde dock vara att gifva de för staden viktigaste arbetarefunktionärerna, d. v. s. de mest kvalificerade, en fast anställning med tillförsäkrade förmåner och därigenom läggande i deras eget intresse att oafbrutet fullgöra sina åtaganden, och torde jag i ett annat sammanhang vid afgifvande af yttrande rörande herr Wassbergs motion få tillfälle att återkomma till denna fråga.

Ifrån arbetarehåll har framhållits, att staden borde undvika användande af entreprenörer för utförande af sina offentliga arbeten och i stället använda sig af en duglig och pålitlig stam af egna arbetare. Erfarenheten från storstrejken, då dessa arbetare trots aftal och uttalade varningar och utan att vara i någon som helst intressekonflikt med staden såsom dess arbetsgifvare, öfvergåfvo sina poster, ger vid handen, att den framhållna pålitligheten ej varit af stort värde. Så länge förhållandena ej lämnat mera betryggande säkerhet mot förnyade arbetsinställelser, torde en ökad arbetarestam förorsaka staden större olägenhet än fördelar, hvadan årets erfarenhet ej gifvit ökad styrka åt den framhållna uppfattningen.

En garanti mot storstrejkens återupprepande torde vidare ligga i utbredande af den redan förut kända uppfattningen, att ett allmännare nedläggande af kommunens arbeten icke berör något vitalare intresse, såvida det ej drabbar driftsverken, vatten-, belysnings- och renhållningsverken samt kommunikationsmedlen och begrafningsanstalterna. Men äfven om så sker, har erfarenheten från belysningsverken och spårvägarna visat, att allmänandan är tillräckligt stor, för att samhället däraf ej behöfver förlamas. En utsträckning af arbetsnedläggelsen till de öfriga driftverken hade visserligen medfört ytterligare svårigheter, som dock af allt att döma hade kunnat öfvervinnas. Hvad vattenledningsverket beträffar, äro sådana åtgärder vidtagna, att dess drift skulle kunnat upprätthållas under afsevärd tid med byggnadskontorets egna krafter utan anlitande af utomståendes biträde. Under sådant förhållande torde renhållningsverkets uppgift under en eventuell arbetsnedläggelse betydligt underlättas, om ett vidsträcktare bruk af vattenklosetter kommer till stånd, hvilket således synes böra uppmuntras. En följd däraf bör vara ett mera tidsenligt ordnande af vårt afloppssystem i enlighet med afgifvet förslag, hvarigenom äfven våra naturliga vattendrag skulle blifva mindre förorenade, så att dess vatten utan för stora olägenheter skulle kunna användas för vissa behof, om vattenledningen genom något tillfälligt afbrott sattes ur funktion. Af hänsyn härtill synes äfven vara lämpligt att vidmakthålla stadens offentliga grundvattenspumpar, hvilket nu försummats, såsom en allmän undersökning af stadens pumpar före strejken visade vara fallet. Det torde t. o. m. böra tagas i öfvervägande, om ej i och med stadens utvidgning nya pumpar allt framgent borde anläggas.

Som användningen af de ständigt förbättrade tekniska hjälpmedlen skapar ökadt oberoende af mänsklig arbetskraft, bör vidare, där så kan ske, denna senare utbytas mot maskinkraft, exempelvis genom användande af maskineldning.

I sammanhang därmed bör ingå såsom en skyldighet för stadens tekniska personal af alla grader att icke allenast i grund. känna utan äfven kunna praktiskt handhafva olika maskinella anordningar, såsom ångmaskiner, kranar, automobiler m. m. samt vidmakthålla denna färdighet för att vid behof kunna ingripa. Under strejktiden vidtogos vid byggnadskontoret åtgärder i detta syfte.

Slutligen hafva förslag väckts att genom lagbestämmelse ålägga medborgare skyldighet att deltaga i vissa arbeten vid under vissa förhållanden inträdda behof. Erfarenheten har visat, att dylik arbetshjälp står att ernå på frivillighetens väg, hvilket också torde vara lättare att åstadkomma än med lagbestämmelse, och det är att förmoda, att denna offervillighet kommer att växa allt efter den fara, för hvilken samhället blir utsatt. Utan att sålunda vilja underskatta det stöd, som lämpliga lagbestämmelser kunna förläna den frivilliga arbetshjälpen, synes det mig dock, som lagstiftning ensam ej skulle förmå lämna erforderlig trygghet, utan att densamma måste grundas på frivillig offervillighet. Utan att förorda uppsättande af frivilliga permanenta s. k. skyddskårer, synes det mig, att det borde åligga kommunens arbetsledare att hvar och en för sitt verk hafva planlagt och satt i system sättet för uppehållande af de olika verkens provisoriska drift med tillgängliga ordinarie och delvis på förhand vidtalade frivilliga krafter.

II. Gas- och elektricitetsverken.

(Redogörelse, meddelad af verkens direktör.)

Svenska Arbetsgifvareföreningens åtgärd att successivt utvidga den under årets förra del igångsatta lockouten till äfven andra än de af arbetarne direkt angripna industrigrenarna besvarades af Landsorganisationen med den bekanta proklamationen af den 27 juli, påbjudande allmän storstrejk från och med den 4 augusti. I detta aktstycke gjordes emellertid uttryckligt undantag för de arbetsområden, där strejk vore att anse som direkt samhällsvådlig; dessa undantagsbestämmelser gällde bl. a. belysningsarbetare, hvadan Stockholms gas- och elektricitetsverk trots den tillspetsade situationen syntes tillförsäkradt en ostörd fortsättning af sin verksamhet. Stadsfullmäktiges beredningsutskott, som sammanträdt för att rådgöra om de kommunala verkens ställning under strejken, aflät den 2 augusti en skrifvelse till vederbörande nämnder och styrelser, innehållande bl. a. en anmodan att för stadens arbetare påpeka den punkt i gällande arbetsaftal, som stadgade förbud för arbetsnedläggelse i hvarje form. Denna skrifvelse jämte meddelande från styrelsen öfver gas- och elektricitetsverken, att åtgärder vidtagits för beredande af eventuellt erforderligt skydd åt de arbetande, delgafs verkens personal genom anbringande af anslag.

Försiktigheten bjöd gifvetvis ovillkorligen att på lämpligt sätt söka skydda stadens dyrbara egendom under de abnorma förhållanden, som voro att vänta, äfvensom att tillförsäkra arbetarne vid verken skydd, om, hvilket vore tänkbart, de utsattes för otillbörliga påtryckningar. I samråd med vederbörande myndigheter beslöt därför verkets ledning anordnande af militärbevakning för hindrande af obehöriga att inträda på verkens områden, och tog bevakningen sin början tisdagen den 3 augusti.

Sålunda förlades vid Värtagasverket en trupp på 50 man, under befäl af en löjtnant, hvarjämte strax utanför Värtagasverket förankrades en kanonbåt, hvars manskap äfven bestred vakthållningen vid strandområdet. Till gasklockan n:r 5 afdelades 5 man, till ångcentralen vid Värtan 36 man, under befäl af en löjtnant, vid Tulestationen stationerades 18 man samt vid understationerna 29 man.

Kavalleripatruller fingo uppdrag att bevaka hufvudgasledningarna mellan Värtagasverket och staden.

Genom kungörelse af den 5 augusti tillkännagafs dessutom fridlysning af verken och närmast kringliggande områden.

På framställning från verkens styrelse har fridlysningen tills vidare utsträckts till 1909 års slut.

Den ofvan beskrifna militärbevakningen hade man sökt anordna så litet uppseendeväckande som möjligt, och i regel kunde ingen arbetare se någon bevakningspersonal från sin arbetsplats, då militären helt och hållet var förlagd utom själfva arbetslokalerna.

Arbetets gång på arbetsplatserna har icke af militären öfvervakats.

Vid det sammanträde, som den 4 augusti hölls af verkens styrelse, och i hvilket äfven några af drätselnämndens andra afdelnings medlemmar jämte byggnadschefen, renhållningsdirektören, förste ingenjören för vattenledningsverket samt öfveringenjörerna Knös och Decker deltogo, redogjorde jag för de vidtagna åtgärderna och meddelade till slut, att Landssekretariatets ordförande föregående afton framfört arbetarnes missnöje med militärbevakningen, och hemställde han, huruvida den ej kunde indragas, enär han ej eljest kunde svara för följderna. Af den diskussion om denna fråga, som härefter uppstod, framgick som de närvarandes mening, att det ej vore möjligt att uppfylla arbetarnes begäran, hvarefter styrelsen beslöt delgifva arbetarne, att de vidtagna åtgärderna i hvarje fall voro erforderliga för skyddande af verkens dyrbara egendom för våldsverkan utifrån.

Delgifvandet skedde genom ett anslag.

Emellertid gjordes från en del arbetares sida erinringar mot vissa af de träffade militära dispositionerna. Så yrkades vid Tulestationen, att militärbevakningen icke skulle ställas på gatan utan förläggas till gården. Så skedde också. Vid Värtaelektricitetsverket framhölls däremot, att militärbevakningen borde förläggas utom det inhägnade området. För att om möjligt tillmötesgå detta, företogs besiktning af mig och vederbörande arbetsledare jämte polismyndighet, hvarvid emellertid befanns att för denna händelse skulle kräfvas vida talrikare bevakningspersonal. Inkallandet af en större styrka kunde då lätt framstå såsom en utmaning.

Om dispositionen vid Värtagasverket märktes intet egentligt klander, till dess på förmiddagen den 5 aug. belysningsverkens arbetare genom tre deputerade till mig framlämnade en skrifvelse, innehållande utdrag ur protokoll, hållet vid ett arbetaresammanträde föregående afton.

Med anledning häraf hölls sammanträde med bemälde kommitterade inför mig och vederbörande öfveringenjörer, därvid till en början förhandlades angående hvilka åtgärder skulle vidtagas för förändringar med den militära bevakningen, hvartill vi förklarade oss vilja på allt sätt medverka, under förutsättning att bevakningens effektivitet mot yttre åverkan ej minskades. Under sammanträdets gång visade sig dock, att mötet i själfva verket beslutit, att all militärbevakning, så väl utom som inom de inhägnade områdena, skulle ovillkorligen borttagas, och således verken ställas utan effektivt skydd för olyckshändelser utifrån. Kommitterade afgåfvo också slutligen följande skriftliga förklaring såsom tillägg till mötets officiella protokoll:

»Undertecknade kommitterade få till förtydligande af ofvanstående skrifvelse meddela, att gårdagens möte med stor majoritet vid votering angående huruvida bevakning skulle få vara anordnad utanför områdena, eller om den skulle helt och hållet borttagas, beslutat i enlighet med det

senare alternativet. För ett riktigt återgifvande af mötets beslut böra därför orden 'från arbetsplatserna' efter orden 'militärens borttagande' i skrifvelsens första stycke bortfalla.

Stockholm den 5 augusti 1909.

Emil Andersson. E. Sabelström. L. O. Larsson.»

Då det naturligen ej var möjligt att lämna anläggningarna utan bevakning, var strejk således oundviklig. Den situation, som härigenom uppstod, var synnerligen allvarsam, i det att på morgonen den 6 augusti större delen af den vid verken sysselsatta arbetsstyrkan i följd af beslutet nedlade arbetet, hvarvid för gasverket, som i stor utsträckning är beroende af mänsklig arbetskraft, svårigheterna gifvetvis blefvo större än för elektricitetsverket, som genom arbetsnedläggelsen ej förlorade den för verkets drift absolut oundgängliga personalen. Arbetsnedläggelsens omfattning framgår af följande siffror: Den 31 juli arbetade vid gasverket 831 man, däraf 131 nybyggnadsarbetare, vid elektricitetsverket 390, hvaraf 144 nybyggnadsarbetare, den 7 augusti var antalet arbetare vid gasverket 311, vid elektricitetsverket 97; samtliga nybyggnadsarbetare vid båda verken nedlade arbetet.

Ett särskildt omnämnande förtjänar i detta sammanhang gasverkets lykttändarekår, *som vid detta tillfälle utan tvekan gjorde sin tjänsteplikt.*

För att moraliskt stödja dem af verkets arbetare, som möjligen vacklade i sin uppfattning, lät jag tillsammans med öfveringenjörerna den 6 augusti vid verken uppsätta ett härför lämpadt anslag.

Allt sedan oron på arbetsmarknaden antagit hotande karaktär, hade man för att möta alla eventualiteter vidtagit åtgärder för att upphäfva farorna af en arbetsnedläggelse. Hvad gasverket beträffar voro dessa förberedelser omfattande nog. Sålunda hade bland gasverkets tjänstemän, såväl bland de tekniska som bland de kamerala, uttagits arbetsvilliga att vid behof fylla uppgifter som maskinvakter, ångpanne- och retorteldare etc. Dessa tjänstemän erhöllo samma dag, som den ofvan nämnda deputationen förhandlade med undertecknad, mobiliseringssedlar, innehållande fullständiga uppgifter, hvilka satte vederbörande i stånd att vid utbrytande strejk utan tidspillan kunna orientera sig på deras nya arbetsplats vid Värtagasverket. De anordningar, som där vidtagits, afsågo inlogering och bespisning af de arbetande, sålunda voro i de två verkstadshusen logement med bäddar inrättade för de båda under dagen arbetande vakterna, hvaremot för nattvakten anordningar vidtagits för ostörd hvila under dagen i den verket tillhöriga villabyggnaden Mariedal vid Lilla Värtan, omedelbart utanför verkets inhägnade område. I ett af verkstadshusen var en rymlig mathall inrättad; för mathållningen hade öfverenskommelse träffats med A. B. Avéns matvaruaffär.

Reservpersonalen, som sent på torsdags afton fick kännedom om, att verkens personal från och med påföljande dag inställde arbetet, hade order, att så snart arbetet nedlades, i god tid inställa sig vid Värtagasverket. Tack vare den på förhand genom vederbörande ingenjörer väl planlagda organisationen kom därför arbetsinställelsen fredagen den 6 augusti kl. 6 f. m. ej att innebära någon allvarlig rubbning i verkens drift utan blef fastmer ett i god ordning verkställdt vaktombyte, där hvar och en af de nyinträdande kunde, hufvudsakligen med hjälp af förut meddelade instruktioner, finna sig till rätta.

De anspråk, som vid denna tidpunkt ställdes på gasverkets produktionsförmåga, voro gifvetvis ej så stora som under normala förhållanden

Arbetsstyrkan vid Stockholms gas- och elektricitetsverk

den 31/7—1/10 under storstrejken 1909 och under år 1908.

	31/7 1/8	7/8	14/8	21/8	28/8 31/8	4/9	10/9	15/9 16/9	25/9	30/9 1/10	4/10	11/10
År 1909.												
Värtagasverket.												
Gamla arbetare	325	69	73	79	81	96	—	207	—	333	336	341
Nyantagna d:o	—	—	1	6	39	64	—	74	—			
Frivilliga	—	97	89	81	92	74	—	—	—	—	—	—
Summa	**325**	**166**	**163**	**166**	**212**	**234**	—	**281**	—	**333**	**336**	**341**
Klaragasverket.												
Gamla arbetare	**48**	**9**	**9**	**9**	**9**	**9**	—	**16**	—	**49**	**50**	**52**
Distributionen.												
Gamla arbetare	327	233	219	216	227	232	—	266	—	318	321	326
Nyantagna d:o	—	—	—	—	1	2	—	29	—			
Summa	**327**	**233**	**219**	**216**	**228**	**234**	—	**295**	—	**318**	**321**	**326**
Elektricitetsverket.												
Gamla arbetare	339	97	98	99	106	—	205	220	228	282	278	296
Nyantagna d:o	—	—	—	—	—	—	10	25	44			
Summa	**339**	**97**	**98**	**99**	**106**	—	**215**	**245**	**272**	**282**	**278**	**296**
Byggnadsarbeten.												
Gasverkets	131	—	—	—	—	—	—	116	—	136	141	159
Elektricitetsverkets gamla arbetare	130	8	8	10	14	—	—	101	—	117	128	131
Nyantagna d:o	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
Summa	**261**	**8**	**8**	**10**	**14**	—	—	**217**	—	**253**	**269**	**290**
Summa summarum	**1,300**	**513**	**497**	**500**	**569**	—	—	**1,054**	—	**1,235**	**1,254**	**1,305**
År 1908.												
Gasverket.												
Driften	338	—	—	—	373	—	—	—	—	431	—	—
Distributionen	312	—	—	—	307	—	—	—	—	269	—	—
Elektricitetsverket	270	—	—	—	216	—	—	—	—	207	—	—
Byggnadsarbeten.												
Gasverkets	23	—	—	—	47	—	—	—	—	50	—	—
Elektricitetsverkets	111	—	—	—	182	—	—	—	—	170	—	—
Summa	**1,054**	—	—	—	**1,125**	—	—	—	—	**1,127**	—	—

under denna årstid, då ju bl. a. de industriella verken nu stodo stilla, men likväl betydande nog. Följande sammanställning visar gastillverkningen under tiden juni—september åren 1908 och 1909:

	1908.	1909.
Juni	1,764,170 kbm.	1,970,680 kbm.
Juli	1,711,590 »	1,963,310 »
Augusti	2,083,700 »	1,921,120 »
September	2,905,830 »	2,846,710 »

Sammanställningen sid. 108 visar den arbetsstyrka, som under strejken uppehöll gasverkets drift samt för jämförelses skull den däremot svarande arbetsstyrkan år 1908.

Då gasverket utom gastillverkningen äfven drifver en omfattande tillverkning och försäljning af biprodukter, utsattes gifvetvis äfven dessa grenar af verkets rörelse genom strejken för vissa svårigheter, som dock ej visade sig vara af större betydelse; sålunda torde alla leveransförpliktelser kunna fullgöras, om ock senare än beräknadt.

Som i det föregående antydts, var den vid elektricitetsverket genom arbetsnedläggelsen uppkomna situationen ej på långt när så allvarsam som vid gasverket, beroende dels på elektricitetsverkets ringa behof af mänsklig arbetskraft, dels ock därpå, att verkets drift till stor del skötes af särskildt kvalificerad personal, hvars intressen ej sammanfalla med de strejkandes. Då alltså endast en del af verkets eldare och montörer samt en del elektrici lämnade arbetet, behöfde som handräckning endast ett par af verkets tjänstemän inkallas. Vid ett tillfälle, då det gällde lossning af en kolångare, biträdde emellertid större delen af verkets tjänstemannapersonal.

Genom den rådande stagnationen i spårvägs- och fabriksdrift blef gifvetvis ej heller elektricitetsverket så starkt taget i anspråk som under normala förhållanden, såsom framgår af följande sammanställning öfver förbrukad likströmsenergi:

	1908.	1909.
Juni	762,012 kwt.	906,716 kwt.
Juli	757,009 »	923,556 »
Augusti	876,724 »	522,531 »
September	1,121,671 »	1,134,202 »

Arbetsstyrkan framgår af sammanställningen sid. 108.

Under den långvariga strejken uppehölls verkens drift på nöjaktigt sätt, och de vidtagna anordningarna fungerade redan från början till belåtenhet. Den ursprungligen anordnade matordningen, egentligen afsedd endast för kortare tid, blef emellertid genom strejkens långvarighet väl dyrbar. Genom tillmötesgående från Svenska Redareföreningen anskaffades därför ett logementsfartyg, Aljuca, ombord på hvilket billigare mathållning, till hvilken vederbörande arbetare bidrogo med 75 öre pr man och dag, anordnades.

Redan under strejkens första skede lät jag genom annons tillkännagifva, att arbetare, som önska anställning vid verken, kunna anmäla sig, hvarvid de af verkens gamla arbetare ägde företräde, som före tisdagen den 10 augusti gifvit sig tillkänna. Såväl denna åtgärd som den under strejkens gång fortsatta annonseringen efter nya arbetare af olika kategorier lämnade emellertid till en början ett tämligen klent resultat. I den mån

tiden gick, steg dock de sökandes antal högst betydligt, så att under de sista strejkdagarna hade efter mycket strängt urval c:a 64 arbetare nyantagits vid gasverket och c:a 10 vid elektricitetsverket.

Genom Landssekretariatets bekanta s. k. »rationella klyfning» af den 4 september inskränktes emellertid konflikten till de under Svenska Arbetsgifvareföreningen hörande industrigrenarna, och de aftalsbrytande kommunalarbetarne lämnades åt sitt öde. Bland dessa gjorde sig likväl den uppfattningen gällande, att de nu alla som en man skulle efter strejkens slut återgå till arbetet. I anslutning till denna uppfattning erhöll jag jämte vissa andra af stadens arbetschefer söndagen den 5 september en skrifvelse härom.

Som svar härå aflät jag tillsammans med stadens byggnadschef en skrifvelse till arbetarnes förtroendeman.

Då verkens gamla personal måndagen den 6 september kl. 6 f. m. i samlad trupp infann sig vid verken, insläpptes ingen på arbetsplatsen utan tillkännagafs, att arbetsvilliga ägde att anmäla sig på kontoren vid Torsgatan respektive Tulegatan. Här meddelades, vid Torsgatan genom anslag, vid Tulegatan af öfveringenjör Decker personligen, att endast de, som voro villiga att underteckna personliga kontrakt, emottogos till erhållande af anställning på de villkor, som af de nya kontraktsbestämmelserna angifvas. Den nya antagningsformen tillkännagafs också samma dag genom annons i de dagliga tidningarna.

Den gamla personalen, som i stort antal hade infunnit sig utanför kontorsbyggnaderna såväl vid Torsgatan som vid Tulegatan, lät så godt som mangrant anteckna sig för erhållande af anställning på de nya villkoren. Härvid må som en egendomlighet anmärkas, att samma personal på ett möte någon af de föregående dagarna med öfverväldigande majoritet uttalat sig för en återgång endast på det förut gällande kollektiva aftalets grunder och så godt som enhälligt (med ungefär 1,000 röster mot 15 enligt »Svaret») förkastat de personliga kontrakten.

Antagandet af ny personal, hvarvid gifvetvis i stor utsträckning förut vid verket anställda arbetare reengagerades, gick nu tämligen raskt, så att tisdagen den 14 september de sista af de tjänstemän, som biträdt vid uppehållandet af driften vid Värtagasverket, kunde återtaga sitt vanliga arbete. Onsdagen den 22 september indrogs militärbevakningen och i samband härmed vidtogs den åtgärden att genom hemställan till Öfverståthållareämbetet förskaffa några därtill lämpliga personer bland verkens underbefäl och arbetare (den 1 okt. 70 st.) polismans befogenhet och skydd. Åt dessa uppdrogs den vakthållning vid verken, som kunde blifva erforderlig, äfvensom uppgiften att, om så skulle komma i fråga, skydda verkens arbetare. Genom anslag tillkännagafs nämligen arbetsledningens fasta beslut att med alla till buds stående lagliga medel skydda och upprätthålla rätten för en hvar att fritt och okränkt deltaga i arbetet.

Genom storstrejken har gifvetvis gas- och elektricitetsverken lidit rätt betydande förluster. Dit måste först räknas de direkta utgifter för bespisning etc. af den under strejken arbetande frivilliga personalen, jämte gratifikationer åt dessa samt de indirekta, grundade på minskad produktion.

Ur dessa synpunkter verkställda beräkningar, som gifvetvis ej kunna göra anspråk på exakthet, då för de indirekta förlusterna antaganden och uppskattningar måste göras, gifva vid handen att

för gasverket förlusterna blifva ..... c:a 97,000 kronor,
för elektricitetsverket..... ..... c:a 38,000 kronor.

Bil. 25. Boktryckareföreningen och storstrejken.

(Redogörelse, meddelad af Allm. Sv. Boktryckareföreningen.)

Till belysande af ställningen inom facket vid tiden omedelbart före storstrejkens början åberopa vi följande kungörelse, som var införd i Typografförbundets organ, Svensk Typograftidning, för den 1 aug.

Till Svenska Typografförbundets medlemmar!

Med anledning af de utbrutna konflikterna mellan Svenska Arbetsgifvareföreningen och Landsorganisationen få vi härmed, på förekommen anledning, meddela, att förbundet ej är indraget i dessa och ej heller anmodats, hvarken på ena eller andra sättet, att ingripa i desamma. Medlemmarna ha sålunda endast att följa och hålla gällande aftal.

Med den osäkerhet, som för närvarande råder på arbetsmarknaden, kan dock följa, att vi af omständigheternas makt kunna bli berörda af den pågående striden. Det gäller således för medlemmarna att vara beredda på förändring i situationen.

Styrelsen följer striden med största uppmärksamhet och kommer att med all kraft häfda så väl medlemmarnas intressen som förbundets ställning till öfriga arbetareorganisationer.

Då vår mening är, att Svenska Typografförbundet bör hålla det aftal, som ingåtts med Allm. Svenska Boktryckareföreningen, så anse vi tillika, att en stor del af tidningspressen borde mera opartiskt och objektivt bedöma och referera de pågående striderna, än som hittills skett, då denna omständighet kraftigt bidragit att ytterligare skärpa den spända situationen mellan kapital och arbete.

Medlemmarna böra lugnt afvakta meddelanden från förbundsstyrelsen, och afdelningsstyrelserna uppmanas att ofördröjligen till styrelsen meddela eventuella kontroverser, som kunna uppstå med anledning af den nuvarande situationen.

Stockholm den 28 juli 1909.

Förbundsstyrelsen.

Samma tidningsnummer innehöll äfven följande notis:

»Inom några dagar stå vi midt uppe i den största kamp mellan kapital och arbete, som någonsin utkämpats i vårt land. Allaredan nu äro omkring 50,000 arbetare utestängda och om måndag, den 2 augusti, skola enligt arbetsgifvarnas beslut ytterligare många tusental utkastas. Inför en sådan situation har Landsorganisationens Representantskap fattat det enda beslut, som var möjligt: att påbjuda allmän arbetsnedläggelse af alla de arbetare, som tillhöra Landsorganisationen.

Denna storstrejk skall taga sin början onsdagen den 4 augusti och det är sannolikt, att samtliga till Landsorganisationen anslutna organisationer skola ställa sig uppmaningen till efterrättelse.

Det beräknas, att storstrejken kommer att omfatta omkring 200,000 arbetare.

Det är arbetsgifvarnas i tid och otid använda taktik att vid den allra obetydligaste konflikt proklamera lockout eller hota med lockout, som framkallat denna situation. Detta arbetsgifvarnas tillvägagående har blifvit olidligt i längden, och särskildt i detta fall, då arbetsgifvareorganisationen med sina lockoutukaser vill tvinga arbetarna att acceptera väsentliga lönenedsättningar.

Därför har tålamodet nu brustit, och arbetarna gripa nu till storstrejkens fruktansvärda vapen för att ändtligen tvinga sina motståndare till förnuft.»

Sedan storstrejken tagit sin början och pågått några dagar utan att åstadkomma sådana resultat, som man från arbetarehåll väntat, torde på-

tryckningen utifrån och innifrån på Typografförbundet om dess deltagande i strejken hafva blifvit synnerligen kraftig. För att söka minska vikten af ett aftalsbrott gjorde förbundsstyrelsen framställning hos vår förening om att gällande aftal för en tid skulle upphäfvas. Denna framställning blef af vår styrelse förkastad.

Den 7 augusti beslöt Typografförbundets styrelse, att förbundets medlemmar från och med den 9 augusti på kvällen skulle nedlägga arbetet och meddelade Boktryckareföreningen detta på följande sätt:

»Härmed ha vi äran meddela, att vi med hänsyn till den situation, som nu inträdt, finna det nödvändigt till förbundets medlemmar utsända paroll om deltagande i storstrejken och arbetets nedläggande måndag kväll. Beslutet gäller alla de af förbundets medlemmar, hvilka verkställa typografiskt arbete och de, hvilka äro anställda som hjälparbetare i tryckerierna. Med vårt medgifvande kommer dock Landssekretariatet att dagligen utsända tryckta meddelanden om storstrejkens förlopp.

I det vi beklaga, att eder förening icke ansett sig kunna bifalla vår hemställan om de af våra organisationer antagna tariffernas suspenderande under den tid, storstrejken pågår, vilja vi uttryckligen betona, att vår ofvan nämnda åtgärd är dikterad af önskan att därigenom bidraga till att bringa ett snart slut på det olidliga tillstånd, hvari samhället för närvarande befinner sig, och vilja vi därmed hoppas, att det goda förhållande, som hittills rådt mellan våra organisationer, äfven framdeles må komma att äga bestånd.»

Till svar härå aflät Boktryckareföreningens styrelse samma dag följande skrifvelse:

»Härmed erkänna vi emottagandet af eder skrifvelse af den 7 augusti, i hvilken ni meddelar, att ni, oaktadt våra föreställningar, i strid mot gällande, å ömse sidor fullständigt frivilligt undertecknade kollektivaftal, ämna påbjuda arbetets nedläggande inom landets bok- och tidningstryckerier.

Vi nedlägga vår bestämda protest mot detta tilltag och göra eder och edert förbund ansvariga för de följder, den af eder beslutade åtgärden kan medföra icke blott för eder, utan äfven för öfriga fackföreningar, så inom som utom landet.

Det kan gälla det kollektiva aftalets vara eller icke vara. Hur mycken strid har det icke kostat att få det berättigade i ett kollektivt aftal fastslaget, och ett sådant ämna ni nu bryta. Det torde icke behöfva erinras om hur mycket som sagts för och emot de kollektiva aftalen, men osökt erinrar man sig, att den franske socialisten Jaurès, som väl icke kan misstänkas för några ensidiga arbetsgifvaresympatier, framhållit det »nedsättande, som ligger i att våldföra sig på en fritt lämnad underskrift», och han påstår, att, om arbetarne bröte det kollektiva aftalet, skulle de underskrifva »sin egen moraliska bankrutt».

Vi förbehålla oss, om den af eder beslutade åtgärden kommer till utförande, full handlingsfrihet. Vi erinra endast om att det ännu icke är för sent att förekomma det planerade aftalsbrottet och lägga eder på hjärtat de allvarliga ord, som i dag af K. M:t riktats till det svenska folket.»

Sedan arbetarne sagda dag lämnat arbetsplatserna, gällde det för arbetsgifvarne att söka i största möjliga mån åter bringa arbetet igång. Viktigast var det att kunna fortsätta utgifvandet af tidningarna, och på dessas officiner ryckte snart extra manskap in. Redaktionerna sökte till en början sätta sig i förbindelse med allmänheten med hjälp af hektograferade blad, hvilka i kortaste möjliga form upptogo de viktigaste dagsnyheterna och som uppklistrades på lämpliga ställen.

Tack vare det energiska arbete, som nedlades af tryckeriernas redaktions- och kontorspersonal äfvensom frivilliga krafter, var det trots alla svårigheter redan den första strejkdagens eftermiddag klart att typografstrejken i stort sett var misslyckad. Kvällstidningarna utkommo visserligen i mindre format än förut, men dock större än de strejkandes tidning »Svaret». Efter mer eller mindre lyckade experiment utkommo de dagliga Stockholmstidningarna i format och sidantal, som föga afveko från vanliga förhållanden. Öfver allt arbetade manskap och maskiner intensivt för att bryta udden af det anfall mot det fria ordet, som under denna kritiska tid gjorts

af typograferna och deras organisation, och det visade sig att pressen i det stora hela kunde göra sig oberoende af sina typografer.

I den uppgörelse, som den 1 september kom till stånd inbegrepos äfven de typografiska arbetarne och sedan såväl Typografförbundet som enskilda medlemmar förgäfves sökt uppställa ytterligare villkor af olika slag för en återgång till arbetet, blef detta omsider åter upptaget, så att allt i midten af september kunde anses vara i full gång. På grund af en del nya anordningar, som under strejken vidtagits inom de olika officinerna, kunde emellertid icke alla förutvarande arbetare åter vinna anställning, hvarför en för yrket ovanlig arbetslöshet under den senaste vintern varit rådande.

För att utröna huruvida nu gällande lagstiftning är tillräcklig att bereda ersättning vid sådana uppenbara brott mot ingångna aftal, som det här ifrågavarande, har rättegång af en del tidningsutgifvare och boktryckare väckts mot Typografförbundet. Rättegången pågår inför Stockholms rådstufvurätt, som ännu icke meddelat dom i saken.

Bil. 26. Redogörelser från några tidningar.

Till Magistraten i Lund.

Med anledning af det mig tillsända cirkuläret angående redogörelse för arbetsförhållandena vid Folkets Tidnings tryckeri under storstrejken 1909, tillåter jag mig vördsamt anföra följande:

Å tryckeriet utföres under vanliga förhållanden intet annat tryck än den af mig utgifna tidningen »Folkets Tidning», som under månaderna januari—maj och september—december utgifves hvarje helgfri dag, än i 5-spaltigt och än i 6-spaltigt format, samt under månaderna juni—augusti trenne gånger i veckan, då i regel i 6-spaltigt format.

Då nu den s. k. storstrejken i år måndagen den 9 sistlidne augusti kl. 6 e. m. sträckte sig äfven till tryckerierna och arbetet här nedlades af samtliga arbetare, äldre såväl som yngre, var det mig icke möjligt att genast upptaga arbetet. Dels kunde jag icke få någon som helst extra hjälp, förutan hvilken arbetets utförande var i det närmaste ogörligt, och dels hoppades jag, att strejken skulle taga slut inom några dagar. Då emellertid strejken envisades med att fortfara och en icke yrkeskunnig person erbjöd sin tillfälliga hjälp, upptogs af denne och mig arbetet den 17 augusti, hvilken dag det första numret af tidningen utgafs, n:r 154, endast 3-spaltigt, tryckt å Förlags A.-B:s tryckeri i Malmö. Nästa n:r, 155, utkom i Lund den 19 augusti 4-spaltigt, och sattes och trycktes af detsamma 1:a och 4:e sidorna å mitt tryckeri samt 2:a och 3:e sidorna å Håkan Ohlssons tryckeri härstädes. Under tiden hade ännu en extra och tillfällig hjälp i en icke yrkeskunnig person erhållits, men då denna lockades bort af strejkande och den förstnämnda frivilliga kraften var förhindrad att biträda mera än en kort tid af dagen, och jag alltså var i det närmaste ensam att utföra arbetet, utgafs nästa n:r, 156, den 21 augusti i 6-spaltigt nummer, satt, ombrutet och tryckt hufvudsakligen af mig ensam.

Följande n:r, 157, utkom tisdagen den 24 augusti, 4-spaltigt, satt och tryckt å mitt tryckeri. Nästa n:r, 158, var ett 6-spaltigt halfnummer, som utkom den 26 augusti, och hvaraf yttersidan sattes och trycktes hos mig och textsidan å Håkan Ohlssons boktryckeri. Då nu ytterligare en frivillig arbetskraft, likaledes icke yrkeskunnig, af mig förmåtts att biträda, kunde de följande numren, 159, 160, 161 och 162, sättas och tryckas å mitt tryckeri, de tre förstnämnda som 6-spaltiga halfnummer och det sistnämnda som 6-spaltigt helnummer. Hvarpå strejken ändtligen tog slut, och arbetet återupptogs den 6 sistlidne september.

Då under strejken tidningsbud och springpojkar af från Lunds arbetarekommun utskickade förmåddes att jämväl nedlägga arbetet, kunde tidningen ej distribueras till prenumeranterna, utan fingo dessa afhämta tidningen å dess kontor.

Då en här nyligen uppställd sättmaskin ej af mig kunde skötas och ingen fackkunnig maskinsättare kunde erhållas, måste all sättning utföras för hand, hvilket vållade, att arbetet tog längre tid och ofta fick utsträckas

till ut på natten samt vid tvenne tillfällen dygnet rundt. Större delen af arbetet med såväl sättning som ombrytning och tryckning utfördes af mig personligen. Och då omständigheterna tvungo till den största möjliga koncentrering i arbetet, medhanns icke något redaktionsarbete i annan form, än att allt författades på samma gång, som det sattes, en metod, som jag finner vara synnerligen praktisk och tidsbesparande.

Något egentligen störande af arbetet från strejkande eller andra skedde icke. Utställda vakter tittade visserligen då och då in på gården till tryckeriet, men blefvo uttittade; en af de frivilliga arbetskrafterna fick sitt namn anslaget å en vid Folkets Hus upphängd lista öfver dem, som arbetade å platser, där arbetarne nedlagt arbetet. Det gladde honom dagligen. Och då tidningen den 21 augusti utan all annan hjälp hunnit utgifvas i sitt största format, inslogos några rutor till tryckeriet, hvilket kom glasmästaren till godo.

De genom konflikten här inträdda förändringarna åskådliggöras lättast genom jämförelse med de tidningsnummer, hvilka utgåfvos närmast före, samt de, hvilka utkommo under strejken. — — — — — — — — —

— —

Slutligen anser jag mig böra — i förmodan att uppgifter härutinnan ingå äfven från andra håll och till bedömande af en eventuell situation kunna vara nyttiga — nämna, att ett förnyande af en typografstrejk af samma omfattning som den nu ifrågavarande ej för mitt företag skulle vara af samma betydelse som årets strejk. De lärdomar, strejken gaf, hafva naturligtvis tvungit till åtgärder, hvarigenom jag är bättre beredd att eventuellt upptaga arbetet, hvars forcerade utförande i år verkade som en rätt läskande hälsokur.

Lund den 1 november 1909.

Waldemar Bülow.
Redaktör och utgifvare af Folkets Tidning.

Gäfle den 9 november 1909.

Till detektiva polisen i Gäfle.

Anmodade att afgifva redogörelse öfver arbetsförhållandena under den nu afslutade storstrejken och de på grund af densamma inträdda förändringarna vid vårt företag, få vi i korthet meddela:

På grund af storstrejken upphörde arbetet å vårt tryckeri måndagen den 9 augusti och hvilade sedan till måndagen den 6 september, då första numret af var tidning Arbetarbladet utkom. Under hela denna tid förrättades intet typografiskt arbete. Nyhetsförmedlingen sköttes af redaktionen medelst maskinskrifna flygblad, som anslogos i olika delar af staden.

Någon aflöning utbetalades ej, vare sig till redaktions- eller till tryckeri-, sätteri- och expeditionspersonalen.

Några nämnvärda förändringar med anledning af den stora arbetsinställelsen äro ej att annotera, om man ej dit vill räkna, att tidningens upplaga stigit med åtskilliga tusen exemplar, dels på grund af den bojkott, som af vissa fackföreningar igångsatts mot de borgerliga tidningarna, dels af andra orsaker. Några afskedanden på grund af storstrejken har däremot ej ägt rum.

Dag som ofvan.

För Tidnings- och tryckeriföreningen
och Arbetarbladets redaktion:
Harald Åkerberg.

Bil. 27. Redogörelse för storstrejken.

(Meddelad af en arbetsgifvare).

Den 3 augusti 1909 sammankallade jag bolagets samtliga arbetare och förmän kl. 1 på dagen och höll till dem ungefär följande tal:

»Jag har på grund af den stora fara, som hotar såväl Eder själfva som oss alla, funnit som en plikt att säga Eder min och mitt bolags ställning till denna, men dessförinnan skall jag uppläsa för Eder ett cirkulär, som just nu kommit mig tillhanda, hvars innehåll jag ännu ej känner, men är af följande lydelse: *Arbetare! Är striden värd de oerhörda uppoffringarna?* etc. — — — — — — — — — — — — — — — — — — För min del gillar jag fullständigt innehållet af denna skrifvelse, som är undertecknad af *Arbetare, som ogilla storstrejken,* hvem som än författat densamma. För min del får jag äfven tillkännagifva, att jag redan sedan lång tid tillbaka sett denna dag som en nödvändighet för att med denna strids konsekvens bringa de stridslystna till besinning i sina framtidsbeslut. Om Ni, mina herrar, tro, att arbetsgifvarnes ställning nu eller sedan rätt lång tid tillbaka är afundsvärd, så bedraga Ni Eder. Tvärt om äro konjunkturerna så tryckta, att man har all möda och arbete för att hålla sin verksamhet i gång, och mågen Ni tro, att det arbete, som med hjärna, tanke och omsorg måste uträttas, minst motsvarar det kroppsliga arbete Ni utföra. *Vi äro således alla arbetare* och bidraga gemensamt att upprätthålla våra näringar, handtverk och industri. Genom dessa otaliga strider så hotar allt att gå under, och må vi därför moget öfverlägga med oss själfva, om vi skola bidraga till dess upprätthållande eller dess fall.

För min del har jag valt det förra och vill därför meddela, att den verksamheten, som jag nu förestår, kommer att i morgon hållas öppen för alla inom densamma arbetande, som vilja arbeta. Med detta beslut har jag följt mitt samvetes röst och önskar, att Ni äfven må göra detsamma. Bryta Ni Edra aftal, bryta Edra personliga kontrakt, och bolaget blir utan arbetskraft, så att de komma att stänga sina portar, så bör Ni förstå, att en konsekvens häraf kan bli, att om portarna en gång komme att öppnas, måhända ett ringare antal af Eder kan beredas arbete, kanske inga, måhända alla. Allt detta kan jag nu ej förutse, men bör Ni därpå vara beredda.

Jag vill icke med dessa ord söka göra någon påverkan vare sig i ena eller andra riktningen, öfverlägg med Eder själfva, saken ligger för oss alla i öppen dag. Valet är fritt.»

Den 4 augusti 1909 infann sig ett ringa antal arbetare, men återvände genast, då de sågo, att de voro så få; förutom kontors- och butikspersonal följande: glasmästeriförman A., snickeriförman B., packmästaren C., månadskarlen D.

Den 5 augusti 1909. Månadskarlen D., hvilken tillsammans med C. och A. varit utsatte för förföljelse och trakasseri, uteblef från arbetet.

Nattvakten rapporterade, att intet störande förekommit under natten.

Verkmästaren E., som fått under förbehåll ledigt, infann sig i arbete på kallelse af mig.

Följande personer, hvilka hade personliga kontrakt, tillskrefvos redan den 4:de med erinran om kontraktsbrott, dessa voro: förgyllerilärlingen F., fröken G., fröken H., fröken I., dessa sistnämnda 3 med anmodan om att genast till bolaget erlägga i punkt 1 stadgad skadeersättning (hvilken utgör 500 kronor för hvardera). På middagen inställde sig i anledning af skrifvelserna fröken G., fröken I. och fröken J., ehuru hon i behörig tid uppsagt sitt kontrakt, hvarjämte målsmannen för lärlingen F. inställde sig personligen med förklaring, att gossen i morgon skulle infinna sig i arbete. Likaledes hade fröken H. meddelat, att hon skulle inställa sig i arbete i morgon.

Den 6 augusti. Ynglingen F. inställde sig icke enligt löfte i arbete. Aflöningen hade iordninggjorts på morgonen, och tillställde jag hvar och en sin aflöning i sin bostad med afdrag af eventuella skulder för att slippa några folksamlingar på gatan aflöningskvällen. De flesta anträffade man, resten afhämtade sin aflöning förutom några, som rest från staden. Mot afdragen sökte några protestera dock utan ringaste hänsyn från mig, då jag förklarade dem, att vi nu voro helt främmande för hvarandra och därför ej hade några förpliktelser vara tillmötesgående.

Den 7 augusti. Allt förflöt lugnt, och infann sig ryssen K. med yrkande att återfå det honom afdragna beloppet, hvilket dock bestämdt tillbakavisades, han frågade då, om han kunde få arbete, sedan strejken var öfver hos oss, hvarpå jag svarade, att vi komma att anställa folk efter behof, då någon anmälde sig till arbete, oafsedt om han hade arbetat hos oss förr eller ej, dock efter pröfning af hans uppförande, duglighet o. s. v.

Söndagen den 8 augusti var allt stängdt, och vakten hade ej heller nu att rapportera några nyheter.

Den 9 augusti. Samma fåtal som förut arbetade, men infann sig glassliparen L. och frågade, om han återfår sitt arbete, när strejken blir slut, äfven han fick samma svar som K.

I det förbipasserande demonstrationståget deltogo af våra arbetare, så vidt vi kunde se, ej mera än: listarbetaren M., listarbetaren N., metallglasmästaren O., glassliparne P., Q., R., S. (unghink) och K.

Den 10 augusti anhöllo förgyllarne T. och U. att få personliga kontrakt, på grund af att de ej tillhörde fackföreningen, i hvilket fall de ansägo sig kunna upptaga arbetet. Då jag så uppläste det formulär, jag skulle kunna gå med på, sade de sig vilja betänka sig till morgondagen, då de funno villkoren för hårda, synnerligen som de ej tillhörde fackföreningen. Jag svarade dem, att det var mig likgiltigt, under sådana omständigheter att de uteblefvo från arbetet, om de voro organiserade eller ej, samt att detta mitt erbjudande stod öppet i dag, men förbehöll jag mig att påföljande dag icke vara bunden därvid. För öfrigt allt lugnt.

Den 11 augusti. Kl. 9 f. m. infann sig T. och U. och bad att få gå in på de villkor jag föregående kväll dikterat, och utfärdades genast dessa kontrakt, hvilka undertecknades.

Den 12 augusti. T. och U. infann sig icke i arbete men erhöllo genast bref därom med anmaning att senast fredag morgon kl. 7 inställa sig i arbete enligt kontrakt (denna gång af saken var för mig klar på förhand).

Den 13 augusti. Följande arbetare anhöllo att genast få återupptaga arbetet, hvilket beviljades, nämligen: månadskarlen D., folieraren K., svarfvaren V. och grunderaren W., den sistnämnde dock på det villkor,

att han skaffade sig handtlangning, så att maskinen kunde gå, i annat fall icke. Därjämte hade X., Malmö, i brefkort anhållit få vara fri, till strejken var öfver, hvilket afslogs, för så vidt han vill undgå att göra kontraktsbrott, då vi ej komma att mottaga honom vidare (enligt lärlingskontrakt).

Den 14 augusti förflöt allt i öfrigt lugnt.

Den 15 augusti söndag likaså. En omständighet hade dock gjort sig gällande, som tilldrog sig uppmärksamhet, i det att trenne välklädda herrar kommo åkande i droska och sökte genom afprofvande af flera nycklar bereda sig tillträde till fabriken genom dess ytterport. (Undersökning pågår).

Den 16 augusti. Grunderaren W. med biträdet Y. hade infunnit sig i arbete enligt förut gifvet löfte, likaså infann sig X. från Malmö i arbete. Snickaren Q. och glassliparen L. anhöllo få återupptaga arbetet, hvilket beviljades, likaså folieringseleven Z., och inställde sig dessa omedelbart. Vidare efterhörde ynglingen Å:s moder, om gossen kunde få börja sitt arbete, hvilket äfven beviljades, och skulle han i så fall komma följande dag. Samtliga nu arbetande tillhöra ej fackförening. En yngling Ä., som förut ej arbetat hos bolaget, nyintogs. Sedan det upplysts, att listarbetaren Ö., hvilken förut gjort sig känd för att utöfva repressalier mot fria arbetare och denna gång i sällskap med 4 à 5 andra arbetare besökt en hos firman AA. arbetande snickare BB. i dennes hem med hot att vidtaga åtgärder, därest han ej nedlade arbetet, anser jag, att denna sak bör beifras och med stöd af strafflagens 15 kap. 22 § anmäla nämnde Ö. såväl inför myndigheterna som ock Postdirektören, det sistnämnda på grund af förut gifven varning, och på grund af föregående rekommendation från bolaget för denne att inträda i postverkets tjänst. På eftermiddagen anhöll fröken CC. att få återupptaga arbetet, hvilket beviljades. Den 15 f. m. gjorda anteckning rörande af trenne herrar gjorda försök att inkomma i fabriken utgår, på grund af att upplyst blifvit, att de voro stadda i ärende till DD:s boktryckeri i fastigheten att aflämna papper.

Den 17 augusti. Ynglingen Å. inställde sig i arbete. Snickarne EE. och FF. anhöllo få återupptaga arbetet, hvilket beviljades, och inställde dessa genast sig i arbete. Äfven dessa tillhörde icke fackföreningen. Då emellertid dessa, Å., FF., EE. och Y. på middagen gingo från fabriken, blefvo de förföljda och trakasserade af en del arbetare, och då särskildt glasmästaren GG. uppträdde hotfullt mot dessa fria arbetare och sökte förhindra dem att återgå till sitt arbete, hvilket hade till följd, att dessa 4 arbetare uteblefvo från arbetet, anser jag, att häktningsorder bör utfärdas för GG. enligt förut åberopad strafflagsparagraf, synnerligast som han förut vid flera tillfällen gjort sig känd som uppviglare. Guldlistarbetaren HH., icke medlem af fackföreningen, som äfven förut varit anställd hos bolaget, anhöll få återupptaga arbetet, hvilket beviljades.

Den 18 augusti. HH. inställde sig kl. 7 f. m. i arbete enligt öfverenskommelse. På grund af föregående påtryck mot de fria arbetarne, som blifvit tvingade lämna sitt arbete, lät jag kalla dessa till förhör.

Den 19 augusti. Rapporterade HH., att han af fackföreningens ordf. förgyllaren II., blifvit förföljd med sträng anmaning att lämna arbetet, och att demonstrationer för vinnande af detta mål kom att företagas mot honom. På grund häraf posterade jag kl. 1 utanför — — — — kyrkan, där II. tillsamman med några andra arbetare däribland JJ., anställd hos firman AA., fattat posto för att antasta HH. m. fl. Jag gick då fram till II. och uppmanade honom att följa mig genast och sade, att jag ämnade låta arrestera honom; han följde då godvilligt med, under det de andra

arbetarne smeto in i portar o. d. Jag lät då i vittnens närvaro förhöra II., som sade sig ej förbjudit honom arbeta men väl förföljt honom samt yttrat, att det är skamligt att han skall arbeta. Efter skarpa varningar lät jag II. gå med uttryckligt besked om att vare sig II. eller några af hans gelikar komma att ofreda våra fria arbetare, som vilja arbeta, jag genast skulle låta häkta dem. Därpå begaf jag mig till — — — — — n:r 10, där en skock arbetare samlats för att ofreda snickaren Q., hvilken dock ej lät sig skrämma af dem.

Den 20 augusti. Ramsnickaren KK., som föregående dag sökt arbete, inställde sig på grund af löfte om plats i arbete och har förut ej tillhört fackförening. EE. och FF. inställde sig nu enligt kallelse samt afgåfvo den förklaringen, att de nödgats lämna sitt arbete på grund af att flere arbetare samlats omkring dem och hotat dem med stryk. Emellertid förklarade de sig skola återgå till arbetet måndagen den 23 aug., huruvida strejken var slut då eller ej, och då stå riskerna, hurudant det än blir med dem för framtiden, såvida bolaget ville tillåta dem denna frist. Jag svarade dem då, att då de visat sig arbetsvilliga, intet hinder mötte sagda tid, såvida inga andra arbetare dessförinnan hade upptagit deras platser, i hvilket fall de ej hade något arbete mer att vänta hos bolaget, likasä för det fall att om så ej skett, de uteblefvo sagda tid. Som en intressant belysning af sakens läge kan antecknas, att på morgonen några af bolagets förre arbetare samlats vid ett gathörn för att postera och demonstrera för de hos oss arbetsvilliga fria arbetare, men då dessa några minuter före portens öppnande samlats för att gå in i fabriken, fingo de syn på demonstranterna och gingo då fram till dem med gladt mod och hånskrattade åt demonstranterna med den påföljd, att dessa skamset aflägsnade sig.

Den 21 augusti. Då bolaget hade ett arbete utom staden med en taktäckning, lät jag kalla glasmästaren LL. och erbjöd honom ifrågavarande arbete af hänsyn till hans arbetsduglighet och hans stora familj, samt på grund af att han egentligen ej visat sig som någon agitator. LL. förklarade sig eventuellt villig att utföra ifrågavarande arbete under förutsättning, att ingen fick reda på detta; då jag närmare efterfrågade orsaken, hvarför man ej kan utföra ett ärligt arbete, om någon har reda på detta eller ej, upplyste LL., att han nödgats binda sig i fackföreningen och förbinda sig att icke under strejken antaga något erbjudet arbete, och som motiv härför angaf LL., att han fått kr. 9: — af fackföreningen i understöd, hvilket han bittert ångrade, att han blifvit tvungen för att erhålla mat åt sig och sin familj. Jag förklarade då, att bolaget på inga villkor ville, att han skulle utföra ifrågavarande arbete, då det vore omoraliskt att taga mot penningar för att icke arbeta och sedan svika sitt löfte genom att antaga erbjudet arbete. LL. förklarade, att han gärna skulle önska allt detta vara ogjordt, om han blott visste någon annan råd. Jag hänvisade honom då till friheten samt föreslog honom återbära dessa penningar, som nöden tvungit honom uppbära, och erbjöd honom för det fall det var hans fria vilja, som dref honom taga detta steg, lämna honom beloppet för återbetalning, så blef han fri arbetare; han bad då få tänka på saken till måndag, hvilket beviljades.

Samtidigt berättades mig, att trenne arbetare, hvilka (icke lär tillhöra fackföreningen?) strejkat hos sina mästare resp. MM. och NN. härstädes, under tiden tagit arbete hos OO. och PP., f. d. tvenne arbetare, däraf åtminstone PP. gjort sig känd som stark socialist och agitator vid senaste underhandlingarna i lönefrågan, då han själf arbetade hos nämnda bolag. På förfrågan om riktigheten häraf upplyste MM., att så var förhållandet. Detta saknar nog sitt motstycke och bör ej utan vidare lämnas utan an-

märkning, synnerligast som förhållandena lära vara kända af vederbörande, byggmästarne QQ. och RR., glasmästarne OO. och PP., arbetarne SS. och TT. strejkande för firman MM. härstädes.

Den 22 augusti, söndag, portvaktens rapport allt lugnt.

Den 23 augusti. Arbetarne EE. och FF. ankommo kl. 9 och inställde sig i arbetet, därtill sökte ynglingen N.N. och fick anställning. Likaledes sökte förre listarbetaren UU. arbete i lördags kväll i min bostad och erhöll löfte att få komma tillbaka måndag morgon, som också skett, äfven han har ej tillhört fackförening. Äfven guldlistarbetaren Ö. anhöll att få återupptaga arbetet, men på grund af hvad som förut är nämndt, kunde ej detta beviljas denna dag. Jag genomgick ett grundligt förhör med honom, och framgick vissa förhållanden, som gjorde, att jag lofvade han får komma tillbaka i morgon för fortsatt samtal, för den händelse att detta möjligen skulle kunna leda till något resultat för erhållande af arbete och underlåtenhet att anmäla saken för postverket.

Den 24 augusti inställde sig ånyo Ö. och upplyste, att den, som tilltalade AA:s arbetare med orden: Hur länge tänker Ni hålla på med detta här etc., var förgyllaren VV., hvilken i brist på arbete kommit hit igen från Stockholm för att söka arbete. De personer, som deltogo i denna demonstration, voro följande: förgyllaren VV., listarbetaren Ö., snickaren Q., glassliparen P., de 3 sistnämnda från oss. Som upplyst blifvit, att ledaren till detta upptåg hufvudsakligast varit VV., och Ö. lofvat för framtiden icke vidtaga några som helst repressalier mot fria arbetare ej heller ingå i fackföreningen, fick han återgå på därom gjord önskan i arbete, och sade jag honom tydligt, att därest dylikt eventuellt återupprepades, jag kom att verkställa mitt löfte att tillskrifva Postdirektören i ärendet, äfven anmäla saken på annan ort men att nu tillsvidare låta saken hvila. Vidare nyintogs fröken WW. som raminläggerska i XX's plats. Glasmästaren LL. visade sig i verkstaden i öfrigt att komma öfverens om ifrågavarande glasarbete, som dock redan var ombestyrdt af tvenne andra arbetare, hvilka jag personligen undervisade om sättet att utföra arbetet i fråga, och förklarade LL. för mig, då jag mötte honom på gatan, att han skulle gå till fredag, då han skulle anhålla få återgå till arbete, om sådant tilldelades honom, oafsedt om strejken var slut eller ej.

Den 25 augusti. Ynglingen YY. anhöll få återupptaga arbetet, hvilket beviljades kl. $^1/_2$ 3. Kl. 1 samlades ett större antal arbetare dels af våra förra arbetare, dels från samtliga andra verkstäders. Jag gick då ned på gatan dem till mötes, och gingo de i truppvis några hit och andra dit. Jag betraktade dem stående emellertid, hvar de gingo och hvad de togo sig för, under tiden våra arbetare lämnade fabriken. Då denna demonstration såg hotande ut, lät jag underrätta polisen därom med anhållan om skydd för de fria arbetarne, speciellt vid de tider dessa gingo ut och in vid arbetets början och slut.

Den 26 augusti. Förflöt utan annan anmärkning än att MM:s arbetare, som förut är omnämnd i detta protokoll, återgått till arbete hos MM., hvarjämte en ansenlig polisstyrka posterar vid arbetstidens början och slut för att skydda de här arbetande.

Den 27 augusti. Glasmästaren LL. bröt sig ut ur fackföreningen och upptog arbetet ånyo enligt förut öfverenskommet. Verkmästaren E. anmälde, att tvenne flickor sökte arbete, och lofvade jag, att dessa skulle anställas snarast eller senast den 1 sept. 1909, ZZ. född den 27 nov. 1893 och ÅÅ. född den 6 febr. 1893. Ynglingen ÄÄ. anhöll få upptaga arbetet, men som denne icke inställt sig enligt löfte och som personligt kontrakt brutits, beviljades f. n. icke anhållan om arbete.

Den 28 augusti. Målsmannen för ynglingen ÄÄ. infann sig och meddelade, att herr ÖÖ. entledigade gossen den 4 augusti, och hade således enligt hans åsikt denne ej någon skuld i arbetets nedläggande, då han endast enligt löfte väntade på order att återkomma. Jag lofvade göra en noggrann undersökning i saken och lämna svar senare.

Den 29—30—31. Passerade intet anmärkningsvärdt, dock inställde sig konstglasmästaren O. i arbete den 31 dennes.

Den 1 sept. ÄÄ. erhöll det besked, att f. n. ingen anställning kunde erhållas på förnyad framställning därom, men fick det löfte att vid behof af arbetskraft bli ihågkommen som nyanställd utan kontrakt.

Den 2 sept. Konstglasmästaren O. aflägsnade sig på middagen från sitt arbete utan att ange några skäl härför, sedan han tydligt lagt i dagen sin ställning mot de frie arbetarne. Ynglingen Å. infann sig ånyo med anhållan få återkomma med försäkran, att han nu ej skulle låta skrämma sig, och beviljades hans anhållan, med villkor att han genast gick i arbete, som skedde kl. 9.50 f. m. Likaledes nyintogs ynglingen AAA.

Den 3 sept. ÄÄ. tillskrefs och erbjöds arbete på grund af sin ansökan som nybörjare i grundverkstaden att begynna måndagen den 6 dennes kl. 7 f. m.

Lördagen den 4 sept. Målsmannen för ÄÄ. infann sig ånyo med anhållan, att ÄÄ:s kontrakt måtte fortfarande gälla, men blef hänvisad till skrifvelsen af föregående dag, då inga andra skäl förelåg bevilja anställning på andra grunder. Tvenne ynglingar BBB. och CCC. sökte arbete och blefvo nyanställda att tillträda sina platser måndagen den 6 dennes kl. 7 f. m.

Söndagen den 5 sept.

Måndag den 6 sept. Samtliga strejkande arbetare förutom glasmästaren DDD. infann sig kl. 7 morgonen i samlad trupp. Följande arbetare sökte arbete nämligen: förgyllaren II., listarbetaren EEE., glasmästaren GG., grundpressaren FFF., glasmästaren R., glassliparen S., glassliparen P., förgyllarelärlingen GGG., grunderarelärlingen HHH., glasmästarelärlingen III., glasmästarelärlingen JJJ., folierarelärlingen KKK., blyglasmästaren LLL., metallarbetaren MMM., blyglasmästaren O., raminläggaren NNN., förgyllarelärlingen OOO.

Till samtliga, hvilka genom II. och PPP. utsetts af arbetarne att fråga, om arbetarne finge återkomma, eller på hvilket sätt sökande därom skulle ske, yttrade jag: »Med åberopande af hvad jag redan den 3 augusti meddelade Eder, kommer bolaget i den mån de kunna få arbetskraft och äro i behof däraf anställa sådan, och hafva Ni hvar för sig att därom göra ansökan eller anmälan hos mig. Jag vill dock erinra Eder om att en del personer äro anställda under tiden, som ej förut haft arbete hos bolaget, hvilka komma att kvarstå, och att genom det skedda följderna blifvit, att ett högst ringa antal f. n. ha utsikter vinna inträde, då bl. a. bolaget icke är i tillfälle arbeta på lager och en del arbeten måste beställas i utlandet.» II. frågade, om det hade någon inverkan på platsernas tillsättande, om arbetarna nu fingo sina betyg, på hvilket jag svarade, att betyg skulle utfärdas till alla, och att ingen skulle uppehålla sig, därest annat arbete erbjudes utan antaga detta, då jag mycket väl kan förstå, att Ni behöfva förtjäna Edert bröd så fort som möjligt, men skola vi, så snart ske kan och vi finna det lämpligt, tillkalla de arbetare, som nu komme att söka, dock som nyanställda. II. och PPP. bad då få anmäla sig genast som sökande samt bad få framföra detta mitt anförande till öfriga kollegerna, hvilket beviljades. II:s uppträdande var mycket ödmjukt och städadt, hvaremot PPP. sökte göra gällande missnöje mot listarbetaren Ö:s beteende

att börja arbeta, hvilket genast af mig nedtystades med orden: »Nu resonnera vi ej mer om hvad som skett»; därefter gick jag upp på kontoret och tillsade, att en och en fick komma in i mitt rum, som också skedde. Under anteckningar om sökande efter arbete, sade jag med ett par undantag till hvar och en: »Ni erhåller under dagens lopp eller senast morgondagen Edra betyg, och bör Ni skaffa Eder arbete, där Ni blir i tillfälle få sådant, detta på den grund att Ni nu själfva med Eder handling ställt det så för Eder, och beror detta icke på ovilja från vår sida utan af en ren naturlig följd. Ni torde därför aflämna bolaget tillhöriga verktyg för utfåendet af Edra betyg, men skall bolaget så snart ske kan låta underrätta Eder enligt nu uppgifven adress, om arbete blir tillgängligt för Eder, och Ni då är ledig antaga detsamma.»

Till O., som $1^1/_2$ dag arbetat hos bolaget under strejken, men som sedan gått ut i densamma, yttrade jag: »En förklaring af Edert beteende torde ej förundra Eder att jag nödgas affordra.» O. förklarade då, att han på initiativ af snickaren B. återgått till arbetet i akt och mening att kvarstanna, men då han påföljande dag om middagen blef trakasserad af en del ligapojkar och lymlar, vågade han sig ej vidare ut; han uppgaf sig ej ha yttrat ett ord af hvad han hört under den tid han arbetat och dementerade bestämdt, att han hade varit här för att spionera, som han hade hört någon beskylla honom för. Jag frågade honom, hvarför han då ej meddelade mig detta förut och tillade, att om han ljuger, så får denna lögn stå för honom själf, jag skall denna gång taga förklaringen för god utan att affordra något svar. Till metallarbetaren MMM. yttrade jag: »Denna afdelning är jag beredd på att lägga ned och köpa dess varor i Tyskland, där jag nu under strejken försett oss med dessa varor till billigare pris, men skola vi, därest arbete inkommer, försöka ännu en gång härmed för att bereda Sverige och dess arbetare en inkomst, dock endast under den förutsättning, att den priskurant, som jag nu utarbetat, af de kommande arbetarne accepteras, hvilken ändock är 10 % högre i pris än varan betingar i utlandet.» Denna priskurant hade MMM. ej något emot att antaga. Senare på dagen infann sig glasmästaren DDD. och fick samma besked. De båda nyanställda gossarne inställde sig, BBB. på morgonen den 6 och CCC. den 7 dennes.

Den 7 sept. Samtliga betyg utfärdades och tillställdes arbetarne med undantag af följande personer, hvilka anställdes och infinna sig på föreskrifven tid, dessa voro: blyglasmästaren LLL., inställde sig enl. föreskrift kl. 7, glasmästaren III. d:o d:o, glasmästaren JJJ. d:o d:o, metallarbetaren O. inställde sig onsdagen den 8 kl. 7, metallarbetaren MMM. inställde sig tisdagen den 7 kl. $^1/_2$ 3 midd. och förgyllarelärlingen OOO. onsdagen den 8 kl. 7 f. m.

Den 8 och 9 ingenting af vikt.

Tvenne arbetare FFF. och P. anmälde missnöje med sina betyg och erhöllo rättade data och yrkestitel men bibehölls afflyttningsdata och text, hvilken senare enligt uppgift skulle utgöra hinder för att få arbete på annat håll. Jag hänvisade till Verkstadsföreningen och Byggmästareföreningens betyg, hvilka i vanliga fall voro mycket knapphändta.

Samtliga betyg voro af följande lydelse: »Att — — — — — — — — arbetat hos undertecknade från — — — — till den 4 augusti 1909, och under denna tid utfört alla åt honom öfverlämnade arbeten till vår fulla belåtenhet, samt i öfrigt under denna tid uppfört sig väl, intygas härmed.

— — — — — som ofvan.

— — — — — — —»

Glasmästaren R., som förut haft anställning hos bolaget, anställdes kl. $^1/_2$3 e. m. den 9 dennes. Under hand återanställdes senare 5 af de gamla arbetarne, hvaremot 7 definitivt afskedats; dessa voro: förgyllaren II., glassliparen P., förgyllaren GGG., folierarelärlingen KKK., raminläggaren XX., listarbetaren EEE., ornamentpressaren FFF. Några af dessa hafva erhållit anställning på vår rekommendation på annat håll, då däremot några icke kunnat rekommenderas och därför ännu gå sysslolösa. Några särskilda hinder för oss att erhålla annat folk vid behof har egentligen icke gjort sig gällande, hvarför vi för vår del anse, att denna storstrejk runnit ut i sanden.

— — — — — i november 1909.

Bil. 28. Jättelockouten och storstrejken.

(Redogörelse, meddelad af Landsorganisationen.)

När byggnadskonflikten och lockouten inom byggnadsämnesindustrien voro utklarerade, hade man anledning tro, att de större stridigheterna för året skulle vara öfvervunna. Emellertid gjorde Svenska Arbetsgifvareföreningen en del mindre lockouter inom skilda industrier för att genomföra lönenedsättningar, och då dessa lockouter ännu mera fjärmade parterna, tog Svenska Arbetsgifvareföreningen de af dem själfva iscensatta konflikterna till förevändning för att rikta ett stort dråpslag mot arbetarnas organisationer i form af en jättelockout, som senare skulle än ytterligare utvidgas. Vid mottagande af denna lockoutförklaring beslöt den svenska fackföreningsrörelsen möta med en allmän arbetsnedläggelse.

De omedelbara anledningarna till utbrottet af denna kolossala strid voro följande specialkonflikter:

Lockouten vid pappersmassefabrikerna. Enär arbetarna önskade en ändring af arbetstiden från 12- till 8-timmarsskift, uppsades i början af år 1908 det 1906 träffade aftalet vid Skutskärs cellulosafabriker. Vid de under 1908 förda förhandlingarna frånföllo emellertid arbetarna sitt kraf på annan skiftstid, enär motsidan hade förklarat, att konjunkturerna lade hinder i vägen för genomförande af den ifrågasatta åtgärden. Arbetarna voro sålunda villiga att träffa uppgörelse om nytt aftal med status quo i de punkter, där enighet ej redan var vunnen om ändring. Bolaget framställde då yrkande på nedsättningar i förut gällande ackordspriser och verkställde sådan nedsättning den 1 nov. 1908. Enär dessa nedsättningar af ackordsprisen gjordes i samband med verkställd förändring af produktionssättet, beslöto arbetarna fortsätta arbetet öfver vintern för att få i praktiken utrönt värdet af de vidtagna maskinella omändringarna. Härunder konstaterades, att rent tekniska hinder förefunnos för att drifva upp produktionen så, att samma förtjänst kunde ernås som före nedsättningen af ackordsprisen. Nya underhandlingar inleddes å våren 1909, men kunde ingen öfverenskommelse träffas. Bolaget, hvars representant vid förhandlingarna förklarade, att nedsättningarna af lönerna för Stora Kopparbergs bolag icke utgjorde någon ekonomisk fråga, vidhöll, att nedsättningar skulle göras, då de en gång satts ifråga. Förhandlingar hade nu förts i ett och ett kvarts år och arbetet pågått i sju månader under nedsatta ackordslöner, hvarunder arbetarna fått vidkännas minskade inkomster, utan att någon öfverenskommelse kunnat komma till stånd, hvarigenom arbetarna tillförsäkrades samma inkomster som före nov. 1908. Arbetet nedlades då den 1 juni 1909 för att få ett afgörande af frågan. Ett af en af bolagets ingeniörer utarbetadt premieackordssystem med starkt reducerad skala kunde ej heller af arbetarna godkännas, enär det dels innebar nedsättning af före nov. 1908 gällande löner och dels genom godkännande af förslagets princip arbetarna frånhändes rätten till medbestämmanderätt å aflöningarna vid tillfällen, då en fabrik ökade sin tillverkningsmängd. Sedermera gingo arbetarna vid i juni förda förhandlingar med på 2 % lönenedsättning vid sulfitfabriken mot att nedsättning af förut-

varande ackordspris vid sulfatfabriken begränsades till 5 %, då beräknad tillverkningsmängd uppnåddes. Ej heller detta erbjudande godkändes af arbetsgifvaresidan.

Den 5 juli gjorde Svenska Arbetsgifvareföreningen lockout vid pappersmassefabrikerna, enär öfverenskommelse ej kunnat träffas vid Skutskär.

Vid förhandlingarna, som fördes i juli månad, efter att Svenska Arbetsgifvareföreningen aflåtit sin förklaring om lockoututvidgningarna, restes från arbetsgifvaresidan kraf på att aftal i samband med upprättande af aftalet vid Skutskär äfven skulle upprättas vid trämassefabrikerna vid Thurbo, Oskarsström, Frånö, Edsvalla, Hissmofors, Göta, Hjärpen, Bengtsfors, Kramfors och Utansjö. Äfven vid dessa platser ifrågasattes väsentliga lönenedsättningar, hvarför öfverenskommelse ej träffades för flera fabriker än Thurbo och Oskarsström. De lönenedsättningar, som ifrågasattes vid vissa af förenämnda fabriker uppgingo till 15 à 20 % af förutvarande löner. Som exempel må anföras, att vid Utansjöfabriken, där tillverkningsmängden skulle ökas med cirka 2,000 ton pr år, yrkades på följande nedsättningar i årslönerna och bibehållande af förutvarande arbetstid, 12-timmarsskift.

Maskinförare	125 kr.
2:dre d:o	140 »
Passare	260 »
Prissare	360 »
Hjälpprissare	400 »
Silare	210 »
Hjälpkokare	210 »
Massaösare	210 »
Hjälpsmörjare	220 »
Baltransportörer	300 »

Allt pr år.

Vid fabriken Göta ställde sig de olika förslagen sålunda:

	Förutvarande lön.	Arbetsgifvarnas erbjudande.	Förlikningsmännens förslag.
Hjälpkokare	8 3/4	7,05	7,09
Syreberedare	9,—	8,—	8,02
Hjälpare	9,—	8,—	8,02
Massaösare	9 1/4	7,50	8,03
Silare	9 1/4	8,—	8,02
Maskinf torken	10 1/4	8,75	9,02
» våten	9 1/2	8,25	8,06
Packare torken	8 1/6	8,—	8,02
» våten	9 à 9 1/4	7,50	7,07
Huggare	9 à 9 3/4	8,—	8,05
Bingpojkar	8 1/2	7,—	7,03
Slipare	8 3/4	7,—	7,09
Koleldare	9 1/4	8,—	8,03
Barkeldare	8 3/4	7,05	8,01
Smörjare	9,—	7,05	8,01
Barkare	4 1/2	4,—	4,02
Kapare	4 1/2	4,—	4,02
Aflastare	4 1/2	4,—	4,02
Kubbmottagare	4 1/2	4,—	4,02
Efterkokare	4,—	3,50	3,08
Utarbetare	32,— pr t.	28,—	29,—

De här anförda ex. torde vara nog för belysande af ställningen.

Lockouten af Svenska Grossisternas Herrkonfektionsförbund. Arbetarna inom den skrädderibransch, som på arbetsgifvaresidan representeras af förenämnda organisation, uppsade i slutet af år 1908 de i Stockholm och Landskrona gällande aftalen och begärde förhandlingar om inlämnade förslag till nya aftal för dessa platser. Arbetsgifvarna uppsade då gällande aftal i Vingåker och Örkelljunga och kräfde, att förhandlingarna skulle gälla upprättande af ett riksaftal för industrien, hvilket arbetaresidan icke motsatte sig. Under det dessa förhandlingar pågingo, framställde fabriken Hjelm i Örkelljunga, då de förutvarande aftalen utlöpte, kraf på att arbetet skulle utföras efter de väsentligt nedsatta ackordspriser, som innefattades i det af konfektionsförbundet förelagda förslaget till aftal. Genom förmedling från arbetarnes Central-organisationer träffades dock öfverenskommelse, att arbetet skulle fortgå efter de gamla prisen, tills nytt aftal vore träffadt. Denna öfverenskommelse bröt dock arbetsgifvaren omedelbart och kräfde arbetets utförande för de lägre prisen. Arbetarna vid fabriken ansågo sig då nödsakade nedlägga arbetet för att få den träffade öfverenskommelsen respekterad. Vid senare den 6 april förda förhandlingar i Stockholm träffades en skriftligt affattad öfverenskommelse om att arbetet vid fabriken Hjelm skulle upptagas och fortgå mot förut gällande ackordspriser, tills nya blefvo fastställda, och skulle samtliga förutvarande arbetare intagas i arbetet. Men äfven denna öfverenskommelse bröts af arbetsgifvaren, som under förebärande af att han redan tidigare tänkt afskeda vissa arbetare, nu nekade att återtaga alla förutvarande arbetarne i arbetet. Med anledning af dessa arbetsgifvarens löftesbrott kunde striden vid Örkelljunga ej biläggas. Förhandlingarna fortsattes emellertid i Stockholm om riksaftal för industrien, men kunde ingen öfverenskommelse träffas, då arbetsgifvaresidan ifrågasatte väsentliga lönenedsättningar samt vägrade godtaga sådana bestämmelser, som förut tillämpats, och hvilka gåfvo arbetarna någon säkerhet för att ej behöfva blifva fullständigt godtyckligt behandlade vid bestämmande af efter hvilken tariff ett plagg skulle förfärdigas och betalas. I ett tidigare stadium af förhandlingarna, då parterna funnit hvilka kolossala svårigheter, som förelågo, för att kunna inom denna industri med dess många olika kvalitéer och syningssätt upprätta en genomgående lika tariff, hade af arbetsgifvarna ifrågasatts att förhandlingar skulle upptagas för att söka upprätta särskilda aftal för en hvar af de berörda fabrikerna. De, som deltagit i förhandlingarna, voro lifligt öfvertygade om, att på denna väg förelåg stora möjligheter att uppnå ett slutresultat. Svenska Arbetsgifvareföreningen ville dock icke ha en sådan af praktiska skäl föreslagen lösning af tvistefrågorna och förbjöd därför sina delägare att inga på de af dem själfva ifrågasatta separatförhandlingarna. Det direkta deltagandet af Svenska Arbetsgifvareföreningens i de af densamma påfordrade förhandlingarna om riksaftal medförde, som man äfven redan omedelbart fruktade å arbetaresidan, ingen båtnad för åstadkommandet af en uppgörelse, ty arbetsgifvaresidan påfordrade nu endast få sina lönenedsättningsanspråk godkända, utan någon hänsyn till de af arbetaresidan framförda meningarna. De af arbetsgifvaresidan ifrågasatta lönenedsättningarna skulle omedelbart ha drabbat Stockholm, Landskrona och Örkelljunga samt i vissa fall Vingåker, och då gällande aftal i Alingsås, Linköping och Falun m. fl. platser utlöpte, skulle äfven där lönenedsättningar följa som en följd af att det omhandlade riksaftalet då skulle därstädes träda i kraft.

Då arbetarna icke ansågo sig kunna godkänna arbetsgifvaresidans förslag till riksaftal med alla dess försämringar af förutvarande arbetsvillkor, gjorde Svenska Grossisternas Herrkonfektionsförbund med Svenska Arbetsgifvareföreningens medgifvande lockout inom branschen den 24 maj.

Vid i juli efter Svenska Arbetsgifvareföreningens stora lockoutukas återupptagna förhandlingar sökte förlikningsmannen Cederborg åstadkomma förlikning och förelade för den skull ett medlingsförslag, som dock af ingendera parten godkändes. Arbetarna funno af förlikningsmannen ifrågasatta lönenedsättningar för stora, arbetsgifvarna ej nog stora. Efterföljande tabell visar parternas ställning i vissa af de omtvistade ackordsprisen, och framgår häraf, att det ej var så oväsentliga nedsättningar, som ifrågasattes, men äfven att arbetarna i vissa fall hade gått med på rätt duktiga nedsättningar, ehuru de ej kunde sträcka sig så långt som Svenska Arbetsgifvareföreningen fordrade.

Stockholm:	Förut-varande.	Arbets-gifvarnas.	Arbe-tarnas.	Ned-sättning.
Paletå	5: 50	4: 60	5: 35	0: 90
Byxor	1: —	0: 75	1: 05	0: 25
Falun:				
Paletå (Tariff I)	9: 50	6: 60	7: 60	2: 90
Ulster (» »)	6: —	5: 35	6: —	0: 65
Alingsås:				
Palatå (Tariff I)	9: 50	6: 60	7: 60	2: 90
Kavaj (1-radig)	4: —	3: 50	4: —	0: 50
Ulster	6: —	5: —	5: 50	1: —
Örkelljunga:				
Kavaj (2-radig, Tariff I)	4: 50	3: 75	4: 25	0: 75
» (» » II)	4: 25	3: 25	3: 75	1: —
Byxor (Tariff I)	1: 50	0: 85	1: 10	0: 65
» (» II)	1: 20	0: 70	0: 95	0: 50
Vingåker:				
Paletå (1-radig Tariff I)	7: —	6: 25	7: —	0: 75
Ulster (Paletå)	6: 25	5: 10	5: 35	1: 15

Lockouten af Svenska Detaljisternas Herrkonfektionsförbund. I samband med uppsägningen af aftalen inom engroskonfektionen uppsades äfven aftalen hos detaljherrkonfektionsfirmorna i Stockholm. Denna uppsägning verkställdes hufvudsakligast för att få reglerade en del ackordspriser till mera öfverensstämmelse med och förhållande till de aftal, som voro gällande inom beställningsbranschen. De första förhandlingarna upptogos den 16 mars mellan delegerade för arbetarnas fackföreningar och det af detaljkonfektionsfirmorna nybildade Herrkonfektionsförbundet, men ledde dessa förhandlingar ej till någon öfverenskommelse. Senare upptogos förnyade förhandlingar, däri äfven parternas centralorganisationer deltogo, och förmärktes Svenska Arbetsgifvareföreningens deltagande i underhandlingarna af, att arbetsgifvarna nu ställde förslag om lägre löner, än de förut vid lokalförhandlingarna erbjudit. Arbetarnas ståndpunkt innebar i stort status quo, dock med någon förhöjning i vissa ackordspriser och reduceringar å en del andra. Förlikningsmannen Djurklou ställde under förhandlingarnas gång ett förslag, som i det närmaste öfverensstämde med arbetsgifvarnas yrkande.

Då arbetarna ej godkände arbetsgifvaresidans förslag till aftal, gjorde Svenska Detaljisternas Herrkonfektionsförbund med Svenska Arbetsgifvareföreningens medgifvande lockout den 5 juli.

Förlikningsmannen förnyade vid förhandlingarna den 24 juli sitt förut afgifna förslag till uppgörelse, men då det innehöll genomgående lönened-

sättningar, kunde arbetarsidan ej godkänna detsamma. De ifrågasatta försämringarna af arbetsvillkoren skulle i första hand ha drabbat berörda arbetare i Stockholm, men konsekvenserna hade blifvit, att arbetare inom detaljkonfektionen å andra platser i landet, förnämligast Göteborg och Malmö, fått vidkännas stora prisnedsättningar så fort å dessa platser gällande aftal utlöpte. I efterföljande tabell gifves exempel på en del af de lönenedsättningar, som ifrågasattes för denna branschs arbetare i Stockholm.

Mansklädер.

	Nuvarande pris.		Bjudet.	Reducering.
Bonjour, 2-rad.	12: —	Äfven	10: —	2: —
Jaquett 2-rad.	10: —	»	8: —	2: —
» 1-rad.	9: —	»	7: —	2: —
Pälskavaj	8: 50	»	6: 50	2: —
Nattrock	5: 50	»	3: 50	2: —
Morgonkavaj	5: —	»	3: —	2: —

Gossklädер (större storleken).

Vinterkavaj, 2-rad.	6: —5: 25	Äfven	5: 50—4: 75	—: 50
» 1-rad.	4: 50	»	4: 25	—: 25

Gossklädер (mindre storleken).

Kostymkavaj, 2-rad. (lägst)	4: —	Äfven	3: 25	—: 75
» 1-rad. »	3: 75	»	3: —	—: 75
Vinterpaletå »	6: —	»	4: 25	1: 75
Sommarpaletå »	5: 50	»	4: —	1: 50
Sportpaletå »	5: 50	»	4: —	1: 50
Ulster »	5: 50	»	3: 50	2: —
Vinterkavaj »	4: 50	»	3: 50	1: —

Ändringar.

Kragen, höjd och förkortad	2: —	1: 20	—: 80
Sidsöm utlagd	1: 25	—: 75	—: 50
Utlagda fållar	1: 25	—: 75	—: 50

Veckolöner.

Manliga pressare hos Union	kr. 36: —	30: —	6: —
» » » Bergström, Sandberg o. öfriga	» 34: —	30: —	4: —
Manliga veckoarb. » Union	» 33: —	27: —	6: —
» » » Bergström o. öfr.	» 31: —	27: —	4: —

Konflikten vid Mockfjärds kraftstationsanläggning. Som förut intet kollektivaftal varit träffadt för arbetet å platsen, inlämnade arbetarna under år 1907 till arbetsledningen ett förslag till sådant aftal och begärde inledande af förhandlingar härom. Arbetsledningen drog dock ut med tiden för svars aflämnande, och först under år 1908 kommo förhandlingar till stånd och fördes dessa såväl mellan vederbörande å platsen som mellan parternas organisationer. Någon öfverenskommelse kunde dock ej uppnås, enär arbetsledningen kräfde lägre löner vid denna plats, än hvad som allmänt betalas vid jämförliga arbeten. För att få en lösning af den af arbetsgifvaresidan sedan 1907 förhalade frågan om aftal, nedlades arbetet den 1 april 1909.

Efter denna dag fördes ånyo förhandlingar under förlikningsman Djurklous ledning, och uppnåddes då enighet i alla punkter utom ifråga om lönebeloppen. Förutvarande timlöner hade utgått med 32—45 öre, men hade arbetsgifvaresidan under de tidigare förhandlingarna bjudit lägre löner än dessa. Enighet hade uppnåtts att gruppera arbetarne i tre aflöningsgrupper, och stodo arbetsgifvarnes sista förhöjda löner för dessa till resp. 32—35—40 öre pr timme, och arbetaresidan förklarade sig skola acceptera 35—37—40 öre pr timme. Som synes innebar arbetarnas förslag nedsättning för de högst betalda mot någon förhöjning för de lägst aflönade. Arbetarnas förslag innebar lägre aflöningar än som gällde vid någon jämförlig kraftstationsanläggning, och detta ändock lefnadsomkostnaderna vid Mockfjärd voro höga. Vi anföra här några jämförelsesiffror ifråga om timlönsbeloppen.

	Grupp I.	Grupp II.	Grupp III.	
Vid Bullerforsen	45	40	34	
» Gullspång—Munkfors	45	—	38	
» Lagan	50	45	40	
» Långed	45	40	35	
» Ramsjöholm	45	40	35	
» Skinnskatteberg	50	48—40	39—37	
» Stenkil—Klinte	45	—	36	
» Torsebro	49	44	37	
» Trollhättan	45	—	38	
» Mockfjärd	40	37	35	arbetarnas förslag
	40	35	32	arbetsgifvarnes förslag,
	38	34	30	senare sänkt till.

Den 12 juli gjorde delägarna af Svenska Väg- och Vattenbyggarnas Arbetsgifvareförbund, som själfva betalade högre löner än de omtvistade, lockout för sina arbetare, hvilken åtgärd vidtogs med Svenska Arbetsgifvareföreningens medgifvande.

Vid förhandlingarna i juli efter Svenska Arbetsgifvareföreningens stora lockoutproklamation framlade förlikningsmannen ett nytt medlingsförslag, upptagande resp. 33—36—40 öres timlöner, på hvilket arbetsgifvarnas organisation svarade med att yrka på lönenedsättningar till resp. 30—34—38 öre pr timme. Arbetarna däremot vidhöllo sitt förut angifna, långt gående medlingsförslag.

Konflikten vid Varberg—Åtrans järnvägsbyggnad. Under förhandlingarna i juli reste Svenska Arbetsgifvareföreningen en ny tvist vid järnvägsbyggnaden Varberg—Åtran. Därstädes hade förhandlats om kollektivaftal, men voro dessa förhandlingar icke afslutade. Genom Svenska Arbetsgifvareföreningens yrkesförbund erbjöds en timlön af 30 öre, samt fordrades införande af slumpackord utan garanti af timlönen, ehuru enligt fackmäns utsago det icke alltid är möjligt att undgå stora fel vid beräkningar af ackorden. Arbetsgifvaresidans erbjudande om 30 öres timlön bör ses i belysning af hvilka löner, som gälla å andra motsvarande arbeten, och framgå dessa af nedanstående tabell.

Glimåkra—Elmhults järnvägsbyggnad	45 öre.
Lidköping—Tuns järnvägsbyggnad	40 »
Linköping—Ringstorps järnvägsbyggnad	40 »
Nora—Bergslags järnvägsbyggnad	40 »

Orsa—Svegs järnvägsbyggnad	42 öre	— 1910	45 öre.
Skara—Timmersdala järnvägsbyggnad	42 »		
Södra—Ölands järnvägsbyggnad	45 »		
Tomteboda—Spånga järnvägsbyggnad	50 »		
Vallvik—Hå järnvägsbyggnad	42 »		
Vansbro—Björbo järnvägsbyggnad	40 »		

Vid statens järnvägsbyggnader är timlön bestämd till lägst 38 öre, vid Järna—Norrköpings järnvägsbyggnad, men är vid öfriga anläggningar 42—44 öre och däröfver. Förlikningsmannen ställde den 24 juli förslag om timlönens bestämmande i tre grupper till resp. 33—36—40 öre samt slopande af garanterad timlön vid ackordsarbete. Arbetsgifvaresidan erbjöd 30—34—38 öres timlön. Arbetarna ansågo sig ej kunna för ifrågavarande slag af arbete godkänna en grupperad löneskala. En sådan skulle kommit att verka i hög grad orättfärdigt, och i praktiken hade redan visats olämpligheten af ifrågasatta lönegruppsindelning för detta slag af arbete. Enligt Svenska Arbetsgifvareföreningens uttalande var det dess mening, att aftal, som upprättades vid Varberg—Ätran, senare skulle göras gällande vid järnvägsbyggnaden Dalby—Bjersjölagård och eventuellt efterkommande järnvägsbyggnader, liksom förslaget för Mockfjärds kraftstation från arbetsgifvaresidan afsågs att senare tillämpas vid andra dylika anläggningar. Sålunda innebar arbetsgifvarnas förslag äfven i detta fall yrkande på genomgående lönenedsättningar, jämförd med i förutvarande aftal bestämda löner inom denna industri.

Konflikten vid Mora skiljeställe. Vid upprepade tillfällen hade de med flottningsarbete vid Dalälfvens bifloder sysselsatta arbetare hos Dalälfvens Flottningsförening gjort framställning om upptagande af förhandlingar ang. kollektivaftal, men hade alltid dessa framställningar afvisats. Berörda arbetare nedlade då flottningsarbetet, hvilket hade till följd, att arbetsgifvarna förskaffade sig fridlysning och polisbevakning af flottningsområdena och sökte drifva arbetet med strejkbrytare. Förlikningsmannen i distriktet erbjöd sin medling, men flottningsföreningen afböjde detta under förklaring, att den ej ville ha med arbetarnas organisation vid flottlederna att göra. Detta upprörde de hos Dalälfvens Flottningsförening vid Mora skiljeställe sysselsatta arbetarna, som hade aftal med flottningsföreningen, och af hvilka nu fordrades, att de skulle vid skiljeället sortera det af strejkbrytarna i bifloderna flottade timret, hvarför de beslutade begagna den på initiativ af Svenska Arbetsgifvareföreningen i aftalet införda bestämmelsen om rätt till arbetsinställelse och nedlägga arbetet. Arbetarnas enda fordran i denna konflikt var, att Dalälfvens Flottningsförening skulle, i likhet med arbetsgifvarna i andra flottningsdistrikt, erkänna arbetarnas fackföreningar som förhandlande part för arbetarna vid flottlederna. Flottningsföreningen vägrade emellertid härtill, som förut är nämndt, och Svenska Arbetsgifvareföreningen stödde denna vägran att förhandla med arbetarnas fackförening genom att, under förebärande af att flottningsföreningen ej vore ansluten till arbetsgifvareföreningen med arbetarna vid flottlederna, fordra arbetets upptagande vid Mora skiljeställe, med hot om, att eljest lockout skulle blifva förklarad inom hela sågverksindustrien.

Vid förhandlingarna i juli hemställde förlikningsmannen Djurklou, i förslag af den 24 juli, till Dalälfvens Flottningsförening att tillmötesgå arbetarnas begäran om upptagande af förhandlingar, men vidhöll likväl Flottningsföreningen och Svenska Arbetsgifvareföreningen sin här förut angifna ståndpunkt.

Konflikten vid Korsnäsbolagets arbetsplatser Bomhus och Kastet. Efter långvariga förhandlingar träffades våren 1909 öfverenskommelse om aftal för Korsnäsbolagets arbetsplatser vid Bomhus och Kastet. Öfverenskommelsen, som träffades mellan vederbörande hufvudorganisationer, ville Sågverksindustriarbetareförbundets afdelningar att börja med ej godkänna, men fortgick likväl arbetet utan störande afbrott. Efter att ha behandlat frågan vid ett par möten beslöto afdelningarna senare att godkänna öfverenskommelsen och underteckna aftal i öfverensstämmelse härmed. Då den föreliggande öfverenskommelsen endast var uppgjord i stora drag, skulle en närmare utredigering af aftalet ske, och inleddes därom förhandlingar på platsen, så fort grundöfverenskommelsen var godkänd. Dessa förhandlingar om aftalets redigering voro ej afslutade, utan några af arbetarnas förslag lågo till ompröfning hos bolagets direktör, då en tvist uppstod mellan arbetsledningen och de oorganiserade arbetarna vid Kastet. Sågningen gick nämligen illa, hvarigenom aflöningen för de anställda arbetarna blef lägre än vanligt. Anledningen därtill torde berott på för tillfället svårare virke, och att de under förutvarande direktörens ledning anställda organiserade och vana hjälparbetarna slutat och ersatts med mera ovant folk. På grund af den låga förtjänsten beslöto de oorganiserade arbetarna att nedlägga arbetet, hvilken åtgärd föranledde arbetsledningen att stänga sågverket äfven för de organiserade arbetarna, hvilka hade förklarat sig beredda att fortsätta arbetet enligt den träffade öfverenskommelsen. Den 19 juli underskrefs aftalet för arbetsplatsen vid Kastet, och blef arbetet ånyo igångsatt. Då arbetsledningen kräfde personliga kontrakt af de oorganiserade arbetarna som villkor för deras återtagande i arbetet, gingo dessa till större delen in i fackföreningen, hvarpå saken här var ordnad. Vid Bomhus fingo arbetarna ej svar från direktören på sina inlämnade förslag angående vissa punkter i aftalet, hvarför aftalet ej där blef samtidigt undertecknadt, något för hvilket ansvaret hvilar på bolagets direktör. Det bör ihågkommas från denna tvist, att Svenska Arbetsgifvareföreningen hotade Sågverksindustriarbetareförbundet och hela sågverksindustrien med lockout därför, att Korsnäsbolagets direktör ej kunde komma öfverens med sina oorganiserade arbetare, öfver hvilka fackorganisationerna ej hade något inflytande.

Konflikten vid Mariebergs sågverk. Under förhandlingarna i juli månad 1909 reste Svenska Arbetsgifvareföreningen en tvist vid Mariebergs sågverk, där uppkommen med anledning af arbetsgifvarens framställda kraf på 10 % nedsättning å förutvarande ackordspriser. Denna fordran kunde arbetarna ej godkänna. Ackordslönerna voro förut de lägsta inom industrien och årsförtjänsten 100 - 150 kr. lägre för hvarje enskild arbetare än den vanliga inom sågverksdistrikten. Att proponera nedsättning af en årslön å cirka 900 kr. under för tiden gällande lefnadsomkostnader är våldförande å vidkommande arbetares möjlighet att lifnära sig och de sina.

I sitt den 24 juli afgifna medlingsförslag föreslog förlikningsman Kvarnzelius, att nedsättningen af grundackorden måtte begränsas till allenast 3 %, som enligt hans förmenande skulle motsvaras af vidtagna maskinella omdaningar i driften.

Detta förslag afslogs af arbetarna, därför att de åberopade maskinella omändringarna ingalunda voro af den art, att de kunde få gifva anledning till nedsättningar af grundackorden, då de endast afsågo vidmakthållande af den hastighet sågramarna förut ägt. Äfven arbetsgifvaresidan afslog medlingsförslaget och fordrade, att nedsättning skulle göras med 5 % af förutvarande grundackordslöner.

Konflikten vid Munkfors järnbruk. I det mellan Järnbruksförbundet och vederbörande fackförbund upprättade och för järnbruken gällande aftalet finnes bestämdt, att vid valsverken skall tillämpas ett söndagsstillestånd af 38 timmar. Vid tillfällen af synnerlig brådska ha arbetarna skyldighet att på anfordran antingen börja arbetet kl. 8 sön- eller helgdagskväll eller ock fortsätta arbetet motsvarande tid dag före sön- eller helgdag, det vill säga, arbetsgifvaren kan vid något tillfälle påfordra utförande af ett extra skift för veckan. När aftalet trädde i kraft vid Munkfors den 1 april 1909, fordrade emellertid arbetsledningen, att arbetet i vissa verk skulle fortgå efter den gamla arbetstidsindelningen, sålunda med tillämpande af endast 35 timmars söndagsstillestånd. Som första motiv för denna fordran anfördes, att de oorganiserade arbetarna uttalat önskan om bibehållande af den längre arbetstiden, men då arbetarna framhöllo, att detta ju ej kunde få utgöra skäl för att ej hålla och tillämpa det gällande aftalet, ändrade arbetsledningen det dit hän, att vid ifrågavarande verk skulle råda »synnerlig brådska». Arbetarna framhöllo då, att om så vore fallet, de vore villiga göra ett extra skift å någon lördags- eller söndagsnatt, men att de ej ville arbeta tre timmars öfvertid vid hvarje söndagsstillestånd i strid med det gällande aftalet. Härpå hade arbetsledningen sagt, att om arbetarna ej ville arbeta den kortare öfvertiden, så finge de påbörja arbetet redan å söndagskvällen. Detta hade af arbetarna uppfattats som valfrihet mellan de båda alternativen, och att sålunda det kortare öfvertidsarbetet å måndagsmorgnarna ej skulle behöfva förekomma vidare, hvarför de å måndagsmorgonen den 26 april ej infunno sig förr än vid ordinarie tid kl. 6, sålunda med förbigående af ifrågasatta två timmars enligt deras förmenande aftalsstridiga öfvertidsarbete. Härför blefvo några af arbetarna afskedade, och samma åtgärd drabbade äfven en del af deras kamrater påföljande måndagsmorgon, då de, efter bolagets öppnande af fientligheterna, följde de föregåendes exempel i att söka häfda aftalets bestämmelser. Om den sålunda uppkomna tvisten fördes sedan förhandlingar mellan vederbörande organisationer, hvarvid man enades om tillvägagångssättet vid eventuella nya tvister, så att då störande afbrott i arbetet skulle undvikas. Däremot vanns ej enighet om arbetarnas kraf, att öfvertidsarbete ej skulle få förekomma i annan ordning eller omfattning, än aftalet enligt arbetarnas förmenande och aftalets ordalydelse ger rum för. För att söka genom tillmötesgående lösa tvisten medgåfvo arbetarna, att undantag finge göras för ett af valsverken, där särskilda förhållanden voro rådande, men arbetsgifvaresidan vidhöll sitt kraf på att få tillämpa öfvertidsarbete enligt sitt godtfinnande i alla de omtvistade verken. Det försäkrades af förvaltningen, att en sådan rätt ej skulle missbrukas, men som en illustration till värdet af denna försäkran må anföras, att redan dagen efter afgifvande af nämnda förklaring ett för tillfället af enbart organiserade arbetare sammansatt lag gafs order utföra öfvertidsarbete på lördagskvällen, medan samma verk fick stå stilla en af de första dagarna i påföljande vecka. Detta anfördt till belysning af arbetsledningens förhållande gent emot arbetarna. Vid förhandlingarna framfördes äfven begäran, att de 10 afskedade arbetarna måtte återtagas i arbetet, men vägrades detta från arbetsgifvaresidan, med mindre ej arbetsledningen erkändes rätt tillämpa öfvertidsarbete på sätt den önskade. När enighet ej kunde vinnas, föreslogo arbetarna, att saken skulle återföras till läget vid stridens början, d. v. s. de afskedade arbetarna återfå sina platser och arbetet fortgå med öfvertidsarbete enligt arbetsgifvaresidans önskningar, tills en skiljenämnd finge fälla utslag öfver tvisten. Oaktadt frågan gällde en ren rättstvist, afslog likväl Järnbruksförbundet utan motivering densammas hänskjutande till skiljenämnd. Häri-

genom voro alla möjligheter att på fredlig väg ordna saken stängda, och om arbetarna ej ville finna sig i arbetsledningens godtyckliga vantolkning och tillämpning af aftalet, återstod intet annat än att tillgripa arbetsnedläggelse för att få frågan löst. Arbetarna kunde ej genom frånträdande af sin ståndpunkt öfverlåta åt arbetsgifvarna att ensamma efter sitt sinne tillämpa det gällande aftalet, och ej heller kunde gifvas erkännande åt arbetsgifvaresidans vägran att låta omhandlade rättstvist afgöras af skiljenämnd, som eljes tillämpas inom andra industrier. Arbetarna beslöto därför att vidhålla sitt kraf på frågans hänskjutande till och afgörande af skiljenämnd, och nedlades för genomdrifvande däraf arbetet den 10 juli, efter att arbetsledningen i vederbörlig ordning därom underrättats. Från arbetarnas sida har hela tiden i första rummet stått krafvet på principfrågans lösning beträffande tillämpningen af aftalet, och hade den saken gjorts klar, hade nog frågan om de afskedade arbetarnas återtagande lätt ordnats.

Vid förhandlingarna inför statens förlikningsman Djurklou, förelade denne den 24 juli ett medlingsförslag, hvari föreslås den vitala frågans hänskjutande till vidare förhandlingar mellan hufvudorganisationerna och i sista hand afgörande af skiljenämnd, och att ifråga om de afskedade arbetarna dessa måtte beredas viss förmånsrätt till återanställning. Detta förslag godkändes af arbetaresidan men afslogs af Järnbruksförbundet och Svenska Arbetsgifvareföreningen.

Lockouten vid Göteborgs pitpropsgårdar. Enär arbetarna vid pitpropsgårdarna i Göteborg ej ville godkänna ifrågasatta lönenedsättningar, afbröto arbetsgifvarna förhandlingarna och gjorde lockout för där anställda arbetare den 1 februari 1909. Förhandlingar fördes sedan vid ett par tillfällen, men någon enighet uppnåddes ej. Arbetsgifvarna hade genom utsända värfvare lyckats anskaffa en del strejkbrytare, med hvars hjälp man sökte hålla driften igång. På detta sätt fortgick förhållandena, utan att det syntes vara möjligt få någon öfverenskommelse till stånd.

När Svenska Arbetsgifvareföreningen vid förhandlingarna i juli reste en del nya tvistefrågor, som den ville ha ordnade i samband med de i lockoutmeddelandet af den 14 juli omförmälda, ansåg sig arbetaresidan äfven böra påfordra få upptaget till behandling konflikten vid pitpropsgårdarna i Göteborg. Några egentliga förhandlingar kommo ej till stånd, men förelade förlikningsman Karlsson den 24 juli ett förslag i frågan gående därpå ut, att konflikten ömsesidigt skulle upphäfvas och de arbetare, arbetsgifvarna eventuellt ansågo sig vilja intaga, skulle gifvas anställning på de för strejkbrytarna stipulerade betalningsvillkoren.

Detta förslag, som för arbetaresidan innebar fullständig underkastelse, kunde ej af vidkommande fackförbund godkännas, hvaremot förslaget gifvetvis antogs af motsidan.

Föreningsrättsstriden vid Göteborgs porslinsfabrik. Den 30 januari 1908 bildade arbetarna vid Göteborgs porslinsfabrik en fackförening, hvilket hade till följd en del trakasserier mot vissa medlemmar, och kort därpå var hela fackföreningen ute i en föreningsrättsstrid. Af förlikningsmannen företagna åtgärder för medling medförde ej någon uppgörelse. Striden hade så fortsatts, och sökte fabriken uppehålla driften med strejkbrytare. Emellertid ingick fabriken senare i Svenska Arbetsgifvareföreningen, hvarför vidkom-

mande förbund hos denna begärde förhandlingar för sakens ordnande, men erhöll förbundet härå intet svar.

Vid förhandlingarna efter Svenska Arbetsgifvareföreningens juli-lockoutförklaring begärde arbetaresidan, att äfven denna konfliktfråga skulle upptagas till behandling. Några förhandlingar kommo dock ej till stånd, men förelade förlikningsman Karlsson den 24 juli ett förslag till lösning af frågan. Detta förslag innebar, att arbetsgifvaren skulle erkänna arbetarnas föreningsrätt och arbetarna upphäfva mot fabrikens tillverkningar riktad bojkott.

Som förslaget ej innebar någon förpliktelse för arbetsgifvaren att med företrädesrätt låta de arbetare, som måst föra föreningsrättsstriden, få tillgång till anställning å fabriken, och sålunda det föreslagna erkännandet af föreningsrätten endast var en platonisk förklaring, som ej medförde någon förändring för de arbetare, som kastats ut i den långa föreningsrättsstriden, så kunde berörda fackförbund ej godkänna det förelagda förslaget. Att Svenska Arbetsgifvareföreningen ej invände något emot afgifvandet af den ifrågasatta förklaringen, då den realiter till intet förband dess medlem, säger sig ju själft.

Af förestående redogörelse för de olika konfliktfrågorna torde framgå, att arbetsgifvarnas lönenedpressningspolitik i de flesta fall varit anledningen till utbrottet af de öppna striderna. Det verkar därför egendomligt, när Svenska Arbetsgifvareföreningen i sin lockoutproklamation af den 14 juli framhåller, att motivet till striden från deras sida skulle vara, att det ställdes för stora kraf på förhöjningar af förutvarande löner, som industrien ej kunnat bära. Vidare är det ju Svenska Arbetsgifvareföreningen, som genom lockouterna vid olika tillfällen — inom pitpropsindustrien den 1 februari, en-gros-herrkonfektionen den 24 maj, detaljherrkonfektionen den 5 juli, pappersmassefabrikerna den 5 juli och väg- och vattenbyggnadsindustrien den 12 juli — själf skapat fram det oroande tillståndet för industrien, som den i proklamationen ondgöres öfver.

Antalet deltagare i striden vid Mockfjärd var 287 och vid Skutskär 345, sålunda tillsammans 632 arbetare, som inställt arbetet för genomförande af aftal, hvarvid i ena fallet yrkades på status quo i ackordslönerna och i andra fallet fastställande af löner, som med cirka 8 % understego de för industrien eljest gällande. Konflikten vid Munkfors, som omfattade 345 arbetare, gällde häfdande af aftalets tillämpning och den uppståndna rättstvistens hänskjutande till skiljenämnd, och de 90 arbetarnas vid Mora skiljeställe arbetsinställelse gällde ju att söka få en till Svenska Arbetsgifvareföreningen ansluten arbetsgifvare att upptaga förhandlingar med arbetarnas fackförening om kollektivaftal för vederbörande arbetare. Föreningsrättsstriden vid Göteborgs porslinsfabrik omfattade ursprungligen 257 arbetare, och striden i Örkelljunga, som måste föras, därför att arbetsgifvaren vägrade följa den af hans organisation träffade öfverenskommelsen, berörde 34 arbetare. Sammanlagdt voro af alla dessa strider berörda 1,358 arbetare, hvaraf som förut nämnts 632 för genomförande af lönerna berörande fordringar.

För genomförande af lönenedsättningar hade Svenska Arbetsgifvareföreningens yrkesförbund gjort lockout för 452 arbetare inom pitpropsbranschen i Göteborg, för 484 arbetare inom en-gros-herrkonfektionen, för 372 arbetare inom detaljherrkonfektionen, för 3,456 arbetare inom pappersmasseindustrien och för 965 arbetare inom väg- och vattenbyggnadsindustrien, alltså lockout förklarad för tillsammans 5,729 arbetare tillhörande Landsorganisationen, hvartill kom ett rätt stort antal oorganiserade arbetare, som äfven drabbades af lockouterna.

Vid Korsnäsbolagets arbetsplats var strejk förklarad af de oorganiserade arbetarna, hvaremot de organiserade arbetarna voro utestängda från arbetet af sågverkets arbetsledning.

Ser man på här ofvan anförda siffror, måste man finna Svenska Arbetsgifvareföreningens klagan på arbetarnas organisationer för allmänt störande af arbetsron inom industrien för obefogad, då ju det var Svenska Arbetsgifvareföreningen, som påbörjat arbetskonflikter af mångdubbelt större omfattning än de af arbetarna iscensatta, hvartill bör ihågkommas, att anledningarna till de af arbetarna öppnade striderna — där det ej var föreningsrättsstrid, strid för gällande aftals hållande i helgd, rättstvists afdömande af skiljenämnd, arbetarnas rätt att genom sin fackförening få förhandla om arbetsvillkoren och fordran, att medlem af Arbetsgifvareföreningen skall följa en af föreningen träffad öfverenskommelse — gällde att söka få aftal träffade om löner, som ej inneburo allt för stora försämringar af eljest gällande arbetsvillkor.

Vi hafva här ofvan redogjort för de olika specialkonflikternas uppkomst och anledningarna till att öfverenskommelse i desamma ej blef träffad. Vi skola nu här nedan söka ge en skildring af stridens vidare förlopp och utveckling. I redogörelsen för de olika stridsanledningarna ha vi omnämnt, att Svenska Arbetsgifvareföreningen den 14 juli afgaf en förklaring om jättelockout, och att förhandlingar därpå blefvo inledda, som dock ej löste tvistefrågorna.

Genom denna lockoutförklaring hotades i första hand 80,000 arbetare att blifva utestängda från sina anställningar, och genom den rätt att ytterligare utvidga lockouten, som Svenska Arbetsgifvareföreningen gifvit sin styrelse, voro alla hos medlemmar af denna förening anställda arbetare ställda inför utsigten att blifva utkörda från sina arbetsplatser. Det var sålunda cirka 163,000 arbetare, som direkt berördes af Svenska Arbetsgifvareföreningens lockoutproklamation. Härtill kom, att man med hänsyn till den goda vilja till samarbete, som de olika arbetsgifvareföreningarna lade i dagen under år 1908, med all säkerhet hade haft att förvänta sympatilockouter från de öfriga större arbetsgifvareorganisationerna, hvarigenom ytterligare inemot 100,000 arbetare blifvit träffade af generallockouten.

Inför denna situation, där den svenska fackföreningsrörelsen hotades med att stycke för stycke krossas af den successivt iscensatta lockouten, som efter hand kommit att omfatta realiter samtliga organiserade arbetare i landet, sammanträdde Landsorganisationens Representantskap den 19 och 20 juli för att besluta öfver ställningen. Arbetsgifvaresidan hade nu drifvit sin hänsynslösa lockouttaktik till sin spets, och arbetarnas fack föreningar löpte allvarlig risk att helt förintas, hvilket äfven torde ha varit målet för Svenska Arbetsgifvareföreningens politik. Så fort depressionen å arbetsmarknaden inträdt, hade Svenska Arbetsgifvareföreningen börjat hota med omfattande lockouter, om tvistefrågorna voro än så små. Under 1908 hade Landsorganisationen bjudits lockouter vid upprepade tillfällen, men lyckades man då genom öfverenskommelser afvärja de mera omfattande striderna, och från Landsorganisationens sida drefs fortfarande fredspolitik för att söka förekomma utbrotten af nya konflikter. Det förelåg ej heller under första delen af år 1909 några synliga orsaker till strider, men arbetsgifvaresidan tog vara på de små anledningar, som kunde upptäckas.

Inom byggnadsindustrien hade arbetsgifvarna uppsagt en mängd aftal samt hotat med allmän lockout inom industrien, för genomförande af riksaftal med ty åtföljande försämringar af arbetsvillkoren. Denna kon-

flikt hade undvikits genom ett klokt ingripande från förlikningsmannen, och uppgörelse hade träffats, som ej medförde vare sig sänkning af förutvarande löner eller förlängning af arbetstiden. Strax därpå gjorde Svenska Arbetsgifvareföreningen lockout inom byggnadsämnesindustrien, där arbetsgifvarna uppsagt aftalen och ställt kraf på löneförsämringar och förlängd arbetstid. Genom Landsorganisationens förmedling kom man äfven inom denna industri till öfverenskommelse, men nu gick Svenska Arbetsgifvareföreningen till angrepp å skilda industrier för att genomföra lönenedsättningar, och då ej vidare skäl kunde uppfinnas, tog den stridslystna föreningen de af den själf igångsatta striderna till förevändning för att öppna en allmän kamp mot Landsorganisationen.

Det var ej möjligt för Landsorganisationen att efter den aggressiva politik Svenska Arbetsgifvareföreningen fört under de tvenne sista åren, nu falla undan och under trycket af lockouthotet godkänna de ifrågasatta försämringarna af arbetsvillkoren. Eftergifter hade gjorts vid de förda förhandlingarna, och om Svenska Arbetsgifvareföreningen velat visa någon förståelse af arbetarnas ställning, torde äfven denna gång en öfverenskommelse kunnat träffas. Men Svenska Arbetsgifvareföreningen syntes icke vilja ha fred denna gång. Det stod för arbetarerörelsen fullt klart, att om ock deras organisationer fallit undan och sökt få en än så dyrt betalad fred till stånd, så hade denna ej blifvit långvarig. Svenska Arbetsgifvareföreningen skulle säkert kort därpå sökt finna anledning att ånyo hota med utryckning från arbetsplatserna af tusentals arbetare.

Vid de upprepade lockouthoten hade arbetarna ställts inför att antingen begära af sina direkt berörda kamrater att göra afkall i frågor, där man ansåg rättvisan ligga på deras sida eller ock, om det gick till lockout, ställa sig inför risken att blifva utestängd från arbetet, och särskildt i det fall man innehaft någon funktion inom sin fackförening, blifvit afskedad och uppförd å arbetsgifvarnas »svarta lista», d. v. s. bojkottad från arbete äfven hos andra arbetsgifvare. Det osäkerhetstillstånd i fråga om arbetarnas möjlighet att genom arbete kunna försörja sig och de sina, som framalstrats af Svenska Arbetsgifvareföreningens upprepade lockouter inom stora industrier för mindre tvister, hade framkallat en allmän ovilja hos arbetarna mot Svenska Arbetsgifvareföreningens lockouttaktik, och man ansåg allmänt det vara nödvändigt, att denna trafik, där arbetarnas existensmöjligheter voro insatser, som från motsidan ej det ringaste räknades med, stäfjades. Genom de senaste lockoutförklaringarna hade Svenska Arbetsgifvareföreningen visat, att den partout ville ha strid, innan depressionen å arbetsmarknaden efterträddes af förbättrade konjunkturer, och att man ej kunde fria sig för en omfattande strid, äfven om man nu på arbetaresidan sträckte vapen. Då en större konflikt sålunda var oundviklig, ansågs det bättre att upptaga den nu på sommaren än senare på hösten och vintern.

För att söka trubba det af Svenska Arbetsgifvareföreningen allt oresonligare svängda lockoutvapnet, och då medlemmarna inom Landsorganisationen vid upprepade tillfällen gifvit sin mening tillkänna att hellre för en gång upptaga motsidans allt oftare och brutalare kastade stridshandske än att under hotet om lockouten falla undan och acceptera ifrågasatta försämringar af arbetsvillkoren, hvarigenom ändock ingen längre fred kunnat tryggas, så beslöt Representantskapet att hemställa till Landsorganisationens medlemmar att, som svar på jättelockouten, besluta tillgripa allmän arbetsnedläggelse. Denna åtgärd skulle vidtagas, därest ej vid de af statens förlikningsmän ifrågasatta förhandlingarna kunde träffas en rimlig uppgörelse, och därest Svenska Arbetsgifvareföreningen verkställde de beslutade lockoututvidgningarna den 26 juli och 2 augusti.

Vi ha förut nämnt, att vederbörande statens förlikningsmän inbjödo till förnyade förhandlingar angående ofvanberörda specialkonflikter, så fort Svenska Arbetsgifvareföreningens meddelande om den beslutade jättelockouten blef kändt. I dessa förhandlingar var sekretariatet representeradt genom sekreteraren Arvid Thorberg. Någon öfverenskommelse kom ej till stånd vid förhandlingarna ifråga af orsaker, vi i redogörelsen för specialkonflikterna omnämnt. Den 24 juli förelade förlikningsmännen medlingsförslag i samtliga de föreliggande konflikterna. Dessa förslag upptogos till behandling af vederbörande organisationers styrelser å ömse sidor, och den 25 juli växlades svarsskrifvelser i frågan mellan Landssekretariatet och Svenska Arbetsgifvareföreningens styrelse vid inför statens förlikningsmän afhållet sammanträde. Som icke vare sig fackförbunden eller de till Svenska Arbetsgifvareföreningen anslutna industriförbunden godkänt förlikningsmännens förslag, voro härmed alla förhandlingar afbrutna.

Den 26 juli verkställdes i Svenska Arbetsgifvareföreningens lockoutproklamation angifna lockouter inom pappersmasseindustrien, textilindustrien och sågverksindustrien, hvarför sekretariatet då beslöt offentliggöra det af Representantskapet fattade beslutet om allmän arbetsinställelse, hvilket delgafs Svenska Arbetsgifvareföreningen samma dag genom skrifvelse.

Den 27 juli utsände Landssekretariatet den beslutade proklamationen om allmän arbetsinställelse till samtliga förbund och afdelningar landet rundt, och blef den föremål för medlemmarnas behandling vid omedelbart anordnade möten. Proklamationen vann allmän anslutning, hvarom meddelanden ingingo till Landssekretariatet.

Något nytt försök till medling blef ej gjordt, och på Svenska Arbetsgifvareföreningen satt man med känd punktlighet med klockan i hand och inväntade den 2 augusti, då den beslutade lockouten vid järnbruken och grufvorna verkställdes.

Striden i sin jättelika omfattning var härmed satt i gång från arbetsgifvaresidan enligt af Svenska Arbetsgifvareföreningen uppgjord plan, och Sveriges viktigaste exportindustrier voro stoppade.

I strid voro nu 80,000 man, och enligt arbetsgifvaresidans krigsplan skulle arbetarna inväntat de härpå kommande successiva lockoututvidgningarna. Men för att söka få ett så hastigt slut på saken som möjligt hade arbetarna anslutit sig till parollen om allmän arbetsinställelse, och nu återstod ej annat än att tillgripa denna åtgärd. Den 4 augusti nedlades arbetet allmänt enligt sekretariatets proklamation, och härmed blef i stort sedt all industri stoppad och till en viss grad de lokala transportmedlen. Lugnt och värdigt var svaret gifvet på Svenska Arbetsgifvareföreningens lockoutraseri, och 300,000 arbetare i landet stodo nu i strid, allvarligt kännande ansvaret och beredda att, så länge det var dem möjligt, hålla ut i den ojämna jättekampen.

Den borgerliga pressen glömde nu fullständigt bort anledningen till striden — Svenska Arbetsgifvareföreningens jättelockouter, som, om de fått utvecklas, kommit att beröra landets industrier och handel lika hårdt ehuru från början inriktade på att räcka längre tid -— och öfverföll nu arbetarna på det mest hänsynslösa sätt. Lögner, förvrängda framställningar och ett ursinnigt hetsande i afsikt att spränga enigheten bland arbetarna presterades från tidningar af alla färger, och borgerliga, af arbetsgifvarna understödda strejkbrytarekårer — s. k. skyddskårer — bildades för att söka få strejkbryteriarbete i gång å skilda områden. Omfattande militärdispositioner vidtogos, som för arbetarna verkade i hög grad utmanande, då de visade de makthafvandes misstro mot arbetarna och benägenhet att stödja deras motståndare i den påtvungna striden. Mot arbetarna vände

sig alla, och hela samhället med den konservativa regeringen i spetsen, som nu med civilminister Hamilton i teten för arbetsgifvaresidans del öfvertog ledningen af lockoutstrejken, drog vapen och understödde Svenska Arbetsgifvareföreningens strid mot arbetarnas organisationer. Ej en röst ur de borgerligas läger höjdes för att ge rättvisa åt arbetarna, som dock under allt bibehöllo det kalla, lugna uppträdande, som från början af ledningen förordats och anbefallts. Enda erkännande och förståelse, som kom arbetarna till del, kom från utlandets arbetare och äfven från därvarande borgerligt håll, som, oaktadt planmässig bearbetning från af Svenska Arbetsgifvareföreningen utsända särskilda tidningsskrifvare, bibehöllo en mera fördomsfri syn på den pågående striden. I den förvirring, förbistring och nervösa oro, som tagit sig uttryck i truppsammandragningar och militärposteringar på skilda platser samt polismyndigheternas på många orter kitsliga och i flera afseenden utmanande uppträdande med obefogade häktningar och åtal, står arbetarnas värdiga uppmarsch i striden som ett lysande exempel på målmedvetenhet och känsla för det allvarliga i den strid, Svenska Arbetsgifvareföreningen påtvingat den svenska arbetareklassen. Arbetarne kände, att i denna strid deras organisation, deras enda värn stod på spel, och att det gällde att skaffa sig andrum för vidare lockouter från arbetsgifvaresidan, och därför hade alla inom deras läger en lugn förvissning, att från ingen dess kamrat skulle göras något, som kunde skada det hela. På arbetarehåll var man sålunda säker på att ingen åtgärd att störa ordningen skulle ske i strid med den gifna parollen för stridens förande, hvarför också de agressiva åtgärderna från myndigheternas sida å arbetarehåll betraktades med bittert löje, där de ej togos som direkta åtgärder för att utmana till förlöpningar. Då ingen arbetare ville ha emot sig förebråelse att ha genom sitt uppträdande skadat den gemensamma saken, gjorde ingen sig skyldig till något brott mot ordningen, utan striden fördes hela tiden på det mest mönstergilla sätt.

Å arbetaresidan låg hufvudledningen af striden hos Landssekretariatet, som utfärdade alla för stridens ledning nödiga order. För stridens lokala ledning voro af sekretariatet organiserade strejkutskott å hvarje plats, som striden berörde. Dessa strejkutskott hade den omedelbara ledningen af striden på platsen och stodo i direkt rapport med Landssekretariatet samt hade att leda striden enligt af sekretariatet och i speciella fall af förbundsstyrelserna utfärdade beslut. Utskottens antal uppgick till 549, och ingingo från dessa under stridens gång till sekretariatet cirka 6,500 skrifvelser och 550 telegram. Från Landssekretariatet afsändes under stridens gång cirka 5,300 bref, cirkulär, paket och telegram förutom värdepostförsändelser.

Enligt Representantskapets beslut var den allmänna arbetsnedläggelsen projekterad att föras utan understöd till de i striden deltagande arbetarna. För att emellertid anskaffa nödiga medel att understödja dem, som komme att blifva drabbade af sviterna af jättekampen, hade sekretariatet påbjudit de enligt undantagen i proklamationen i arbetet kvarstående medlemmarna en uttaxering af 4 kr. för helt betalande och 2 kr. för halft betalande medlem pr vecka för den tid striden i sin fulla omfattning pågick, samt vidare igångsatt en allmän insamling af frivilliga bidrag å därför särskildt utfärdade listor. Äfvenså uppmanades alla i arbetarerörelsen anställda funktionärer att under striden afstå hela sin lön till Landsorganisationens kassa. Till de skandinaviska ländernas broderorganisationer gjordes hemställan om ekonomisk hjälp, som af dem besvarades på det mest storslagna sätt. Till öfriga länders arbetare hade genom det internationella sekretariatet gjorts hänvändelse om ekonomiskt stöd, och

vann denna framställning ett välvilligt beaktande, särskildt af Tysklands arbetare, som under stridens gång lämnade stora summor till den svenska landsorganisationen. För att intressera de tyska organisationerna för striden i Sverige var red. Hjalmar Branting på uppdrag af Landssekretariatet vid tvenne tillfällen nedrest till Berlin för sammanträde med generalkommissionen för Tysklands fackförbund.

För att söka intressera de engelska fackföreningarna för den svenska striden gjorde på sekretariatets uppdrag hr Charles Lindley en resa till England, där bland annat den stora fackföreningskongressen i Ipswich öfvervars och i öfrigt åtgärder vidtogs för bekantgörande af striden och dementerande af från svenskt arbetsgifvarehåll publicerade lögnaktiga uppgifter om densamma. I afsikt att äfven till Amerika sprida kännedom om striden i Sverige, beslöt sekretariatet uppdraga åt ombudsmannen C. E. Tholin att resa dit för afhållande af en rad möten. Tholin afreste den 11 augusti 1909 och återkom den 7 februari 1910 efter att då ha afhållit en mängd möten å skilda platser inom U. S. A. Som följeslagare och tolk var hr John Sandgren anmodad att deltaga i resan, men då det vid framkomsten till Newyork befanns, att därvarande svensk-amerikanska organisationer planerat för Tholins verksamhet, så beslöto de sig för att verka inom skilda trakter, och nedlade äfven Sandgren ett intensivt arbete för åstadkommande af medel till striden i Sverige. Under stridens senare skede afhöllo på uppdrag af sekretariatet redaktörerna A. C. Lindblad och G. Löwegren föredrag vid en del väl besökta möten på skilda platser i Tyskland.

Vid flera af Representantskapets sammanträden voro representanter för landsorganisationerna i Danmark, Finland och Norge närvarande, hvarjämte med delegerade för dessa organisationer vid ett tillfälle afhölls en särskild konferens i Stockholm. Förutom här ofvan nämnda åtgärder höllos landsorganisationerna i utlandet alltid à jour med stridens utveckling genom skrifvelser och telegram från Landssekretariatet.

Vi omnämnde förut, att Representantskapet i sitt beslut angifvit, att den stora striden skulle föras utan lämnande af understöd. Emellertid visade det sig snart blifva nödvändigt att stödja de svagaste punkterna. Många grupper af arbetare voro genom 1908 års lockouter ekonomiskt efterblifna, hvartill kom, att ju ett rätt stort antal vid den stora stridens utbrott redan gått kortare eller längre tid i de tidigare proklamerade lockouterna och striderna, hvarför de voro ekonomiskt mindre motståndskraftiga. Stora massor af arbetarna hade under den gångna vintern varit drabbade af arbetslöshet helt eller i form af arbetstidens inskränkning ända intill endast 40 proc. af den eljest vanliga, och klart är ju, att härigenom många arbetares ekonomiska ställning var försvagad. Ekonomisk hjälp måste därför bringas de mest behöfvande, och sekretariatet beslöt därför att tilldela strejkutskotten för distribuering till dem, som däraf voro i särskildt behof, vissa summor i nödhjälpsunderstöd. Den första utbetalningen af sådan hjälp gjordes den 12 augusti, och under tredje veckan i augusti utbetaltes medel till de allra flesta strejkutskotten och fortsattes därmed under de efterföljande veckorna. Sammanlagda beloppet af det till utskotten utbetalda understödet uppgick till 1,267,760 kronor.

Inom Svenska Typografförbundet hade man behandlat frågan om deltagande i den allmänna striden för att söka bidraga till ett hastigare afslutande af densamma, och efter därom fattadt beslut nedlades arbetet den 9 augusti af nära nog alla typografer i landet. Härigenom uppkom för någon tid ett afbrott i tidningarnas utgifvande, men lyckades det snart nog de större tidningarna att med hjälp af tjänstemän och kontors-

personal samt anskaffade strejkbrytare jämte s. k. frivilliga ur redaktionerna, att ånyo utkomma och med då ett om möjligt ännu hätskare språk mot arbetarna än före typografstrejken. Arbetet var nedlagdt äfven vid de socialdemokratiska tidningarna och vid arbetarnas kooperativa accidenstryckerier. För att möjliggöra för sekretariatet att stå i rapport med de i konflikten indragna arbetarna och vederbörande strejkutskott i landet hade Typografförbundet medgifvit utsändande af ett dagligt meddelande från Landssekretariatet. Detta meddelande utgafs i form af en mindre fyrsidig tidning med namnet »Svaret», som utkom med inalles 28 nummer tiden den 10 augusti—6 september. »Svaret» hade till redaktör hr G. G. Magnusson och utgafs med biträde af i öfrigt Social-Demokratens redaktion och expedition. »Svarets» dagliga upplaga var i medeltal 150,000 ex.

Antalet arbetare, som deltogo i den stora striden, är svårt att exakt bestämma. Enligt uppgifter från de officiella räkningarna skulle antalet deltagare den 9 augusti ha varit 285,762, den 18 augusti 284,418, den 26 augusti 255,668 och den 2 september 239,853. Dessa siffror äro dock med all säkerhet genomgående för låga, hvilket särskildt torde gälla beträffande de två senaste räkningarna. Från Landssekretariatet anbefalldes räkning af deltagarna vid skilda tillfällen, men erhölls ej de begärda uppgifterna från strejkutskotten på sådant sätt, att en tillförlitlig slutsiffra kunde erhållas. Vid räkningen den 23 augusti bekoms de fullständigaste uppgifterna, som senare ha så långt sig göra låter kompletterats, och torde siffran för denna dag, ehuru kanske något för låg, dock vara den närmast riktiga. Enligt lämnade uppgifter var antalet deltagare i konflikten den 23 augusti 203,992 organiserade och 85,520 oorganiserade arbetare eller tillsammans 289,512 arbetare i strid å den allmänna arbetsnedläggelsens 19:de dag.

Striden fortgick på ofvan angifvet sätt augusti månad ut, utan att någon uppgörelse syntes kunna komma till stånd inom närliggande tid. Projekt om medling hade framkommit från enskildt håll, men dessa försök hade allt för ringa bärkraft för att kunna åstadkomma något i denna jättestrid. Den 19 augusti hemställde förlikningsmannen Allan Cederborg till landets regering, att denna skulle för medling i striden tillsätta en särskild förmedlingskommission med största möjliga auktoritet, men denna framställning föranledde ej till någon åtgärd från den för Svenska Arbetsgifvareföreningen så varmt nitälskande regeringens sida. Ja, regeringen fann sig icke ens föranlåten att, som eljes alltid sker, offentliggöra, att förlikningsmannens framställning var inlämnad. Senare gjorde Svenska freds- och skiljedomsföreningens centralstyrelse framställning till regeringen att medla, och äfven kvinnorna petitionerade härom. Den 28 augusti vände sig Frisinnade landsföreningens förtroenderåd genom hrr Ernst Beckman och Karl Staaff till regeringen med hemställan, att denna skulle ingripa för åstadkommande af ett slut på striden. I det sistnämnda förslaget anföres som alternativt lämpliga åtgärder antingen tillsättandet af en särskild förlikningsnämnd eller ock de föreliggande tvistefrågornas afgörande af en för saken särskildt tillsatt skiljenämnd. I konselj den 30 augusti beslöt emellertid regeringen att icke göra något ingripande för medling i striden, och motiverade denna sin ståndpunkt med bl. a. följande ur statsrådsprotokollet hämtade uttalande:

»Då den stora striden på arbetsfältet genom storstrejken utvidgades till områden, där arbetsnedläggelsen innefattade en allvarlig fara för ett samhälles lifsfunktioner, då strejk proklamerades i uppenbar strid mot i bindande form ingångna aftal, därigenom våldförande sig på en bland de viktigaste principer, tilliten till tro och heder, på hvilka vår samhällsordning är fotad, då man öppet sökte förleda statens tjänstemän att svika

sin plikt, då hade striden upphört att vara enbart en kraftmätning mellan arbetsgifvare och arbetare, den hade vändt sin udd direkt mot samhället.

Att staten inför sådana företeelser och inför det hot, som man sålunda riktat mot samhällsordningen, skulle själf göra eller främja några som helst eftergifter, bör ej kunna ifrågasättas af någon, som verkligen nitälskar för ordnade samhällsförhållanden. De, som öppnat denna strid, måste lära sig inse, att öfver hvarje klass står samhället, att samhällets makt och dess intressen äro och måste vara större än de särskilda klassernas.»

I denna motivering ligger en paroll om fortsatt strid mot arbetarna, och vidare en förklaring, att inga medlingsåtgärder komma att vidtagas från regeringens sida, förr än kommunernas arbetare och öfriga, som gått med i striden emot i gällande aftal befintliga bestämmelser, uppgifvit striden och blifvit vederbörligen afstraffade. De arbetaregrupper, som här afsågos, torde ha uppgått till ej fullt 3 % af hela antalet i striden deltagande arbetare. Genom den af regeringen intagna ställningen stod det klart, att ingen medling i striden gärna kunde komma till stånd inom mycket lång tid framåt, ty enskilda eventuella initiativ blefve allt för svaga gent emot den af landets regering stödda Svenska Arbetsgifvareföreningen. Och så länge denna hade regeringens och bankernas stöd skulle det också vara föreningen möjligt att hålla sina medlemmar samman till fortsatt strid. Att utlämna de arbetare till afstraffning inför fronten, som af solidaritet gent emot sina angripna klasskamrater ryckts med ut i striden trots bestämmelser om förbud härför, var ej möjligt, och sålunda återstod ej annat än en lång fortsatt strid, om man skulle bibehålla hittillsvarande stridsform. Frågan uppstod då, om trupperna kunde hålla samman i en fortsatt strid med det begränsade understöd, som kunde lämnas i en strid af denna omfattning.

Svenska Arbetareförbundet hade, sin vana trogen, svikit i striden redan den 23 augusti och drog då något antal oorganiserade med sig. Sedan hade allt flera oorganiserade börjat visa tecken till oro och benägenhet att återgå i arbetet, och äfven mindre grupper af organiserade arbetare hade de sista dagarna i augusti månad, hårdt tryckta af sina arbetsgifvare som de voro, beslutat återupptaga arbetet och utgå ur striden. Viljan att fortsätta striden var ännu fullt obruten, men den ekonomiska möjligheten att kunna fortsätta började i hög grad minskas. Skulle striden fortsättas med allt mera glesnade led, riskerades, att arbetsgifvarna, i den mån de kunde få driften igång, skulle komma att öfva repressalier på de arbetare, som sökte fortsätta striden, och härigenom skulle fackföreningsrörelsens bästa medlemmar komma att få sitta hårdt emellan. Man stod äfven inför risken att, därest de stridande skarorna började i större grad decimeras, få emottaga lockoutförklaring från de arbetsgifvareföreningar, som icke gjort sådan och därmed hade en återgång till arbetet ej kunnat ske för de i striden kvarstående, med mindre uppgörelse blef träffad i striden eller utträde ur Landsorganisationen skedde. Då vid detta tillfälle ej nödiga medel kunde uppbringas att fortsätta striden så lång tid, som tarfvades, sedan hela samhället uppträdt som part emot arbetarna, så måste sekretariatet söka se till att om möjligt finna en annan linje att föra striden på gent emot Svenska Arbetsgifvareföreningen. Understöd skulle vid denna tid ha erfordrats till så betydliga summor, att detsamma under förhanden varande förhållanden ej stod till att uppbringa.

Förlikningsmannen Allan Cederborg förelade vid denna tid ett förslag till klyfning af striden gående därpå ut, att striden skulle fortgå hos Svenska Arbetsgifvareföreningens medlemmar, men upphäfvas hos alla

andra arbetsgifvare. Denna förändring af striden skulle göras på villkor, att de större af striden berörda arbetsgifvareorganisationerna garanterade obehindrad återgång till arbetet, i den mån tekniska och ekonomiska förhållanden det medgåfve, och att alla uppkomna tvistefrågor, som ej blefvo öfverlämnade till afgörande af domstol eller enligt parternas åsämjande hänskjutna till afgörande genom skiljenämnd, skulle blifva föremål för omedelbara förhandlingar parterna emellan, hvarunder ingen arbetsinställelse finge äga rum.

Sekretariatet räknade med, att genom öfverenskommelse om detta förslag skulle uppnås säkerhet för att de större arbetsgifvareföreningarna ej komme att stödja Svenska Arbetsgifvareföreningen genom lockouter, som eljes säkerligen blifvit fallet vid denna tid, om arbetsinställelsen ej vidtagits gent emot dem den 4 augusti. Vidare skulle genom öfverenskommelse om förlikningsmannens förslag utan utlämnande af de trupper, regeringen fordrat få särskildt afstraffade — då ju enligt förslaget för dessa skulle föras särskilda förhandlingar om de under striden uppkomna tvisterna — regeringen undanryckas den formella plattformen för sin vägran att söka åstadkomma medling i konflikten mellan Landsorganisationen och Svenska Arbetsgifvareföreningen. Vid förfrågan hade förlikningsmannen äfven förklarat, att hans bestämda uppfattning var, att om klyfningen verkställdes, så skulle regeringen komma att omedelbart vidtaga åtgärder för medling. Sekretariatet beslöt alltså att biträda det af förlikningsmannen förelagda förslaget som ett första steg till uppgörelse. Detta blef äfven förelagt respektive arbetsgifvareorganisationer för underskrift, och den 3 september kunde förlikningsmannen Cederborg offentliggöra det då undertecknade förslaget.

Som man finner af öfverenskommelsen, hade Centrala Arbetsgifvareförbundets öfverstyrelse, som äfven vid den stora uppgörelsen 1908 på ett särskildt sätt framförde sina protester mot föreliggande uppgörelseförslag, funnit det för sin del angeläget att skrifva sitt namn på ett särskildt papper och ej direkt på förlikningsmannens förslag.

I samband med offentliggörande af förestående öfverenskommelse gjorde förlikningsmannen följande tillkännagifvande, utgörande svar å till honom af sekretariatet ställd fråga:

»Enligt min uppfattning ligger i regeringens uttalande af den 30 augusti, om än i indirekt form, en förklaring att, därest striden inskränkes på där antydt sätt, regeringen är villig ingripa för medling i den kvarstående striden. Min bestämda öfvertygelse är därför, att, om striden afvecklas i den omfattning, som af mig förordats, kommer verkställigheten af detta beslut att föranleda ett medlingsbudskap från regeringen. Härom är jag ock villig att hos regeringen göra direkt hemställan, så snart den föreslagna inskränkningen af striden blifvit af vederbörande parter godkänd.»

Meddelandet om klyfningen af striden mottogs med blandade känslor af arbetarna å skilda håll, och under de första dagarna affattades en del protester mot Landssekretariatet för dess vidtagna åtgärd, men äfven erkännsamma uttalanden gjordes. En väsentlig anledning till klandret mot sekretariatet för vidtagandet af klyfningen utgjorde det förhållandet att, då sekretariatet ej visste om förlikningsmannens förslag komme att biträdas af arbetsgifvareorganisationerna, något meddelande ej kunde tillställas strejkutskotten, förr än förlikningsmannen redan offentliggjort öfverenskommelsen, hvadan medlemmarna fingo första meddelandet om saken af förlikningsmannen genom Svenska Telegrambyrån. Afvecklingen af striden gick dock efter sekretariatets beslut, och arbetet återupptogs den 6 september och efterföljande dagar hos flertalet arbetsgifvare, som ej voro medlemmar af

Svenska Arbetsgifvareföreningen eller af bageriidkarnas organisation, hvilken vägrat godkänna förlikningsmannens förslag, hvarför striden hos dess medlemmar skulle fortsättas.

Redan den 4 september tillskref förlikningsmannen Cederborg regeringen med hemställan, att denna skulle vidtaga åtgärder för medling mellan Landsorganisationen och Svenska Arbetsgifvareföreningen samt förordade, att för sagda sak måtte tillsättas en förlikningskommission med största möjliga auktoritet. Regeringen fann sig dock föranlåten att taga sin gjorda tolkning af den träffade öfverenskommelsen till förevändning för att ej förr än den 12 september vidtaga någon åtgärd för åstadkommande af medling. Den uppståndna tolkningstvisten gällde kommunernas arbetare och spårvägspersonalen eller alla de arbetare, som genom deltagande i arbetsnedläggelsen ansågs brutit mot förut gällande aftal. Förlikningsmannen och motsidan ville efter öfverenskommelsens träffande göra den tolkningen gällande, att denna endast innebar, att alla arbetare skulle återgå till arbetet hos icke medlemmar af Svenska Arbetsgifvareföreningen, men att endast medlemmar af de arbetsgifvareorganisationer, som undertecknat öfverenskommelsen, hade någon skyldighet att taga tillbaka arbetarna enligt öfverenskommelsen och förhandla om eventuellt uppstådda meningsskiljaktigheter; och enkannerligen skulle de arbetaregrupper, som brutit mot aftalen genom arbetsinställelsen, utlämnas åt arbetsgifvarens godtycke, utan möjlighet för dessa arbetare att genom förhandlingar få sina förhållanden ordnade. Denna uttolkning af öfverenskommelsen var gifvetvis absurd och utgjorde intet annat än *sofistiska utläggningar* af den form texten erhållit. Vid förhandlingarna om öfverenskommelsen var man enig om att den å ena sidan skulle gälla Landsorganisationens medlemmar och de oorganiserade arbetare, som med dem gjort gemensam sak, och å andra sidan de arbetsgifvare, som ej tillhörde Svenska Arbetsgifvareföreningen. Rent tekniska hinder mötte emellertid att få öfverenskommelsen undertecknad af alla oorganiserade arbetsgifvare eller de mindre arbetsgifvaresammanslutningarna, och detsamma gällde de oorganiserade arbetarna. Man ansåg dock, att saken rent praktiskt kunde ordnas genom att Landsorganisationen och Typografförbundet å ena sidan undertecknade öfverenskommelsen och de större arbetsgifvaresammanslutningarna å den andra sidan. De enskilda arbetsgifvarna och arbetarna skulle då gifvetvis följa respektive organisationers beslut i saken och borde härtill känna sig ha så mycket större moralisk förpliktelse, som tvifvelsutan förlikningsmannen framlagt sitt förslag med regeringens goda minne. Något undantag för de arbetare, hvars aftal ansågs vara brutna, var ej med ett ord omnämnt, och en af dessa organisationer, Typografförbundet, var ju en af undertecknarna på öfverenskommelsen. Att sedan komma och söka drifva den satsen, att genom öfverenskommelsen de arbetare, tillhörande Landsorganisationen, hvars aftal betraktades brutna, skulle vara ställda i en särställning, ehuru därom ej var taladt eller skrifvet ett enda ord, var ett rent advokatoriskt försök af vederbörande för att få anledning draga ut med vidtagande af åtgärder för förhandlingars inledande, hvilket man väl förmodade skulle framkalla förvirring i arbetarnas leder och gifva Svenska Arbetsgifvareföreningen en chance mera i den fortsatta striden.

Emellertid ansåg sig regeringen icke kunna uppskjuta att behandla förlikningsmannens skrifvelse af 4 september angående åtgärder för medling längre än till den 12 september, då i afhållen konselj beslöts förordna förlikningsmannen hr Allan Cederborg att med biträde af förlikningsmännen hrr N. G. O. Djurklou, K. G. Karlsson och S. H. Kvarnzelius söka få förhandlingar till stånd mellan Landsorganisationen och Svenska

Arbetsgifvareföreningen. Denna regeringens åtgärd kan närmast betecknas med att regeringen nu ej längre hindrade förlikningsmännen att söka ingripa i den pågående striden.

Däremot fäste regeringen intet beaktande vid de meningar om tillsättande af en särskild förlikningskommission, som framförts af såväl förlikningsmannen som i tidigare gjorda framställningar till regeringen om ingripande i striden.

På kallelse af förlikningsmannen sammanträdde Landssekretariatet och styrelsen för Svenska Arbetsgifvareföreningen till underhandlingar den 17 september i Riksdagshuset i Stockholm. Vid dessa förhandlingar, som i första hand rörde sig om lösningen af respektive specialkonflikter, ställdes af Svenska Arbetsgifvareföreningen kraf på upprättandet af en förhandlingsordning, hvari skulle för alla kommande aftal slås fast vissa af de principfrågor, Svenska Arbetsgifvareföreningen satt som mål att genomföra. I fråga om sådan förhandlingsordning hade regeringen i skrifvelse till förlikningsmännen uttalat önskvärdheten af en dyliks upprättande till förekommande af framtida strider. Då Svenska Arbetsgifvareföreningen i hufvudsak vidhöll sina lönenedsättningsyrkanden, kunde ingen öfverenskommelse träffas i specialtvisterna och beträffande frågan om förhandlingsordningen, så förklarade sig arbetaresidan villig att efter en eventuell afveckling af striderna upptaga förhandlingar härom, men ansåg det ogörligt att under pågående strid förhandla om och utreda denna vidtomfattande fråga. Den 25 september förelade förlikningsmännen ett helt medlingsförslag i samtliga föreliggande tvister utan att likväl göra något yrkande ifråga om förhandlingsordningen. Den 27 september svarade parterna härpå och meddelade Landssekretariatet, att enligt beslut af Representantskapet och vederbörande fackförbund förslaget godkänts för samtliga specialtvister utom ifråga om förslagen för skrädderibranscherna, järnvägsbyggnaden Varberg—Ätran och förslaget rörande Utansjö cellulosafabrik, för hvilka påyrkades vissa ändringar. Frågan om upprättande af förhandlingsordning begärdes få ställd fri och oberoende af lösningen af specialtvisterna, och förklarade sig sekretariatet villigt att upptaga förhandlingar om en förhandlingsordning efter den 15 december 1909. Svenska Arbetsgifvareföreningen förklarade sig ej godkänna förlikningsmannens förslag beträffande skrädderibranscherna, Mockfjärds kraftstationsbyggnad, järnvägsbyggnaden Varberg—Ätran, Mariebergs sågverk och Munkfors järnverk, för hvilka tvister föreningen vidhöll sin ståndpunkt af 25 juli. Vidare förklarade sig Arbetsgifvareföreningen vilja vidhålla krafvet på att i detta sammanhang skulle upprättas en förhandlingsordning samt att andra än de af förlikningsmannen föreslagna grunderna borde tillämpas vid arbetets återupptagande. Vid fortsatt förhandlingssammanträde den 28 september förelade förlikningsmännen en del nya förslag till lösning af föreliggande tvistefrågor. Arbetaresidan ställde sig i flera afseenden välvillig till dessa förslag, men arbetsgifvaresidan vidhöll utan vidare sin förut intagna ståndpunkt. Då ingen öfverenskommelse kunde åvägabringas, afbrötos förhandlingarna den 28 september.

Stridsläget blef nu föremål för ny behandling af Landsorganisationens Representantskap vid dess sammanträde den 29 september. Härvid beslöts att ytterligare söka koncentrera striden, och uppgjordes vissa linjer för stridens förande, som sedan tillämpades.

Striden fortgick på detta sätt under oktober månad. Arbetarna vidhöllo allt jämt sitt kalla lugn, under det man på motsidan allt mera brutaliserade formerna för striden. I den mån trakasserier kunde öfvas mot Landsorganisationens medlemmar, blef detta ej underlåtet, och åklagare-

makten uppträdde i stor utsträckning som Arbetsgifvareföreningens villiga medhjälpare, och så fort någon af de lockoutade arbetarna sökte förehålla af arbetsgifvare anskaffade strejkbrytare det oriktiga och ömkliga i deras handling, inskreds med häktningar och åtal, som senare i många fall visade sig vara tillkomna på helt olagliga grunder. För att förmå arbetarna till underkastelse å de platser, där striden fortgick, hotades med och verkställdes äfven vräkningar af arbetarna med familjer från innehafda bostäder, och hur hänsynslöst man därvid gick tillväga, framgår af att 60 à 70-års gamla arbetare med medalj för lång och trogen tjänst, och som hela sitt lif arbetat för ifrågavarande arbetsgifvare och 40 à 50 år bott i samma bostad, utan misskund genom Konungens Befallningshafvandes förmedling föstes på bar backe med de sina. Vid alla platser, där lockout var proklamerad, ställde arbetsgifvarna det krafvet på arbetarna som villkor för återgång i arbetet, att de skulle utgå ur Landsorganisationen. Denna åtgärd föranledde dock en hel del protester, och stämmor begynte göra sig gällande, som betecknade sagda åtgärd som aftalsstridig, då i alla aftal med Svenska Arbetsgifvareföreningen funnes infört bestämmelse om att föreningsrätten skall hållas i helgd. Äfven emot Svenska Arbetsgifvareföreningens vid de senast afbrutna förhandlingarna intagna ståndpunkt att ställa fordran på öfverenskommelse om godkännande af en förhandlingsordning med vissa principiella bestämmelser, hvilka måste betraktas som ändring i eller tillägg till gällande aftal, som villkor för en uppgörelse i de ursprungliga tvisterna, blef föremål för offentlig kritik och allmänt betecknad som brott mot gällande aftal. På af Social-Demokraten vid denna tidpunkt till några af landets mera bemärkta personer och kännare af aftalsrättsliga och sociala förhållanden framställda frågor ingick svar, som undantagslöst häfdade, att Svenska Arbetsgifvareföreningens resande af krafvet om upprättande af en förhandlingsordning som villkor för de vidtagna sympatilockouternas häfvande, stod i direkt strid med i gällande aftal förefintliga bestämmelser. De tillfrågade auktoriteterna voro äfven af den meningen, att de af Svenska Arbetsgifvareföreningen fordrade förbindelserna af arbetarna att utgå ur Landsorganisationen stod i strid med i aftalen stipulerade fria föreningsrätten. På grund af de vidtagna vräkningarna, som i vida kretsar upprörde sinnena och förenämnda af Svenska Arbetsgifvareföreningen häfdade och vidtagna åtgärder, började den allmänna opinionen kantra öfver emot Svenska Arbetsgifvareföreningen och af densamma förd politik. Förlikningsmannen fann sig häraf föranlåten att ånyo vidtaga åtgärder för åstadkommande af förhandlingar, och blefvo sådana upptagna den 4 november mellan Landssekretariatet och Svenska Arbetsgifvareföreningens styrelse under förlikningsman Cederborgs ordförandeskap.

Vid dessa förhandlingar genomgicks ånyo de olika specialkonflikterna, i hvilka dock ej kunde uppnås enighet utöfver hvad man förut ömsesidigt godkänt. Svenska Arbetsgifvareföreningen vidhöll sin ställning i såväl specialkonflikterna som ock ifråga om krafvet på upprättandet af en förhandlingsordning, och gjorde detta senare till villkor för upphäfvande af de mot Landsorganisationen riktade lockouterna. Från sekretariatets sida motsatte man sig denna Arbetsgifvareföreningens fordran såsom stående i strid med bestämmelserna i gällande aftal, och i öfrigt ledande till sådana konsekvenser, att det kollektiva aftalet skulle blifva värdelöst. Då parterna vid förhandlingarna icke kunde enas, förelade förlikningsmannen den 9 november ett nytt medlingsförslag, som förutom förslag gällande de olika specialtvisterna äfven upptog uttalanden angående vissa af de princippunkter, Svenska Arbetsgifvareföreningen fordrat få medtagna i en blifvande förhandlingsordning, men föreslogs i öfrigt angående

denna, att förhandlingarna om dess affattning skulle upptagas, efter att lockouterna blifvit häfda. Vid förhandlingssammanträde den 13 november utväxlades skrifvelser angående förlikningsförslaget, och efter vidtagna jämkningar i dessa och omskrifningar af vissa konfliktfrågor konstaterades, att ifråga om specialtvisterna på arbetaresidan tvist endast återstod i de båda skrädderibranscherna. I dessa tvister hade båda parterna förklarat sig ej kunna godkänna förlikningsförslaget, hvarför arbetarna hade yrkat på frågans afskrifning, hvilket dock motsidan afslagit. Men härtill kom, att Svenska Arbetsgifvareföreningen vidhöll sin ståndpunkt ifråga om att nu skulle bestämdt fastslås vissa af föreningen påfordrade principer att gälla för införande i alla kommande aftal. Denna fordran kunde icke af förut angifna skäl godkännas af arbetarsidan, hvarför förhandlingarna den 13 november åter afbrötos utan att ha ländt till någon öfverenskommelse. Vid detta medlingstillfälle hade regeringen personligen hemställt till parternas representanter å ömse sidor att söka komma till ett slut på striden, men som synes af förestående, hade Svenska Arbetsgifvareföreningens styrelse ej fäst något afseende härvid, och regeringen var mot densamma allt för välsinnad för att med någon kraft göra sin kanske endast proforma uttalade mening gällande.

Svenska Arbetsgifvareföreningen spelade emellertid ett högre spel, än den kunde klara. Blott ett par timmar efter att meddelandet om förhandlingarnas strandande utgått, utsände Svenska Arbetsgifvareföreningen till allmänhetens förvåning ett tillkännagifvande, att föreningen beslutat häfva lockouten vid järnbruken och malmgrufvorna. Då denna lockout gjordes, tillkännagafs, att densamma ej skulle upphäfvas förr än öfverenskommelse blifvit träffad i alla föreliggande tvister. Nu var man visserligen preliminärt öfverens om lösningen af vissa tvister, men dessa öfverenskommelser förföllo med förhandlingarnas strandande, och faktiskt var ingen konfliktfråga ordnad. Upphäfvandet af lockouten var sålunda en direkt reträtt af Svenska Arbetsgifvareföreningen. Striden hade blifvit densamma för hård och kunde ej fullföljas till slut, utan återtåg måste göras inom den industri, där arbetarna kunnat kraftigt hålla tillsammans. Härom var man gifvet på det klara inom Svenska Arbetsgifvareföreningen, när de sista förhandlingarna fördes, men det oaktadt kunde föreningens delegerade ej bekväma sig till en uppgörelse i saken. Och så gjordes denna manöver vid järnbruken, under det att lockouterna formellt skulle uppehållas mot Landsorganisationen inom öfriga lockoutade industrier. Härmed hade Svenska Arbetsgifvareföreningen fört öfver den stora striden i guerillakrigets tecken, där det ej längre kan vara tal om att en fortsatt sympatilockout fortgår för någon frågas lösning, utan där Svenska Arbetsgifvareföreningen i direkt strid med förut med vederbörande organisationer träffade aftal för en kamp mot arbetarnas fria föreningsrätt. Striden har sålunda förts öfver på föreningsrättsstridens gebit, och Svenska Arbetsgifvareföreningens ej vidare ärofulla sätt att nu föra striden, inskränker sig till att genom uppehållandet af skenlockouter mot Landsorganisationen förskaffa sig förevändning till att uppföra vissa arbetare på sina svarta listor. Föreningens delägare öfva härefter trakasserier i stor utsträckning mot de arbetare, som af någon anledning blifvit uttagna till offer, hvarigenom dessa nödgas afflytta ur landet för att å annan ort söka sig sin utkomst.

Det läge, konflikten kom uti efter järnbrukslockoutens häfvande, tycktes dock i viss mån ha generat Svenska Arbetsgifvareföreningen, ty redan samma dag nämnda åtgärd vidtogs, afsände föreningen till förlikningsmannen en skrifvelse af följande lydelse:

Stockholm C den 13 november 1909.

Statens förlikningsman i första distriktet Herr Stadsnotarien Allan Cederborg, Stockholm.

Vi bedja härmed få meddela Eder att, ehuru de förhandlingar strandat, som under Eder ledning ägt rum för biläggande af rådande konflikter å arbetsmarknaden, vi äro villiga att på sätt i förlikningsförslaget hemställts den 15 december 1909 påbörja förhandlingar med Landsorganisationen för åstadkommande af en förhandlingsordning jämte allmänna bestämmelser och därvid äfven söka nå ett formligt biläggande af de ännu oafgjorda konflikterna å arbetsmarknaden.

I sammanhang härmed har vår styrelse beslutit omedelbart upphäfva den hos Järnbruksförbundets medlemmar påbjudna lockouten.

Högaktningsfullt

Svenska Arbetsgifvareföreningen

Hjalmar von Sydow.

Denna Svenska Arbetsgifvareföreningens förklaring om benägenhet att ånyo upptaga förhandlingarna öfverlämnade förlikningsmannen till Landssekretariatet den 16 i samma månad genom här nedan återgifna skrifvelse:

Stockholm den 16 november 1909.

Till Landssekretariatet.

Med öfverlämnande härhos i afskrift af en från Svenska Arbetsgifvareföreningen mig tillhandakommen skrifvelse får jag äran anhålla om meddelande, huruvida Landsorganisationen är villig och oförhindrad att å den i skrifvelsen angifna tid med Svenska Arbetsgifvareföreningen upptaga däri ifrågasatta förhandlingar rörande förhandlingsordning jämte allmänna bestämmelser, äfvensom rörande de ännu oafgjorda specialkonflikterna.

Med högaktning

Allan Cederborg.

Landssekretariatet upptog till behandling den genom förlikningsmannen inkomna skrifvelsen och förklarade sig villigt upptaga ifrågasatta förhandlingar, därest Svenska Arbetsgifvareföreningen upphäfde alla de mot Landsorganisationen riktade lockouterna. Som orsak att ej upptaga förhandlingar om en förhandlingsordning, så länge Svenska Arbetsgifvareföreningen gjorde träffandet af en sådan till villkor för häfvande af lockouterna, kvarstodo ju alla de skäl, som i frågan androgos, då förhandlingarna afbrötos. I öfverensstämmelse härmed delgaf sekretariatet sitt beslut öfver förenämnda skrifvelse genom följande meddelande:

Stockholm den 19 november 1909.

Till förlikningsmannen stadsnotarien Allan Cederborg, Stockholm.

Som svar å Eder skrifvelse af 16 dennes, hvari Ni — med anledning af från Svenska Arbetsgifvareföreningen till Eder ingången i afskrift till oss bifogad skrifvelse — framställer förfrågan, huruvida Landsorganisationen är villig och oförhindrad att den 15 december detta år träda i förhandling med nämnda förening rörande vissa angifna tvister, få vi härmed delgifva följande:

Landssekretariatet förklarar sig villigt och oförhindradt att på angifna tid träda i underhandling med Svenska Arbetsgifvareföreningen, under förutsättning att föreningen före nämnda tid upphäft de mot Landsorganisationen vidhållna lockouterna.

Högaktningsfullt

Herm. Lindqvist,
ordf.

Sedan dessa skrifvelser växlats, ha inga förslag till förhandlingar framkommit.

Den egentliga striden var med detta afslutad. Utan sysselsättning och fortfarande afstängda från allt arbete befunno sig dock vid denna tidpunkt cirka 26,000 arbetare, som därefter i månader hållits utestängda från arbetsplatserna. Ett flertal af dessa arbetare ha funnit sig föranlåtna att lämna lockouternas land för att söka sin utkomst i främmande länder. En jämn emigrationsström har sålunda gått till Amerika under hela vintern, och fortsättes densamma, då detta skrifves i maj månad 1910. Månget hem har sköflats och massor af arbetare drifvits i landsflykt, och ha alla dessa utan undantag uttalat sin förkastelsedom öfver de svenska arbetsgifvarnes lockoutraseri, som gjort vistelsen och utkomsten för så många arbetare omöjlig här i landet.

Det torde ännu vara för tidigt att draga bestämda konklussioner angående de lärdomar 1909 års jättestrid gifvit, men säkert är, att många sådana så småningom skola klart framstå, och vi våga redan nu uttala hopp om, att arbetsgifvaresidan funnit sitt lockoutvapen genom denna kraftmätning i hög grad tilltrubbadt. Kan detta antagande i framtiden visa sig vara riktigt, har föregående års stora kamp på arbetsområdet ingalunda varit förgäfves. Den skall då utgöra ett viktigt led i sträfvan för arbetsfredens betryggande, och för den saken må inga offer få anses för stora.

Bil. 29. Stockholms stads arbetare.

(Redogörelse, meddelad af Stockholms stads arbetares föreningar.)

Efter det storstrejksproklamationen tillkännagifvits, sammanträdde styrelserna för samtliga Stockholms stads arbetares föreningar för att öfverlägga om situationen, särskildt med hänsyn till de där gjorda undantagen. Alla voro eniga om att något borde göras mot arbetsgifvarnas lockoutraseri, men med hänsyn till vårt gällande aftal, hvilket gäller alla kommunens arbetare i Stockholm, beslutades dock på detta gemensamma styrelsemöte att göra följande uttalande: — — — — — — — — — — —
— —
— —

»Uti de bestämmelser, som finnes mellan Stockholms stad och dess arbetare, finnes inrymd en paragraf, som förbjuder strejk, men då denna strejk är framtvingad af arbetsgifvarna i landet, hvilka äro allierade med de styrande i samhället, anse vi, att ansvaret drabbar dem.

Kommunens arbetare vilja dock, då de skola utgå, u t g å s o m h e l k å r i denna strid, och äro vi redo, att om förbundsstyrelsen eller Landssekretariatet så påbjuder och gifver oss rätt, utgå som enhetlig kår. Dock anse vi, att följande undantag göras:

samtliga vattenledningens för driftens upprätthållande erforderliga arbetare;

samtliga dödgräfvare;

erforderligt antal arbetare för skötsel af hästarna;

erforderligt antal arbetare vid gasverket för ugnars eldning (ej för drift), så att ingen materiel blir skadad, samt i öfrigt personal för dag- och nattvakter för öfvande af tillsyn.

Vidare anse vi, att de äldre af våra medlemmar får, för så vidt det på oss ankommer, kvargå i sitt förutvarande arbete, gränserna därför fastställes af föreningen.»

Detta uttalande antogs enhälligt af Belysningsverkets arbetares förening på extra möte den 30 juli, och beslöts vidare, att i händelse af Landssekretariatet det påfordrade utgå i striden, men endast som hel kår (alla kommunens arbetare).

Stockholms stads arbetares förening fattade enahanda beslut den 31 juli. Stadens renhållningsarbetares förening likaså den 1 aug.

Öfriga föreningar och klubbar för stadens arbetare, som fanns då, fattade samma beslut.

Detta vårt beslut delgafs det största af fackförbunden, Sv. Grof- och Fabriksarbetareförbundet, hvarunder de flesta kommunalarbetare då sorterade, ty i deras Cirkulär N:o 8 för 1909 om deltagande i storstrejken står ett stycke: »Finnes i något aftal förbud mot sådan arbetsnedläggelse, må afdelningen själf afgöra, i hvad mån den bör tillgripas.» I svaret från Förbundet tillkännagafs, att vi endast — om vi så beslutade — hade att följa Landsorganisationens proklamation, följaktligen en del skulle kvargå i arbete, och en del skulle gå i strid.

Fackföreningarnes förtroendeman uppvaktade en del arbetschefer, däribland byggnadschefen, för att höra, om inte staden själf ville i viss mån inställa en del arbeten, då det helt säkert blefve en följd, emedan staden blefve utan hästar likt lockouten 1908. Detta kunde naturligtvis icke gå för sig, utan blef hvarje arbetare tillfrågad, om han tänkte deltaga i strejken eller ej, och detta upptecknades af befälet för att kommas i håg, då arbetet en gång skulle återupptagas. Då arbetarne skulle lämna bestämdt svar, huru de komme att göra, vållade detta dem en del ohebag; de måste i allmänhet svara, att de skulle invänta föreningens beslut på möte den 30 augusti, där det definitivt skulle afgöras, om arbetet skulle nedläggas eller ej. Det vill dock synas, som om vissa chefer gjorde allt för att tända på stridsfrågan inom kommunens arbeten för att på detta sätt slippa ett besvärligt aftal.

Den 3 augusti kom, möte var utlyst i A-salen i Folkets hus, hvilken blef till trängsel fylld af de arbetare, som enligt proklamationen skulle nedlägga arbetet.

Styrelsen förordade det förut fattade beslutet om att icke så hastigt nedlägga arbetet, utan inhämta vidare order från sekretariatet, och att i så fall alla skulle gå ut i striden, men stridsfrågan var allaredan tänd af stadens styrande, genom det att kl. 6 e. m. den 3 augusti blef ammunition m. m. indraget. Denna utmaning kunde kommunens arbetare i denna stämning icke lugnt åse, utan beslutades med öfverväldigande majoritet att nedlägga arbetet vid de verk, som icke voro med i undantagen, samt dödgräfvarna, hvilka icke i första proklamationen voro undantagna. Detta arbetarnas beslut delgafs arbetscheferna den 4 augusti på morgonen.

Äfven fattades beslut om vissa undantag såsom vakter, hvilka skulle tagas af de gamla arbetarna, samt att arbetare, som varit i stadens tjänst omkring 25 år och uppnått 55 lefnadsår, skulle fritagas från arbetsnedläggelsen.

För uppgift öfver antalet strejkande hänvisas till byggnadschefens officiella berättelse.

Af det nu skedda trodde man, att allt skulle gå lugnt till väga, men så uppstod en ny konflikt, och detta vid de undantagna verken. Vid gasverket hade arbetarna genom sin styrelse uppvaktat öfveringenjören och meddelat, att arbetet ej komme att nedläggas enligt beslut; men verket ville något annat, ity att för arbetarna, som bodde vid Torsgatan i gasverkets lägenheter, deras snygga järnsängar utbyttes mot gamla, detta redan före den 4 augusti. Dessa nya sängar sändes till Värtaverket, samtidigt som man körde dit halm, och gasverkets arbetare fingo stoppa madrasserna, hvarpå de arbetsvilliga skulle ligga, äfven iordningställdes marketenteri inom verket. Militärpostering med påskrufvade bajonetter, allt detta trots arbetarnas försäkring om att följa Landsorganisationens paroll att gå kvar i arbetet, ej underligt om arbetarnas tålamod brast, och beslutade dessa på möte i Hjorthagen den 4 augusti att nedlägga arbetet vid gas- och elektricitetsverken den 6 augusti, såvida icke militärposterna drogos in, samtidigt som en kommitté besökte Landsekretariatet och direktören för ordnande af denna fråga men utan resultat. Från verkets sida söktes påskina, att om arbetarna önskade återupptaga arbetet på lördag, de ej skulle bli trakasserade, men icke en skriftlig rad på detta utan endast lösa tidningsmeddelanden, hvilka återtogs, så snart någon från arbetarehåll framhöll detta.

Arbetsnedläggelsen tog sin början som vi förut sagt på fredags morgon den 6 augusti, men på torsdagskvällen den 5 blefvo samtliga tillsagda att taga sina tillhörigheter med sig. Det var ju klart, att arbetarne, som

äfven den kvällen hade möte, togo detta som en utmaning, och de hade redan då börjat med strejken formellt sedt, eller rättare, sågo sig afskedade, innan strejken någon gång utbrutit. Säkert är dock, att med en aldrig så liten god vilja från vederbörandes sida hade denna konflikt icke utbrutit. Äfven här gjordes undantag för äldre arbetare, sådana, som arbetat vid verket omkring 20 år och uppnått 50 lefnadsår, fingo kvargå i sitt arbete; dessa arbetare hade då att hålla vakt, elda retorter, så att dessa ej skulle för hastigt afkylas, men blef sedermera också instruktörer åt sina ingenjörer och dylikt, som började arbeta under strejken, till och med verkets chaufförer, som körde för direktören och öfveringenjören, fick af föreningen tillstånd att köra dessa biler under strejken.

I tillkännagifvandet från beredningsutskottet hade gasverksstyrelsen fogat ett tillägg, att dessa säkerhetsåtgärder vidtagits till skydd för arbetsvilliga, och icke allenast till skydd mot skada å egendom, hvilket framgick ur beredningsutskottets meddelande. Detta tillägg var någonting, som vederbörande icke sedermera ville eller kunde stå för, ty det togs bort och ersattes enbart af utskottets meddelande.

Som förut sagts, kunde striden undvikits, om det funnits god vilja hos vederbörande vid gas- och elektricitetsverken. Påpekas må blott, att renhållningsdirektören afböjde all militärkommendering för renhållningsverket, i annat fall hade saken varit annan äfven där.

Arbetarnes ombudsman uppvaktade ingenjören vid vattenledningen vid Skanstull den 5 augusti, och kunde man där konstatera god vilja att undvika strid. Militären låg bara i beredskap på aflägset ställe och fick icke som vid gas- och elektricitetsverken gå bland arbetarna. Samtidigt uttalade han sin belåtenhet med att folket vid vattenledningen kom samman till möte den 6 augusti på kvällen för att befästa förut fattadt beslut att icke på detta sätt nedlägga arbetet.

Vid stadens stenhuggerier vid Stenhamra nedlade arbetarna icke arbetet, ty de hade så nyligen fått sitt aftal upprättadt, däremot vid Vätöbergs stenhuggerier nedlades arbetet den 4 augusti.

Straxt vid strejkens utbrott började arbetscheferna genom braskande annonser anställa ny personal. Om detta i någon mån lyckades, så var det icke så väl beställdt med dessa nyantagna, ty många af dessa ha måst lämna plats för den gamla personalen, hvilken delvis återtogs efter strejkens slut, andra efter hand. Det råder ett virrvarr hvad beträffar anställande af ny personal, ena arbetaren får kontrakt med garanti såsom vid gasverket med 300 kr., en annan arbetare vid samma verk får kontrakt något liknande det kollektiva aftalet, en tredje får arbeta efter de gamla villkoren utan vare sig kontrakt eller annat, så är det vid både gasverket, elektricitetsverket och byggnadskontoret. Gasverkets nybyggnad t. ex. arbetar efter gamla aftalet.

Arbetscheferna tänkte på ett annat sätt att få arbetarna att böja sig genom att uppsäga dem från sina bostäder. Icke mindre än 101 familjer och 4 ungkarlar uppsades, men beslutade arbetarna på möte att bo kvar, tills staden gjort vräkning. En kommitté tillsattes att uppvakta chefen för hyreskontoret, hvilket resulterade i att de fick bo kvar, och de flesta erhöllo arbete åter i stadens tjänst. På så sätt blef det ej så många, som drabbades af att flytta.

Då striden skulle afvecklas enligt proklamation från sekretariatet, sammanträdde de strejkande kommunarbetarne för att besluta om återgång, och beslöts återupptaga arbetet på måndags morgon den 6 september, och att alla skulle infinna sig på sina respektive platser, detta beslut delgafs arbetscheferna den 5 september. På måndagsmorgonen infann sig samtliga

arbetare, och företogs s. k. gallring bland dem, utan hänsyn till hvarken det ena eller det andra, hufvudsaken var, att man nu kunde få hämnas, hvilket fortsätter ännu mot en del, ja en del gamla utslitna i kommunens tjänst, t. o. m. sådana, som voro sjuka, när strejken utbröt, men det är bra att blifva af med en eller flera, som i annat fall skulle komma att åtnjuta ålderdomsunderstöd eller pension. För att få så många som möjligt af de gamla tillbaka i arbetet igen, uppvaktade en kommitté stadsfullmäktiges ordförande samt byggnadschefen, båda lofvade att göra, hvad de kunde, och har det delvis lyckats att få en del gamla tillbaka, men ännu återstår några, som har en 20—27 år i stadens tjänst, och många, som ha 10—20 års tjänstetid. Dessa, som nu börja misströsta äfven att icke få komma tillbaka igen, ha själfva eller genom organisationen genom förtroendemannen gjort påstötningar hos vederbörande.

Arbetare, som icke återtagits, kan i rundt tal uppskattas till vid gas- och elektricitetsverket en 200 st., vid stadens öfriga verk, hvars arbetare deltog i strejken, en 6 à 700 st.

Bil. 30. Spårvägsmännen och storstrejken.

(Redogörelse, meddelad af Svenska Spårvägsförbundet.)

Sedan Landsorganisationens proklamation om allmän arbetsnedläggelse som svar å Arbetsgifvareföreningens lockouthot offentliggjorts, dröjde det någon tid, innan förbundsstyrelsen kunde upptaga frågan om förbundets hållning under striden till afgörande, därför att förbundssekreteraren, hvilken vid detta tillfälle befann sig i Malmö, först måste hemkallas. Ärendet afgjordes dock den 30 juli, och beslutet, mot hvilket sekreteraren reserverade sig med yrkande på ett bestämdt uttalande för strejk, hade följande lydelse:

1) att hvarje afdelning själf får afgöra, huruvida den vill deltaga i arbetsnedläggelsen eller ej;

2) att ej tillråda afdelningarna att göra aftalsbrott, samt

3) att all trafik inställes, så snart den visar sig gifva anledning till oroligheter.

Enligt juli månads rapporter bestod förbundet vid denna tidpunkt af 14 afdelningar med ett sammanlagdt medlemsantal af 2,100 st., fördelade sålunda: I Stockholm fyra afd.: 1,118 medlemmar, Göteborg två afd.: 588 medlemmar, Malmö tre afd.: 236 medlemmar, Helsingborg en afd.: 44 medlemmar, Norrköping en afd.: 48 medlemmar, Uppsala en afd.: 24 medlemmar, Jönköping en afd.: 23 medlemmar och Kiruna en afd.: 19 medlemmar. I öfverensstämmelse med förbundsstyrelsens här förut angifna beslut fingo afdelningarna hvar för sig afgöra sin ståndpunkt till den väntade stora striden.

De i Stockholm varande afdelningarna behandlade frågan på gemensamt möte i Folkets Hus A-sal natten mellan den 2—3 augusti, utan att något beslut kunde fattas. Natten därpå samlades afdelningarna hvar för sig för att fatta beslut. Afd. n:r II (verkstadspersonalen vid Norra och Södra spårvägsbolagen) hade sitt möte redan på kvällen den 3 augusti och beslutade genom öppen omröstning med 82 röster mot 3 att nedlägga arbetet från och med den 4 augusti på morgonen. Afd. n:r III (trafikpersonalen vid södra spårvägsbolaget) meddelade per telefon vid tretiden på morgonen den 4 augusti, att den med 102 röster mot 14 beslutat inställa arbetet fr. o. m. den 4 augusti. Sammanräkningen af afd. n:r I:s (trafikpersonalen vid Norra spårvägsbolaget) omröstning hann ej afslutas förr än vid fyratiden på morgonen och gaf då till resultat 176 röster mot — 415 röster för deltagande, afd. hade alltså ej uppnått den i stadgarna föreskrifna $^3/_4$ majoriteten, som erfordras för deltagande i strejk. Detta resultat mottogs med stor opposition af dem inom afd., som voro för arbetsnedläggelse, hvarjämte de blefvo lifligt understödda af afd. n:r II:s medlemmar, hvilka talrikt infunnit sig vid detta tillfälle, dessa ropade: »Skall Ni blifva strejkbrytare nu och själfva montera vagnarna, då vi beslutat strejk». Stämningen var obeskriflig, man steg upp på stolar och höll anföranden utan att begära ordet. De, som röstat emot, kallades förrädare, förbundsstyrelsen betecknades som feg o. s. v. Ett resolutions-

förslag om att afstå halfva dagsinkomsten under strejkdagarna till de strejkande mottogs med hvisslingar.

Under trycket af denna stämning sammanträdde förbundsstyrelsen, som var närvarande vid detta tillfälle, till enskild öfverläggning och beslutade: dels att upphäfva cirkulär n:r 5 för Stockholms vidkommande, dels ock att göra en sammanräkning af alla i Stockholm afgifna röster, hvarvid $^3/_4$ majoritet, eller hvad som stadgeenligt är föreskrifvet för deltagande i strejk jämlikt § 10 mom. 2 förbundsstadgarna erhölls, och skulle afd. sålunda nedlägga arbetet fr. o. m. den 4 augusti. Nu uppstod jubel bland dem, som ifrat för deltagande, hvaremot protester höjdes bland dem, som önskade fortsätta arbetet.

Klockan var nära fem på morgonen den 4 augusti, då Norra spårvägsbolagets direktör per telefon underrättades om beslutet. Vid Södra bolaget infann sig personalen kl. 6 f. m. och meddelade, att den beslutat nedlägga arbetet.

Afd. n:r V (vagnsstäderskorna vid Norra bolaget) beslutade fredagen den 6 augusti enhälligt att icke utföra något strejkbryteriarbete, för den händelse detta skulle fordras af bolaget.

I Göteborg behandlades frågan redan den 28 juli af afd. n:r VIII, som då beslutade att tillskrifva förbundsstyrelsen och begära förhållningsorder. Sedermera, då cirkulär n:r 5 kommit afdelningarna tillhanda, afhölls gemensamt möte den 3 augusti, hvarvid beslutades »att uppehålla trafiken i vederbörlig ordning dock under följande villkor:

1) att om någon af personalen blifver utsatt för trakasserier eller öfverfall vare sig i eller på väg till eller ifrån arbetet, trafiken kommer omedelbart att inställas;

2) att personalen under inga förhållanden kommer att tjänstgöra vare sig under polis eller militärbevakning; samt

3) att därest trafikens upprätthållande gifver anledning till oroligheter och sålunda bidrager att störa lugnet eller allmänna ordningen, vagnarna likaledes kommer att transporteras till respektive vagnshallar.»

I en väl motiverad skrifvelse anhölls dessutom hos förvaltningen, att om trafiken komme att föranleda demonstrationer, denna skulle få inställas. Något svar härå erhöllo afdelningarne ej. Då det visade sig, att trafiken redan den 4 augusti framkallade demonstrationer, telegraferades till förbundsstyrelsen med begäran om hjälp och råd. Från Göteborgs storstrejkskommitté ankom också den 6 augusti på morgonen en skrifvelse, hvari denna i ordningens intresse manade till åtgärders vidtagande. Nu sände förbundsstyrelsen sin sekreterare till Göteborg med uppdrag att antingen få trafiken inställd eller ock oroligheterna häfda, och vid på natten hållet gemensamt möte beslutades med 365 röster mot 90 att inställa driften.

Den 3 augusti afgjorde afd. n:r IV (trafikpersonalen i Malmö) sin ståndpunkt till storstrejken, och med 110 röster mot 35 beslutade afd. att icke deltaga i strejken.

Afd. n:r XIII (linjepersonalen i Malmö) meddelar, att den enhälligt beslutat fortsätta arbetet, därför att afd. n:r IV beslutat att inte göra arbetsinställelse. Samtidigt beslutades att uttala en protest mot förbundsstyrelsens tillvägagångssätt vid stridens planläggning.

Afd. n:r XIV (verkstadspersonalen i Malmö) meddelade, att den den 3 augusti med 22 röster mot 8 beslutat att icke deltaga i striden af samma skäl som afd. n:r XIII.

Afd. n:r VI i Helsingborg höll möte natten mellan den 3—4 augusti. Enligt meddelande därifrån fick förbundsstyrelsen äfvenledes där uppbära klander för sin hållning, det framhålles, »att den ledning ej var mycket

värd, som i en så viktig fråga öfverlämnar åt afdelningarna att reda sig själfva», och beslöts enhälligt att uttala protest mot förbundsstyrelsens handlingssätt. Vidare beslutades med 29 röster mot 1 att ingå till förvaltningen med en skriftlig begäran om driftens inställande fr. o. m. den 4 augusti kl. 8 e. m. »Om vederbörande», heter det därom, »ej anse sig kunna bevilja föreningens anhållan, kommer personalen det oaktadt att inställa arbetet från ofvannämnda tid.»

Afd. n:r VII i Norrköping meddelar utan att angifva röstsiffror, att den beslutat att icke deltaga i strejken.

Den 6 augusti inrapporteras från afd. n:r X i Uppsala, att trafiken där antagligen kommer att upphöra från den 7 augusti. Intet vidare meddelande ingick, om afd. beslutat nedlägga arbetet eller ej. Sedermera blef det emellertid bekant, att trafiken i Uppsala på order af spårvägsstyrelsen var inställd ett par dagar, men då det hela förlöpte lugnt, gafs order om att sätta trafiken i gång igen, hvilket också skedde.

Från afd. n:r XI i Jönköping meddelades, »att den på skäl och erinringar, som förbundsstyrelsen gjort i cirkulär n:r 5, enhälligt beslutat att icke deltaga i striden, men ej heller kommer att arbeta under polisbevakning».

Afd. n:r XII i Kiruna meddelade, »att den enhälligt beslutat deltaga i striden».

Sålunda deltog på strejkens fjärde dag 8 afdelningar med sammanlagdt 1,769 medlemmar, mot 6 afdelningar med ett medlemsantal af 331 st. eller i procent 84,24 % strejkande — mot 15,76 arbetande medlemmar.

Detta var så att säga kulmen eller det högsta antalet i strid deltagande, därefter började spårvägsförvaltningarna arbeta på trafikens igångsättande genom användandet af olika påtryckningsåtgärder för att förmå de strejkande att återgå till arbetet. Huru dessa försök lyckades, och hur striden i öfrigt fortgick och afvecklats på de olika platserna, framgår i någon mån af följande redogörelse.

I Stockholm gjordes början af Norra spårvägsbolaget på måndagen den 9 augusti, då ringlinjen började trafikeras; samtidigt annonserades dels efter frivillig hjälp dels ock att de af den förutvarande personalen, som önskade erhålla förnyad anställning, skulle anmäla sig senast den 11 augusti. Förbundsstyrelsen behandlade detta ultimatum den 10 augusti och beslutade, »att söka få ett gemensamt sammanträde till stånd med sekretariatet för att få största möjliga klarhet uti den ställning, som spårvägspersonalen skulle eller borde intaga till striden».

Vid Södra bolaget började trafiken något senare, dagen är icke antecknad, men den 13 augusti rapporterades, att bolaget genom utsända kortbref förständigade personalen att till viss dag inlämna bolaget tillhöriga persedlar och samtidigt utkvittera innestående aflöning. Förbundsstyrelsen uttalade med anledning häraf som sin mening, att om alla persedlar infordrades, inga borde lämnas, men om det skulle gälla ett mindre antal sådana, torde detta utan risk kunna tillmötesgås. Den 15 augusti rapporterades ytterligare, att afd. n:r III erhållit ultimatum från bolagsstyrelsen att senast den 16 augusti kl. 12 m. inställa sig till tjänstgöring, eljest ansågos de som afskedade. Förbundsstyrelsen beslöt afråda afd. att under nuvarande situation återgå i arbetet.

Den 18 augusti utsände Norra bolaget per post ett skriftligt meddelande till en del funktionärer, hvari de upplystes om att de voro afskedade och förständigades inlämna bolaget tillhöriga effekter. Härtill svarades, att alldenstund personalen innehade dessa effekter som lön in natura och betalade skatt därför, det ingalunda vore utredt, huruvida de inne-

hades med äganderätt eller ej. Bolaget begärde då den 27 augusti hos Öfverståthållareämbetet kvarstad på dessa persedlar, hvilken förrättning verkställdes första dagarna i september. Vid rättegången tillerkändes bolaget effekterna, men fick betala kostnaderna, utslaget öfverklagades ej.

Då trafiken så småningom ökade i omfattning, började en viss oro hos de strejkande blifva märkbar; förbundsstyrelsen beslutade då den 19 augusti att ånyo vända sig till sekretariatet dels för att få klarhet om situationen, dels ock begära stridens afblåsning för spårvägsförbundets vidkommande. Sekretariatet afböjde denna framställning.

Den 24 augusti meddelas, att några af de strejkande hade börjat arbeta; den 28 augusti att polisen fått order att anhålla de strejkande, om de visade sig på spårvagnarna och gjorde försök att öfvertala de arbetsvilliga att upphöra med arbetet. Samma dag beslutades på gemensamt möte med Stockholms-afdelningarna att genom »Svaret» sprida ett upprop med maning till landets organiserade arbetare att söka motverka tillströmningen af arbetskraft. Den 1 september rapporterades, att ytterligare 6 st. återgått i arbetet. Nu började ett rykte spridas, att endast 45 platser funnos kvar vid Norra bolaget, detta antal minskades hastigt, sålunda meddelades per telefon den 2 september, att platserna voro endast 25 eller 30; och den 3 september ville ryktet förmäla, att alla platser voro upptagna, samt att s. k. svarta listor voro utsända, så att spårvägspersonalen ej skulle få anställning någonstans i Sverige. Samma dag rapporterades, att inalles 24 st. från afd. n:r I, 21 st. från afd. n:r II, 17 från afd. n:r III och 3 st. från afd. n:r V hade börjat arbeta. På kvällen kom Landssekretariatets cirkulär om klyfningen af striden.

Dagen därpå sammankallade förbundsstyrelsen representanter från i Stockholm varande afdelningar, och nu beslöts att utse en kommitté för hvardera bolaget, som skulle framföra personalens meddelande om att den nu var villig att som organisationer återupptaga arbetet, närhelst bolagen behagade bestämma. Svaren blefvo afböjande; man mottog icke personalen vidare som organisationer, utan hvar och en fick själf anmäla sig, och de, som antogos, skulle underteckna kontrakt. Natten mellan den 4—5 september afhölls gemensamt möte, stämningen mot sekretariatet var bitter, detta klandrades skarpt, därför att spårvägspersonalen blifvit uteglömd i uppgörelsen, men försvarades af sekreteraren, som var närvarande som representant för detsamma. Vid detta möte framfördes förslag om att hänvända sig till statens förlikningsman med begäran om medling; frågan remitterades till förbundsstyrelsen. En kommitté tillsattes ånyo, som fick i uppdrag att hos Norra bolaget söka ordna förhållandena, men då denna på f. m. den 5 september infann sig för att uträtta sitt uppdrag, funno de, att minst ett hundratal stodo i kö för att anmäla sig till tjänstgöring, de vände då om utan att begära företräde. På e. m. hölls möte, och där beslutades, att man dagen därpå kl. 10 f. m. skulle anmäla sig en och en; så skedde, men då antalet blef för stort, begärde bolagets verkställande direktör, att en kommitté skulle utses, som fick i uppdrag att framföra personalens önskemål; inför denna kommitté relaterade direktören ånyo samma svar, som han den 4 september lämnat.

Senare på dagen hölls förbundsstyrelsemöte med representanter från afdelningarna; här beslöts att hos statens förlikningsman begära medling på grundbasis af punkt 4 i öfverenskommelsen af den 1 september; samt att genom uttaxering på de afdelningar, som voro i arbetet, och insamling af frivilliga bidrag uppbringa understöd.

Offervilligheten hos Sveriges arbetareklass har varit storartad; som ex. må nämnas, att vid bruken boende lockoutade kamrater, hvilka ej hade

pengar att gifva, plockade lingon och sände; äfven potatis och andra rotfrukter sändes rikligt från lockoutade kamrater på landsbygden. Den påbjudna uttaxeringen gaf däremot ej så godt resultat, men därom mera nedan.

Statens förlikningsman, herr Allan Cederborg, uppvaktades den 7 september; han förklarade sig förhindrad medla på basis af punkt fyra, men uppsatte ett förslag på 8 punkter och förklarade sig villig medla på dessa villkor. Förslaget antogs af personalen, men bolagen afböjde. Norra bolaget svarade med ett motförslag, som personalen afslog den 26 september. Stockholms fackföreningar beslutade nu bojkott och blockad mot spårvägsbolagen. En tid därefter kom Södra bolagets svar på förlikningsmannens medlingsförslag. Bolaget sade sig icke kunna upptaga förslaget till pröfning, så länge personalen uppträdde som bolagets fiender, ehuru bolaget eljest kunde acceptera en del af förslaget. Då bojkotten fortgått en tid, begärdes ny medling af personalen; ett förslag till uppgörelse träffades och antogs på norr den 23 november, på söder första dagarna i december.

Denna uppgörelse har dock, enligt vårt förmenande, icke hållits af Norra bolaget, hvadan förlikningsmannen, då detta skrifves, ånyo underhandlar med detta bolag.

Den utestängda personalen måste äfven föra en seg kamp med Norra bolaget angående inbetalda pensionsmedel, hvilken resulterade däruti, att personalen genom en den 12 december afkunnad skiljedom tillerkändes dessa medel, hvilka sammanlagt belöpte sig i rundt tal till 46,000 kr., äfvensåblef vid detta tillfälle pensionsrätten för därtill berättigad utestängd personal fastslagen.

I Göteborg gjordes första försöket med några vagnar på söndagen den 8 augusti. Redan då hade några utaf personalen återgått i arbetet, och flera följde då och då under stridens gång, så att den 3 september endast 392 st. voro kvar i strid. Bland påtryckningsåtgärder nämnes, att förvaltningen vägrade utbetala innestående aflöning. Dessutom annonserades om arbetskraft till spårvägarna, hvilket hade till följd, att afd. hos förbundsstyrelsen begärde att få aflysa all arbetskraft dit. Förbundsstyrelsen lämnade sitt bifall härtill den 15 augusti dock endast tills vidare och under förutsättning af fortsatt annonsering. Då meddelandet om strejkens afblåsning kom, ringdes spårvägsdirektören upp, och ett samtal begärdes, detta beviljades med det villkor, att förbundssekreteraren ej fick vara med bland de uppvaktande; när kommittén framfört sitt ärende, svarade direktören, att de icke vare sig kände eller hade med Sv. Spårvägsförbundet eller afd. att göra, utan de, som möjligen kunde få sina platser tillbaka, skulle underskrifva personliga kontrakt. De, som begärde sina betyg, fingo prickade sådana; som ex. må anföras, att en person, som i flera år tjänat utan anmärkning, fick i betyget endast angifvet, när han var född, och huru länge han varit anställd.

Den 17 november meddelas, att två personer den dagen besökt direktören för att höra efter svar på en tidigare inlämnad skrifvelse; denna gång mottogs ej mer än en åt gången. Något egentligt svar erhölls ej, men af samtalet må anföras: den besökande sade, »att den kommunalpolitik måste betecknas som oekonomisk, där oöfvadt landtfolk togs in, medan samtidigt den gamla kunniga personalen fick gå och intet hade att göra». Direktören svarade, att det tjänar ju den gamla arbetande personalen på, ty den hade särskildt betalt för alla, som den lär upp, och tillade han, »detta bör ni ej missunna dem». Den 15 februari 1910 meddelas, att 3 st. af den gamla personalen börjat den dagen, samt att spårvägsstyrelsen troligen på ett kommande sammanträde kommer att behandla frågan om ytterligare intagning af den gamla personalen.

Från Helsingborg saknas dato för trafikens återupptagande, men den 16 augusti begärdes, att en förbundsstyrelsemedlem skulle resa dit; så skedde, och denne rapporterade sedermera, att stämningen där var god. Den 23 augusti insändes en till Landssekretariatet ställd resolution, hvari detta uppmanas att ej afblåsa striden, förr än kommunalarbetarna blifvit garanterade att få återkomma. Den 28 augusti meddelas, att lika många vagnar voro i trafik som före strejken. Strax efter klyfningen inkommer en skrifvelse från afd:s ordf. med skarpa förebråelser mot sekretariatet. Slutligen den 10 januari 1910 meddelas, att en uppgörelse lik den i Stockholm blifvit träffad med förvaltningen, samt att 3 st. af den gamla personalen återtagits.

Från Kiruna inkom en skrifvelse, hvilken behandlades den 16 augusti, hvari afd. begärde att få fortsätta striden, tills lönerna blifvit fastställda enligt förut inlämnadt förslag; detta vägrades, och afd. började då på de gamla villkoren efter strejkens afblåsning.

Om de afd., som ej deltogo i strejken, bör nämnas: att Malmö afd. besöktes af förbundssekreteraren, hvilken afhöll 4 möten med dem utan att kunna förmå dem att nedlägga arbetet, men då förbundsstyrelsen påbjöd uttaxering, svarade afdelningarna XIII och XIV, den förra, att den icke kunde betala uttaxering, därför att den ansågs som strejkbrytare i staden, ändock den med alla röster mot två beslutat strejk och endast oenighet emellan afdelningarna IV och XIV förorsakat, att den icke gått ut; den senare åberopade också afd. IV som orsak, hvarför den ej kunde deltaga; med stor majoritet (se omröstningsresultatet) sade sig afd. ha beslutat strejk. Förbundsstyrelsen beslöt meddela: »Att den i samråd med sekretariatet kommer att skydda sådana afdelningar, som utan egen förskyllan blifvit stämplade som osolidariska», några uttaxeringar från dessa afd. har emellertid ej inkommit. Afd. n:r IV betalade uttaxeringen till en början, men tröttnade snart.

Svenska Spårvägsförbundet.

Afdelning.		Antal medlemmar.								
		Före strejken.	Under strejken		Efter strejken				31 mars 1910.	
N:r.	Ort.		deltagande.	ej deltagande.	återtagna.	annorstädes anställda.	emigrerade.	Summa afförda medlemmar.	Aktiva.	Passiva.
I	Stockholm	746	746	—	186	43	92	321	—	425
II	»	169	169	—	81	20	4	105	—	64
III	»	130	130	—	63	4	2	69	—	61
IV	Malmö	164	—	164	—	—	1	164	—	—
V	Stockholm	73	73	—	5	5	—	10	—	63
VI	Helsingborg ...	44	44	—	3	14	1	18	—	26
VII	Norrköping ...	48	—	48	—	—	—	48	—	—
VIII	Göteborg	404	404	—	200	65	31	296	—	108
IX	»	184	184	—	50	9	19	78	—	106
X	Uppsala.....	24	—	24	—	—	—	24	—	—
XI	Jönköping.....	23	—	23	—	—	—	23	—	—
XII	Kiruna	19	19	—	19	—	5	5	14	—
XIII	Malmö	30	—	30	—	—	—	30	—	—
XIV	»	42	—	42	—	—	—	42	—	—
	Summa	2,100	1,769	331	607	160	155	1,233	14	853

Afd. n:r VII besöktes någon dag i augusti af en representant för förbundet; med 15 röster mot 8 afslogs därvid ett förslag om förnyad omröstning; denna afd. har längre än afd. n:r IV betalt kontingent och uttaxering, men tröttnade slutligen.

Afd. n:r X har icke lämnat lifstecken ifrån sig sedan den 6 augusti; och afd. n:r XI begärde utträde den 11 september. Sålunda äro samtliga dessa afdelningar affördа ur förbundets matrikel.

För närvarande består förbundet af 8 afd.; medlemsantalet är 867 st. däraf äro 7 afd. med 853 medlemmar understödstagande och endast Kiruna afd. med numera 14 st. medlemmar understödsgifvande, eller med andra ord 1,61 % skall underhålla 98,39 % medlemmar. Medlemsantalet har sjunkit med 1,233 st. eller 58,71 %, endast nöden och svårigheten att erhålla sysselsättning torde under den sista tiden varit den sammanhållande kraften hos de öfriga.

Ofvanstående tabell afser att gifva en sammanfattande bild af stridens inverkan på Sv. Spårvägsförbundet.

Bil. 31. Järnvägsmannaförbundets ställning till storstrejken.

(Ur förbundets årsberättelse för 1909 års verksamhet.)

Som en följd af arbetsgifvarnes lockouttaktik kom i början af augusti månad arbetarnes försvarsstrid storstrejken.

Att i en så omfattande strid mellan arbetare och arbetsgifvare en så stor och viktig arbetaregrupp som järnvägsmännen skulle undgå att blifva berörd, är otänkbart. Dels är den naturliga klass- och samhörighetskänslan med arbetarne i öfrigt något, som måste räknas med, dels medvetandet om att, därest ett nederlag tillfogas öfriga arbetare, detta kommer att sträcka sina verkningar ut öfver järnvägsmännen, omständigheter af största betydelse. Å andra sidan kommer den säkrare ställning, som järnvägsmännen i allmänhet intaga till sina arbetsgifvare, en omständighet, som kanhända vid vissa tillfällen öfverskattas, risken att förlora sina ställningar och förmånen af pension på ålderdomen, som för den ordinarie personalen står som en betydelsefull förmån. Därtill kommer, att för de enskilda järnvägarne aftal öfverallt egde gällande kraft, samt hufvudaftal n:r 1, som förbjuder arbetsnedläggelse. För statsbanepersonalen finnes ej formliga aftal i likhet med de enskilda järnvägarne, men tjänstgöringsreglementets bestämmelser äro äfven där tydliga i fråga om arbetsnedläggelse. När härtill kommer, att den egentliga striden ej på något håll direkt berörde järnvägsmännen och deras ställning, var det naturligt, att dessa stodo ännu mera tveksamma om sin ställning till striden.

När Representantskapet sammanträdde den 2 augusti, blef gifvetvis frågan om vår organisations ställning till storstrejken den, omkring hvilken det största intresset knöt sig.

Efter en uttömmande och grundlig debatt beslöts antaga följande proklamation att omedelbart tillställas medlemmarna och allmänheten:

»Till Sv. Järnvägsmannaförbundets medlemmar.

Såsom redan förut kommit till Eder kännedom, pågår för närvarande en strid mellan arbetsgifvare och arbetare på det fackliga området, hvars omfattning och verkningar man visserligen i närvarande ögonblick icke kan bilda sig ett fullständigt begrepp om, men som i alla händelser, om den kommer att fortsätta länge, kommer att för landet medföra de mest kännbara konsekvenser.

De tvistefrågor, som varit orsaken till denna sociala jättestrid, hafva ju så utförligt relaterats i arbetarepressen, att vi icke anse det nödigt att yttra oss öfver hvar skulden kan anses ligga till att icke uppgörelse genom förhandling har kunnat uppnås, vi nöja oss därföre med att konstatera, att striden icke kunnat undvikas.

Järnvägsmannaförbundets Representantskap, som haft under behandling frågan, hvilken ställning vår organisation och dess medlemmar bör intaga till den pågående striden, har, efter att allsidigt behandlat ifrågavarande

spörsmål, af anledningar, som här skulle vara för vidlyftigt att relatera, beslutat göra följande uttalande att för förbundets medlemmar lända till efterrättelse:

Sv. Järnvägsmannaförbundets medlemmar böra icke tills vidare deltaga i den pågående eller beslutade arbetsnedläggelsen, så länge densamma hufvudsakligast har karaktären af en facklig strid mellan arbetsgifvare och arbetare på öfriga arbetsområden. Detta så mycket mera som man ju från arbetarnes sida icke ansett det nödigt att tills vidare indraga samtliga arbetaregrupper i striden.

Detta emellertid under förutsättning af att från resp. järnvägsförvaltningars sida inga försök göras i syfte att förmå våra medlemmar att utföra annat arbete än sådant, som tillkommer dem att utföra under vanliga förhållanden, liksom ock att man icke från vederbörandes sida, genom militär- eller polisbevakning i oträngda mål, gör personalens ställning olidlig.

Skulle däremot den pågående striden af en eller annan anledning komma att öfverföras på ett annat plan, eller det skulle visa sig, att någon lösning af densamma icke kommer till stånd inom en rimlig tid, och det sålunda på allvar kan ifrågasättas, huruvida det icke är i samhällets eget intresse, att sådana åtgärder vidtagas, som göra en snar lösning af densamma till en oundgänglig nödvändighet, kommer förbundsstyrelsen, efter inhämtande af representantskapsledamöternas mening i saken, att upptaga frågan till ny behandling. Till dess nytt meddelande från förbundsstyrelsen erhållits, böra emellertid våra medlemmar utföra sina tjänsteåligganden.

Äfven under förutsättning af att den pågående striden kommer att afvecklas, utan att vår organisations medlemmar indragits i densamma, anser dock Representantskapet det vara vår organisations plikt att på det sätt och i den utsträckning det är möjligt bistå de klassbröder, som äro direkt indragna i densamma. I sådant syfte har Representantskapet beslutat, dels att påbjuda en extra uttaxering af 5 kr. för helt betalande och hälften för halft betalande medlem af Järnvägsmannaförbundet, hvilken uttaxering skall upptagas omedelbart och vara till förbundskassören insänd senast den 15 dennes, dels ock uppmana medlemmarne och särskildt dem, som kunna anses befinna sig i någorlunda tillfredsställande ekonomiska förhållanden, att å härför särskildt utsända listor, utöfver den sålunda påbjudna uttaxeringen, teckna frivilliga bidrag.

Samtliga på detta sätt åstadkomna medel skola i sin helhet användas för att som vår organisations bidrag lämnas till de i striden indragna organisationerna för att på möjligaste bästa sätt reglera sviterna af den stora striden och för att lindra följderna af densamma.

Representantskapet förväntar, att vår organisations medlemmar, med full förståelse af den närvarande situationens allvar, skall såväl i ena som andra afseendet följa de beslut, som af Representantskapet härmed delats.

Stockholm den 3 augusti 1909.

För Svenska Järnvägsmannaförbundets
Representantskap.
C. Winberg.»

Som af proklamationen framgår, beslöts att ej deltaga i arbetsnedläggelsen, utan i stället lades hufvudvikt vid att i största möjliga utsträckning ekonomiskt understödja de stridande. I hvilken utsträckning detta skett, framgår af ofvanstående redogörelse, och om därtill lägges det anslag, som ur förbundskassan, efter representantskapsledamöternas hörande, utgått, belöper sig bidraget till omkring 200,000 kr.

Utöfver de kontanta bidragen ha afdelningarna på flera platser företagit insamling af lifsförnödenheter, som öfverlämnats till de lokala storstrejksutskotten.

Proklamationen riktade sig vidare mot myndigheternas nervösa utplacering af militär på en del större stationer, och för att om möjligt erhålla ändring häri uppvaktade en af Representantskapet utsedd deputation civilministern och generaldirektören vid statsbanorna, som lofvade, att där så kunde ske, skulle ändring vidtagas. Liknande framställning gjordes äfven till Järnvägarnes Arbetsgifvareförening, med resultat att rättelse i de flesta fall vanns.

Vi torde äfven böra erkänna, att från såväl statens som enskilda järnvägars ledning allt gjordes för att ej inblanda järnvägsmännen i striden, ty i de få fall; där personalen beordrades att utföra arbete, som under normala förhållanden utfördes af andra än järnvägens personal, visade de vidtagna undersökningarna, att arbetet var för driften nödvändigt att utföra, hvarför det äfven blef utfördt, och några afskedanden för arbetsvägran har ej, så vidt vi känna, förekommit.

För att erhålla en fullständig kännedom om medlemmarnes ställning beslöts att företaga en allmän omröstning; i denna deltog i det närmaste samtliga afdelningar och framgick, att den afgörande meningen var, att ej järnvägsmännen borde aktivt deltaga i striden; detta meddelades sedan såväl medlemmarne som allmänheten.

Man torde väl äfven nu vara tämligen öfverens om att den intagna ställningen var den bästa, såväl för järnvägsmännen själfva som för de stridande i öfrigt. En arbetsnedläggelse af våra medlemmar skulle i en allmän arbetsnedläggelse blifva så godt som verkningslös, genom industriens afstannande inskränkes trafiken till det minsta möjliga, och att upprätthålla denna torde utan svårighet kunna ske med personal, som ej anser sig ha några intressen gemensamma med andra arbetare. Klart torde äfven vara, att järnvägsmännens deltagande endast skulle försvårat en eventuell uppgörelse i striden.

Förståelsen för den särställning, som kommunikationsverkens arbetare intaga, synes äfven inträngа bland öfriga arbetare, att döma af deras uppträdande under den stora kraftmätningen; ett godt förhållande synes varit rådande mellan de stridande och våra medlemmar, med undantag af några få platser, där några privatblockeringar och stämplingar förekommit.

Aktivt deltagande i striden har förekommit endast från en afdelning, nämligen 116 Limhamn, i hvars aftal med Byggnadsämnesindustriförbundet bestämmes, »att arbetsnedläggelse med hufvudorganisationernas medgifvande» ej betraktas som aftalsbrott. Dessutom deltogo två medlemmar, tillhörande afdelningen 90 Söderhamn och anställda som lokmän vid Vansäters sulfitfabrik. I understöd till de deltagande utbetaltes ur förbundskassan kr. 5,585: 92.

Den förda striden, som för arbetarne var oundviklig, har lämnat en del lärdomar för alla parter, den har visat hvilken makt såväl arbetarnes som arbetsgifvarnes organisationer besitta, men den har dessutom visat hvilka möjligheter, som det borgerliga samhället besitter, när det anser sig hotadt, ett förhållande, som ansågs framträda genom arbetarnes storstrejk. Under en sådan strid kan ej undvikas, att en del aftal komma att från de stridande parterna brytas, mest har man från borgerligt håll observerat aftalsbrotten från arbetarnes sida. Hvad som dock torde ha uppretat och samlat hela det borgerliga samhället, var deltagandet i striden från spårvägsmännens och typografernas sida, och man kan äga rätt, utan att

döma någon, undra om ej det för stridens utgång varit lyckligare, om striden så mycket som möjligt begränsats till de direkt tvistande parternas område.

En fråga, som länge legat de maktägande varmt om hjärtat, är en lagstiftning, som inskränker vissa arbetares rätt till att tillhöra organisationer, som med maktmedel söka förbättra medlemmarnas ställning. Önskemål, särskildt hvad järnvägspersonalen beträffar, har gång efter annan framkommit, och alldeles säkert är, att storstrejken kommer att påskynda en dylik lagstiftning. Under 1909 års riksdag kom äfven frågan på tal under den s. k. »Höglundadebatten», då civilministern gaf en del antydningar om i hvilken riktning man ämnade gå. Han förklarade, att föreningsrätten bör äfven statens personal äga, men med vissa inskränkningar, som skulle bestå i att offentliga protokoll och medlemsmatriklar måste finnas, inga förbindelser med andra organisationer, framför allt ej internationella, få förekomma, hvilka förbindelser betecknades som »suspekta», samt att organisationerna böra ledas af i aktiv tjänst varande personer. Alla tecken synas nu tyda på att detta program kommer att fullföljas. Inför dessa utsikter skulle det kanhända anses obehöfligt att mana personalen till vaksamhet, och inför en opartisk granskning bör äfven oförtydbart framgå, att ej något inträffat, som motiverar en förhastad lagstiftning på detta område.

Bil. 32. Typografkåren under storstrejken.

(Redogörelse, meddelad af Svenska Typografförbundets förtroendeman.)

Typografkårens deltagande i storstrejken var icke någon vid planläggningen af densamma beslutad eller ens, såvidt jag vet, påräknad åtgärd, utan kom till stånd på grund af ett spontant utbrott af kårens solidaritetskänsla med landets öfriga i konflikten indragna arbetare.

I Svensk Typograf-Tidning för den 1 augusti riktade förbundsstyrelsen till medlemmarna en bestämd maning att iakttaga neutralitet i striden, på samma gång som styrelsen förklarade sig komma att med all kraft häfda såväl medlemmarnas intressen som förbundets ställning till öfriga arbetareorganisationer. I anslutning härtill utsändes jämväl upprop om teckning af frivilliga veckobidrag till förmån för de i striden indragna. Vidare beslöt styrelsen, att därest situationen skulle tillspetsas, så att förbundets medlemmar blefve inblandade i konflikten, samarbete skulle sökas med Allm. Sv. Boktryckareföreningens styrelse, för att med dess medverkan ordna förhållandena.

Omedelbart före och efter storstrejkens början inströmmade emellertid från afdelningarna rundt kring landet meddelande om att medlemmarna energiskt fordrade, att förbundsstyrelsen skulle sanktionera deras beslut om att deltaga i strejken. I en del fall angafs, att medlemmarna i hvad fall som helst komme att nedlägga arbetet. Stockholmsafdelningen hade tisdagen den 3 augusti ett till trängsel besökt möte å Grand Nationals stora sal, hvarvid det endast med största svårighet lyckades de förenade förbunds- och föreningsstyrelserna att få densamma att afstå från att omedelbart fatta beslut om arbetsnedläggelse och i stället afvakta, tills förbundsstyrelsen därom kunde komma att utge paroll.

Under hand rapporterades angående ställningen till Boktryckareföreningens styrelse och öfverenskoms, att styrelserna skulle afhålla ett gemensamt sammanträde torsdagen den 5 augusti för att öfverlägga om frågan.

Äfven med Landssekretariatet höllos öfverläggningar, och uttrycktes från dess sida önskvärdheten af att typograferna, genom att deltaga i storstrejken, måtte medverka till en snar lösning af den utbrutna konflikten.

Förbundsstyrelsen stod sålunda i den prekära ställningen att antingen mot kårens nästan enhälligt uttalade mening vidhålla sin förut uttalade uppfattning om förbundets neutralitet i striden, med risk att förbundets medlemmar likvisst på en hel del platser, och därtill de största och betydelsefullaste, komme att nedlägga arbetet eller att böja sig för de gjorda påstötningarna och utsända paroll om typografernas deltagande i storstrejken och därmed vedervåga det i stort sedt goda förhållande, som ditintills präglat samarbetet mellan arbetsgifvare- och arbetareorganisationerna inom boktryckeriyrket i Sverige.

Ett vidhållande från förbundsstyrelsens sida af förbundets neutralitet skulle emellertid, sådan situationen utvecklat sig, ha kommit att icke endast

af de öfriga organiserade arbetarne utan jämväl af förbundets egna medlemmar betraktas såsom ett förräderi mot hela arbetarerörelsen vid en för denna skickelsediger och kritisk tidpunkt och tydligen medfört en djupgående och oreparabel splittring inom förbundet.

Då sålunda styrelsen insåg, att omständigheternas makt med nödvändighet komme att leda till typografernas deltagande i storstrejken på en hel del platser och dessutom måste säga sig, att ett dylikt förhållande gifvetvis skulle komma att af boktryckarne betraktas och behandlas såsom ett lika påtagligt aftalsbrott, som om förbundets medlemmar i gemen nedlade arbetet, men därjämte att ett planlöst nedläggande af arbetet här och hvar skulle komma att verka i hög grad orättvist mot de företag, som däraf blefve drabbade, fann den det mera tillbörligt att tillse, det deltagandet i storstrejken blefve så planmässigt och helt genomfördt som möjligt. Därest vidare, som var att förutse, flertalet af förbundets medlemmar skulle ha ignorerat ett eventuellt förbud af styrelsen att deltaga i storstrejken, skulle denna därefter tydligen icke kunnat i fortsättningen handlägga förbundets angelägenheter. De komplikationer, som på den grund med nödvändighet kommit att uppstå, hade tydligen blifvit minst lika besvärliga för arbetsgifvarna som för förbundet som sådant och de enskilda medlemmarna, då det gällt att afveckla de partiella arbetsnedläggelserna.

Med framförande af här ofvan relaterade synpunkter gjorde därför förbundsstyrelsen vid det sammanträde, som afhölls med Boktryckareföreningens styrelse den 5 augusti, till denna hemställan om att det mellan organisationerna den 21 december 1908 träffade kollektivaftalet måtte suspenderas under den tid storstrejken varade.

Boktryckareföreningens styrelse ansåg sig emellertid icke kunna bifalla eller tillstyrka en dylik åtgärd, och det den 6 augusti afhållna mötet med Boktryckareföreningens medlemmar afslog definitivt den gjorda hemställan.

Då fortfarande från afdelningarna oupphörligt inströmmade protester mot förbundsstyrelsens »ådagalagda lojhet i storstrejksfrågan» som ock telegram och telefonmeddelanden, hvilka gåfvo vid handen, att om icke styrelsen snarast möjligt gåfve signal till ett enhetligt uppträdande från kårens sida, så skulle en hel del afdelningar taga saken i egen hand, fann sig förbundsstyrelsen föranlåten utsända paroll till landets alla afdelningar att på en gång nedlägga arbetet för att därmed åt denna sympatiyttring gifva största möjliga effektivitet. Detta skedde genom telegram, som afsändes den 7 augusti och voro af följande lydelse:

»Typograferna deltaga i storstrejken. Underrätta principalerna härom. Arbetet nedlägges måndags afton.»

Samtidigt afsändes till Allm. Sv. Boktryckareföreningens styrelse en skrifvelse af följande innehåll:

»Härmed ha vi äran meddela, att vi med hänsyn till den situation, som nu inträdt, finna det nödvändigt till förbundets medlemmar utsända paroll om deltagande i storstrejken och arbetets nedläggande måndag kväll. Beslutet gäller alla de af förbundets medlemmar, hvilka verkställa typografiskt arbete, och de, hvilka äro anställda som hjälparbetare i tryckerierna. Med vårt medgifvande kommer dock Landssekretariatet att dagligen utsända tryckta meddelanden om storstrejkens förlopp.

I det vi beklaga, att eder förening icke ansett sig kunna bifalla vår hemställan om de af våra organisationer antagna tariffernas suspenderande under den tid storstrejken pågår, vilja vi uttryckligen betona, att vår ofvan nämnda åtgärd är dikterad af önskan att därigenom bidraga till att bringa ett snart slut på det olidliga tillstånd, hvari samhället för närvarande befinner

Typografförbundet under storstrejken. (Forts.)

Tryckort.	Antalet i arbetsnedläggelsen deltagande 9/8.	Kvarstående då arbetet 9/8 nedlades.	Återgångna *under* strejken				Antalet intagna 6/9.	Intagna efter strejken.			Arbetslösa 25/9 till följd af storstrejken.
			1:a v.	2:a v.	3:e v.	4:e v.		6/9—11/9.	12/9—18/9.	18/9—25/9.	
Arboga	9	—	—	2	—	—	3	—	1	—	4
Arvika	17	—	—	—	1	—	12	—	—	—	2
Alingsås	13	5	—	—	1	—	11	—	—	—	2
Bollnäs	13	—	—	—	1	—	10	—	—	—	2
Borgholm	9	1	—	—	1	—	1	—	—	—	6
Borlänge	9	1	—	1	—	—	4	—	—	—	4
Borås	44	—	—	—	1	—	42	—	—	—	2
Enköping	10	—	—	—	—	—	—	—	3	1	6
Engelholm	17	1	—	—	—	—	11	—	—	—	6
Eksjö	13	—	—	—	—	—	10	—	—	—	3
Eslöf	14	—	—	—	—	—	14	—	—	—	—
Eskilstuna	84	1	—	—	—	—	84	—	—	—	—
Filipstad	13	2	—	—	—	—	8	—	—	—	5
Falun	52	—	2	—	—	[1]) 20	25	—	—	—	3
Falkenberg	17	—	—	—	—	—	15	—	—	—	2
Gäfle	[2]) 103	—	—	—	—	[3]) 13	72	2	—	—	15
Göteborg	426	16	43	5	9	—	280	—	—	—	73
Hedemora	13	—	1	—	—	—	4	—	—	3	5
Haparanda	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7
Hässleholm	19	1	—	1	—	—	—	—	10	1	5
Hudiksvall	21	—	1	2	—	—	10	—	—	—	6
Halmstad	44	—	—	—	5	—	32	1	—	1	5
Härnösand	41	[4]) 2	[5]) 2	2	[6]) 1	—	22	2	5	2	9
Hälsingborg	138	—	—	—	—	—	135	—	3	—	—
Hörby	6	—	—	—	—	—	6	—	—	—	—
Insjön	16	—	—	—	—	—	15	—	—	—	1
Jönköping	86	—	—	14	19	—	35	11	1	—	6
Karlshamn	23	—	—	4	3	6	10	—	—	—	—
Kalmar	40	—	—	—	—	—	39	—	—	—	1
Karlskrona	62	5	—	—	1	—	38	8	—	—	8
Karlstad	53	—	—	—	—	—	38	—	2	—	7
Kristianstad	56	3	2	3	5	—	22	3	—	1	20
Kristinehamn	22	—	—	—	1	—	5	5	2	—	6
Landskrona	31	—	—	—	—	—	27	2	—	—	2
Lindesberg	21	2	—	—	—	—	—	15	—	3	3
Linköping	80	—	—	—	[7]) 7	—	66	3	—	1	3
Lund	122	—	—	—	—	—	122	—	—	—	—
Luleå	36	—	—	—	2	—	24	1	1	1	7
Lysekil	11	—	—	—	—	—	11	—	—	—	—
Lidköping	16	—	—	—	1	—	9	1	—	—	4
Malmö	259	4	1	—	3	—	198	23	6	2	29
Mariestad	17	2	—	6	3	—	6	—	—	—	2
Motala	17	—	—	—	—	—	7	1	—	—	8
Norrtälje	14	—	—	2	—	—	11	—	—	—	—
Nyköping	31	—	—	—	—	—	11	13	—	3	5

[1]) Återgingo lördagen 4 sept. [2]) Dessutom deltogo i strejken 2 faktorer, som återgingo 6/9. [3]) Återgingo till arbetet å Gäfleposten 3 sept. [4]) Nyanställda, d. v. s. ej tillhörande förutvarande personaler. [5]) Den ene af dessa en tillresande tryckare. [6]) Nyanställd. [7]) Däraf 6 underskrifvande personliga kontrakt m. m.

(Forts.) **Typografförbundet under storstrejken.**

Tryckort.	Antalet i arbetsnedläggelsen deltagande 9/8.	Kvarstående då arbetet 9/8 nedlades.	Återgångna *under* strejken				Antalet intagna 6/9.	Intagna efter strejken.			Arbetslösa 25/9 till följd af storstrejken.
			1:a v.	2:a v.	3:e v.	4:e v.		6/9—11/9.	12/9—18/9.	18/9—25/9.	
Norrköping	151	—	4	—	8	—	129	—	—	2	9
Oskarshamn	37	2	—	—	4	—	21	—	1	2	8
Orsa	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sköfde	27	1	—	1	—	—	17	4	—	—	5
Skara	16	—	—	—	—	—	16	—	—	—	—
Söderhamn	20	—	—	—	—	—	18	—	—	—	2
Sölvesborg	[1] 8	—	—	2	2	—	—	—	—	—	4
Sollefteå	8	1	2	—	—	—	1	1	—	—	2
Seffle	4	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—
Säter	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
Strömstad	7	—	—	—	—	—	4	—	—	—	3
Sundsvall	56	7	—	2	5	—	37	—	3	1	5
Södertälje	30	1	—	—	—	—	30	—	—	—	—
Söderköping	—	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Stockholm [5]	1,899	41	38	12	14	15	1,122	442	42	17	204
Tidaholm	7	—	—	—	2	—	2	3	—	—	—
Trelleborg	17	—	—	—	—	—	12	3	—	—	1
Uppsala	[2] 161	—	4	2	2	—	35	72	20	14	10
Umeå	—	29	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Uddevalla	19	—	—	—	—	—	18	—	—	—	1
Ulricehamn	7	—	—	—	—	—	7	—	—	—	—
Vadstena	5	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—
Värnamo	5	—	1	—	—	—	1	—	—	—	4
Varberg	19	—	1	—	—	—	1	8	2	—	7
Visby	—	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Vänersborg	24	—	—	—	5	—	17	—	—	—	1
Växjö	33	2	—	11	9	—	11	—	—	—	1
Västerås	32	3	—	—	—	—	17	8	1	1	5
Ystad	35	[3] 8	—	1	—	—	33	3	—	—	4
Åmål	4	1	1	—	—	—	—	—	1	—	2
Åtvidaberg	9	—	—	—	—	—	8	—	—	—	—
Örnsköldsvik	13	2	—	—	—	—	7	—	—	—	6
Östhammar	6	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—
Östersund	56	1	[4] 8	1	3	—	32	—	2	1	9
Örebro	113	—	1	1	5	—	37	44	3	—	22
Summa	**4,994**	**172**	**112**	**81**	**124**	**54**	**3,148**	**679**	**109**	**57**	**599**

[1] I Sölvesborg nedlades arbetet först den 16 aug. [2] Dessutom 2 pappersskärare och 1 revidérläsare. [3] Af dessa voro 7 ynglingar mellan 12—15 år, hvilka gingo med i strejken fr. o. m. 2:a veckan. [4] Två af dessa arbetade ej i yrket, då strejken utbröt. [5] Från Stockholm saknas uppgift från cirka 40 tryckerier.

sig, och vilja vi därför hoppas, att det goda förhållande, som hittills rådt mellan våra organisationer, äfven framdeles må komma att äga bestånd.»

Det i ofvan anförda skrifvelse omnämnda medgifvandet åt Landssekretariatet att dagligen utsända tryckta meddelanden om storstrejkens förlopp fördes på tal vid 5 augusti-sammanträdet, och hade naturligtvis detta undantag — liksom det af förbundsstyrelsen för Post- och Inrikes-Tidningars ordinarie upplaga föreslagna — gällt äfven beträffande Svenska Arbetsgifvareföreningens meddelanden, därest Boktryckareföreningens styrelse biträdt förbundsstyrelsens förslag om tariffens suspension.

Den så ofta framkastade beskyllningen, att förbundsstyrelsen afsiktligt velat söka monopolisera tryckfriheten för en viss åskådning, är fullständigt obefogad. Tvärtom var förbundsstyrelsen så ytterst noggrann i fråga om iakttagandet af sin opartiska hållning, att den inte ens tillät något som helst arbete utföras å förbundets eget tryckeri, ej ens för eget behof. De enda arbeten, som efter därom gjord framställning med förbundsstyrelsens medgifvande blefvo tryckta under storstrejken, voro ett af länsstyrelsen i Örebro utsändt meddelande angående ordningens upprätthållande och frih. Th. Adelswärds genom Social Tidskrift utgifna förslag till konfliktens lösning. Arbetarpartiets och de öfriga arbetarvänliga tidningarna torde också varit de, som i stort sedt drabbades hårdast af arbetsnedläggelsen. Att »Svaret» kom att blifva mera än hvad därmed ursprungligen var ifrågasatt, nämligen ett rent meddelande, berodde på den omständigheten, att det ansågs nödvändigt att i någon mån bemöta de öfriga utkommande tidningarnas starkt färgade framställningar.

Förbundsstyrelsens paroll om deltagandet i storstrejken vann en anslutning, som endast kan finna sin förklaring i den stämning, hvilken besjälade kåren, i det samtliga afdelningar, med undantag af tre, nämligen i Nora, Söderköping och Umeå, beslutade ställa sig densamma till efterrättelse. Förbundsmedlemmarna i Hjo, Orsa och Visby kvarstodo visserligen äfven i arbetet, men berodde detta därpå, att de med hänsyn till de lokala förhållandena ansågo en arbetsnedläggelse från deras sida fullständigt betydelselös.

I strejken deltogo 5,780 typografiska arbetare, hvaraf 4,994 förbundsmedlemmar och 786 icke-medlemmar. 172 kvarstodo i arbetet under hela strejken, och 371 återgingo i arbetet under tiden densamma pågick.

Ofvanstående siffra angående antalet af de i strejken deltagande är hämtad ur förbundets understödslistor. Å understödslistorna finnas visserligen icke upptagna en del personer, som delvis eller under hela strejken deltogo i arbetsnedläggelsen utan att uttaga något understöd, men å andra sidan torde bland understödstagarna finnas ett ungefär lika stort antal typografiska arbetare, hvilka vid strejkens utbrott icke innehade anställning inom yrket, men erhöllo understöd för att icke frestas antaga sådan.

I september månad utsände förbundsstyrelsen frågeformulär till resp. afdelningar angående deltagandet i strejken m. m. på de olika platserna. En sammanfattning af nämnda uppgifter lämnas i bifogade tabell under påpekan, att de angifna siffrorna i en hel del fall tydligen icke äro fullt korrekta.

Då typografernas deltagande i storstrejken icke riktade sig mot arbetsgifvarna inom yrket, utan endast afsågs att vara en påtryckning för att bringa till stånd ett snarast möjligt slut på den allmänna konflikten, men ställningen efter hand utvecklade sig så, att det, att döma af en del officiella uttalanden, såg ut, som om just de sympatistrejkande arbetaregrupperna vore den största stötestenen för ett auktoritativt ingripande till förmån för en slutlig uppgörelse mellan de stridande hufvudparterna, ansåg förbunds-

styrelsen sig rimligtvis icke kunna påtaga sig ansvaret för ett ytterligare uppskjutande af tidpunkten härför. När därför förlikningsmannen, stadsnotarie Cederborg, framlade sitt af Landssekretariatet redan undertecknade förslag om storstrejkens afblåsning, hvad vissa arbetsgrenar beträffade, underskrefs detta äfven för Svenska Typografförbundets vidkommande, ehuru förbundsstyrelsen måste säga sig, att de i detsamma formulerade bestämmelserna med afseende på arbetets återupptagande voro ofördelaktigare för kåren, än hvad denna med hänsyn till sin egen ställning behöft acceptera.

Händelserna visade emellertid efteråt, att äfven detta typografernas åsidosättande af sina särintressen till förmån för det gemensammas bästa icke lände till det åsyftade resultatet, i det den s. k. rationella klyfningen icke medförde något slut på striden i sin helhet.

Boktryckarne intogo också efter uppgörelsen — därtill tydligen inspirerade af sin organisations styrelse — på många håll en onödigt och olämpligt utmanande hållning, hvilken i sin ordning väckte berättigad harm hos typograferna och gjorde återgången i arbetet än mindre tilltalande, än den eljest hehöft blifva. Särskildt må den småsinthet, som tog sig uttryck i afskedandet af på platsen i många år anställda äldre arbetare, framhållas såsom exempel på huru man på vissa håll fann tillständigt lägga sina hämndkänslor i dagen.

De försök, som i samband med arbetets återupptagande gjordes att som villkor härför kräfva personliga kontrakt, afvisades så godt som utan undantag af kåren. Likaledes fann Boktryckareföreningens styrelse sig föranlåten att kontramandera sin order till medlemmarna att endast taga i sin anställning sådana lärlingar, hvars målsmän förklarade sig villiga lämna skriftlig förbindelse om förbud för lärlingarna att under lärotiden tillhöra arbetarnes organisation, sedan förbundsstyrelsen påkallat förlikningsmannens uppmärksamhet på denna uppenbara föreningsrättskränkning.

Med afseende på de juridiciella och andra åtgärder, som från boktryckarehåll vidtagits mot förbundet och dess medlemmar med anledning af deras deltagande i storstrejken, torde ingenting vara att säga därom, att de, som anse sig på något sätt förorättade, försöka utkräfva vederlag härför.

Någon öfverensstämmelse i uppfattningen angående en handling, hvilken för den ena parten var förestafvad af de mest osjälfviska bevekelsegrunder, men som af den andra parten bedömes hufvudsakligast ur den kränkta egennyttans synpunkt, lär väl näppeligen någonsin kunna komma till stånd. Om man emellertid å ömse sidor vill bedöma saken så objektivt som möjligt, är det dock min förvissning, att de lärdomar, som äro att hämta af denna strid, skola kunna blifva till nytta vid det framtida samarbetet.

Bil. 33. Svenska Arbetareförbundets ställning till 1909 års arbetsstrider.

Lockouten. Den lockout, som den 5 juli tog sin början inom pappersmasseindustrien, var, som bekant, inledningen till de stora striderna. Då orsakerna till lockouten närmast voro de tvister, som förefunnos vid Skutskär, och då förbundet icke där hade några medlemmar, blef lockouten icke heller riktad mot förbundet.

För att förbundsstyrelsen skulle få tid att närmare undersöka anledningarna till tvisterna vid Skutskär, erhöllo de fem afdelningar, som finnas inom pappersmasseindustrien, frihet att själfva besluta om deltagande, dock så, att om medlemmarna arbetade, skulle de kvarstå i sina egna platser. Vid en fabrik beslöto de också att kvarstå i arbetet, men då vederbörande arbetsledning genast fordrade, att de skulle upptaga de utestängdas arbeten, gingo alla med i lockouten. Innan den stora utvidgningen af lockouten sedermera trädde i kraft den 26 juli, hade nya tvister uppstått, speciellt inom sågverksindustrien, hvari flera af förbundets afdelningar voro inblandade. Några af dessa tvister löstes visserligen den 23, 24 och 25 juli genom förlikningsmännens ingripande, men som de återstående tvisterna gällde frågan om lönereduceringar, beslöt förbundsstyrelsen uppmana de medlemmar, som arbetade på platser, där lockouten inträdde, att de samtidigt med de utestängda skulle nedlägga arbetet. Detta fastän ifrågavarande lockout var en följd af pappersmasselockouten och sålunda ej riktad mot Sv. Arbetareförbundet. Denna uppmaning hörsammades också af alla de häraf berörda medlemmarna.

Af lockouten berördes helt eller delvis 23 afdelningar samt från den 2 augusti ytterligare 11 afdelningar. På några af dessa platser berördes dock endast ett fåtal af afdelningens medlemmar.

I understöd för tiden den 26 juli till den 4 augusti utbetalades kr. 9,644: 30.

Storstrejken. Då kort före lockoutens ikraftträdande förlikningsmännen lyckades lösa en del af tvistefrågorna och vid det slutliga förlikningsförsöket förslag framlades, som i de flesta punkterna borde kunnat af parterna accepteras, så framhöll förbundet, att orsakerna för lockouten voro allt för små, för att de skulle kunna rättfärdiga en så stor strid.

Om därför, såsom förbundsstyrelsen i sitt cirkulär till afdelningarna af den 25 juli framhöll, »det visserligen kan sägas, att de socialdemokratiska fackföreningarna genom sitt många gånger förr okloka och öfvermodiga uppträdande gent emot arbetsgifvarna förberedt och framkallat den strid, som nu börjas», så utgjorde dock den synliga stridsorsaken den fordran på lönereduktion, som beträffande flere platser framställdes af Arbetsgifvareföreningen. Då dessutom hotet om lockout framkommit under de senaste åren vid äfven de minsta tvistigheter, måste detta ständiga lockouthot verka irriterande på arbetarna och störande för industrien, och då den af Landsorganisationen påbjudna storstrejken sådan den från början var planlagd, måste anses hufvudsakligen såsom en protest mot lockouterna,

så måste man ur dessa synpunkter förklara den stora anslutning från arbetarna, som den påbjudna strejken rönte.

Svenska Arbetareförbundet, som i sina meddelanden till medlemmarna och allmänheten tydligt pointerade, att de föreliggande tvistepunkterna icke voro af den betydelse, att så stora strider borde tillgripas, kunde dock icke hindra vare sig lockoutens eller storstrejkens iscensättande, utan måste sålunda fatta sin ställning till striderna så, att förbundet ur principiell synpunkt försvarade arbetareintresset. På grund af den situation, som uppstod genom storstrejkens proklamerande såsom en protest mot lockouterna, borde sålunda de arbetare, som ogillade dessa lockouter, deltaga i strejken, då de berördes af densamma. Ur denna synpunkt ansåg förbundet, att den ställning, som intagits till lockouten, borde fullföljas och rådde därför sina medlemmar, att på platser, där de berördes af strejken, borde de deltaga.

Förbundet, som genom sina lokalafdelningar är representeradt på de flesta större platser i riket, hade sålunda i strejkens första skede en stor del af sina medlemmar med i striden. Då emellertid intet understöd utbetalades under tiden den 4—23 augusti, och resp. afdelningar icke, som under vanliga konflikter, tillsatte särskilda strejkstyrelser för undersökning om medlemmarnas deltagande m. m., så kan antalet deltagande på de olika platserna ej exakt uppgifvas. Öfver hela landet har emellertid under tiden den 4—23 augusti något öfver 8,000 af förbundets medlemmar deltagit. På 8 platser, där förbundet icke berördes af strejken, ha medlemmarna med förbundsstyrelsens medgifvande fattat beslut att icke deltaga. På dessa platser var det sammanlagda medlemsantalet 470. Till dessa komma de medlemmar inom öfriga afdelningar, som arbetat på platser, hvarest af olika anledningar ingen strid förekommit, äfvensom de medlemmar, hvilka voro öfver 50 år gamla, och som ej heller ålades att deltaga, samt de, som på grund af sjukdom, arbetslöshet eller militärtjänst ej voro i arbete vid stridens början.

Från den 5 juli till den 23 augusti deltog alltså förbundet i striden på alla platser, där det var berördt af densamma.

Sedan emellertid Landsorganisationen genom försvar för de aftalsbrott, som ägt rum, och desslikes på grund af uppmaning till flere sådana, fört striden in på områden, som icke voro förenliga med det nuvarande samhälleliga rättsbegreppet, var det klart, att arbetarnes framtida intressen härigenom i hög grad äfventyrades. De för tillfället rådande lönetvisterna måste nämligen vara af mindre betydelse än frågan om tilliten till aftal och till de rättsgrunder, hvarpå de kollektiva aftalen hittills blifvit uppbyggda, hvilka rättsgrunder genom detta tillvägagångssätt i stor utsträckning blefvo rubbade. Det kunde därför förutses, att den allmänna meningen skulle kraftigt reagera mot framförandet af de nya aftalsprinciperna, och att stridens utgång sålunda skulle blifva äfventyrad, om alla anslöte sig till aftalsbrottens försvar.

Efter med Arbetsgifvareföreningen förda underhandlingar om att fordran på de s. k. personliga förbindelsernas undertecknande skulle för förbundets vidkommande få bortfalla, beslöt förbundsstyrelsen och förtroenderådet den 18 aug. att uppmana förbundets medlemmar, att »arbetet skulle, där så ske kunde, återupptagas måndagen den 23 augusti.» I enlighet med denna uppmaning blef arbetet helt eller delvis upptaget på 49 olika platser i landet. Då emellertid frihet lämnades afdelningarna att själfva besluta om arbetets återupptagande, men som gifvetvis detta ej kunde ske på alla ställen, måste förbundet i möjligaste mån söka åstadkomma något understöd för de medlemmar, som ej kunde gå i arbetet. Det sålunda utbetalade under-

stödet uppgick till något öfver 15,000 kr., och utgjorde detta tillsammans med lockoutunderstödet för tiden den 26 juli—3 augusti således c:a 25,000 kr. Därtill kommer en del understöd, som utbetalades före den 26 juli, så att hela striden kostade förbundet i understöd till medlemmar ungefärligen 30,000 kr.

Den mening, som af Sv. Arbetareförbundet vid stridens början uttalades, nämligen »att de föreliggande tvisterna icke voro af den betydelse för någondera parten, att så stora strider kunde anses befogade», torde nu, sedan stridens verkningar hunnit göra sig gällande, i stor utsträckning ha besannats. De lärdomar, som vunnits för framtiden, äro dyrköpta. Om emellertid såväl arbetsgifvare som arbetare på grund af striden lärt sig betydelsen af samverkan för uppnående af bästa resultat på industriens områden, så har man anledning hoppas, att mycket af det, som genom striderna förlorats, kan under kommande år återvinnas.

Bil. 34. Armén under storstrejken.

(Redogörelse, meddelad af Kungl. Landtförsvarsdepartementets kommandoexpedition.)

I allmänhet anordnades bevakningen efter rekvisition af Kungl. Maj:ts vederbörande befallningshafvande enligt § 18 i instruktionen för landshöfdingarna i rikets län. På grund af bestämmelsen i nådiga brefvet den 18 juli 1908 ställdes rekvisitionerna till arméfördelningscheferna. Härigenom blefvo kommenderingarna jämnare fördelade mellan regementena. Då så ansågs önskvärdt, kunde beridna afdelningar användas. Genom nämnda modifikation af landshöfdingeinstruktionen blef det i vissa fall lättare att beordra värnpliktiga från andra trakter än bevakningsorten. Den särskilda bevakning, som erfordrades för att trygga arméns förråd och verkstäder, utsattes omedelbart af de lägre militära myndigheterna. Härför erfordrades dock i de flesta fall endast att förstärka de vanliga vaktstyrkorna. Vissa centrala myndigheter, såsom Kungl. Järnvägsstyrelsen, vände sig omedelbart till Kungl. Maj:t för att erhålla erforderlig bevakning; i öfrigt ingrep Kungl. Maj:t i fråga om bevakningsanordningarna endast för att förstärka Stockholms garnison med trupper ur II. och III. arméfördelningarnas infanteriregementen.

Såsom särskilda rättesnören vid anordnandet af den militära bevakningen gällde dels att om möjligt förekomma oordningar genom att göra bevakningsafdelningarna starka och utsätta dem i god tid, dels att de militära bevakningsafdelningarna icke borde ingripa, förr än den civila polisstyrkan visat sig otillräcklig och efter rekvisition af den civila ordningsmakten. I enlighet med förstnämnda grundsats kommo visserligen trupper till ganska afsevärd styrka att användas för den särskilda bevakningen, men å andra sidan blef det härigenom möjligt för bevakningsafdelningarna att i rätt stor utsträckning fortsätta den militära utbildningen.

Under hela den tid, som den särskilda bevakningen ägde rum, var truppernas hållning mönstergill. Inom skilda delar af riket fingo de också röna talrika bevis på befolkningens förtroende och tacksamhet. Främst bestyrkes truppernas goda disciplin genom den skrifvelse, Konungen den 8. oktober 1909 riktade till krigsmaktens befäl, underbefäl och manskap.

Bevakningsåtgärdernas omfattning framgår af efterföljande tabell. Manskapet togs sålunda i anspråk för bevakningen under sammanlagdt 324,804 tjänstgöringsdagar, söndagar häri inräknade, eller omkring 2,7 procent af hela det för år 1909 beräknade antalet tjänstgöringsdagar. Nämnda medeltalssiffra är i och för sig icke synnerligen hög. Men af tabellen framgår dock, att vissa regementen, oaktadt arméfördelningschefernas utjämning, tagits jämförelsevis mycket i anspråk. Anledningen härtill synes hufvudsakligen hafva varit, att en fullständigare utjämning skulle föranledt kostsamma förflyttningar. Ehuru, såsom ofvan antydts, den militära utbildningen fortsattes inom bevakningsafdelningarna, kan det icke förnekas, att vissa utbildningsgrenar, särskildt skjutning, fälttjänst och öfningar i större förband, blefvo tillbakasatta. Å andra sidan bör framhållas, att den pröfvande vaktgörin-

Kommenderingar ur arméns truppförband med anledning af arbetsinställelsen år 1909.

	Truppförbandens nummer och namn.	Sammanlagda antalet *tjänstgöringsdagar.*			*Största styrka,* som på en gång tagits i anspråk.				*Styrka* den 16 aug.		
		Off.	Und.-off.	Manskap.	Off.	Und.-off.	Manskap.	Tid.	Off.	Und.-off.	Manskap.
I. arméfördeln.	7 K. Karlskrona gren.-reg.	160	40	4,629	4	1	119	3/8—11/9	4	1	119
	11 » Kronobergs reg.	130	108	2,266	3	2	46	1/8—10/9	3	3	45
	16 » Hallands reg.	446	385	10,643	15	11	301	7/8—12/8	15	11	294
	24 » N. skånska inf.-reg.	—	60	1,486	—	1	29	4/8—20/8	—	1	29
	25 » S. skånska inf.-reg.	91	76	2,204	3	2	58	26/8—9/9	2	2	58
	5 » Skånska husarreg. (I bat.)	149	74	4,761	4	2	134	26/8—1/9	4	2	127
	5 » » » afd. i Landskrona	144	35	3,410	4	1	92	[1]	4	1	92
	6 » Skånska dragonreg.	117	93	2,990	4	2	118	1/9—6/9	1	1	30
	7 Kronprinsens husarreg.	—	—	586	—	—	13	4/8—8/9	—	—	13
	3 K. Wendes art.-reg.	—	57	1,076	—	2	33	16/8—7/9	—	2	33
	2 » Göta ing.-kårs fästn.-komp.	—	20	495	—	1	21	2/8—13/8, 15/8	—	—	15
	4 » Skånska trängkåren	—	35	702	—	1	22	3/8—5/8	—	1	15
		1,237	**983**	**35,248**					**33**	**25**	**870**
II. arméfördeln.	4 K. Första lifgren.-reg.	827	344	18,421	21	12	467	3/8—9/9	21	12	467
	5 » Andra lifgren.-reg.	226	246	5,536	6	7	136	18/8—24/8	6	6	136
	12 » Jönköpings reg.	380	327	9,668	16	14	350	6/9—10/9	3	3	50
	21 » Kalmar reg.	151	156	4,435	4	4	117	4/8—8/9	4	4	117
	4 » Smålands hus.-reg.	164	164	4,018	4	4	98	4/8—13/9	4	4	98
	6 » Smålands art.-reg.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	6 » Östgöta trängkår	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
		1,748	**1,237**	**42,078**					**38**	**29**	**868**
III. arméfördeln.	6 K. Västgöta reg.	715	499	15,310	18	14	467	1/9—10/9	17	10	318
	9 » Skaraborgs reg.	354	393	10,846	8	10	270	5/8—25/8	8	10	270
	15 » Älfsborgs reg.	718	347	24,801	17	9	584	8/9—10/9	11	7	419
	17 » Bohusläns reg.	410	395	14,096	11	7	357	25/8	7	9	271
	3 » Lifreg:s husarer	185	103	4,251	4	2	115	4/9—5/9	4	3	87
	2 » Göta art.-reg.	4	110	1,360	1	3	60	17/8—20/8	—	2	27
	8 » Boden-Karlsb:s art.-reg. (I. bat.)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	2 » Göta ing.-kår (utom fästn.-komp.)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	2 » Göta trängkår	—	—	64	—	—	4	[2]	—	—	4
		2,386	**1,847**	**70,728**					**47**	**41**	**1,396**
IV. arméfördeln.	1 K. Svea lifgarde	490	400	24,382	16	11	726	[3]	16	11	699
	2 » Göta lifgarde	459	107	16,924	12	3	491	[4]	12	3	451
	3 » Lifreg:s gren.	685	394	16,041	15	9	346	12/8—10/9	15	9	346
	10 » Södermanl. reg.	455	344	14,258	11	8	337	16/8—9/9	11	9	336
	26 » Vaxholms gren.-reg.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	1 » Lifgardet till häst	66	16	1,954	5	2	131	2/9—9/9	1	—	35
	1 » Svea art.-reg.	20	14	3,423	2	2	105	4/8—9/8	—	—	24
	9 » Positionsart.-reg.	65	32	1,659	2	1	51	4/8—4/9	2	1	51
	1 » Svea ing.-kår (utom fästn.-komp.)	48	50	1,949	2	3	87	3/8—4/8	2	2	79
	1 » » ing.-kårs fästn.-komp.	23	4	943	1	1	41	21/8—25/8	1	—	41
	3 » Fälttelegrafkåren	—	—	666	—	—	16	4/8—4/9	—	—	16
	1 » Svea trängkår	46	46	1,022	3	3	132	11/9—12/9	1	1	21
		2,357	**1,407**	**83,221**					**61**	**36**	**2,099**

[1]) 7—17, 26—31 aug. [2]) Hvar tredje dag 1 aug.—18 sept. [3]) 3, 4, 5, 8, 9 aug. [4]) 11, 15, 16, 19, 21, 24, 25, 29 aug., 2 sept.

Kommenderingar ur arméns truppförband med anledning af arbetsinställelsen år 1909.

	Truppförbandens nummer och namn.	Sammanlagda antalet *tjänstgöringsdagar.*			*Största styrka*, som på en gång tagits i anspråk.				*Styrka* den 16 aug.		
		Off.	Und.-off.	Manskap.	Off.	Und.-off.	Manskap.	Tid.	Off.	Und.-off.	Manskap.
V. arméfördeln.	8 K. Upplands inf.-reg.	298	340	9,071	8	8	223	20/8—21/8	5	7	158
	13 » Dalregementet	254	217	9,268	6	3	208	5/8	4	3	122
	18 » Västmanl. reg.	241	220	13,819	9	9	316	13/9—14/9	6	5	234
	22 » Värmlands reg.	346	345	12,659	10	11	395	21/8—27/8	7	8	244
	2 » Lifreg. dragoner	124	62	2,292	4	2	72	3/8—2/9	4	2	72
	5 » Skånska hus.-reg:s det. i Uppsala	223	91	5,623	5	2	120	2/8—13/9	5	2	120
	5 » Upplands art.-reg.	173	90	3,891	8	5	192	3/8—20/8	8	5	192
	5 » Västmanl. trängkår	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
		1,659	**1,365**	**56,623**					**39**	**32**	**1,142**
VI. arméfördeln.	14 K. Hälsinge reg.	234	201	6,462	6	5	171	4/8—6/9	6	5	172
	20 » Västerbottens reg.	45	45	2,288	1	1	52	14/8—14/9	1	1	52
	23 » Jämtlands fältjäg.-reg.	365	363	9,394	9	8	222	1/8—3/9	9	9	222
	28 » Västernorrl. reg.	364	289	8,540	10	8	230	1/8—3/9	10	8	230
	8 » Norrl. dragonreg.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	4 » Norrl. art.-reg.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	3 » Norrl. trängkår	80	40	2,000	2	1	50	2/8—9/9	2	1	50
		1,088	**938**	**28,684**					**28**	**24**	**726**
Bodens tr.	19 K. Norrbottens reg.	111	59	3,447	4	2	115	7/8—9/8	4	2	108
	8 » Boden-Karlsb:s art.-r:s det.	—	—	216	—	—	7	17/9—6/10	—	—	4
	4 » Bodens ingenjörkår	40	40	1,733	4	4	102	29/9—8/10	—	—	16
		151	**99**	**5,396**					**4**	**2**	**128**
Gottl. tr.	27 K. Gottl. inf.-reg.	69	100	2,826	3	3	95	4/8—21/8	3	3	95
	7 » Gottl. art. kår	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
		69	**100**	**2,826**					**3**	**3**	**95**
	Summa	**10,695**	**7,976**	**324,804**	—	—	—	—	**253**	**192**	**7,324**

gen och det ansvar, som hvilade öfver hela tjänstgöringen, främjade en god anda samt en sträng manstukt.

Erfarenheterna från den militära vakthållningen sommaren 1909 visa, att bestämmelserna i allmänna lagen angående militära vakters rättsliga skydd och nödvärnsrätt samt angående förhållandet mellan desamma och den civila ordningsmakten behöfva fullständigas och förtydligas. Sätter man krigsmän, till och med i manskaps ställning, med vapen i hand på ansvarsfulla platser, såsom vakter, poster och patruller, så bör man äfven kunna gifva klart besked om, huru de skola förhålla sig vid kritiska tillfällen.

Bil. 35. Flottan under storstrejken.

(Redogörelse, meddelad af Kungl. Sjöförsvarsdepartementets Kommandoexpedition.)

A. Åtgärder af sjöförsvarsdepartementet.

Juli 28. Stationsbefälhafvare, varfschefer, kommendanter och positionsbefälhafvare beordras vidtaga erforderliga skyddsåtgärder.

Juli 29. Med anledning af framställning från K. Bef. i Härnösand beordras högste befälhafvaren öfver kustflottan att från och med den 2 augusti stationera lämpligt fartyg i Härnösand för eventuell transport af trupper till Sundsvall; vidare beordras högste befälhafvaren öfver kustflottan att från samma dag i Härnösands närhet hålla ett med gniststation försedt fartyg för orders öfverbringande till högste befälhafvaren öfver kustflottan, samt att efter samråd med K. Bef. i Härnösand låta fartyg passera Alnösundet på lämpliga tider.

Chefen å undervattensbåten Hajen, Värtan, beordras att från och med den 2 augusti förlägga kanonbåten Disa utanför Värtagasverket till dettas och eventuellt äfven elektricitetsverkets skydd, ägande chefen att på rekvisition af verkets chef eller från polismyndighet landsätta erforderliga patruller för bevakning äfvensom behöflig styrka under officers befäl för ordningens upprätthållande, skolande (order den $^{2}/_{8}$) sålunda landsatt personal ställas till polismyndighets förfogande och inhämta närmare föreskrifter från densamma.

Juli 31. Afdelningschefen för minafdelningen (logementsfartyget Eugenie), Siarö, beordras att från och med den 2 augusti ställa torpedbåten n:r 71 eller n:r 73 till varfschefens i Stockholm förfogande för att, förlagd till Loudden, skydda därvarande förråd. Befälhafvare underofficer. Sex man skola medföras för att eventuellt kunna biträda vid ordningens upprätthållande i land.

Aug. 1. Stationsbefälhafvaren i Karlskrona. Kanonbåten Urd beordras utgå på 1 månads expedition samt senast den 4 på förmiddagen inträffa i Göteborg och tillsvidare stå till därvarande K. Bef:s förfogande.

Aug. 2. Afdelningschefen för sjökrigsskolafdelningen (pansarkryssaren Fylgia och pansarbåten Dristigheten), Hälsingborg, beordras tillsvidare kvarligga i Hälsingborg.

Aug. 3. Från Vaxholms kustartilleriregemente beordras två kontingenter, hvardera bestående af 1 officer, 1 underofficer och 25 man, att tillsvidare stå till K. Bef:s i Stockholms län förfogande för ordningens upprätthållande vid Saltsjöbaden och Djursholm. Inkvartering genom K. Bef:s försorg.

Kommendanten i Vaxholm beordras att tillsvidare ställa 3 st. ångslupar till K. Bef:s i Stockholms län förfogande. Hvardera ångslupen bör medföra 1 underbefäl och 6 man utöfver personal för båtens bevakning och tillsyn m. m.

Chefen å undervattensbåten Hajen beordras att från och med den 4 på middagen ställa bevakningsbåten n:r 6 till K. Bef:s i Stockholms

län förfogande för ordningens upprätthållande. 1 underbefäl och 6 man böra afses för tjänst i land.

Afdelningschefen för minafdelningen, Siarö, beordras afsända 1 bevakningsbåt till Stockholm i så god tid, att den senast kl. 8 förmiddagen den 4 dennes inträffar därstädes för att, förlagd vid Riddarholmskajen, tillsvidare stå till K. Bef:s i Stockholms län förfogande för ordningens upprätthållande vid stränderna af Mälaren närmast Stockholm, i regel icke längre bort än Drottningholm eller Kungshatt. 1 underbefäl och 6 man skola afses för tjänsten i land. Telefonapparat och telefonkabel medföras.

Aug. 4. Afdelningschefen för minafdelningen, Siarö, beordras snarast ställa 1 bevakningsbåt till K. Bef:s i Stockholms län förfogande för att vid Dalarö biträda vid ordningens upprätthållande. 1 underbefäl och 6 man skola afses för tjänst i land.

Högste befälhafvaren öfver kustflottan i Härnösand beordras att, om telegrafförbindelsen afbrytes, upprätta gnistförbindelse med Stockholms gniststation.

Stationsbefälhafvarna och samtliga befälhafvare öfver utevarande fartyg meddelas följande order: För befälhafvare öfver örlogsfartyg skall i fråga om trupps användande till upprätthållande af allmän ordning m. m. i tillämpliga delar gälla, hvad i nämnda afseende finnes föreskrifvet i reglemente för marinen del I, bil. 24, §§ 164 och 165.

Kustartilleriet. Den i order af den 3 augusti omförmälda, till Djursholm förlagda kontingenten från Vaxholms kustartilleriregemente ökas med 1 underofficer och 15 man.

Aug. 5. Högste befälhafvaren öfver kustflottan erhåller order, att krigsöfningen uppskjutes tillsvidare.

Sjökrigsskolafdelningen i Hälsingborg beordras afgå till Göteborg och vidtaga sådana anordningar, att telegram ständigt kan träffa afdelningschefen. Beordras att tillsvidare hålla minst ett af fartygen på Älfsborgsfjorden och lämna K. Bef. i Göteborgs och Bohus län den hjälp, som må begäras för ordningens upprätthållande i Göteborg och dess närhet.

Aug. 9. Kommendanten i Vaxholm beordras att tillsvidare ställa en af de i generalorder den 3 aug. omförmälda ångsluparna till K. Bef:s i Västmanlands län förfogande för ordningens upprätthållande.

Aug. 11. Högste befälhafvaren öfver kustflottan i Härnösand beordras att låta II. divisionen (pansarbåtarna Thor, Oden och Niord) oförd röjligen afgå till Stockholm.

Aug. 21. Sjökrigsskolafdelningen i Göteborg erhåller order att klargöra för afgång till Karlskrona den 25 på eftermiddagen.

Aug. 23. Divisionschefen för kustflottans II. division i Stockholm beordras att låta pansarbåten Oden den 26 inträffa i Göteborg och tillsvidare stå till därvarande K. Bef:s förfogande för att biträda vid ordningens upprätthållande samt att med öfriga honom underlydande fartyg biträda vid ordningens upprätthållande i Stockholms hamn, dock icke ombord å logementsfartyget Astrid.

Sept. 1. Högste befälhafvaren öfver kustflottan. Torpedkryssaren Clas Uggla beordras att från dag, som af högste befälhafvaren öfver kustflottan efter samråd med K. Bef. i Västernorrlands län bestämmes, ställas till nämnda K. Bef:s förfogande för ordningens upprätthållande; torpedkryssaren Jacob Bagge beordras snarast afgå till Karlskrona; öfriga kustflottans fartyg beordras afgå till respektive stationer den 8 september.

Sept. 2. Kommendanten i Älfsborg och högste befälhafvaren öfver kustflottan meddelas följande order: Kommendanten i Älfsborg skall tillsvidare ställa erforderlig personal och materiel till K. Bef:s i

Göteborgs och Bohus län förfogande för att biträda vid ordningens upprätthållande; skolande den 4 september på förmiddagen pansarbåten Oden upphöra att stå till nämnda myndighets förfogande och den bevakningstjänst, som nu utföres af pansarbåten, öfvertagas af fästningen.

Afdelningschefen för minafdelningen meddelas följande order: Två minafdelningen tilldelade torpedbåtar eller bevakningsbåtar, som af afdelningschefen utses, samt bevakningsbåten n:r 6 skola under den 11 tilldelas kanonbåten Skagul samt, försedda med erforderlig bemanning, hvaraf å hvardera båten 1 underbefäl och 6 man böra kunna afses för tjänst i land, tillsvidare ställas, den ena af de från minafdelningen lämnade båtarna till varfschefens i Stockholm och den andra af nyssnämnda båtar jämte bevakningsbåten n:r 6 till K. Bef:s i Stockholms län förfogande för att biträda vid ordningens upprätthållande.

Sept. 3. Högste befälhafvaren öfver kustflottan i Härnösand beordras låta torpedkryssaren Psilander inträffa i Stockholm senast den 8 på morgonen för att efter personalutbyte aflösa Clas Uggla.

Sept. 4. Cheferna å torpedkryssaren Jacob Bagge och kanonbåten Urd. Jacob Bagge beordras snarast möjligt afgå till Göteborg och stå till K. Bef:s i Göteborgs och Bohus län förfogande för ordningens upprätthållande; kanonbåten Urd beordras att, så snart lämpligen ske kan efter Jacob Bagges ankomst till västkusten och sedan bevakningen därstädes efter fartygens sammanträffande öfvertagits af sistnämnda fartyg, återvända till Karlskrona.

Chefen å torpedkryssaren Jacob Bagge meddelas order att vid ifrågakommande landsättning af trupp för ordningens upprätthållande ej låta skeppsgossar ingå i truppen.

Sept. 6. Kommendanten i Vaxholm och chefen å undervattensbåten Hajen erhålla följande order: Den 7 kl. 10 förmiddagen förlägges en af de bevakningsbåtar, som enligt order af den 3 augusti skola af kommendanten i Vaxholm ställas till K. Bef:s i Stockholms län förfogande, till gasverket vid Värtan och ombesörjer under de tider, då den ej af nämnda myndighet tages i anspråk för tjänst i skärgården, den bevakning vid gasverket, som hittills utförts af kanonbåten Disa. Den 10 kl. 4 eftermiddagen aflöses ofvannämnda bevakningsbåt af bevakningsbåten n:r 6 samt återvänder därefter till fästningen.

Sept. 9. Kustartilleriet. Order utfärdas att indraga i generalorder den 3 aug. omförmälda truppkontingenter utom 1 underofficer, 2 underofficerskorpraler eller korpraler och 12 man af den till Djursholm förlagda kontingenten.

Torpedbåten n:r 73 beordras snarast afgå till minafdelningen och anmäla, att dess bevakningstjänst skall upphöra.

Kommendanten i Vaxholm meddelas följande order: Den ångslup, som skall å fästningen stå till K. Bef:s i Stockholms län förfogande, är ej längre för nämnda uppdrag behöflig. Den vid Värtan befintliga skall likaledes, sedan densamma den 10 aflösts af bevakningsbåten n:r 6, upphöra att stå till nämnda K. Bef:s förfogande. Den i går från Västerås återvända ångslupen erfordras ej vidare för biträde vid ordningens upprätthållande.

Sept. 10. Afdelningschefen för minafdelningen erhåller följande order: De två minafdelningen tilldelade torpedbåtar eller bevakningsbåtar, som jämlikt generalorder den 2 skolat under den 11 tilldelas kanonbåten Skagul, skola icke afses för i nämnda generalorder omförmäldt ändamål, utan i stället fortfarande tillhöra minafdelningen.

Sept. 11. Torpedkryssaren Clas Uggla beordras upphöra att sta till K. Bef:s i Västernorrlands län förfogande samt afgå till Karlskrona.

Kustartilleriet. Den 13 september indrages den kontingent från Vaxholms kustartilleriregemente, som jämlikt ordern den 9 kvarlämnats vid Djursholm.

Sept 15. Kanonbåten Skagul erhåller order att afmönstra, och bevakningsbåten n:r 6 beordras att efter Skaguls afmönstring stå till öfverståthållareämbetets i Stockholm förfogande för att, förlagd till närheten af gasverket vid Värtan, biträda vid ordningens upprätthållande; skolande bevakningsbåten jämväl vid förefallande behof tillfälligt ställas till K. Bef:s i Stockholms län förfogande för nyss nämnda ändamål.

Sept. 21. Varfschefen i Stockholm. Bevakningsbåten n:r 6 beordras att den 22 september på förmiddagen upphöra med sin genom generalorder den 15 september anbefallda tjänstgöring.

Sept. 24. Chefen å torpedkryssaren Jacob Bagge beordras afga till Karlskrona för afmönstring.

Kommendanten i Älfsborg erhåller följande order: Den i generalorder den 2 september omförmälda personal och materiel skall icke längre för där nämndt ändamål stå till K. Bef:s i Göteborgs och Bohus län förfogande.

Stationsbefälhafvare, varfschefer, kommendanter och positionsbefälhafvare. De skyddsåtgärder, som omförmälts i order af den 28 sistlidne juli, äro ej längre erforderliga.

Ofvanstående order meddelades i mån af behof Chefen för civildepartementet och vederbörande K. Befallningshafvande.

Befälhafvare å bevaknings- eller patrullbåtar äfvensom underbefäl tjänstgörande såsom befälhafvare öfver bevakningsstyrkor, afsedda att biträda ordningsmakten vid ordningens upprätthållande, förseddes i erforderlig utsträckning med polismans befogenhet.

B. Åtgärder, som på grund af under A upptagna order vidtagits af befälhafvare öfver utevarande fartyg.

1. *Högste befälhafvaren öfver kustflottan.* Kustflottans hufvudkrafter uppehöllo sig i allmänhet i trakten af Härnösand utom under tiden 30 augusti—4 september, då Nordmaling var hufvudstation. III. divisionen (jagarna Ragnar, Sigurd, Mode och Wale) samt I. och II. flottiljerna (torpedkryssarna Clas Uggla och Psilander samt 8 st. 1. kl. och 8 st. 2. kl. torpedbåtar) voro detacherade den 23—27 augusti till området Örnsköldsvik—Ratan samt den 30 augusti—4 september till Luleå skärgårdsområde.

På K. Bef:s i Västernorrlands län framställning afsändes vid flera tillfällen ett eller flera fartyg till i Sundsvallstrakten belägna sågverk.

Från tiden för storstrejkens början och under större delen af densammas fortgång tilläts icke allmänheten besöka fartygen, hvarjämte permission ej beviljades korpraler eller meniga.

Icke vid något tillfälle behöfde kustflottans fartyg ingripa för ordningens upprätthållande. Ej heller behöfde manskapet användas i land för bevakningsändamål annorstädes än i Göteborg.

2. *Afdelningschefen för sjökrigsskolafdelningen.* Af K. Bef. i Göteborgs och Bohus län anbefalldes afdelningen att företrädesvis hafva sin uppmärksamhet riktad mot Hisingen med hänsyn till möjligheten af eldsvådor därstädes; i öfrigt hänvisades till polismästaren i Göteborg, som vid behof skulle göra framställning om handräckning.

En större bogserbåt förhyrdes och utrustades med eldsläckningsmateriel. Trängmanskapet från båda fartygens landstigningstrupp öfvades med denna materiel, hvarvid äfven förekommo öfningar vid en del etablissemang vid älfven.

På begäran af polismyndigheten anordnades patrullering af älfven nattetid med ångslupar, hvarvid i allmänhet samtliga etablissemang besöktes en à två gånger hvarje natt.

På framställning af samma myndighet bevakades Arendals villasamhälle nattetid af patrull under lördagar och söndagar, hvilken patrullering på framställning af villaägarna utsträcktes till samtliga nätter.

På begäran af polismyndigheten i Göteborg hölls den 9 augusti en styrka af 300 man i beredskap, hvaraf en del å högra sidan af älfven, men behöfde personal från afdelningen hvarken vid detta tillfälle eller eljest ingripa för ordningens upprätthållande.

3. *Chefen å kanonbåten Urd.* På grund af order från K. Bef. i Göteborgs och Bohus län afgick kanonbåten efter ankomsten till Göteborg till Smögen samt satte sig därstädes i förbindelse med såväl den ordinarie civila ordningsmyndigheten som med dit särskild förlagd polis- och militärstyrka.

På begäran af den civila ordningsmyndigheten skyddades lastning af ett fartyg i Bovallstrand och ett annat i Åbyfjorden. Till båda dessa platser medfördes den för ordningens upprätthållande till Smögen förlagda truppen af Kungl. Bohusläns regemente. Arbetsplatserna afspärrades. Vid Bovallstrand visade sig dessa åtgärder behöfliga, enär en större trupp strejkande ankom från Ullevikshamn i tydlig afsikt att förhindra lastningsarbetet.

4. *Chefen å torpedkryssaren Jacob Bagge.* Sedan torpedkryssaren ställts till K. Bef:s i Göteborgs och Bohus län förfogande, förlades fartyget den 6 september till Smögen.

Den 10 september beordrades torpedkryssaren ombordtaga 30 man af Kungl. Bohusläns regemente och afgå till Hjälmedalen vid Brofjorden för att tillse ordningen vid lastning af sten därstädes. Bevakning utsattes kring det fridlysta området af arbetsplatsen. Lastningsarbetet störtes ej under hela tiden.

Den 12 september återvände torpedkryssaren till Smögen.

C. Åtgärder, som på grund af under A upptagna order vidtagits af stationsbefälhafvare, varfschefer, kommendanter och positionsbefälhafvare.

1. Särskild bevakning till skydd för dessa militära myndigheter underlydande verk, förråd och anläggningar af skilda slag utfördes under tiden 28 juli—24 september, hvarjämte trupper höllos i beredskap för eventuell hastig utryckning till biträde vid ordningens upprätthållande inom områdena för de militära etablissemangen äfvensom annorstädes efter framställning af civila myndigheter.

2. Efter pansarbåten Odens afgång från Göteborg anordnades med personal från Älfsborgs fästning patrullering af Göta älf och bevakning af invid älfven liggande etablissemang inom Göteborgs hamnområde samt Arendals villasamhälle.

3. På rekvisition af civil myndighet afsändes från Fårösunds kustposition den 4 augusti en styrka på 25 man till Bungenäs och Furillens kalkbruk samt den 9 augusti tvenne styrkor på hvardera 10 man till Bungenäs och Bläse kalkbruk, men kunde dessa styrkor, då intet ingripande af desamma erfordrades, återvända samma dagar på aftonen.

Bil. 36. Postverket och poströrelsen under storstrejken.

(Från Kungl. Generalpoststyrelsen öfverlämnad redogörelse, utarbetad å Styrelsens statistiska kontor.)

Den 3 augusti 1909 utfärdade Generalpostdirektören, på grund af den följande dag ikraftträdande storstrejken, tvenne konfidentiella cirkulärskrifvelser, nämligen en till samtliga distriktschefer och en till samtliga distriktschefer och postmästare.

I den förstnämnda skrifvelsen anmodades distriktscheferna att tills vidare icke bevilja personalen semester eller ledighet för egna angelägenheter samt att, därest mot förmodan postpersonal komme att deltaga i arbetsnedläggelsen — hvarom Generalpoststyrelsen och öfriga distriktschefer skulle skyndsamligen underrättas — ofördröjligen inkalla den personal som vid tillfället redan åtnjöte semester eller ledighet för egna angelägenheter. I fråga om postföringen föreskrefs, att befordran af assurerade försändelser i fack utan postiljonsbevakning borde tills vidare indragas å linje, där tillfälle till befordran i postkupé förefunnes.

Den senare skrifvelsen innehöll, bland annat, bemyndigande för postmästarna att i händelse af rubbning i järnvägstrafiken foga anstalt om sådan jämkning af vederbörande tidtabeller för landsvägspostföringen, att för dylik postföring anslutning kunde så vidt möjligt beredas till lämplig järnvägspostlägenhet. Tillika ålades postmästarna att personligen ägna noggrann tillsyn däråt, att posttransporterna (inom resp. postkontors områden) verkställdes på ett betryggande sätt.

I anslutning till förenämnda skrifvelser utsände en del distriktschefer, nämligen postdirektören i Stockholm samt dåvarande postinspektörerna i Södra och Östra distrikten, liknande cirkulär till dem underordnade postförvaltare och öfriga tjänstemän. I dessa cirkulär, hvilka gifvetvis icke innehöllo några bemyndiganden utöfver de i Generalpostdirektörens skrifvelser lämnade, inskärptes ytterligare vikten däraf, att förekommande posttransporter verkställdes med nödig omsorg, och att i allmänhet de funktionärer, hvilka voro ansvariga för dem anförtrodd post, i enlighet med gällande författningar icke lämnade denna utan tillsyn.

Den 3 augusti hemställde Generalpostdirektören hos Landtförsvarsdepartementet om vidtagande af sådana åtgärder, att å de i en vid skrifvelsen fogad förteckning upptagna 65 orter tillgång kunde beredas postmyndigheterna att i fall af behof rekvirera *militär till bevakning* af posttransporter. Denna framställning bifölls så till vida, att Landtförsvarsdepartementet i skrifvelse till Generalpoststyrelsen påföljande dag angaf, å hvilka, sammanlagdt 43, af de i ofvannämnda förteckning uppförda orter trupp ur armén hölles i beredskap, samt medgaf, att där så läte sig med truppens uppgift i öfrigt förena, militär skulle på framställning af postmyndighet ställas till förfogande för att skydda posttransporter. Härom underrättades omedelbart distriktscheferna och genom dem vederbörande postförvaltare.

Enligt de af Generalpoststyrelsen infordrade uppgifter angående förhållandena vid postkontoren under storstrejken fann endast å en ort (Storvik) postförvaltaren erforderligt att föranstalta om militärbevakning af posttransporterna, nämligen af dem, hvilka företogos nattetid, hvarjämte å en annan ort (Ånge) på postmästarens framställning militärbevakning af posthuset, äfvenledes nattetid, ägde rum under tiden för storstrejken. Å vissa orter (Falun, Halmstad, Kalmar, Umeå, Visby och Vänersborg), där postkontoren äro inrymda i samma hus som vederbörande filialkontor af riksbanken, bevakades det sålunda gemensamma post- och riksbankshuset på framställning från riksbanken af militär.

Endast i de två nu anförda fall blef under storstrejken militärbevakning begärd af de postala myndigheterna. I detta sammanhang torde böra omnämnas, att under samma tid ingen som helst postal förrättning verkställdes af militär. Någon strejk bland postpersonalen förekom icke.

I det följande redogöres för de *skyddsåtgärder i öfrigt*, hvilka under storstrejken vidtogos vid postinspektionerna resp. postdirektionerna, järnvägsposten och de särskilda postkontoren.

Vid postinspektionskontoren liksom äfven vid postdirektionerna i Stockholm, Göteborg och Malmö var under den tid, storstrejken pågick, vakthållning så anordnad, att tjänsteman fanns tillstädes under hela dygnet för mottagande af rapporter m. m.

Vid järnvägsposten vidtogos inga andra åtgärder, än att befordringen af värdebref i fack blef, i enlighet med Generalpostdirektörens order, i möjligaste mån inskränkt, samt att posttransporterna mellan postkupéerna delvis verkställdes medelst förstärkt betjäning.

I fråga om åtgärderna vid postkontoren må först omnämnas de vid postkontoren i Stockholm, Göteborg och Malmö vidtagna. I Stockholm blefvo vid storstrejkens början de filialpostkontorsföreståndare, hvilka beviljats tjänstledighet, omedelbart inkallade till tjänstgöring. Vid de postkontor, där sådant ansågs erforderligt eller af vederbörande funktionärer önskligt, hade om dagen vakthållning anordnats af postbetjänte, som förklarat sig därtill villiga. Nattetid funnos postbetjänte i de postkontorslokaler, där kassahvalf icke äro inrättade, och där nattvakt icke regelbundet förekommer. Föreskrift hade utfärdats, att öfverskottsmedel skulle från filialpostkontoren dag för dag inlevereras till postdirektionens kassa. Åt de allmänna trafikförhållandena inom Stockholm och dess omnejd ägnades gifvetvis synnerlig uppmärksamhet. Beträffande posttransporterna mellan postanstalterna inbördes samt till och från järnvägsstationer och ångfartygs tilläggsplatser behöfde inga extra åtgärder vidtagas. Ej heller vidtogos sådana i fråga om värdebrefbäringen. Under den tid, storstrejken pågick, utdelades värdeförsändelser och postanvisningsmedel — liksom öfrig post — i samma utsträckning som å hvarje annan del af sommaren. Strejken vållade i det hela för hufvudstadens vidkommande ingen annan rubbning i posttrafiken än den, som för en tid uppkom genom inställandet af trafiken å spårvägarna och därmed befordringen af spårvägsbreflådorna. — I Göteborg förefunnos under tiden för storstrejken å samtliga postkontor särskilda nattvakter. Postbetjänt beledsagade den post, som transporterades mellan filialpostkontoren, och posttransporterna till och från järnvägsstationerna verkställdes under extra bevakning, som nattetid var särskildt förstärkt. I stadens aflägsnare delar var värdebrefbäringen inställd, och dit förekommande värdeförsändelser aviserades. — I Malmö vidtogs allenast den åtgärden, att till bevakning af därvarande posthus under tiden 4 augusti—8 september anställts en f. d. polisman.

Beträffande de vid öfriga postkontor vidtagna åtgärder torde först böra anmärkas, att vid ej mindre än 102 (47.7 %) af postkontoren i riket inga som helst anstalter på grund af storstrejken vidtogos. Af dessa postkontor tillhörde 11 Södra distriktet [1]), 26 Västra distriktet [2]), 19 Östra distriktet [3]), 31 Mellersta distriktet [4]) och 15 Norra distriktet [5]).

De postkontor åter, där särskilda åtgärder vidtogos, kunna indelas i följande grupper, hvarvid är att märka, att i förekommande fall samma postkontor hänförts till mera än en grupp. A) Vid 17 postkontor var tjänstgöringstiden för personalen (i flertalet fall genom vederbörlig utsträckning af densamma) så ordnad, att under vissa delar af dygnet, medan tjänstgöring pågick, flera tjänstemän resp. betjänte närvoro å postkontoret än under vanliga förhållanden. B) Vid 22 postkontor hade postförvaltaren föranstaltat om särskild vakt nattetid i kontorslokalen, medan tjänstgöring där icke pågick. Vid samtliga dessa postkontor utom 1, där annan person (icke polisman) anställts för ändamålet, utgjordes vakterna af tjänstemän eller betjänte. C) Vid 51 postkontor verkställdes under storstrejken förekommande posttransporter medelst förstärkt personal. Vid 40 af dessa uttogs förstärkningen bland kontorets personal, vid 2 bland ortens polismän, i 1 fall ägde, såsom redan angifvits, militärbevakning rum, och i återstående 8 fall hade andra personer anställts. D) Vid 31 postkontor hade vapen (revolvrar) anskaffats för personalens räkning. (Generalpoststyrelsen biföll emellertid ingalunda alla framställningar, som i detta hänseende ingingo till Styrelsen.) E) Förutom å 1 ort, där, såsom i det föregående omnämnts, postmästaren föranstaltat om militärbevakning af posthuset, förekom å 13 orter, att posthuset på postmästarens framställning bevakades af patrullerande polis, företrädesvis nattetid. Äfven här är att anteckna, att å en del platser, där postlokalen är inrymd i samma hus som bankinrättning, dylik polisbevakning af det gemensamma post- och bankhuset ägde rum på begäran af vederbörande bankmyndighet. F) Slutligen torde böra nämnas, att å ett fåtal postföringslinjer, där så ej regelbundet förekommer, postiljonsbeskickning anordnades, äfvensom att i några fall vapen anskaffats åt postförarna.

De kostnader, som på grund af nu omnämnda åtgärder åsamkats postverket, fördela sig på de olika distrikten på följande vis:

Stockholm		kr.	3,076.35
Göteborg		»	2,221.50
Malmö		»	221.75
Södra	distriktet	»	435.50
Västra	»	»	112.40
Östra	»	»	135.60
Mellersta	»	»	404.—
Norra	»	»	135.50
		Summa kr.	6,742.60

[1] Malmöhus, Kristianstads, Hallands, Blekinge och Kronobergs län samt Kalmar läns södra landstingsområde. Postkontorens antal 42. — [2]) Göteborgs och Bohus samt Älfsborgs, Skaraborgs och Värmlands län. Postkontorens antal 45. — [3] Kalmar läns norra landstingsområde, Jönköpings, Östergötlands, Södermanlands och Gottlands län samt Södertörns länsdel af Stockholms län. Postkontorens antal 43. — [4]) Stockholms län, med undantag af Södertörns länsdel, Uppsala, Västmanlands Örebro, Kopparbergs och Gäfleborgs län. Postkontorens antal 52. — [5]) Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Postkontorens antal 29. — Med ingången af år 1910 är postdistriktsindelningen något förändrad.

Hvad postföringen beträffar, var densamma, så vidt af de inkomna rapporterna kunnat utrönas, icke i något fall inställd å landsvägslinjerna. Ej heller å sjöpostlinjerna synes någon nämnvärd rubbning hafva inträdt genom storstrejken. Beträffande slutligen järnvägspostföringen har redan anmärkts, att befordringen af värdepost i fack inskränktes, särskildt i de fall då dylika försändelser kunde, utan att i afsevärd mån försenas, befordras på annat sätt. Jämväl befordringen af annan post i fack, breflåda o. d. blef af anledning, som här nedan nämnes, i åtskilliga fall inskränkt. Denna del af järnvägspostföringen är emellertid af relativt mindre betydelse [1]), och några väsentligare inskränkningar i järnvägspostföringen ägde icke rum. Detta förhållande förklaras dels däraf, att de tåg, hvilka i första hand under storstrejken indrogos, voro godståg, hvilka i mindre utsträckning befordra post (frånsedt fackpost o. d.), dels däraf att enligt öfverenskommelser mellan vederbörande förvaltningar postkupé, i de fall då postförande tåg indrogs, om möjligt insattes å annat tågnummer. Förändringarna inskränkte sig därigenom i det hela till tidtabellsförändringar och däraf följande ändringar i fråga om postens dirigering.

Ser man åter på den befordrade postens mängd, har denna gifvetvis icke kunnat undgå att påverkas af storstrejken. Att någon postbefordring af tidningar under strejkens första dagar knappast förekom, är allmänt bekant. I fråga om den vanliga brefposten hafva af Generalpoststyrelsens statistiska kontor uppgifter inhämtats från 30 postkontor af olika storlek och belägna i skilda delar af landet. De inkomna svaren hafva varit ganska växlande. Så mycket synes emellertid med tydlighet framgå, att befordringen af korsbandsförsändelser varit under storstrejken mindre än under motsvarande tid närmast föregående år, en omständighet, som väl bör ställas i samband med typografstrejken. Beträffande öfriga vanliga brefpostförsändelser uppgifves från 14 postkontor en minskning, mer eller mindre framträdande, i jämförelse med motsvarande månader år 1909, från likaledes 14 postkontor, att en dylik tillbakagång icke förmärkts, och från 2, att en påtaglig ökning ägt rum. I hvilken mån en ökning vid sist anförda 14 postkontor gjort sig gällande, framgår ej af svaren.

Vid postkontor å orter med större affärs- eller industrirörelse (t. ex. Malmö, Borås, Trollhättan, Västerås) synes enligt svaren en nedgång hafva i åtskilliga fall kunnat konstateras. Samtidigt upplyses emellertid, att efter storstrejkens slut en utjämning snart ägde rum.

Med anledning af de sålunda inkomna uppgifterna bör anmärkas, att en ökning i den allmänna poströrelsen är kännetecknande för normala förhållanden. Är ökningen obetydlig, är detta ett bevis på relativ tillbakagång. En sammanställning af frankoteckensuppbörden under de särskilda månaderna af sista halfåret 1908 och sista halfåret 1909 [2]) ger vid handen, att poströrelsen under såväl augusti som september månader 1909 tillväxt i förhållande till samma månader 1908, men att tillväxten — särskildt under september — varit synnerligen obetydlig i jämförelse med förhållandena under öfriga månader af »storstrejkshalfåret».

[1]) Antalet med dylikt befordringssätt postförda km. uppgick år 1908 till 16.8 % af hela antalet postförda km. Detta befordringssätt förekommer i större utsträckning på de enskilda än på statsbanorna. — [2]) En dylik sammanställning meddelas i det följande.

Hvad värdeposten angår meddelas i det följande för åren 1908 och 1909 på halfår [1]) fördelade uppgifter angående vissa slag af värdeförsändelser, nämligen rekommenderade och assurerade försändelser, i den mån desamma inlämnats vid postkontor, samt postanvisningar, inlämnade vid såväl postkontor som poststationer. Uppgifterna omfatta af allmänheten vid svenska postanstalter inlämnade dylika försändelser. Från utlandet ankomna samt portofria (postsaks-) försändelser hafva ej medtagits, då sådana i detta sammanhang torde sakna betydelse. Uppgifterna afse att belysa, i hvilken omfattning allmänheten under det halfår, hvarinom storstrejken föll, d. v. s. andra halfåret 1909 i jämförelse med såväl första halfåret samma år som särskildt andra halfåret 1908 anlitat postverket för befordran af penningar och värdeföremål.

Uppgifterna angående de rekommenderade försändelserna finnas sammanställda i tabell A. å denna sida.

Enligt hvad denna tabell utvisar, ägde under första halfåret 1909 i jämförelse med samma halfår 1908 en icke oväsentlig ökning i antalet rekommenderade försändelser rum, medan under »storstrejkshalfåret» en nästan lika stor tillbakagång inträdde. Häraf blef en följd, att ökningen för

Tab. A. Rekommenderade försändelser åren 1908 och 1909.

(Inlämnade vid postkontor).

Halfår.	År 1908.		År 1909.			
	Antal.	%.	Antal.	%.	Ökning (+) resp. minskning (—). Antal.	%.
1:a halfåret	1,997,139	49.2	2,064,248	50.7	+ 67,109	+ 3.4
2:a »	2,063,156	50.8	2,008,668	49.3	— 54,488	— 2.6
Summa	**4,060,295**	100.0	**4,072,916**	100.0	+ **12,621**	+ 0.3

hela året är synnerligen ringa, motsvarande endast 0.3 % i förhållande till näst föregående år. År 1908 uppgick motsvarande ökning till 6.1 %, och i allmänhet har antalet rekommenderade bref varit i stark tillväxt sedan år 1905, då en nedsättning i rekommendationsafgiften företogs.

Beträffande de assurerade försändelserna hänvisas till tabellerna B I och II.

I fråga om dessa försändelser har under båda halfåren 1909 i jämförelse med motsvarande halfår 1908 en minskning inträdt såväl hvad beträffar antalet dylika försändelser som det befordrade beloppet eller rättare försändelsernas angifna värde. Hvad först antalet angår, har minskningen varit icke obetydligt större under det halfår, hvarunder arbetsstriden pågick, än under det första. För hela årets vidkommande motsvarar tillbakagången i förhållande till år 1908 3.1 %. Under föregående år har ökning varit regel. Denna utgjorde under hvart och ett af åren 1908 och 1907 i jämförelse med närmast föregående år resp. 1.9 och 4.9 %.

[1]) Uppgifter angående värdeposten utarbetas vid postanstalterna månadsvis samt insändas sammanställda och summerade för halfår till Generalpoststyrelsens statistiska kontor.

Tab. B. Assurerade försändelser åren 1908 och 1909.

(Inlämnade vid postkontor.)

I. **Antal.**

Halfår.	År 1908.		År 1909.			
	Antal.	%.	Antal.	%.	Minskning. Antal.	%.
1:a halfåret	504,508	49.7	496,977	50.5	7,531	1.5
2:a »	510,308	50.3	486,743	49.5	23,565	4.6
Summa	**1,014,816**	100.0	**983,720**	100.0	**31,096**	3.1

II. **Belopp.**

Halfår.	År 1908.		År 1909.			
	Kronor.	%.	Kronor.	%.	Minskning. Kronor.	%.
1:a halfåret	593,044,615	49.1	570,704,462	49.1	22,340,153	3.8
2:a »	614,744,344	50.9	592,358,417	50.9	22,385,927	3.6
Summa	**1,207,788,959**	100.0	**1,163,062,879**	100.0	**44,726,080**	3.7

Hvad åter beträffar det under assurans försända beloppet, har detta under år 1909 nedgått med öfver 44 millioner kronor eller 3.7 % i förhållande till näst föregående år, hvilket belopp i det närmaste lika fördelar sig på båda halfåren. Här förmärktes emellertid redan år 1908 en väsentlig tillbakagång, nämligen af mera än 24 millioner kronor eller 2.0 % i förhållande till år 1907. Anledningarna till detta förhållande torde vara flera. Det å försändelser till utlandet angifna beloppet har ganska länge varit stadt i sjunkande. Orsaken härtill har af Generalpoststyrelsen omnämnts i de senaste årsberättelserna, till hvilka sålunda i detta sammanhang hänvisas. År 1909 uppgår minskningen till ungefär 3 millioner kronor. Vidkommande assuransbeloppet å inrikes försändelser, torde dess tillbakagång under de senaste två åren bland annat bero därpå, att allmänheten börjat i större utsträckning anlita andra former för penningförsändning, nämligen försändning medelst dels postanvisningar, hvilket slag af försändelser under de senare åren företett en betydande stegring såväl i fråga om antalet som det försända beloppet [1]), dels postremissväxlar eller checker under rekommendation. Då den senare formen för penningförsändning torde anlitas äfven vid försändning af mycket stora värdebelopp, blir en tillbakagång i assuransbeloppet därigenom förklarlig. Emellertid torde tillbakagången äfven få anses bero därpå, att åren 1908 och 1909 varit ekonomiskt synnerligen svaga år. Att, hvad år 1909 angår, storstrejken bidragit till detta förhållande, torde väl få anses säkert. Och att storstrejken inverkat på de under assurans försända beloppen, synas en del i det följande meddelade siffror onekligen utvisa.

[1]) Maximibeloppet för postanvisning har från och med den 1 november 1909 höjts från 500 till 1,000 kr.

Vidkommande slutligen postanvisningarna hänvisas till de härefteråt införda tabellerna C I och II.

Tab. C. Postanvisningar åren 1908 och 1909.

I. **Antal.**

Halfår.	År 1908.		År 1909.			
	Antal.	%.	Antal.	%.	Ökning. Antal.	%.
1:a halfåret	3,042,563	48.2	3,290,639	48.8	248,076	8.2
2:a »	3.269.017	51.8	3.450.645	51.2	181.628	5.6
Summa	**6,311,580**	100.0	**6,741,284**	100.0	**429.704**	6.8

II. **Belopp.**

Halfår.	År 1908.		År 1909.			
	Kronor.	%.	Kronor.	%.	Ökning. Kronor.	%.
1:a halfåret	88,838,399	47.7	97,626,322	46.6	8,787,923	9.9
2:a »	97.243,813	52.3	112,042.403	53.4	14,798.590	15.2
Summa	**186,082,212**	100.0	**209,668.725**	100.0	**23,586,513**	12.7

Såväl antalet postanvisningar som det medelst postanvisning försända beloppet har under år 1909 ökats i jämförelse med år 1908. Hvad postanvisningarnas antal beträffar, var ökningen störst under första halfåret, medan i fråga om beloppet förhållandet var omvändt. Den betydande ökningen i postanvisningsbeloppet under andra halfåret 1909 är till en väsentlig del beroende på storstrejken. Under denna tid försändes nämligen, enligt inhämtade upplysningar, medelst postanvisning betydliga belopp dels såsom bidrag till Landssekretariatet och dels såsom penningunderstöd från Landssekretariatet till storstrejksutskotten landet rundt. Vidare måste, enligt hvad som uppgifvits, i detta sammanhang beaktas de till sitt totalbelopp icke oväsentliga smålån, som de i strid varande arbetarna nödgades upptaga af anhöriga å deras förutvarande hemorter, hvilka belopp mestadels skola hafva sändts medelst postanvisning. Dessa medel tillhopa torde icke hafva understigit 3 millioner kronor.

I det föregående har anmärkts beträffande de under andra halfåret 1909 försända assurans- och postanvisningsbeloppen, att tillbakagången i fråga om de förra kunde anses delvis bero på storstrejken, liksom ökningen i fråga om de senare till en del faktiskt förklarades af denna. Beträffande antalet rekommenderade försändelser samt antalet assurerade försändelser och postanvisningar hafva några dylika slutsatser icke dragits.

Hvad de rekommenderade försändelserna angår, synes det från början antagligt, att minskningen i dessas antal under andra halfåret 1909 skulle

bero på storstrejken. En jämförelse mellan antalet sådana försändelser månadsvis under sista halfåren 1909 och 1908 ger emellertid ett alltför oregelbundet resultat, för att man skall kunna draga denna slutsats. Sistnämnda förhållande gäller äfven i fråga om antalet assurerade försändelser, hvilket icke får anses motsäga hvad ofvan sagts om det under assurans försända beloppet. Det är nämligen ingalunda säkert, att antalet försändelser af visst slag samt det medelst dylika befordrade beloppet äro i sina växlingar beroende af samma orsaker. Hvad slutligen angår antalet postanvisningar kan under augusti och september månader i jämförelse med samma månader år 1908 konstateras en icke oväsentlig ökning, liksom detta, ehuru i ännu mera framträdande grad, är fallet beträffande beloppen.

I öfrigt hänvisas beträffande frågan om postverkets anlitande för penningförsändning under storstrejksmånaderna till härefteråt införda tabell D. Vid en granskning af densamma bör emellertid — såsom i det föregående angifvits — beaktas, att uppgifterna beträffande rekommenderade och assurerade försändelser endast afse sådana inlämnade vid postkontor, medan uppgifterna i fråga om postanvisningar afse samtliga vid rikets postanstalter inlämnade dylika försändelser.

Tab. D. Värdepostförsändelser under sista halfåren 1908 och 1909.

Månad.	Rekommenderade försändelser.	Assurerade försändelser.		Postanvisningar.	
	Antal.	Antal.	Belopp.	Antal.	Belopp.
	Ökning (+) resp. minskning (—).				
	%.	%.	%.	%.	%.
Juli	— 20.9	+ 0.2	— 11.8	+ 1.3	+ 7.8
Augusti	+ 12.0	— 2.1	— 15.1	+ 3.9	+ 10.8
September	+ 1.6	— 0.8	— 6.5	+ 2.1	+ 11.3
Oktober	— 24.2	+ 0.4	+ 0.3	— 2.9	+ 7.5
November	+ 7.9	— 3.1	+ 12.7	+ 13.2	+ 23.0
December	+ 8.6	— 6.3	+ 1.9	+ 13.5	+ 28.5
2:a halfåret 1909	**— 2.6**	**— 4.6**	**— 3.6**	**+ 5.6**	**+ 15.2**

Särskildt under fjärde kvartalet 1909 har poströrelsen, såsom jämväl af förestående tabell D framgår, företett ett betydande uppsving. Häri ligger till stor del orsaken därtill, att postverkets ekonomiska resultat för år 1909 blifvit så gynnsamt, som fallet är. Enligt den summariska redogörelse angående postverkets ekonomiska resultat under närmast föregående år, som Generalpoststyrelsen numera årligen i februari månad afgifver till Civildepartementet, uppgingo postverkets inkomster under år 1909, enligt det gamla redovisningssättet[1]), till i rundt tal 20,970,000 kronor, utgifterna till i rundt tal 19,500,000 kronor och öfverskottet sålunda till i rundt tal 1,470,000 kronor. För år 1909 öfverstiger det sålunda uppkomna öfverskottet med ungefär en half million kronor öfverskottet år 1908, hvilket senare år emellertid, af flera orsaker, lämnade ett relativt mindre godt resultat.

[1]) Från och med den 1 november 1909 tillämpas ett delvis förändradt redovisningssystem. De i det följande meddelade uppgifterna hafva emellertid beräknats enligt det gamla redovisningssättet för att blifva jämförliga med föregående års.

Postverkets inkomster utgöras till inemot nio tiondelar af medel, influtna för försålda frankotecken, den s. k. frankoteckensuppbörden. En jämförelse af denna under årets olika delar ger därför en ganska klar bild af poströrelsens utveckling. Tab. E här nedan afser att i sin mån belysa ifrågavarande utveckling under år 1909.

Tab. E. Frankoteckensuppbörden under första och andra halfåren 1908 och 1909.

Halfår.	År 1908.		År 1909.			
	Kronor.	%.	Kronor.	%.	Ökning. Kronor.	Ökning. %.
1:a halfåret	8,535,491	47.9	8,862,888	47.8	327,397	3.8
2:a »	9,274,062	52.1	9,681,626	52.2	407,564	4.4
Summa	**17,809,553**	100.0	**18,544,514**	100.0	**734,961**	4.1

För att åter utröna, i hvad mån under andra halfåret 1909 storstrejken inverkat på frankoteckensuppbörden eller med andra ord på poströrelsen i dess helhet, hafva uppgifterna i tabell F sammanställts.

Dessa uppgifter synas med tydlighet ådagalägga, att poströrelsen ännu under juli var ganska liflig, att den därefter i jämförelse med nämnda månad nedgick, ehuru i förhållande till år 1908 fortfarande en ökning framträdde, och att den slutligen under årets sista månader varit stadd i raskt uppåtgående.

Tab. F. Frankoteckensuppbörden för hvarje månad under sista halfåren 1908 och 1909.

Månad.	År 1908.	År 1909.	
	Kronor.	Kronor.	Ökning. %.
Juli	1,322,739	1,398,793	5.7
Augusti	1,142,559	1,153,673	1.0
September	1,766,609	1,772,206	0.3
Oktober	1,353,270	1,377,493	1.8
November	1,210,334	1,296,120	7.1
December	2,478,551	2,683,341	8.3
Summa	**9,274,062**	**9,681,626**	4.4

Bil. 37. Telegrafverket.

(Redogörelse, meddelad af Kungl. Telegrafstyrelsen.)

Linjearbetarna. Telegrafverkets linjearbetare tillhöra i allmänhet Telegraf- och Rikstelefonarbetareförbundet, hvilket är sammansatt af elfva i olika landsdelar befintliga afdelningar. Vid tiden för strejkens utbrott voro 1,258 linjearbetare (extra) anställda vid telegrafverkets arbeten. Af dessa jämte de 210 (ordinarie) reparatörerna och 87 (ordinarie) linjeförmännen eller tillsammans 1,555 tillhörde tillhopa 1,340 förbundet, men däremot ingen af de 35 (ordinarie) linjemästarna.

Före den 1 juli 1909 antogos arbetarna utan vidare, men efter denna tidpunkt skall vid antagandet arbetaren underteckna ett antagningsbevis i enlighet med utfärdade bestämmelser rörande arbetare vid telegrafverket. Aflöningen utgår hufvudsakligen i form af dagpenning, ehuru ackordsarbete äfven förekommer.

Den ordinarie arbetstiden var före den 1 juli 1909 59 timmar i veckan (10 timmar om dagen med 9 timmar lördagen), men är efter nämnda tidpunkt 57 timmar (respektive 10 och 7).

Den 4 augusti inlämnade förbundets styrelse till Kungl. Telegrafstyrelsen en samma dag undertecknad skrift, däri den meddelade, huru förbundet för det dåvarande ställde sig till den påbörjade storstrejken. Resultatet af en inom förbundets afdelningar företagen omröstning hade blifvit den, att förbundet för det dåvarande icke borde deltaga i den allmänna arbetsnedläggelsen. Såsom en förutsättning uttalades, att Kungl. Styrelsen ej beordrade annat arbete än det, som under vanliga förhållanden ifrågakomme, hvarförutom och då det under dåvarande förhållanden fölle sig svårt att utföra en stor del af det arbete, som förekomme utom hus, förbundsstyrelsen anhöll, att Kungl. Styrelsen skulle fördela arbetet så, att störande uppträden kunde undvikas.

Enligt förbundets stadgar fordras det $^2/_3$ majoritet för beslut om strejk, och vid denna omröstning hade, efter hvad i pressen meddelades, sex afdelningar röstat mot deltagande i strejken.

Efter hvad som under hand meddelades, hade den ordinarie personalen i allmänhet icke deltagit i omröstningen utan låtit förstå, att huru än denna skulle komma att utfalla, ämnade den icke afhålla sig från arbetet.

I Stockholm hade emellertid linjeförmännen och reparatörerna den 2 augusti hållit ett möte, hvarvid följande resolution antagits:

> »Då vår ställning som tjänstemän hos Kungl. Telegrafverket är sådan, att vi ej kunna deltaga i den allmänna arbetsnedläggelsen, då kommunikationen per telegraf ovillkorligen måste upprätthållas med hänsyn till de viktiga meddelanden såväl från de arbetande som arbetsgifvare in- och utomlands, och det förhåller sig enahanda med det nu så utvecklade interurbannätet samt de lokalledningar, som i synnerhet beröra sjukhus, läkare, vattenledning, belysning, brandkår och polis samt i öfrigt af hälsovårdsnämnden påkallade telefonledningar, så få vi med sympati för de stridande arbetarnas kamp mot kapitalet förklara oss ej kunna deltaga i storstrejken. Som denna strejk ej synes bli allmän inom landet visavi kommunikationsverken, synes vår plikt mot staten vara att ej bli invecklade i denna stora arbetsnedläggelse.»

Förbundsstyrelsens förut omnämnda skrift delgafs samtliga linjedirektörerna.

Inom Stockholms linjedistrikt, där vid storstrejkens utbrott 247 linjearbetare voro anställda, begärde 34 permission i anledning af strejken och erhöllo sådan, varierande mellan 2 och 30 dagar. Förfrågan framställdes, huruvida icke skyldigheten att under arbetet bära uniform kunde åtminstone under den närmaste tiden upphöra. Befrielse härifrån medgafs, men endast några få begagnade sig däraf, och i stället lär, efter hvad som berättades, från flera håll uttalanden förekommit, som gåfvo vid handen, att man ansåg det fegt att genom uniformens bortläggande dölja sin ställning. Fyra linjearbetare afhöllo sig utan vidare från arbete och blefvo på grund däraf afskedade.

Inom de öfriga sex linjedistrikten (Malmö, Göteborgs, Norrköpings, Gäfle, Sundsvalls och Luleå) strejkade ingen linjearbetare, och permitterades ej heller någon utan särskild anledning.

Arbetet fortgick alltså i hela landet som vanligt, ehuru i Stockholm och några större städer mera uppseendeväckande gatuarbeten under den första tiden fingo anstå, beroende detta äfven delvis därpå, att förberedande arbeten, som utfördes af annat folk än telegrafverkets, till följd af strejken lågo nere. Af sistnämnda anledning fördröjdes äfven monteringsarbeten uti under byggnad varande hus. I några andra städer, t. ex. Örebro och Norrköping, förbjöds af polismyndigheten allt gatuarbete.

Några egentliga trakasserier förekommo ej mot de i arbetet varande. De strejkande visade sitt ogillande, där det märktes, hufvudsakligen genom muntliga tillrop och omdömen, men äfven detta i ganska få fall. I alla händelser fördrogo vederbörande dylika yttringar lugnt och ansågo det så att säga höra till förhållandenas naturliga obehagligheter.

Emellertid hade strax efter storstrejkens utbrott till förbundets Stockholmsafdelning inlämnats en motion, afseende upphäfvande af det föregående beslutet och deltagande i strejken. På ett sammanträde inom afdelningen den 6 augusti, där detta förslag behandlades, fattades med 100 röster mot 14 beslut att deltaga i storstrejken. Beslutet delgafs förbundsstyrelsen och underkastades omröstning inom samtliga afdelningarna. Denna omröstning resulterade däri, att förbundets förut fattade beslut att för det dåvarande icke deltaga i arbetsnedläggelsen fortfarande stod fast, hvarom Kungl. Styrelsen i en den 13 augusti från förbundsstyrelsen inkommen skrift erhöll meddelande.

Vid detta tillfälle synes nog majoriteten af afdelningarna hafva röstat för, ehuru den icke nått den i stadgarna föreskrifna storleken. Emellertid framgick af den uppfattning linjebefälet fick under samtal med sina arbetare, att stämningen hos dessa i allmänhet var mot strejk. Uttalanden saknades ej heller från flera arbetarehåll, att äfven om förbundet såsom sådant beslöt deltaga i strejken, ämnade de för sin del fortsätta arbetet.

I detta sammanhang torde böra omnämnas en af storstrejkens följder, nämligen uppskof med påbörjandet af förut beslutade förhandlingar angående aflöningsbeloppen för tiden efter den 1 juli 1909 för de vid linjedistrikten anställda arbetarna.

Sistnämnda dag upphörde nämligen att gälla de allmänna bestämmelser angående nämnda arbetares aflöning, som Kungl. Telegrafstyrelsen den 15 augusti 1906 utfärdat att gälla under tre år från den 1 juli 1906.

Förbundsstyrelsen hade i en till Kungl. Styrelsen den 30 mars 1909 aflåten skrift anhållit, att ifrågavarande bestämmelser måtte prolongeras på ett år. I skrifvelse den 12 maj 1909 förklarade sig Kungl. Styrelsen, ehuru med tvekan, villig medgifva, att aflöningsbestämmelserna fortfarande

finge gälla, dock endast under förutsättning att deras giltighetstid bestämdes till tre år från den 1 juli 1909. Sedan omröstning inom förbundet försiggått, meddelade förbundsstyrelsen skriftligen den 10 juni 1909, att med öfvervägdigande majoritet beslutits att icke gå med på Kungl. Styrelsens önskan om aflöningsbestämmelsernas prolongering på tre år. Samtidigt öfverlämnades förslag till nya lönebestämmelser, afsedda att gälla under tre år. Kungl. Styrelsen meddelade i skrifvelse den 25 juni 1909 att sistnämnda förslag icke kunnat godkännas samt att, då på grund däraf underhandlingar syntes erfordras mellan Kungl. Styrelsen och representanter för arbetarna, Kungl. Styrelsen komme att framdeles bestämma dag och tid för underhandlingarnas början.

Kungl. Styrelsen, som anmodat särskild sakkunnig att biträda vid utarbetandet af det förslag till lönereglering, som skulle läggas till grund för underhandlingarna, samt att leda dessa, hade beräknat att till midten af augusti månad hafva detta förslag färdigt. Genom storstrejkens utbrott och telegraf- och rikstelefonarbetarnas ställning till frågan om deras deltagande däri måste gifvetvis tiden för löneregleringsfrågans upptagande framskjutas, till dess lugnare förhållanden inträdt. Förbundsstyrelsen bragte likväl frågan på tal, medan ännu strejken pågick, och, efter framställd begäran om skriftligt besked hvarför icke underhandlingarna upptagits, lämnades i en skrifvelse af den 23 augusti 1909 meddelande om skälen därför.

Den 4 oktober upptogos sedermera underhandlingarna och afslutades redan den 6 i samma månad, då enighet uppnåddes om förlängning af förut gällande aflöningsbestämmelser, med en obetydlig förändring, under tre och ett halft år eller till den 1 januari 1913.

Verkstadsarbetarna. Af de vid strejkens utbrott vid telegrafverkets verkstäder, å Söder och vid Henriksborg, anställda omkring 580 arbetarna voro 378 anslutna till antingen Järn- och Metallarbetareförbundet, Träarbetareförbundet eller Grof- och Fabriksarbetareförbundet. Den organiserade verkstadspersonalen är för öfrigt delad i Telegrafverkets Verkstadsklubb och Telegrafverkets Träarbetareklubb.

Arbetarna antagas vid verkstaden muntligen af verkstadsdirektören, som bestämmer deras aflöning. Denna utgöres till största delen af ackord, hvarjämte för öfrigt hufvudsakligen timaflöning förekommer. Den ordinarie arbetstiden är 9 timmar om dagen utom lördagen med blott 8 timmar eller således 53 timmar i veckan. Denna arbetstid infördes under år 1903 försöksvis i stället för förutvarande respektive 10 och 9 eller 59 timmar i veckan.

I ordningsreglerna, som äro anslagna i verkstadslokalerna, finnes i § 17 följande föreskrift:

»Arbetare, som utan permission eller utan laga förfall uteblir från arbetet i verkstaden, anses hafva uppsagt sin anställning därstädes.»

I anledning af en från Telegrafverkets Verkstadsklubb gjord framställning beslöt Kungl. Styrelsen den 5 juni 1909, att vid afskedanden arbetarna vid verkstäderna skulle erhålla en uppsägningstid af 14 dagar. Däremot förklarade sig Kungl. Styrelsen i anledning af en samtidigt framställd anhållan icke böra föreskrifva, att de senast anställda arbetarna ovillkorligen skulle först afskedas, utan borde vid afskedanden hänsyn tagas jämväl till andra omständigheter, såsom exempelvis framstående arbetsskicklighet, särskild lämplighet för visst slags arbete samt vederbörandes försörjningsplikt.

Vid början af år 1909 voro omkring 680 man anställda vid verkstäderna. Den rådande allmänna depressionen inom affärsvärlden hade

emellertid icke lämnat rikstelefonens verksamhetsområde oberördt, och såsom en följd däraf visade sig en tydlig minskning i åtgången af verkstadens tillverkningar. I anledning däraf måste redan i början af år 1909 för omkring 250 arbetare den normala arbetstiden inskränkas med två timmar dagligen. Denna åtgärd vidtogs enligt verkstadspersonalens önskan för att under vintern undvika den eljest nödvändiga utvägen att afskeda något antal arbetare.

Längre fram blefvo sedermera undan för undan afskedade ett 100-tal arbetare, däraf ett 50-tal utgjordes af ungdom, och kunde till följd däraf arbetstiden utökas, så att den vid midten af sommaren öfverallt återgick till den normala af 53 timmar i veckan.

Vid strejkens utbrott voro således omkring 580 arbetare anställda vid verkstäderna, däraf omkring 60 kvinnor och omkring 70 minderåriga. Till fackföreningarna voro af dessa anslutna 348 män och 30 kvinnor, således tillhopa 378.

Då verkstadsdirektören den 29 juli erhöll kännedom om att arbetarpersonalen samma dags eftermiddag skulle hålla möte för att besluta om dess ställning till strejken, lät han omedelbart bringa till personalens erinran innehållet af ofvannämnda § 17 i verkstädernas ordningsregler. Därjämte meddelades, att Kungl. Telegrafstyrelsen hade för afsikt att låta denna föreskrift få full tillämpning.

Följande dag öfverlämnade ombud för verkstadsklubbarna till verkstadsdirektören ett skriftligt meddelande, att på grund af Svenska Arbetsgifvareföreningens iscensatta lockouter klubbarna enhälligt beslutat att från och med den 4 augusti nedlägga arbetet vid verkstäderna. Vid det samtal, som därpå följde, framhöllo ombuden såsom arbetarnas åsikt, att, äfven om de ej deltogo i strejken, arbetet på verkstäderna snart skulle afstanna dels i brist på materialier, enär strejk bland åkarna skulle omöjliggöra tillförseln af sådana, och dels af det skäl, att man vid verkstäderna skulle hafva att vänta sådana demonstrationer af i storstrejken deltagande, att det skulle bli omöjligt att länge fortsätta med arbetet. Därjämte betonade ombuden, att arbetsnedläggelsen ej skedde af den ringaste ovilja mot arbetsledningen eller Kungl. Telegrafstyrelsen utan endast för att göra storstrejken effektivare, samt att de höllo för sin ovillkorliga skyldighet att deltaga i arbetarrörelsen, hvars frukter de ock åtnjöte, hvarjämte de äfven anhöllo om ett mildt bedömande af det steg de ämnade taga.

Till svar framhölls, att verkstadsledningen ej kunde taga någon hänsyn till deras skäl för arbetsnedläggningen, då den måste tillse, att verkstaden, hvilken såsom en statens institution stode utom Arbetsgifvareföreningen, städse hölles i gång för att undvika störningar af telegraf- och telefontrafiken, samt att alla medel härför skulle uppbjudas. Därför borde arbetarna noga tänka sig för, ty § 17 skulle komma att strängt tillämpas. Då arbetarna aldrig behöfde frukta lockout och dessutom såsom varande i statens tjänst hade åtskilliga fördelar framför öfriga industriarbetare, fordrades äfven af dem, att de plikttroget skötte sitt arbete. Fullgjorde de ej detta, finge de stå sitt kast, och hade verkstadsdirektören, som i ärendet konfererat med chefen för telegrafverket, att allvarligen tillsäga dem, att den ifrågavarande bestämmelsen komme att fullt tillämpas och att sålunda enhvar, som ej infunne sig i arbetet, därmed erhållit sitt afsked.

Ombuden sade sig hafva helt och hållet uppfattat detta besked och tillade, att meddelandet angående tillämpningen af § 17 delgifvits mötet föregående kväll.

För att emellertid ingen af arbetarna ändå skulle kunna förebära obekantskap med ifrågavarande bestämmelse, lät verkstadsdirektören före den

för strejkens utbrytande bestämda dagen äfven på verkstädernas för tillfälliga viktigare meddelanden afsedda anslagstaflor särskildt anslå den omtalade paragrafen.

Sedermera, den 2 augusti, gjorde ett af ombuden, efter uppgift på anmodan af flera arbetare, en hemställan om beviljande af allmän permission från arbetet, hvartill han dock erhöll nekande svar.

Den 4 augusti anmälde verkstadsdirektören skriftligen, att samtliga arbetare vid verkstäderna samma dags morgon underlåtit att infinna sig i arbete.

Den ordinarie personalen deltog ej i strejken samt af den extra ej heller vare sig kontors- och ritpersonalen eller förmännen. När en verkstadsarbetare erhållit någon af de sistnämnda extra anställningarna, utgår han nämligen ur fackföreningen.

Verkstadsdirektörens anmälan om arbetsnedläggelsen föredrogs inför Kungl. Telegrafstyrelsen den 17 augusti, och förklarade Kungl. Styrelsen därvid, att då de i strejken deltagande verkstadsarbetarna, jämlikt § 17 i de för dem gällande ordningsreglerna, den 4 augusti frånträdt sin anställning vid verkstaden, Kungl. Styrelsen funne verkstadsdirektörens anmälan icke föranleda annat yttrande än att denne borde på lämpligt sätt meddela ifrågavarande arbetare, att de ägde hos honom afhämta sina arbetsbetyg å tid, som han själf hade att bestämma.

Dessa betyg utskrefvos på de vanliga blanketterna, och innehöllo såsom anledning till afflyttningen: »på grund af underlåtenhet att infinna sig i arbetet».

Vid strejkens utbrott var ett mindre antal arbetare lediga till följd af sjukdom, och meddelade Kungl. Styrelsen, på förfrågan, huruvida dem tillkommande sjukaflöning borde under den pågående strejken utbetalas, i skrifvelse den 17 augusti verkstadsdirektören bemyndigande att till arbetare, som vid strejkens utbrott varit och jämväl fortfarande vore sjukrapporterade, utbetala sjukaflöning under villkor, att de underskrefve en förklaring af den lydelse skrifvelsen bifogad handling utvisade. I öfrigt finge sjukaflöning icke utbetalas. Denna handling hade följande lydelse:

»Undertecknad, som vid tiden för strejkens utbrott vid telegrafverkets verkstad den 4 augusti 1909 var till följd af sjukdom oförmögen till arbete (eller beträffande dem, som vårdas å landet: var af sjukdom hindrad att arbeta), förklarar mig härmed villig att, så snart mitt hälsotillstånd det medgifver, återtaga arbetet vid verkstaden.»

Af de 13 sjukpermitterade, hvilka det gällde, undertecknade alla, utom en, en dylik förbindelse och erhöllo sålunda fortfarande sjukaflöning.

Telegrafverket förhyr huset n:r 67 Bondegatan för att bereda verkstadsarbetarna tillfälle att för en rimlig hyra och med minst kännbara betalningsvillkor kunna skaffa sig snygga och trefliga bostadslägenheter. Vid strejkens utbrott bodde 34 verkstadsarbetare i nämnda hus. Hyran skulle betalas i efterskott hvarje måndag för föregående vecka. Vidare var föreskrifvet, att om de lämnade sitt arbete vid verkstaden, upphörde hyreskontraktet med löpande kvartalets utgång. Om hyran ej betalades på bestämd dag, kunde hyresgästen åläggas att genast afflytta.

Med anledning af till Kungl. Telegrafstyrelsen framställd förfrågan, huru förfaras skulle med de i strejken deltagande arbetarna vid verkstaden, hvilka af telegrafverket hyrt bostäder i detta hus, anmodade Kungl. Styrelsen verkstadsdirektören genom skrifvelse den 17 augusti att erinra nämnda arbetare därom, att då de, i enlighet med föreskriften i § 17 i ordningsreglerna, genom deltagandet i strejken frånträdt sin anställning

vid verkstaden, de följaktligen, enligt hyreskontraktens bestämmelse, voro skyldiga att afflytta vid löpande kvartalets slut. De af nämnda arbetare, hvilka ej erlagt förfallna hyresbelopp, borde anmanas att ofördröjligen vid äfventyr, som i kontrakten stadgades, fullgöra inbetalningarna.

Den 26 augusti anmälde verkstadsdirektören, att ingen af verkstadens i huset boende arbetare till den af honom i gjord anmaning utsatta tiden den 25 augusti erlagt resterande hyresbelopp.

Emellertid hade verkstadspersonalen den 24 augusti beslutit att till Kungl. Styrelsen ställa en vördsam anhållan om uppskof med hyrans erläggande till dess att den pågående stora arbetsnedläggelsen hade nått sin lösning. De ombud, som öfverlämnade denna anhållan, uppgåfvo, att efter hvad de trodde sig med full visshet känna, strejken skulle blifva afslutad den 31 augusti till följd af Arbetsgifvareföreningens omedelbart förestående splittring. I sammanhang därmed skulle de komma att disponera erforderligt belopp penningar för att kunna betala resterande hyresbelopp.

Med anledning af själfva framställningen medgafs under hand ett uppskof på en vecka med hyresbetalningen.

Den 3 september anmälde verkstadsdirektören, att samtliga af verkstadens uti ifrågavarande hus boende arbetare då inbetalat resterande hyresbelopp samt därutöfver i förskott till och med den 11 september.

Kungl. Telegrafstyrelsen beslöt, vid föredragning af denna anmälan, den 7 september, att de dåvarande hyresgästerna skulle äga att, därest de önskade, kvarbo i sina lägenheter. Emellertid skulle de nya hyreskontrakten upprättas att gälla per månad och med föreskrift att hyran skulle betalas per vecka i förskott.

Under tredje kvartalet 1909 hyrde 34 verkstadsarbetare i nämnda byggnad, och erlades till fullo hyran, delvis genom Verkstadsklubben.

Under fjärde kvartalet hyrde 42 verkstadsarbetare därstädes, och af dessa har hyran erlagts till fullo af 41, men en, som afflyttat såväl från verkstaden som lägenheten, resterar för hyran under tiden 7 november—31 december.

I december månad afflyttade 3 och i januari månad 1910 inflyttade i dessas ställe 3 andra verkstadsarbetare.

Såsom förut nämnts, hade redan vid årsskiftet 1908—1909 den allmänna ekonomiska situationen medfört en minskning i åtgången af telegrafverkets verkstads tillverkningar, hvarför äfven under året ett hundratal arbetare afskedats för att kunna, om möjligt, bibehålla den normala arbetstiden. Ehuru verkstadens förråd, särskildt å vissa afdelningar, ökats något mera än behofvet strängt taget kräfde, syntes dock, enär anledning icke saknades att hoppas, att de dåliga konjunkturerna skulle mot slutet af året börja förbättras, den nödvändiga inskränkningen af tillverkningen kunna hållas inom så snäfva gränser, att det minsta möjliga antal arbetare behöfde afskedas. Den inträffade storstrejken drog emellertid ett streck öfver dessa förhoppningar, och under det rådande osäkerhetstillståndet trädde den möjligheten i förgrunden, att åtgången af verkstadens tillverkningar, i stället för att åter stiga, kunde komma att visa minskning i ännu större skala.

Då nu verkstaden genom personalens uppsägning af sin anställning faktiskt försatts ur verksamhet, syntes den ekonomiska försiktigheten bjuda att genom erforderlig tids uppehåll i verkstadens arbete nedbringa lagret till ett för de ändrade förhållandena mera afpassadt behof. I sammanhang därmed kunde äfven lämpligen upptagas till noggrann pröfning en under den senare tiden vid flere tillfällen uppkommen fråga om en tämligen genomgående omläggning af hela verkstadstillverkningen, afseende såväl

dess storlek i det hela som ock eventuell indragning af vissa afdelningar. Äfven några andra frågor voro bragta å bane, hvilka likaledes icke kunde bringas till sin lösning, utan att verkstadsdriften i mer eller mindre mån blefve störd.

Denna drift hade emellertid genom personalens nedläggande af allt arbete fullkomligt upphört, och därför anmodades verkstadsdirektören redan vid början af storstrejken att oafsedt tiden för dess upphörande icke engagera några arbetare, förrän behofvet att ur nu nämnda synpunkter återupptaga tillverkningen framträdde fullt tydligt.

På grund af denna anmodan inkom denne sedermera med en skrifvelse af den 20 september, hvarmed öfverlämnades uppgift å dels de effekter, som för att tillfredsställa behofvet dåmera måste genom verkstadens försorg anskaffas, dels det antal arbetare, som för sådant ändamål erfordrades å verkstaden.

I skrifvelse den 22 september bemyndigade Kungl. Telegrafstyrelsen verkstadsdirektören att den 27 september återupptaga arbetet å verkstaden med 208 arbetare, hvartill denne borde utvälja de för det sålunda återupptagna arbetet lämpligaste. I sammanhang därmed ålades honom att redan då förbereda de återtagna arbetarna på möjligheten däraf, att, då verkstadsarbetet framdeles kunde till sin fulla utsträckning återupptagas, den under år 1903 endast försöksvis minskade arbetstiden jämväl komme att åter bestämmas till den för verkstadsarbete i allmänhet och för telegrafverkets öfriga arbetare samt förut äfven för telegrafverkets verkstadsarbetare gällande tiden af tio timmar om dagen (utom lördagen). Vidare anmodades verkstadsdirektören att allt efter som inneliggande lager sedermera minskades och arbetet således måste i större utsträckning upptagas, i mån däraf antaga erforderligt antal därför fullt lämpliga arbetare; och skulle anmälan därom för hvarje gång till Kungl. Styrelsen ingifvas.

De 208 arbetare, som anställdes, tillhörde samtliga den personal, som vid storstrejkens utbrott lämnat sitt arbete vid verkstaden. Öfriga förut vid verkstaden anställda arbetare, som således vid detta tillfälle icke kunde erhålla ny anställning vid verkstaden, läto genom en deputation förfråga sig, huruvida de alla hade utsikt att längre fram få börja och i så fall huru snart. Likaså anhöllo de, att en lista skulle uppgöras, utvisande i hvilken ordning de eventuellt kunde få börja. Som det var omöjligt att på förhand beräkna i hvilken ordning och med hvilken hastighet åtgången af de olika tillverkningarna skulle ökas, och då antagandet af nya arbetare uteslutande berodde på dessa förhållanden, kunde gifvetvis något besked ej lämnas i de framställda afseendena. Emellertid var tydligt, att för en längre tid framåt arbetsstyrkan komme att äfven under gynnsamma förhållanden understiga det förutvarande antalet med ett 70-tal. Bland verkstadens förutvarande arbetare fanns ett dylikt antal, som utgjordes dels af dem, hvilkas arbetsskicklighet icke var sådan, att deras återtagande borde under några förhållanden komma i fråga, dels af dem, som till följd af sin ungdom kunde böra beräknas stå tillbaka för äldre kamrater. Det syntes då för dessa vara fördelaktigast att erhålla klart besked härom, så att de icke under väntan på anställning vid telegrafverkets verkstad, som de icke skulle kunna erhålla, försummade tillfälle att på annat håll skaffa sig arbetsförtjänst.

Kungl. Telegrafstyrelsen anmodade därför verkstadsdirektören meddela detta 70-tal, att utsikt för vidare arbete vid dess verkstad icke förefunnes; till följd hvaraf denne den 2 oktober tillsände ifrågavarande personer följande meddelande:

»Med anledning af hit ingången hemställan meddelas eder härmed, att ni på grund af den ringa tillgången på arbete vid verkstaden ej kan påräkna att därstädes ånyo vinna anställning.»

Uti en artikel i tidningen »Socialdemokraten» för den 7 oktober gjordes gällande, att detta meddelande och de förut lämnade afskedsbetygen skulle stå i strid med hvarandra. Afskedsbetygen, som utfärdades efter storstrejkens utbrott, lämnade nämligen, såsom ofvan sagts, den upplysning, att afflyttningen skett »på grund af uraktlåtenhet att infinna sig i arbete den 4 augusti». Tidningen har dock förbisett, att afskedsbetygen lämna erforderlig uppgift, hvarför arbetarna lämnat sitt arbete, då däremot de senare meddelandena blott innehålla skälet, hvarför ett mindre antal af arbetarna två månader efteråt icke kunde återfå sitt arbete.

Under föregående året ökades undan för undan arbetsstyrkan, så att den vid årets slut uppgick till 342, och utgjorde den vid slutet af februari månad innevarande år 345.

Särskilda anordningar i anledning af storstrejken. Ledamöterna af Kungl. Telegrafstyrelsen, samtliga telegraf- och telefondirektörer (i Stockholm, Göteborg, Malmö och Sundsvall), linjedirektörer (i Malmö, Göteborg, Norrköping, Stockholm, Gäfle, Sundsvall och Luleå) och telegrafinspektörer (i Växjö, Sköfde, Västerås och Sollefteå) ålades att under den tid storstrejken komme att vara kvarstanna i tjänstgöring och så vidt möjligt kvarblifva å stationeringsorten.

Likaså alla stationsföreståndare i residens- och de större städerna.

För den öfriga personalen inställdes semesterledigheten, och tjänstledighet beviljades i regel icke.

Någon extra personal behöfde icke inkallas.

För skyddande af personal och materiel vidtogos icke genom Kungl. Styrelsens försorg några extra åtgärder i afseende på bevakning och dylikt. På några få håll anordnades sådan på vederbörande stationsföreståndares eget initiativ. Till Kungl. Styrelsen har icke inkommit någon anmälan om skadegörelse eller åverkan.

Vid tiden för storstrejkens utbrott gafs under hand order till telefondirektören i Stockholm, att statsministern, civilministern och krigsministern skulle äga att, om de så önskade, erhålla företrädesrätt framför alla andra för sina tjänstetelefonsamtal, så länge strejken varade.

I anledning af storstrejkens utbrott framställdes af myndigheter och äfven i några fall af enskilda begäran om anordnande af nattjänst å stationer, där sådan eljest icke förekommer.

Af telegrafstationerna i riket äro endast Stockholms, Göteborgs och Malmö öppna hela dygnet, hvarjämte Sundsvalls telegrafstation hålles öppen till klockan 12 midnatt.

Under storstrejken anordnades nattjänst å telegrafstationerna i Härnösand, Karlsborg, Linköping, Sköfde och Uddevalla, i Linköping hela natten och å de öfriga orterna till klockan 12 midnatt.

Beträffande telefonstationerna, central- och växelstationer, framgår motsvarande förhållande af nedanstående tablå:

Ständig nattjänst.	*Under strejken anordnad nattjänst.*
Blekinge län.	
Karlskrona.	Asarum, Hoby, Karlshamn, Lyckeby, Märserum, Mörrum, Nettraby, Ronneby, Svängsta, Sölvesborg och Vekerum.

Ständig nattjänst.	*Under strejken anordnad nattjänst.*
Gäfleborgs län.	
Gäfle, Hudiksvall och Söderhamn.	Arbrå, Bergsjö, Bollnäs, Delsbo, Forssa, Harmånger, Kungsgården, Ljusdal, Ljusne, Ockelbo, Sandviken och Torsåker.
Göteborgs och Bohus län.	
Göteborg och Utbynäs.	Uddevalla.
Hallands län.	
Halmstad och Varberg.	Falkenberg och Mjöhult.
Jämtlands län.	
Östersund.	— — — — — — —
Jönköpings län.	
Eksjö, Jönköping och Norrahammar.	Nässjö.
Kalmar län.	
Kalmar, Oskarshamn, Rockneby och Västervik.	Vimmerby.
Kopparbergs län.	
Falun och Hedemora.	Borlänge, Korsnäs, Krylbo, Stora Tuna, Storvik och Svärdsjö.
Kristianstads län.	
Kristianstad.	Hässleholm, Klippan, Ousby, Åstorp och Ängelholm.
Kronobergs län.	
Ingelstad och Växjö.	— — — — — — —
Malmöhus län.	
Hindby, Hälsingborg, Kvarnby, Landskrona, Lockarp, Lomma, Lund, Malmö och Oxie.	Bjuf, Eslöf, Flenninge, Höganäs, Kvistofta, Käflinge, Mörarp, Trelleborg, Ystad, Ödåkra.
Norrbottens län.	
Boden, Gammelstad och Luleå.	Båtskärsnäs, Gällivare, Haparanda, Kiruna, Malmberget, Morjärv, Nederkalix, Piteå, Töre.
Skaraborgs län.	
Mariestad, Skara och Sköfde.	Karlsborg, Lidköping, Tidaholm och Vara.
Stockholms län.	
Djursholm, Järla, Runmarö, Saltsjöbaden, Stockholm, Södertälje och Södertörns villastad.	Dalarö, Drottningholm, Gustafsberg, Danderyd, Hägersten, Lidingö, Liljeholmen, Nynäshamn, Saltsjö-Dufnäs, Skuru, Spånga, Stocksund, Storängen, Sundbyberg, Tumba, Ulriksdal, Vaxholm och Älfsjö.

Ständig nattjänst.	*Under strejken anordnad nattjänst.*
Södermanlands län.	
Eskilstuna och Nyköping.	— — — — — — —
Uppsala län.	
Flottsund och Uppsala.	— — — — — — —
Värmlands län.	
Karlstad och Kristinehamn.	Arvika, Sunne och Säffle.
Västerbottens län.	
Umeå.	Skellefteå.
Västernorrlands län.	
Bremö, Härnösand, Sollefteå, Sundsvall och Örnsköldsvik.	— — — — — — —
Västmanlands län.	
Västerås.	Arboga, Fagersta, Kolbäck, Köping, Norberg och Sala.
Älfsborgs län.	
Borås och Trollhättan.	Alingsås, Ulricehamn och Vänersborg.
Örebro län.	
Örebro.	Askersund, Karlskoga, Lindesberg och Nora.
Östergötlands län.	
Linköping och Norrköping.	Mjölby och Söderköping.

Storstrejkens inverkan på trafikintensiteten. Vid nedanstående telegraf- och telefonstationer förmärktes af strejken ingen eller endast en obetydlig inverkan: Arboga, Askersund, Backe, Bergkvara, Bjästa, Boden, Bollnäs, Borgholm, Byske, Djursholm, Eksjö, Eslöf, Falkenberg, Falköping, Finspång, Fjällbacka, Furusund, Gamleby, Gnesta, Gräbbestad, Gällivare, Halmstad, Haparanda, Hjo, Holmsund, Hultsfred, Husum, Hvetlanda, Härnösand, Hörby, Junsele, Karlskoga, Karlskrona, Karlstad, Kristianstad, Kristinehamn, Krylbo, Landsort, Leksand, Lidköping, Lilla Edet, Linköping, Ljusdal, Ljusne, Luleå, Lund, Lycksele, Mjölby, Motala, Munkedals Bruk, Mönsterås, Mörbylånga, Nederkalix, Norberg, Nordmaling, Norrtälje, Oskarshamn, Piteå, Ramsele, Robertsfors, Råneå, Sala, Sandhamn, Simrishamn, Skara, Skellefteå, Sköfde, Slite, Smögen, Strängnäs, Sunne, Sveg, Tranås, Ullånger, Ulricehamn, Umeå, Uppsala, Vadstena, Valdemarsvik, Vara, Vaxholms fästning, Vinga, Värnamo, Västerås, Växjö, Åmål, Ängelholm, Öregrund, Örnsköldsvik, Östersund och Östhammar.

Ur rapporterna från dessa stationer kan dock antecknas, att vid Eksjö, Fjällbacka, Gräbbestads, Härnösands, Karlskrona, Leksands, Luleå, Skara, Sköfde, Umeå, Uppsala och Åmåls stationer antalet statstelegram var i anledning af storstrejken större än vanligt.

Vid tiden strax före och vid utbrottet af storstrejken förmärktes en mellan 2 och 50 % varierande ökning i:

telegraf- och telefontrafiken vid stationerna i Enköping, Filipstad, Kalmar, Karlsborg, Kopparberg, Kramfors, Lindesberg, Linköping, Mariestad, Mora, Nora, Nyland, Strömstad, Sundsvall, Tidaholm, Uddevalla, Varekil och Örebro;

enbart telegraftrafiken vid stationerna i Falun, Jönköping, Ronneby och Visby; samt

enbart telefontrafiken vid stationerna i Arvika, Flen, Gäfle, Höganäs, Katrineholm, Klippan, Kolbäck, Lysekil, Mariefred, Nyköping, Oxelösund, Saltsjöbaden, Smedjebacken, Säffle, Söderköping, Södertälje, Trollhättan, Vänersborg och Ystad.

De stationer, å hvilka trafiken under strejkens fortvaro visade någon skillnad mot den normala intensiteten, företedde följande mellan 5 och 35 % varierande olikhet.

Minskning i såväl telegraf- som telefontrafiken förekom vid stationerna i Gäfle, Hälsingborg, Karlshamn, Kramfors, Lysekil, Mora, Norrköping, Nyland, Strömstad, Sundsvall, Söderhamn, Söderköping, Södertälje, Sölvesborg, Tidaholm, Trollhättan, Vänersborg, Ystad, Ånge och Örebro.

Minskning i enbart telegraftrafiken förekom vid stationerna i Borås, Eskilstuna, Hudiksvall, Hässleholm, Jönköping, Kolbäck, Kopparberg, Köping, Landskrona, Marstrand, Ronneby, Stugsund, Surahammar, Varberg, Vifstavarf och Åhus.

Minskning i enbart telefontrafiken förekom vid stationerna i Arvika, Flen, Hedemora, Kalmar, Klippan, Nyköping, Sollefteå, Trelleborg och Västervik.

Ökning i såväl telegraf- som telefontrafiken förekom vid stationerna i Filipstad, Karlsborg, Mariestad, Saltsjöbaden och Varekil.

Ökning i enbart telegraftrafiken förekom vid stationerna i Hedemora, Kalmar, Nyköping och Sollefteå.

Ökning i enbart telefontrafiken förekom vid stationerna i Dalarö, Kiruna, Surahammar och Åhus.

På trafiken vid de tre största stationerna, i Malmö, Göteborg och Stockholm hade storstrejken följande inverkan.

Malmö telegraf- och telefonstation. Telegraftrafiken under storstrejkmånaden, jämförd med förhållandena under motsvarande tid år 1908, visade en minskning i hela antalet expeditioner med 4.8 %, i antalet afsända taxerade telegram med 12.5 % och i influtet telegramporto med 16.2 %. Interurbantelefontrafiken visade visserligen en ökning men tämligen obetydlig: i perioder med 13.4 % och i samtalsafgifter med 3.9 %. I lokaltrafiken iakttogs en i ögonen fallande nedgång.

Under veckan före strejken och månaden näst efter var stegringen stark i såväl telegraf- som telefontrafiken. Den senare ökades för september i perioder med 22 % och i afgifter med 15 %.

Göteborgs telegrafstation. Det totala expeditionsantalet per vecka visade ungefär det normala till augusti månad, då det föll från 30,000 till 24,000 eller betydligt under alla föregående år. Vid midten af september gick expeditionsantalet upp till bortåt 2,000 öfver det största, som under föregående år förekommit och höll sig så året ut.

Göteborgs telefonstation. Interurbantrafiken ökades dagarna före storstrejken med omkring 15 %, minskades omedelbart vid utbrottet och därefter med 6 % under det normala. Lokaltrafiken ökades dagarna före med 20 %, den 3 augusti med 35 %, minskades den 4 augusti med 10 % och den 5 augusti samt följande dagar med 20 %.

Stockholms telegrafstation. Telegramportot utgjorde, jämfördt med föregående år,

	år 1909	år 1908
för juli månad	60,681: 48	65,117: 40
» aug. »	70,535: 98	59,737: 90
» sept. »	73,013: 81	65,051: 89

Antalet expeditioner (under söckendagarna) utgjorde

	år 1909	år 1908		år 1909	år 1908
veckan $^{21}/_{7}$—$^{27}/_{7}$	55,749	53,387	veckan $^{18}/_{8}$—$^{24}/_{8}$	50,232	52,342
» $^{28}/_{7}$—$^{3}/_{8}$	63,550	53,464	» $^{25}/_{8}$—$^{31}/_{8}$	51,154	54,348
» $^{4}/_{8}$—$^{10}/_{8}$	47,725	50,642	» $^{1}/_{9}$—$^{7}/_{9}$	55,096	54,079
» $^{11}/_{8}$—$^{17}/_{8}$	46,787	53,275	» $^{8}/_{9}$—$^{14}/_{9}$	62,443	61,183

Häraf framgår, att telegraftrafiken rönt den märkbaraste inverkan af storstrejken under den senares första och andra vecka ($^{4}/_{8}$—$^{17}/_{8}$).

Att portoinkomsten under augusti månad så betydligt öfversteg motsvarande månads under år 1908, berodde dels på det stora antalet statstelegram, dels på en mängd långa och dyra utländska tidningstelegram och slutligen på en del telegram af privat natur, som mer eller mindre stodo i sammanhang med storstrejken.

Stockholms telefonstation. Den lokala trafiken steg under dagen omedelbart före storstrejken med omkring 45 %. Under strejkens första 14 dagar sjönk denna trafik omkring 15 % under den normala. Under de följande 14 dagarna steg den småningom och var efter denna tid åter den vanliga.

Den interurbana trafiken rönte äfven inverkan, ehuru icke i så hög grad som den lokala. Under augusti månad är vanligen trafiken 2—3 % högre än i juli. Under storstrejken var augustitrafiken däremot 7 % lägre än julitrafiken. Minskningen var således 10 %.

Under september var trafiken obetydligt mindre än den vanliga, men under oktober var den åter fullt normal, kanske något ökad. För öfrigt är att märka, att under hvarje år inträffar under oktober ett maximum i trafiken. Under år 1909 framsköts detta maximum till november månad.

Bil. 38. Statens järnvägar.

(Redogörelse, meddelad af K. Järnvägsstyrelsen.)

Vid Statens järnvägar genomfördes år 1907 en löneregleringen, som afsevärdt höjde personalens löneförmåner.

I samband med denna löneregleringen upphörde den dittills gällande uppdelningen af personalen i tjänstemän och betjänte, och erhöll därefter all ordinarie personal tjänstemannaställning. Härvid kommo förutvarande tjänstemän att benämnas *tjänstemän af högre grad* och förutvarande betjänte *tjänstemän af lägre grad.*

De flesta af sistnämnda kategori voro vid tiden för storstrejken organiserade och tillhörde olika organisationer. Talrikast representeradt var Svenska Järnvägsmannaförbundet, som vid 1909 års början omfattade 25,038 medlemmar, däraf vid Statens järnvägar anställda 12,695. Vid 1909 års slut räknade Järnvägsmannaförbundet 20,986 medlemmar, hvaraf vid statsbanorna 10,078. Öfriga organisationer voro Lokomotivmannaförbundet, Järn- och Metallarbetareförbundet, Grofarbetareförbundet o. s. v. Vid 1909 års ingång voro af Järnvägsmannaförbundets 206 afdelningar 27 med tillhopa 4,811 medlemmar anslutna till respektive platsers arbetarekommuner. Vid förbundets 7:de kongress i april 1909 bordlades ytterligare ett sedan föregående kongress hvilande förslag om förbundets anslutning till Landsorganisationen och beslöts att före nästa kongress utsända frågan till omröstning inom afdelningarna.

Samtliga tjänstemän vid Statens järnvägar uppgingo i slutet af år 1908 till omkring 24,500, hvaraf af högre grad omkring 1,700 och af lägre grad omkring 17,200. Därjämte funnos omkring 5,600 banarbetare, verkstadsarbetare, förrådsarbetare och öfrig personal, hvilka samtliga räknas till extra personal men icke såsom tjänstemän.

Omedelbart efter det Landsorganisationen tillkännagifvit dagen för storstrejkens eventuella begynnelse, utfärdade Kungl. Järnvägsstyrelsen till all Statens järnvägars personal ett tryckt meddelande, hvari erinrades om personalens skyldighet såsom statstjänare att under alla förhållanden fullgöra sina tjänsteåligganden; och framhölls, att enligt gällande instruktion påföljden vid arbetsnedläggelse eller annan åtgärd, som lade hinder i vägen för järnvägstjänstens utförande, kunde blifva afsättning. Tillika uttalade styrelsen den bestämda förhoppningen, att personalen icke skulle låta förmå sig till något åtgörande, hvarigenom trafikens obehindrade och regelbundna gång skulle kunna äfventyras; och väntade styrelsen särskildt, att äldre tjänstemän skulle verka lugnande på de yngre, om till äfventyrs någon af dessa för ett ögonblick skulle glömma sina skyldigheter mot Statens järnvägar och därmed äfven mot hela samhället.

Uti meddelanden under hand och per telefon till samtliga distriktschefer betonade Kungl. Järnvägsstyrelsen, att befäl och underbefäl borde iakttaga största vaksamhet och genom lämplig fördelning af tjänstgöringen äfven nattetid tillse, att föreskrifna arbeten ordentligt utfördes, att obehöriga icke gjorde intrång på järnvägens område, att hinder icke lades för tjänstegöro-

målens skötande samt att skadegörelse å egendom förebyggdes. För fullständig bevakning af järnvägslinjen borde järnvägens egen personal förstärkas vid ömtåliga punkter, såsom svängbroar m. m. Anteckningar skulle föras rörande tilldragelser i sammanhang med strejken. Behandlingen af i samband med denna eventuellt stående disciplinmål skulle anstå, till dess Järnvägsstyrelsen därom närmare bestämde. Vidare meddelades äfven bestämmelser om pröfning af hinder för tjänstgöring. Anledningen till utevaro från tjänstgöring skulle för hvarje särskildt fall pröfvas af vederbörande befäl. Tjänsteman, som utan anmäldt laga förfall uteblefve från sin tjänst, skulle uttryckligen beordras inställa sig till tjänstgöring. Den, som därvid vägrade lydnad, vore enligt nådiga instruktionen för Järnvägsstyrelsen och underlydande distriktsförvaltningar förlustig sina aflöningsförmåner.

Samtliga dessa bestämmelser gällde såväl ordinarie som extra ordinarie tjänstemän. Verkstadsarbetare och extra banarbetare, som två dagar i följd utan anmäldt giltigt förfall uteblefve från arbetet, skulle anses hafva nedlagt arbetet.

Slutligen bestämdes rörande servering af öl och vin i Statens järnvägars restaurationslokaler, att densamma skulle upphöra utom i samband med intagande af fullständig måltid, därvid af öl endast $^1/_3$ liter finge serveras hvarje måltidsgäst.

Af en del distriktsförvaltningar bragtes till personalens kännedom, förutom ofvanstående Kungl. Järnvägsstyrelsens föreskrifter, äfven utdrag af kap. 25 strafflagen och af den nådiga instruktionen för Järnvägsstyrelsen och underlydande distriktsförvaltningar.

Genom telegram den 3 augusti anbefallde Järnvägsstyrelsen distriktsförvaltningarna att omedelbart inkalla i tjänstgöring samtliga permitterade af alla grader; och förbjöds i sammanhang därmed tills vidare all permittering, utom i de fall då vederbörande distriktsförvaltning pröfvade fullgiltiga skäl för permission föreligga. Detta förbud upphäfdes den 18 augusti; dock skulle vid fråga om ledighet hänsyn tagas till att den förstärkta bevakningen kunde upprätthållas, och hvarje därefter permitterad skulle hålla vederbörande befäl i kännedom om sin adress under ledigheten.

För att bidraga till ett ostördt utförande af de för trafikens upprätthållande erforderliga arbetena samt förhindra obehöriga påtryckningar från utomstående äfvensom för bevakning af sådana viktigare punkter, hvartill den egna personalen ej var tillräcklig, beordrades på framställning af Kungl. Järnvägsstyrelsen militärkommenderingar om 30—50 man till åtskilliga viktigare stationer. Befälhafvarne för kommenderingarna hade att ställa sig till efterrättelse de närmare föreskrifter, som vederbörande distriktschef kunde finna lämpligt meddela ifråga om de områden, som borde blifva föremål för bevakning.

De militära bevakningsafdelningarna förlades i början å en del distrikt inom järnvägens område och i dess lokaler. Detta förhållande framkallade på vissa håll den uppfattningen, att den militära bevakningen var riktad emot järnvägspersonalen, d. v. s. skulle öfvervaka, att denna personal fullgjorde sitt arbete. Från Järnvägsstyrelsens sida framhölls det oriktiga i dessa misstankar och betonades, att den kommenderade militären icke vore att anse som någon polis utan blott såsom ett stöd att tillgripa, endast när järnvägens egen personal icke kunde afstyra intrång eller skadegörelse. Till yttermera visso drogos de militära bevakningsafdelningarna öfverallt, där så lät sig göra, från järnvägens område och i hvarje fall så, att de så litet som möjligt voro synliga för personalen under dennas arbete.

Den 7 september kunde Järnvägsstyrelsen, efter att hafva inhämtat underlydande distriktsförvaltningars yttrande, anmäla till Kungl. Maj:t, att militärkommeringarna ej längre voro behöfliga vid Statens järnvägar. Kommenderingarna indrogos därför efter hand från och med nämnda dag.

Vid sidan af de militära skyddsåtgärderna förekom i vidsträckt grad bevakning äfven med järnvägens egen personal. Detta skedde inom samtliga distrikt, och anordnades bevakningen vid konstbyggnader å linjen (broar, tunnlar o. s. v.), vid lokomotivstallar, verkstäder och förråd, vid kolupplag o. s. v., hvarjämte banpersonalens inspektionsskyldigheter skärptes. Bevakningen utfördes af personal från samtliga afdelningar (ban-, maskin- och trafik-). Dess varaktighet växlade å olika orter; i allmänhet började den den 3 eller 4 augusti och fortgick till midten af september, på ett ställe (Kiruna) till den 12 oktober.

Ehuru ingen direkt anledning förefanns att antaga, det järnvägspersonalen skulle komma att gå med i den stora arbetsnedläggelsen, bjöd dock klokheten, att planer i god tid uttänktes, huru med trafiken skulle ställas, om strejk utbröte äfven bland järnvägarnas personal. I händelse detta oförmodade fall skulle inträffa, hoppades dock Järnvägsstyrelsen på goda grunder, att icke Statens järnvägars personal i sin helhet skulle ansluta sig till strejken; det påräknades, att åtminstone större delen af de äldre skulle stanna på sin post. Med hänsyn till sålunda tillgänglig personal planlades dels trafikens upprätthållande å de olika linjerna med visst eller vissa tåg i båda riktningarna, dels ock bevakning af linje, byggnader m. m.

Det låg i sakens natur, att från de strejkande arbetarnes inom andra områden sida starka påtryckningar skulle göras i afsikt att förmå järnvägarnas personal, så organiserade som oorganiserade, att nedlägga arbetet. Vid ett af ett mycket stort antal arbetare — enligt uppgift mer än 40,000 — besökt möte den 6 augusti vid Lilljans i hufvudstaden fattades sålunda en resolution med vädjan till landets järnvägsmän att »icke stå afvaktande i striden utan rycka in i leden och få samtliga järnvägståg att stanna».

I allmänhet synes agitationen hafva inskränkt sig till muntliga öfvertalningsförsök. På åtskilliga håll antastades dock personalen med hotfulla tillmälen under sin väg till och från arbetet. Då personalen å sådana platser på befälets uppmaning sedermera undvek att använda uniform utanför järnvägsområdet, aftogo dessa demonstrationer.

Enligt rapport från vederbörande distriktschef utlades af obehöriga natten 10—11 augusti knalldosor å linjen i närheten af Elmhults station å södra stambanan. Häraf bragtes nattsnälltåget n:r 2 (det s. k. kontinentaltåget) Malmö—Stockholm samt blandade tåget n:r 751 att stanna å linjen. Likaledes utlades knalldosor för persontåget n:r 245 strax norr om Bankeryds station å linjen Jönköping—Falköping-R. Det torde vara sannolikt, att dylika attentat afsågo att skrämma järnvägspersonalen och därigenom påverka den till arbetsnedläggelse.

Demonstrationer i större omfattning förekommo endast vid ett par tillfällen, nämligen i Karlstad och vid Fryksta station. Å förstnämnda plats tågade den 4 augusti en skara på omkring 1,200 arbetare till de båda järnvägsstationerna i staden. I tåget medfördes plakat med inskrift: »Kamrater! följ oss i striden!» o. s. v. Utanför stationshuset utbragte arbetarekommunens ordförande lefverop »för järnvägsmännens solidaritet».

Vid Fryksta drog ett tåg på omkring 500 arbetare, medförande en fana med påskrift »Ned med förrädarne!», den 23 augusti förbi stationen.

Sedermera på eftermiddagen återvände omkring 150 man, hvarvid halt gjordes i närheten af stationen. En stor del af de demonstrerande hoppade öfver stängslet till hamnen och gåfvo sig till tals med omlastarne. På stationsföreståndarens upplysning, att hamnen tillhörde Statens järnvägar och vore fridlyst, aflägsnade sig demonstranterna från hamnområdet. Något hot eller våld förekom icke, ej heller någon skadegörelse. Trots påtryckningen lät omlastarestyrkan icke förmå sig till arbetsnedläggelse.

Dessa liksom alla andra försök att få den fast anställda järnvägspersonalen med i arbetsnedläggelsen blefvo sålunda utan afsedt resultat.

Att det emellertid bland styrelsen för Järnvägsmannaförbundet förefanns en åsikt, som icke a priori ställde sig absolut afvisande mot en arbetsnedläggelse bland järnvägarnas personal, visar ett uttalande, som förbundets sekreterare gjorde på en utaf en större hufvudstadstidning gjord förfrågan om järnvägsmännens ställning till storstrejken. Enligt Aftonbladet för den 27 juli framhöll nämnde sekreterare då, att järnvägsmännen intaga en sådan ställning, att de icke vid hvarje tillfälle kunna deltaga i strejk, men att de vid en verklig kraftmätning mellan arbetare och arbetsgifvare icke kunna undandraga sig att deltaga. Tidpunkten vore nu ej lämplig för en sådan kraftmätning, men komme den till stånd, kunde det bli nödvändigt för järnvägsmännen att deltaga.

Järnvägsmannaförbundets Representantskap, som inkallats till den 2 augusti, beslöt den 3 augusti att »tills vidare» icke deltaga i arbetsnedläggelsen. Den 7 augusti anbefallde förbundets styrelse bland samtliga förbundsmedlemmar en *allmän omröstning* om, huruvida förbundet skulle ansluta sig till storstrejken eller icke[1]). Resultatet af omröstningen blef, att Järnvägsmannaförbundets medlemmar *icke* borde ansluta sig till strejken.

Röstsiffrorna hafva icke offentliggjorts. Enligt »stadgar för afdelning inom Svenska Järnvägsmannaförbundet» får arbetet ej nedläggas med mindre $^3/_4$ af den personal, saken gäller, med sina namnunderskrifter försäkrat sig vilja nedlägga arbetet.

Icke heller de till andra organisationer hörande järnvägsmännen med fast anställning kommo att deltaga i arbetsnedläggelsen.

All ordinarie och stadigvarande extra personal fullgjorde sålunda öfverallt arbetet som vanligt. Från en del håll framhölls endast

---

[1]) *Omröstningssedel.*

Den, som anser, att Järnvägsmannaförbundets medlemmar genom att nedlägga arbetet böra deltaga i den nu proklamerade allmänna arbetsnedläggelsen, för såvida icke någon verklig utsikt till densammas lösning framkommit före den 15 dennes, röstar här nedan Ja.

Den, som anser, att Järnvägsmannaförbundets medlemmar icke böra deltaga i denna arbetsnedläggelse röstar Nej. Kommer den i stadgarna föreskrifna majoriteten för arbetsnedläggelse (se afdelningsstadgarna § 5 mom. 2) att rösta för sådan, kommer förbundsstyrelsen, i samråd med representantskapsledamöterna, att bestämma tiden för arbetets nedläggande, och därom senare meddela afdelningarna. Skulle däremot icke den föreskrifna majoriteten erhållas, kommer någon arbetsnedläggelse gifvetvis icke från våra medlemmars sida att förekomma.

....

.... den ..... aug. 1909.

.....

(Namn)

Sedan den röstande nedskrifvit sin röst och undertecknat sedeln med sitt namn, inlägges sedeln i kuvertet, som därpå förseglas och öfverlämnas till afdelningsstyrelsen, som därefter insänder samtliga kuvert oöppnade till förbundsexpeditionen.

önskvärdheten af att personalen ej beordrades till sådant arbete, som icke kunde anses tillhöra dess vanliga åligganden. Så t. ex. gjorde styrelsen för Lokomotivmannaförbundet i en skrifvelse till Kungl. Järnvägsstyrelsen en dylik framställning. Vederbörande förvaltningar läto sig ock angeläget vara att icke kräfva sådant arbete af sina underlydande, men på samma gång betonades uttryckligen, att allt arbete af hvad slag som helst, som vore nödvändigt för trafikens upprätthållande eller annars, måste af enhvar vid anfordran utföras. Andra arbeten än de personalen vanligen åliggande behöfde endast i undantagsfall åläggas och bestodo då hufvudsakligen i vakthållning men å några håll äfven i lossning af till Statens järnvägar ankommande kollaster, i rengöringsarbeten o. s. v.

Någon vägran eller motsträfvighet att fullgöra gifna order i detta hänseende förspordes, så vidt kändt är, blott å en enda plats, nämligen vid en station å I distriktet, där en stationskarl den 20 augusti på order att införa i godsmagasinet ett parti smidesgods högt yttrade något om att »sådant här strejkbrytargods skulle man egentligen ej taga befattning med». Mannen ifråga bestraffades sedermera för sitt yttrande vid detta tillfälle.

Beträffande Statens *trafikerade järnvägar* förekom arbetsnedläggelse i ringa omfattning inom gruppen arbetare vid banafdelningen (tillfälligt anställda). Vid *nybyggnaderna* åter tog strejken större omfattning.

Uppgift å antalet strejkande bland vid Statens järnvägar i ett eller annat afseende tillfälligt sysselsatt personal återfinnes här nedan[1]).

De trafikerade statsbanorna.	Antalet arbetare vid S. J., som nedlade arbetet.	Tid för arbetsnedläggelsen.
Vid dubbelspårsanläggningen Liljeholmen—Älfsjö	161	4/8—7/9
» påbyggnad af Centralstationshuset i Stockholm	46	4/8—7/9
» underhållsarbeten m. m. vid sex stationer (första distriktet)	87	4/8—(aug—sept.)
» Orrekläpp i Bohuslän (andra distriktet)	6	4/8—
» Malmö och Mjölby samt å linjen Örtofta—Eslöf (tredje distriktet)	75	4/8—början af sept.
» linjen Bräcke—Dockmyr (fjärde distriktet)	60(35)	7/8—16/8—(22/8)
» » Stöde—Loo »	15	7/8—
» brobyggnaden öfver Ångermanälfven (femte distriktet)	88	6/8—13/8
» underhållsarbeten i Boden och Nattavara	24	5/8—
	Summa 562	

Statsbanor under byggnad.

Vid sträckan Östersund–Ulriksfors nedgick arbetsstyrkan den 4 augusti från omkring 850 man, till 174 man, frånsedt underbefäl och utsättningshandtlangare, utgjorde den 11 blott 10 man, steg ånyo den 23 till 36, den 30 till 108 man, hvilket sistnämnda antal var konstant till den 6 september, då 549 man voro i arbete och åter normala förhållanden började inträda.

Såsom af denna uppgift framgår, förekom största arbetsnedläggelsen vid nybyggnaden å sträckan Östersund—Ulriksfors. Samtliga därvarande arbetare — utom underbefäl och utsättningshandtlangare omkring 850 man — tillhörde den under Sv. Grof- och fabriksarbetareförbundet (Lands-

[1]) Hos åtskilliga för Statens järnvägars arbeten antagna entreprenörer nedlades därjämte arbetet för längre eller kortare tid af hos dem anställda stenarbetare, murare, träarbetare och målare; och mötte svårighet att i de strejkandes ställe anskaffa andra arbetare.

organisationen) subordinerande Svenska Järnvägsbyggnadsarbetarnes fackförening, hvars förbundsstyrelse är förlagd till Krylbo. Fackföreningen hade sektioner förlagda till orterna Lugnvik, Granbo, Lit, Häggenås, Norderåsen och Munkflohögen.

Enligt den mellan Järnvägsstyrelsen å ena sidan och nämnda fackförening m. fl. å den andra i mars 1909 träffade öfverenskommelsen fick strejk, lockout, bojkott, blockad, eller dylikt störande ingrepp i arbetets gång icke förekomma under öfverenskommelsens giltighetstid och vid de arbeten, den afsåg.

Fackföreningsstyrelsen påbjöd icke heller deltagande i strejken men lämnade åt de olika sektionerna att själfva därom besluta.

Den 4 augusti nedlade så de under sektionerna i Häggenås och Norderåsen hörande arbetarne arbetet. Genom dessas påtryckning förmåddes sedermera till den 11 de öfriga att likaledes strejka. Sistnämnda dag voro, utom underbefäl och utsättningshandtlangare, endast 10 man i arbete; dessa utgjordes af några förrådssnickare och smeder samt gräfningsmaskinens personal.

Om den beslutade arbetsnedläggelsen sände fackföreningsstyrelsen meddelande till öfveringenjören för Statens järnvägsbyggnader.

Ställningen var oförändrad till den 20 augusti, då några arbetsvilliga åter började arbetet norr om Munkflohögen, och utgjorde arbetsstyrkan den 23 tillhopa 36 man. Den 30 augusti hade ytterligare 72 man återgått. Den 4 september sökte de återstående strejkande återfå anställning, och beviljades detta i den utsträckning, det lät sig göra. Den 6 september arbetade sålunda 549 man, och den 20 utgjorde arbetsstyrkan, frånräknadt underbefäl och utsättningshandtlangare, 783 man.

Genom denna arbetsnedläggelse ansåg Kungl. Järnvägsstyrelsen ett aftalsbrott vara begånget från arbetarnes sida; och styrelsen delgaf Järnvägsbyggnadsarbetarefackföreningens styrelse denna sin uppfattning i bref den 9 augusti. Uti ett särskildt tillkännagifvande till arbetarne vid statsbanan Östersund—Ulriksfors frigjorde sig Kungl. Järnvägsstyrelsen å sin sida från de densamma enligt det ingångna aftalet åliggande förbindelser gent emot arbetarne. Dessa senare gingo förlustiga de enligt arbetskontraktet innestående 20 procenten af sitt tillgodohafvande och voro att anse såsom skilda från sin anställning vid statsbanebygget. Nyssnämnda innestående tillgodohafvande har af arbetschefen uppgifvits till i det närmaste 30,000 kronor.

I samtidigt utfärdade tillkännagifvanden till arbetarne vid statsbanorna Morjärv—Lappträsk och Bastuträsk—Skellefteå—Kallholmen, vid hvilka byggen arbetsnedläggelse icke ägt rum, meddelade Järnvägsstyrelsen, att den ansåg aftalet brutet äfven för dessa byggens vidkommande, men förklarade äfven, att aftalets samtliga bestämmelser skulle där tills vidare fortfara att gälla.

Med de arbetare, som enligt ofvan återgingo till arbetet å bygget Östersund—Ulriksfors, ingingos nya kontrakt på i hufvudsak enahanda villkor som förut, dock förekom däri icke någon bestämmelse om garanterad minimilön. Af de strejkande återtogos icke de, hvilka misstänktes att i första rummet hafva varit anledning till arbetsnedläggelsen; detta för att arbetets lugna bedrifvande icke på nytt skulle äfventyras.

Till svar å Kungl. Järnvägsstyrelsens ofvannämnda skrifvelse den 9 augusti framlade Järnvägsbyggnadsarbetarefackföreningens styrelse i bref den 19 oktober sin uppfattning rörande aftalet och arbetsnedläggelsen. Fackföreningsstyrelsen framhöll däri i hufvudsak,

att aftalets karaktär varit omtvistad,

att aftalet varit att anse dels såsom ett kollektivaftal, dels ock såsom ett personligt aftal, samt

att från de organisationers sida, hvilka undertecknat aftalet, intet påbud om strejk utgått, utan hade den enskilde arbetaren haft att själf afgöra, huruvida han kunde bryta sitt personliga aftal.

På af Kungl. Järnvägsstyrelsen framställd förfrågan, huruvida denna fackföreningens skrifvelse finge betraktas såsom härrörande från Sv. Grof- och fabriksarbetareförbundet, aflät styrelsen för nämnda förbund en svarsskrifvelse, hvari den meddelade, att den »tagit del av och godkänt nämnda skrifvelse».

Hvad beträffar den strejkande personalen vid de *trafikerade* statsbanorna (tillfälliga arbetare vid banafdelningen) återtogos de allra flesta i arbetet. Endast de, hvilka icke till viss förelagd tidpunkt återgingo till arbetet, afskedades; de utgjorde tillhopa 59 man.

Förutom af den härofvan omnämnda af Statens järnvägar direkt sysselsatta personalen, nedlades arbetet äfven hos flertalet af de entreprenörer, som utförde arbeten för Statens järnvägars räkning.

Frånsedt de i samband med agitationen bland järnvägspersonalen omnämnda smärre attentaten med utlagda knalldosor förspordes ingenstädes utefter hela statsbanelinjen några försök att lägga hinder i vägen för tågrörelsens gång. Ej heller förekom emot byggnader, materiel eller bana något annat attentat än det vid Fors station (å linjen Krylbo—Ljusdal) den 17 augusti, då grus befanns inlagdt i lagerboxarna till 12 å stationen stående godsvagnar. Gärningsmannen blef icke upptäckt.

Arbetsnedläggelsen af den personal, som — direkt eller genom entreprenör — sysselsattes af Statens järnvägar medförde gifvetvis för dessa sistnämnda en del kostnader och olägenheter, i allmänhet dock ej i så stor omfattning. De mera betydande arbeten, som genom strejken fördröjdes, eller hvars påbörjande uppsköts, voro:

Nybyggnaden Östersund—Ulriksfors, ...	omkr.	20,000	förlorade	arbetsdagar
Dubbelspårsanläggn. Liljeholmen—Älfsjö	»	5,300	»	»
Påbyggnaden af Centralstationshuset, Stockholm	»	1,500	»	»
Brobyggnad vid Forsmo (öfver Ångermanälfven)...	»	600	»	»
Anläggning af lokomotivstall m. m. i Långsele	»	340	»	»
Spårläggning vid Albano och Värtan...	»	450	»	»
Tillbyggnad af godsmagasinet i Ockelbo	»	100	»	»
» » lokomotivstallet i Bollnäs	»	80	»	»

Ångfärjeläget och stationshusbygget i Trelleborg fördröjdes fr. o. m. $^4/_8$ t. o. m. $^6/_9$.

Bangårdsutvidgning i Eslöf fördröjdes $^4/_8$—början af sept.

Påbörjandet af bangårdsutvidgning i Mjölby fördröjdes omkr. 5 veckor.

» » tillbyggnad af godsmagasinet i Norrköping fördröjdes omkr. 6 veckor.

Påbörjandet af ändring och tillbyggnad af stationshuset i Lindome och Fjärås fördröjdes omkr. 5 veckor.

Enligt arbetschefens vid nybyggnaden Östersund—Ulriksfors rapport i december 1907 led nämnda nybyggnad ej något afsevärdt afbräck af strejken,

enär den för året afsedda rälsläggning och ballastning ändock hunnit fullbordas och öfriga arbeten, som till följd af strejken icke verkställts, mycket väl medhinnas under 1910 utan att förorsaka någon försening af spårets framdragande eller banans öppnande för trafik.

Att järnvägarna skulle röna afsevärd inverkan af ekonomisk natur utaf den stora arbetsnedläggelsen i öfrigt är naturligt. I främsta rummet framstår härvid en betydande minskning i trafiken, särskildt godstrafiken.

Då malmbolagens arbetare i Kiruna, Malmberget och Koskullskulle anslöto sig till storstejken, upphörde malmlastningen å dessa platser från och med den 4 augusti och inställdes samtliga malmtåg följande dag. Nedanstående öfversikt utvisar transporterade tontalet malm under augusti och september 1909 i jämförelse med motsvarande tid 1908.

	1908 aug. o. sept.	1909 aug. o. sept.
till Svartön (Luleå)	200,828 ton	18,741 ton
» Riksgränsen	352,252.4 »	17,472.7 »
eller tillhopa	553,080.4 ton	36,213.7 ton

Malmbrytningen återupptogs sedermera vid Kirunavara den 12 oktober, vid Malmberget den 6 oktober samt vid Koskullskulle i mindre omfattning den 28 september och fullständigt den 4 oktober, och kommo malmtågen i sammanhang härmed i gång från Kiruna den 12 oktober, från Malmberget den 4 oktober och från Koskullskulle den 28 september.

Såsom en följd af minskningen i antalet resande och transporteradt gods skedde en inskränkning i tågrörelsen, hvilken inskränkning gifvetvis mest drabbade godstågen och endast i obetydlig mån persontågen; snälltågen förblefvo oberörda.

Ifrågavarande inskränkning i tågrörelsen, beräknad i tågkilometer — hvilket gifver en tydligare bild än en beräkning i antalet tåg med deras olika sträckor — framgår af nedanstående öfversikt:

Minskningen uti per månad beräknade tågkilometer enligt vid tiden för storstrejkens utbrott gällande tidtabell:

	Aug.	Sept.
för persontåg	0.7 %	0.5 %
» blandade tåg	3.9 »	2.2 »
» ordinarie godståg	22.4 »	8.9 »

Därjämte inträdde för augusti månad uti antalet tågkilometer för *extra* godståg i jämförelse med för juli en minskning af 80.6 %.

En uppfattning af nedgången i godstrafik gifver äfven öfverskottet af godsvagnar vid Statens och enskilda järnvägar under augusti och september 1908 och 1909. Under storstrejkens första dagar fanns sålunda vid Statens järnvägar ett öfverskott af ända till 8,000 godsvagnar mot omkring 2,100 samma tid 1908. Öfverskottet minskades efter den 20 augusti oafbrutet och var i midten af september ungefär normalt.

Enligt gällande bestämmelser för vagnsamtrafik betalas af järnvägsförvaltning hyra för annan järnväg tillhörig vagn, som uppehålles å dess bana. Likaså betalar befraktare hyra för rekvirerad tomvagn eller anländ lastad vagn, som står för hans räkning utöfver viss bestämd tid. Vid tiden för storstrejkens början fanns som vanligt å stationerna en mängd dels rekvirerade

tomvagnar, dels lastade vagnar, som ankommit till godsemottagare. På grund af strejken var det å vissa håll icke möjligt för vederbörande rekvirent eller godsemottagare att få dessa vagnar lastade, resp. lossade. Häraf blef det ock omöjligt för en del järnvägsförvaltningar att återsända främmande bana tillhöriga vagnar. På så sätt kommo 117 vagnar att stå olastade, hvarigenom förlorades tillhopa 473 vagndagar, och 950 vagnar olossade, hvarvid 8,919 vagndagar gingo förlorade. Genom den inställda malmtrafiken stodo 1,418 malmvagnar oanvända med 95,336 vagndagar.

På initiativ af Kungl. Järnvägsstyrelsen ingicks en öfverenskommelse mellan de i vagnsamtrafik varande järnvägarna, hvarigenom, efter vissa gemensamma grunder, eftergift beviljades af de öfver höfvan ökade vagnhyrorna, där de nämligen visade sig hafva uppkommit i följd af storstrejken. Liknande eftergifter skedde ifråga om plats- och magasinshyror för i järnvägens magasin eller å dess område upplagdt gods, som af samma anledning ej kunde bortföras.

Minskningen i trafik medförde en afsevärd *nedgång i trafikinkomster.* Största minskningen visar inkomsten af il- och fraktgods; medan denna för aug. och sept. 1908 uppgick till 3,120,365 kr., resp. 3,453,161 kr., utgjorde den samma månader 1909 endast 1,716,180 kr., resp. 2,497,309 kr. Hvad särskildt malmtrafiken vidkommer utgjorde inkomsterna af densamma under augusti och september 1909:

för transport till Svartön (Luleå)	56,017: 60	
» » » Riksgränsen	46,358: 40	102,376:—

Motsvarande månader 1908 voro dessa inkomster:

för transport till Svartön	571,758: 15	
» » » Riksgränsen	953,405: —	1,525,163:15

Under storstrejken ankommo till Statens järnvägars emottagande 28 fartygslaster stenkol och koks med en sammanlagd mängd af 50,729 tons. Endast två fartyg blefvo under någon tid liggande olossade, hvaraf det ena — som afmönstrade sin besättning — under 21 dagar och det andra under 18 dagar. Dessa dröjsmål berodde helt och hållet på fartygens oförmåga att skaffa folk för lossningen och sålunda icke på hinder från Statens järnvägars sida att fullgöra sin del af lossningsarbetet. Af Statens järnvägar utfördes lossningen på vanligt sätt, d. v. s. genom eget folk, där så plägar ske, och genom entreprenör, där sådan brukar användas. I två fall var entreprenören helt eller delvis urståndsatt att fullgöra lossningen, hvilken öfvertogs och fullgjordes af från Statens järnvägar beordrad personal, som annars sysselsättes med annat arbete. Några extra kostnader åsamkades icke statsbanorna för ifrågavarande stenkolslossningar. Vid storstrejkens slut pågick ännu lossning af fyra fartyg.

I afseende å Statens järnvägars öfriga emottagningar af importvaror medförde strejken endast smärre olägenheter däraf, att leveransförseningar i några fall uppstodo på grund af leverantörers oförmåga att skaffa folk för varans upplastning å järnvägsvagn. Däremot utöfvade den med strejken förbundna lockouten vid järnverken ett menligt inflytande genom försening i leveranserna af sådana effekter — axlar, lagerboxar och fjädrar — som Statens järnvägar hade att tillhandahålla leverantörer af järnvägsvagnar, hvilka sistnämndas tillverkning och leverans därigenom fördröjdes.

Hvad beträffar Statens järnvägars utgifter under tiden för arbetsnedläggelsen, visade de *i stort sedt* ingen inverkan af densamma. De enligt ofvan uppskjutna arbetena vid banafdelningen återupptogos efter hand, och medförde förseningen i ett eller annat fall ökad kostnad; så har t. ex. från ett distrikt denna ökning beräknats till omkring 7,000 kronor.

I viss mån kan väl sägas, att ökad utgift bereddes Statens järnvägar, där — såsom särskildt vid nybyggnaden var fallet — befäl och underbefäl uppbar full aflöning under strejktiden, utan att motsvarande valuta i arbetets skötsel kunnat erhållas. Att med siffror uttrycka denna förlust låter sig dock svårligen göra. Likaså hafva icke alltid kunnat beräknas en del indirekta kostnader, som uppkommo genom afbrott uti eller omläggning af arbeten på grund af bristande tillgång på materialier från leverantörer, som varit i beroende af storstrejken.

Direkta utgifter med anledning af storstrejken hade Statens järnvägar endast i samband med den utsträckta bevakning, som ansågs behöflig förutom den militära. Militärkommenderingarna medförde ingen utgift för Statens järnvägar. Bevakningen med den egna personalen åter drog en kostnad af 37,697: 93 kr. Att summan ej blef större, beror däraf, att personalens vanliga arbete minskades så, att den utsträckta bevakningen i regel kunde utföras utan förlängning af den normala arbetstiden och sålunda utan att någon extra ersättning behöfde ifrågakomma.

Minskning i utgifter med anledning af storstrejken förekom endast i fråga om maskinafdelningens konto. Med nedgång i tågrörelsen följde nedgång i kvantiteten förbrukade bränsle- och smörjningsämnen för lokomotiv och vagnar. Minskningen häri under månaderna augusti och september 1909 i jämförelse med samma månader 1908 uppgick: för kol till 18.2 % (augusti) och 11.1 % (september) samt för smörjningsämnen till 18.6 % (augusti) och 6.4 % (september). Härvid är dock att märka, att en allmän nedgång i konsumtion af bränsle- och smörjningsämnen visat sig år 1909, under första halfåret uppgående per månad till 1 % för bränsle och 0.9 % för smörjningsämnen.

En på ofvannämnda siffror grundad uträkning gifver vid handen, att maskinafdelningens utgifter under strejkmånaderna minskats på grund af storstrejken med inalles omkring 156,000 kronor.

I öfrigt uppkommo ej några besparingar med anledning af strejken, då ingen af den ordinarie eller extra personalen — ej ens extra bromsare — för densammas skull entledigades från sin tjänst.

Bil. 39. Trafik och trafikinkomster vid Sveriges järnvägar

under juli – oktober månader åren 1907—1909.

I. Trafiken.

År och månad.	Trafik.					
	Trafikerad medelbanlängd. km.	Resandeantal.	Resgodsöfvervikt. kg.	Åkdon, lokomotiv, lik, m. m. st.	Lefvande djur. st.	Il- och fraktgods. kg.
Statens järnvägar.						
1907 Juli	4,336	1,746,777	1,163,070	619	25,185	936,906,927
1907 Augusti	4,336	1,759,410	1,295,290	676	34,748	954,009,157
1907 September	4,336	1,579,852	1,190,020	713	39,325	855,811,805
1907 Oktober	4,336	1,431,433	1,461,520	645	42,995	956,901,450
1908 Juli	4,345	1,704,088	1,248,620	586	24,327	916,482,188
1908 Augusti	4,345	1,800,382	1,295,960	443	33,456	883,506,716
1908 September	4,345	1,501,290	1,308,350	671	32,843	902,306,997
1908 Oktober	4,345	1,495,066	1,504,210	590	37,713	1,033,492,732
1909 Juli	4,378	1,857,763	1,306,990	536	21,886	956,086,746
1909 Augusti	4,378	1,679,967	1,208,700	326	24,957	371,243,892
1909 September	4,378	1,575,049	1,343,900	480	38,600	543,071,269
1909 Oktober	4,378	1,611,144	1,637,280	617	35,333	911,637,542
Enskilda järnvägar.						
1907 Juli	8,766	3,552,308	1,787,475	957	32,565	1,811,446,114
1907 Augusti	8,836	3,626,611	1,792,550	1,082	45,928	1,906,172,187
1907 September	8,837	3,327,205	1,629,635	1,130	51,310	1,747,487,899
1907 Oktober	8,835	2,991,815	2,124,935	923	55,595	2,011,484,244
1908 Juli	8,932	3,650,142	1,826,980	1,066	34,704	1,765,230,462
1908 Augusti	8,951	3,856,853	1,843,245	726	46,576	1,788,621,112
1908 September	8,973	3,274,623	1,810,715	903	47,485	1,793,076,674
1908 Oktober	8,973	3,150,748	2,242,365	855	54,112	2,149,511,998
1909 Juli	9,126	3,640,863	1,910,545	832	30,292	1,842,675,551
1909 Augusti	9,153	3,240,561	1,568,915	519	35,639	785,353,834
1909 September	9,153	3,139,494	1,749,690	698	44,126	1,318,024,246
1909 Oktober	9,162	3,104,222	2,302,675	814	47,825	1,972,580,250

Bil. 39. (Forts.) Trafik och trafikinkomster vid Sveriges järnvägar

under juli—oktober månader 1907—1909.

II. Trafikinkomsterna.

År och månad.	Trafikinkomster																							
	Resande, resgods-öfvervikt och extra persontåg.				Post, fordon, båtar och lik m. m.				Lefvande djur.				Il- och fraktgods.				Extra trafik-inkomster.				Summa.				Per dag och bankm.			
Statens järnvägar.																								
1907 Juli	2,375,528	86			163,865	54			65,497	44			3,041,937	56			52,887	90			5,699,717	30			42	40		
1907 Augusti	2,506,562	33			159,354	46			92,704	77			3,222,705	27			55,904	85			6,037,231	68			44	91		
1907 September	1,963,666	92			153,542	35			110,770	28			3,216,776	24			49,730	79			5,494,486	58			42	24		
1907 Oktober	1,753,139	89			173,163	12			133,662	34			3,532,419	33			49,495	65			5,641,880	33			41	97		
1908 Juli	2,313,702	17			178,319	65			61,259	92			3,116,732	99			59,603	85			5,729,618	58			42	54		
1908 Augusti	2,484,789	95			170,479	94			83,611	20			3,120,365	47			54,831	66			5,914,078	22			43	91		
1908 September	1,883,698	92			167,601	72			91,280	70			3,453,161	22			51,145	76			5,646,888	32			43	32		
1908 Oktober	1,764,175	86			170,092	41			95,965	09			3,639,721	63			53,690	05			5,723,645	04			42	49		
1909 Juli	2,643,201	83			171,904	95			58,634	34			3,298,504	41			49,552	95			6,221,798	48			45	84		
1909 Augusti	2,230,258	30			169,777	11			60,426	53			1,716,180	10			39,133	07			4,215,775	11			31	06		
1909 September	2,094,193	31			161,903	72			158,104	70			2,497,309	68			42,702	57			4,954,213	98			37	72		
1909 Oktober	1,861,824	46			168,181	15			88,829	77			3,398,914	—			56,287	53			5,574,036	91			41	07		
Enskilda järnvägar.																								
1907 Juli	2,106,246	29			139,505	27			37,261	87			3,351,833	22			88,832	68			5,723,679	33			21	08		
1907 Augusti	2,154,007	58			141,032	24			51,050	19			3,517,943	21			88,245	85			5,952,279	07			21	73		
1907 September	1,841,602	32			157,167	13			66,519	44			3,332,200	70			87,714	56			5,485,204	15			20	69		
1907 Oktober	1,674,765	36			142,658	67			56,898	50			3,737,513	52			91,496	97			5,703,333	02			20	82		
1908 Juli	2,164,831	69			147,169	88			37,428	21			3,187,540	47			98,856	89			5,635,827	94			20	37		
1908 Augusti	2,277,267	70			145,235	88			45,445	34			3,280,622	69			99,796	75			5,848,368	36			21	08		
1908 September	1,807,864	41			162,673	64			57,644	70			3,352,215	36			100,465	39			5,480,863	50			20	36		
1908 Oktober	1,770,412	33			147,428	08			57,539	08			3,774,013	32			102,186	24			5,851,579	05			21	04		
1909 Juli	2,268,837	08			147,170	80			35,422	53			3,335,082	76			94,358	—			5,880,871	17			20	79		
1909 Augusti	1,924,914	62			144,670	10			36,312	80			1,712,455	37			79,010	32			3,897,363	21			13	74		
1909 September	1,765,179	24			157,353	50			54,750	41			2,691,638	38			88,882	51			4,757,804	04			17	34		
1909 Oktober	1,793,584	29			145,001	82			55,262	42			3,610,200	43			102,672	97			5,706,721	93			20	09		

Bil. 40. Afsändt vagnslastgods,

fördeladt efter varuslag, å statens järnvägar under januari—september månader 1908 och 1909.

(Preliminär uppgift, meddelad af Järnvägsstyrelsens statistiska kontor.)

I. Tabellsammandrag.

Varuslag.	Juli—sept. 1908. Ton.	Juli—sept. 1909. Ton.	Ökning (+) eller minskning (—) 1908. Ton.	Ökning (+) eller minskning (—) 1908. %	Jan.—sept. 1908. Ton.	Jan.—sept. 1909. Ton.	Ökning (+) eller minskning (—) 1909. Ton.	Ökning (+) eller minskning (—) 1909. %
1. *Lifsmedel och till hushållet hörande förnödenheter.*								
Mjölk	8,031	8,350	+ 319	+ 4,0	25,577	24,266	— 1,311	— 5,1
Smör	1,623	1,758	+ 135	+ 8,3	4,273	5,341	+ 1,068	+ 25,0
Kött m. m.	5,811	4,984	— 827	— 14,2	21,901	19,195	— 2,706	— 12,4
Fisk, alla slag	6,903	9,100	+ 2,197	+ 31,8	24,370	28,932	+ 4,562	+ 18,7
Mjöl	33,001	28,291	— 4,710	— 14,3	116,333	108,443	— 7,890	— 6,8
Socker	29,063	16,267	— 12,796	— 44,0	63,977	58,490	— 5,487	— 8,6
Frukt m. m.	302	488	+ 186	+ 61,6	3,333	4,957	+ 1,624	+ 48,7
Lingon	7,999	7,642	— 357	— 4,5	8,385	7,909	— 476	— 5,7
Fotogen	9,873	10,453	+ 580	+ 5,9	22,456	24,990	+ 2,534	+ 11,3
Ved	60,472	55,372	— 5,100	— 8,4	206,168	208,657	+ 2,489	+ 1,2
S:a lifsmedel m. m.	**163,078**	**142,705**	**— 20,373**	**— 12,5**	**496,773**	**491,180**	**— 5,593**	**— 1,1**
2. *Njutningsmedel.*								
Kaffe, tobak m. m.	997	761	— 236	— 23,7	3,796	4,732	+ 936	+ 24,7
Spirituosa	4,957	3,529	— 1,428	— 28,8	17,078	16,729	— 349	— 2,0
S:a njutningsmedel	**5,954**	**4,290**	**— 1,664**	**— 27,9**	**20,874**	**21,461**	**+ 587**	**+ 2,8**
3. *Till jordbruket hörande varor.*								
3 a. Gödningsämnen m. m.								
Kalk	47,360	47,068	— 292	— 0,6	124,958	137,201	+ 12,243	+ 9,8
Andra slag	32,431	36,945	+ 4,514	+ 13,9	126,419	136,006	+ 9,587	+ 7,6
Torf	19,232	22,061	+ 2,829	+ 14,7	47,842	56,209	+ 8,367	+ 17,5
S:a gödningsämnen m. m.	**99,023**	**106,074**	**+ 7,051**	**+ 7,1**	**299,219**	**329,416**	**+ 30,197**	**+ 10,1**
3 b. Foderämnen.								
Majs och kli	9,531	8,969	— 562	— 5,9	37,657	42,524	+ 4,867	+ 12,9
Hö och halm	7,259	9,214	+ 1,955	+ 26,9	38,138	41,539	+ 3,401	+ 8,9
Kraftfoder	12,854	15,692	+ 2,838	+ 22,1	50,984	62,772	+ 11,788	+ 23,1
S:a fodervaror	**29,644**	**33,875**	**+ 4,231**	**+ 14,3**	**126,779**	**146,835**	**+ 20,056**	**+ 15,8**
3 c. Spannmål m. m.								
Hafre	6,064	5,279	— 785	— 12,9	53,295	41,085	— 12,210	— 22,9

Bil. 40. (Forts.) Afsändt vagnslastgods. (Forts.)

Varuslag.	Juli—sept. 1908. Ton.	Juli—sept. 1909. Ton.	Ökning (+) eller minskning (—) 1908. Ton.	Ökning (+) eller minskning (—) 1908. %	Jan.—sept. 1908. Ton.	Jan.—sept. 1909. Ton.	Ökning (+) eller minskning (—) 1909. Ton.	Ökning (+) eller minskning (—) 1909. %
Råg m. m.	29,298	21,327	— 7,971	— 27,2	100,232	86,592	— 13,640	— 13,6
Hvitbetor	158	91	— 67	— 42,4	7,820	3,984	— 3,836	— 49,1
Potatis m. m.	1,323	1,298	— 25	— 1,9	12,611	16,395	+ 3,784	+ 30,0
S:a spannmål m. m.	**36,843**	**27,995**	— 8,848	— **24,0**	**173,958**	**148,056**	— **25,902**	— **14,9**
S:a till jordbruket hörande varor	**165,510**	**167,944**	+ **2,434**	+ **1,5**	**599,956**	**624,307**	+ **24,351**	+ **4,1**
4. *Stenkol*	**142,685**	**118,913**	— **23,772**	— **16,7**	**418,813**	**386,007**	— **32,806**	— **7,8**
5. *Textilvaror*	**6,718**	**5,653**	— **1,065**	— **15,9**	**22,158**	**20,857**	— **1,301**	— **5,9**
6. *Till läderindustrien hörande varor.*								
Bark o. garfämnen m. m.	2,702	2,739	+ 37	+ 1,4	5,850	6,960	+ 1,110	+ 19,0
Hudar m. m.	3,018	3,092	+ 74	+ 2,5	10,028	11,492	+ 1,464	+ 14,6
S:a lädervaror m. m.	**5,720**	**5,831**	+ **111**	+ **1,9**	**15,878**	**18,452**	+ **2,574**	+ **16,2**
7. *Till trämasse- och pappersindustrien hörande varor.*								
Pappersved	116,583	75,812	— 40,771	— 35,0	274,667	292,164	+ 17,497	+ 6,4
Trämassa, torr	28,282	12,305	— 15,977	— 56,5	86,392	69,010	— 17,382	— 20,1
» våt	25,647	9,912	— 15,735	— 61,4	76,270	45,116	— 31,154	— 40,8
Papp och papper	28,690	23,271	— 5,419	— 18,9	91,550	86,120	— 5,430	— 5,9
Koksalt och svafvel	5,864	4,490	— 1,374	— 23,4	24,548	24,709	+ 161	+ 0,7
S:a till trämasseindustrien hörande varor	**205,066**	**125,790**	— **79,276**	— **38,7**	**553,427**	**517,119**	— **36,308**	— **6,6**
8. *Till tändsticksindustrien hörande varor.*								
Aspvirke	3,407	10,427	+ 7,020	+206,0	20,455	37,408	+ 16,953	+ 82,9
Tändstickor	6,172	5,622	— 550	— 8,9	17,887	18,135	+ 248	+ 1,4
S:a till tändsticksindustrien hörande varor	**9,579**	**16,049**	+ **6,470**	+ **67,6**	**38,342**	**55,543**	+ **17,201**	+ **44,9**
9. *Trävaror, ej spec.*								
Utländskt trä, inhemskt löfträ	1,671	2,003	+ 332	+ 19,9	18,990	19,140	+ 150	+ 0,8
Rundtimmer	98,324	79,405	— 18,919	— 19,2	296,609	239,160	— 57,449	— 19,4
Grufstöttor	13,878	11,203	— 2,675	— 19,3	36,076	33,567	— 2,509	— 7,0
Bjälkar och sparrar	30,919	31,601	+ 682	+ 2,2	104,023	103,539	— 484	— 0,5
Bräder	212,731	185,784	— 26,947	— 12,7	489,244	489,538	+ 294	+ 0,1
Trä, ej spec.	22,173	17,152	— 5,021	— 22,6	57,717	40,994	— 16,723	— 29,0
Arbeten af trä	7,611	7,693	+ 82	+ 1,1	25,700	25,521	— 179	— 0,7
S:a trävaror	**387,307**	**334,841**	— **52,466**	— **13,5**	**1,028,359**	**951,459**	— **76,900**	— **7,5**

Bil. 40. (Forts.) Afsändt vagnslastgods. (Forts.)

Varuslag.	Juli—sept. 1908. Ton.	Juli—sept. 1909. Ton.	Ökning (+) eller minskning (—) 1908. Ton.	Ökning (+) eller minskning (—) 1908. %	Jan.—sept. 1908. Ton.	Jan.—sept. 1909. Ton.	Ökning (+) eller minskning (—) 1909. Ton.	Ökning (+) eller minskning (—) 1909. %
10. *Till sten- och glasindustrien hörande varor.*								
Asfalt, beton, cement ...	21,943	19,214	— 2,729	— 12,4	52,617	50,834	— 1,783	— 3,4
Lera, sand m. m.	56,348	36,729	— 19,619	— 34,8	131,754	128,482	— 3,272	— 2,5
Sten, oarbetad	60,744	34,282	— 26,462	— 43,6	177,785	133,841	— 43,944	— 24,7
Glas, porslin, kakel	6,450	6,155	— 295	— 4,6	20,260	19,615	— 645	— 3,2
Sten, arbetad	6,304	5,043	— 1,261	— 20,0	15,631	13,422	— 2,209	— 14,1
Tegel	86,036	60,865	— 25,171	— 29,3	194,818	173,523	— 21,295	— 10,9
S:a sten m. m.	**237,825**	**162,288**	**— 75,537**	**— 31,8**	**592,865**	**519,717**	**— 73,148**	**— 12,3**
11. *Till metallindustrien hörande varor.*								
Järnmalm	907,997	385,627	— 522,370	— 57,5	2,295,050	1,906,738	— 388,312	— 16,9
Andra malmer	2,354	1,318	— 1,036	— 44,0	8,903	11,170	+ 2,267	+ 25,5
Träkol	27,825	19,470	— 8,355	— 30,0	149,396	137,267	— 12,129	— 8,1
Tackjärn, skrot	46,400	31,497	— 14,903	— 32,1	147,825	125,333	— 22,492	— 15,2
Järn och stål, smidt el. valsadt	59,085	43,000	— 16,085	— 27,2	186,787	159,233	— 27,554	— 14,8
Järn och stål, arbetade	8,879	7,487	— 1,392	— 15,7	27,290	25,406	— 1,884	— 6,9
Bly, koppar m. m.	2,635	1,913	— 722	— 27,4	9,800	8,454	— 1,346	— 13,7
Maskiner m. m.	13,316	11,315	— 2,001	— 15,0	41,125	34,356	— 6,769	— 16,5
S:a till metallindustrien hörande varor	**1,068,491**	**501,627**	**— 566,864**	**— 53,1**	**2,866,176**	**2,407,957**	**— 458,219**	**— 16,0**
D:o utom järnmalm	160,494	116,000	— 44,494	— 27,7	571,126	501,219	— 69,907	— 12,2
12. *Diverse industrialster.*								
Tjära, oljor m. m.	4,907	5,973	+ 1,066	+ 21,7	14,826	14,138	— 688	— 4,6
Kemikalier m. m.	8,129	5,239	— 2,890	— 35,6	25,574	20,304	— 5,270	— 20,6
Sprängämnen	306	156	— 150	— 49,0	1,270	1,134	— 136	— 10,7
S:a diverse industrialster	**13,342**	**11,368**	**— 1,974**	**— 14,8**	**41,670**	**35,576**	**— 6,094**	**— 14,6**
13. *Öfriga varor.*								
Slagg, stybb, aska	10,727	4,819	— 5,908	— 55,1	31,107	21,234	— 9,873	— 31,7
För försvarsverkets räkning	4,313	7,657	+ 3,344	+ 77,5	10,023	13,705	+ 3,682	+ 36,7
För andra statens verks räkning	11,074	8,919	— 2,155	— 19,5	23,480	26,261	+ 2,781	+ 11,8
Ej spec. varor	7,577	7,442	— 135	— 1,8	23,221	22,662	— 559	— 2,4
S:a öfriga varor	**33,691**	**28,837**	**— 4,854**	**— 14,4**	**87,831**	**83,862**	**— 3,969**	**— 4,5**
S:a vagnslastgods	**2,444,966**	**1,626,136**	**— 818,830**	**— 33,5**	**6,788,122**	**6,133,497**	**— 649,625**	**— 9,6**
Häraf:								
Järnmalm	907,997	385,627	— 522,370	— 57,5	2,295,050	1,906,738	— 388,312	— 16,9
Andra varor	1,536,969	1,240,509	— 296,460	— 19,3	4,488,072	4,226,759	— 261,313	— 5,8

Bil. 40. (Forts.) Afsändt vagnslastgods,

fördeladt efter varuslag, å statens järnvägar under januari—september månader åren 1908—1909.

(Redogörelse, meddelad af Järnvägsstyrelsens statistiska kontor.)

II. Summarisk redogörelse.

Det uppsving af varutrafiken, som under det andra kvartalet af år 1909 gjorde sig märkbart, har till en tid blifvit afbrutet genom den stora arbetskonflikt, som under eftersommaren 1909 förlamade industrien och inom vissa af dess grenar sträckte sig öfver hela det tredje kvartalet. Under de nio första månaderna af året försändes å statsjärnvägarna i vagnslaster en godsmängd, som med 649,625 ton eller 9,6 proc. understeg motsvarande viktmängd under år 1908. Häraf kommer den större delen, 388,312 ton på artikeln järnmalm, som minskats med 16,9 proc., under det att samtliga andra varor nedgått med endast 261,313 ton eller 5,8 proc. Under det tredje kvartalet *nedgick* hela den fraktade *viktmängden af vagnslastgods med 818,830 ton eller 33,5 proc.* Varan järnmalm visar en nedgång med 522,370 ton eller 57,5 proc., och andra varor hafva minskats med 296,460 ton eller 19,3 proc.

I ofvanstående tabell hafva de försända varorna blifvit sammanförda i 13 grupper, omfattande lifsmedel, njutningsmedel, stenkol samt varor, hvilka utgöra råmaterial till eller produkter af vissa särskilda större industrier. Denna varornas fördelning är icke fullt exakt. Vissa varor falla icke med hela sin viktmängd in under en industri utan fördela sig på flere. Under sådant förhållande har varuslaget hänförts till den industri, för hvars räkning hufvudparten af transporterna ägt rum. Är grupperingen sålunda icke fullt nöjaktig, torde den dock få anses som ur praktisk synpunkt i det hela tillfredställande. Genom densamma vinnes i hvarje fall en tydligare bild af olika näringars läge, än om varorna blifvit utan gruppering redovisade.

Transporterna af *lifsmedel och hushållsförnödenheter* hafva, mindre än hvad var att vänta, influerats af arbetskonflikten. I sin helhet har den fraktade viktmängden under tredje kvartalet minskats med 20,373 ton eller 12,5 proc., och häraf kommer enbart på socker 12,796 ton. Det torde dock böra anmärkas, att den öfvervägande delen af lifsmedelsförsändelserna sker som styckegods och därför faller utom tabellens redovisningsområde.

Däremot visa *njutningsmedlen*, kaffe, tobak, spirituosa m. m., en betydligare nedgång — 27,9 proc. Äfven dessa transporter ske dock hufvudsakligen som styckegods.

De senare årens goda skördar hafva för landtmannen möjliggjort vidtagande af åtgärder till landtbrukets och boskapsskötselns förbättring. Under de tre första kvartalen af år 1909 hafva *gödningsämnen och torf* försändts till en viktmängd, som med 30,197 ton eller 10,1 proc. öfverstiger

förårets, och *fodervarorna* hafva under samma tid ökats med 20,056 ton eller 15,8 proc. Särskildt anmärkningsvärd är den ökade användningen af kraftfoder, 11,788 ton eller 23,1 proc. På försändelsen af dessa varor har arbetskonflikten icke utöfvat någon större deprimerande inverkan. *Spannmålstransporterna* understiga under tredje kvartalet liksom föregående halfår 1908 års motsvarande frakter.

Då industrien under större eller mindre delar af tredje kvartalet legat nere, är det naturligt, att den fraktade *stenkolsmängden* skall hafva minskats. Minskningen uppgår dock icke till mer än 23,772 ton eller 16,7 proc.

Transporten af *textilvaror* har nedgått med 1,065 ton eller 15,9 proc., hvaremot hudar m. m. försändts till större omfattning än under år 1908. Ökningen har dock under det första halfåret varit ojämförligt starkare än under det tredje kvartalet.

Synnerligen hårdt har *trämasseindustrien* drabbats af konflikten, i det att den transporterade vikten af härunder fallande varuslag under tredje kvartalet minskats med 79,276 ton eller 38,7 proc. Minskningen omfattar samtliga varuslag, och är starkast i fråga om trämassa.

Tändstickor hafva under tredje kvartalet utförts i marknaden till något minskad vikt, men i stället har råvaran, aspvirke, hämtats till fabrikerna i stor utsträckning.

Af minskningen af fraktade *trävaror* under tredje kvartalet, 52,466 ton, 13,5 proc., komma 26,947 ton, 12,7 proc., på bräder.

Sten- och glasindustrien har i hög grad berörts af konflikten, att döma af transportsiffrorna, i det viktmängden nedgått med 75,537 ton eller 31,8 proc.

Till *metallindustrien* hörande varor hafva under tredje kvartalet nedgått med icke mindre än 566,864 ton eller 53,1 proc. Häraf kommer den alldeles öfvervägande delen på *järnmalm*, som minskats med 522,370 ton eller 57,5 proc. Frånsedt järnmalmen utvisar gruppen en minskning af 44,494 ton eller 27,7 proc. som fortfarande är afsevärd. Det bör dock anmärkas, att äfven under föregående halfår minskning med 25,413 ton ägt rum.

Bil. 41. De enskilda järnvägarna och storstrejken.

(Redogörelse, meddelad af ombudsmannen hos Svenska Järnvägarnas Arbetsgifvareförening.)

Hvad först arbetsnedläggelserna bland järnvägarnas personal beträffar, märkes, att sådana icke i något enda fall förekommit bland den vid de enskilda järnvägarna anställda ordinarie personalen och ej heller bland den extra linjepersonalen. Däremot hafva arbetsnedläggelser förekommit, ehuru endast i några få fall, bland verkstadspersonalen, hvilken i regel icke är ordinarie, samt, i större utsträckning, bland den tillfälliga personalen, såsom extra banarbetare och särskildt arbetare vid järnvägsbyggen, hvarjämte äfvenledes arbetsnedläggelser förekommit i flera fall bland personal, som utan att vara i järnvägens tjänst direkt anställd dock hade arbete af den art, att detsamma direkt berörde järnvägarnas verksamhet, såsom omlastare af gods mellan banor af olika spårvidd eller mellan järnväg och i samtrafik med järnväg stående sjötrafikled. Specificerad uppgift å de strejkande lämnas här nedan:

Antal järnvägar	Antal strejkande					
	verkstads-arb.	extra banarb.	om-lastare	järnvägs-byggn. arb.	annan tillf. pers.	Tillsammans
3	23	—	—	—	—	23
4	—	45	—	—	—	45
4	—	—	99	—	—	99
9	—	—	—	306	—	306
1	—	—	—	—	3	3
1	—	1	—	32	6	39
1	—	—	4	16	—	20
Summa 23	23	46	103	354	9	535

Strejker bland personalen förekommo sålunda vid sammanlagdt 23 enskilda järnvägar och omfattade sammanlagdt 535 man. 23 voro verkstadsarbetare, 46 extra banarbetare, 103 omlastare, 354 arbetare vid järnvägsnybygge samt 9 att hänföra till annan tillfällig personal.

Af de strejkande voro 39 extra banarbetare, 50 omlastare, 23 arbetare vid nybyggnad och 6 öfrig tillfällig personal eller tillhopa 118 man oorganiserade. Rörande 2 omlastare och 161 arbetare vid nybyggnad eller tillhopa alltså 163 man var organisationen obekant. Öfriga strejkande, sammanlagdt 254 man, tillhörde följande organisationer:

Extra verkstadsarbetare:
23 man Järn- och Metallarbetareförbundet.

Extra banarbetare:
6 man Järnvägsmannaförbundet.
1 » Järn- och Metallarbetareförbundet.

Omlastare:
46 man Transportarbetareförbundet.
5 » Varuutkörare- och handelsarbetareförbundet.

Arbetare vid nybyggnad:
158 man Grof- och Fabriksarbetareförbundet.
6 » Stenhuggareförbundet.
4 » Järn- och Metallarbetareförbundet.
2 » Murareförbundet.

Annan tillfällig personal:
3 man Sågverksindustriarbetareförbundet.

Arbetsnedläggelsen började i allmänhet den 4 augusti; vid 3 järnvägar började den först den 9 augusti, vid 1 den 6 augusti, vid 2 den 5 augusti, vid 1 den 3 augusti och vid 1 redan den 2 augusti. Arbetsinställelsens varaktighet växlade betydligt, från 1 dag vid 1 järnväg (6 extra banarbetare) till 92 dagar vid 1 järnväg (11 arbetare vid nybyggnad). I öfrigt varade den vid 4 järnvägar 5 — 10 dagar, vid 4 järnvägar 11 — 20 dagar, vid 10 järnvägar 21 — 30 dagar och vid 3 järnvägar 31 — 41 dagar.

Antalet förlorade arbetsdagar utgjorde sammanlagdt 13,804.

Arbetare, som strejkade eller förklarade sig skola strejka, erhöll genast order från sin förvaltning att upprätthålla sin tjänst. Därest denna order icke åtlyddes, försattes arbetaren tillsvidare ur tjänstgöring med mistning af samtliga förmåner.

I regel blefvo emellertid de strejkande sedermera i arbetet återtagna på före strejken gällande villkor. Dock hvad beträffar extra verkstadsarbetarna, hvilka så att säga voro närmare bundna vid järnvägen än de öfriga strejkande, och af hvilka man fördenskull kunde hafva väntat större känsla af samhörighet med järnvägsföretaget, blefvo dessa återtagna endast på villkor, som uppgjordes personligen med en och hvar af dem, hvarigenom alltså för dessa arbetare förut gällande kollektivaftal icke längre blefve för deras anställning bindande.

I öfrigt märkes, att vid 2 järnvägar blefvo de strejkande efter föreläggande att återgå eller afskedas ersatta af annan personal. Därjämte entledigades vid 1 järnväg 3 tillfälliga bromsare på grund af tåginställelser samt vid 1 järnväg en yngre arbetare till följd af olämplig demonstration inom verkstaden efter storstrejkens slut.

Af särskildt intresse är att erfara, i hvilken utsträckning personal tillhörande Svenska Järnvägsmannaförbundet, med hvilket Svenska Järnvägarnas Arbetsgifvareförening ingått det s. k. Hufvudaftal n:r 1, innehållande förbud för strejk o. d., deltagit i strejken. Inalles hafva af dess vid de enskilda järnvägarna anställda talrika medlemmar endast 6 (extra banarbetare) nedlagt arbetet. Då dessa emellertid omedelbart erhöllo order att tjänstgöra, återvände 3 af dem dagen därpå i tjänst, under det de 3 öfriga icke återtogos, och det har meddelats, att de heller icke sedermera anhållit att få återgå i arbetet. Det bör i detta sammanhang äfven antecknas, att af Sveriges Lokomotivmannaförbunds medlemmar har ingen enda deltagit i arbetsnedläggelsen.

Då arbetsnedläggelse bland järnvägarnas personal förekom i jämförelsevis ringa omfattning och endast berörde tillfälligt anställd, mera så att säga pereferisk personal, uppstodo i allmänhet inga mera afsevärda svårigheter för trafikens upprätthållande. Dock medförde dessa arbetsnedläggelser gifvetvis olägenheter, hvilka bestodo mestadels i inställande eller uppskjutande af nybyggnads-, reparations- och underhållsarbeten, hvarigenom dessa arbeten

å flera håll blefvo onödigt fördyrade. Genom omlastarnas strejk försvårades och vid tvenne järnvägar delvis omöjliggjordes omlastning af gods. De extra verkstadsarbetarnas strejk förorsakade vid 1 järnväg — förutom uppskjutande af reparationer m. m. å järnvägens egen materiel — att verkstaden gick miste om genom kontrakt åtagna reparationsarbeten för annan järnväg.

Vid en järnväg, där en ny bangård var under anläggning för att tagas i bruk hösten 1909, blef detta arbete så försenadt, att den gamla mycket för trånga bangården måste begagnas äfven under vinterhalfåret 1909—1910. Då järnvägen i fråga enligt kontrakt var tillförsäkrad af samhället omkring 80,000 kronor vid den nya bangårdens fullbordande, förlorade den sålunda ett halft års ränta å nämnda belopp, eller omkring 2,000 kronor. I öfrigt har ej kunnat meddelas några uppgifter å de direkta extra kostnaderna på grund af arbetsnedläggelsen bland personalen.

I detta sammanhang bör erinras om de stora olägenheter som uppstodo för järnvägsförvaltningarna därigenom, att hamnarbetarna så mangrant deltogo i storstrejken. Under storstrejken ankommo till 25 enskilda järnvägar sammanlagdt 55 fartyg med last af tillhopa 46,906 tons kol och räls. I följd af hamnarbetarestrejken mötte i de flesta fall svårigheter vid lossningen. Denna utfördes i 18 fall af fartygsbesättningen ensamt eller med tillhjälp af kontorspersonal, banarbetare och ett mindre antal oorganiserade arbetare, i 12 fall af enbart oorganiserade arbetare, i 4 fall af extra banarbetare och verkstadsarbetare, i 7 fall af frivilliga (studerande). Genom vidtagandet af dessa åtgärder blef dock lossningen obetydligt fördröjd utom i tvänne fall, där på grund af svårigheten att anskaffa folk till lossning fartygen lågo olossade i 19 resp. 21 dagar. Som en egendomlighet förtjänar framhållas, att en järnväg meddelat, att de, som frivilligt deltogo vid en kollossning, lossat mera kol per timme än de vanliga, vid detta arbete vanda hamnarbetarna plägat göra.

Beträffande frågan om de framsteg, organisationstanken gjort bland den underordnade personalen vid de enskilda järnvägarna, märkes, att personalen är i stor utsträckning organiserad. Endast vid ett fåtal järnvägar är personalen oorganiserad eller saknas kännedom om organisationen bland dem. Rörande de organiserade kunna följande uppgifter meddelas:

af linjepersonalen tillhör det alldeles öfvervägande antalet Svenska Järnvägsmannaförbundet; vid en del järnvägar tillhöra lokomotivförarna och eldarna Sveriges Lokomotivmannaförbund, men vid ett stort antal järnvägar tillhöra äfven dessa befattningshafvare Svenska Järnvägsmannaförbundet;

af verkstadspersonalen tillhör större delen Svenska Järnvägsmannaförbundet och endast vid ett fåtal järnvägsverkstäder Järn- och Metallarbetareförbundet; ett ytterst ringa antal af den organiserade verkstadspersonalen tillhör andra organisationer såsom Grof- och Fabriksarbetareförbundet, målarnas och snickarnas fackförbund eller Svenska Arbetareförbundet;

af banarbetarepersonalen, där den är organiserad, tillhör största delen Svenska Järnvägsmannaförbundet, och en mindre del Grof- och Fabriksarbetareförbundet; vid ett ganska stort antal järnvägar är dock denna personal oorganiserad.

Under tiden för storstrejken beviljades i allmänhet vid de enskilda järnvägarna ledighet åt personalen endast i synnerligen trängande fall. De, som vid strejkens början voro i åtnjutande af tjänstledighet, inkallades i regel genast i tjänstgöring. Faktiskt förelåg alltså permissionsförbud. Endast vid 16 järnvägar utfärdades dock formligt tillkännagifvande om permissionsförbud. Förbudet gällde i allmänhet från och med den 4 augusti till dess klarhet vunnits, att järnvägarnas personal ej skulle gå med i strejken, d. v. s. till omkring den 20 augusti. Vid ett 20-tal järnvägar gällde dock inskränkningen i fråga ända till den 4 à 6 september.

Någon ökning i antalet tjänstledighetsansökningar vid storstrejkens början förspordes, med få undantag, icke. Endast från tvenne järnvägar har meddelats, att särskildt ledarna för personalens organisationer vid nyssnämnda tidpunkt sökte ledighet, hvilket dock naturligtvis vägrades.

För utförande af sådana de strejkande tillkommande arbeten, som voro för trafikens gång eller annars nödvändiga, äfvensom för att bereda nödvändig sysselsättning åt personalen under storstrejken, då trafiken var liten, kom å en del håll personalen att användas till andra arbeten, än som tillhörde deras vanliga åliggande. Eljest gällde såsom regel bland järnvägsförvaltningarna att i görligaste mån undvika sådant förfaringssätt.

Vid 22 järnvägar kunde emellertid sådana anordningar icke undvikas. Sålunda användes lokomotivpersonal såsom verkstadsarbetare och i lokomotivstallarna för besiktning och revision af lokomotiv, bromsare och annan linjepersonal till reparation af banan, tjänstemän (däribland äfven 1 trafikchef) och extra banvakter till lossning af kol- och rälslaster o. s. v. Vidare användes tillgänglig personal till renhållningsarbete å bangårdar, stallar och verkstäder. Vid en järnväg verkställde den ordinarie personalen delvis omlastning af gods.

Slutligen användes personalen under storstrejken till bevakningstjänst i tämligen stor utsträckning. Förutom den militära bevakning, som på vederbörande järnvägsförvaltningars framställning beordrades till vissa enskilda järnvägar, anordnades vid så godt som samtliga enskilda järnvägar med eget eller extra anställdt folk förstärkt bevakning. Sådan förekom dels å linjen, i det banpersonalens inspektionsskyldighet skärptes, dels särskildt vid konstbyggnader, verkstäder och förråd m. m. Vid några järnvägar meddelades af Konungens Befallningshafvande polismans skydd och befogenhet åt vissa stationsföreståndare, banmästare m. fl. Dessa bevakningsåtgärder ägde bestånd i allmänhet under tiden från den 4 augusti till midten af september, å en del håll till början af oktober. Den extra kostnad, som bevakningen förorsakade järnvägarna, har meddelats sammanlagdt för 48 järnvägar till 41,599: 36 kronor. Därjämte hafva 18 af dessa järnvägsförvaltningar uppgifvit såsom direkta utgifter på grund af strejken sammanlagdt 32,604: 20 kronor uti inkvarteringsersättningar, extra förplägnad till militärbevakningen, utsträckt belysning, tryckningskostnader och gratifikationer m. m.

Det är självklart, att med den stora jäsning, som under storstrejken rådde bland arbetarna i vårt land, den vid de enskilda järnvägarna sysselsatta personalen skulle blifva utsatt för mer eller mindre kraftiga påtryckningar från strejkande inom andra områden att deltaga i den stora arbetsnedläggelsen. I regel hade denna påtryckning formen af fredliga öfvertalningsförsök; på några få håll uppträdde emellertid agitatorerna hotfullt, på en plats i sådan grad, att ordningsmakten inskred och häktade en af dem.

Försök till åverkan mot järnvägarnas materiel, bana eller byggnader förekommo endast vid 5 järnvägar. Af mera allvarlig art voro fallen vid Göteborg—Borås och Hernösand—Sollefteå järnvägar samt vid Vikbolandsbanan; vid den förstnämnda järnvägen hade en större sten placerats å spåret mellan Almedal och Mölndal; vid Hernösand—Sollefteå järnväg hade några stolpar lagts öfver spåret norr om Oringens station. Vid Vikbolandsbanan blef ett antal godsvagnar å Norrköpings station föremål för åverkan, i det smörjvekarna uttogos ur lagerboxarna och grus i stället inlades. I öfrigt förekom utläggning af knalldosor och stenkastning mot igång varande tåg. Tilltagen anmäldes väl i hvarje fall till vederbörande polismyndighet, men någon spaning på föröfvarna erhölls icke utom i fråga om fallet å

Norrköpings södra station; enligt hvad som en tid efteråt kom i dagen, voro några minderåriga pojkar här de skyldiga.

Ofvan är redogjort för de svårigheter, arbetsnedläggelserna bland järnvägarnas personal samt bland arbetaremassorna i landet medförde med hänsyn till järnvägsdriftens ändamålsenliga skötsel.

Af ojämförligt större betydelse voro emellertid de verkningar, som storstrejken medförde för de enskilda järnvägarna i form af minskad trafik och därmed följande minskning af inkomsterna. På grund af minskningen i trafiken och framför allt i godstrafiken kunde en hel del tåg, naturligtvis hufvudsakligen godståg, inställas. Af 114 enskilda järnvägar, som lämnat uppgift om storstrejkens inverkan, ägde tåginställelser i större eller mindre utsträckning rum vid 48 under augusti månad, och af dessa hade 33 järnvägar inställda tåg jämväl under september månad. Efterstående tabell visar det antal tågkilometer, hvarmed de enskilda järnvägarna under normala förhållanden skulle enligt tjänstgöringstidtabellen hafva trafikerats, samt den minskning i antalet tågkilometer, som uppstått genom de inställda tågen under augusti månad.

Antal tågkilometer under augusti 1909.

	Snälltåg.	Persontåg.	Blandade tåg.	Godståg.	Extra godståg.
normala	479,271	591,310	636,322	673,431	27,343
inställda	518	4,042	32,148	151,103	20,661

Att förhållandet mellan det normala antalet tågkilometer och det inställda antalet tågkilometer måste ställa sig mycket olika å olika järnvägar är gifvet, och verkningarna måste göra sig starkast gällande å sådana banor, där godstrafiken under normala förhållande är stark och måste ombesörjas af särskilda godståg eller extra godståg. Så t. ex. skulle vid Bergslagernas järnvägar antalet godstågskilometer under normala förhållanden hafva under augusti månad utgjort 104,265. Af dessa blefvo mer än $^1/_3$ eller 37,656 tågkilometer inställda. Motsvarande siffror för Gäfle—Dala järnväg voro 36,924 resp. 11,768 och för Stockholm—Västerås--Bergslagens järnvägar 46,027 resp. 19,305, alltså vad denna sistnämnda beträffar, var ej långt ifrån halfva antalet godstågskilometer inställda. Ännu starkare framträda verkningarna vid sådana järnvägar, där godstrafiken till stor del förmedlas af s. k. extra godståg. Så t. ex. skulle vid Oxelösund—Flen—Västmanlands järnväg det normala antalet extra godstågskilometer hafva under augusti månad utgjort 19,893. Af detta blefvo 15,567 inställda. För Dala—Ockelbo—Norrsundets järnväg utgjorde motsvarande siffror 6,864 och 4,752, alltså i båda fallen voro omkring $^3/_4$ af dessa tåg inställda.

Tågminskningen — uttryckt i procent inställda tågkilometer — under augusti och september 1909 för de 114 enskilda järnvägarna tillsammantagna framgår af nedanstående tabell:

Procent inställda tågkilometer:

Tåg slag.	augusti.	september.
	%	%
Snälltåg	0.1	—
Persontåg	0·7	0.9
Blandade tåg	5.1	2.7
Godståg	22.4	12.9
Extra tåg	75.6	68.0

Å en stor del af de enskilda järnvägarna förmärktes ej verkningarna af storstrejken i form af minskning af antalet tågkilometer, hvilket gifvetvis har sin förklaring däraf, att å dessa järnvägar godstrafiken ej så strängt skiltes från persontrafiken, hvarför deras godståg, då de äfven förmedlade en betydande persontrafik, måste gå, trots det att godstrafiken var så ringa.

Starkast framträda verkningarna af storstrejken, om man jämför trafiken 1909 med trafiken motsvarande tid 1908 och 1907.

Il- och fraktgodstrafiken utgjorde å de enskilda järnvägarna under augusti månad i runda tal

1907: 1,906 millioner kg.
1908: 1,789 » » och
1909 endast: 785 » »

Inkomsterna af il- och fraktgodstrafiken å samma järnvägar under samma månad utgjorde i runda tal:

1907: 3,518,000 kronor
1908: 3,281,000 » och
1909 endast: 1,712,000 »

En uppfattning af trafikminskningen erhåller man äfven, om man jämför öfverskottet per dag af godsvagnar under augusti och de första dagarna af september månad 1908 och 1909. Undersökning har gifvit vid handen, att då det normala öfverskottet af godsvagnar för de enskilda järnvägarna under de första tre veckorna af augusti 1908 utgjort i rundt tal c:a 700 godsvagnar per dag, utgjorde öfverskottet samma tid år 1909 ej mindre än c:a 7,000 godsvagnar per dag.

Vid arbetsnedläggelsens början funnos som vanligen annars å stationerna en del tomvagnar rekvirerade af godsafsändare i och för lastning, liksom ock en del lastade vagnar ankommo för godsmottagares räkning. På flera håll blef lastning, resp. lossning af dessa vagnar omöjliggjord eller i betydlig mån fördröjd genom strejken.

Från flertalet järnvägar hafva bestämda siffror icke kunnat lämnas rörande dessa förhållanden. Tillgängliga uppgifter visa af förstnämnda kategori (från 7 järnvägar) 108 vagnar med sammanlagt 1,130 vagndagar samt af senare slaget (från 36 järnvägar) 1,402 vagnar med tillhopa 27,706 vagndagar.

Då enligt gällande bestämmelser befraktare är skyldig vidkännas vagnshyra för vagnar, som stå för hans räkning utöfver en viss bestämd tid, skulle ofvannämnda fördröjda lastning (lossning) hafva medfört afsevärda belopp i vagnshyror. Likaledes skulle uppstått magasinshyror för förvaring längre tid i järnvägarnas magasin af gods, som ej kunde afhämtas af godsemottagaren, äfvensom för järnvägsförvaltningarna vagnshyror för främmande banas vagnar.

Genom öfverenskommelse de flesta järnvägsförvaltningarna emellan nedsattes emellertid efter vissa gemensamma grunder dessa vagns- och magasinshyror, där nämligen anledningen till deras förstorande var att söka i arbetsnedläggelsen. De efterskänkta beloppen voro gifvetvis af växlande storlek upp till 11,827: 55 kr. vid 1 järnväg.

Med inställandet af tåg och den minskade godstrafiken följde en del besparingar i fråga om utgifter för slitning af materiel samt för bränsle- och smörjämnen, för milpenningar och öfvertidsersättning. Den minskade slitningen är naturligen svår att exakt uppskatta i pengar; besparingarna i fråga om bränsle- och smörjämnen samt milpengar och öfvertidsersättning hafva från 47 järnvägar uppgifvits till sammanlagdt 135,260: 90 kronor.

Det bör framhållas, att verkningarna af oroligheterna på arbetareområdet under år 1909 ej, hvad järnvägarna beträffar, inskränktes endast

till den tid då storstrejken varade, utan de började redan före storstrejkens utbrott den 4 augusti, beroende på den redan då inträdda lockouten vid en del industrier, och de fortsatte att göra sig kännbara mycket länge efter den egentliga storstrejkens afblåsning den 4 september, beroende dels på den fortsatta lockouten och dels därpå, att de industriella verken, hvilka ju utgöra järnvägarnas hufvudsakliga befraktare, genom storstrejken gingo miste om en del beställningar och därför en lång tid efter stridernas afblåsning måste drifva arbetet i mindre omfattning än under normala förhållanden.

Det förtjänar äfvenledes här omnämnas, att järnvägspersonalen, som ju i stort sedt, trots alla påtryckningar, kvarstodo å sin post, fullgjorde sitt arbete utan anmärkning. Från förvaltningarnas sida gjordes ock allt hvad göras kunde för att underlätta arbetet för dem. Och ehuru, såsom af redogörelsen ofvan framgår, trafiken under storstrejken var i betydlig grad minskad, bibehölls dock personalen vid sin fulla numerär.

Ehuru alltså storstrejen aflöpte utan att järnvägspersonalen indrogs i densamma, hade det dock måst betraktas såsom kortsynt handladt, om man ej tagit i beräkningen den eventualiteten, att järnvägspersonalan icke kunnat motstå påtryckningarna utifrån utan deltagit i strejken.

Omfattande förberedelser hade gjorts för att möta en dylik eventualitet, och vid så godt som hvarje enskild järnväg voro betryggande åtgärder vidtagna och tidtabeller uppgjorda, så att, därest mot förmodan järnvägspersonalen strejkat, skulle dock den oundgängliga post- och persontrafiken kunnat nödtorftigt upprätthållas, ehuru naturligen antalet tåg för sådant fall måst inskränkas till ett minimum.

I syfte att kunna möta alla eventualiteter hade redan före storstrejkens början *dels* inom Svenska Järnvägarnas Arbetsgifvareförening beslutats, att den makt och myndighet, som inom föreningen eljest utöfvades af Förstärkta Styrelsen, skulle uppdragas åt ett verkställande utskott af 5 personer, hvilka alla under storstrejken vistades i Stockholm och på en liten stund kunde sammankallas, och *dels* den åtgärden vidtagits, att styrelsen vid hvarje till föreningen ansluten enskild järnväg uppdragit sin makt och myndighet åt en *enda* person, hvilken under större delen af storstrejken stod i daglig förbindelse per telegram, telefon eller bref med föreningens ombudsman.

Genom dessa åtgärders vidtagande hade man — därest så behöfts — kunnat åstadkomma dels ett enhetligt förfarande hos samtliga till föreningen anslutna enskilda järnvägar och dels ett snabbt fattande af de beslut, som situationen kunde anses kräfva, äfvensom ett snabbt och kraftigt verkställande af de sålunda fattade besluten.

Bil. 42. Arbetsinställelsernas inflytande på utvandringen.

(Redogörelse, meddelad af Ombudsmannen hos Nationalföreningen mot emigrationen.)

Att redan nu göra något slutgiltigt uttalande om storstrejkens inflytande på utvandringen måste möta stora svårigheter. Af siffrorna för emigrationen under halfåret $^1/_{10}$ 1909—$^{31}/_3$ 1910 kan man ej draga några säkra slutsatser. Härför är det nödvändigt att äfven känna till yrkesfördelningen bland de utvandrade. Endast med hjälp af dylika uppgifter är det möjligt bedöma, i hvad mån de emigrerande industriarbetarnes antal ökats.

Under år 1908 var ju utvandringen exceptionellt låg, väsentligen beroende på 1907 års kris i Nordamerika, men äfven i viss mån på årets goda skörd i Sverige. När emellertid den amerikanska krisen småningom började afvecklas, under det att tvärtom den ekonomiska ställningen i Sverige alltjämt försämrades, steg antalet utvandrare under år 1909 upp emot genomsnittssiffran för åren närmast före 1908. En liknande ökning i utvandringen ägde rum äfven i öfriga emigrationsländer. Oberoende af de exceptionella faktorer, som genom storstrejken influerat på utvandringen kunde man således vänta, att den svenska emigrationen äfven under 1909 års sista kvartal skulle blifva väsentligt högre än under motsvarande tid 1908, och att likaledes första kvartalet af 1910 skulle komma att visa en siffra fullt jämförlig med motsvarande under högkonjunkturernas år.

Att emellertid äfven konflikterna på arbetsmarknaden spelat en afsevärd roll i 1909 års utvandring och komma att visa sina efterverkningar äfven i år, är otvifvelaktigt. Härutinnan torde emellertid själfva storstrejken med sina konsekvenser betyda relativt mindre än den allmänna oron på arbetsfältet under de senaste åren.

De med storstrejken sammanhängande emigrationsorsakerna kunna sägas hafva varit af dels psykologisk, dels mera reell natur.

Att strejken ej medförde det resultat, man från arbetarehåll hoppats på, åstadkom helt naturligt en besvikenhet inom breda lager af arbetareklassen, som känts bitter nog. Och i ren desperation öfver kampens misslyckande drefvos en del arbetare under intrycket af ögonblickets stämning ur landet. Typisk i detta hänseende är den mycket omtalade emigrationen från Kiruna till Brasilien. Ur samma stämning föddes också emigrationsföreningarna på en del ställen speciellt i Bergslagen, af hvilka emellertid de flesta redan torde hafva blifvit upplösta. Stämningar gå öfver, och något större antal emigranter ha icke genom emigrationsföreningarnas bedrifvande kommit att lämna landet.

Allvarligare inverkan i emigrationshänseende har storstrejken utöfvat, i den mån den genom sina följder utestängt arbetaregrupper från deras tidigare arbete. Detta gäller ju t. ex. spårvägspersonalen i Stockholm och Göteborg, af hvilken ungefär halftannat hundratal utvandrat, en del typografer och särskildt en hel del bruks- och sågverksarbetare från mellersta och norra Sverige. Äfven i detta fall torde emellertid redan nu kunna sägas, att

den våldsamma ökning i utvandringen som följd af storstrejken, hvarom farhågor uttalats, helt och hållet uteblifvit. Fortare än man kunde väntat, synas mera normala förhållanden hafva inträdt på arbetsmarknaden, och det torde i detta sammanhang icke vara af vägen att erinra om, att icke heller den efter storstrejken allmänna fruktan för en utöfver tidigare erfarenheter omfattande arbetslöshet under den gångna vintern blifvit besannad.

Den ökning af utvandringen utöfver medeltalet för åren närmast före 1908, som vi på sista tiden bevittnat, men om hvars storlek det icke är tid att döma, förrän de officiella siffrorna för det löpande kvartalet, som omfattar årets viktigaste emigrationsmånader, äro kända, beror enligt min mening endast i mindre grad af storstrejken, men sammanhänger den, såsom redan antydts, närmare med de sista årens allmänna oro på arbetsmarknaden, än vidare med den rådande ekonomiska depressionen här hemma och framför allt med de samtidigt uppåtgående konjunkturerna i Förenta Staterna. En synpunkt, som heller icke bör förgätas, är, att emigrationsunderskottet 1908 utan tvifvel utjämnas under de närmast därefter följande åren. Särskildt gäller detta beträffande trakter, där utvandringen så att säga blifvit en institution i folkets lif.

Jag tror sålunda, att storstrejkens inverkan på utvandringen i allmänhet blifvit öfverskattad. Den psykologiska orsaken härtill är klar. En utvandring i större grupper af ett halft tusental industriarbetare, omskrifven i hela landets press, berör gifvetvis den allmänna meningen på ett vida kraftigare sätt än den lugna, silande utflyttningen från socken bredvid socken hela landet öfver af ett tiotusental landtarbetare.

Kungl. Kommerskollegium.

Offentliggjorda häften af

1. Meddelanden
från K. Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik:

Årg. 1903. 2 häften à 25 öre.
» **1904—07.** Årligen 4 häft. à 25 öre.
Årg. 1908—09. Årl. 12 häften à 15 öre.
» **1910.** 4 häften à » »

2. Serien Arbetsstatistik:

A: 1. Undersökning af bagerierna i Sverige (utg. 1899). *Pris 1 kr.*

A: 2. Undersökning af tobaksindustrien i Sverige (utg. 1899). *Pris 1 kr.*

A: 3. Undersökning af den mekaniska verkstadsindustrien i Sverige:
1. **Större, egentliga mekaniska verkstäder** (utg. 1901). *Pris 1 kr.*

A: 4. 2. **Mindre, egentliga mekaniska verkstäder samt vissa specialverkstäder m. m.** (utg. 1904). *Pris 1 kr. 50 öre.*

A: 5. Kollektivaftal ang. arbets- och löneförhållanden i Sverige:
1. **Redogörelse för kollektivaftalens utbredning och hufvudsakliga innehåll** (utg. 1910). *Pris 1 kr. 50 öre.*
2. **Förteckning å gällande kollektivaftal. Kollektivaftal inom olika näringsgrenar** (utg. 1908. *Pris 1 kr. 50 öre.*

A: 6. Promemoria angående arbetslösheten i Sverige hösten 1908 samt kommunala åtgärder i anledning af arbetslöshet (utg. 1908). *Pris 1 kr.*

A: 7. Undersökning af tryckerier och därmed förenad handtering i Sverige (utg. 1909). *Pris 1 kr. 50 öre.*

A: 8. Utländska jordbruksarbetare i Sverige år 1907 (utg. 1909.) *Pris 1 kr.*

A: 9. Redogörelse för lockouterna och storstrejken i Sverige år 1909:
1. **A. Allmän redogörelse. B. Bilagor.** (utg. år 1910). *Pris 2 kr.*
2. **Handlingar och aktstycken till belysande af konfliktens förlopp, parters och myndigheters åtgärder m. m.** (utg. 1910. *Pris 1 kr. 50 öre.*

B: 1—8. Registrerade sjukkassors verksamhet:
Årg. 1901—08. (Årg. 1892—1900 utg. af K. Civildepartementet.) *Pris 1 kr. per del.*

C: 1. Olycksfall i arbete år 1906 (utg. 1908. *Pris 1 kr. 50 öre.*

D: 1. Lifsmedels- och bostadspriser i Sverige under åren 1904—1907 (utg. 1909). *Pris 1 kr.*

E: 1. Arbetsinställelser under åren 1903—1907 jämte öfversikt af arbetsinställelser under åren 1859—1902 samt den s. k. politiska storstrejken år 1902 (utg. 1909). *Pris 1 kr. 50 öre.*

E: 2. Arbetsinställelser i Sverige under år 1908 (utg. 1909. *Pris 1 kr.*

3. K. Kommerskollegii utlåtanden:

1. **I anledning af ifrågasatt revision af gällande lagstiftning angående ersättning för skada till följd af olycksfall i arbete** (år 1909. *Pris 50 öre.*
2. **Utredning och förslag angående landtarbetarstatistik** (år 1910. *Pris 50 öre.*

4. Statens förlikningsmäns verksamhet:

Åren 1907 och 1908 (utg. 1910). *Pris 2 kr.*

5. Yrkesinspektionens verksamhet:

Årg. 1895—1908. (Årg. 1890—1894 utg. af K. Civildepartementet.) *Pris 2 kr. per årgång.*

6. Serien Bidrag till Sveriges officiella statistik:

(Endast den senaste årgången angifves här.)

C) **Bergshandtering år 1908.** *Pris 50 öre.*
D) **Fabriker och handtverk år 1907.** *Pris 1 kr. 75 öre.*
E) **Sjöfart år 1907.** *Pris 2 kr. 50 öre.*
F) **Handel år 1908.** *Pris 5 kr.*